

Засновники журналу:
Подільський державний
аграрно-технічний університет
ПВНЗ «Хмельницький економічний
університет»
ПП «Інститут економіки, технологій
і підприємництва»,
Тернопільська державна
сільськогосподарська дослідна
станція Інституту кормів та
сільського господарства Поділля
НААН

Головний редактор:
Стельмашук А.М.,
д.е.н., професор

Заступник головного редактора:
Волощук К.Б., д.е.н.

Відповідальний секретар:
Печенюк А.В., к.е.н., доцент

Редакційна рада:
Кулик С.М.
Рудик В.К.
Смоленюк Р.П.
Стельмашук А.М.

Редакційна колегія:
Варченко О.М., д.е.н., проф.
Губені Ю.Е., д.е.н., проф.
Дем'яненко М.Я., д.е.н., проф., акад. НААН
Зінчук Т.О., д.е.н., проф.
Лаврук В.В., д.е.н.
Лотоцький І.І., д.е.н., проф.
Лучик С.Д., д.е.н., проф.
Мазур Н.А., д.е.н.
Малік М.Й., д.е.н., проф., акад. НААН
Місюк М.В., д.е.н.
Пуцентейло П.Р., д.е.н.
Саблук П.Т., д.е.н., проф., акад. НААН
Ульянченко О.В., д.е.н., проф., чл.-кор.
НААН
Чикуркова А.Д., д.е.н., проф.

Зарубіжні вчені

Павлов К.В., д.е.н., проф. (Росія)
Пармакли Д.М., д.е.н., проф. (Молдова)
Усенко Л.М., д.е.н., проф. (Росія)
Шмарловська Г.О., д.е.н., проф. (Білорусь)
Горнович Мірослав, хаб. д.е.н., проф.
(Польща)
Маркс-Бельська Рената, хаб. д.е.н.,
(Польща)

Наукові редактори:

Загнітко Л.А., к.е.н., доцент
Корженівська Н.Л., к.е.н., доцент
Пастух Ю.А., к.е.н., доцент
Петрушенко О.О., к.філ.н.
Сава А.П., к.е.н., с.н.с.
Сидорук Б.О., к.е.н.
Яшук Т.С., к.с.-г.н.

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ

1'2014 (50)

Зміст

I. Економіка та інноваційний розвиток національного господарства

Лучик В.Є., Лучик М.В. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ КОМПОНЕНТИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ 5

Клокар О.О. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ..... 9

Кісіль М.І. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА
ЗАВДАННЯ ЩОДО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА..... 14

Fedun I.L. ENHANCING OF INNOVATION AND INVESTMENT
ACTIVITY IN THE AGRIBUSINESS UNDER THE CLUSTER
APPROACH 19

Конотоп Г.О. ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ
МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ФІНАНСУВАННЯ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІК..... 26

II. Економіка та конкурентоспроможність підприємств

Стельмашук А.М. ВІДТВОРЕННЯ ТА ІНТЕНСИФІКАЦІЯ
МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В АГРАРНИХ ГОСПОДАРСТВАХ..... 32

Баглей Р.Р. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОРПОРАЦІЙ. 39

Skryl V.V., Lyba K.S. THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS
EVALUATION ENTERPRISES OF UKRAINE 45

Рябикіна О.Г. ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ
І РОЗВИТКУ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА
РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА..... 51

Романко О.П. ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА..... 58

Мельник О.І. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ТОВАРОВИРОБНИКІВ..... 63

III. Економічна політика регіонального розвитку і місцевого самоврядування

Медвідь В.Ю. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
РЕГІОНІВ..... 69

Чирва О.Г. ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ
ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ 74

IV. Економіка природокористування та екологізація навколишнього середовища

Лазарєва О.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ РАЦІОНАЛЬНОГО
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ..... 82

Лисюк О.В. МОТИВАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ..... 87

Редактор: Довгань О.М. Рекомендовано до друку Вченою Радою Подільського державного аграрно- технічного університету, протокол № 6 від 06.02. 2014 р. Виходить 1 раз на місяць Реєстраційне посвідчення Серія KB № 11715-586P від 08.08.2006 р. Перереєстровано: Реєстраційне посвідчення Серія KB № 19945-9745PP від 28.05.2013 р. <i>Затверджено:</i> <i>Постановою Президії ВАК України</i> <i>від 14 червня 2007 р.</i> <i>№1-05/6 як наукове фахове видання</i> <i>України (економічні науки)</i> <i>Постановою Президії ВАК України</i> <i>від 10 березня 2010 р. № 1-05/2 як</i> <i>наукове фахове видання України</i> <i>(економічні науки)</i> Журнал 19 серпня 2013 р. зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань (ISSN International Centre. Paris, France) ISSN 2309-1533 ISSN 2310-4864 (ел. вар.) Підписано до друку 11.02.2014 р. Формат 70x108/16. Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк арк. 19,0 Тираж 300 прим. Віддруковано з готових діапозитивів в СМП «ТАЙП» вул. Чернівецька, 44 б, м. Тернопіль, 46000 тел. 38(0352) 52-75-00; 38(0352) 52-61-61 Автори статей несуть відповідальність за достовірність наведеної інформації (точність наведених у статті даних, цитат, статистичних матеріалів тощо) та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб. Висловлені авторами думки можуть не співпадати з точкою зору редакції. Передрук дозволяється лише зі згоди автора.	Бугайчук О.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ЗОНІ ДОПУСТИМОГО РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ.....	94
	Свинтух М.Б. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА І ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВА З ВІДХОДІВ ДЕРЕВИНИ.....	99
	<u>V. Демографія, зайнятість населення і соціально – економічна політика</u>	
	Сатир Л.М. ПРОГНОЗУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ХОЛЬТА- ВІНТЕРСА.....	106
	Глухова О.О. СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.....	112
	Поліщук Я.П. ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	117
	<u>VI. Маркетинг і ринкові відносини</u>	
	Сарай Н.І. СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	124
	Грибова Д.В. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОВОЧІВНИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОГО ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ.....	128
	Мокіна С.М. МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ СИЛИ БРЕНДУ РОБОТОДАВЦЯ ЗА ТОЧКАМИ КОНТАКТУ.....	132
	<u>VII. Фінансово-кредитна і грошова політика</u>	
	Чикуркова А.Д. ЕМІСІЙНА СТРАТЕГІЯ ПУБЛІЧНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ	146
	Олійничук В.М. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	152
	Антонюк О.І. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ В УКРАЇНІ.....	160
	Гур'єва І.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКА ЧИСТОГО ПРИВЕДЕНОГО ДОХОДУ ПРИ РІЗНИХ ДЖЕРЕЛАХ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ.....	165
	Мацьків В.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ.....	171
	<u>VIII. Статистика, облік, аналіз та аудит</u>	
	Гуцаленко Л.В., Божок І.І. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ	176
	Домбровська Н.Р. ДЕБІТОРСЬКА ТА КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ.....	182
	Костецький Я.І. АНАЛІЗ СКЛАДУ І СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ.....	188
	Буратинський В.В. КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ.....	192
	Хомовий С.М. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	197
	Стасюк А.Н. К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ.....	201
	<u>IX. Інформаційні технології та економічна безпека</u>	
	Полуектова Н.Р. МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ERP-СИСТЕМ НА БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ПІДПРИЄМСТВ	207
	Новікова В.В. ПРОГНОЗУВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОСНОВІ АПАРАТУ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ.....	218
	Попівняк Ю.М. МОДЕЛЬ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЮВЕЛІРНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	225
	<u>Критика та бібліографія</u>	
	Мікловда В.П. МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН.....	234
	РЕФЕРАТИ	236
	АВТОРИ НОМЕРА.....	280

Founders of the journal:
 Podolskyi State Agrarian and Technical
 University
 Private Institution of Higher Education
 “Khmelnyskyi economical University”
 Private enterprise “Institute of
 Economics, Technologies and
 Entrepreneurship”
 Ternopil State Agricultural
 Experimental Station of the Institute of
 Feeds Research and Agriculture of
 Podillia of NAAS

Chief editor:
 Stelmashchuk A.M.,
 Dr.econ.sc., prof.

Deputy chief editor:
 Voloschuk K.B.,
 Dr.econ.sc.

Executive Secretary:
 Pechenuk A.V.,
 Candidate of Economic Sciences,
 associate professor

Editorial Council
 Kulyk S.M.
 Rudyk V.K.
 Smolenuk R.P.
 Stelmashchuk A.M.

Editorial Board:
 Varchenko O.M., Dr.econ.sc., prof.
 Hubeni Yu.E., Dr.econ.sc., prof.
 Demianenko M.Y., Dr.econ.sc., prof., acad. of
 NAAS
 Zinchuk T.O., Dr.econ.sc., prof.
 Lavruk V.V., Dr.econ.sc.
 Lototskyi I.I., Dr.econ.sc., prof.
 Luchyk S.D., Dr.econ.sc., prof.
 Mazur N.A., Dr.econ.sc.
 Malik M.Y., Dr.econ.sc., prof., acad. of NAAS
 Misiuk M.V., Dr.econ.sc.
 Putsenteilo P.R., Dr.econ.sc.
 Sabluk P.T., Dr.econ.sc., prof., acad. of NAAS
 Ulianchenko O.V., Dr.econ.sc., prof.,
 corresponding member of NAAS
 Chyurkova A.D., Dr.econ.sc.

Foreign scientists:
 Pavlov K.V., Dr. econ.sc., prof. (Russia)
 Parmakli D.M., Dr. econ.sc., prof. (Moldova)
 Usenko L.M., Dr. econ.sc., prof. (Russia)
 Shmarlovska G.O., Dr.econ.sc., prof. (Belarus)
 Gornowicz Mirosław, Dr. hab., prof. UWM
 (Poland)
 Marks-Bielska Renata, Dr. habil (Poland)

Scientific editors:
 Zahnitko L.A., Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof.
 Korzhenivska N.L., Cand. Sc. (Econ.), Assoc.
 Prof.
 Pastuh Yu.A., Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof.
 Petruschenko O.O., Cand. Sci. (Philological)
 Assoc. Prof.
 Sava A.P., Cand. Sc. (Econ.), senior research
 fellow
 Sydoruk B.O., Cand. Sc. (Economic)
 Yashchuk T.S., Cand. Sc. (Agricultural)

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and Production journal

1'2014 (50)

Contents

I. Economy and innovative development of the national economy

Luchyk V.E., Luchyk M.V. ESTIMATE OF FINANCIAL COMPONENTS OF ECONOMIC SECURITY FOR BUSINESS ENTITIES OF AGRICULTURAL SECTOR..... 5

Klokar O.O. STATE REGULATION OF AGRICULTURAL COOPERATION DEVELOPMENT IN UKRAINE..... 9

Kisil M.I. CURRENT CHALLENGES, STRATEGIC PRIORITIES AND TASKS REGARDING INVESTMENT SUPPORT OF THE AGRICULTURAL DEVELOPMENT..... 14

Fedun I.L. ENHANCING OF INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITY IN THE AGRIBUSINESS UNDER THE CLUSTER APPROACH..... 19

Konotop H.O. IMPROVEMENT OF THE INSTITUTIONAL MECHANISMS OF EXTERNAL FUNDING FOR TRANSITIONAL ECONOMIES..... 26

II. Economy and competitiveness of the enterprises

Stelmashchuk A.M. REPRODUCTION AND INTENSIFICATION OF DAIRY CATTLE BREEDING IN THE AGRARIAN FARMS..... 32

Bahlei R.R. THEORETICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF CORPORATIONS..... 39

Skryl V.V., Lyba K.S. THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS EVALUATION ENTERPRISES OF UKRAINE..... 45

Riabykina O.H. EFFECTIVENESS EVALUATION OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL BASE AND ITS IMPACT ON ENTERPRISE ACTIVITY EFFICIENCY..... 51

Romanko O.P. INFORMATIONAL ASPECTS OF ENTERPRISE COMPETITIVENESS MANAGEMENT..... 58

Melnyk O.I. SYSTEMATIZATION OF THE EXTERNAL FACTORS OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCERS..... 63

III. The economic policy of regional development and local government

Medvid V.Yu. SYSTEMATIC APPROACH TO PROVIDING EFFECTIVENESS OF ECONOMIC REGULATION OF REGIONAL DEVELOPMENT 69

Chyrva O.H. INNOVATION-ORIENTED STRATEGY OF IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF REGIONAL SOCIAL AND ECONOMIC SYSTEMS..... 74

IV. Environmental economics and ecologization of the environment

Lazarieva O.V. FEATURES OF LAND MANAGEMENT DEVELOPMENT IN THE SYSTEM OF RATIONAL USE OF LANDS.. 82

Lysiuk O.V. MOTIVATION OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A DETERMINING FACTOR OF FORMATION OF THE LAND USE SYSTEM..... 87

Buhaichuk O.V. TRANSFORMATION OF FARMING LANDS IN THE ZONE OF PERMISSIBLE RADIOACTIVE CONTAMINATION.... 94

Svyntukh M.B. ORGANIZATIONAL ASPECTS OF THE PRODUCTION AND USE OF FUEL FROM WOOD WASTE..... 99

Editor: Dovhan O.M. The collection is recommended to the type by the Scientific Council of Podolskyi State Agrarian and Technical University, protocol № 6 from 06.02. 2014 Periodicity - once a month Licence of government registration of printed mass media KB № 11715-586P from 08.08.2006 Re-registered: Licence of government registration of printed mass media KB № 19945-9745IIP from 28.05.2013 Approved: as a scientific professional editions of Ukraine (Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine: № 1-05/6; issued 14.06.2007) as a scientific professional editions of Ukraine (Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine: № 1-05/2; issued 10.03.2010) ISSN 2309-1533 (Print) ISSN 2310-4864 (Online) Signed for printing 11.02.2014 p. Format 70x108/16. Offset paper. Printing is offset. Con. print pages 19.0 Circulation is 300 copies. It has been printed from ready slides in SMP «TYPE» str. Chernivetska, 44, Ternopil, 46000 phone 38(0352) 52-75-00; 38(0352) 52-61-61 The authors of the articles are responsible for the authenticity of the information (the accuracy of the presented information in the article, quotations, statistical materials, etc.) and for violation of intellectual property rights of others. Opinions expressed by the authors may not reflect the views of the editors. Reprinting is permitted only with the consent of the author.	<u>V. Demography, population employment and social - economic policy</u>	
	Satyr L.M. FORECASTING OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES OF UKRAINE BASED ON THE HOLT-WINTERS MODEL.....	106
	Hlukhova O.O. SOCIAL ORIENTATIONS OF STATE ECONOMIC POLICY FOR ENSURING PROPER QUALITY LIFE OF THE POPULATION.....	112
	Polishchuk Ya.P. THE ASSESSMENT OF SOCIAL AND DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS.....	117
	<u>VI. Marketing and market relations</u>	
	Sarai N.I. CONTEMPORARY MARKETING STRATEGIES IN THE ANTICRISIS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE.....	124
	Hrybova D.V. FORMATION AND DEVELOPMENT OF VEGEABLE-GROWING AREA IN CONDITIONS OF THE INCREASING DEMAND FOR PRODUCTION.....	128
	Mokina S.M. METHOD OF EVALUATION OF EMPLOYER BRAND POWER BY EMPLOYER BRAND TOUCHPOINTS.....	132
	<u>VII. Financial-credit and monetary policy</u>	
	Chykurkova A.D. EMISSION STRATEGY OF PUBLIC STOCK ENTERPRISES	146
	Oliynchuk V.M. MANAGEMENT MECHANISM OF FINANCIAL SUSTAINABILITY OF ENTERPRISE UNDER CONDITIONS OF STRUCTURAL CHANGES OF TAX POLICY.....	152
	Antoniuk O.I. THE PECULIARITIES OF CAPITAL FORMATION BY COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE.....	160
	Hurieva I.V. IMPROVEMENT OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF THE INDICATOR OF NET PRESENT INCOME AT DIFFERENT SOURCES OF INVESTMENT FINANCING.....	165
	Matskiv V.V. PECULIARITIES OF FORMATION OF FINANCIAL CAPITAL OF ENTERPRISES.....	171
	<u>VIII. Statistics, accounting, analysis and audit</u>	
	Hutsalenko L.V., Bozhok I.I. PROBLEMATIC ASPECTS OF NON-CURRENT ASSETS DEPRECIATION	176
	Dombrovskaya N.R. ACCOUNTS RECEIVABLE AND PAYABLE: THE PROBLEMS OF CLASSIFICATION.....	182
	Kostetskyi Ya.I. ANALYSIS OF THE COMPOSITION AND STRUCTURE OF CURRENT ASSETS.....	188
	Buratskyi V.V. CLASSIFICATION OF FINANCIAL INVESTMENTS IN ACCOUNTING.....	192
	Homovy S.M. FORMATION OF INFORMATION PROVISION OF BIOENERGETICS ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES..	197
	Stasiuk A.N. ON THE PROBLEM OF ESSENCE OF ECONOMIC DIAGNOSTICS.....	201
	<u>IX. Information technology and economic security</u>	
	Poluektova N.R. MODELING OF ERP – SYSTEMS INFLUENCE ON BUSINESS PROCESSES OF ENTERPRISES.....	207
	Novikova V.V. FORECASTING OF INFLATIONARY PROCESSES ON THE BASIS OF NEURAL NETWORKS.....	218
	Popivniak Yu.M. THE OPTIMIZATION MODEL OF THE ORGANIZATIONAL AND FINANCIAL FUNCTIONING MECHANISM FOR EXPENSES MANAGEMENT AT THE JEWELRY ENTERPRISE	225
	<u>Critics and bibliography</u>	
	Miklovda V.P. INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION IS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGES	234
	ABSTRACTS	236
	INFORMATION ABOUT THE AUTHORS	280

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 338.27

Лучик В.Є.,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри
математичних дисциплін і моделювання

Лучик М.В.,
аспірант

Подільський державний аграрно-технічний університет

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Luchyk V.Ye.,
dr.sc.(econ.), assoc. prof., head of department
of mathematical disciplines and modeling

Luchyk M.V.,
graduate student

Podolskyi State Agrarian-Technical University

ESTIMATE OF FINANCIAL COMPONENTS OF ECONOMIC SECURITY FOR BUSINESS ENTITIES OF AGRICULTURAL SECTOR

Постановка проблеми. Практика показує, що у сфері аграрної економіки існують потенційні ризики і загрози, для своєчасного запобігання яких доцільно організувати систематичний моніторинг індикаторів економічної та продовольчої безпеки. Об'єктивний і всебічний моніторинг повинен проводитися на основі аналізу конкретних кількісних і якісних значень індикаторів, які включають в себе оцінки ресурсного потенціалу та можливостей розвитку галузі, рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці, його відповідності рівню найбільш розвинених і передових країн, забезпечення соціальної стабільності та розвитку територій тощо. Фінансова компонента економічної безпеки є основним економічним гарантом стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових та інвестиційних ресурсів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах глобалізації економіки питання економічної безпеки є вирішальними в дискусіях стосовно вибору альтернативних напрямків розвитку вітчизняної економіки. Дослідження окремих структурних елементів економічної безпеки акцентують увагу на проблемах взаємодії між факторами, що впливають на якісний стан елемента економічної безпеки в сучасних умовах розвитку економічних відносин. Значний внесок у теорію економічної безпеки в цілому і аграрної галузі зокрема внесли вчені-економісти Власюк О.С. [1], Ганжа С.В. [2], Гривківська О.В. [3], Жидяк Д.Р. [4], Кулагіна М.О. [5], Малий І.Й. [6], Татаркін А.І. [7], Третяк Н.М. [8] та ін. Незважаючи на значну кількість робіт, проблеми забезпечення економічної безпеки аграрної галузі, в основі якої лежить комплексна оцінка фінансової компоненти, вимагають подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є діагностика фінансової компоненти економічної безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові відносини в аграрному секторі економіки ґрунтуються на можливій соціальній і економічній вигоді від застосування вкладеного капіталу. Зростаюча ризикованість підприємств галузі та необхідність формування системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств зумовлена негативною динамікою розвитку процесів економічного простору, зокрема, розладом системи державних фінансів та фінансів господарських суб'єктів, втратою рівня їх кредитоспроможності, а також загостренням платіжної кризи, кризою банківської системи та фондового ринку.

Як стверджує Н.М. Третяк, банківське кредитування є основним джерелом фінансового забезпечення діяльності агроформувань, напрямів відтворення основних засобів та розширення виробничих потужностей сільського господарства на базі НТП, що уможливорює регулювання сталого розвитку економіки, істотне підвищення її ефективності. Тому процес банківського кредитування здійснює як позитивний, так і негативний вплив на фінансову безпеку агроформування [8].

У сільськогосподарських підприємствах існують проблеми доступу до довгострокових кредитних ресурсів, оскільки в них відсутнє заставне майно, достатнє для забезпечення повернення коштів. В Україні на сьогодні існує мораторій на торгівлю сільськогосподарськими угіддями, а, отже, заборонено внесення права на землю як частки до статутних капіталів господарських товариств, продаж або інші види відчуження земельних ділянок та паїв, що знаходяться у приватній власності. Тому в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів та слабкої заставної бази багатьох сільськогосподарських підприємств іпотечне кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення є одним із способів формування інвестиційних ресурсів для розвитку виробничої та соціальної інфраструктури організацій сільського господарства.

У більшості європейських країн діє однорівнева замкнута земельно-іпотечна система, яка крім банків, може об'єднувати ощадно-позичкові асоціації, кооперативи взаємного кредитування, страхові компанії та інші кредитні організації. При дворівневій відкритій моделі кредитування, яка створена в США, надавати кредитні ресурси під заставу землі можуть будь-які банки. Отримані кошти спрямовуються на рефінансування кредиторів у ті банки, які беруть участь у земельно-іпотечній програмі [2, с. 262].

Аграрне виробництво є високо ризиковим, а фінансовий результат суб'єктів господарювання галузі - вразливим. Як стверджує О.Р. Жидяк, забезпечення фінансової безпеки – це діяльність держави і всього суспільства, спрямована на реалізацію загальної національної ідеї, на захист національних цінностей і національних інтересів через підтримку фінансової стабільності внаслідок збалансованості фінансів, достатньої ліквідності та наявності необхідних фінансових ресурсів [4, с.123].

Державна фінансова підтримка сільського господарства у розвинених країнах світу становить від 35-40% (країнах Євросоюзу та у США) до 72% (у Японії та Франції), а показники України знаходяться на рівні 8,3% від вартості виробленої продукції [6, с. 19], що не задовольняє існуючі потреби.

Потрібно відмітити, що із зменшенням податкового тиску в аграрній сфері не вдалося підвищити ефективність, рівень фінансової безпеки, конкурентоспроможність аграрних підприємств, покращити фінансові можливості для розвитку сільської місцевості та вирішення соціальних проблем на селі [3, с. 214].

У табл. 1 проаналізовано показники фінансової безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України за 2008-2012 рр.

Показники ліквідності табл. 1 представляють інтерес не лише для керівництва аграрних підприємств, а й для зовнішніх суб'єктів аналізу: коефіцієнт абсолютної ліквідності являє інтерес для постачальників сировини і матеріалів, швидкої ліквідності - для банків, поточної ліквідності - для інвесторів. Так, перевищення оборотних активів над короткостроковими фінансовими зобов'язаннями забезпечує резервний запас для компенсації збитків, які можуть понести підприємства галузі при розміщенні й ліквідації всіх оборотних активів, крім готівки. Чим більша величина цього запасу (найкращий результат 2011 р. – 2,0), тим більша впевненість кредиторів, що борги буде погашено.

Коефіцієнт швидкої ліквідності, розрахований для суб'єктів господарювання, достатньо значний – 0,8-1,1. Його величина обумовлена тим, що у складі фінансових ресурсів підприємств галузі переважає позичковий капітал, значну частку якого складає дебіторська

заборгованість. Коефіцієнт абсолютної ліквідності свідчить, що спостерігається дефіцит власних коштів у аграріїв, лише 11-13% короткострокових зобов'язань можуть бути погашено за рахунок наявної готівки.

Таблиця 1

Показники і порогові значення фінансової безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України

Показник	Порогове значення	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності	>1,6-2,0	1,621	1,645	1,868	2,00	1,896
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0,5-0,6	0,813	0,878	1,045	1,028	1,051
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2-0,3	0,136	0,117	0,117	0,122	0,116
Коефіцієнт фінансової незалежності	>0,5	0,472	0,483	0,564	0,544	0,536
Коефіцієнт фінансової залежності	<0,5	0,759	0,874	0,806	0,759	0,752
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами	>0,1	0,046	0,079	0,266	0,267	0,268
Коефіцієнт фінансової стійкості	>0,7	0,648	0,648	0,706	0,679	0,657
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5	0,053	0,090	0,278	0,301	0,313
Коефіцієнт фінансового важеля	≤1	1,606	1,809	1,430	1,395	1,404
Коефіцієнт оборотності запасів, оборотів	>20	6,626	8,188	9,350	8,132	8,870
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, оборотів	>15	2,029	2,044	2,001	2,003	1,905
Рентабельність активів, коефіцієнт	>0,10	0,043	0,051	0,101	0,113	0,097
Рентабельність власного капіталу, коефіцієнт	>0,15	0,091	0,105	0,179	0,209	0,182
Рентабельність позичкового капіталу, коефіцієнт	>0,12	0,057	0,058	0,125	0,149	0,130

Джерело: розраховано авторами

Коефіцієнти фінансової незалежності, забезпеченості власними оборотними активами, фінансової залежності та фінансування свідчать про високу залежність підприємств від зовнішніх джерел фінансування. Таку залежність можна вважати вигідною інвестиційною стратегією при умові постійного підвищення рентабельності власного капіталу. Українські аграрні підприємства мали показник рентабельності власного капіталу за 2008-2012 рр. на рівні 0,152, що є граничним значенням. Останні роки спостерігається позитивна динаміка показника, проте вона незначна і нестабільна. Низький рівень мобільності власного капіталу пояснюється тим, що агроформування використовують переважно позичковий капітал. Низький оборот запасів і дебіторської заборгованості не дають можливості своєчасно погасити боргові зобов'язання, що тягне за собою сплату штрафів, пені тощо. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України представлена на рис. 1.

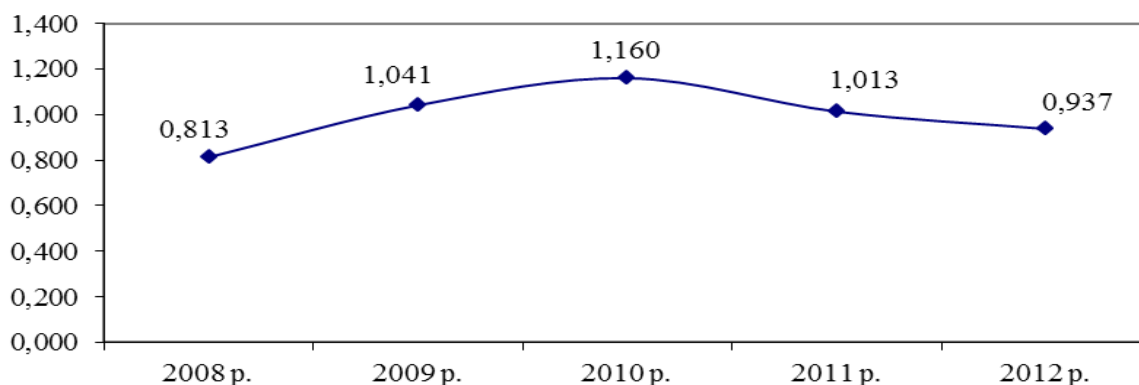

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України

Джерело: розраховано авторами

Розрахований інтегральний показник оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі за 2008-2012 рр. свідчить про те, що фінансова діяльність зазначених підприємств забезпечує умови простого відтворення, хоча й помітні певні позитивні зрушення.

Висновки та подальші дослідження. Щоб забезпечити фінансову стабільність галузі впродовж тривалого періоду, необхідно постійно стежити за фінансовим станом її суб'єктів господарювання, оперативно реагувати на зміни, вивчати їх закономірність і причини відхилення від критичної межі задовільної оцінки за ознаками фінансової стійкості, платоспроможності, вживати заходи для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності. Фінансова безпека аграрної галузі представляє собою систему фінансового захисту інтересів галузі та зниження рівня загроз суб'єктам господарювання, забезпечення їм фінансової стійкості, платоспроможності, мінімального ризику ймовірності банкрутства. На цій основі потрібно прогнозувати критерії економічної безпеки, розробляти стратегію розвитку аграрної галузі, що обумовлено важливістю забезпечення економічної безпеки України в сучасних умовах глобалізації економіки.

Література

1. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С.Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
2. Ганжа С.В. Механизм ипотечного кредитования под залог земель сельскохозяйственного назначения: классический подход и региональный опыт современной России / С.В. Ганжа, Е.И. Роговский, Н.С. Ганжа // Известия Алтайского государственного университета. – 2012. – № 2-1(74). – С. 261-269.
3. Гривківська О.В. Забезпечення фінансової безпеки сільського господарства / О.В. Гривківська. – Тернопіль: Астон, 2012. – 340 с.
4. Жидяк О.Р. Механізм забезпечення фінансової безпеки сільського господарства: теоретичний аспект / О.Р. Жидяк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 122-126.
5. Кулагина Н.А. Формирование системы экономической безопасности / Н.А. Кулагина. – Брянск: ООО "Ладомир", 2010. – 215 с.
6. Малий І.Й. Про романтизацію приватної власності на землю і кризу аграрного сектора / І.Й. Малий // Економічна теорія. – 2008. – № 3. – С. 11-20.
7. Экономическая безопасность региона: единство теории, методол. исслед. и практика / А.И.Татаркин и др. – Екатеринбург: Уральс. гос. ун-т, 1997. – 240 с.
8. Третяк Н.М. Фінансова безпека агроформувань у контурі банківського кредитування / Н.М. Третяк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 2010. – № 3 (9). – С. 89-93.

References

1. Vlasiuk, O. (2008), *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the sciences of economics], Nats. in-t probl. mizhnar. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 48 p.
2. Ganzha, S.V., Rogovskiy, Ye.I. and Ganzha, N.S. (2012), "The mechanism of mortgage lending on bail agricultural land: the classic approach and regional experience of modern Russia", *Izvestiya Altayskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 2-1 (74), pp. 261-269.
3. Hryvkiivska, O. (2012), *Zabezpechennia finansovoi bezpeky silskoho hospodarstva* [Ensuring financial of security of agriculture], "Aston", Ternopil, Ukraine, 340 p.
4. Zhydiak, O. (2012), "Mechanism to ensure financial security of agriculture: theoretical aspect", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, issue. 22.7, pp.122-126.
5. Kulagina, N. (2010), *Formirovaniye sistemy ekonomicheskoy bezopasnosti* [Formation of the system of economic safety], ООО "Ladomir", Bryansk, Russia, 215 p.
6. Malyi, I. (2008), "About romanticizing of private land ownership and the agricultural sector crisis", *Ekonomichna teoriya*, no.3, pp. 11-20.

7. Tatarkin, A. etc. (1997), *Ekonomicheskaya bezopasnost regiona: yedinstvo teorii, metodol. issled. i praktika* [Economic security of the region: the unity of theory, methodology, issled, and practice], Urals. gos. un-t, Yekaterinburg, Russia, 240 p.

8. Tretiak, N. (2010), "The financial security of agricultural enterprises in the circuit bank lending", *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 3(9), pp. 89-93.

УДК 338.242.4.025.2:631.115.8(477)

Клокар О.О.,
д.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту
Білоцерківський національний аграрний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Klokar O.O.,
dr.sc.(econ.), assistant professor of
department of accounting and auditing
Bila Tserkva National Agricultural University

STATE REGULATION OF AGRICULTURAL COOPERATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

Постановка проблеми. Розвиток багатовекторної економіки в Україні, ефективна реалізація реформ у даному напрямі та підвищення добробуту громадян можливі насамперед за умови державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації. Так, державними інститутами розроблені окремі законодавчі важелі впливу щодо регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів (прийняті: Господарський, Податковий, Земельний та Цивільний кодекси України, Закони України "Про кооперацію" й "Про сільськогосподарську кооперацію" тощо).

Проте ефективність реалізації вищевказаних складових є низькою. Кількість сільськогосподарських кооперативів протягом останніх п'яти років стихійно скорочується, або збільшується більш ніж на 100 одиниць на рік і становить тільки 2% від загальної кількості суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки [3, с. 10; 4, с. 8; 9, с. 25; 10, с. 10; 11, с. 5; 12, с. 50; 13, с. 22]. Дана ситуація знижує ефективність діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки та погіршує добробут селян в цілому. Тому актуальним питанням на сучасному етапі розвитку цієї галузі є державна підтримка сільськогосподарської кооперації та забезпечення її ефективного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням вищевказаної проблеми займалися такі науковці: В. Бабаєв, С. Бабенко, Я. Гаєцька-Колотило, В. Зіновчук, В. Семчик, А. Пантелеймоненко тощо [1-2; 5-8]. Вчені визначили основні засади розвитку та нормативно-правового забезпечення сільськогосподарських кооперативів в Україні. Проте роль держави в ефективному функціонуванні вищевказаних структур висвітлена ними не достатньо.

Постановка завдання. Головною метою даного дослідження є аналіз державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Для реалізації вищевказаної мети нами сформовані такі завдання:

- розкриття економічної сутності державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації;
- визначення та аналіз основних концептуальних напрямів регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні з їх подальшою перспективою.

Об'єктом дослідження є процеси, які відбуваються у сфері виробництва, обміну, розподілу, реалізації та споживання сільськогосподарської продукції, що впливають на

формування механізму ефективного розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України.

Предметом дослідження є сукупність методологічних, методичних і практичних аспектів комплексного формування та вдосконалення механізму ефективного розвитку сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті аналізу окремих науково-практичних розробок вчених нами встановлено, що існують різні трактування економічної сутності державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації. Вони подібні між собою та відрізняються лише окремими складовими. Так, дана категорія передбачає систему науково-практичних (нормативно-правових, адміністративних, підприємницьких тощо) заходів щодо комплексного розвитку сільськогосподарської кооперації, які здійснюються спільно державними та приватними інститутами для підвищення ефективності розвитку цього напрямку суспільної діяльності [1, с. 4; 2, с. 3; 5, с. 35; 6, с. 48; 7, с. 37; 8, с. 12].

Враховуючи вищевказану категорію, нами адаптовано підхід Я. Гаєцької-Колотило щодо основних концептуальних напрямів державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації. Так, до них належать: мінімальний, помірний, значний та тотальний державний вплив. Кожен з них характеризується ступенем втручання, регламентації та контролю діяльності кооперативних організацій, їх підзвітністю органам державної виконавчої влади (рис. 1) [2, с. 5-7].

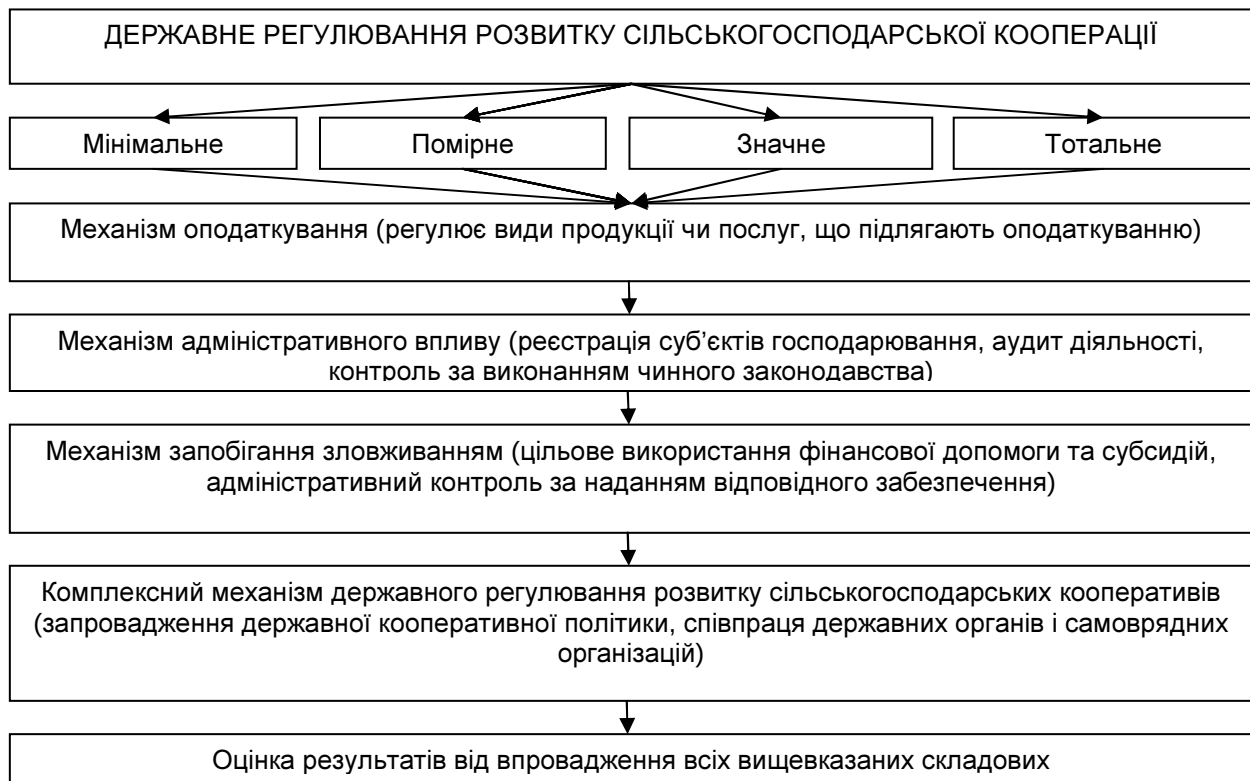

Рис. 1. Основні концептуальні напрями державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні*

Джерело: адаптовано автором підхід Я. Гаєцької-Колотило [2, с. 6]

Враховуючи вищевказаний підхід, на нашу думку, доцільно розвивати сільськогосподарську кооперацію в контексті певної фази аграрного виробництва, що є її допоміжною надбудовою. Так, мінімальне, помірне, значне, або тотальне державне регулювання її розвитку істотно залежить від механізму оподаткування (регулює види продукції чи послуг, що підлягають оподаткуванню) відповідних господарюючих суб'єктів. До основних складових вищевказаного механізму повинні належати:

- формування єдиних засад та умов податкової реєстрації вищевказаних суб'єктів господарювання (спрощення умов реєстрації в органах державної податкової служби із скороченим переліком необхідних для цього документів);

- визначення єдиних, спрощених методологічних та арифметичних засад ведення бухгалтерського й податкового обліку, формування відповідної звітності (введення зрозумілих, прозорих та узгоджених облікових і податкових норм законодавства);

- чітке визначення та узгодження статусу неприбуткових та прибуткових структур в податковому законодавстві (формування структури виробництва сільськогосподарської продукції та видів послуг, що повинні надаватися відповідними суб'єктами господарювання за умови сплати, або не сплати податку на прибуток);

- формування прозорого та спрощеного механізму оподаткування сільськогосподарських кооперативів (визначення та обґрунтування підходів щодо оподаткування оборотних коштів вищенаведених структур і сформованої ними доданої вартості в процесі виробництва, застосування єдиного та фіксованого сільськогосподарського податку) тощо.

Крім цього, не менш важливою складовою державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні, на наш погляд, є *механізм адміністративного впливу (реєстрація суб'єктів господарювання, аудит діяльності, контроль за виконанням чинного законодавства)*. Вона передбачає спрощення умов реєстрації, перевірки діяльності сільськогосподарських кооперативів і дотримання чинного законодавства їх членами, а саме:

- скорочення кількості реєстраційних документів і термінів їх отримання (подання лише загальних даних щодо членів кооперативів, установчого договору та статуту з мінімальним терміном їх обробки);

- узгодження роботи між реєстраційними та податковими установами щодо взаємного обміну документами за окремими юридичними та фізичними особами – підприємцями (визначення термінів і переліку реєстраційних документів, необхідних для подання до податкової служби для ефективної співпраці між усіма державними та приватними інститутами);

- вільний доступ до інформації про фінансово-господарську діяльність кожного сільськогосподарського кооперативу для всіх його членів у будь-який проміжок часу;

- ухвалення та реалізація законодавства для аудиторської перевірки всіх форм і видів сільськогосподарських кооперативів;

- забезпечення контролю за дотриманням внутрішніх і зовнішніх (щодо сільськогосподарських кооперативів) нормативних документів всіма суб'єктами сільськогосподарської кооперації, усунення протиріч і неузгодженостей в них та ін.

На нашу думку, всі вищезазначені заходи сприятимуть, насамперед, вирішенню будь-яких спірних питань щодо фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських кооперативів. Також даний підхід сприятиме формуванню ефективного *механізму запобігання зловживанням (цільове використання фінансової допомоги та субсидій, адміністративний контроль за наданням відповідного забезпечення)* щодо фінансово-господарської діяльності вищевказаними структурами за всіма напрямками. Разом з тим запобігання та виявлення відповідних зловживань повинно здійснюватися такими способами:

- визначення чіткої структури, умов і складових перевірки державними установами документів будь-якого сільськогосподарського кооперативу, що претендує на отримання вищевказаного фінансового забезпечення;

- поетапний адміністративний контроль за наданням грошової допомоги та субсидій окремим сільськогосподарським кооперативам;

- періодична перевірка державними інститутами ефективності діяльності вищевказаних суб'єктів господарювання з оцінкою впливу різних факторів на неї;

- розвиток дорадчих служб щодо всіх можливих видів діяльності сільськогосподарських кооперативів з повним їхнім господарським супроводом і контролем за якістю роботи вищенаведених суб'єктів;

- контроль за спрощенням процедури та умов реєстрації сільськогосподарських кооперативів, що забезпечують концентрацію та диверсифікацію виробництва й каналів реалізації продукції їх членів;

- матеріальне стимулювання збільшення кількості зайнятого у вищевказаних структурах передусім сільського населення та контроль за цим процесом державними інститутами тощо.

Вважаємо, що всі описані вище способи запобігання зловживанням щодо фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських кооперативів сприятимуть концентрації та підвищенню ефективності діяльності найбільш мобільних з них.

Крім цього, не менш важливим концептуальним напрямом, на наш погляд, є розробка та ефективна реалізація комплексного механізму державного регулювання розвитку сільськогосподарських кооперативів (запровадження державної кооперативної політики, співпраця державних органів і самоврядних організацій) та оцінка результатів від його впровадження. Це можливо насамперед за умови визначення чітких програмних заходів державного впливу на розвиток сільськогосподарських кооперативів (рис. 2). Так, першим програмним заходом державного впливу на розвиток сільськогосподарських кооперативів є організаційний (затвердження нормативно-правової бази, Державних цільових програм, підготовчих центрів розвитку вищевказаних суб'єктів господарювання).

Рис. 2. Програмні заходи державного впливу на розвиток сільськогосподарських кооперативів в Україні*

Джерело: адаптовано автором підхід Я. Гаєцької-Колотило [2, с.9].

Крім цього, другим та третім заходами є інформаційний (популяризація розвитку кооперативів на селі з наведенням конкретних і кращих прикладів з них) та економічний (створення умов для розвитку фінансової та матеріально-технічної бази вищевказаних структур). Тому, на нашу думку, вищезазначений підхід сприятиме комплексному розвитку сільськогосподарської кооперації та своєчасній оцінці ефективності її впровадження на селі.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, у результаті аналізу державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні нами встановлено, що:

1. Дана категорія передбачає систему теоретичних і практичних заходів щодо комплексного розвитку сільськогосподарської кооперації, які здійснюються за участю державних і приватних інститутів для підвищення ефективності розвитку аграрного сектора економіки в цілому.

2. До основних концептуальних напрямів державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації належать: мінімальний, помірний, значний та тотальний державний вплив. Вони характеризуються рівнем втручання, адміністративного контролю діяльності кооперативів, їх відповідальністю перед державними виконавчими структурами.

3. Головною умовою ефективного розвитку сільськогосподарської кооперації на селі є державна фінансова та матеріально-технічна підтримка вищенаведених господарюючих суб'єктів, максимальна популяризація їх діяльності на конкретних успішних прикладах і забезпечення дорадництва в даному напрямі зайнятості аграріїв.

Вважаємо, що всі вищевказані результати створять передумови для визначення заходів з метою підвищення рівня зайнятості селян у сільськогосподарських кооперативах України в цілому.

Література

1. Бабаєв В.Ю. Державне регулювання розвитку обслуговуючої кооперації в аграрній сфері: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 25.00.02 – “Механізми державного управління” / В.Ю. Бабаєв. – Харків, 2007. – 19 с.
2. Гаєцька-Колотило Я.З. Організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 – “Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право” / Я.З. Гаєцька-Колотило. – К., 2003 – 18 с.
3. Господарський кодекс України: за станом на 22 груд. 2010 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2010. – 564 с. – (Бібліотека офіційних видань).
4. Земельний кодекс України: за станом на 7 лип. 2011 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2011. – 318 с. – (Бібліотека офіційних видань).
5. Зіновчук В.В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США / В.В. Зіновчук. – [2. вид., доп. і перероб.] – К.: Логос, 1996. – 224 с.
6. Історія кооперативного руху / [Бабенко С.Г. та ін.], Львівська комерційна академія. – Львів: Ін-т українознавства НАН України, 1995. – 412 с.
7. Кооперативне право: підручник / [За ред. чл.-кор. НАН України В.І. Семчика]. – К.: Ін-Юре, 1998. – 336 с.
8. Пантелеймоненко А.О. Становлення і розвиток кооперативних організацій аграрного сектору України (друга половина XIX – початок XXI ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.01 – “Економіка теорія та історія економічної думки” / А.О. Пантелеймоненко. – К., 2009. – 54 с.
9. Податковий кодекс України: за станом на 23 груд. 2010 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2010. – 544 с. – (Бібліотека офіційних видань).
10. Про кооперацію: Закон України за станом на 04.07.2013 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2013. – 413 с. – (Бібліотека офіційних видань).
11. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України за станом на 20.11.2012 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2012. – 261 с.
12. Сільське господарство України 2012: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 402 с.
13. Цивільний кодекс України: за станом на 21 лют. 2012 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2012. – 53 с. – (Бібліотека офіційних видань).

References

1. Babaiev, V.Yu. (2007), “State regulation of service cooperatives in agriculture”, Thesis abstract of cand.sc.(econ), 25.00.02, Mechanisms of State Management, Harkiv, Ukraine, 19 p.

2. Haietska–Kolotylo, Ya.Z. (2003), "The organizational and legal forms of agricultural cooperatives", Thesis abstract of cand.sc.(econ), 25.00.06, Land law, agricultural law, environmental law, nature resource law, Kyiv, Ukraine, 18 p.
3. The Commercial Code of Ukraine (2010, December, 22), *Parlam. vyd-vo*, Kyiv, Ukraine, 564 p.
4. The Land Code of Ukraine (2011, July 7), *Parlam. vyd-vo*, Kyiv, Ukraine, 318 p.
5. Zinovchuk, V.V. (1996), *Kooperatyvna ideia v silskomu hospodarstvi Ukrainy i SShA*, [The cooperative idea in agriculture of Ukraine and the USA], Lohos, Kyiv, Ukraine, 224 p.
6. Babenko, S.H. etc. (1995), *Istoriia kooperatyvnoho rukhu*, [History of the cooperative movement], In-t ukrainoznavstva NAN, Lviv, Ukraine, 412 p.
7. Semchyk, V.I. (1998), *Kooperativne pravo*, [Cooperative Law], textbook, In-Yure, Kyiv, Ukraine, 336 p.
8. Panteleimonenko, A.O. (2009), "Formation and development of cooperative organizations of the agricultural sector in Ukraine (the second part of XIX-th- beginning of XXI-th century)", Thesis abstract of dr.sc.(econ.), 08.00.01, Economics, theory and history of economic thought, Kyiv, Ukraine, 54 p.
9. Tax Code of Ukraine (2010, December, 23), *Parlam. vyd-vo*, Kyiv, Ukraine, 544 p.
10. About Cooperation (2013), The Law of Ukraine, *Parlam. vyd-vo*, Kyiv, Ukraine, 413 p.
11. About Agricultural Cooperation (2012), The Law of Ukraine, *Parlam. vyd-vo*, Kyiv, Ukraine, 261 p.
12. Agriculture of Ukraine (2013), Statistical Review, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, Kyiv, Ukraine, 402 p.
13. The Civil Code of Ukraine (2012, February, 21), *Parlam. vyd-vo*, Kyiv, Ukraine, 53 p.

УДК 303.4:631.143

Кісіль М.І.,
к.е.н., с.н.с., завідувач відділу інвестицій
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАВДАННЯ ЩОДО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Kisil M.I.,
cand.sc.(econ.), senior researcher, head of the
department of investments
NSC "Institute of Agrarian Economics"

CURRENT CHALLENGES, STRATEGIC PRIORITIES AND TASKS REGARDING INVESTMENT SUPPORT OF THE AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства в сучасних умовах, що вирізняються процесами світової глобалізації та посилення рівня конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції і продовольства, вимагає масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. Проте власні, залучені та позикові інвестиційні джерела сільськогосподарських товаровиробників поки що недостатні для задоволення їхніх інвестиційних потреб, хоча в динаміці обсяги вкладень зростають. Зовнішні, зокрема й іноземні, інвестиції надходять у галузь повільно, а її частка в сукупному капіталі нерезидентів залишається незначною. Тому в стратегічній перспективі необхідно здійснити заходи щодо покращення інвестиційного забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Враховуючи, що інвестиційне забезпечення є завданням самих товаровиробників, функція держави полягає, як показує світовий досвід, у підтримці та стимулюванні інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, а також прямого інвестування розвитку окремих сегментів інвестиційної інфраструктури за рахунок бюджетних коштів. Тому ідентифікація сучасних викликів, визначення стратегічних пріоритетів і завдань щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства має важливе як наукове, так і практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми здійснення інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві розглядаються в роботах Є.К. Бабець, І.О. Бланка, С.О. Гуткевич, А.П. Гайдуцького, М.Ю. Коденської [5], М.Ю. Кожем'якіна, Ю.О. Лупенка [7], Л.О. Мармоль, В.Я. Месель-Веселяка [3], Г.В. Осовської, А.А. Пересади, П.Т. Саблука [5], Л.В. Смолій [6], П.А. Стецюка та ін.

Проте наукові дослідження та значні практичні розробки цих вчених є підґрунтям для подальшого вивчення проблеми. Динамічність економічних умов, в яких функціонують сільськогосподарські підприємства, високі вимоги до результативності виробництва вимагають пошуку нових підходів до визначення пріоритетів інвестиційного забезпечення агробізнеса, обґрунтування потреби в інвестиційних ресурсах безпосередньо для сільськогосподарських підприємств з урахуванням необхідності техніко-технологічного оновлення галузі, підвищення ефективності інвестицій, стимулювання їх інноваційного спрямування.

Системні дослідження проблеми інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства постійно проводяться на базі відділу інвестицій ННЦ "Інститут аграрної економіки", координованої мережі наукових установ НААН, а також дисертаційних досліджень у різних наукових і освітніх закладах [1-4; 8]. У зв'язку з розробленням Стратегії розвитку сільського господарства України на період до 2020 року результати досліджень щодо стратегічних пріоритетів і завдань інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства було узагальнено в матеріалах, виконаних на замовлення Мінагропроду України та Мінфіну України та переданих органам державної влади й управління в 2012 році [4].

Постановка завдання. Мета статті – висвітлити результати наукових досліджень з оцінок з найбільш важливих сучасних викликів, стратегічних пріоритетів і завдань щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства на період до 2020 року.

Виклад основного матеріалу досліджень. За результатами проведених досліджень встановлено, що в період після реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств у приватні агроформування було подолано негативну тенденцію спаду інвестиційної діяльності в галузі. Щорічні обсяги інвестицій в основний капітал у сільському господарстві в порівнянних цінах зростали достатньо високими темпами, що забезпечувало позитивні зрушення в рівнях капіталозабезпеченості виробництва та ефективності інвестиційних вкладень, використовуваних земельних, матеріальних й інших ресурсів

Проте внутрішньогалузеві умови розвитку сільського господарства, створені у процесі аграрної реформи та економічної діяльності товаровиробників, поки що не мають переважачого впливу на інвестиційні процеси. Зовнішні чинники мають більш сильний вплив на них. Так, фінансова криза 2008 р. спричинила різкий спад інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Загальні обсяги інвестицій в основний капітал галузі в 2009 р. порівняно з 2008 р. скоротилися більш ніж удвічі.

У 2010 р. в сільському господарстві України намітилася тенденція активізації інвестиційної діяльності і зростання обсягів інвестицій на 16%, а в 2011 р. на 32% більше порівняно з попереднім роком. Проте в 2012 р. інвестиційні процеси в галузі уповільнилися, загальні обсяги інвестицій в основний капітал сільського господарства досягли 20 млрд грн, що більше порівняно з попереднім роком на 12 відсотка. Аналіз динаміки інвестицій в основний капітал галузі свідчить, що негативні наслідки фінансової кризи в інвестиційних процесах у галузі поки що повністю не подолано, а докризові їх обсяги поки що повністю не відновлено.

Гостроту інвестиційної проблеми в сільському господарстві нині визначають насамперед недостатні обсяги вкладень, диспропорції в рівнях інвестиційних можливостей

товаровиробників різних форм господарювання, дефіцит залучених інвестиційних ресурсів і недостатньо сприятливий інвестиційний клімат у державі.

Недостатня поки що пряма державна інвестиційна підтримка сільського господарства. У 2011 р. інвестиції в основний капітал за рахунок державного бюджету становили лише 317 млн грн, або 1,8% їх загального обсягу інвестицій у галузь. Довготривале недофінансування призвело до деградації матеріально-технічної бази установ бюджетної сфери, а також суттєвого зменшення їх потенціалу й впливу на процеси розвитку.

Проблема інвестиційного забезпечення розвитку галузі є найбільш гострою у малих і середніх сільськогосподарських підприємствах, особливо у господарствах населення.

Стимулюючим фактором досягнення стабільного рівня інвестиційного забезпечення сільського господарства є недостатні обсяги кредитування галузі та значне скорочення кредитної підтримки аграрних підприємств. Кредитами користується лише п'ята частина підприємств аграрного сектору, що значною мірою є наслідком високих відсоткових ставок за залученими кредитами та їх недоступності для більшості підприємств галузі.

Досягнення позитивних зрушень у цьому напрямі найбільшою мірою залежить від використання місцевих можливостей інвестиційного забезпечення. Однак такі можливості в більшості регіонів і територій обмежені.

Тому проблема інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства і села є масштабною, її вирішення має національне значення і потребує консолідації зусиль по всіх ланках і сферах виробництва, соціуму, органів державної влади та управління економікою. Розв'язання цієї проблеми потребує тривалого часу, а отже й розроблення відповідної стратегії.

За результатами дослідження встановлено, що інвестиційна стратегія та політика мають бути підпорядковані досягненню стратегічних цілей держави у сфері продовольчого забезпечення населення і зростання експортного потенціалу. Метою стратегії інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства є формування інвестицій в аграрний сектор економіки за усіма їх напрямками в обсягах, достатніх для повного задоволення потреб галузі, досягнення умов ефективності, а також створення інституційних умов для підтримки та активізації інвестиційної діяльності усіх суб'єктів господарювання в галузі.

З урахуванням визначеної мети основними стратегічними цілями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства мають бути нижченаведені.

1. Повне забезпечення потреб розвитку сільського господарства в інвестиційних ресурсах. Індикатори розвитку:

- здійснення інвестицій в основний капітал сільського господарства за рахунок усіх джерел фінансування у 2015 р. в обсязі 30 млрд грн, а у 2020 р. – 45 млрд грн, проти 18 млрд грн у 2011 р. і 20 млрд грн у 2012 році;

- доведення індикатора відповідності фактичних обсягів інвестицій в основний капітал сільського господарства (у порівнянних цінах) їх прогнозним показникам на 2015 р. до 100% проти 48% у 2010 р. і 63% у 2011р.;

- підвищення середньорічного за 2012-2020^{рр.} темпу приросту інвестицій у основний капітал до 10-12% проти 5,5% у середньому за 2006–2010 роки.

2. Зростання інвестиційних можливостей сільськогосподарських товаровиробників. Індикатори розвитку:

- підвищення частки власних джерел фінансування інвестицій в основний капітал сільського господарства у 2015 р. до оптимального рівня – 65% проти 51% у середньому за 2006 – 2010 рр.;

- забезпечення формування інвестиційних ресурсів у сільському господарстві за пропорцією, що характеризується співвідношенням між власними і залученими джерелами як 2:1.

3. Розширення фінансування дорожнього господарства у сільській місцевості як одного з ключових факторів підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства. Індикатор розвитку – фінансування робіт з будівництва, ремонту та облаштування доріг із твердим покриттям у сільській місцевості в обсягах, що не менше однієї третини загальнодержавних витрат на ці цілі.

Орієнтуючись на зазначені стратегічні цілі інвестиційного забезпечення, необхідно формувати відповідну інвестиційну політику в галузі. З цією метою її слід удосконалювати в напрямі:

- посилення ролі непрямої інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та удосконалення її механізмів;
 - сприяння інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання за рахунок їх власних джерел фінансування;
 - покращення умов залучення зовнішніх інвестицій та інвестиційних ресурсів у агропромислове виробництво, а також на розвиток сільських територій;
 - оптимізації прямої державної інвестиційної діяльності за рахунок бюджетних коштів та переорієнтації її на повне забезпечення інвестиційних потреб підприємств і організацій державної сфери;
 - реалізації інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства, яка передбачає державну підтримку заходів щодо розвитку інноваційної інфраструктури та реалізації програм і проектів, а також активізацію інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в АПК;
 - удосконалення механізмів державної інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом надання її на поворотній основі, недопущення випадків необґрунтованого виділення і нецільового використання коштів, переорієнтація її на потреби малого і середнього агробізнесу та збільшення фінансування інвестицій у розвиток установ бюджетної сфери галузі до рівня їх потреб;
 - першочергового використання коштів державного бюджету на: розвиток сортівпробувальних, сортодослідних, племінних господарств, підприємств і організацій; водні меліорації; заліснення земель, що виводяться із сільськогосподарського обороту, впровадження ґрунтозахисних систем обробітку ґрунту з контурною організацією території, кредитну підтримку сільськогосподарських товаровиробників тощо;
 - впровадження програмно-цільових принципів використання коштів державного бюджету на пряме фінансування інвестицій та інвестиційну підтримку сільського господарства на основі спеціальних цільових програм.
- Удосконалення механізмів інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства слід досягати шляхом:
- забезпечення стабілізації та посилення ролі кредитного механізму при формуванні джерел фінансування інвестицій у сільське господарство шляхом збільшення обсягів кредитної підтримки довгострокових інвестиційних проектів до рівня їх потреб, переорієнтації цієї підтримки на потреби невеликих і середніх агроформувань та фермерських господарств, а також посилення організаційної та фінансової підтримки становлення системи кредитної кооперації на селі;
 - формування дієвого механізму підтримки інвестицій особистих селянських господарств на основі пільгового кредитування їх інвестиційних проектів, відшкодування капітальних витрат на будівництво тваринницьких приміщень, придбання нової техніки та племінних тварин тощо;
 - усунення перешкод у діяльності іноземних інвесторів у сільському господарстві з дотриманням національних інтересів, зокрема в напрямі зменшення їх інвестиційних ризиків, а також залучення іноземних інвестиційних кредитних ресурсів;
 - заміни існуючого механізму часткового відшкодування витрат на будівництво тваринницьких об'єктів на новий механізм надання такої підтримки на поверненій основі, що дасть змогу збільшити масштаби такої підтримки, повторно використовувати повернені кошти і упереджувати випадки застосування корупційних схем;
 - збільшення обсягів державної підтримки інвестиційних проектів фермерських господарств через відповідний державний фонд;
 - посилення державної підтримки розвитку сільськогосподарського машинобудування для потреб особистих селянських господарств, а також малих і середніх сільськогосподарських підприємств;
 - надання депресивним сільським регіонам статусу територій пріоритетного розвитку, що згідно із законодавством передбачає пільги інвесторам;

• здійснення загальних заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату в державі шляхом усунення перепон на шляху інвесторів.

Досягнення вищезазначених стратегічних пріоритетів і завдань щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства дозволить досягти основних цілей аграрної політики України на період до 2020 року. З розрахунку на 1 грн інвестицій в основний капітал сільського господарства у 2011-2015 рр. і 2016-2020 рр. очікується отримати відповідно 1,71 і 1,51 грн приросту валової продукції галузі.

Висновки та подальші дослідження. 1. Розвиток сільського господарства у стратегічній перспективі неможливий без відповідного інвестиційного забезпечення, основою якого мають бути власні та залучені джерела товаровиробників, а також бюджетні кошти. 2. Сучасні виклики, цілі та завдання аграрної політики обумовлюють необхідність досягнення науково обґрунтованих стратегічних пріоритетів і вирішення завдань щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства. 3. У період до 2020 року необхідно забезпечити формування і реалізацію активної інвестиційної політики держави на основі оптимально поєднаних прямих і непрямих економічних важелів підтримки інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, удосконалення механізмів такої підтримки в напрямі підвищення її ефективності, створення умов для використання власних джерел товаровиробників

Література

1. Кісіль М.І. Концептуальні напрями стратегії розвитку агропромислового комплексу та сільських територій України на період до 2020 року / М.І. Кісіль. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2008. – 46 с.
2. Кісіль М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва та сільських територій / М.І. Кісіль // 36. наук. праць: менеджмент; [За ред. А.І. Кредісова]. – Вип. 11. – К., 2009. – С. 77-90.
3. Кісіль М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кісіль, М.Ю. Кожем'якіна // Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка]. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – С. 76-80.
4. Кісіль М.І. Принципи і орієнтири формування інвестиційної політики держави в аграрній сфері / М.І. Кісіль // Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інноваційно-інноваційного розвитку в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 23-24 жовт. 2008 р. – У трьох частинах / РВПС України НАН України. – К., 2008. – Ч.1. – С. 68-71.
5. Саблук П.Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. – ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.
6. Смолій Л.В. Інвестиційне забезпечення аграрних підприємств регіону / Л.В. Смолій // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 65-67.
7. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Я. Дем'яненко, М.І. Кісіль та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та М.І. Кісіля. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 66 с.
8. Теоретичні засади формування інвестиційної стратегії розвитку аграрної сфери // Інвестиційний розвиток сільського господарства Київської області / [О.Ю. Лупенко, М.І. Кісіль, М.Ю. Кожем'якіна та ін.]; за ред. М.І.Кісіля. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – С. 5-19.

References

1. Kisil, M.I. (2008), *Kontseptualni napriamy stratehii rozvytku ahropromyslovoho kompleksu ta silskykh terytorii Ukrainy na period do 2020 roku* [Conceptual directions of development strategy of agriculture and rural development in Ukraine for the period till 2020], NNTs “IAE”, Kyiv, Ukraine, 46 p.
2. Kisil, M.I. (2009), “Investment support the development of agriculture and rural”, *Zbirnyk naukovykh prats: menedzhment*, iss. 11, pp. 77-90.

3. Kisil, M.I., Kozhemiakina, M.Yu. (2012), *Investytsiine zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva* [Recruitment and provision of agricultural development], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, pp. 76–80.

4. Kisil, M.I. (2008), "Principles and Guidelines investment policy formation in agriculture", *Makroekonomichne rehulivannia investytsiinykh protsesiv ta vprovadzhennia stratehii innovatyvno–innovatsiinoho rozvytku v Ukraini*, part 1, pp. 68–71.

5. Sabluk, P.T., Kodenska, M.Yu. (2012), *Kontseptualni zasady rozrobky i realizatsii investytsiinykh prohram v ahrarno-promyslovomu vyrobnytstvi* [Conceptual foundations of development and implementation of investment programs in the agrarian and industrial production], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 46 p.

6. Smolii, L.V. (2009), "Recruitment and provision of agricultural enterprises in the region", *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 65 – 67.

7. Lupenko, Yu.O., Demianenko, M.Ya., Kisil, M.I. (2012), *Stratehichni napriamy investytsiinoho zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategic directions of investment support agricultural development in Ukraine till 2020], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 66 p.

8. Kisil, M.I., Lupenko, Yu.O., Kozhemiakina, M.Yu. (2012), "Theoretical base of the investment strategy of agrarian sphere", *Investytsiyni rozvytok silskoho hospodarstva Kyivskoi oblasti*, pp. 5–19.

УДК 631.164.23: 330.322: 330.341.1

Fedun I.L.,
*cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor of the department
of management foreign economic activity of enterprises,
Kyiv National Aviation University*

ENHANCING OF INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITY IN THE AGRIBUSINESS UNDER THE CLUSTER APPROACH

Федун І.Л.,
*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
зовнішньо- економічної діяльності підприємств
Київський національний авіаційний університет*

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ НА ПЛАТФОРМІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ

Problem definition. The economic growth of the agribusiness depends on the level of the innovation development and the interaction between the public authorities, investors, science and business. To enhance the innovation and investment activity in the agribusiness are urgently needed new organizational forms, approaches and developments. The existing innovative organizational models of agribusiness development include clusters which represent the acceptable structure of the interaction and provide a transition from the direct interference of the public authorities to the management by means of the indirect incentives.

The clusters increase the labor productivity, accelerate the rates of innovation introduction in industries, promote the competitiveness of the various sectors of the economy, do not require the significant resources and are consisted of the variety of initiatives aimed at the encouraging of the participants to cooperate. One of the advantages of the cluster strategies is their low cost and high

payback compared to the other government measures aimed at the development of the agribusiness.

Analysis of the latest works and publications. The analysis of the works of Ukrainian and foreign scholars (V. Heiets, M. Voinarenko, S.Sokolenko, V. Price, T.Wiurtenberger, M.Porter, L.Pullola, H.Srepler, J.-L.Poje and others) speaks about the intensification of the research of the issues concerning the application of the cluster approach for the enhancing of the investment-innovation activity in the different sectors of economy. At the same time the consideration of the scientific publications shows the insufficient study of the possibility of the investment-innovation activity enhancing in the agribusiness under the cluster approach.

Formulation of the problem. The objective of the paper is to consider the possibilities of the investment-innovation activity enhancing in the agribusiness under the cluster approach and define the factors which negatively influence on the agro-industrial clusters formation, study their basic characteristics, the combination of which can define the choice of the certain cluster strategy.

The basic material statement. In the world practice, the different ways of the innovation and investment activity enhancing are used: the formation of the developed innovation infrastructure (technology parks, business - incubators, innovation and venture capital funds), creating of the network of technology transfer, direct and indirect financial support for the innovative projects, the cluster approach [10].

The domestic and international practice of the agribusiness development shows that one of the effective ways to intensify the innovation and investment activity is the cluster approach. The powerful agribusiness enterprises, being on the top rung of the economic hierarchy in the agricultural sector have the considerable intellectual potential to solve the variety of economic and scientific - technical problems and therefore hardly show interest to the innovative research proposals and developments [4].

The review of the scientific publications shows that the domestic scientists outline the concept of " cluster " based on the Western theoretical developments, at that in the different variations suggest the classic definition of M.Porter, the platform of which is the theory of the competitive advantages of the industry, region, country: "cluster" - is a combination of enterprises and institutions for which the territorial commonness of its components - is an additional factor of economic efficiency increasing through the sustainability of the relationships, reducing of the transport costs, efficient use of all local resources, enabling the combination of the territorial planning and management [5, p. 298].

He recognized specialist in the cluster approach, the Austrian economist Wolfgang Price believes that for the implementation of the cluster approach does the additional financial resources are not needed, using the internal potential of the region, clusters can potentially become an integral part of the innovation policy of socio-economic development [7, p. 24–25].

The cluster approach is closely connected with the increase of the agribusiness competitiveness, not only because it affects both on the basics of the competitiveness (productivity and employment), but also because it removes the contradiction between them. The level of the labor productivity in the cluster increases through specialization and outsourcing of the non-core activities, the level of employment - by attracting and forming of the new economic actors in the related and supporting industries and fields [4].

Assessing the significant contribution of the economists [1-12] in the development of the theoretical postulates of the cluster approach, it should be noted that the key principles of the cluster organization in the European version, such as complementarities of activities, support, trust in relationships, sharing information and experience, work on the final product of the majority of independent entities are not sufficiently connected by the economic science with the opposite ones, the concepts of independence businesses, competition, "trade secrets", the desire of companies to maximize their own profits and market leadership, really existing in the national economic practice. Any cluster system as a form of entities organization initially involves the certain restrictions of independence in the actions of participants of the system with the compulsory consideration of their mutual interests and opportunities. The presence of the diverse factors of the entities functioning in the current context is considered by the economic science as a paradox of development. Firstly, this is the relationship of the dependence and independence of each entity.

The prevailing view that the greatest success is possible only under the maximum independence, now is changed to the "understanding of the fact that it is required to make

advances to the depending on the effective partners, the sources of the scientific - technical and marketing information", etc [9, p. 92].

A possible solution of this paradox of development may be the association of the entities under the cluster approach, where "every entity is focused on their competitive advantages, which are maximum intensified inasmuch as the entity leaves in its own production only what it can do better than others, leaving the other areas to the partners where their advantages are undeniable [9, p. 92]". Under such approach the level of the partnership cooperation of the enterprises in the cluster sharply increases, the amount of cost and efforts for the competition significantly reduced. The innovation and investment activity is enhanced, the economic relations between the entities, authorities, science, partners and competitors and investors are improved. The potential cluster opportunities are opened to those entities which "quickly formed a strategic and tactical schemes of the common market behavior, which have built the reliable relationships with the most influential partners" [9], while deliberately giving part of their independence in return for the "higher earnings" [8].

The objective of the cluster creating is to provide the economic development and increase of competitiveness of the agricultural production or innovation services of its members at the markets. To create a cluster it is necessary to carry out the complex of economic, legal and humanitarian efforts, ensuring the certain basic conditions.

For the successful implementation and functioning of the clusters V.Price considers the availability of the following conditions [7]:

1. Organization of the Cluster Coordination Center, which has to direct its activity on the implementation of the cluster technology ideas, the search for the effective forms of interaction between the government, science, investors, businesses, the practical realization of the innovative projects, promotion of obtaining of grants under the absence of the institutional framework of clusters functioning.

2. Involvement of the representatives of the state and scientific institutions, heads of the agricultural enterprises, investors and others to the clusters.

3. Active information and consultation work which includes the round tables, conferences, presentations, investment forums, implementation of public opinion polls and others.

4. The scientific substantiation of the priorities of innovation and investment development on the basis of the cluster approach .

5. The introduction of the concessional lending of the socially significant innovation projects in the agribusiness, organization of the educational programs and internship, promotion of the cluster approach ideas in the mass media.

All of the mentioned measures, the main objective of which is to organize the effective agribusiness will directly influence on the strategic vector of its development and the economic behavior in the business environment agricultural production.

The process of the clusters' formation provides the various lines of relationships to enhance the innovation and investment activities, including:

- new producers coming from other industries, accelerate their development, encouraging the scientific research and providing the necessary resources for the implementation of the new and innovative strategies;

- there is a free exchange of information and the rapid spread of innovations by means of the suppliers or customers' channels who have contacts with the other competitive agro-industries:

- relationships within the cluster, are often unexpected and cause the emergence of the new areas of innovation, generating the entirely new opportunities;

- human resources and ideas form the new combinations.

Some researchers [1 p. 60] believe that the cluster organization of business entities reach their maximum development in 2020 - 2030 and then starts to decline.

Like any innovation introduced into the existing contours of the socio- economic environment, the cluster technologies in the process of implementation face with some difficulties and factors which negatively affect on the formation of the cluster approach for the development of agribusiness [2]:

- the absence of the large government support of the process of combining of agricultural enterprises into the clusters, especially at the early stages of the cluster creating;

- the isolation and the low level of cooperation and trust among the agricultural enterprises, state agencies, science and investors;
- diffidence in the cluster approach efficiency and mentality of managers who do not wish to engage in innovation and change relationships to find the new ways to organize business;
- the poor awareness of entrepreneurs about the nature of the cluster approach, the lack or poor dissemination of information about the positive results of the clusters in other regions and abroad;
- the lack of funds to implement the innovative investment projects based on the cluster approach, the unwillingness of entrepreneurs to take risks because of the uncertain conditions of the clusters, the lack of the regulations that stimulate and regulate their clusters;
- the weak motivation of entrepreneurs, investors, government and academic institutions to form clusters;
- the absence of active position concerning participating in clusters among the research institutions;
- the negative perception of agro-holdings which work on export, the idea of increasing the focus on meeting the domestic needs due to lack of availability of guarantees concerning the real, not potential demand for products.

According to statement of Heiets, the negative factors which prevent the spread of the cluster formations also include the "lack of normative basis of formation and functioning of the cluster forms of business doing and scientifically substantiated and practically proven methods for measuring the results of their activity" [3].

Under the current legislation of Ukraine legally clusters can act as the associations without full right of implementation of business activities. Therefore, each of the existing clusters "work on their individual organizational and financial schemes at the risk and learn from own mistakes" [6]. It follows that it is illegally to expect the cost-effectiveness of the social organization, which is an economic entity which can be found in several scientific publications [2]. It is proved by the global and local practice that the cluster approach facilitates the development of each of its members and it is advisable to rely on the integral indicator of the effectiveness of the cluster.

Researchers from the Stockholm Centre for Strategy and Competitiveness note that in the countries with the transitive economies the authorities take more passive position on the initiation processes of clusters development: the cluster approach is used 2 times less than in the developed countries [12].

To bridge the gap and meet the minds the considered factors the certain measures should be developed and implemented, allowing the entities to see the real benefits in the future likewise the economic feasibility of participation in the clusters are equalized with the separate and independent functioning in the future. The formation of the regional and sectoral programs of the innovation and investment development of agribusiness to ensure the coordinated activity of the government, investors, business and science – is the main task of the cluster approach of agribusiness

Enhancing of innovation and investment activity in the agribusiness on the basis of the cluster approach should be based on the following principles:

- innovativeness of activity resulting from the ratio of the internal competition and cooperation of the members of the cluster;
- the presence of the clear objectives in the form of the new competitive products and services at the domestic and international markets;
- trust and complementarity between the participants of the cluster;
- possibility of the cluster to defend effectively their interests in the relationships with the public authorities;
- collegiality and flexible forms of management;
- sustainable and stable innovative investment development of the each member of the cluster;
- sense of the legal protection for the each member of the cluster from the unfavourable external influences (which include the competitive pressure of the large agribusiness, regulating actions sideways the authorities, etc.);
- simplified access to the credit and investment resources (investors and banks with the greater confidence treat clusters than each participant separately);

- favorable innovation and investment climate.

One of the priority tasks of the cluster association can be the activization of the mechanism of innovation and investment self-development of business based on the internal potential possibilities of the cluster approach.

Participants of the cluster creates a coordinating center which includes the representatives of the public authorities, science, investors, agribusiness, financial institutions, the coordinating center acquires the status of the NGO.

The functions of the coordinating center is the collective management of the development of the newly established association, representation of the interests of the cluster at the regional and national levels, its presentation in the mass media. The forms management of the coordinating center must be flexible and be advisory in nature for all members of the cluster to achieve the common strategic objectives.

The unifying core which promotes thee agricultural cluster to acquire the structural shape, is the block of the legal protection which should be represented by the lawyers, auditors, which should provide the legal support of business and innovation and investment activity of the each member of the cluster in its relations with the regional and local authorities, controlling authorities, banks, foreign investors and partners.

The strategic objective of this block of agro-industrial cluster is the manufacturing of the world-class competitive products. This block includes many specialized small agricultural companies which provide the functions of suppliers of the raw materials, components, realize the products, maintain the production, etc. The formal cluster contours do not limit the development of the each member of the cluster, their additional manufacturing capabilities can be implemented with the external partners, which are considered as a stimulating factor to improve their economic activities on the innovation basis of innovation in collaboration with the scientific - research sectors of the cluster.

Innovativeness of the agribusiness cluster is provided by the scientific - research station or institute of the appropriate agro-industrial profile.

The financial achievements of the each participant of agribusiness cluster depend on the correctness of the chosen economic, innovation and investment and marketing strategy. Studying of the trends of the agricultural products movement at the domestic and foreign markets, active measures to gain the market segments can be provided by the specialists from the research centers and universities.

Under support of the public authorities on the basis of the educational institutions and research centers should be the professional staff training, retraining and advanced training of the senior staff members for the respective areas of the innovation and investment agribusiness cluster.

The presence and the direct involvement of the financial institutions and investment or venture capital funds in the agricultural cluster is a necessary condition for the viability of such an association.

Thus, by means of the joint efforts of all participants of the agro-industrial cluster the innovation fund of development can be formed, the costs of which will be used for the certain innovative activities, particularly in the training, retraining, advanced training of employees of agricultural enterprises, rendering of loans for the members of the cluster under these conditions.

Innovation Fund management should be made collectively.

One of the sources of the fund donations may be the participants at the level of 3.4% of allocations from the obtained profit, they are not imposed by the taxes. Each participant will be entitled by the "financial veto" within the funds, calculated by them into the Innovation Fund.

The Innovation Fund may also serve as a warranty provision in the traditional lending of the cluster members. The Innovation Fund costs can be sent on patenting, inventions certification, support of the composite authors concerning the speeding-up of the promising innovation developments of strain renovation, bringing the experimental models to the serial level, organization of exhibitions of innovative products and innovative projects ready-to introduction, conducting of marketing activities.

Such organization of the innovation and investment activity enhancing in the agribusiness on the basis of the cluster approach will be an important unifying factor for all of its members forming a new type of the relationships between them in a spirit of cooperation, considering the common and private interests.

Unfortunately, low initiative at the level of the agricultural enterprises in cluster formation under the current context, is impossible under the following reasons:

1. for the successful implementation of the large-scale innovation and investment projects the funds in sufficient amounts are needed with their random distribution according to the stages of development of the project activities.

2. the owners of the successful agricultural companies will not invest their own funds into the organization of the dubious innovative projects which do not guarantee them economic benefits in the short term.

3. small and medium agro-industrial enterprises with low profitability does not have the authority and resources available for the organization of the clusters.

4. clusters as an organizational economic structure is not defined in the Ukrainian legislation, and can function in the status of public organizations, the business activity of which is substantially limited.

5. low cluster initiative requires a great deal of information and educational training for studying of cluster technologies for the managers of the agricultural enterprises. Such measures are time consuming, require organizational efforts and costs and not included in the future plans for the development of the agro-industries. Therefore, under the present conditions of incomplete formation of market innovation and investment mechanisms and cultural interaction, the state remains the only effective initiator and leader of innovative projects in the agribusiness based on the cluster approach.

Now borrowing of the successful cluster strategies is considered as a means of intensification of innovation and investment activity in the agribusiness. Based on the experience of the third-party, the government agencies of all levels are trying to emulate the success of the well-known "best practices clustering", which eventually leads to the formation of the similar tasks and instruments. Thus, among the most pressing problems facing the developers of the cluster strategy is the dilemma of the so-called "best practices" (eg, benchmarking) [11].

Conclusion. In fact, today in Ukraine there is an attempt to create conditions for the development of agro-industrial clusters. However, most strategies of the innovation and investment activity in the agribusiness based on the cluster approach may well remain just words.

The cluster strategies in the agribusiness may include: clear differentiation of the powers between the sectoral and regional authorities in the sphere of implementation of the cluster strategy, the formation of a clear and consistent position of the Agriculture Ministry concerning clusters and cluster strategies in the agribusiness, inter-sectoral, inter-territorial, inter-agency coordination; the formation of preconditions for more active, informed and impartial stimulating of the cluster development, the creation of the most common structural preconditions (legal, socio-cultural, infrastructure, etc.) for the development of a competitive environment and clusters, improving skills of the authorities.

The instrument of the cluster strategies conducting in the agribusiness have become the innovative investment development strategy, developed with the active participation of the key stakeholders – the members of the cluster. Such strategies will enable us to implement the cluster approach on an "umbrella" policy principle to achieve the common objectives – high innovativeness, profitability, productivity and employment, underlying the competitiveness of the agribusiness and the quality of life in the rural areas.

Thus, the cluster approach may be the more effective new instrument for promotion of the innovative and investment activity and its diversification in the agribusiness, but also qualitatively new version of the agrarian policy.

However, the model of the organization of innovation and investment activity in the agribusiness based on the cluster approach should be constantly adapted and adjusted in accordance with the challenges and demands of the environment. F. Hayek, the Nobel laureate in economics, said that "all social and economic models are just a benchmark which can be used in specific time limits with the conditional degree of reliability". That is, in the process of realization this organizational model will inevitably be subjected to the correction and clarification.

Література

1. Акаев А.А. Инновации и развитие / А. А. Акаев // Економіст. – 2008. – № 5–6. – С. 56–61.

2. Богма О.С. Розвиток підприємств машинобудівного комплексу на основі кластерного підходу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 „Економіка та управління підприємствами” (за видами економічної діяльності) / О.С. Богма. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
3. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця вивчена / В. Геєць // Економіст. – 2008. – №10. – С. 10–11.
4. Гудзь О.Є. Можливості кластерних технологій як ефективного інструменту розвитку аграрної сфери в умовах деформацій економічного простору // Матеріали третіх регіональних річних зборів Північно-Східного відділення всеукраїнського Конгресу вчених економістів-аграрників „Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві”. – Х.: ХНТУСГ. – 2010. – 479 с. – С.109–113.
5. Державне управління: плани і проекти економічного розвитку : монографія / За заг. ред. О.Ю.Кучеренка, І.В.Запатріної. – К. : ВІП, 2006. – 624 с.
6. Малий М. Якщо зацікавлених людей об'єднує спільна мета, то можна подолати будь-які перешкоди / М. Малий // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 14–15.
7. Прайс В. Концептуальні підходи до формування кластерів на Хмельниччині / В. Прайс // Економіст – 2008. – № 10 – С. 24–26.
8. Сарно А. Субъектность и инновационные сети Санкт-Петербурга / А. Сарно, И. Сарно, Э. Кокконен // Инновации. – 2008. – № 8 (118). – С. 24–30.
9. Сарно А. Менеджеры Санкт-Петербурга на пути создания инновационной экономики / А. Сарно, И. Сарно, Э. Кокконен // Инновации. – 2007. – № 11 (109). – С. 91–97.
10. Цукерман В.А. Проблемы и возможности формирования кластеров как метода активизации инновационных процессов / В.А. Цукерман [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lib.convdocs.org/docs/index-189611.html?page=279>
11. Hospers, Gert-Jan (2005). “Best Practices and the Dilemma of Regional Cluster Policy in Europe,” *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, vol. 96, no. 4, pp. 452-457.
12. Ketels, C., Lindqvist, G., and Sölvell, Ö. (2006), *Cluster initiatives in developing and transition economies*. Stockholm: Center for Strategy and Competitiveness.

References

1. Akayev, A.A. (2008), “Innovations and development”, *Ekonomist*, no. 5–6, pp. 56–61.
2. Bohma, O.S. (2008), Development of enterprises engineering complex on the basis of the cluster approach, Thesis abstract for cand.sc.(econ.), 08.00.04 „Economy and enterprises management”, Zaporizhzhia, 20 p.
3. Heiets, V. (2008), “The clusters and networked structures in the economy - the topic is interesting enough, but for today not yet fully explored”, *Ekonomist*, no. 10, pp. 10–11.
4. Hudz, O.Ie. (2010), *Mozhlyvosti klasternykh tekhnolohii yak efektyvnoho instrumentu rozvytku ahrarnoi sfery v umovakh deformatsii ekonomichnoho prostoru* [Possibilities of cluster technology as efficient tool development of agrarian sphere in the conditions of deformations of economic space], *Materialy tretikh rehionalnykh richnykh zboriv Pivnichno-Skhidnoho viddilennia vseukrainskoho Konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv „Orhanizatsiino-ekonomichni transformatsii v ahrarnomu vyrobnytstvi”* [Materials the third yearly of regional fees the North-East branch of All-Ukrainian of Congress academic economists “Organizational and economic transformations in agrarian production”], KhNTUSH, Kharkiv, Ukraine, pp.109–113.
5. Kucherenko, O.Iu. and Zapatrina, I.V. (2006), *Derzhavne upravlinnia: plany i proekty ekonomichnoho rozvytku* [State management: plans and economic development projects], monograph, VIP, Kyiv, Ukraine, 624 p.
6. Malyi, M. (2008), “If the interested people share a common goal, it is possible to overcome the any interference received”, *Ekonomist*, no. 10, pp. 14–15.
7. Prais, V. (2008), “The conceptual approaches to the formation of clusters in Khmelnytsky region”, *Ekonomist*, no. 10, pp. 24–26.
8. Sarno, A., Sarno, I. and Kokkonen, E. (2008), “The subjectivity and innovation networks St. Petersburg”, *Innovatsii*, no. 8 (118), pp. 24–30.
9. Sarno, A., Sarno, I. and Kokkonen, E. (2007), “The managers St. Petersburg on the path creating of innovative economy”, *Innovatsii*, no. 11 (109), pp. 91–97.

10. Tsukerman, V.A. (2008), "Problems and possibilities of forming of clusters as a method of innovative processes activation", available at: <http://lib.convdocs.org/docs/index-189611.html?page=279>
11. Hospers, Gert-Jan (2005). "Best Practices and the Dilemma of Regional Cluster Policy in Europe," *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, vol. 96, no. 4, pp. 452-457.
12. Ketels, C., Lindqvist, G., and Sölvell, Ö. (2006), Cluster initiatives in developing and transition economies. Stockholm: Center for Strategy and Competitiveness.

УДК 339.727.22

Конотоп Г.О.,
*аспірант**, асистент кафедри міжнародного бізнесу
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ФІНАНСУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІК

Konotop H.O.,
graduate student, assistant of the department of international business
Institute of international relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv

IMPROVEMENT OF THE INSTITUTIONAL MECHANISMS OF EXTERNAL FUNDING FOR TRANSITIONAL ECONOMIES

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів у світі та об'єктивної необхідності в прискоренні темпів трансформації в нашій країні інституційні механізми залучення зовнішнього фінансування набувають дедалі більшого значення. Відповідне інституційне середовище може значно підвищити ефективність господарських операцій не лише окремого підприємства, а й галузі та економіки України в цілому. Оптимізація даних механізмів є вкрай непростим завданням через постійну зміну кон'юнктури ринку, циклічність розвитку та необхідність врахування впливу великої кількості змінних чинників. Тому без вирішення даного питання вихід на якісно новий рівень у нашій державі буде неможливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом велика кількість вітчизняних та закордонних вчених розглядали в своїх роботах різні аспекти, що прямо чи опосередковано стосуються інституційних механізмів залучення зовнішнього фінансування. Механізми фінансових інвестицій досліджуються в статтях Ібрагімова Е.Е., Шелудька В.М., Шеремета А.Д., залучення зовнішніх ресурсів у формуванні місцевих бюджетів – у роботах Диби О.М., Крука В.В., Майорової Т.В., зовнішнє фінансування нових індустріальних країн – у роботах Хе Кінг Фонга, Богуславського М.М., Ширяєва Ю.С. тощо. Тим не менше, залишається чимало інших аспектів, що потребують теоретичного аналізу з подальшим впровадженням на практиці.

Постановка завдання. Метою статті є пошук принципів підвищення ефективності залучення зовнішнього фінансування в умовах трансформаційних перетворень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із розвитком глобалізаційних процесів у світі значення «переливу капіталу» між підприємствами, галузями та країнами значно зростає. Завдяки спрямуванню коштів у ті сфери, де планується одержати максимальний прибуток, економічні ресурси (які завжди є обмеженими) використовуються найбільш

* Науковий керівник: Расшивалов Д.П. – к.е.н., доц.

раціонально. В цьому контексті інституційне середовище відіграє одну з вирішальних ролей, тому що, по-перше, воно робить можливим ці перерозподільні процеси, а по-друге, визначає їх швидкість. У глобальному суспільстві темп зміни як уподобань споживачів, так і наявних технологій, а також загальної кон'юнктури ринку є дуже високим, тому ефективні інституційні механізми є не лише бажаними, а й життєво необхідними на сучасній стадії розвитку.

Кредитори та позичальники можуть взаємодіяти й напяму, знаходячи одне одного та домовляючись щодо необхідних умов: термінів, цільового призначення, вартості чи позичкового відсотка (якщо мова йде про комерційний проект) та ін. Але за такого варіанту обсяг транзакційних витрат є досить значним, до того ж потрібно враховувати й альтернативні витрати втрачених можливостей. Тому в країнах з розвинутою економікою та в багатьох країнах, що розвиваються на перше місце виходить опосередковане зовнішнє фінансування. В такому разі фінансові активи спрямовуються від кредитора до позичальника через фінансового посередника, а в зворотному напрямі відбувається рух фінансових вимог: прямих та опосередкованих [1, с. 201-202]. Подальші економічні відносини між сторонами залежатимуть від характеру та умов угоди, що укладається.

Інститути можуть мати як формальний, так і неформальний вигляд. Неформальні інститути (такі як мораль чи ділова етика) завжди мали й мають зараз велике значення, тому що не всі норми та правила доречно оформлювати юридично й надавати їм обов'язкового для виконання характеру. Щодо формальних інститутів, то вони набули значного поширення та розвитку останнім часом. Так Карташова К., погоджуючись із класифікацією формальних інститутів на політичні, економічні та системи контрактації, зазначає, що «у процесі реформування економіки України відбувається зміна уже встановлених інститутів та створення нових інституційних форм» [2, с.118]. І це дійсно так, тому що будь-яка реформа, що не забезпечена відповідною інституційною базою, не може досягти поставлених цілей.

До того ж, не зовсім вірною є постановка питання: яке інституційне середовище є оптимальним для економіки? Тому що, по-перше, економіка будь-якої країни зазнає постійних змін (прогресивних чи регресивних), окрім того постійно змінюється структура виробництва і споживання, що може бути дещо прихованим, якщо аналізуються лише макроекономічні агрегати – все це має знаходити своє відображення в інститутах, які уможливають та обслуговують ці процеси. По-друге, економіка майже будь-якої держави не є гомогенною (можливо, за винятком деяких монокультурних економік), тобто для різних галузей та підприємств можливим є виникнення додаткових інститутів на певному етапі розвитку та їх модифікація чи зникнення – через деякий час. Іншими словами, ринок – це передусім процес, що забезпечує гармонізацію інтересів різних його учасників з різними потребами, які постійно зазнають змін. Тобто намагання оптимізувати динамічний ринковий процес статичними інститутами не може мати довгострокового ефекту.

З огляду на вищесказане, доречно сформулювати чітке визначення поняття «інституційне середовище». Коваленко Ю.М. по відношенню до фінансового сектору пропонує наступний варіант: «Інституційне середовище фінансового сектору економіки – це сукупність політичних (юридичних) і економічних правил, неформальних (традиційних) норм, що формують умови для фінансової діяльності, структурують її і є фундаментальною передумовою перетворень у фінансовому секторі» [3, с. 93-94]. Отже, Коваленко Ю.М. також підкреслює значення не лише формальних та регламентованих правил, а й неформальних норм, що безумовно є вкрай важливим для більш широкого та повного розуміння сутності інституційного середовища.

Перепелиця Г.В. визначає інституційне середовище як «форму організації відносин, що являє собою сукупність формальних та неформальних рамок поведінки учасників економічних процесів, а також способів закріплення даних взаємодій і контролю за їх виконанням» [4, с. 7; переклад автора]. Тобто робиться акцент на тому, що інституційне середовище визначає певні рамки поведінки та здійснює (чи допомагає здійснювати) контроль за їх виконанням. Проте вплив у даному разі не є односпрямованим: як вже зазначалося, інституційне середовище також зазнає постійних змін, що особливо стають актуальними й очевидними в умовах світової фінансової кризи та в посткризовий період.

Таким чином, можна сформулювати наступне визначення даного поняття: інституційне середовище – це сукупність економіко-правових відносин, що уможливають та обслуговують процеси ринкових змін через формальні та неформальні норми й правила, та

самі зазнають перманентних змін з огляду на ефективність, яку вони забезпечують у економічній системі. Роль і значення інституційного середовища в процесі цивілізаційного розвитку матимуть тенденцію до збільшення через те, що кількість та обсяг транзакцій у економіці зростатиме, а їх обслуговування буде забезпечуватися в тому числі й за рахунок ринкової інфраструктури та сукупності відповідних економіко-правових відносин. У той самий час інституційне середовище також формує базу для економічного зростання, тому що за відсутності умов та інститутів, що забезпечують належний захист прав приватної власності, процеси нагромадження капіталу та інвестування не будуть забезпечені на належному рівні.

Інституційне середовище та принципи його формування мають особливе значення в країнах з трансформаційною економікою, так як вони визначають: а) напрямки змін (наприклад, ринковоорієнтований, інтенсивний, інноваційний розвиток); б) темпи змін (ефективні інститути здатні значно прискорити процес трансформації за збереження якості перетворень). Все це особливо гостро спостерігається в галузях, що пов'язані із залученням зовнішнього фінансування. Фінансові ринки завжди є дуже волатильними та вразливими до цілої низки чинників, у тому числі й до очікувань інвесторів. Очікування в свою чергу значною мірою ґрунтуються на оцінці невизначеності інвестором (у розумінні невизначеності в традиції Ф. Найта як суб'єктивної характеристики, на протизагу ризику, що може бути математично визначеним [5]) ринкової кон'юнктури.

Отже, якщо трансформаційні процеси відбуваються непослідовно, захист прав приватної власності не забезпечений на найвищому рівні, то й невизначеність, пов'язана з інвестуванням у дану країну зростає, а відповідно зростає також норма прибутку, що здатна компенсувати інвестору ризикові проекти (згідно із співвідношенням: більший ризик / невизначеність – більша рентабельність інвестування). І навпаки: за вдалого здійснення трансформаційних перетворень невизначеність та ризики зменшуються, та інвестора може задовольнити й менш прибутковий проект. Тобто обсяги інвестування в країну будуть безпосередньо залежати від стабільності внутрішньої економічної кон'юнктури та ефективності інституційного середовища. Дана взаємозалежність є об'єктивною, і довгострокові позитивні зрушення можливі лише за умов відповідності інститутів до завдань, що вирішують економічні агенти. Відповідно до різних завдань і потреб споживачів, домогосподарств, інвесторів, підприємців і т.д. виникатимуть різні інститути – оптимальні для даного сегменту ринку та даного періоду часу. Не можна *a priori* стверджувати, що якийсь з них є найоптимальнішим (тому що існують різні економічні агенти, які мають різні потреби), скоріше варто звернути увагу на те, щоб їх виникнення, модифікація та зникнення відбувалося конкурентним шляхом без штучних монопольних переваг одних над іншими. Іншими словами, потрібно орієнтуватися не на оптимальну форму інститутів (яку ми не можемо знати *ex ante*), а на створення ринкових умов, що призведуть до формування інституційного середовища, яке відбиватиме економічні реалії суспільства.

Важливим елементом для зростання ефективності залучення зовнішнього фінансування є стабільність валютного курсу. Хоча в короткостроковому періоді девальвація національної валюти сприяє зростанню експорту, але це не є приводом для рекомендації таких заходів щодо стимулювання економіки з кількох причин. По-перше, зростання експорту супроводжується паралельним падінням імпорту. Імпортні товари стають дорожчими й менш доступними для споживачів всередині країни. По-друге, відбувається перерозподіл багатства серед різних груп населення (особливо страждають люди з фіксованими доходами: пенсіонери, отримувачі соціальних виплат тощо). По-третє, інфляція сприяє виникненню фази буму, яка в свою чергу неминуче переростає в фазу економічного спаду (глибокі дослідження в цьому напрямі було проведено Людвігом фон Мізесом [6] та Нобелівським лауреатом Фрідріхом Гаском [8]), причому чим більшим є інфляційний бум, тим серйознішою є й рецесія. Окрім того, так як фаза буму супроводжується накопиченням помилок, що є наслідком монетарної та кредитної експансії, в цілому після завершення всіх фаз економічного циклу суспільство зазнає чистих збитків.

Отже, доречно проаналізувати динаміку курсу долара США по відношенню до української гривні. Зміну курсу за останній рік наведено на рис. 1 (за даними [8]).

З кривих купівлі-продажу валюти видно, що за цей час позиції гривні значно послабилися. За винятком різкого зростання наприкінці року, а потім – стрімкого падіння курсу американського долара, решта часу не супроводжувалася суттєвими валютними

коливаннями. Це є запорукою стабільності та обнадійливим фактором. Проте спостерігається й низка негативних моментів. Перш за все, курс гривні все ж таки має тенденцію до зниження. До того ж, не можна сказати, що відносна стабільність курсу досягнута суто ринковими методами. НБУ здійснював значні інтервенції на валютному ринку, запроваджувалися й певні адміністративні важелі впливу. Небезпека адміністративного втручання полягає в тому, що суб'єкти економіки вже не можуть адекватно діяти, реагуючи на цінові сигнали, які не відбивають реального стану речей. Це насамперед стосується експортерів та імпортерів, але згодом розповсюджується по всій економічній системі.

Рис. 1. Динаміка готівкового курсу 1USD/1UAH за період з 27.05.2012 по 27.05.2013
Джерело: за даними [8]

Важливою складовою створення ефективного інституційного середовища в Україні є розвиток і стабільне функціонування фінансових посередників різних типів: депозитного, кредитно-ощадного та інвестиційного. Органічне поєднання різних посередників на ринку може забезпечити якнайкраще задоволення потреб населення та інвесторів. У цьому процесі велике значення відіграватимуть відсоткові ставки, які мають бути ринковими задля того, щоб ресурси спрямовувались у раціональному напрямі. У випадку надмірної кредитної експансії відсоткові ставки можуть опускатися нижче за рівень, що склався б на ринку вільної конкуренції, й певні інвестиційні проекти можуть починати реалізовуватися, хоча в суспільстві на даний момент недостатньо ресурсів для їх успішного завершення, але підприємці не можуть це усвідомити через занадто низькі відсоткові ставки, що через процес дисконтування роблять ситуацію більш оптимістичною, ніж вона є насправді. Функціонування посередників має бути наближеним до умов вільної конкуренції, а не олігополістичного об'єднання, яке координує свої дії з умовою максимізації прибутку за рахунок меншого задоволення потреб споживачів своїх послуг.

Ще однією загрозою для фінансової системи в контексті фінансових посередників є вірогідність того, що обсяг резервів, який зберігається установою (зокрема, банками) виявиться в певний момент часу меншим за той обсяг попиту, що вкладники пред'являть до запитання. При цьому, розв'язання даної проблеми шляхом укрупнення фінансових установ є також далеко не ідеальним, так як стабільність у короткостроковому періоді призводитиме до збільшення розриву між резервами, що зберігаються й грошовою масою, яку вкладники можуть пред'явити до запитання в будь-який момент. Це небезпечно як колапсом фінансової системи, так і збільшенням амплітуди коливань економічного циклу. Тому більш правильним є збільшення норми резервування банківських установ, ніж їх укрупнення й лише відкладення накопичених проблем на певний час. Такі заходи призведуть до зменшення темпів зростання під час фази буму, але й рецесія пройде на настільки довго й відчутно.

Загалом є очевидним те, що в економіці накопичилась ціла низка системних проблем, спроби вирішити які кейнсіанськими методами не мають жодних позитивних наслідків.

Зосередженість виключно на короткостроковому періоді призвела до глибокого рецесійного стану в усій світовій економіці та нестабільності кон'юнктури, особливо в фінансовій сфері. Спроби постійного стимулювання економіки за рахунок зниження відсоткових ставок, монетарної та кредитної експансії, боргового фінансування тощо мають своїми наслідками неспроможність багатьох галузей, регіонів та країн відновити свої позиції на докризовому рівні й вибудувати структуру виробництва відповідно до кон'юнктури на ринку.

Вдосконалення інституційних механізмів та інституційного середовища залучення зовнішнього фінансування в нашій країні має відбуватися в напрямку інтеграції з провідними міжнародними фінансовими інституціями. Україна не зможе досягти значних успіхів без успішної співпраці з МВФ та Групою Світового Банку. Наша країна й на сьогодні реалізує чимало спільних проектів з даними організаціями, але вихід на якісно новий рівень взаємин є не просто бажаним, а необхідним для мінімізації наслідків світової фінансової кризи, посткризової нестабільності, а також реалізації превентивних заходів у майбутньому. Міжнародні фінансові установи здатні акумулювати значні обсяги коштів і активів, що за вдалого використання й розміщення сприятимуть зменшенню циклічних коливань.

Інституційна інтегрованість має дозволити створити вільний ринок для взаємовигідного «переливу капіталу» між регіонами та країнами. Саме для підвищення ефективності залучення та використання коштів і активів має існувати інституційна співпраця. Якщо ж вона буде використовуватися виключно з метою залучення якомога більшого обсягу кредитів на якомога більший термін, то така політика матиме суттєві негативні наслідки в середньо- та довгостроковій перспективі. Боргове фінансування економіки не може тривати занадто довго й призводить в кінцевому випадку до глобальних проблем як у монетарній галузі, так і у реальному секторі (Греція та низка інших європейських країн можуть слугувати прикладом).

Отже, інституційна інтеграція є важливою передумовою розвитку економіки країни, так як відкриває цілу низку потенційних можливостей для зростання ефективності залучення й використання фінансових потоків. Але вона може містити й потенційну загрозу у випадку нарощування державного боргу, тому діяльність у цьому напрямку має бути виваженою та чітко прорахованою на перспективу.

Висновки та подальші дослідження.

1. Розвинуте інституційне середовище уможливорює й підвищує ефективність міжнародних фінансових потоків, що особливо необхідно в умовах трансформаційних перетворень.

2. Акцент має робитися не на пошуку оптимальних інститутів, а на створенні ринкових умов, які в свою чергу призведуть до виникнення інститутів, що відповідатимуть економічним реаліям у конкретний момент часу.

3. Сформульовано визначення інституційного середовища як сукупності економіко-правових відносин, що уможливають та обслуговують процеси ринкових змін через формальні та неформальні норми та правила, та самі зазнають перманентних змін з огляду на ефективність, яку вони забезпечують у економічній системі.

4. Якщо в умовах трансформації економіки не захищено належним чином права інвесторів і приватної власності, то це призводить до зростання невизначеності й ризиків інвестування в дану країну з відповідним скороченням обсягів і напрямів вкладання активів у економіку країни.

5. Важливим елементом залучення зовнішнього фінансування в економіці є стабільність валютного курсу. За останній рік спостерігається невелика девальвація гривні, але вона не є критичною. Курс національної валюти має визначатися за рахунок впливу попиту й пропозиції, а не валютних інтервенцій НБУ.

6. Доцільною є інституційна інтеграція України у європейську та світову систему. Необхідно лише зважати на потенційну небезпеку значного нарощування обсягів державного боргу.

Література

1. Золковер А.О. Місце інституційних інвесторів у інвестиційній теорії / А.О. Золковер // Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 1 (19). – С. 201-206 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/662/1/201.pdf>

2. Карташова К. Вдосконалення інституційного середовища як умова прискорення зростання економіки України / К. Карташова // Студентська молодь і науковий поступ: Матеріали VI Міжвузів. щоріч. наук. студ. конф. ; Львів. ун-т бізнесу і права. – Л. : ЛУБП, 2009. – 252 с. – С. 117-122.
3. Коваленко Ю.М. Сутність інституційного середовища фінансового сектора економіки / Ю.М. Коваленко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – №1 (23). – С. 92-97.
4. Перепелица Г.В. Формирование институциональной среды в российской экономике : автореферат на соискание ученой степени кандидата экономических наук : 08.00.01 / Г.В. Перепелица, Казанский государственный финансово -экономический институт. – Казань, 2006. – 21 с.
5. Frank H. Knight. Risk, Uncertainty, and Profit. –Boston MA: Hart, Schaffner and Marx; Houghton Mifflin, 1921. – [Electronic resource]. – Access mode http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=306&Itemid=27
6. Мизес Людвиг фон. Теория денег и кредита / Людвиг фон Мизес. – Челябинск: Социум, 2012. – 808 с.
7. Хайек Ф.А. Цены и производство / Ф.А. Хайек. – Челябинск: Социум, 2008. – 216 с.
8. Динамика изменения наличного курса 1USD/1UAH Украина. Finance.ua. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://charts.finance.ua/ru/currency/cash>

References

1. Zolkover, A.O. (2011), "Place of institutional investors in investment theory", *Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, issue 1 (19), 201-206, available at: <http://eztuir.ztu.edu.ua/662/1/201.pdf>
2. Kartashova, K. (2009), "Perfecting of institutional environment as the condition acceleration of economic growth Ukraine", *Studentska molod i naukovyi postup*, [Students young and scientific progress], *Materialy VI Mizhvuzivskoi shchorichnoi naukovoї studentskoi konferentsii*, [Proceedings of VI Interuniversity annual scientific student conference], Lviv. un-t biznesu i prava, pp. 117-122.
3. Kovalenko, M. (2011), "The essence of the institutional environment of the financial sector of economy", *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1(23), pp. 92-97.
4. Perepelitsa, G. (2006), "The formation of institutional environment in the Russian economy", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.00.01, Kazan State Finance and Economics Institute, Kazan, Russia, 21 p.
5. Frank H. Knight. (1921), Risk, Uncertainty, and Profit, Boston MA: Hart, Schaffner and Marx; Houghton Mifflin, available at: http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=306&Itemid=27
6. Mises, Ludwig von (2012), *Teoriya deneg i kredita* [The Theory of Money and Credit], Sotsium, Chelyabinsk, Russia, 808 p.
7. Hayek, F.A. (2008), *Tseny i proizvodstvo*, [Prices and production], Sotsium, Chelyabinsk, Russia, 216 p.
8. The dynamics of Ukrainian currency exchange rate. Finance.ua, available at: <http://charts.finance.ua/ru/currency/cash>

ЕКОНОМІКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 330.352.3

Стельмашук А.М.,
д.е.н., професор,
зав. кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Хмельницького економічного університету

ВІДТВОРЕННЯ ТА ІНТЕНСИФІКАЦІЯ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В АГРАРНИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Stelmashchuk A.M.,
dr.sc.(econ.), professor, head of the department
of accounting and audit
PHEI "Khmelnytskyi Economical University"

REPRODUCTION AND INTENSIFICATION OF DAIRY CATTLE BREEDING IN THE AGRARIAN FARMS

Постановка проблеми. Тваринництво, зокрема молочне скотарство є стратегічною галуззю у розв'язанні проблеми продовольчої безпеки країни, відновлення роботи та повного завантаження виробничих потужностей переробних підприємств, насичення ринку якісною, конкурентоспроможною молочно-м'ясною продукцією.

В недалекому минулому Україна відносилась до країн з достатньо високим рівнем розвитку молочного скотарства. Галузь забезпечувала в повній мірі за встановленими нормативами власні потреби в молочній продукції та її експорт. Але з ряду об'єктивних і суб'єктивних причин в процесі реформування аграрного сектора економіки відбулося різке скорочення поголів'я корів, знизилася їх продуктивність.

Вихід із надзвичайно складного стану, що склався в молочному скотарстві, полягає у застосуванні екстенсивних та інтенсивних напрямів виходу з кризи. Необхідно здійснити нарощування поголів'я корів з одночасним покращенням їх породного складу, що забезпечить збільшення обсягів продукції за рахунок інтенсифікації виробництва. В нинішніх умовах особливого значення набуває курс на послідовну інтенсифікацію молочного скотарства, яка виступає магістральним напрямом розвитку галузі, що передбачає необхідність раціонального та ефективного господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші результати дослідження питань інтенсифікації висвітлили в своїх наукових працях: В. Балабанов, І. Бородін, І. Буздалов, М. Гук, В. Десятов, І. Лукінов, В. Мертенс, Є.Оглобін, К. Оболенський, Д. Рікардо, А. Сміт та інші дослідники. Їхні наукові здобутки стали базовими для визначення напрямів і вирішення проблемних питань підвищення ефективності інтенсифікації виробництва в аграрному секторі економіки.

В умовах ринкових відносин перегляд теоретичних понять, пошук нових підходів до вирішення методичних і практичних питань інтенсифікації сільськогосподарського виробництва здійснили науковці В.Андрійчук, П. Березівський, С. Володін, М. Гаврилюк, М. Ільчук, П.Канінський, С. Кваша, Н.Копитець, Н.Оляднічук, Є. Руденко, П. Саблук, В. Чабан, І.Червен, В. Черевко, О.Шпичак та інші, які розкривали процес інтенсифікації в аграрній сфері як інноваційний шлях розвитку.

Результати їх досліджень стосуються вирішення проблем інтенсифікації в основному сільського господарства в цілому. Проте, проблемні питання інтенсифікації молочного скотарства, яка має певну специфіку виробництва і є відмінною від інших галузей аграрного сектора економіки, зумовили необхідність здійснення подальшого наукового пошуку, базуючись на науковій платформі та керуючись передовим досвідом.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування напрямів відтворення та інтенсифікації молочного скотарства в аграрних господарствах різних розмірів і організаційно-правових форм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення проблеми національної продовольчої безпеки безпосередньо пов'язується з необхідністю забезпечення ефективного та динамічного розвитку усіх галузей сільського господарства, зокрема молочного скотарства, яке постачає незамінні продукти харчування, цінну сировину для харчової і переробної промисловостей. Поряд з цим, протягом останніх двох десятиліть спостерігається стійка тенденція до скорочення поголів'я великої рогатої худоби, зокрема корів, що є суттєвою загрозою надійності продовольчого забезпечення держави.

Проведений економічний аналіз динаміки і стану розвитку молочного скотарства (табл.1) показує, що в Україні за період 1990 – 2012 рр. поголів'я ВРХ скоротилося в 5,3, в тому числі корів у 3,3 раза. Особливо різко зменшилося поголів'я худоби в сільськогосподарських підприємства: Зокрема загальне поголів'я ВРХ скоротилося в 13,9, в т.ч. корів у 10,7 раза.

Таблиця 1

Динаміка розвитку молочного скотарства в Україні

Показник	Рік							
	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012
Всі категорії господарств								
Велика рогата худоба, гол.	24623,4	17557,3	9423,7	6514,1	4826,7	4494,4	4425,8	4645,9
в т.ч. корови, гол.	8378,2	7531,1	4958,3	3635,1	2736,5	2631,2	2582,2	2554,3
Виробництво молока, тис.т	24508,3	17274,3	12657,9	13714,4	11608,6	11248,5	11086,0	11377,6
Споживання молока на 1 особу, кг	373,2	243,6	199,1	225,6	212,4	206,4	204,9	214,9
Сільськогосподарські підприємства								
Велика рогата худоба, гол.	21083,3	13701,4	5037,3	2491,8	1627,1	1526,4	1510,6	1506,5
в т.ч. корови, гол.	6191,6	4595,1	1851,0	866,2	604,6	589,1	583,7	575,2
Надій на корову, кг	2863	2204	2359	3487	4049	4982	4174	4361
Виробництво молока, тис.т	18634,1	9443,0	3668,7	2582,5	2236,0	2216,6	2245,9	2535,3
Частка в загальному обсязі молока, %	76,0	54,7	29,0	18,8	19,3	19,7	20,3	22,3
Реалізація молока, тис.т	17871,2	5897,2	1779,3	1802,5	1845,3	1857,6	1949,5	2218,9
Господарства населення								
Велика рогата худоба, гол.	3540,1	3855,9	4386,4	4022,3	3199,6	2968,0	2915,2	3139,4
в т.ч. корови, гол.	2186,6	2936,2	3107,3	2768,9	2131,9	2042,1	1998,5	1979,1
Виробництво молока, тис.т	5874,2	7831,3	8989,2	11131,9	9373,6	8931,9	8840,1	8842,3
Частка в загальному обсязі молока, %	24,0	45,3	71,0	81,2	80,7	80,3	79,7	77,7

Джерело: Держстат. України

Виходячи з результатів проведеного економічного аналізу, основним напрямом подальшого розвитку галузі молочного скотарства є активне відтворення поголів'я молочного стада з перспективою доведення його кількості до рівня 1990 року.

Особливу увагу в подальшому розвитку молочного скотарства слід надавати факторам інтенсифікації виробництва.

Термін "інтенсифікація" (від франц. intensification - посилення, збільшення напруженості) означає посилення діяльності аграрних підприємств щодо використання землі як головного засобу виробництва через концентрацію капіталу на одну й ту саму земельну ділянку з метою збільшення обсягів продукції й підвищення ефективності сільського господарства загалом [1; 3; 5].

Основною метою інтенсифікації аграрних підприємств є збільшення виробництва продукції, поліпшення її якості та зниження матеріально-грошових і трудових затрат на одиницю продукції на основі якісного вдосконалення всього виробництва. Це безперервний і нескінченний процес, що ґрунтується на впровадженні досягнень науково-технічного прогресу. Лише ті фактори виробництва можуть бути чинниками інтенсифікації, які є продуктом науково-технічного прогресу та забезпечують необхідне зростання економічної ефективності підприємства.

З огляду на викладене, інтенсифікація - це соціально-економічний процес запровадження у виробництво нових засобів, нових технологій, нових сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, нових форм організації праці й виробництва, підвищення кваліфікації кадрів та ін., що є складовими науково-технічного прогресу, спрямований на збільшення виробництва продукції, підвищення її якості й зниження собівартості. З впровадженням досягнень науково-технічного прогресу аграрними підприємствами насамперед змінюється співвідношення затрат живої та уречевленої праці. Застосування комплексної механізації й автоматизації виробництва сприяє тому, що частка живої праці зменшується, уречевленої - відповідно зростає, а сукупні затрати праці знижуються, і на цій основі забезпечується підвищення ефективності галузі.

Матеріальною основою інтенсифікації є капітальні вкладення й інші ресурси, застосування яких передбачає зміну способів виробництва, вдосконалення техніки і технології, впровадження нових систем у галузях рослинництва та тваринництва. Вкладання засобів і вдосконалення матеріально-технічної бази підприємств доцільно розглядати в органічній єдності з результатами виробництва, прагнути ефективного їх використання. З цією метою необхідно постійно порівнювати додаткові затрати з отриманими результатами, щоб кожна вкладена гривня забезпечувала максимальну віддачу [2; 3; 5; 7].

Процес інтенсифікації в тваринництві має істотні відмінності в зіставленні з рослинництвом. Якщо в останньому об'єктом додаткових вкладень виступає земля та лише незначна їх частка припадає на рослину, то в тваринництві основна маса витрат відноситься безпосередньо до тварини. При цьому тварини, що є основними та оборотними засобами сільського господарства, виступають одночасно об'єктом інтенсифікації. Тварини як засоби виробництва інтенсивно використовуються лише протягом певного періоду, який закінчується після вибракування їх у зв'язку із зниженням продуктивності і недоцільністю утримання.

Інтенсифікація тваринництва передбачає додаткові вкладення в галузь, інтенсивне й ефективне використання продуктивної худоби, вдосконалення способів її утримання і годівлі. Прогрес тваринництва проявляється не стільки у збільшенні поголів'я, скільки в поліпшенні його якості, в заміні гіршої худоби кращою, в підвищенні рівня її годівлі. Додаткові вкладення спрямовують на поліпшення племінної роботи, виведення нових, продуктивніших порід худоби, підвищення її продуктивності, впровадження прогресивних способів відтворення стада і прискорення його обороту [1; 5; 6; 8].

В основі інтенсифікації виробництва молока лежить удосконалення самого об'єкта інтенсифікації, яким в молочному скотарстві є корови. По-перше, необхідно значно підвищити продуктивність молочного стада як найважливішого фактора росту економічної ефективності інтенсифікації. По-друге, якісне вдосконалення тварин слід спрямувати на створення типів та порід, пристосованих до умов промислової технології. Це сприятиме досягненню двох цілей: збільшенню виробництва молока та підвищенню продуктивності праці працівників тваринництва.

Прискорене відтворення маточного поголів'я є одним з головних факторів інтенсифікації тваринництва. Воно залежить, передусім, від строків першого осіменіння телиць, тривалості сервіс-періоду корів і темпів оновлення стада.

Для корінного поліпшення системи відтворення необхідний ремонт стада (30 первісток на 100 корів). При введенні зазначеного нормативу це дасть змогу значно поліпшити якість ремонту стада, правильно організувати вибраковування низькопродуктивних тварин, удосконалити вікову структуру стада. Надійність відтворення стада гарантується раціональним вирощуванням ремонтного молодняку [1; 5; 6; 8].

Стабілізацію та нарощування поголів'я молочних корів і обсяги виробництва продукції забезпечать:

1) удосконалення механізму залучення інвестицій у створення нових і розвиток існуючих молочних сільськогосподарських підприємств, молочних кооперативів та міні-ферм;

2) визначення, як головних, механізмів збільшення притоку інвестицій в аграрну сферу, а саме: створення умов для самофінансування підприємств, надавши їм можливість фінансування інвестиційних проектів за рахунок власних коштів; розширення лізингової діяльності; надання пільг юридичним особам, які організовують виробництво у збиткових сільськогосподарських підприємствах; створення для інвесторів доступної інформації і бази даних в державних органах про найбільш цікаві об'єкти інвестування: земельні угіддя, молочні ферми і комплекси, трудові ресурси, інфраструктуру, перспективні наукові розробки та інше;

3) прискорення нарощування поголів'я корів шляхом власного відтворення з використанням сексованого сім'я плідників, стимулювання закупівлі племінних ресурсів в племінних господарствах та імпорту, а також товарного поголів'я в господарствах населення за рахунок створення в них належного рівня вирощування телиць і ведення племінної роботи.

Для забезпечення процесу інтенсифікації молочного скотарства важливе значення відводиться оптимізації концентрації поголів'я корів в господарстві, яка дає можливість підвищувати рівень механізації виробництва, впроваджувати прогресивні технології виробництва, відповідно знижувати собівартість продукції, підвищувати її конкурентоспроможність. Однак, як свідчить практика, сучасна ситуація не сприяє досягненню зазначеного.

Аналіз результатів групування підприємств (табл. 2) показує, що в Україні із загальної кількості 3432 підприємств, які мали на кінець 2012 року поголів'я корів, 459 або 13,4 % господарств утримували лише до 5 корів, 578 господарств (16,8 %) мали в своєму користуванні від 6 до 20 корів. Одночасно в 222 господарствах (6,5 %) утримувалося від 500 до 999 корів, а в 55 господарствах (1,6 %) нараховувалося понад 999 голів молочного стада.

Таблиця 2

Групування сільськогосподарських формувань за чисельністю поголів'я корів на кінець 2012 року

Показник	Кількість підприємств		з них фермерські господарства	
	Одиниць	питома вага, %	одиниць	питома вага, %
Підприємства, що мали поголів'я корів – всього	3432	100,0	863	100,0
з них мали голів				
до 5	459	13,4	287	33,3
6 – 20	578	16,8	213	24,7
21 – 49	410	12,0	160	18,5
50 – 99	424	12,3	87	10,1
100 – 199	596	17,4	63	7,3
200 – 299	351	10,2	31	3,6
300 – 399	203	5,9	9	1,0
400 – 499	134	3,9	7	0,8
500 – 999	222	6,5	5	0,6
Більше 999	55	1,6	1	0,1

Джерело: Держстат. України

Як видно з даних таблиці 2, із 863 фермерських господарств, які мали поголів'я корів, третина з них утримувала до 5 корів, а в 24,7 % господарств нараховувалося від 6 до 20 корів. Результати економічного аналізу вказують на доцільність здійснення концентрації поголів'я корів в господарствах.

З цією метою, в першу чергу необхідно створити сприятливі умови для розвитку галузі молочного скотарства на основі ефективної державної політики щодо використання бюджетних коштів і стимулювання залучення інвестицій та відповідного законодавчого забезпечення. Особливо важливо забезпечити пріоритетний розвиток галузі за рахунок створення великотоварних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств.

Важливо створити у фермерських господарствах міні-молочні ферми на 25 корів. Це дасть можливість раціонально поєднувати галузі рослинництва і тваринництва, забезпечувати екологічне відтворення родючості ґрунту і збільшувати виробництво екологічно безпечної продукції.

Необхідно підтримати потенціал особистих селянських господарств шляхом надання їм фінансової підтримки для утримання трьох і більше корів молочного напрямку продуктивності з наступним створенням виробничих молочних кооперативів на 15 голів корів.

Стратегічним напрямом подальшого розвитку молочного скотарства є розширення інтегрованих сільськогосподарських формувань (агрофірм, холдингів, корпорацій та ін.) на основі створення єдиного ланцюга: сільгоспвиробник – переробник - підприємство торгівлі. Здійснення розподілу прибутку між ними з урахуванням їх виробничих витрат і однакового рівня рентабельності.

Стратегія розвитку галузі має бути спрямована на:

- підвищення рівня інтенсифікації, концентрації і спеціалізації виробництва та відновлення роботи придатних до подальшої експлуатації тваринницьких ферм і комплексів, формування оптимальних за розмірами тваринницьких ферм;
- істотне підвищення продуктивності худоби на основі поліпшення якісного складу поголів'я, охоплення селекційно-плеємною роботою селянських і фермерських господарств;
- розвиток комбікормової промисловості і виробництва комбікормів для забезпечення товаровиробників повноцінними комбікормами та білково-вітамінними добавками;
- впровадження ефективних ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції тваринництва;
- розвиток інтеграції сільськогосподарських підприємств з промисловими структурами і банківськими установами, які здатні вкладати кошти у сільськогосподарське виробництво;
- стимулювання розвитку сільськогосподарських виробничих кооперативів і приватних підприємств з переробки та збуту продукції тваринництва, сервісних формувань з селекції й відтворення худоби;
- удосконалення інфраструктури ринків тваринницької продукції, стимулювання торгівлі через заготівельно-збутові кооперативи, аукціони живої худоби;
- створення міні-молочних ферм особистими селянськими і фермерськими господарствами.

Інтенсифікація тваринництва повинна обумовлюватися випереджаючим розвитком його кормової бази — поліпшенням її структури, збалансованістю раціонів годівлі, підвищенням якості кормів та впровадженням сучасних технологій переходу від екстенсивного виробництва тваринницької продукції до інтенсивного розвитку галузей.

Вирішення проблем кормовиробництва включає: пріоритетні напрями структурної перебудови та розвитку кормовиробництва в розрахунку на власні ресурси; удосконалення структури кормів, що виробляються з повним забезпеченням потреби тваринництва; підвищення їх протеїнової та енергетичної поживності (змішані посіви однорічних та багаторічних бобово-злакових культур), технології заготівлі, збереження та використання; економія усіх видів ресурсів та енергії на виробництво, заготівлю і використання кормів за рахунок освоєння досягнень науки.

Одним з шляхів виконання вищенаведених завдань є щорічне введення в дію обслуговуючих кооперативів з забезпечення господарств населення збалансованими комбікормами.

Кооперативи з виробництва якісного і збалансованого комбікорму дозволятимуть господарствам населення заощаджувати гроші на концентрованих кормах, дадуть змогу значно збільшити середньодобові прирости свиней на відгодівлі.

Для стабілізації поголів'я корів, у приватному секторі необхідно створювати мініферм з виробництва молока, обслуговуючих кооперативів з продажу молока. При цьому дані підприємства потрібно забезпечити необхідним обладнанням — доїльним та холодильним, міні комбікормовими заводами. Установка доїльного і холодильного обладнання дозволить в приватному секторі виробляти і продавати якісну продукцію, а придбання мінікомбікормових заводів дасть можливість одержання більших середньодобових приростів по великій рогатій худобі та свинопоголів'ю.

Кооперативи з закупівлі молока від населення дадуть змогу сконцентрувати поголів'я корів, які знаходяться в приватному секторі, своєчасно доставляти його на охолодження, що буде відображатися на якісних показниках.

Тваринництво має особливе значення для забезпечення стабільності розвитку аграрного виробництва, так як це — виробництво і надходження коштів круглий рік, наповнення бюджетів. При всій важливості розвитку аграрного виробництва як у великих сільськогосподарських підприємствах, так і в приватних господарствах, досягти його нарощення можливо шляхом розбудови сучасних підприємств з високим рівнем технології вирощування і годівлі худоби та відновлення роботи не діючих тваринницьких ферм, що дозволятиме нарощувати поголів'я худоби та обсяги виробництва тваринницької продукції.

Висновки та подальші дослідження. Основним напрямом подальшого розвитку галузі молочного скотарства в сучасних умовах є раціональне поєднання екстенсивного та інтенсивного напрямів: здійснення активного відтворення поголів'я молочного стада з перспективою доведення його кількості до рівня 1990 року; широкого використання факторів інтенсифікації виробництва для забезпечення збільшення виробництва продукції, поліпшення її якості та зниження матеріально-грошових і трудових затрат на одиницю продукції на основі якісного вдосконалення всього виробництва.

Інтенсифікація тваринництва передбачає додаткові вкладення в галузь, інтенсивне й ефективне використання продуктивної худоби, вдосконалення способів її утримання і годівлі. Прогрес тваринництва проявляється не стільки у збільшенні поголів'я, скільки в поліпшенні його якості, в заміні гіршої худоби кращою, в підвищенні рівня її годівлі. Додаткові вкладення спрямовують на поліпшення племінної роботи, виведення нових, продуктивніших порід худоби, підвищення її продуктивності, впровадження прогресивних способів відтворення стада і прискорення його обороту.

Для забезпечення процесу інтенсифікації молочного скотарства важливе значення відводиться оптимізації концентрації поголів'я корів в господарстві, яка дає можливість підвищувати рівень механізації виробництва, впроваджувати прогресивні технології виробництва, відповідно знижувати собівартість продукції, підвищувати її конкурентоспроможність.

Важливо створити у фермерських господарствах міні-молочні ферми на 25 корів, що дасть можливість раціонально поєднувати галузі рослинництва і тваринництва, забезпечувати екологічне відтворення родючості ґрунту і збільшувати виробництво екологічно безпечної продукції.

Необхідно підтримати потенціал особистих селянських господарств шляхом надання їм фінансової підтримки для утримання трьох і більше корів молочного напрямку продуктивності з наступним створенням виробничих молочних кооперативів на 15 голів корів.

Стратегічним напрямом подальшого розвитку молочного скотарства є створення великих молочних ферм, розширення інтегрованих формувань на основі створення єдиного ланцюга: виробництво – переробка – збут молочної продукції.

Література

1. Канінський П.К. Молочне скотарство Полісся: стан і перспективи розвитку : монографія / П.К. Канінський, П.В. Шваб. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2009. – 236 с.

2. Копитець Н.Г. Функціонування системи збуту продукції скотарства: теоретично-практичний аспект : монографія / Н.Г. Копитець. – К. : Інститут аграрної економіки, 2007. – 210 с.
3. Лазаревич А.П. Актуальні проблеми інтенсифікації молочного скотарства в Криму / А.П. Лазаревич, В.О. Радченко // Вісн. аграр. науки. – 2007. – №1. – С. 54–57.
4. Національна доктрина продовольчої безпеки України / П. Саблук, Г. Калетнік, С. Кваша та ін. // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 3–11.
5. Оляднічук Н.В. Інтенсифікація галузей тваринництва у сільськогосподарських підприємствах : монографія / Н.В. Оляднічук, В.С. Уланчук. – Умань: Вид. "Сочінський", 2010. – 318 с.
6. Петренко Р.О. Основні напрями підвищення ефективності виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах: автореферат дисертації кандидата економічних наук : 08.00.04 / Р.О. Петренко; Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. – 2010. – 20 с.
7. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. Геєць, В. Юрчишин, О. Бородіна [та ін.] // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 4–14.
8. Червінська Л.П. Інноваційні аспекти та перспективи розвитку молочного скотарства / Л.П. Червінська, Ю.П. Козак // Проблеми науки. – 2009. – № 1. – С. 20–26.

References

1. Kaninskyi, P.K. and Shvab, P.V (2009), *Molochne skotarstvo Polissia: stan i perspektyvy rozvytku* [Dairy pastoralism Polissya: state and development prospects], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 236 p.
2. Kopytets, N.H. (2007), *Funktsionuvannia systemy zbutu produktsii skotarstva: teoretychno-praktychnyi aspekt* [The functioning of systems sales products livestock: theoretical and practical aspect]. monograph, Instytut ahrarnoi ekonomiky, Kyiv, Ukraine, 210 p.
3. Lazarevych, A.P. and Radchenko, V.O. (2007), "Actual problems of intensifying dairy cattle breeding in the Crimea", *Visnyk ahrarnoi nauky*, no. 1, pp. 54–57.
4. Sabluk, P., Kaletnik, H., Kvasha S. etc. (2011), "The national doctrine of food security of Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 3–11.
5. Oliadnichuk, N.V. and Ulanчук, V.S. (2010), *Intensyfikatsiia haluzei tvarynnystva u silskohospodarskykh pidpriemstvakh* [The intensification of sectors animal husbandry in the agricultural enterprises], monograph, Vyd. "Sochinskyi", Uman, Ukraine, 318 p.
6. Petrenko, R.O. (2010), "The main directions of improving the efficiency of milk production in the agricultural enterprises", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.00.04, Kharkivskyi natsionalnyi ahrarnyi universytet im. V.V. Dokuchaieva, Kharkiv, Ukraine, 20 p.
7. Heiets, V., Yurchyshyn, V., Borodina, O. etc. (2011), "Socio economic of modernization agrarian sector of Ukraine (conceptual positions)", *Ekonomika Ukrainy*, no. 12, pp. 4–14.
8. Chervinska, L.P. and Kozak, Yu.P. (2009), "Innovative aspects and prospects of dairy cattle breeding", *Problemy nauky*, no. 1, pp. 20–26.

УДК 658.114.3

Баглей Р.Р.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
економіки, організації і планування в АПК
Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОРПОРАЦІЙ

Bahlei R.R.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor of the
department economics, organization and planning in aic
Ternopil National Economic University

THEORETICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF CORPORATIONS

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, зростання конкурентної боротьби і наростання кризових явищ трансформуються і ускладнюються проблеми управління бізнесом. Наприкінці XX і початку XXI ст. корпоративна форма організації бізнесу набула широкого поширення як найбільш ефективна і прогресивна, що становить економічну основу розвинутих країн і визначає їх конкурентоспроможність на світовому ринку. Тому сучасну економіку нині називають корпоративною.

Корпорація – інституційно автономний суб'єкт економіки, який реалізує функцію матеріального виробництва. На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні більшість корпорацій існують у вигляді окремих акціонерних товариств, холдингів, бізнес-груп та інших формальних і неформальних об'єднань.

Корпорації активно впливають на стан світових ринків, на процес формування вартості товарів у національних економіках, так як вони мають можливість розміщувати виробництво на територіях інших держав. Корпорації використовують їх порівняльні переваги, знижуючи тим самим витрати на виробництво продукції і збільшуючи прибуток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії й практики формування й функціонування корпорацій досліджувалися і висвітлені у працях зарубіжних і вітчизняних вчених: І. Ансоффа, Р. Брейлі, Ю. Брігхема, С.П. Друкера, П. Самуельсона, М. Портера, О.І. Амоші, І.П. Булеєва, В.М. Гейця, М. Ерхардта, І.Л. Сазонця. При цьому значущість проблем формування ефективної моделі корпоративного управління зумовила нові напрями розвитку сучасної економічної думки. Різні аспекти розвитку великих господарських комплексів на регіональному та галузевому рівнях розглянуто у працях С.С. Аптекаря, Н.Ю. Голуб, Л.І. Дмитріченко, П.Г. Ільчука, І.В. Левицької, В.М. Марченко, Г.М. Скударя, В.В. Трубочаніна, Т.С. Чуніхіної. Проте, незважаючи на велике різноманіття порушених наукових проблем та глибину їх дослідження, у сучасній економічній науці окремі їх аспекти залишаються не достатньо розв'язаними. Так, існуючі методи потребують адаптації в напрямі вдосконалення управління економічним і структурним розвитком корпорацій, та посилення їх ролі у забезпеченні конкурентоспроможності економіки України.

Постановка завдання. Сьогодні в Україні процес становлення цивілізованих ринкових відносин протікає значно повільніше, ніж формальне їх закріплення. В умовах законодавчо визначених правил в сфері приватної власності на будь-яке майно, свободи підприємництва, взаємодії бізнесу і влади аспекти економічних відносин як всередині корпорацій, так і між ними, з одного боку, і державою – з іншого, залишаються проблемними. Як наслідок, ці проблеми негативно впливають на якість корпоративного управління. У зв'язку з цим, метою даної статті є узагальнення наукових підходів до визначення сутності корпорації як суб'єкта економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпорація – це наділена правом приватної власності юридична особа, що складається з безлічі фізичних та (або) юридичних осіб. Перші корпоративні утворення виникли ще в античні часи, але вони не стали справжніми попередниками корпорацій. Це пояснюється тим, що до виникнення Римської

республіки та становлення в ній системи муніципального управління поява корпорацій була неможливою, оскільки права приватної власності не існувало.

Протягом кількох десятиліть економічна наука і господарська практика фокусують свою увагу на центральній ролі корпорацій в організації бізнесу. Корпорації втілюють і реалізують у процесі свого розвитку принципи та закономірності системи єдності виробничих відносин і продуктивних сил і представляють собою певний тип організації, яка існує тільки для власників акцій. Корпорації з'являються з швидкозростаючого виробництва, що базується на нових прогресивних технологіях, неминучому ускладненні систем управління, зростаючій потреби в плановій організації виробництва. Так, протягом століть великі торгові гільдії й асоціації, вугільні, залізничні та енергетичні компанії, індустріальні та мережеві корпорації внесли особливий спосіб консолідації капіталу, характерний як для епохи становлення і розвитку індустріального виробництва, так і для постіндустріальної економіки.

Корпорація є складним господарюючим суб'єктом, природа і поведінка якої по різному обґрунтовують представники різних економічних концепцій. Термін корпорація походить від лат. *corporatio* – об'єднання.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «корпорація» характеризується як «договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників» [3]. Більш ширше тлумачення терміну «корпорація» визначено у фінансово-економічному словнику – як договірне об'єднання, створене на засадах поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів з делегуванням окремих своїх функцій для централізованого регулювання певних питань. Метою її створення є налагодження горизонтальних зв'язків і забезпечення сталої виробничо-господарської взаємодії підприємств, координації їхніх зусиль у вирішенні спільних завдань і захисті спільних інтересів [6].

Ґрунтовне трактування корпорації, представлено у «Великому комерційному словнику»: корпорація – це широко поширена в країнах з розвинутою ринковою економікою форма організації підприємницької діяльності, що передбачає часткову власність, юридичний статус і зосередження функцій управління професійними керуючими (менеджери), які працюють за наймом. З цього визначення випливає обов'язкова наявність декількох принципових умов для успішного функціонування корпорацій: розвиненість економіки, фондового ринку, освоєння населенням підприємництва, співіснування різних форм власності, достатня кількість професійних керівників. Без виконання цих умов і низки нормативних, інституційних та економічних передумов ефективне корпоративне управління є неможливим [10]. Отже, термін «корпорація» є багатозначним і сьогодні досить широко вживається в Україні.

Корпораціям властиві такі атрибутивні ознаки: юридична особа, акціонерне товариство різної кодифікації, різноманітність організаційних структур, певні види власності, що формують корпоративне управління (*corporate governance*) як система збалансованих інтересів суб'єктів корпоративних відносин. Саме тому у більшості зарубіжних країн виділяють три основні форми організації приватного бізнесу:

- 1) одноосібне володіння;
- 2) партнерство або товариство;
- 3) корпорація, а також декілька гібридних форм (обмежене товариство, компанії з обмеженою відповідальністю, професійні корпорації або асоціації).

Корпорація є відповідним чином юридично оформлена і зареєстрована економічна одиниця, чий активи відокремлені від особистої власності власників і менеджерів [2, с. 30].

Виходячи з вищевикладеного, корпорацією можна вважати організацію (компанію), що відповідає одночасно таким ознакам [1, с. 4]:

- юридична самостійність компанії стосовно її власників, елементом якої є обмежена відповідальність;
- колективна власність, що припускає наявність часткової власності;
- відділення власників від управління.

Всім цим ознакам в зарубіжному законодавстві відповідають акціонерні компанії (закритого і відкритого типу), перевагами яких як корпоративної форми організації бізнесу є:

- зниження ризиків інвестування в корпорацію в результаті обмеженої відповідальності акціонерів, що обумовлює більш високу вартість компанії для власників;

- наявність можливості зростання компанії за рахунок здатності залучати капітал;
- велика ліквідність акцій компанії в порівнянні з частками (паями) товариства і одноосібною власністю [2, с. 32];
- забезпечення ефективного використання капіталу, врахування інтересів широкого кола стейкхолдерів в результаті відповідної організації корпоративного управління, що допомагає підтримувати довіру як іноземних, так і вітчизняних інвесторів і залучати більш «терплячий», довгостроковий капітал. Корпорації є більш стійкішими з фінансової точки зору, забезпечуючи створення більшої вартості для акціонерів, працівників та суспільства в цілому.

Як зазначається в науковій літературі [1; 2; 4; 5; 7; 8; 9], основні підходи до визначення поняття «корпорація» є наступними:

- синонім терміну «акціонерне товариство»;
- об'єднання фізичних та юридичних осіб або капіталів для здійснення соціально корисної діяльності (тобто як юридична особа – господарське товариство, некомерційна організація, виробничий кооператив);
- лише господарське товариство;
- комерційна організація;
- особливий різновид акціонерних товариств, що характеризується транснаціональним характером діяльності, великими розмірами, домінуючим становищем на ринку (публічні, приватні);
- об'єднання декількох юридичних осіб, що не володіють статусом юридичної особи;
- господарська система, що включає в себе три ланки – фінансову, промислово-торгівельну та управлінську;
- вид організації, що характеризується певною корпоративною культурою – максимальною централізацією й авторитарністю керівництва.

Отже, у сучасній економічній літературі корпорація розглядається як загальна економічна система, що володіє істотним потенціалом внутрішньої структуризації, результатами якої стають субординовані системні утворення різного призначення: продуктові, інвестиційні, маркетингові, інформаційні, інноваційні.

Якщо розглядати корпорацію як відкриту систему, то для неї є характерними такі особливості:

- наявність в корпорації певного числа компонентів (елементів) – підприємств і підрозділів;
- зв'язок складових елементів корпорації, організаційно оформлених у вигляді структури;
- взаємодія в рамках адаптаційних заходів різних компонентів корпорації як результат їх взаємовідносин між собою та навколишнім середовищем;
- поява нових явищ, оновлених процесів як наслідок адаптаційних зв'язків між підприємствами та підрозділами корпорації;
- властивості корпорації як системи, що проявляються як результат адаптаційної взаємодії її підприємств і підрозділів;
- ідентифікація корпорації, адаптованої до зовнішніх змін, що дозволяє відрізнити її підприємства і підрозділи від інших виробничих структур, котрі не входять в корпорацію;
- наявність середовища, яке не є частиною системи, проте активно впливає на неї, обумовлюючи необхідність у виробленні єдиної системи адаптаційних заходів.

Корпорації сьогодні функціонують в різних галузях і секторах економіки, на всіх рівнях економічної системи – від регіонального до транснаціонального. Водночас вони характеризуються двома найважливішими тенденціями: транснаціоналізацією; інтеграцією промислових і кредитно – фінансових установ в межах корпорації.

В цілому корпорацію можна представити таким чином (рис. 1).

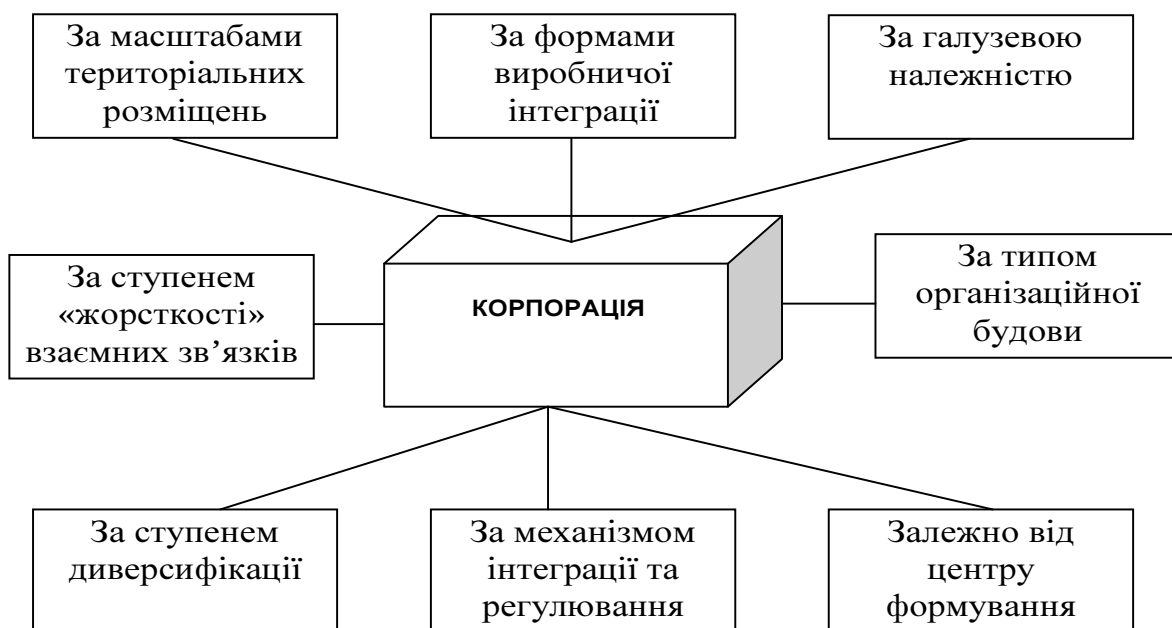

Рис. 1. Класифікація корпоративних утворень

Джерело: розробка автора

Специфікація взаємодії дійсного та фіктивного капіталів детермінує основні характеристики фінансової підсистеми:

- провідну роль у внутрішньому середовищі корпоративних відносин: фінансова підсистема управляє функціонуванням і розвитком інших складових загальної системи корпорації;

- формування стійкої сукупності основних функцій, що реалізують фінансові потреби корпорації та забезпечують ефективний і сталий розвиток її економічної системи;

- гнучкий спосіб структурної організації, що дозволяє даній підсистемі адаптуватися до змін на фінансовому ринку;

- склад суб'єктів – фінансова підсистема має потребу у творчому потенціалі та ключових компетенціях;

- інституційні параметри – з одного боку, фінансові відносини вимагають суворого впорядкування та стандартизації; з іншого боку, їх динамічний розвиток зумовлює потребу в регулярному оновленні інституційних параметрів.

Узагальнення наведених вище положень дає змогу визначити позицію фінансової підсистеми в загальній економічній системі сучасної корпорації, котра задається наступними детермінантами: найбільш динамічно розвивається компонент загальної економічної системи корпорації, що концентрує в собі її креативні ресурси; подвійність складу (реальні та віртуальні елементи); опосередковує ланки взаємодії між дійсним і фіктивним капіталами; центр системної відповідальності процесу розвитку корпорації.

Узагальнення теоретичних положень та закономірностей розвитку вітчизняних корпорацій дає змогу обґрунтувати загальну концепцію організаційно-економічного розвитку корпорацій в умовах їх трансформації та механізм її реалізації (рис. 2).

Виявлені тенденції дозволяють сформулювати інституційні особливості присвоєння доданої вартості в корпорації. По-перше, вітчизняні корпорації прагнуть максимізувати додану вартість, у тому числі таку її форму як прибуток. Ця особливість визначається поєднанням формальних і неформальних норм поведінки суб'єктів корпорації, а саме домінуванням «ринкового» економічного способу мислення у більшості топ-менеджерів корпорацій. По-друге, можливостей для максимізації доданої вартості у найбільших корпорацій є істотно більше ніж у менших корпораціях. Причиною цього є інституалізований в економіці пріоритет, що надається великим корпораціям як системо утворюючим. По-третє,

посилюється відчуження працівників і міноритарних акціонерів – аутсайдерів корпорацій від присвоєння доданої вартості на користь домінуючих акціонерів і «дрібних» інсайдерів.

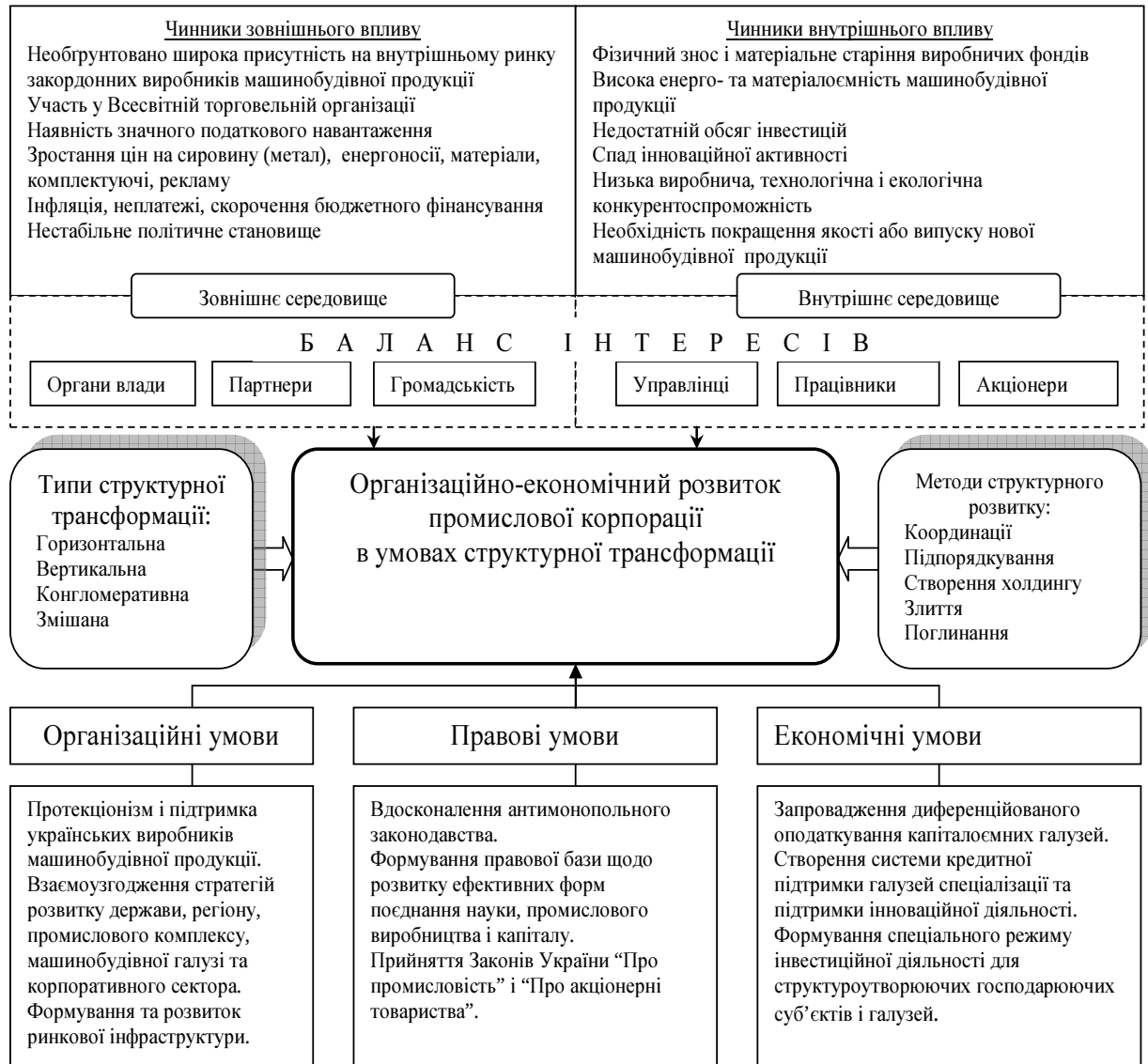

Рис. 2. Концепція організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій в умовах структурної трансформації

Джерело: [4, с. 14]

По-четверте, економічна влада персоніфікується і концентрується в руках окремих суб’єктів – приватних осіб (власників корпорацій). Ця влада заснована на правах власності на корпорації, закріплених за даними особами в процесі приватизації та подальшого перерозподілу прав власності і, отже, є за своєю суттю наслідковою, що демотивує власників корпорацій ефективно використовувати належні їм ресурси. Однак виявлені особливості входять до протиріч з об’єктивно посилюючими процесами глобалізації і «постіндустріалізації» як світової економіки, так і її невід’ємної частини – вітчизняної економіки. Усвідомлення економічними суб’єктами свого відчуження від присвоєння доданої вартості з високим ступенем ймовірності змінить їх поведінкову функцію на користь як альтернативних форм зайнятості (для найманих працівників корпорацій), так і альтернативних форм інвестування свого капіталу (для міноритарних акціонерів) аутсайдерів. При цьому незворотний процес несприятливого відбору в корпораціях, що пов’язаний з відтоком найбільш кваліфікованих працівників. Це, в свою чергу, зменшить

конкурентні переваги сучасної корпорації як способу організації матеріального виробництва в порівнянні з альтернативними способами.

Висновки та подальші дослідження. Модель корпоративного управління в Україні перебуває на стадії становлення. Особливістю даного процесу є необхідність враховувати проблеми відносно розпорошеної власності, як в аутсайдерських моделях, а також тенденцію концентрації власності і контролю та запровадження елементів перехресного володіння і формування складних корпоративних структур різного типу, що властиво інсайдерській системі.

Під терміном «корпорація» слід розуміти об'єднання виробничих, проектних, торговельно-збутових, фінансових підприємств і організацій, котре створюється для ведення спільної господарської діяльності, зменшення можливого ризику при здійсненні капіталомістких напрямків виробничої та комерційної діяльності за рахунок концентрації капіталу, централізації функцій забезпечення ресурсами, збуту продукції, оволодіння новими ринками, реалізації більш економічної доцільної стратегії розвитку, що входять у корпорацію господарські одиниці. Ми приєднуємося до думки тих авторів, які розглядають в якості основних організаційно – господарських форм корпоративних утворень великі компанії, що мають дивізійну структуру; холдингові компанії (в єдності з контрольованими ними підприємствами); фінансово – промислові групи; консорціуми; контрактні групи; транснаціональні корпорації.

Література

1. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс ; пер. с англ. Н. Барышниковой. – М. : Олимп-Бизнес, 2008. – 1008 с.
2. Бригхэм Ю.Ф. Финансовый менеджмент. 10-е изд. пер. с англ. под ред. Е.А. Дорофеева / Ю.Ф. Бригхэм, М.С. Эрхардт. – СПб. : Питер, 2007. – 960 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпін'я ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Голуб Н.Ю. Організаційно-економічний розвиток промислових корпорацій в умовах структурної трансформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.04. – ПрДТУ, Маріуполь, 2009. – 21 с.
5. Дмитриченко Л.И. Корпорация в социально-экономическом развитии страны: история теории и современность / Л.И. Дмитриченко, Л.А. Дмитриченко, Т.С. Чунихина // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії: Збірник наукових праць. – Краматорськ. – 2008. – № 1(11). – С. 221-227.
6. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
7. Ільчук. П.Г. Підходи до формування фінансової стратегії корпорації / П.Г. Ільчук. // Економіка та держава. – 2007. – №8. – С.40-46.
8. Левицька І.В. Механізм формування ефективної системи корпоративного управління / І.В. Левицька // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – Вип. III (39). Економічні науки. – С. 148–153
9. Марченко В.М. Методологічна сутність ефектів злиття корпорацій / В.М. Марченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 1(51). – С. 186-188.
10. Рябовой Т.Ф. Большой коммерческий словарь / Т.Ф. Рябовой. – М. : Институт новой экономики, 1996. – 400 с.

References

1. Breyli, R. and Mayers, S. (2008), *Printsipyi korporativnyih finansov* [Principles of corporate finance], Olimp-Biznes, Moscow, Russia, 1008 p.
2. Brigham, Y.F. and Ehrhardt, M.S. (2007), *Finansovyy menedzhment* [Financial management], Piter, St. Petersburg, Russia, 960 p.
3. Busel, V.T. (2005), *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great Dictionary of the Ukrainian language], Irpin, Kyiv, Ukraine, 1728 p.
4. Holub, N.Yu. (2009), "Organizational and economic development of industrial corporations under structural transformation", Thesis abstract for Cand. Sc. (Economic), 08.00.04, Priazovsky

State Technical University under the Ministry of Education and Science of Ukraine, Mariupol, Ukraine.

5. Dmytrychenko, L.Y., Dmytrychenko, L.A. and Chynykhyna, T.S. (2008), "Corporation in socio-economic development of the country: the history and theory of modernity", *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii: Zbirnyk naukovykh prats*, no. 1, pp. 221-227.

6. Zahorodnii, A.H. and Vozniuk, H.L. (2007), *Finansovo-ekonomichnyi slovnyk* [Finance and economics dictionary], Znannia, Kyiv, Ukraine, 1072 p.

7. Ilchuk, P.H. (2007), "Approaches to the formation of the financial strategy of the corporation", *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 40-46.

8. Levytska, I.V. (2010), "Mechanism of effective corporate governance", *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*, vol. 3 (39), pp. 148-153.

9. Marchenko, V.M. (2010), "Methodological nature effects the merger of corporations", *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, no. 1 (51), pp. 186-188.

10. Ryabovoy, T.F. (1996), *Bolshoy kommercheskiy slovar* [Large commercial dictionary], Institut novoy ekonomiki, Moscow, Russia, 400 p.

UDC 338.152

Skryl V.V.,
*cand.sc.(econ.), assistant professor of department economics
of enterprise and management of the personnel*
Lyba K.S.,
*department economics
of enterprise and management of the personnel*
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS EVALUATION ENTERPRISES OF UKRAINE

Скриль В.В.,
*к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом*
Либа К.С.,
кафедра економіки підприємства та управління персоналом
*Полтавський національний технічний
університет ім. Ю.Кондратюка*

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Statement of the problem. In the face of the deteriorating market competition between enterprises for new markets of finished products assessment of investment attractiveness of individual business, which is in charge, is an important issue when making investment decisions by potential investors.

Analysis of recent research and publications. A large number of scientific famous Ukrainian and foreign economists works devoted into subject of investing: M. Herasymchuk, I. Blank, A. Haidutskyi, V. Glazunov, S. Hutkevycha, N. Denysenko and others [1, p. 325]. According to analysed their research it is lack of a comprehensive approach to solving the questions of investment into companies, moreover, it is not enough to use only statistical and mathematical models. However, it is known that in international practice mathematical models are widely used to assess the financial situation of enterprises, by means of which one can form a generalized indicator of the financial condition of the company - its integrated assessment, which

can serve as an indicator of investment attractiveness. Therefore, it is practically better to use sum coefficients model and matrix model.

Statement of the task. The article aims to analyze the main methods for assessing the investment attractiveness and identify their imperfections.

The main material of research. Methodological research of investment appeal should be based on the logic of investment decisions, which implies investment where more favorable investment conditions are evident [2, p. 56]. Since the ideal conditions in actual practice do not take place, such decisions are made, usually by selecting a suitable option among a set of possible ones. Having this in mind a logical framework of search, selection and investment decisions is developed based on the comparison, using the algorithm selection – first of all investor chooses a country of investing on the basis of intergovernmental evaluation of investment attractiveness, then the branch based on intersectoral assessments, further the region - and so on to the level of a single project. This model of finding solutions to the group of investors with uncertain in advance objectives can be considered the most optimal, because it allows the investor with diverse interests and capabilities to assess the attractiveness of investment in each level: country, sector, region, company, project, etc.

Evaluation of investment attractiveness, which is the link between the analysis stage and the stage of decision-making about investment, is an integral characteristic of individual enterprises as the objects of a prospective investment from the standpoint of sustainability, efficient use of assets and their liquidity and a number of other indicators. A comprehensive evaluation of investment attractiveness must include all the components of this concept, namely, absolute and comparative methods for determining attractiveness of an enterprise as an investment object [3, p.146].

The legislation of Ukraine on the basis of the methodology for determining the investment attractiveness of the company uses the Regulation "On the procedure of analyzing the financial situation of enterprises that are to be privatized", and also the Methods of integrated assessment of investment attractiveness of enterprises and organizations, approved by the Agency for the Prevention of bankruptcy 23.02.97 [4, p.59].

However, existing methods for determining the level of investment attractiveness, not in all cases meet the needs of investors in an objective, impartial, effective and sufficient to make a decision information. Trying to fix certain flaws has led to the creation of various methods of relative evaluation of investment attractiveness.

Today, a large number of methods are formed both, for determination of investment attractiveness of individual companies and ranking them together as required by the investor [5, p.70].

However, it should be noted that all factors are equally important. Through evaluation of attractiveness, an integrated approach needs to be adopted, that provides an analysis of all the factors taking into account their interrelation and mutual bonds [6, p.124].

Describing the system of performance indicators of investment attractiveness, in our opinion, is possible when meeting the following conditions:

- 1) the number of indicative parameters that directly affect investment decisions should be limited;
- 2) for calculation of required data it is necessary to use public financial and statistical reports, and minimize the use of inside information;
- 3) implementing of rating of the company is possible both in relation to other businesses, and in time.

In accordance with the above principles the system of factors for investment attractiveness was formed, that includes [7, p.82]:

- 1) financial indicators (measurement of financial performance of the company, liquidity, solvency, business activity, profitability);
- 2) social security indicators (productivity, turnover, rate of the quality of the staff);
- 3) information factors (coefficient of the cultural level of the personnel, availability of quality certificates for goods (services), quality factor of debt).

All groups of indicators to measure the investment attractiveness of enterprises and organizations, as well as indicators placed in these groups are assigned, depending on their weight, the corresponding numerical values. As well as the boundary values of indicators, the validity can be adjusted. The specified validity is derived from the time of its political and social situation and other factors, so this characteristic has a probable origin.

Most similar to the proposed analysis method of investment attractiveness is a method of the sum of the coefficients. We believe that this method is one of the most promising among integrated models that determine investment attractiveness. Taking it as a basis and taking into account some of the features, let's consider the following method for determining the investment attractiveness of enterprises entitled the complex group factors.

On the basis of the financial and accounting reports of PJSC "Poltavakonditer" 5 sets of indicators of investment attractiveness were designed (indicators of performance of property evaluation, indicators of performance assessment of financial stability (solvency); indicators of performance evaluation of liquidity, indicators of profitability performance evaluation; indicators of performance evaluation of business), the calculations of which are summarized in Table 1.

Normally, when learning of the investor with the investee and determining the potential of return on investment group the following indicators to measure the economic status of the invested object are used. But a group of indicators for assessing financial stability (solvency) of the invested object is a priority during the financial justification for investment projects, as well as other matters relating to the availability, allocation and use of funds. In order to determine the level of financial viability parameters that are evaluated characterize the supply of reserves and expenses by related sources of their formation. The group of liquidity analysis helps enterprises identify the opportunity to meet the obligations of its assets, the term transformation in which into the funds corresponds to the period of repayment obligations [8, p.33].

Table 1

**Indicators of investment attractiveness PJSC "Poltavakonditer"
in 2009-2011 year ***

Name of indicators	Parameter value			Deviation 2011 y. to	
	2009 year	2010 year	2011 year	2009 year	
				Absolute	Relative%
Performance evaluation of property invested object					
Rate of depreciation	0,4227	0,4289	0,4801	0,06	13,58
Coefficient update	0,1098	0,1561	0,0457	-0,06	-58,38
Factor departure	0,0079	0,0016	0,0080	0,0001	1,27
Performance assessment of financial stability					
Coefficient of autonomy	0,74	0,78	0,81	0,07	10,13
Rate financing	0,36	0,29	0,23	-0,12	-36,11
Coefficient of financial dependence	1,25	1,77	2,11	0,87	69,43
Rate debt	0,19	0,19	0,24	0,05	9,28
Debt ratio	0,29	0,23	0,32	0,3	10,34
Coefficient of investments	2,14	2,38	2,10	-0,04	-1,87
Mobility rate of equity	0,45	0,50	0,49	0,04	9,28
Performance evaluation of liquidity					
Overall liquidity ratio	2,25	2,77	3,11	0,87	38,54
Quick Ratio	0,66	0,71	0,78	0,12	21,43
Absolute liquidity ratio	0,17	0,19	0,23	0,05	35,29
Performance evaluation of profitability					
Return on total capital	17,92	4,44	7,19	-10,73	-59,87
Return on equity	15,48	2,98	6,61	-8,87	-57,29
Return on economic resources	12,90	3,18	5,03	-7,87	-61,03
Product Profitability	10,22	3,10	4,63	-5,59	-54,67
Performance evaluation of business activity					
Productivity	548,50	666,13	787,07	238,57	43,50
Assets	3,43	3,19	3,13	-0,30	-8,81
Turnover of current assets	1,93	1,77	1,77	-0,15	-7,98
Turnover of stocks	3,24	2,97	2,81	-0,42	-13,05
Turnover of equity	1,93	1,77	1,77	-0,16	-8,29

Source: calculated by authors and based on financial or accounting statements

When investor is analyzing potential return from investments should be used the corresponding group of indicators to measure the economic status of the invested object. Note that the group of indicators to measure financial stability (solvency) in investing object is a priority during the financial justification for investment projects and is able to solve other tasks which

relates to the availability, allocation and use of funds. Determining the level of financial viability is evaluated indicators that characterize the suppleness of reserves and expenses related to sources of their formation. Analysis Group liquidity helps enterprises identify the opportunities cover the enterprise liabilities in its assets, where period of conversion into cash is equal to the period of repayment obligations.

Thus the data in Table 1 indicates that all of the group parameters are sufficient to determine the total integral index of investment attractiveness. If necessary, the number of parameters is adjusted. With the help of expert evaluation it is possible to determine the significance of group of indicators, and validity of indicators in groups. Summary measure of the rating of the company will have the following formula for calculation:

$$R_j = \frac{\sum_{i=1}^{n1} \left[\frac{e_{ij}}{\max_j e_{ij}} \right] \times K_1}{n1} + \frac{\sum_{i=1}^{n2} \left[\frac{b_{ij}}{\text{norm } b_i} \right] \times K_2}{n2} + \frac{\sum_{i=1}^{n3} \left[\frac{d_{ij}}{\max_j d_{ij}} \right] \times K_3}{n3} +$$

$$+ \frac{\sum_{i=1}^{n4} \left[\frac{l_{ij}}{\max_j l_{ij}} \right] \times K_4}{n4} + \frac{\sum_{i=1}^{n5} \left[\frac{p_{ij}}{\max_j p_{ij}} \right] \times K_5}{n5} + \frac{\sum_{i=1}^{n6} \left[\frac{w_{ij}}{\max_j w_{ij}} \right] \times K_6}{n6}$$

where:

- e_{ij} , b_{ij} , d_{ij} , l_{ij} , p_{ij} , w_{ij} - the value of the i -th rate of the group of indicators of financial performance, liquidity and solvency, business activity, business profitability, social security information on factors j -th enterprise;
- $\max_j e_{ij}$, $\max_j d_{ij}$, $\max_j l_{ij}$, $\max_j p_{ij}$, $\max_j w_{ij}$ - the maximum value and the second parameter in the corresponding group performance;
- $\text{norm } b_i$ - standard value and the second parameter in the group of indicators of financial stability and liquidity;
- $n1$, $n2$, $n3$, $n4$, $n5$, $n6$ - the number of parameters in the group of performance indicators;
- K_i – validity coefficient of indicators: $K1=0,1$; $K2=0,3$; $K3=0,2$; $K4=0,2$; $K5=0,1$; $K6=0,1$.

For PJSC "Poltavakonditer" general indicators of rating is 2,3. For this enterprise it is a satisfactory result, but its meaning is not the best compared to the possible outcomes of this method. It indicates the average level of investment attractiveness, which is supported by the financial condition at the time of analysis.

Given the large number of approaches and methods for determining the attractiveness of enterprises, it is necessary to resort to their comparative evaluation, which in practice will make the right choice of the methodological approach and form an objective description of the company.

To ensure the comparability of the financial attractiveness of different companies a matrix of prior justification of investment priorities can be used.

More time-consuming and difficult is the matrix modeling that involves the formation of a certain integral index, which will allow to assess the number of different indicators of economic activity.

At the first level of this model an objective investment task and content of its decision is determined.

At the second level, we performed complete information support that is needed to solve the investment problem. To do this, we used financial and statistical reporting.

At the third level it is necessary to analyze a set of indicators that we believe fully characterizes the investment attractiveness of the company. To display the investment attractiveness of PJSC "Poltavakonditer" we use matrix form which provides convenience and clarity in the interpretation of the relevant results.

Consideration of indicators is carried out by a the matrix $E01$, $E02$, $E03$, the number of lines is determined by a number of quantitative indicators that assess the financial position and the number of columns of the matrix - the number of components that provide the correct definition of the relevant quantitative indicators.

All elements of the matrix based on matching the actual values of the target range of enterprise values or desired changes in trends are emerging as 0 (no match) or 1 (match).

According to the results of the calculation parameters, which are elements of the matrix, the stability of the financial condition of PJSC "Poltavakonditer" is defined as the main characteristic of investment attractiveness in the long and short term. The maximum value of the integral evaluation of investment attractiveness equals to the total number of indicators that were taken into consideration in all groups.

For PJSC "Poltavakonditer" system of indicators of investment attractiveness can be used such a scale of qualitative interpretation of quantitative characteristics of the matrix: if the amount is less than the matrix elements $E \leq 2$, the company has a financial crisis situation; if the sum of the elements of the matrix E is in the range of 3 to 8, the company is not stable financial position, and if the sum of the elements of the matrix E is in the range of 9 to 12, the company has a stable financial position. Table 2 lists the specific values of PJSC "Poltavakonditer" and corresponding indicators as elements of a matrix evaluation of investment attractiveness.

Table 2

**Indicators matrix model assessment of investment attractiveness
PJSC "Poltavakonditer" in 2009-2011 year***

Name of indicators	Year					
	2009		2010		2011	
	Value	condition is satisfied yes (1) no (0)	Value	condition is satisfied yes (1) no (0)	Value	condition is satisfied yes (1) no (0)
Rate of depreciation	0,4227	1	0,4289	1	0,4801	1
Coefficient update	0,1098	1	0,1561	1	0,0457	1
Factor departure	0,0079	1	0,0016	0	0,0080	0
Coefficient of autonomy	0,74	0	0,78	1	0,81	0
Rate financing	0,36	0	0,29	0	0,23	0
Coefficient of financial dependence	1,25	1	1,77	1	2,11	0
Rate debt	0,19	1	0,19	1	0,24	1
Overall liquidity ratio	2,25	1	2,77	1	3,11	1
Absolute liquidity ratio	0,17	1	0,19	1	0,23	0
Return on total capital	17,92	0	4,44	0	7,19	1
Return on equity	15,48	0	2,98	0	6,61	1
Product Profitability	10,22	0	3,10	0	4,63	1
Assets	3,43	1	3,19	1	3,13	1
Turnover of current assets	1,93	1	1,77	0	1,77	1
Turnover of equity	3,24	0	2,97	0	2,81	0

Source: calculated by authors and based on financial or accounting statements

Given the data in Table 2 we obtain the matrix of investment attractiveness of PJSC "Poltavakonditer" for years:

E 01=	111 001 111 000	E02=	110 010 111 0 0 0	E03=	110 000 110 1 1 1
-------	--------------------------	------	----------------------------	------	----------------------------

Thus, taking into account the scale of assessments that corresponds to the scorecard, on average during this period, the amount of matrix elements for the annual data was 7. So PJSC "Poltavakonditer" has a not stable financial position and the average level of investment attractiveness of the period that is analyzed. However, during the calculation using the same

following method it is not included that single calculation of financial indicators is not enough to show the company in terms of attracting investment.

Conclusion and further studies. Summing up the above it can be noted that the calculations using the methods of the sum of coefficients matrix method and evaluation of investment attractiveness suggest that at this stage of PJSC "Poltavakonditer" is not quite investment attractive. But, for the objectivity of the analysis we must take into account that:

- current measures of value creation (its capitalization) do not appear in the firm's tangible assets, and the records of intangible assets of domestic enterprises are at the beginning level;
- financial indicators provide a retrospective analysis of results, but cannot predict the prospects of the company;
- the financial statements have either very general or functional nature, which does not reflect the marginal processes that usually are the most important in the organization;
- focus on short-term profits by creating long-term value may lead to a critical resource optimization of firm;
- the financial statements by their nature are an abstraction.

Of course, the method of the sum of the coefficients and matrix methodology of evaluation of investment attractiveness does not fully determine the attractiveness of an investment company, it may only be used in addition to the methods of evaluation of investment attractiveness. However, we should not forget that its use may be a significant factor in management decisions of the lender or the investor during investment processes in the company.

Література

1. Стремська А. Покращення методики оцінювання інвестиційної привабливості підприємств / А. Стремська // Економіка та підприємництво. Держава та регіони. – 2007. – № 3. – С. 325–327.
2. Коюда В.О. Основи інвестиційного менеджменту: навч. посібник / В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда. – К. : Кондор, 2008. – 340 с.
3. Хобта В.М. Активізація і підвищення ефективності інвестиційних процесів на підприємствах : монографія / В.М. Хобта, А.В. Мешков, О.Ю. Попова; НАН України, Ін-т економіки промисловості, ДНТУ. – Донецьк 2005. – 343 с.
4. Экономические и информационно-аналитические основы управления инвестиционными объектами : монография / под. ред. К.В. Балдина. – М. : Издательство Московского психолого-социального института, 2004. – 296 с.
5. Кунцевич В.О. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 68-75.
6. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К. : МП «ИТЕМ» ЛТД, «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995 – 448 с.
7. Гайдуцький А.П. Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки / А.П. Гайдуцький // Регіональна економіка. – 2004 – № 4. – С. 81-86.
8. Задорожна Я.Є. Підвищення інвестиційної привабливості підприємництва як напрямок залучення інвестиційних ресурсів / Я.Є.Задорожна, Л.П. Дядечко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 2. – С. 32–35.

References

1. Stremaska, A. (2007), "Improved methods of evaluating investment attractiveness of", *Ekonomika ta pidpriemnytstvo. Derzhava ta rehiony*, no. 3, pp. 325–327.
2. Koiuda, V.O., Lepeiko, T.I., Koiuda, O.P. (2008), *Osnovy investytsiinoho menedzhmentu* [Fundamentals of Investment Management], tutorial, Ukraine, 340 p.
3. Khobta, V.M., Meshkov, V.N. and Popov, O.Yu. (2005), *Aktyvizatsiia i pidvyshchennia efektyvnosti investytsiinykh protsesiv na pidpriemstvakh* [Activating and improving the efficiency of investment processes in enterprises], monograph, NAN Ukrainy, In-t ekonomiky promyslovosti, DNTU, Donetsk, Ukraine, 343 p.
4. Baldin, K.V. etc. (2004), *Ekonomicheskiye i informatsionno-analiticheskiye osnovy upravleniya investitsionnymi ob'yektami* [Economic and analytical bases of management of

investment properties], monograph, Izdatelstvo Moskovskogo psikhologo-sotsial'nogo institute, Moscow, Russia, 296 p.

5. Kuntsevych, V.A. (2005), "Approaches to the diagnosis of the financial potential of the company", *Actual problems of economy*, no 1, pp. 68–75.

6. Blank, I.A. (1995), *Investitsionnyy menedzhment* [Investment management], МР «ITEM» LTD, «Yunayted London Treyd Limited», Kiev, Ukraine, 448 p.

7. Haidutskyi, A.P. (2004), "Methodological aspects of investment attractiveness of economy", *Rehionalna ekonomika*, no 4, pp.81–86.

8. Zadorozhna, I.E. and Diadechko, L.P. (2007), "Increasing the investment attractiveness of entrepreneurship as a way of attracting investment resources", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 2, pp. 32–35.

УДК 658:338.45

Рябикіна О.Г.,
к.е.н., асистент кафедри економіки, організації
та управління підприємствами
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Riabykina O.H.,
cand.sc.(econ.), assistant of the department of economics,
organization and management of enterprises
SHEI "Kryvyi Rih National University"

EFFECTIVENESS EVALUATION OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL BASE AND ITS IMPACT ON ENTERPRISE ACTIVITY EFFICIENCY

Постановка проблеми. Техніко-технологічна база (ТТБ) промислового підприємства органічно інтегрує в собі інтелектуальні, технологічні, інформаційні, технічні ресурси, комплексна взаємодія яких створює передумови для забезпечення позитивної траєкторії розвитку економічних систем різних рівнів. Вона розглядається як матеріальна основа забезпечення результативності діяльності підприємства [1]. Управління процесами формування та розвитку ТТБ в умовах переходу до інноваційної моделі економіки України, необхідності досягнення європейських стандартів у вітчизняній економіці повинне ґрунтуватися на нових підходах до оцінювання ефективності відтворювальних процесів, які не будуть носити фрагментарного характеру в контексті інноваційного розвитку, враховуватимуть галузеві особливості ТТБ підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати узагальнення літературних джерел та наукових праць з досліджуваної проблематики свідчать, що, незважаючи на зростаючий обсяг наукових досліджень, консенсусу серед вчених щодо методики дослідження ефективності формування й розвитку ТТБ підприємства не досягнуто, що зумовлено наступним:

– на сьогодні формування та розвиток ТТБ підприємства розглядається переважно через призму технічного розвитку, більшість методик базується на аналізі технічного рівня підприємства [2; 3; 4];

– враховуючи, що більшість елементів ТТБ підприємства за своєю економічною сутністю є основними виробничими засобами, для аналізу функціонування цієї системи застосовують показники ефективності використання та стану основних засобів [5; 6; 7].

Таким чином, експлікація методик здійснюється переважно описом конкретних форм технічного розвитку та стану основних засобів – усього того, що може бути визначене частковими моделями, які відображають поверхневу, а не глибинну сутність явища. Як наслідок – відсутність комплексного методичного підходу до оцінювання ефективності формування та розвитку ТТБ підприємства та її впливу на кінцеві результати діяльності підприємства.

На основі проведеного аналізу результатів останніх досліджень і публікацій можна стверджувати про доцільність продовження вивчення і удосконалення процесу оцінювання ефективності формування й розвитку техніко-технологічної бази та її впливу на результативність діяльності підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є удосконалення управління процесами формування та розвитку техніко-технологічної бази на засадах нових підходів до оцінювання ефективності відтворювальних процесів, які враховуватимуть галузеві особливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Систематизація існуючих методик дозволяє виокремити наступні аспекти оцінювання формування, розвитку та ефективності використання ТТБ підприємства:

- вартість елементів ТТБ підприємства;
- рух та існуючий стан елементів ТТБ підприємства;
- рівень прогресивності ТТБ;
- ступінь забезпеченості працівників технічними засобами;
- показники ефективності використання ТТБ підприємства;
- показники ефективності відновлення та оновлення ТТБ підприємства;
- вплив стану ТТБ підприємства на техніко-економічні показники та результативність його діяльності.

Найбільш уніфікованим та універсальним відображенням елементів ТТБ підприємства є їх ціна або вартість. Сумірність вартісних показників елементів ТТБ у часі та просторі дозволяє виявити динаміку та структуру ТТБ підприємств, основні відмінності та тенденції їх диференціації за цим показником. У такому разі сума вартостей елементів буде характеризувати величину ТТБ підприємства загалом. А отже, визначення обсягу ТТБ пов'язане передусім із оцінкою вартості її елементів.

Методика визначення вартості першого елемента ТТБ промислового підприємства – техніки або основних виробничих засобів – розроблена детально. Такий елемент ТТБ підприємства як технологія належить до виробничих ресурсів довготривалого користування. Зокрема, технологія використовується в декількох виробничих циклах, а її вартість змінюється залежно від освоєння підприємством нових технологічних процесів або припинення застарілих. Тому визначення вартості цього елемента техніко-технологічної бази вимагає обліку даних стосовно технологій, які перебувають у використанні. Однак статистика промисловості відображає лише витрати, пов'язані з освоєнням нових технологічних процесів. При цьому не визначається балансова вартість наявних технологій, не реєструється вибуття застарілих технологічних процесів. Відповідно дослідники використовують непрямі методи визначення вартості технологій, які, природно, не дозволяють адекватно оцінити роль технологічних процесів у розвитку підприємств і підвищенні ефективності їх функціонування, а також у загальній структурі інвестицій.

При визначенні вартості технологій необхідно враховувати й те, що їх упровадження пов'язане з виконанням різноманітних робіт і, відповідно, зумовлює різні види витрат. Загалом вартість упровадження у виробництво нового технологічного процесу може включати такі статті: вартість науково-дослідної роботи (власне технології); вартість спеціального обладнання, площ, пристосувань та оснащення; витрати, пов'язані із перекваліфікацією промислово-виробничого персоналу; витрати на освоєння нової технології. Деякі з наведених статей витрат можуть бути враховані при проведенні вартісної оцінки технічних елементів ТТБ. Тому вартість технології як елемента техніко-технологічної бази підприємства буде складатися з витрат на науково-дослідні роботи та вартості

спеціальних пристосувань і оснащення, які не ввійшли до складу основних виробничих фондів.

В аспекті технологічних інновацій варто відзначити, що визначальним чинником при їх оцінці є не стільки рівень початкових витрат, пов'язаних з упровадженням нової технології, скільки існування потужного зворотного зв'язку між її впровадженням і зміною поточних витрат підприємства в бік зменшення останніх внаслідок такого впровадження.

Традиційно для дослідження руху та стану технічних елементів ТТБ підприємства використовують коефіцієнти оновлення й вибуття та коефіцієнти зносу і придатності.

Проблема відсутності досконалих методів оцінки зносу машин ускладнюється відсутністю в літературі та навіть у державних нормативних актах однозначності поглядів стосовно кількості та видів зносу як чинників вартості устаткування, їх сутності та визначень (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця видів зносу в різних нормативних документах

Нормативний документ	НС №1	МСО	П(С)БО №7	МСБО №16
Вид зносу				
Фізичний				
Моральний				
Функціональний (технічний)				
Зовнішній (економічний)				
Технічний (комерційний)				

Джерело: розробка автора

Така ситуація спричинена намаганнями науковців виявити якомога більшу кількість чинників зносу для повного розуміння його сутності та процесу накопичення, що з теоретичної точки зору безумовно є необхідним. Але з практичної точки зору надмірна деталізація видів та чинників зносу є недоцільною в процесі оцінки вартості устаткування.

Важливість поняття ефективності для розвитку економіки підприємств зумовлює необхідність пошуку методів її адекватного та точного вимірювання. Однак, у господарській практиці вітчизняних промислових підприємств дотепер немає для цього досить надійного комплексного інструментарію, що значною мірою обумовлено багатогранністю самого поняття ефективності. Разом з тим, суттєві розбіжності в підходах дослідників до її вивчення, як правило, пояснюються й недостатньою розробленістю окремих методологічних аспектів цієї проблеми.

Ефективність – це узагальнена економічна категорія, і тому її необхідно розглядати як багатоеlementне, комплексне явище. Вичерпну характеристику ефективності можна дати лише шляхом вимірювання та оцінки змін, які відбуваються в її окремих складових: рентабельності технічних елементів ТТБ, фондівіддачі та ін. Загалом під зростанням ефективності розуміють такі зміни в об'єкті управління, які супроводжуються покращенням основних якісних результатів його діяльності, тобто підвищенням прибутковості. Відповідно характер поняття «економічна ефективність ТТБ підприємства» найширше відображається в динаміці. Дослідження економічної ефективності пов'язане з вирішенням двох різних за змістом задач:

- адекватного відображення ефективності;
- ранжирування окремих складових ефективності за рівнями (статична задача) або за темпами їх зміни (динамічна задача).

У сучасних умовах господарювання й формування ринкової економіки важливого значення набуває процес визначення ефективності використання ТТБ підприємства. Показники ефективності умовно поділяють на узагальнюючі та локальні (часткові). Д. М. Палтерович схиляється до думки, що ефективність основних засобів охоплює два блоки показників: перший блок – це показники ефективності відтворення окремих видів і всієї сукупності засобів праці; другий блок – показники рівня використання в цілому й окремих видів основних засобів [7].

Найзагальнішим показником, який характеризує ефективність використання основних засобів, є фондівіддача, яка показує ефективність вкладення коштів. Аналіз літературних джерел дозволяє виокремити різні підходи до розрахунку цього показника. Наприклад, Г. О. Швиданенко пропонує розраховувати його як відношення обсягу реалізованої продукції до середньорічної вартості основних засобів [6]. Обсяг реалізованої продукції залежить, в першу чергу, від ефективності діяльності маркетингових служб та якісних показників продукції, а ефективність використання основних засобів повинна розраховуватися лише за обсягом фактично випущеної продукції.

При цьому В. М. Архипов [8] звертає увагу на те, що для зіставлення рівня й динаміки фондівіддачі обсяг продукції обчислюється у фіксованих цінах, а обсяг основних засобів – за відновленою вартістю, оскільки залишкова вартість змінюється непропорційно до зміни виробничої потужності. Ми погоджуємося з думкою В. І. Прокопенко [9], що на зростання фондівіддачі та на зниження фондоємності іноді суттєво можуть вплинути інфляційні процеси або підвищення рівня цін. Цілком зрозумілим є те, що це фактори, від яких не залежить ступінь використання виробничих засобів. Тому, для того щоб уникнути необґрунтованого збільшення або зменшення зазначених показників, обсяги випуску продукції приймають в натуральних чи умовно-натуральних одиницях.

При вивченні різних підходів щодо визначення показників ефективності використання технічної компоненти ТТБ було встановлено, що в більшості випадків автори обмежуються показниками фондівіддачі, фондоємності, рентабельності основних засобів та абсолютної суми прибутку на одну гривню основних засобів. І. І. Цигилик, С. О. Кропельницька, М. М. Білий [10] найважливішими показниками, що характеризують рівень використання основних виробничих засобів, вважають фондівіддачу й рентабельність фондів.

Узагальнення літературних джерел свідчить, що рентабельність основних виробничих засобів може визначатися з урахуванням прибутку від усіх видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової) або при залученні суми чистого прибутку. Ми не можемо погодитися з таким підходом, оскільки у формуванні прибутку від інвестиційної та фінансової діяльності технічні елементи ТТБ участі не приймають. З цих же позицій не можна використовувати для цієї потреби чистий прибуток, що акумулює у собі прибуток від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. З огляду на це вважаємо за доцільне розраховувати рентабельність технічних елементів ТТБ підприємства за прибутком від операційної діяльності.

Зауважимо, що відносним показником, який характеризує ефективність використання основних виробничих засобів, є сума прибутку, що припадає на одиницю середньорічної вартості цих засобів. Цей показник відображає рівень окупності використаних у виробництві основних виробничих засобів [4].

Вищезазначені показники ефективності використання технічних елементів ТТБ підприємства включено до групи загальних показників оцінки. Разом з тим, з метою більш детального дослідження ефективності використання основних виробничих засобів залучають часткові показники. Слід підкреслити, що показники екстенсивного використання техніки не характеризують ефективність її використання під час фактичного завантаження. Тому виникає необхідність доповнення даних показниками інтенсивного використання.

Відомо, що екстенсивне використання основних виробничих засобів має певні межі, а інтенсивне має досить широкі можливості. Таке твердження ґрунтується на тому, що інтенсивне використання основних засобів відбувається в тісному взаємозв'язку із заходами зі скорочення строків досягнення проектної продуктивності техніки; удосконалення наукової організації праці, виробництва й управління; модернізації діючого устаткування, машин та механізмів, установлення оптимального режиму їх роботи.

Показником, який характеризує використання такого елемента ТТБ, як технологія, можна вважати показник ефективності технології виробництва, тобто відношення кінцевого результату функціонування ТТБ підприємства до вартості його технологічної складової. Для оцінки рівня використання технологічного елемента ТТБ підприємства можна застосовувати й інший показник, зокрема, коефіцієнт технологічного оснащення виробництва. Він, як величина, обернена до ефективності технології виробництва, відображає витрати на розвиток технології, необхідні для забезпечення досягнення бажаного кінцевого результату функціонування підприємства.

Особливу увагу при проведенні оцінки рівня використання технологічного елемента ТТБ підприємства необхідно зосередити на ступені застосування та завантаженості визначальних технологій, оскільки не кожний технологічний процес однаково впливає на темпи та якість виробництва в цілому. Зокрема, існує відносно невелика частка технологічних процесів (до 20% від їх загальної кількості), які вирішальним чином впливають на тривалість виробничого циклу. Очевидним є вплив аналогічних процесів і на якість продукції, і на витрати виробництва, а тому розширення застосування таких технологій найбільше сприяє зростанню кінцевого результату функціонування ТТБ промислових підприємств.

Наведені показники оцінки ефективності використання елементів ТТБ підприємства дозволяють вирішувати деякі завдання, пов'язані з удосконаленням управління виробництвом. Однак ці завдання є лише частковими, оскільки процес виготовлення будь-якого виробу супроводжується одночасним і сукупним використанням основних, матеріально-сировинних, трудових, технологічних та інформаційних ресурсів. Усі ці ресурси взаємопов'язані між собою, але часто здійснюють різноспрямований вплив на кінцевий результат функціонування підприємства. Тому необхідна оцінка ефективності віддачі всієї сукупності виробничих ресурсів, яка дозволить виявити синергійний ефект від їх взаємодії.

Управління формуванням і розвитком ТТБ підприємства неможливе без постійного оновлення та відновлення її елементів, що вимагає залучення капітальних вкладень. Розвиток техніко-технологічної бази відбувається за рахунок упровадження нових або вдосконалення існуючих технологічних процесів і, відповідно, необхідного устаткування й обладнання. Для досягнення конкретної мети розвитку ТТБ можливі різні варіанти технологічних рішень, які, як правило, мають і різні економічні результати, що вимагає використання методів оцінювання ефективності різних варіантів управлінських рішень.

На нашу думку, оцінка ефективності будь-якого з альтернативних варіантів оновлення техніко-технологічної бази підприємства на інноваційній основі повинна базуватися на наступних методологічних принципах:

- поєднання технічного аналізу з соціальним, ринковим, економічним;
- зіставлення витрат і результатів запропонованих проектів оновлення з урахуванням зміни цінності грошей у часі;
- врахування ризиків, пов'язаних з розробкою (купівлею) та впровадженням нового технологічного процесу.

Вважаємо, що при аналізі альтернативних проектів оновлення ТТБ доцільно застосовувати динамічні методи, засновані переважно на дисконтуванні грошових потоків, що утворюються в ході реалізації проекту. На думку Є. М. Четиркіна, саме «...використання дисконтування дозволяє відобразити основоположний принцип «завтрашні гроші дешевше сьогоднішніх» і врахувати тим самим можливість альтернативних вкладень за ставкою дисконту» [11, с. 15]. З огляду на це, заслуговують на увагу останні дослідження, на підставі яких економічне оцінювання нових технологічних процесів здійснюється за показниками чистої поточної вартості проекту *NPV* (Net Present Value), індексу рентабельності або прибутковості інвестицій в інноваційний проект *PI* (Profitability Index), внутрішньої норми рентабельності *IRR* (Internal Rate of Return).

При визначенні впливу ТТБ на ефективність діяльності підприємства використовують наступні показники:

- темпи нарощування обсягів виробництва продукції;
- підвищення якісних показників товарної продукції;
- зменшення витрат при виробництві продукції та ін.

При цьому використовується переважно порівняльний підхід, в рамках якого зіставляються витрати на підвищення рівня окремих елементів ТТБ з економічними результатами. Розгляд ТТБ підприємства як складної системи доводить фрагментарність вищезазначеного підходу та вимагає комплексної діагностики взаємозв'язку її технічних та технологічних складових для підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Наочне відображення місця ТТБ у структурі підприємства дозволяє ідентифікувати його як ядро або техніко-технологічний базис, від якого залежать продуктивність та результативність діяльності підприємства в цілому (рис. 1).

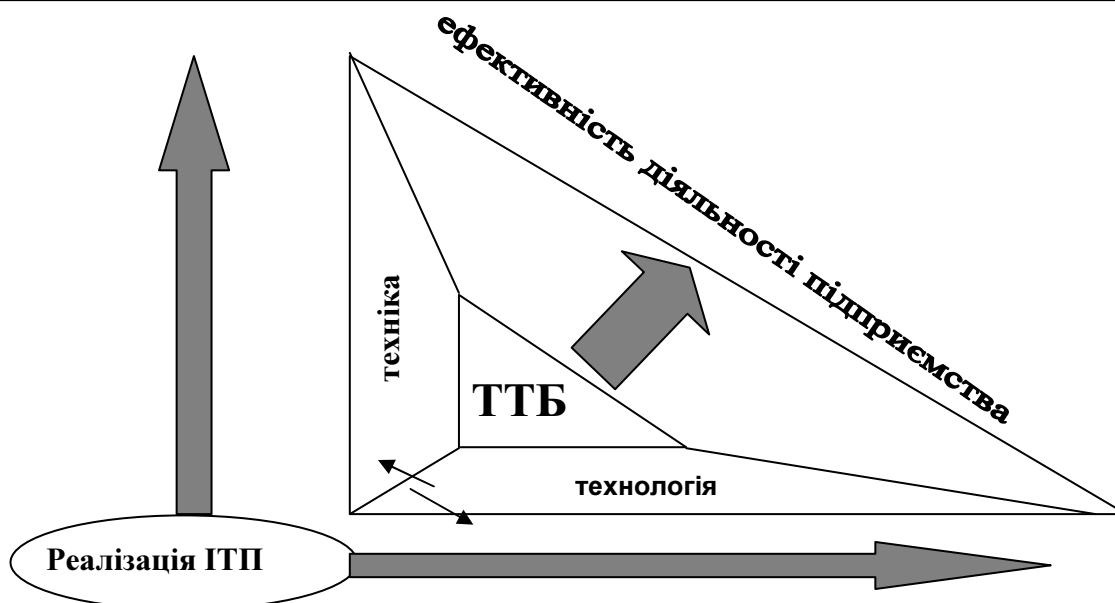

Рис. 1. Графічна інтерпретація залежності ефективності діяльності підприємства від стану елементів ТТБ

Джерело: розробка автора

Логіка досліджень дозволяє графічно представити взаємозв'язок елементів ТТБ підприємства та ефективності його діяльності у вигляді трикутника з прямим кутом. Вибір геометричної форми зумовлений сутністю зв'язків між елементами ТТБ та ефективністю діяльності підприємства. З огляду на тісний взаємозв'язок, роль і значення у формуванні ТТБ підприємства внутрішньої (елементної) та результативної складових на практиці необхідне оптимальне їх співвідношення.

Усі елементи існують у системній єдності: розвиток технологій за рахунок реалізації інноваційно-технологічного потенціалу можливий лише за умови одночасного підвищення рівня технічних компонентів, за рахунок чого прямо пропорційно зростає ефективність діяльності підприємства. Для вимірювання останньої доцільно перевести запропоноване у вигляді трикутника відображення у систему координат (рис. 2).

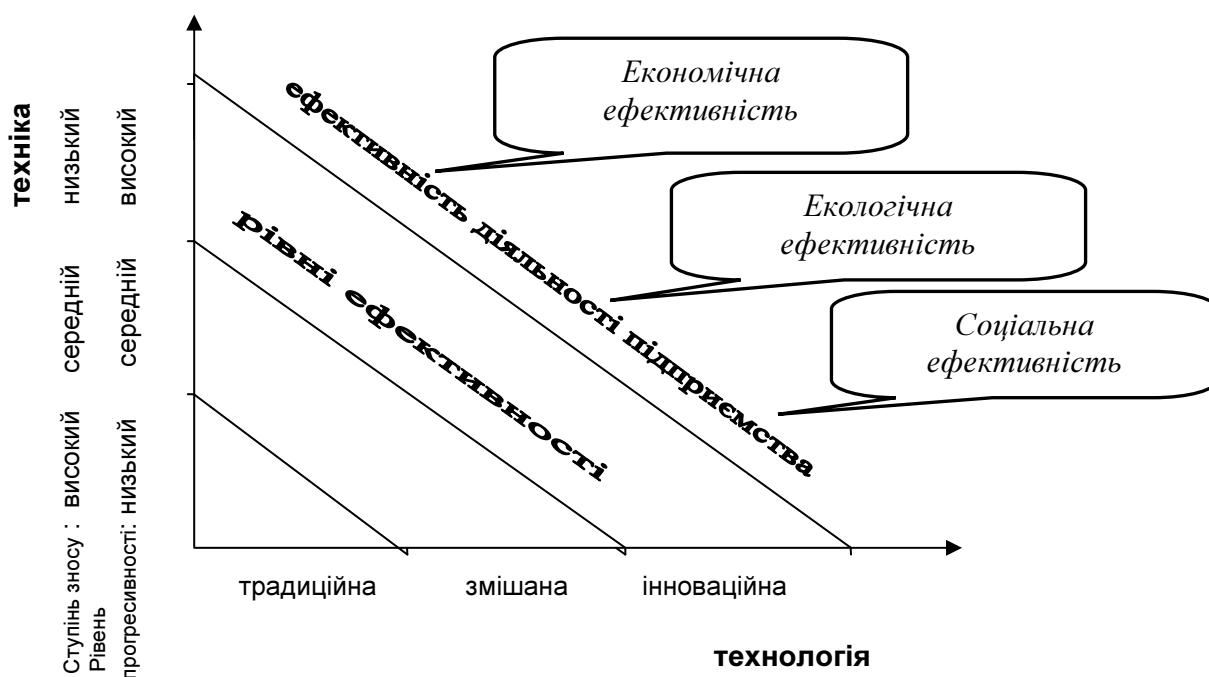

Рис. 2. Трансформація залежності ефективності діяльності підприємства від стану ТТБ у систему координат

Джерело: розробка автора

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що на сьогодні в економічній теорії та господарській практиці відсутній інтегральний показник, який дозволяє оцінити ефективність використання ТТБ підприємства як системи загалом через призму економічної, екологічної та соціальної складових.

Пов'язуючи проблематику управління ТТБ із результативністю діяльності підприємства, вдалося встановити, що саме збалансованість розвитку технічних та технологічних елементів виступає ключовим чинником підвищення економічної, екологічної та соціальної ефективності.

Висновки та подальші дослідження. Вищезазначене доводить доцільність оцінювання рівня ефективності формування та розвитку ТТБ підприємства крізь призму узагальнюючих показників, що вимагає удосконалення методичного інструментарію у цьому напрямку з урахуванням галузевих особливостей діяльності суб'єктів господарювання.

Література

1. Рябікіна О. Г. Визначення сутності, складу та тенденцій розвитку техніко-технологічної бази гірничо-збагачувальних підприємств / О. Г. Рябікіна // Вісник Криворізького технічного університету : зб. наук. праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 237–240.
2. Бажал Ю. Н. Экономическая восприимчивость производства к научно-техническим инновациям / Ю. Н. Бажал. – К. : Наук. думка, 1991. – 178 с.
3. Есиповский И. Э. Совершенствование организации работ по внедрению техники и технологий двойного применения в условиях рынка : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 20.01.07 «Военная экономика» / И. Э. Есиповский. – М., 1996. – 16 с.
4. Файнгольд М. Л. Принципы расчета производительной мощности и загрузки оборудования : монография / М. Л. Файнгольд, Д. В. Кузнецов ; под научн. ред. М. Л. Файнгольда. – Владимир : Издательство ВГПУ, 2002. – 85 с.
5. Гапоненко А. Л. Ускорение реконструкции и обновления производства / А. Л. Гапоненко. – М. : Мысль, 1988. – 172 с.
6. Економіка підприємств : підручник / Г. О. Швиданенко, О. Г. Мендрул, Н. П. Гончарова та ін., за заг. ред. Г. О. Швиданенко – К. : КНЕУ, 2009. – 756 с.
7. Палтерович Д. М. Планирование технического перевооружения производства / Д. М. Палтерович. – М. : Экономика, 1982. – 232 с.
8. Архипов В. М. Проектирование производственного потенциала объединений (теоретические аспекты) / В. М. Архипов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1984. – 136 с.
9. Прокопенко В. І. Концептуальна модель формування економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств / В. І. Прокопенко, Д. П. Пілова // Економічний вісник Національного гірничого університету / НГУ. – 2006. – № 2. – С. 18–24.
10. Цигилик І. І. Аналіз ефективності використання виробничих потужностей та основних виробничих фондів у підприємницькій діяльності / І. І. Цигилик, С. О. Кропельницька, М. М. Білий // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 5(35). – С. 110–120.
11. Четыркин Е. М. Финансовый анализ производственных инвестиций / Е. М. Четыркин. – М. : Дело, 1998. – 256 с.

References

1. Riabykina, O. (2005), «Determining the nature, composition and trends of technical and technological base of mining enterprises», *Visnyk Kryvorizkoho tekhnichnoho universytetu: zb. nauk. prats*, issue 9, pp. 237–240.
2. Bazhal, Yu. (1991), *Ekonomicheskaya vospriimchivost proizvodstva k nauchno-tekhnicheskim innovatsiyam* [Economic production susceptibility to scientific and technical innovations], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, 178 p.
3. Esypovskyy, I. (1996), «Improvement of the organization of work in the implementation of technique and technology in terms of double application in markets: Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.)», 20.01.07 «Special military economy», 16 p.

4. Fayngold, M. (2002), *Printsipy rascheta proizvoditel'noy moshchnosti i zagruzki oborudovaniya* [Principles of calculation of power production and machine utilization], monograph, Izdatel'stvo VGPU, Vladimir, Russia, 85 p.
5. Gaponenko, A. (1998), *Uskoreniye rekonstruktsii i obnoveniya proizvodstva* [Reconstruction and production upgrade acceleration], Mysl, Moscow, Russia, 172 p.
6. Shvydanenko, H.O., Mendrul, O.H. and Honcharova, N.P. (2009), *Ekonomika pidpriemstv* [Economy of enterprises], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 756 p.
7. Palterovich, D. (1982), *Planirovaniye tekhnicheskogo perevooruzheniya proizvodstva* [Planning of technical upgrading of production], Ekonomika, Moscow, Russia, 232 p.
8. Arkhipov, V. (1984), *Proyektirovaniye proizvodstvennogo potentsiala obyedineniy* [Design of production potential of incorporations (theoretical aspects)], Izd-vo LGU, St.-Peterburg, Russia, 136 p.
9. Prokopenko, V. (2006), «Conceptual model of the economic safety of mining-ore dressing enterprises», *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, no. 2, pp. 18–24.
10. Tsyhylyk, I. I., Kropelnyska, S.O. and Bilyi, M.M. (2004), «Analysis of the efficiency of utilization of capacities and fixed assets in entrepreneurial activity», no. 5(35), pp. 110–120.
11. Chetyrkin, Ye.M. (1998), *Finansovyy analiz proizvodstvennykh investitsiy* [Financial analysis of production investment], Delo, Moscow, Russia, 256 p.

УДК 658.11:339.54

Романко О.П.,
к.е.н, доцент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківськ національний
технічний університет нафти і газу

ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Romanko O.P.
cand.sc.(econ.), assistant professor of economic
theory and management department
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

INFORMATIONAL ASPECTS OF ENTERPRISE COMPETITIVENESS MANAGEMENT

Постановка проблеми. Інформаційний аспект функціонування та розвитку економіки набуває дедалі більшого значення. Завдяки можливості відображення на інформаційну площину всього різноманіття реальності, виникає можливість керувати нею на основі науково-обґрунтованих технологій, які забезпечують ефективну взаємодію всієї сукупності ресурсів.

В умовах наближення до європейських стандартів економіки інформація стала стратегічним ресурсом, що служить основою досягнення конкурентних переваг. Роль інформації в досягненні стратегічної мети зростатиме, що зумовлює зростання вимог до інформаційних систем та їх функцій.

На сьогоднішній день для України настає необхідність забезпечення та використання підприємствами не тільки інформаційних систем для прийняття успішних управлінських рішень, а й долучення їх до формування інформаційної інфраструктури на макрорівні.

Інформаційні системи тепер не просто інструмент, що забезпечує опрацювання даних для підрозділів та кінцевих користувачів усередині підприємства, ці системи мають стимулювати створення сформованих на інформаційних даних виробів і послуг, що забезпечать фірмі конкурентну перевагу на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку зі значним зростанням ролі інформаційного фактору в економічній діяльності сучасних господарюючих суб'єктів, виникає необхідність дослідження ролі інформації в забезпеченні їх взаємодії. Ці аспекти вже висвітлено в багатьох працях українських та російських вчених: О. Білоруса, В. Мельянцева, Д. Лук'яненка, А. Поручника, А. Чернова та ін. Аналіз результатів досліджень вчених-економістів свідчить про те, що проблеми впливу інформаційного середовища на взаємодію та конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів залишаються предметом дискусій і потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою даної роботи є розробка теоретичних засад інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень щодо конкурентоспроможності підприємства.

Об'єктом дослідження виступає управління конкурентоспроможністю підприємства.

Предметом дослідження являється інформаційне забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані та вирішені такі завдання:

- досліджено визначення та взаємозв'язок таких понять, як інформація, інформаційні ресурси, інформаційна система та інформаційне забезпечення управління.

- визначено роль інформаційного забезпечення управління для підвищення конкурентоспроможності підприємства.

- актуалізовано роль інформаційного забезпечення управління конкурентоспроможності, як важливого фактору набуття та підвищення конкурентних переваг підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміна підходів до визначення ролі інформації в складних соціально-економічних системах пов'язана з проблемою підвищення ефективності інформаційних систем, які задіяні в загальних системах управління. В ринкових умовах актуальним для визначення результатів діяльності соціально-економічної системи є мінімізація часу між завершеними виробничо-господарськими операціями, зміною параметрів зовнішнього середовища та їх інформаційним відображенням при прийнятті управлінських рішень.

Управління підприємствами і організаціями (які є складними соціально-економічними системами), в першу чергу, пов'язане з обміном інформації між компонентами системи, а також із її зовнішнім середовищем. При стратегічному управлінні конкурентоспроможністю передбачено отримання інформації про стан системи та її зовнішнього середовища в певному часовому періоді, що значно піднімає вимоги до характеристик забезпечуючих інформаційних технологій, які повинні відображати результати змін з метою забезпечення виконання управлінських рішень та їх адекватності.

Сучасний рівень економічного розвитку вітчизняних підприємств характеризується збільшенням ролі інформаційних технологій як ключового фактора забезпечення їхньої конкурентоздатності. Одним із напрямів досягнення ефективності є автоматизація управління інформаційними потоками для підтримки управлінських рішень та впровадження програмних засобів, на базі яких створюються інформаційні системи.

Найбільш близьким поняттям, яке відноситься до інформаційних систем, є визначення Мизюк Б.М., який вважає, що система – це взаємодіючий інформаційний комплекс, котрий характеризується багатьма причинно - наслідковими взаємодіями [1]. Для розробки підходів по створенню систем інформаційного забезпечення конкурентоспроможністю виділимо загальні моменти, що характерні поняттю «система», які необхідно розглядати при подальших дослідженнях як цілеспрямований комплекс взаємопов'язаних відносин елементів інформаційного характеру.

При дослідженні внутрішніх відносин системи з її зовнішнім середовищем однією із важливих умов є визначення наступних понять: інформація; інформаційні технології; інформаційна система та інформаційне забезпечення управління.

Ефективність управлінської діяльності в значній мірі визначається її інформаційним забезпеченням, оскільки інформація є основою процесу управління. Без інформації неможливо сформулювати цілі управління, оцінити ситуацію, визначити проблему, прийняти управлінське рішення, проконтролювати його виконання. Достовірну, повну, упорядковану, доступну інформацію оцінюють як ресурс поряд з матеріальними, фінансовими, трудовими

ресурсами. Управління інформаційними ресурсами є одним із основних елементів ефективного менеджменту. Таким чином, інформація в управлінському рішенні має особливий рівень в залежності від її виду.

Управлінська діяльність ґрунтується на певній інформації, що відображає внутрішнє і зовнішнє середовище функціонування підприємства. Фактори і результати діяльності підприємства представляють собою певним чином перероблену та зафіксовану інформацію. Всі продукти діяльності підприємства можна розглядати як відображення певної інформації, що використана в процесі їх створення. Зростання впливу інформації з позицій ефективного використання потенціалу підприємства приводить до висновку, що основою економічних явищ виступає інформація, а праця – лише механізм її матеріалізації. Вона відображає перехід знань про навколишній світ у бажані форми предметів, процесів, явищ тощо.

Інформація як сукупність потрібних відомостей знань проведення обліку, аналізу, контролю, прийняття і організації виконання рішень виступає невід'ємним елементом управління. З одного боку, вона відображає умови, властивості, закономірності й особливості функціонування підприємства, його системи управління, а з іншого – опосередковує трудову діяльність працівників на підприємстві, певні форми відносин між ними, постійно використовується у виробництві, розподілі, обороті та використанні продукції.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що управління конкурентоспроможністю – це динамічний процес, пов'язаний із використанням значних обсягів різнопланової інформації, яка характеризується постійною зміною параметрів і показників, що відображають зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства. Своєчасне виявлення цих змін, можливість прогнозувати та оперативно реагувати на них, а також бачити перспективу для прийняття ефективних рішень – основна мета управління.

У зв'язку зі значним рівнем складності отримання та обробки інформації для ефективного управління діяльністю підприємств необхідне створення та використання інформаційних систем. Підприємства використовують значну кількість інформаційних систем для різних сфер своєї діяльності.

Інформаційну систему забезпечення управління можна визначити як формальну систему для видачі адміністрації інформації, необхідної для ухвалення рішень [2].

Слід наголосити, що мета інформаційної системи забезпечення управління полягає не тільки в тому, щоб просто видати й обробити деяку інформацію. Інформаційна система забезпечення управління повинна бути орієнтована на користувача, тобто інформація, яку вона обробляє, повинна служити потребам тих керівників, які її отримують.

На жаль, безліч потенційних проблем не дозволяє ефективно працювати навіть такій інформаційній системі забезпечення, яка на перший погляд добре спроектована. Можливо, потенційні користувачі не розуміють переваг системи або матимуть перед нею страх і не будуть користуватися нею. Може також виявитись, що система буде дуже дорогою. Отже, необхідно звернути увагу на те, як вирішити ці та інші проблеми, щоб нова інформаційна система забезпечення виявилася ефективною не тільки на папері, а й на практиці [3].

Складні комп'ютеризовані інформаційні системи зазвичай проектуються групою фахівців за допомогою сторонніх консультантів. Щоб спроектована інформаційна система забезпечення була ефективною на практиці, цим фахівцям дуже важливо привернути до процесу проектування тих керівників, які надалі будуть нею користуватися.

Інформаційна система забезпечення не може вважатися ефективною, якщо вигоди від її використання помітно не перевищують витрати на її створення. Ефективна інформаційна система забезпечення – це не обов'язково така, яка дає найбільшу кількість інформації та найбільшу точність і швидкість. Ефективна система – це система, котра дає інформацію такої кількості та якості, яка необхідна для цілей управління при найменших можливих витратах. Вартість експлуатації інформаційної системи забезпечення значно перевершує витрати на оплату праці фахівців і вартість обладнання обробки даних. До складу витрат входить час, витрачений на проектування системи, її установку, навчання персоналу, а також час і витрати, пов'язані з пошуком, накопиченням і обробкою інформації [4].

Інформаційні системи передбачають використання інформаційних технологій. Будь-яка інформаційна система характеризується наявністю технології, яка перетворює вхідні дані в результуючу інформацію в потрібному вигляді. Такі технології прийнято називати інформаційними [5].

Інформаційна технологія не може існувати окремо від технічного і програмного середовища. Термін «інформаційні технології» відображає величезну кількість різноманітних технологій у різних комп'ютерних середовищах і предметних галузях.

Сучасні інформаційні технології, які базуються на професійному використанні інформаційного ресурсу, дають змогу управлінцям ефективно діяти в складному зовнішньому середовищі, мінімізуючи ризик.

Залежно від поставлених управлінських завдань можуть застосовуватися такі види інформаційно-управлінських технологій [6]:

- зберігаючі (економлять витрати, матеріали й фінансові ресурси, але не впливають суттєво на зміну стану й рівня функціонування підприємства) – передають інформацію від відправника до адресата, не відповідаючи за суть інформації, що передається, та її використання адресатом;

- раціоналізаторські – відповідають за використання інформації;

- творчі – «виробляють» нові знання, їх передають, використовують для вдосконалення ланки управління;

- професійні – мають навички з підготовки інформації.

Інформаційні системи управління базуються на стандартних технологіях. До основних класів систем управління підприємством належать: MSP (Master Schedule Planning – об'ємно-календарне планування), MRP (Material Requirement Planning – планування матеріальних ресурсів). MRP II (Manufacturing Recourse Planning – планування виробничих ресурсів з аналізом результатів виробничого плану), ERP (Enterprise Recourse Planning – клас інтегрованих систем управління підприємством).

Під інформаційним забезпеченням діяльності підприємства розуміється сукупність форм, методів та інструментів управління інформаційними ресурсами, необхідних і придатних для реалізації аналітичних і управлінських процедур, що забезпечують стабільне функціонування підприємства, його стійкий перспективний розвиток [1].

Інформаційні ресурси є основою інформаційного забезпечення діяльності підприємства і визначають його стратегічний успіх. Передумови інформаційного забезпечення діяльності підприємства формуються під безпосереднім впливом чинників його зовнішнього та внутрішнього середовища та орієнтують підприємство на збільшення обсягів інформаційних ресурсів, що використовуються для управління.

Ефективність використання інформаційних ресурсів підприємства визначає результативність реалізації не тільки його поточних завдань, а й стратегічних цілей розвитку, що потребує принципово нових підходів до інформаційного забезпечення всієї діяльності. Підвищення рівня інформаційного забезпечення діяльності підприємства приводить до збільшення оперативності та адекватності процесу прийняття управлінських рішень, зростання показників ефективності діяльності підприємства, стабілізації його фінансового стану. Все це веде до посилення конкурентних позицій підприємства [7].

На основі вивчення та систематизації різних поглядів вчених – економістів щодо основних вимог до інформації в системі інформаційного забезпечення управління конкурентоспроможністю продукції можемо виділити найбільш значущі з них: точність, достовірність, актуальність, надійність, достатність, оперативність, комплексність, правова коректність, об'єктивність, адресність, зрозумілість, цілеспрямованість, придатність, корисність, мінімальний обсяг при максимальному змісті, своєчасність надання керівництву для прийняття рішень. Дотримання саме цих умов є запорукою створення ефективної системи інформаційного забезпечення підприємства та процесу управління конкурентоспроможністю.

Інформаційну систему забезпечення управління конкурентоспроможності можна визначити як формальну систему для видачі адміністрації інформації, необхідної для ухвалення рішень [8].

Загальною метою інформаційної системи забезпечення управління є полегшення ефективного виконання функцій планування, контролю, виробничої діяльності та процесу управління в цілому.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, прискорення науково-технічного прогресу висуває все більш високі вимоги до інформаційного забезпечення органів управління. Ефективність цього виду діяльності, що ставить своєю метою підготовку й

обґрунтування управлінських рішень, багато в чому зумовлює ефективність управління в цілому. Почавши з довідково - інформаційної роботи, підрозділи інформування керівних працівників перейшли до серйозного аналізу та узагальнення інформації, виробили методологію та технологію обробки інформаційних матеріалів. Зараз ці підрозділи виконують функції кваліфікованих консультантів, допомагають керівникам сформувати нові варіанти, обґрунтувати або спростувати наявні аргументи, здійснювати пошук різних рішень.

Підвищення ефективності використання інформаційних систем досягається шляхом наскрізної побудови і сумісності інформаційних систем, що дозволяє усунути дублювання і забезпечити багаторазове використання інформації, встановити певні інтеграційні зв'язки, підвищити ступінь використання інформації.

Звісно, питання систематизації інформаційного забезпечення управління конкурентоспроможності підприємства і поетапне оброблення необхідної інформації та перетворення її в знання потребує більш поглибленого наукового дослідження.

Література

1. Мизюк Б.М. Стратегічне управління підприємством / Б.М. Мизюк. – Львів: Коопосвіта. ЛКА, 1999. – 388 с.
2. Лісовець В.Т. Мистецтво прийняття управлінських рішень : навч. посібник / В.Т. Лісовець, С.Ю. Монке ; Уманська державна аграрна академія. – Умань, 2001. – 76 с.
3. Менеджмент організацій : підручник / За заг. ред. Л. І. Федулової. – К. : Либідь, 2003. – 448 с.
4. Кортни Хью. Стратегия в условиях неопределенности / Хью Кортни, Джейн Керкленд, Патрик Вигери // Вестник McKinsey. – 2002. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikmckinsey.ru>
5. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб. / С.В. Івахненко, 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2006. – 350 с.
6. Бузмаков В.І. Використання інформаційних технологій в управлінні підприємством / В.І. Бузмаков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.supremum.com.ua/index.php?name=News&file=article&sid=1238&theme=AutoPrint>
7. Георгіаді Н. Поняття та класифікація інформації / Н. Георгіаді, С. Романишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruthenia.info/txt/sxid/econ2003/55.html>
8. Попов Д. Эволюция показателей стратегии развития предприятия. Журнал «Управление компанией». – 2003. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zhuk.net/archive/articlesyk.aspaid=3176>.

Reference

1. Myziuk, B.M. (1999), *Stratehichne upravlinnia pidpriemstvom* [Strategic enterprise management], Kooposvita. LKA, Lviv, Ukraine, 388 p.
2. Lisovets, V.T. and Monke, C.Yu. (2001), *Mystetstvo pryiniattia upravlinskykh rishen* [Art of managerial decision-making], tutorial, Uman State Agrarian Academy, Uman, Ukraine, 76 p.
3. Fedulova, L.I. (2003), *Menedzhment orhanizatsii* [Business management], textbook, Lybid, Kyiv, Ukraine, 448 p.
4. Courtney, H., Kirkland, J., Viguerie, P. (2002), "Strategy under uncertainty", *Vestnik McKinsey*, available at: <http://vestnikmckinsey.ru>
5. Ivakhnenkov, S.V. (2006), *Informatsiini tekhnolohii v orhanizatsii bukhhalterskoho obliku ta audytu* "Information technologies in accountion and auditing", tutorial, Znannia, Kyiv, Ukraine, 350 p.
6. Buzmakov, V.I., "Use of information technologies in enterprize management", available at: <http://supremum.com.ua>
7. Heorhiadi, N. and Romanyshyn, S. (2003), "Notion and data classification", available at: <http://ruthenia.info/txt/sxid/econ2003/55.html>
8. Popov, D. (2003), "Evolution of indices of enterprise development strategies", *Journal «Company management»*, no. 2 available at: <http://zhuk.net>

УДК 330:338.4

Мельник О.І.,
аспірант, асистент кафедри економіки підприємства
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Melnyk O.I.,
*graduate student, assistant of the department of economics enterprise
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

SYSTEMATIZATION OF THE EXTERNAL FACTORS OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Постановка проблеми. Сільськогосподарський товаровиробник, незалежно від форми господарювання, є конкурентоспроможним, якщо він здатний краще від конкурентів адаптовуватись до мінливих умов господарювання, ефективно здійснювати свою діяльність в умовах ризику та невизначеності, раціонально використовувати природні ресурси та виробляти якісну сільськогосподарську продукцію, яка приносить максимальну користь споживачам.

У сучасних умовах господарювання розвиток та загострення конкурентної боротьби між сільськогосподарськими виробниками України примушують їх приділяти все більшої уваги дослідженню, аналізу, раціональному використанню існуючих та пошуку новітніх факторів формування конкурентоспроможності продукції та суб'єкта господарювання в цілому, що дає змогу визначити конкурентну позицію товаровиробника на аграрному ринку та досягти відповідного рівня їх конкурентоспроможності. Актуальним та перспективним є дослідження вивчення факторів формування, розвитку та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників висвітлили у своїх працях О. Березін, П. Гайдуцький, І. Гурова, Д. Доманчук, Л. Євчук, В. Збарський, С. Кваша, О.Копистко, Ю. Лопатинський, М. Малік, А. Мокій, В.Месель-Веселяк, П. Саблук, Г. Ткачук, О. Ульяновченко, Г. Черевко, О. Школьник, О.Шпичак та інші економісти-аграрники, які створили міцну теоретико-методологічну основу даної проблематики. Проте дослідження факторів формування, розвитку й забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників у ринкових умовах господарювання залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою дослідження є розгляд, систематизація та обґрунтування зовнішніх факторів формування, розвитку й забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність виробника сільськогосподарської продукції визначається його потенціалом, конкурентним потенціалом, конкурентними перевагами, які формуються та розвиваються під впливом певної сукупності факторів, неоднакові за природою походження, характером та ступенем дії. Фактор конкурентоспроможності – безпосередня причина, наявність якої необхідна та достатня для зміни одного чи декількох критеріїв конкурентоспроможності суб'єкта господарювання [1, с. 94] чи його рівня конкурентоспроможності у цілому.

Неправильна систематизація та визначення різноманітності факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників інколи спричиняють серйозні негативні наслідки, а нерідко – зменшення рівня конкурентоспроможності у цілому.

Залежно від місця виникнення фактори конкурентоспроможності сільськогосподарських

* Науковий керівник: Лопатинський Ю.М. – д.е.н., професор

товаровиробників поділяються на дві основні групи: зовнішні та внутрішні [1, с. 94; 2, с. 20; 3; 4, с.135; 5].

Зовнішні фактори конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників – це чинники ринкового середовища, у якому функціонує виробник та формуються зовнішніми по відношенню до сільгоспвиробника суб'єктами господарювання: споживачі, постачальники, держава, замовники, контрагенти.

Зовнішні фактори впливають на всі категорії господарств (сільськогосподарські підприємства та господарства населення), хоча й виявляються поза сектором, тому що структура сектора значною мірою визначає правила гри п'ять варіанти стратегій, а їх завдання – максимальна адаптація до цих зовнішніх сил [6, с. 89] (рис.1).

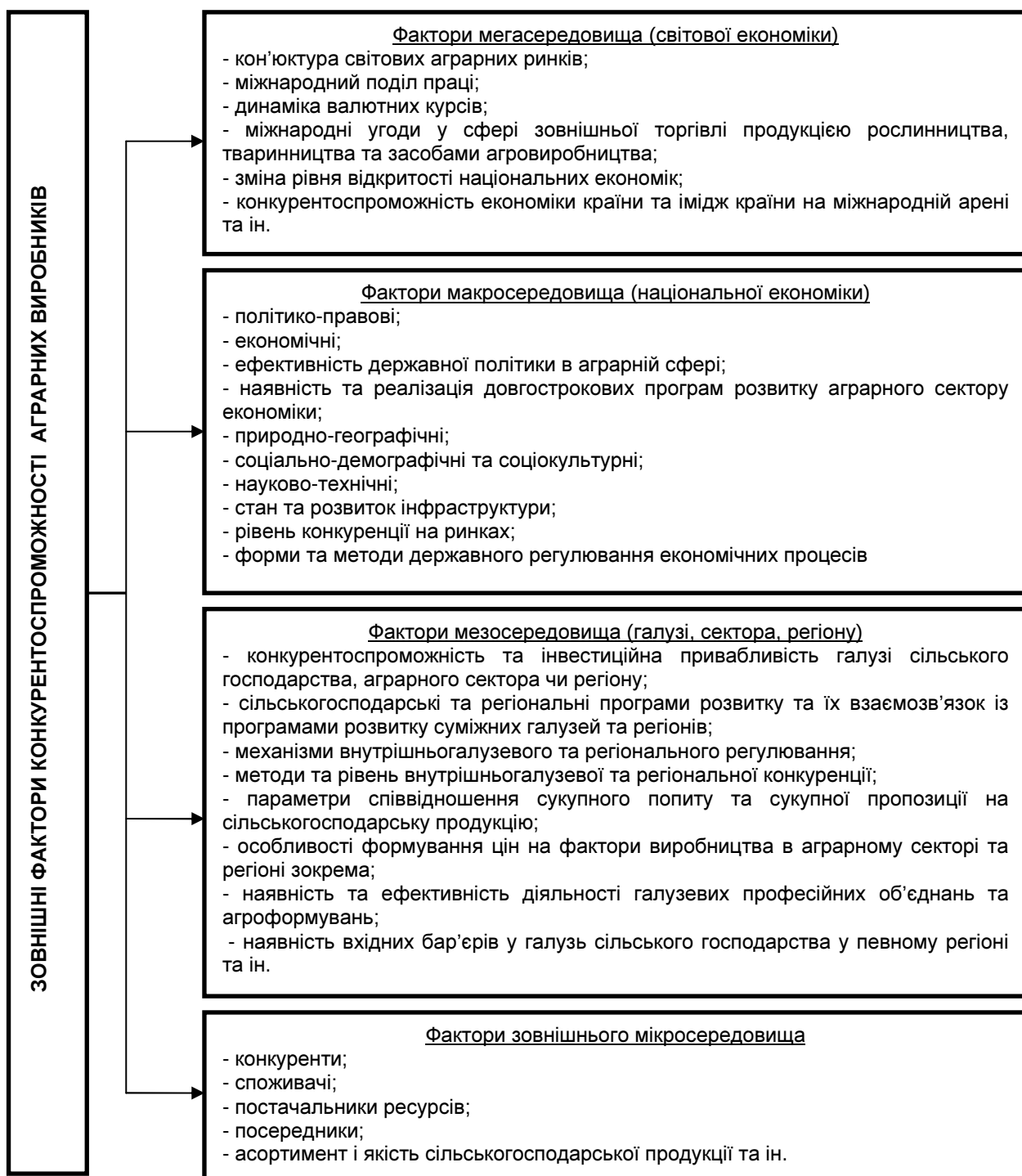

Рис. 1. Зовнішні фактори конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників
Джерело: розроблено на основі [6; 13; 2; 14]

На нашу думку, зовнішні фактори формування та розвитку конкурентоспроможності аграрного виробника можна розділити на такі групи:

1) фактори мегарівня (світової економіки):

- кон'юнктура світових аграрних ринків;
- міжнародний поділ праці;
- динаміка валютних курсів;
- міжнародні угоди у сфері зовнішньої торгівлі продукцією рослинництва, тваринництва та засобами агровиробництва;
- зміна рівня відкритості національних економік, рівень інтеграції країни до світової спільноти;

- конкурентоспроможність економіки країни та імідж країни на міжнародній арені: суттєвий чинник успішної роботи експортно-імпоротної галузі та залучення іноземних інвестицій у національну економіку;

2) фактори макросередовища:

- політико-правові (розробка, вдосконалення та контроль за дотриманням норм законодавчих актів, які стимулюють розвиток ринкових відносин в аграрному секторі та рівень їх відповідності європейським та світовим нормам права; державна система стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції; стабільність політичної ситуації у державі; сталість політико-економічного розвитку; правові гарантії щодо власності);

- економічні (фінансово-кредитна, інвестиційна, податкова, продовольча, аграрна, інноваційна політика, амортизаційна, включаючи різні державні дотації та субсидії; митна політика і пов'язані з нею митні збори, квоти; розвиток системи державного страхування; участь у міжнародному поділі праці; паритетність цін на сільськогосподарську продукцію і промислові товари; система кредитування сільськогосподарських товаровиробників [2, с. 21]);

- ефективність державної політики в аграрній сфері (якість державного регулювання; рівень корупції у країні; державний нагляд та контроль за дотриманням обов'язкових вимог стандартів, правил сертифікації; правовий захист інтересів та прав споживачів сільськогосподарської продукції [7, с. 53] та ін.);

- наявність та реалізація довгострокових програм розвитку аграрного сектора економіки: в Україні діє стратегія розвитку аграрного сектору економіки (на період до 2020 року) [8]. Стратегія розроблена на основі та з урахуванням положень Конституції України, Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [9] та інших законодавчих та нормативно-правових актів, відповідно до яких здійснюється діяльність в аграрному секторі, гарантуються рівні права суб'єктів господарювання, визначаються раціональні норми споживання харчових продуктів та показники досягнення продовольчої безпеки держави, реалізуються державні програми у сфері розвитку аграрного сектору, зокрема Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [10], Державна цільова економічна програми розвитку рибного господарства України на 2012-2016 роки [11], національні проекти «Відроджене скотарство», «Зерно України», «Зелені ринки»;

- природно-географічні (рельєф; ґрунти; погодні умови [2, с. 21]; чинники генетичного походження, пов'язані з фізичними, хімічними, біологічними властивостями ґрунтів, які сформувалися внаслідок тривалого ґрунтоутворення; потенціал сортів рослин та потенціал порід тварин; чинники, зумовлені різнотипними біокліматичними, гідрологічними природними умовами [12, с. 32]; екологізація виробничої діяльності та постійне відтворення природних ресурсів; розміщення продуктивних сил);

- соціально-демографічні та соціокультурні (загальна чисельність населення країни, у тому числі сільського та міського; рівень міграції населення із сільської місцевості в міста; стан еміграції наукових кадрів; система підготовки та передпідготовки управлінських та виробничих кадрів у країні; рівень розвитку сільських територій; рівень доходів населення та його купівельна спроможність [2, с. 21]; культурні традиції; національні звичаї; психологічний чинник: менталітет мешканців країни);

- науково-технічні (рівень науково-технічного прогресу; обсяги інноваційної діяльності; частка витрат на науково-дослідні роботи; кількість запатентованих технологій; рівень екологізації агровиробництва; технологічний рівень використовуваного у виробництві обладнання; система захисту прав інтелектуальної власності);

- стан та розвиток інфраструктури (виробнича інфраструктура, інноваційна

інфраструктура, інноваційно-інвестиційна інфраструктура, інформаційно-комунікаційна інфраструктура, глобальна інформаційна інфраструктура, соціальна інфраструктура, транспортна інфраструктура, інформаційна інфраструктура);

- рівень конкуренції на аграрних ринках (кількість сільськогосподарських підприємств та господарств населення; темпи зміни аграрного ринку; інтенсивність конкурентної боротьби та сільськогосподарського виробництва);

- форми та методи державного регулювання економічних процесів (форми і методи державної підтримки аграрного сектору; державні закупівлі);

3) фактори мезосередовища (галузеві, регіональні):

- конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість галузі сільського господарства, аграрного сектору чи регіону;

- сільськогосподарські та регіональні програми розвитку та їх взаємозв'язок із програмами розвитку суміжних галузей та регіонів;

- механізми внутрішньогалузевого та регіонального регулювання;

- методи та рівень внутрішньогалузевої та регіональної конкуренції;

- параметри співвідношення сукупного попиту та сукупної пропозиції на сільськогосподарську продукцію;

- особливості формування цін на фактори виробництва в аграрному секторі та регіоні зокрема;

- наявність та ефективність діяльності галузевих професійних об'єднань та агроформувань;

- наявність вхідних бар'єрів у галузь сільського господарства у певному регіоні та ін.

4) фактори зовнішнього мікросередовища: конкуренти, споживачі, постачальники ресурсів, посередники, асортимент і якість сільськогосподарської продукції, товари-замінники. При цьому, на нашу думку, доцільно здійснити розподіл факторів мікрорівня на: фактори зовнішнього мікросередовища та внутрішнього. Групи факторів зовнішнього мікросередовища, згідно досліджень М.Портера, є чинниками галузевої конкуренції, які визначають її інтенсивність.

Зовнішні фактори конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників можна також розглядати за методикою Т.Е.М.Р.Л.Е.С. [15] (*Technology, Economics, Market, Politics, Laws, Ecology, Society*): технології, економіка, політика, законодавство, навколишнє середовище, суспільство відповідно (табл. 1).

Таблиця 1

Основні зовнішні фактори конкурентоспроможності сільськогосподарського виробника за методикою Т.Е.М.Р.Л.Е.С

Група факторів	Основні фактори групи
1	2
Технології	- нові інформаційні технології; - нові стандарти сільськогосподарських машин та обладнання; - нові види сільськогосподарської продукції та ін.
Економіка	- темпи росту економіки країни і галузі сільського господарства; - динаміка розвитку аграрного ринку і його насиченість; - вартість кредитів; - рівень інфляції і безробіття; - політика в області заробітної плати і ціноутворення; - рівень доходів населення та їх структура та ін.
Політика	- політична ситуація в країні; - стабільність; - лояльність влади; - протекціонізм в галузі; - адміністративні бар'єри входу і виходу у галузі сільського господарства; - система охорони власності та ін.
Законодавство	- законодавчі та інші нормативні акти з питань трудових відносин; - законодавчі та інші нормативні акти в сфері оподаткування та ін.

продовження табл. 1

1	2
Оточуюче середовище	- законодавство в сфері екології; - зв'язок технологій з екологічною безпекою та ін.
Суспільство (соціальні та демографічні фактори)	- рівень освіти і культури; - чисельність та динаміка населення; - стан народжуваності і смертності; - статеві-вікова структура населення та ін.

Джерело: [15]

Ключову роль у процесі визначення рівня конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції та підвищення їх конкурентоспроможності у цілому, на нашу думку, відіграє ідентифікація факторів, визначення міри їх значущості, впливу, оцінка конкретного чинника чи їх множини.

Висновки з даного дослідження. Конкурентоспроможність певного виробника сільськогосподарської продукції представлена складною, динамічною, нечіткою системою факторів, яка по-різному впливає на рівень конкурентоспроможності суб'єкта господарювання у певному конкурентному середовищі. При формуванні, розвитку та забезпеченні певного рівня конкурентоспроможності аграрного виробника потрібно визначити домінуючі фактори у порівнянні з конкурентами, тобто конкурентні переваги. Це дозволить сформувати конкурентний потенціал виробника сільськогосподарської продукції, забезпечити певний рівень його конкурентоспроможності та зайняти певну конкурентну позицію у конкурентному середовищі.

Література

1. Конкурентоспроможність підприємства: управління, оцінка, стратегія: монографія / В. А. Павлова, О.В. Кузьменко, В.М. Орлова, Г.А. Рижкова. – Д. : Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. – 352 с.
2. Ульяновченко О.В. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств та стратегічні аспекти її формування: монографія / О.В. Ульяновченко, Л.А. Євчук, І.В. Гуторова. – Х. : Віровець А.П. «Апостроф», 2011. – 340 с.
3. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации / Р.А. Фатхутдинов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Эксмо, 2005. – 544 с.
4. Святненко В.Ю. Чинники підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах глобалізації / В.Ю. Святненко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – № 23. – С.131-141.
5. Ємельянова І. Класифікація факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств / І.Ємельянова // Схід. – 2010. – № 2 (102). – С. 20-23.
6. Мокій А.І. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону : монографія / А.І. Мокій, Т.Г. Васильцев. – Львів: Ліга Прес, 2010. – 488 с.
7. Четыркина Н.Ю. Управление конкурентоспособностью организаций сферы услуг / Н.Ю. Четыркина. – СПб. : СПбГУЭФ, 2009. – 128 с.
8. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року / Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p#n7>.
9. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1. – С. 17.
10. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року / Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-p>.
11. Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки / Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. N 1245 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-p>.

12. Березін О.В. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку : монографія / О.В. Березін, О.Д. Плотник. – Полтава: Інтер Графіка, 2012. – 221 с.
13. Іванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: монографія / Ю.Б. Іванов, П.А. Орлов, О.Ю. Іванова. – Харків: ІНЖЕК, 2008. – 352 с.
14. Ткачук Г.Ю. Формування конкурентоспроможності малих підприємств агробізнесу: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / Г.Ю. Ткачук. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 200 с.
15. Гершун А.М. Анализ внешней среды бизнеса / Г.Ю. Гершун [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iteam.ru/publications/marketing/section_23/article_3634/.

References

1. Pavlova, V., Kuzmenko, O., Orlova, V. and Ryzhkova, H. (2011), *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: upravlinnia, otsinka, stratehiia* [Competitiveness of enterprises: management, assessment, strategy], monograph, Vy-vo DUEP imeni Alfreda Nobelia, Dnipropetrovsk, Ukraine, 352 p.
2. Ulianchenko, O., Yevchuk, L. and Hutorova, I. (2011), *Konkurentospromozhnist silskohospodarskykh pidpriemstv ta stratehichni aspekty yii formuvannia* [Competitiveness of agricultural enterprises and strategic aspects of their formation], monograph, Virovets A.P. «Apostrof», Kharkiv, Ukraine, 340 p.
3. Fatkhutdinov, R.A. (2005), *Upravleniye konkurentosposobnostyu organizatsii* [Management of the enterprise competitiveness], Eksmo, Moscow, Russia, 544 p.
4. Sviatnenko, V. (2010), "Factors increasing the competitiveness of industrial enterprises in the context of globalization", *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, no. 23, pp.131-141.
5. Yemelianova, I. (2010), "Classification of the factors of competitiveness of agricultural enterprises", *Skhid*, no. 2 (102), pp. 20-23.
6. Mokii, A.I. and Vasyltsev, T.H. (2010), *Stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia prostorovo-strukturnoi konkurentospromozhnosti rehionu* [Strategy and mechanisms for strengthening of the space and structural competitiveness of the region], monograph, Liha Pres, Lviv, Ukraine, 488 p.
7. Chetyrkina, N. (2009), *Upravleniye konkurentosposobnost'yu organizatsiy sfery uslug* [Management of the competitiveness of the organizations of the sphere of services], SPbGUEF, St. Petersburg, Russia, 128 p.
8. "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "The development strategy of the agricultural sector of the economy for the period up to 2020"" (2013), Cabinet of Ministers of Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p#n7> (access date January 28, 2014).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine "On the Fundamentals of the State Agricultural Policy for the period up to 2015", Supreme Council of Ukraine, vol. 1, pp.17.
10. "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1158 "State target program of the development of Ukrainian villages for the period up to 2015"" (2007), Cabinet of Ministers of Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-n> (access date January 28, 2014).
11. "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1245 "State target economic program of fishery development for 2012-2016" (2011), "Cabinet of Ministers of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-n> (access date January 28, 2014).
12. Berezin, O.V. and Plotnyk, O.D. (2012), *Ekonomichnyi potentsial ahrarnykh pidpriemstv: mekhanizmy formuvannia ta rozvytku* [Economic potential of agricultural enterprises: mechanisms of formation and development], monograph, Inter Hrafika, Poltava, Ukraine, 221 p.
13. Ivanov, Iu., Orlov, P.A. and Ivanova, O.Yu. (2008), *Konkurentni perevahy pidpriemstva: otsinka, formuvannia ta rozvytok* [Competitive advantages of an enterprise: evaluation, formation and development], monograph, INZhEK, Kharkiv, Ukraine, 352 p.
14. Tkachuk, H. (2012), *Formuvannia konkurentospromozhnosti malykh pidpriemstv ahrobiznesu: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* [Formation of the competitiveness of small agricultural businesses: current state and prospects of development], monograph, ZhDTU, Zhytomyr, 200 p.
15. Hershun, A. (2010), "Analysis of the external environment of business", available at: http://www.iteam.ru/publications/marketing/section_23/article_3634/

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 332.13

Медвідь В.Ю.,
к.е.н., доцент кафедри “Економіка підприємств”
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Medvid V.Yu.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor
of Economics of Enterprises Department
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

SYSTEMATIC APPROACH TO PROVIDING EFFECTIVENESS OF ECONOMIC REGULATION OF REGIONAL DEVELOPMENT

Постановка проблеми. У реаліях сучасного світу, що включає не лише розвинені країни, але й такі, що розвиваються і відсталі спостерігається велике розшарування широким верством населення на багатих і убогих. В зазначеному світі наріжним каменем будь-якої дії стає його здатність бути ефективним (продуктивним, дієвим, результативним, корисним і тому подібне). В його структуру входять регіони, за ефективністю розвитку яких можна судити про видимі і віддалені перспективи існування їх територій. Причому такі перспективи залежать від того, наскільки регіони здатні адекватно реагувати як на зовнішні, так і на внутрішні подразники, зміни різних чинників (політичних, економічних, соціальних, екологічних, культурних, релігійних і тому подібне).

В зв'язку з цим ефективний економічний і соціальний розвиток регіонів повинен передбачати таку орієнтацію на відповідну організацію процесів і дій, при якій мала б місце освіта і вдосконалення як усередині регіональних, так і міжрегіональних зв'язків, їх внутрішньої впорядкованості. Досягатися це повинно за рахунок обліку і використання основних властивостей регіону як території, як економічної системи і як економічного простору. Тобто повинен використовуватися системний підхід до формування методів по забезпеченню ефективності економічного регулювання регіонального розвитку.

Актуальність тематики, пов'язаної із забезпечення ефективності економічного регулювання регіонального розвитку посилюється у зв'язку з тим, що регіоналізація економіки є складовою процесів лібералізації та демократизації управління в економічній сфері. Регіоналізація управління економікою забезпечує формування фінансових ресурсів на місцевому рівні, наближує виробника до споживача, створює регіональні ринки й умови збільшення зайнятості, формує повноцінне конкурентне середовище в рамках країни [1, с. 4].

Аналіз досліджень та публікацій. Питання розвитку регіонів та ролі у регулюванні їх економічного та соціального стану досліджувалися багатьма науковцями, серед яких вагомий внесок у наукові здобутки вітчизняних вчених зробили В. М. Василенко, О. І Амоша, В. Г. Бодрова, В. М. Геєць, В. М. Олуйко, А. Г. Мазур, В. В. Юрчишин, В. І. Пила, Н. Р. Нижник та інші. Дослідженню проблем ефективності економічного регулювання розвитку регіонів

присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених, це зокрема: Ю.О. Даренських, Н.С. Колотова, Л.Б. Храмової, М.В. Зіміної. Серед вітчизняних вчених проблеми ефективності в економічному регіональному регулюванні досліджували: І.А. Бевз, який, в своїх наукових роботах, проводив оцінку соціально-економічного розвитку регіонів у докризовий та посткризовий періоди; Ведунг Е., в працях якого обґрунтовуються основні критерії економічної ефективності; Артим І., в працях якого наводиться оцінка ефективності державного управління за допомогою використання факторно-критеріального підходу.

Невирішеними залишаються питання системного підходу до забезпечення ефективності економічного регулювання регіонального розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є використання системного підходу до забезпечення ефективного розвитку регіонів та обґрунтування економічного механізму його регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний регіон за своїм змістом є найскладнішою багатоелементною системою із заплутаними (часто невизначеними) внутрішніми та зовнішніми зв'язками, тому визначення ефективності його розвитку є складною проблемою [2]. Перспективність даного напрямку, пов'язаного із забезпеченням економічної ефективності розвитку регіонів, повинна підкріплюватися широким вживанням методів економічного регулювання. Пов'язано це з тим, що в сучасних умовах зростає значущість невизначеності та варіативності регіонального розвитку, для подолання яких необхідно забезпечувати системну взаємодію основних функціональних елементів регіону, тобто території, економічної системи й економічного простору. І тут саме системний підхід економічного регулювання регіонального розвитку покликаний сприяти досягненню необхідного рівня економічної ефективності.

Дана система може бути представлена у вигляді трирівневого процесу забезпечення ефективного, економічного та соціального розвитку. Функціональний опис забезпечення ефективного економічного та соціального розвитку регіону повинен передбачати деяку формалізацію цілей його функціонування, визначення якості внутрішніх зв'язків його складових, а також зв'язків із зовнішнім середовищем. Схематично такий опис представлено на рис. 1.

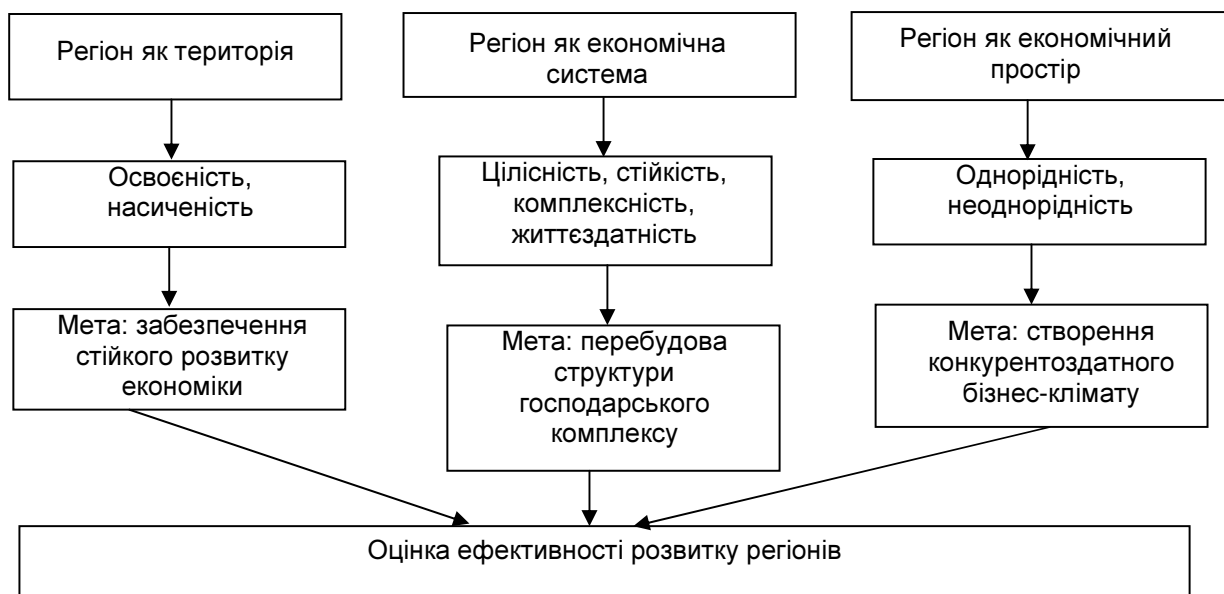

Рис. 1. Процеси забезпечення ефективного економічного та соціального регіонального розвитку

Джерело: розроблено автором

Підсумкова оцінка ефективності економічного та соціального розвитку регіонів повинна враховувати певний взаємозв'язок змін їх параметрів, що відображають основні властивості регіону як території, як економічної системи і як економічного простору. Такий взаємозв'язок

може містити деяку формалізацію цих змін і виражатися в динаміці відповідних співвідношень.

Для здобуття підсумкової оцінки передбачається вирішення завдань, що стосуються аналізу чинників впливу на рівень розвитку регіонів, виявлення причин недостатньо ефективного вживання методів економічного регулювання регіонального розвитку, дієвості заходів по підвищенню економічного та соціального розвитку регіонів.

За підсумками 2011 року спроможність більшості регіонів України до посткризового відновлення їх соціально-економічного стану є дуже низькою. Більшість регіонів змогли до 2011 р. відновити показники соціально-економічного розвитку до рівня докризового періоду. Серед них знаходяться переважно ті регіони України, які традиційно вважаються лідерами економічного розвитку [3].

Використання економічного регулювання регіонального розвитку повинне передбачати обов'язкове здобуття певного ефекту. В концентрованому вигляді такий ефект може визначатися як співвідношення фактично отриманих результатів (реалізованих позицій) до встановлених позицій у відповідному документі (стратегії, стратегічному плані, програмі, індикативному плані та проекті), тобто у вигляді економічного ефекту й ефекту масштабу.

Економічний ефект визначатиметься як додаткова вигода, що отримується у межах даного регіону максимально можливою кількістю учасників від раціонально скомбінованих в ході своєї діяльності елементів продуктивних сил (чинників виробництва). Ефект масштабу досягатиметься за допомогою компромісу між скороченням питомих витрат на виробництво і зростанням як відносних, так і абсолютних витрат на транспортування сировини ТА готової продукції.

При цьому спільна ефективність повинна відображати якісний підсумок використання економічного регулювання регіонального розвитку. Стосовно об'єктного складу регіону ефективність економічного регулювання регіонального розвитку може виявлятися:

- до регіону як території – через співвідношення змін параметрів основних елементів продуктивних сил за встановлений проміжок часу (матеріальних, трудових ресурсів, організаційних ресурсів і тому подібне);
- до регіону як економічної системи – через співвідношення змін параметрів галузевих пропорцій, основних видів економічного потенціалу (виробничого, трудового, організаційного, наукового і ін.), диверсифікації суспільного виробництва, циклів процесів відтворення;
- до регіону як економічного простору – через співвідношення змін параметрів концентрації (диференціація), інтеграції (дезінтеграція), конвергенції (дивергенція) суспільного виробництва.

Таким чином отримувана оцінка ефективності економічного та соціального розвитку регіонів набуває комплексного характеру і зможе відображати реальний стан справ.

Особливістю системи виробничих стосунків в певних територіальних межах (того ж регіону) виступає просторова і тимчасова складові. Основними формами просторової і тимчасової взаємодії учасників цих стосунків є субординація і координація. Субординація означає вертикальну впорядкованість, певні ієрархічні зв'язки і підпорядкованість різних рівнів виробничих стосунків. Координація представляє горизонтальну впорядкованість виробничих стосунків на одному рівні. Необхідність використання таких специфічних форм взаємодії, як субординація і координація викликані територіальним і галузевим розподілом праці. Вертикальна і горизонтальна взаємодія учасників виробничих стосунків виявляється в так званій регіональній ефективності суспільного виробництва [4].

Під регіональною ефективністю слід розуміти таку форму прояву ефективності суспільного виробництва, при якій міра локалізації господарських результатів і витрат з врахуванням специфічних умов відтворення забезпечує прискорений розвиток регіонів на основі поєднання їх основних властивостей, що стосуються розвитку території, розвитку економічної системи і розвитку економічного простору.

На думку Е. Ведунга, показник ефективності поділяється на два показники: ефективність як "витрати — вигоди", і ефективність як "витрати — результативність". Результативність, на думку автора, це оцінювання досягнення мети без врахування

нанесених витрат [5]. Тут береться лише ступінь досягнення цілей і оцінка отриманих результатів [6, с. 3].

На думку автора, результативність не пов'язується із витратами. І якщо, ми говоримо про використання ресурсів для досягнення відповідних результатів, то йдеться вже не про результативність, а про ефективність [7, с. 291].

Тобто, в ефективності існує дві сторони – економічність і результативність. Якщо економічність характеризує вхід штучної системи, то результативність – вихід.

Основним критерієм регіональної ефективності, в якому відбивається економічність функціонування і розвитку регіонального господарства, виступатиме економія використовуваних основних чинників виробництва, що отримується за рахунок зниження витрат виробництва. Основним критерієм регіональної ефективності, який фіксує результативність функціонування і розвитку господарства на певній території, буде ефект від використання в регіоні виробничих, природних, трудових і інших видів ресурсів. Спільною мірою ефективності економічного та соціального розвитку регіонів повинен стати реальний приріст сукупного економічного потенціалу регіону, який може бути виміряний через систему оцінок виробничого, людського, природно-ресурсного і науково-технічного потенціалів.

Значна частина організаційних структур в економіці регіонів останніми роками почала не лише орієнтуватися, але і базуватися на віртуальній економіці (акціях, коштовних паперах, електронних грошах, іграх на різниці курсів валют і ін.). У цих умовах загострилася проблема між створенням і житком реального продукту, що володіє споживною вартістю. Ціннісними орієнтирами стали фінансові ресурси і їх потоки.

Виходячи з цього, а також передбачаючи, що економіка регіонів в своїй основі передбачає облік інтересів багатьох учасників суспільних стосунків, мірою результативності територіального господарювання повинні стати реальний приріст натуральних показників результатів господарювання, а не просто умовна вартісна оцінка якихось проміжних результатів, яких ніхто не здатний візуалізувати [8, с. 11].

Різні сторони ефективності можуть вимірюватися за допомогою:

- стосунки результату до витрат, що характеризує результат з одиниці витрат;
- стосунки витрат до результату, що позначає питому величину витрат на одиницю результату, що досягається;
- різниці між результатом і витратами, що характеризує ефект виробництва;
- стосунки різниці результату і витрат до витрат, що характеризує отримуваний ефект з одиниці витрат;
- стосунки різниці результату і витрат до результату, що відображає питому величину ефекту, який припадає = на одиницю отримуваних результатів.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, використання на практиці методів економічного регулювання регіонального розвитку повинне передбачати появу деякої позитивної динаміки в зміні відповідних оцінок використання основних елементів продуктивних сил, яка може бути кваліфікована як поява ефекту (економічного ефекту або ефекту масштабу). У зв'язку з чим в подальших дослідженнях актуалізується пошук адекватних методів виміру найбільш важливих параметрів економічного і соціального розвитку регіонів.

Література

1. Сухоруков А.І. Ефективність соціально-економічного розвитку та економічна безпека регіону (на прикладі Закарпатської області); аналіт. доп. / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2013. – 32 с.
2. Регіональна економіка / за ред. Є.П. Качана. – К. : Знання, 2011. – 670 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1963051138531/rps/regionalna_ekonomika_-_kachan_yep
3. Бевз І.А. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України у докризовий і посткризовий періоди / І.А. Бевз, Н.О. Федяй // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2168>.

4. Державне регулювання економіки : навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/941/39/1/2/#19427>.
5. Артım İ. Факторно-критеріальний підхід до оцінки ефективності державного управління / İ. Артım // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. УАДУ ; за заг. ред. А.О. Чемериса. – Л. : ЛФ УАДУ; Кальварія, 2003. – Вип. 4. – С. 68-75.
6. Бурик З.М. Оцінка ефективності програм регіонального розвитку (на прикладі Львівської області) / З.М. Бурик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/buryk.pdf.
7. Ведунг Е. Оцінювання державної політики та програм / Е. Ведунг ; пер. с англ. В. Шульги. – К. : Всеуито, 2003. – 350 с.
8. Факторный анализ экономической эффективности общественного производства региона / Ю.А. Даренских, Н.С. Колотова, Л.Б. Храмова, М.В. Зимина // Вопросы статистики. – 2005. – № 12. – С. 11–19.

References

1. Sykhorykov, A.I., Harazishvili, Yu.M. (2013), *Efektivnist sotsialno-ekonomichnoho rozvytky ta ekonomichna bezpeka rehiony (na prykladi Zakarpatskoyi oblasti)* [Efficiency of socio-economic development and economic security of region (on the example of the Zakarpattya area)]; NISD, Kyiv, Ukraine, 32 p.
2. Kachan, Ye.P. (2011), *Regionalna ekonomika* [Regional economy], Znannia, Kyiv, Ukraine, 670 p., available at: <http://pidruchniki.ws/1963051138531/rps/regionalna ekonomika - kachan yep>
3. Bevez, I.A. and Fediai, N.O. (2013), "Estimation socio-economic development of regions of Ukraine in dokrizoviy and postkrizoviy periods", *Efektivna ekonomika*, available at: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2168>.
4. Chystov, S.M., Nykyforov, A.Ie., Kutsenko, T.F. etc. (2000), *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [Government control of economy], tutorial, Kyiv, Ukraine, 316 p. available at: <http://fingal.com.ua/content/view/941/39/1/2/#19427>
5. Artym, I. (2003), "Factor criterion going near the estimation of efficiency of state administration", *Aktyalni problemy derzhavnoho upravlinnia*, LF YADY: Kalvariia, vyp. 4, pp. 68-75.
6. Buryk, Z.M. "Evaluating the effectiveness of regional development programs (on the example of Lviv region)", available at: http://www.academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/buryk.pdf.
7. Vedyng, E. (2003), *Otsiniuvania derzhavnoi polityky ta prohram* [Evaluation of public policy and programs], Vseuvyto, Kyiv, Ukraine, pp. 290-291.
8. Darenskikh, Yu.A., Kolotova, N.S., Khramova, L.B., Zimina M.V. (2005), "[Factor analysis of economic efficiency of public production of region", *Voprosy statistiki*, no. 12, pp. 11-19.

УДК 658:338.45

Чирва О.Г.,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри
маркетингу та управління бізнесом
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Chyrva O.H.,
cand. sc.(econ.), assoc. prof., head of the department
of marketing and business management chair
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

INNOVATION-ORIENTED STRATEGY OF IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF REGIONAL SOCIAL AND ECONOMIC SYSTEMS

Постановка проблеми. Складність умов розвитку економіки зумовлюється конкурентною боротьбою як в межах країни, так і глобальним рівнем конкуренції на всіх рівнях, результатом чого є те, що інноваційний розвиток набуває значення вирішального чинника забезпечення конкурентоздатності як регіональних соціально-економічних систем країни, так і держави в цілому. Зростання рівня конкурентної боротьби висуває нові вимоги стосовно переходу на інноваційну основу розвитку економіки, що є основним напрямом забезпечення конкурентоздатності.

Всі регіональні соціально-економічні системи країни повинні прагнути до формування інноваційної моделі розвитку, яка надавала можливості щодо безперервного зростання рівня науково-технічних знань і їх застосування для забезпечення зростання обсягів валового регіонального продукту, і завдяки цьому – підвищення рівня конкурентоспроможності регіональних економічних систем країни. Адже в ринковому середовищі регіон може зберегти свої конкурентні позиції на основі запровадження та реалізації інноваційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стратегії підвищення конкурентоспроможності регіональних соціально-економічних систем країни з інноваційною орієнтацією стали об'єктом дослідження науковців багатьох країн, серед яких: Г. Азоєв, Л. Антонюк, В. Базилевич, В. Геєць, Б. Данилишин, В. Мунтіян, О. Наумов, С. Пирожков, Л. Семів, В. Сенчагов, О. Шнипко, Ф. Фатхутдінов, А. Юданов та ін.

Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо удосконалення інноваційно-орієнтованої стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У складних для України умовах з розвитку економіки дуже важливим є структурна перебудова та забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, що забезпечить можливість переходу від економіки з переважним розвитком низько технологічних виробництв до розробки і застосування технологій більш вищого рівня [1, с. 12]. Технологічна відсталість, низький рівень технічного забезпечення виробничої промислової бази, низький рівень фінансової підтримки наукових робіт і НДДКР з боку держави, дефіцит фінансових ресурсів унеможливають розвиток економіки держави на власній науково-технічній основі.

Національні інтереси України потребують реалізації геополітичної місії нашої держави –

долучення до групи світових держав, яким притаманний стрімкий рівень динаміки розвитку національних економік. Засобом економічної політики досягнення даної стратегічної мети має бути реалізація дієвої інноваційної моделі розвитку економіки [1, с. 59].

Питання інноваційної спрямованості розвитку регіональних соціально-економічних систем держави пов'язується, в першу чергу, з розробкою інноваційної стратегії регіональної соціально-економічної системи, з формуванням збалансованого набору політик, створенням розгалуженого інноваційного інфраструктурного забезпечення, що надасть можливість забезпечити належний рівень конкурентоспроможності.

Проблемність управління інноваційним розвитком регіональної соціально-економічної системи є недостатньо опрацьованою як у теоретичному, так і практичному аспекті. При формуванні та розвитку на території регіональної соціально-економічної системи галузевих наукових організацій не завжди враховано ресурсні можливості регіональної соціально-економічної системи, що додатково ускладнює її збалансований розвиток та ефективне функціонування. Отже, відсутність виваженої інноваційної стратегії розвитку держави та її регіональних соціально-економічних систем призводить до негативних наслідків, пов'язаних із забезпеченням їх конкурентоспроможності, що в свою чергу потребує розробки стратегії [2].

Так як процес формування інноваційної стратегії регіональної соціально-економічної системи має складність і різноаспектність, то доцільно представити його у вигляді наступної схеми (рис. 1).

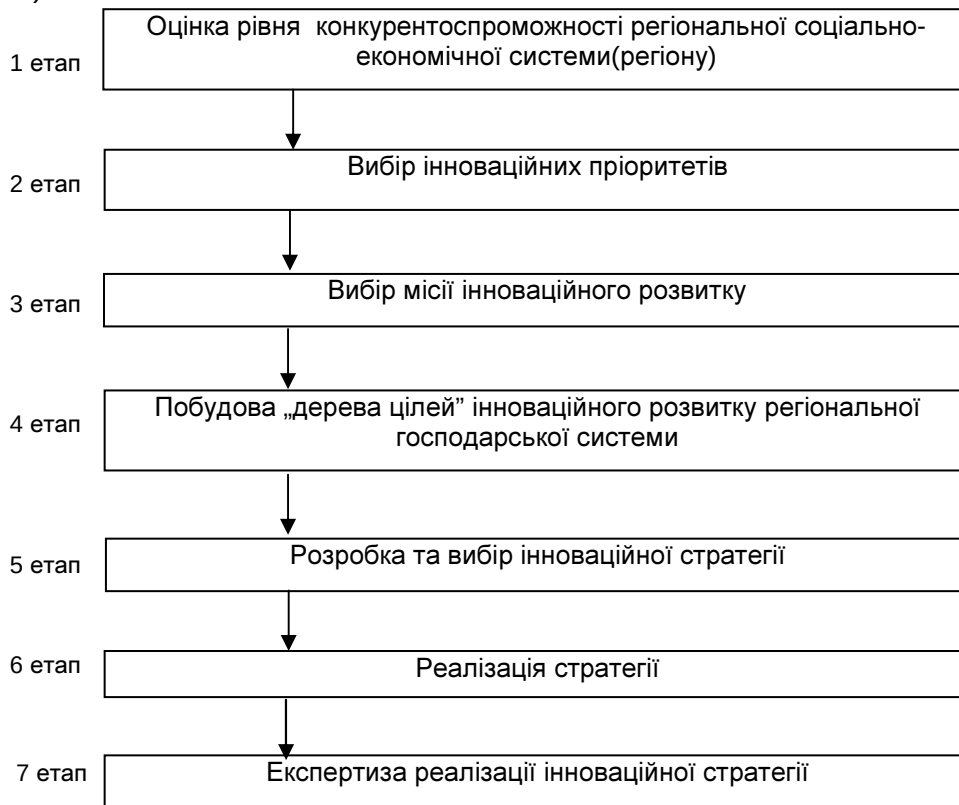

Рис. 1. Етапи вибору інноваційної стратегії регіональної соціально-економічної системи

Джерело: узагальнено автором

Як бачимо, процес ухвалення рішення щодо вибору стратегії інноваційного розвитку регіональної соціально-економічної системи має в своєму складі декілька взаємопов'язаних етапів.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності представляють собою науково, економічно і соціально обґрунтовані та визначені законодавчо напрямки інноваційної діяльності, що мають спрямовану підтримку забезпечення суспільних потреб у конкурентоспроможній, високотехнологічній, екологічно чистій продукції, послугах високої якості і збільшення рівня

експортного потенціалу [3; 4; 5].

У сучасній нормативно-законодавчій базі визначено основні пріоритетні напрями інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем держави. Так зокрема ст.7 Закону України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” Верховна Рада України проголошено, що особливий пріоритет України становить гармонійний розвиток людського потенціалу, економіки та природного середовища [6].

Проте пріоритети, що визначені Законом України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, не надають можливості повною мірою відобразити всі процеси і явища, що мають місце в економіці регіональних соціально-економічних систем держави і зокрема мають відношення до їх конкурентоздатності. Вони мають бути визначені так, щоб визначити „точки росту” стосовно забезпечення конкурентоздатності як окремих регіональних соціально-економічних систем, так і країни в цілому. Поряд із цим, залежно від рівнів інноваційного потенціалу для кожної регіональної соціально-економічної системи держави повинна бути сформована така система пріоритетів, яка надає можливості повною мірою надати характеристику особливостям їх функціонування.

Варто зазначити, що пріоритети розвитку регіональної господарської системи на інноваційній основі мають бути узгоджені та взаємопов'язані із пріоритетами загальнодержавного розвитку на основі інновацій. На нашу думку, основним пріоритетом розвитку регіональних соціально-економічних систем держави на основі інновацій є розвиток їх інтелектуального ресурсу, так як саме людина з її знаннями, інтелектуальними здібностями, навичками, розумовим досвідом, постійним самовдосконаленням спроможна запроваджувати інноваційні технології та проекти.

Як зазначає Геєць В.М., значення знання в розвитку економіки зростає, випереджаючи при цьому важливість виробничих засобів та природних ресурсів [7, с. 188]. У сучасній економіці, за оцінкою Світового банку, фізичний капітал формує 16% загального обсягу багатства кожної держави, природний – 20%, а людський – 64%. В таких державах, як Німеччина і Японія питома вага людського капіталу складає до 80% національного багатства [7, с. 188]. Отже, це дозволяє зробити висновок про те, що безпосередньо інтелектуальний ресурс, який проявляється у вигляді знань, зумовлює збільшення обсягів валового регіонального продукту і валового внутрішнього продукту в цілому, і є визначним чинником досягнення конкурентоспроможності регіональними економічними системами держави в сучасних умовах.

Отже, на нашу думку, фактична нормативно-правова база, якою визначаються пріоритетні напрями інноваційної діяльності, вимагає вдосконалення щодо їх конкретизації. При цьому пріоритетність напрямків інноваційної діяльності регіональних соціально-економічних систем держави варто розподілити на три рівні відповідно до тривалості (періодом) інноваційної діяльності, де кожен із них буде створений в межах стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку.

Ми вважаємо, що пріоритети розвитку регіональної господарської системи на інноваційній основі мають складатися з таких рівнів.

1 рівень – стратегічний – пріоритети, спрямовуються на довгострокову перспективу (понад 5-30 років), які обумовлюють визначення напрямів розвитку науки і техніки, що є найбільш важливими для забезпечення конкурентоздатності регіональних економічних систем держави, на яких слід зосередити обмежені державні ресурси, усуваючи можливість їх розпорошення. До них слід віднести формування регіональної інноваційної системи, здатної поєднати систему генерації нових знань (науку), їх впровадження господарськими суб'єктами через систему освіти та підвищення кваліфікації.

2 рівень – тактичний – пріоритети спрямовуються на середньострокову перспективу (1-5 років), що мають на меті формування портфелю інноваційних проектів на рівні регіону, реалізація яких би забезпечила оптимізацію фінансових потоків регіональної соціально-економічної системи та спрогнозувати її фінансовий потенціал.

3 рівень – оперативний – пріоритети орієнтовані на короткострокову перспективу (до 1 року). Ці пріоритети можна визначити в межах кожного виду економічної діяльності. Перехід регіональних соціально-економічних систем держави на інноваційну основу розвитку означає досягнення конкурентоспроможності всіх їх видів економічної діяльності науково-технічних

розробок та прискорення темпів їх використання. Пріоритетною підтримкою мають користуватися ті види економічної діяльності, які володіють власною базою для здійснення науково-дослідних, науково-технічних і експериментальних робіт та відповідний науковий (трудовий) потенціал. При цьому пріоритетами мають бути розвиток обробних наукоємних промислових галузей, зокрема зменшення обсягів виробництва сировини з метою збільшення обсягів виробництва готової наукоємної продукції.

На третьому етапі визначається місія розвитку регіональної господарської системи на основі інновацій.

Місія розвитку регіональної господарської системи на інноваційній основі полягає у формуванні належного інноваційного середовища, яке б сприяло генеруванню знань у перспективних напрямках підвищення конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) для набуття конкурентних переваг.

На четвертому етапі відбувається побудова „дерева цілей” розвитку регіональної господарської системи на інноваційній основі, тобто система підцілей, яка характеризує економічні потреби регіональної соціально-економічної системи та механізм їх задоволення з точки зору внутрішнього і зовнішнього середовища.

„Дерево цілей” – це наочне графічне відображення підпорядкованості і взаємозв'язку цілей, яке демонструє розподіл загальної мети на підцілі, завдання й окремі дії. Основною ціллю є підвищення рівня конкурентоспроможності регіональних економічних систем держави. В залежності від рівня інноваційного потенціалу регіональної соціально-економічної системи відбувається формування системи підцілей, що сприяє підвищенню її конкурентоспроможності. При цьому цілі можна розподілити на три рівні: оперативні, тактичні та стратегічні.

На п'ятому етапі здійснюється вибір інноваційної стратегії. Не маючи можливості реалізувати повною мірою інноваційний потенціал, регіон, втрачає конкурентну позицію, що зумовлює зниження рівня його конкурентоздатності. Для оцінки конкурентної позиції регіональних соціально-економічних систем в залежності від рівня використання ними інноваційного потенціалу сформуємо чотирьохвекторну модель розвитку їх конкурентного положення. В основі даної моделі лежить такий критерій, як рівень використання інноваційного потенціалу регіональних соціально-економічних систем (рис. 2).

В процесі конкурентної боротьби регіонами може бути завойований один з чотирьох типів конкурентної позиції:

- високий рівень конкурентної позиції, де має місце висока конкурентоспроможність регіональної соціально-економічної системи (регіону) через повну реалізацію інноваційного потенціалу;
- середня конкурентна позиція, де має місце середній рівень конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) через часткову реалізацію інноваційного потенціалу.
- перспективна конкурентна позиція, для якої характерним є низький рівень конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) за рахунок нереалізованого інноваційного потенціалу;
- низька конкурентна позиція, де має місце низький рівень конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) через не сформованість інноваційного потенціалу. Ця позиція є найбільш проблематичною, так як вимагає додаткових зусиль стосовно пошуку інноваційних можливостей, трансформації свідомості та поглядів на процес інноваційної діяльності, як напрямку забезпечення конкурентоздатності.

Варто відмітити, що конкурентна позиція може мати два спрямування розвитку. Перший напрямок – прогресивний, де від низької конкурентної позиції через перспективну або середню конкурентну позицію регіон займає високий конкурентний статус.

Другий напрямок – регресивний, де від високої конкурентної позиції регіон переходить на низький конкурентний статус, що призводить до втрати своїх конкурентних переваг та зниження конкурентоспроможності в цілому.

Дана модель стане передумовою на шляху вибору інноваційної стратегії розвитку регіональних соціально-економічних систем держави.

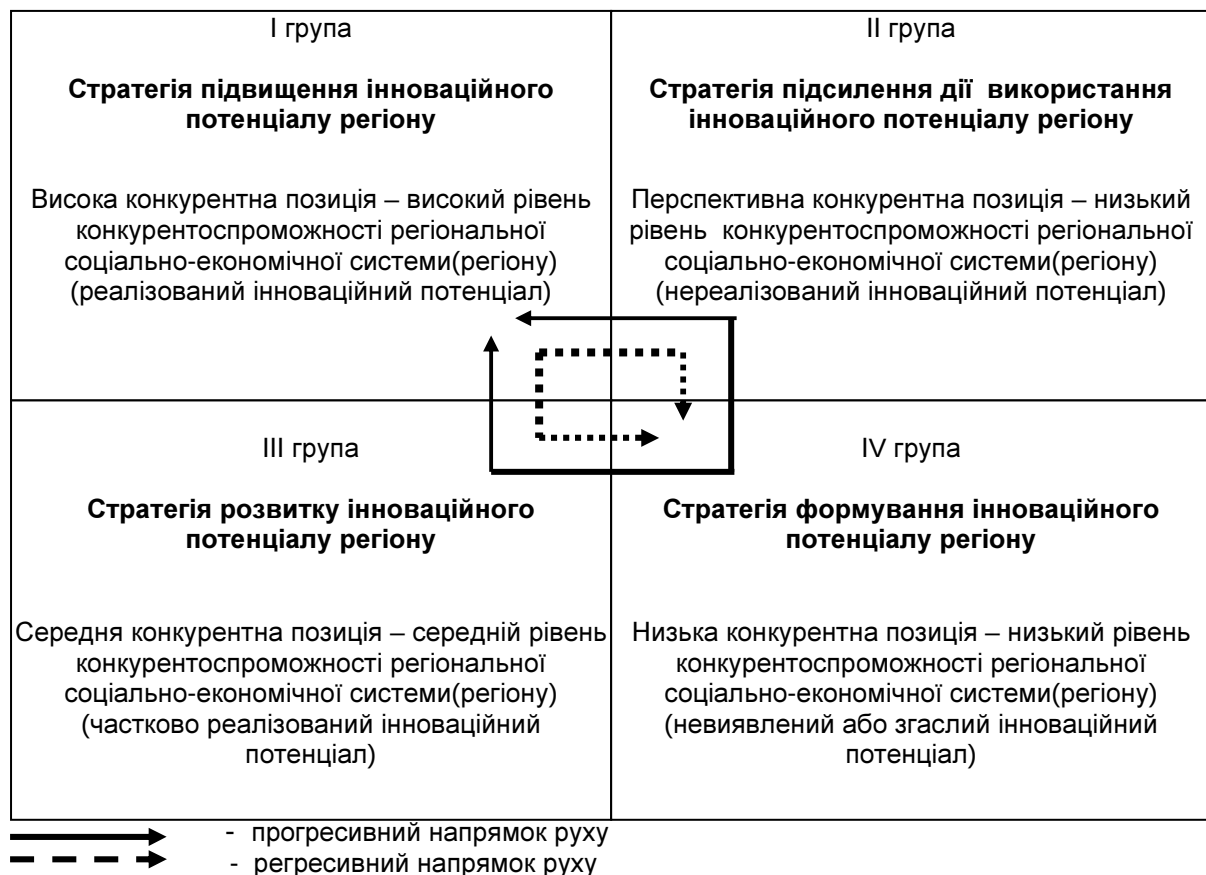

Рис. 2. Модель вибору інноваційної стратегії регіональної соціально-економічної системи

Джерело: узагальнено автором

Різний рівень диференціації у рівнях розвитку регіональних соціально-економічних систем держави потребує індивідуалізації підходів до вибору інноваційної стратегії регіональних соціально-економічних систем держави залежно від рівнів розвитку їх інноваційного потенціалу.

Важливе значення в цьому випадку має рівень кореляції між інноваційним потенціалом і рівнем конкурентоздатності. Якщо має місце високий рівень кореляції між даними показниками, то регіон не буде конкурентоздатним при умові неефективної реалізації інноваційного потенціалу, якщо навпаки – конкурентоспроможність регіональної соціально-економічної системи (регіону) буде досягнута за рахунок інших складових: трудового, фінансового та інших видів потенціалів.

З цією метою пропонується для регіональних соціально-економічних систем держави обрати наступні види стратегій:

- I група регіональних соціально-економічних систем - стратегію підвищення інноваційного потенціалу регіональної соціально-економічної системи;
- II група регіональних соціально-економічних систем - стратегію підсилення дії використання інноваційного потенціалу регіональної соціально-економічної системи;
- III група регіональних соціально-економічних систем – стратегію розвитку інноваційного потенціалу регіональної соціально-економічної системи;
- IV група регіональних соціально-економічних систем – стратегію формування інноваційного потенціалу регіональної соціально-економічної системи.

Важливого значення у реалізації наведених стратегій інноваційного розвитку набуває розвиток регіональних центрів інновацій. Ними забезпечується формування організаційної основи процесів інноваційної діяльності, і вони відіграють важливе значення в переміщенні

високих технологій зі сфери фундаментальних розробок до сфери виробництва та сприяють комерціалізації науки і підвищенню конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону).

На шостому етапі здійснюється реалізація інноваційної стратегії. Реалізація інноваційної стратегії має на меті інфраструктурне забезпечення його інноваційного розвитку. Інфраструктура реалізації інноваційної стратегії передбачає створення та функціонування комплексу державних і приватних формувань, що сприяють розвитку та підтримці всіх стадій інноваційного процесу.

При цьому кожній зі структур притаманно чітко визначити перелік завдань та функцій щодо управління інноваціями, порядок взаємодії між собою, методів та форм адміністративного й економічного впливу по вертикалі та координації зв'язків горизонтального рівня.

Всі об'єкти інноваційного інфраструктурного забезпечення мають узгоджено працювати, не перешкоджаючи всьому циклу інноваційного процесу: від здійснення наукових досліджень та розробок до створення, освоєння виробництва та виведення нової наукоємної продукції.

Ефективне функціонування інфраструктурного забезпечення розвитку регіональної господарської системи на інноваційній основі є можливим за умов належного інформаційно-фінансового забезпечення, яке має досить низький рівень і є недостатнім для сприяння інноваційному розвитку економіки країни. Сучасна наукова і науково-технічна діяльність хоч забезпечена в певній мірі мережею відповідних структур, проте цій мережі не вистачає новітніх засобів передачі інформації, пов'язаних з процесом комп'ютеризації наукових організацій, широкого доступу до мережі Інтернет, до автоматизованих зарубіжних фондів науково-технічної, наукової та патентної інформації. Через це, необхідним є прискорення темпів реалізації програми розвитку корпоративної інформаційної мережі науки та освіти, що має функціонувати на базі регіональних наукових центрів Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України [8, с. 134].

На сьомому етапі здійснюється експертиза реалізації інноваційної стратегії. Реалізація інноваційної стратегії є головним чинником інноваційного шляху розвитку економіки регіональних соціально-економічних систем держави. Суттєва державна підтримка цієї діяльності вимагає відбору проектів, які є претендентами на реєстрацію як інноваційні. Невід'ємним складовим елементом такого відбору є експертиза реалізації інноваційної стратегії, продуктом якої виступає інноваційний проект.

Державна експертиза здійснюється відповідно до Законів України „Про інноваційну діяльність”, „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, „Про наукову та науково-технічну експертизу”, „Про екологічну експертизу”, а також Положення „Про організацію та проведення державної комплексної експертизи і кваліфікування інноваційних проектів, інноваційних продуктів та інноваційної продукції” [9; 10; 11; 12].

Експертиза реалізації інноваційної стратегії відповідно до вищезазначених нормативно-правових актів забезпечить можливість здійснення оцінки важливості інноваційного проекту при формуванні, забезпеченні та підвищенні конкурентоздатності регіональної соціально-економічної системи (регіону). Вона має на меті одержання конкретних результатів, що надають можливість підвищити рівень конкурентоспроможності регіональних економічних систем та держави в цілому. В іншому випадку такий інноваційний проект вважається недоцільним для подальшого його використання і поширення, що вимагає подальшого вибору цілей і місії, пошуку інноваційних пріоритетів тощо.

Також відбувається оцінка рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону), яка надає можливість здійснити оцінку рівня ефективності обраної інноваційної стратегії, визначити недоліки у її запровадженні та надасть можливість їх усунення в перспективі.

Висновки та подальші дослідження. Отже, сьогодні лише на основі диференційованого підходу до формування інфраструктурного забезпечення розвитку регіональної господарської системи на інноваційній основі в залежності від рівня її інноваційного потенціалу можна досягти підвищення рівня конкурентоспроможності

регіональної соціально-економічної системи (регіону).

Встановлено, що для регіональних соціально-економічних систем, яким притаманний низький рівень інноваційного потенціалу, доцільним є формування інфраструктурного забезпечення, яке має бути спрямоване на формування інноваційного потенціалу регіональної соціально-економічної системи. Для регіональних соціально-економічних систем, яким притаманний середній рівень інноваційного потенціалу – інфраструктурне забезпечення, котре спрямоване на розвиток інноваційного потенціалу. Регіони із високим рівнем інноваційного потенціалу вимагають формування інфраструктурного забезпечення, спрямованого на підвищення інноваційного потенціалу регіональної соціально-економічної системи.

Література

1. Федулова Л.І. Технологічний розвиток економіки України / Л.І. Федулова. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2006. – 627 с.
2. Герасимчук З.В. Обґрунтування вибору стратегії формування та нарощення виробничого потенціалу регіонів України / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська // Регіональна економіка. – 2003. – № 4. – С. 82-90.
3. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Верховна Рада України. – К. : ВВРУ, 2003. – № 13.
4. Якубовський М. Інфраструктура – фактор прискорення розвитку промисловості / М. Якубовський, В. Щукін // Економіка України. – 2007. – №2 (543). – С. 27-38.
5. Інноваційний розвиток промисловості України / [О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін.]; під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К. : КНТ, 2006. – 648 с.
6. Закон України „Про пріоритетні напрями розвитку науки та техніки” // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48.
7. Україна у вимірі економіки знань / [за ред. акад. НАН України В.М. Гейця]. – К. : Основа, 2006. – 592 с.
8. Шнипко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації / Шнипко О.С. – К. : Наукова думка, 2003. – 334 с.
9. Закон України „Про наукову і науково-технічну експертизу” // Верховна Рада України. – К. : ВВРУ, 1995. – № 9.
10. Закон України „Про екологічну експертизу” // Верховна Рада України. – К. : ВВРУ, 1995. – №8.
11. Положення „Про організацію та проведення державної комплексної експертизи і кваліфікування інноваційних проектів, інноваційних продуктів та інноваційної продукції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
12. Закон України „Про інноваційну діяльність” // Верховна Рада України. – К. : ВВРУ, 2002. – № 36.

References

1. Fedulova, L.I. (2006), *Tekhnologichnyi rozvytok ekonomiky Ukrainy* [The technological development of the economy Ukraine], In-t ekonomiky ta prohnozuvannya, Kyiv, Ukraine, 627 p.
2. Herasymchuk, Z.V. and Kovalska, L.L. (2003), “Justification of the choice of strategy of formation and productive capacity of the regions of Ukraine”, *Rehionalna ekonomika*, no. 4, pp. 82-90.
3. The law of Ukraine „On priority directions of innovative activity in Ukraine” (2003), *Verkhovna Rada Ukrainy*, no. 13.
4. Yakubovskiy, M. and Shchukin, V. (2007), “Infrastructure - the acceleration factor of development of the industry”, *Ekonomika Ukrayiny*, no. 2 (543), pp. 27-38.
5. Volkov, O.I., Denysenko, M.P., Hrechan, A.P. etc. (2006), *Innovatsiyni rozvytok promyslovosti Ukrainy* [The Innovative development of industry of Ukraine], KNT, Kyiv, Ukraine, 648 p.
6. The law of Ukraine „About priority directions of development of science and the Technicals” (2001), *Verkhovna Rada Ukrainy*, no. 48.
7. Heiets, V.M. (2006), *Ukraina u vymiri ekonomiky znan* [Ukraine in the knowledge-based economy], Osnova, Kyiv, Ukraine, 592 p.
8. Shnytko, O.S. (2003), *Natsionalna konkurentospromozhnist: sutnist, problemy*,

mekhanizmy realizatsii [National competitiveness: the essence, the problems, mechanisms of implementing], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, 334 p.

9. The law of Ukraine „On scientific and scientific-technical examination” (1995), *Verkhovna Rada Ukrainy*, no. 9.

10. The law of Ukraine „On ecological expertise” (1995), *Verkhovna Rada Ukrainy*, no. 8.

11. Regulations On the organization and carrying out of the state complex expertise and qualifications of innovative projects, innovative products and innovative products”, available at: <http://rada.gov.ua>.

12. The law of Ukraine „On innovation activity” (2002), *Verkhovna Rada Ukrainy*, no. 36.

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 075.8:332.2

Лазарева О.В.,
*к.е.н., доцент кафедри державної політики та менеджменту
Інституту державного управління Чорноморського
державного університету імені Петра Могили*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Lazarieva O.V.,
*cand.sc.(econ.), assistant professor of state
policy and management department
of Institute for Public Administration
of Petro Mohyla Black Sea State University*

FEATURES OF LAND MANAGEMENT DEVELOPMENT IN THE SYSTEM OF RATIONAL USE OF LANDS

Постановка проблеми. В останні роки ефективність використання земель не забезпечує сталий розвиток землекористування, проте досягнення умови його ефективності є актуальною проблемою сьогодення. Економічні інтереси суспільства переважають над екологічними, а еколого-економічні та соціальні проблеми, що набули гостроти, вимагають пошуку нових моделей використання та охорони земель. Досягнення цієї умови необхідно шукати через подальший розвиток земельного менеджменту, який є основою гармонізації суспільства і природи та невід'ємною частиною сталого розвитку землекористування. Актуальність розвитку земельного менеджменту в Україні впливає з того, що завдяки йому досягається умова стабілізації системи управління земельними ресурсами та зростає можливість підвищення соціальної, еколого-економічної ефективності використання землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потрібно зазначити, що в Україні основам земельного менеджменту в системі раціонального використання та охорони земель присвячено небагато спеціальних досліджень, які б розширювали світоглядний спектр управлінської думки. Серед найбільш відомих дослідників у цьому напрямку такі вчені, як В. Горлачук [3], Д. Добряк, Л. Метлова [4], І. Песчанська [6], А. Сохнич, А. Третяк, В. Юрчишин та ін. В їхніх працях викладено чинники та особливості формування моделі вітчизняного земельного менеджменту, висвітлено специфіку його структури, механізм функціонування, тенденції розвитку.

Разом з тим, сьогодні в сучасній науковій та методологічній базі не повною мірою розкрито сутність земельного менеджменту, що не забезпечує умову раціонального використання та охорони земель. Потребують подальшого наукового обґрунтування дослідження сутності та особливостей розвитку земельного менеджменту. Взагалі, актуальність розвитку земельного менеджменту впливає з того, що завдяки йому досягається умова стабілізації системи управління земельними ресурсами та зростає можливість підвищення соціальної, еколого-економічної ефективності використання землі.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування сутності земельного менеджменту з урахуванням вимог раціонального використання та охорони земель.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будучи базисом кредитно-фінансової системи, земля була і залишається надійним ресурсом економічного зростання країни. Земельні ресурси, з використанням яких формується 95% обсягу продовольчого фонду та дві третини фонду товарів споживання, по праву вважаються первинним чинником виробництва, фундаментом економіки України.

А базисом управління земельними ресурсами має стати реалізація державної політики, спрямованої на високотехнологічне екологічнобезпечне землекористування, що відповідає характеру регульованої, соціально орієнтованої ринкової економіки.

Оскільки менеджмент є складовою суспільного виробництва, то він виконує важливе призначення, яке полягає в організації раціонального використання і охорони земель як засобу виробництва та регулюванні суспільних відносин, що пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням землею.

Для того, щоб зрозуміти сутність земельного менеджменту, необхідно розкрити зміст раціонального використання та охорони земель.

Так, професор М.М. Федоров зазначає, що раціональне використання земель це «...таке використання земель, яке забезпечує науково - обґрунтований економічний ефект господарювання і при цьому поліпшує родючість ґрунтів і екологічний стан навколишнього середовища» [9, с. 200]. Проте вважаємо, що дане визначення є обмеженим, оскільки не враховує впливу соціальних чинників на результати використання землі.

Науковці Горлачук В.В., Песчанська І.М., Скороходов В.А. у своїй праці [3] зазначають, що під раціональним використанням земель розуміється таке використання, яке відповідає її цільовому призначенню, забезпечує високу ефективність землекористування та охорону, спрямовану на запобігання необґрунтованого вилучення земель сільськогосподарського призначення, захист від антропогенного впливу, відтворення та підвищення родючості ґрунтів.

Дослідник Л.В. Фоменко поняття «раціональне використання земель» розглядає як «...соціально-економічну категорію, що виражає відносини між людьми в процесі здійснення технологічних виробничих циклів... з метою максимального задоволення потреб населення у продуктах харчування, при забезпеченні відновлення і збільшення продуктивного потенціалу земельних ресурсів...» [10, с. 6]. Запропонована концепція раціонального землекористування ґрунтується на соціальній компоненті, хоча не враховує умови, що забезпечує формування ефективного використання землі.

Розглядаючи питання раціоналізації землекористування, можна погодитись з думкою М.Г. Ступеня, який зазначає, що раціональне використання землі є «...комплексною проблемою, яка стосується усіх сторін організації сільськогосподарського виробництва і потребує відповідних інвестицій» [8, с. 58]. Проте, на нашу думку, дослідник дещо звужує розуміння сутності раціонального землекористування, торкаючись переважно земель сільськогосподарського призначення, залишаючи поза увагою землі інших категорій за цільовим призначенням.

Дослідник А. Радченко розглядає питання раціонального використання земель як «їх цільове і комплексне використання, при якому досягається баланс (оптимальне, гармонійне співвідношення) між ефективністю використання земель і екологічними вимогами» [7, с. 92]. Але, на наш погляд, зазначене поняття потребує висвітлення механізму, завдяки якому досягається гармонійне поєднання економічної ефективності землекористування та дотримання екологічних пріоритетів.

Після проведеного теоретичного аналізу аналізованого поняття ми дійшли висновку, що під «раціональним землекористуванням» слід розуміти процес максимального задоволення соціально-економічних потреб при мінімальних на це витратах в рамках відповідних категорій земель за цільовим призначенням.

Цей процес повинен постійно підтримуватись, стимулюватись, розвиватись та оцінюватись державними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. А розвиток агропромислового комплексу, його модернізація є запорукою сталого зростання добробуту населення.

Дослідивши сутність «раціонального використання та охорони земель», визначимо поняття «земельний менеджмент».

Так, дослідники Буреш О.В. та Гербєєва Л.Ю. [1] розуміють земельний менеджмент як процес, спрямований на ефективне управління трансформацією відносин власності на землю в умовах земельного ринку, що постійно змінюється. Під предметом земельного менеджменту вчені розуміють оптимізацію земельних відносин між фізичними та юридичними особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування відносно володіння, користування та розпорядження землею.

Наукові представлення Т.В. Панасенкової [5] базуються на тому, що пріоритет земельного менеджменту ґрунтується на культурно-історичних звичаях, що регламентовані в порядку, при якому користувач землі не повинен бути її власником.

Земельний менеджмент дослідник І.М. Песчанська [6] характеризує як процес, орієнтований на ефективне використання земельних ресурсів в умовах середовища, в якому постійно протікають зміни.

Науковець Л.Метлова [4] земельний менеджмент пропонує визначати при задоволенні матеріальних потреб шляхом регулювання їх відповідності спроможностям ресурсів довкілля (господарська діяльність, природні ресурси, потреби та людські можливості).

З урахуванням вищевикладеного варто відзначити, що земельний менеджмент представляє підвалину системи управління земельними ресурсами.

На нашу думку, ефективність земельного менеджменту залежить від впливу не тільки факторів макрооточення (економічних, науково-технічних, політико-правових, соціально-культурних та інформаційних) та внутрішнього оточення (організаційна та виробнича структура, методи земельного менеджменту), які можуть вплинути на його об'єкт діяльності не тільки в теперішньому, але і майбутньому часі, а й від факторів впливу на земельні ресурси, до яких відносяться сільськогосподарська діяльність, промисловість, транспорт та ін.

Важлива роль в процесі управління земельними ресурсами належить принципам земельного менеджменту, що представляють собою базисні засади, правила і об'єктивні норми поведінки, якими керуються земельні менеджери з огляду на існуючі соціально-економічні та екологічні умови. Знання принципів і врахування їх у практичній діяльності менеджерів є обов'язковою умовою ефективного земельного менеджменту.

Вчені Буреш О.В. та Гербєєва Л.Ю. [1] вважають, що принципами земельного менеджменту є принципи системності, комплексності, інтегрованості, постійного вдосконалення та високого динамізму. Ці принципи науковці пропонують розглядати через призму принципів земельного законодавства.

Також варто зазначити наступне. Враховуючи, що в Україні приблизно за оцінками фахівців [2] 25-27% населення зайнято на селі, потрібно орієнтуватися на формування нових робочих місць, які будуть конкурентоспроможними в існуючому технологічному укладі.

Адже створення нової системи управління земельними ресурсами покликане забезпечити ці потреби ринку. Це також стосується і законодавства щодо управління земельними ресурсами та щодо інформації про земельну власність. Варто інвентаризувати земельні ресурси з тим, щоб відповідні реєстри відображали реальний стан речей. Необхідно пересвідчитися, що межі земельної та нерухомої власності легко ідентифікуються та досліджені відповідно до застосовуваних стандартів. Потрібно забезпечити легкий та економічно обґрунтований доступ до даних системи управління земельними ресурсами. Інформація про функціонування та переваги системи має активно поширюватися.

Слід зазначити, що у методологічному аспекті на ефективність земельного менеджменту впливає багато чинників, головним серед яких є те, на що земельні менеджери спрямовують свою енергію на виконання поставлених завдань. Тому основне завдання земельного менеджера — максимізувати інтенсивність праці.

Менеджери обов'язково повинні перетворити свої знання, досвід і досягнення науково-технічного прогресу в продуктивну силу з метою одержання конкретного позитивного результату. В сучасних умовах динамізму життєдіяльності земельний менеджер може забезпечити ефективний розвиток земельного менеджменту.

Земельний менеджмент повинен базуватися на основі добровільної, ініціативної та результативної діяльності, яка має бути спрямована на задоволення потреб суспільства при

комплексному розвитку території, тобто збереженні її самовідновлювального потенціалу. Предметом земельного менеджменту має бути оптимізація земельних відносин між фізичними і юридичними особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування щодо володіння, користування та розпорядження землею.

При цьому основним завданням земельного менеджменту є впровадження системи заходів, що забезпечують розвиток екологобезпечного землекористування, головними з яких є забезпечення умов раціонального використання та охорони земель.

На останок зазначимо, що земельний менеджмент можна розглядати як інтеграційний процес, що спрямований на досягнення цілей раціонального використання та охорони земель та на розв'язання соціальних, еколого-економічних завдань в сфері землекористування. В той же час впровадження нової ідеології землекористування доцільно починати зі створення системи земельного менеджменту конкретного землевласника та землекористувача.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес раціонального використання земельних ресурсів вимагає зосередження уваги на систематизації термінологічної лексики у сфері землекористування. При цьому в економічній літературі немає єдиної точки зору стосовно визначення поняття «раціональне використання землі». Пошуки оптимального варіанту цього поняття дозволили зробити висновок, що під раціональним використанням землі слід розуміти процес максимального задоволення соціально-економічних потреб при мінімальних на це витратах в рамках відповідних категорій земель за цільовим призначенням.

В процесі дослідження визначено, що земельний менеджмент при цьому потрібно розглядати як інтеграційний процес, що спрямований на досягнення цілей раціонального використання та охорони земель та на розв'язання соціальних, еколого-економічних завдань в сфері землекористування.

Земельний менеджмент дозволить удосконалити організаційно-економічні умови трансформації відносин власності на землю, що призведе в цілому до підвищення ефективності управління земельними ресурсами.

Література

1. Буреш О.В. Развитие земельного менеджмента в контексте управления трансформацией отношений собственности на землю / О.В. Буреш, Л. Ю. Гербеева // Вестник Оренбургского государственного университета. – № 81 (февраль). – 2008. – С. 80-87.
2. Геєць В.М. Перспективи розвитку економіки України та можливий вплив на нього інноваційних факторів / В.М. Геєць // Наука та наукознавство. – № 3. – 2006. – С. 24-28.
3. Горлачук В.В. Земельний менеджмент : навчальний посібник / В.В. Горлачук, І.М. Песчанська, В.А. Скороходов. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 192 с.
4. Метлова Л. Стратегічні особливості природокористування в перевантажених регіонах / Л. Метлова // Схід. – № 5(48). – 2002. – С. 17-21.
5. Панасенкова Т.В. Арендные отношения как рыночно-институциональный приоритет земельно-имущественного менеджмента в России / Т.В. Панасенкова // Вестник Ростовского государственного экономического университета «РИНХ». – № 1. – 2007. – С. 19-26.
6. Песчанська І.М. Розвиток земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами / І.М. Песчанська. – ДП «Головний науково-дослідний та проектний інститут землеустрою». – К., 2004. – 21 с.
7. Радченко А. Рациональное использование земель: понятие и содержание / А. Радченко // Персонал. – 2005. – № 8. – С. 92-96.
8. Ступень М.Г. Удосконалення раціонального використання земельних ресурсів на іпотечній основі / М.Г. Ступень, Р.Й. Гулько, Н.М. Ступень // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 8. – С. 58-60.
9. Федоров М.М. Економічне стимулювання суб'єктів господарювання за раціональне використання і охорону земель / М.М. Федоров // Зб. наук. пр. Луганського національного аграрного університету. – Луганськ: Вид-во ЛАНУ, 2002. – № 19 (31). – С. 200-203.

10. Фоменко Л.В. Раціональне використання земель сільськогосподарського призначення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 «економіка сільського господарства і АПК» / Л.В. Фоменко. – Державний агроекологічний університет. – Житомир, 2004. – 20 с.

References

1. Buresh, O.V. and Gerbeyeva, L.Yu. (2008), "The development of land management in the contest of land ownership relations", *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 81, pp. 80-87.
2. Heiets, V.M. (2006), "Perspectives of development of Ukrainian economy and possible influence on innovational factors development", *Nauka ta naukoznavstvo*, no. 3, pp. 24-28.
3. Horlachuk, V.V., Peschanska, I.M. and Skorokhodov, V.A. (2006), *Zemelnyi menedzhment* [Land management], tutorial, VD «Profesional», Kyiv, Ukraine, 192 p.
4. Metlova, L. (2002), "Strategic peculiarity of nature management utilization in over laded regions", *Skhid*, no. 5(48), pp. 17-21.
5. Panasenkova, T.V. (2007), "Rent relations as market-institutional priority of land property management in Russia", *Vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta «RINKH»*, no. 1, pp. 19-26.
6. Peschanska, I.M. (2004), *Rozvytok zemelnoho menedzhmentu v systemi upravlinnia zemelnymy resursamy* [Land management development in system of land resources control], Kyiv, Ukraine, 21 p.
7. Radchenko, A. (2005), "Rational land utilization: conception and content", *Personal*, no. 8, pp. 92-96.
8. Stupen, M.H., Hulko, R.I. and Stupen N.M. (2006), "Improvement of ration land resources utilization on mortgage base", *Visnyk ahrarnoi nauky*, no. 8, pp. 58-60.
9. Fedorov, M.M. (2002), "Economic encouragement of enterprises for rational land utilization and land conservation", *Zb. nauk. pr. Luhanskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 19 (31), pp. 200-203.
10. Fomenko, L.V. (2004), "Rational agricultural land utilization", thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.07.02, Agroecological state university, Zhytomyr, Ukraine, 20 p.

УДК 631.11:331.101.3:332.2

Лисюк О.В.,
к.е.н., в.о. доцента кафедри статистики та аналізу
Львівський національний аграрний університет

МОТИВАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Lysiuk O.V.,
cand.sc.(econ.), acting assistant professor of the
department of statistics and analysis
Lviv National Agrarian University

MOTIVATION OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A DETERMINING FACTOR OF FORMATION OF THE LAND USE SYSTEM

Постановка проблеми. З часу офіційного оголошення земельної реформи в Україні минуло вже два десятиліття, проте перетворення, що стосуються питань земельної власності, володіння, користування й розпорядження землею як головним засобом виробництва у сільському господарстві, виявилися досить неоднозначними та малоефективними. Саме тому вирішення стратегічних завдань у цій сфері потребує цілеспрямованого, комплексного, всебічного та науково обґрунтованого проведення правових, економічних і організаційних заходів стосовно ефективного використання землі в органічному зв'язку з усіма чинниками виробництва, адже земля є вже не лише просторовим базисом, природним ресурсом, а й товаром і водночас капіталом у речовій формі, джерелом доходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних наукових дослідників землі як чинника виробництва та проблеми вдосконалення земельних відносин належить виділити В.О. Білика, П.І. Гайдуцького, Г.Д. Гуцуляка [1], Збарського В.К. [3], М.В. Калінчика, І.І. Лукінова, В.Я. Месель-Веселяка, М.Й. Маліка [6], І.Р. Михасюка, О.М. Онищенко, Н.І. Титову, А.М. Третьяка, М.М. Федорова та інших.

Високо оцінюючи внесок вітчизняних авторів у розвиток теоретичних засад щодо шляхів перетворення сільськогосподарського виробництва у високорозвинуту галузь на основі раціонального використання землі, слід зазначити, що на сучасному етапі існує об'єктивна необхідність подальшого поглибленого вивчення цієї проблеми з урахуванням регіональних її особливостей.

Постановка завдання. Метою дослідження є наукове обґрунтування практичних засад ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами в ринкових умовах. Для досягнення зазначеної мети ставилися такі завдання:

- дослідити динаміку змін у землекористуванні аграрних підприємств;
- визначити рівень економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах;
- проаналізувати основні тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва у агроформуваннях Львівщини.

Об'єктом дослідження є процеси, що мають місце у системі землекористування серед сільськогосподарських підприємств Львівської області на сучасному етапі.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів проблеми розвитку земельних відносин та організації ефективного використання земельних угідь в аграрній сфері регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з необхідних умов виходу нашої держави з економічної кризи є якомога швидше трансформування сільського господарства у

сучасну високоефективну галузь, спроможну забезпечити різні галузі національного господарства сировиною, а населення – якісними та дешевими продуктами харчування.

Сьогодні вже маємо достатні підстави стверджувати про позитивну динаміку з нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, що стало наслідком практично остаточного завершення формування структури виробництва та системи його організації в процесі земельної й аграрної реформи.

Не винятком є й сільське господарство Львівщини. Так, загальні обсяги виробництва валової продукції галузі в усіх категоріях виробників області зросли з 7585,0 млн. грн. у 2007 році до 8753,4 млн. грн. у 2012 році або на 15,4% [8]. Одночасно варто зауважити, що це зростання забезпечене виключно завдяки діяльності сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств, де обсяги виробництва аграрної продукції збільшилися на 1487,6 млн. грн. або у 2,3 рази, що свідчить про підвищення рівня ефективності використання землі як основного засобу та предмету праці у агровиробництві (обсяги виробництва валової продукції у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь за період 2007-2012 рр. збільшилися на 120,6%).

З аналізу звітних даних видно, що упродовж досліджуваного періоду у сфері землекористування аграрних підприємств та фермерських господарств відбулися певні зміни, які призвели до збільшення площ сільськогосподарських угідь у користуванні цієї категорії виробників на 10,6 тис. га або на 4,5% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка площ сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах за 2007-2012 рр.

Показник	Станом на кінець року:						2012 р. до 2007 р., %
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства							
Кількість землекористувачів	1932	1926	1910	1839	1821	1855	96,0
Площа с.-г. угідь, тис. га	233,6	240,3	245,6	236,1	230,4	244,2	104,5
Середня площа с.-г. угідь на 1 господарство, га	121	125	129	128	127	132	109,1
Сільськогосподарські підприємства							
Кількість землекористувачів	696	694	674	615	591	615	88,4
Площа с.-г. угідь, тис. га	172,9	178,2	192,1	185,6	180,9	199,5	115,4
Середня площа с.-г. угідь на 1 господарство, га	248	257	285	302	306	324	130,6
Фермерські господарства							
Кількість землекористувачів	1236	1232	1236	1224	1230	1240	100,3
Площа с.-г. угідь, тис. га	60,7	62,1	53,5	50,5	49,6	44,7	73,6
Середня площа с.-г. угідь на 1 господарство, га	49	50	43	41	40	36	73,5

Джерело: складено автором на основі [8]

Зростання попиту на основний засіб та предмет праці у досліджуваній нами галузі може свідчити про активізацію підприємницької діяльності у сфері сільськогосподарського виробництва Львівської області.

Разом з тим, тенденція до збільшення площ сільськогосподарських угідь спостерігалася не у всіх районах області. Так, із загальної кількості районів у 8 адміністративно-територіальних одиницях відбулося скорочення площ угідь на 17,2 тис. га (рис. 1).

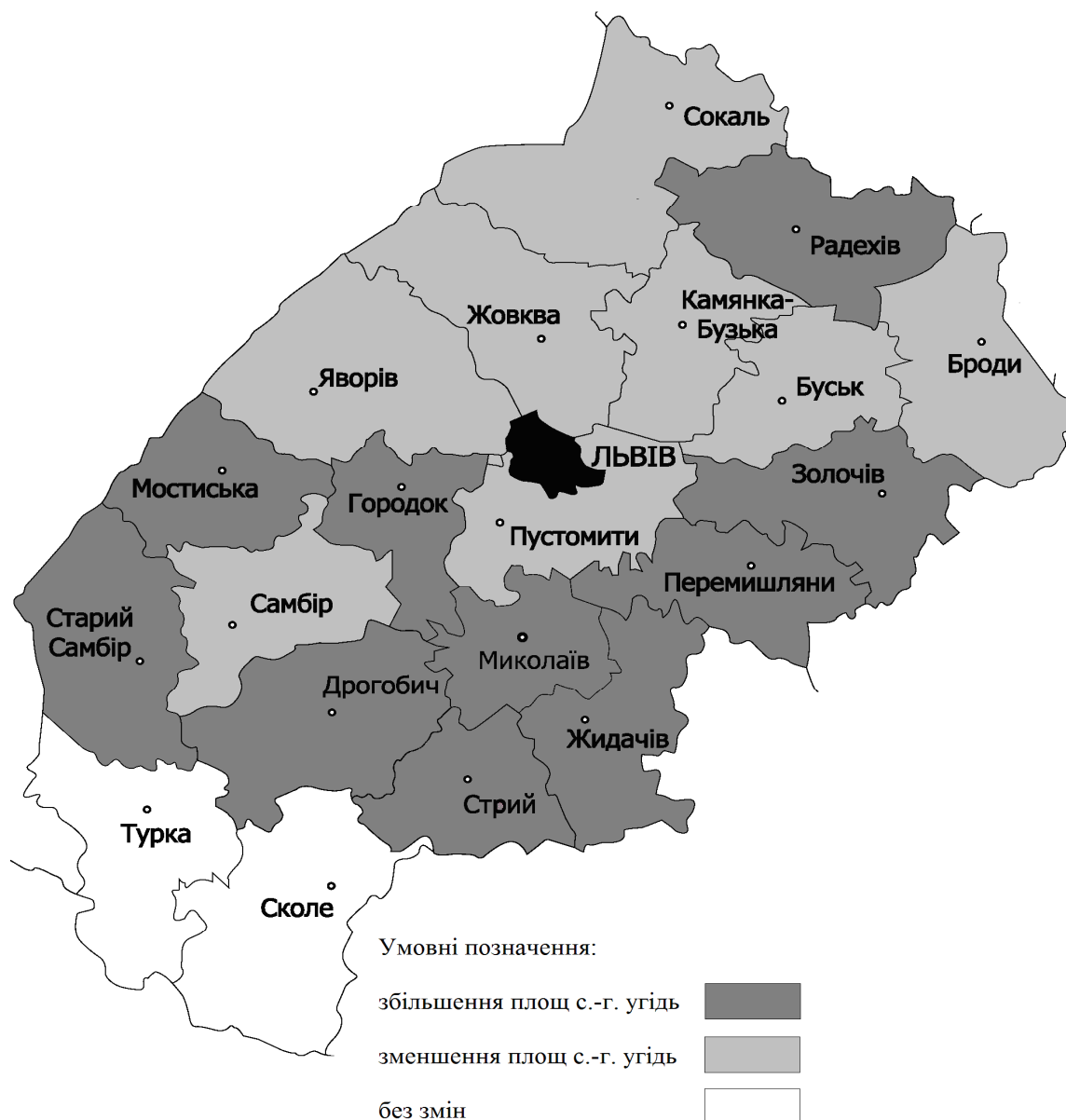

Рис. 1. Графічне зображення зміни площ сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах Львівської області за 2007-2012 роки

Джерело: складено автором на основі [8]

Наведений графічний матеріал також дає підстави стверджувати про існування певної залежності у поведінці агровиробників від територіального розташування адміністративних районів області.

Відмінності у поведінці виробників сільськогосподарської продукції щодо кількісного використання землі, на нашу думку, повинні певним чином пояснюватись.

Разом з тим, мотивація (чи її відсутність) щодо збільшення площ сільськогосподарських угідь у користуванні може мати доволі глибокі причини та складну структуру зв'язків.

Прагнення пояснити сукупність ознак через введення більш глибоких, узагальнених характеристик явища, що в основному визначають його структуру, призводить до моделі факторного аналізу.

Розрахунки, проведені на підставі статистичних даних за 2007 рік щодо обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах Львівщини, дали змогу виділити два

незалежних фактори (перший з яких пов'язаний з зерновими і зернобобовими культурами, озимим ріпаком та м'ясом, другий – з картоплею та овочами).

Таблиця 2

Матриця факторних навантажень за 2007 рік
(сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства)

Вид с.-г. продукції	Фактор 1	Фактор 2
Зернові і зернобобові культури	0,907	0,023
Озимий ріпак	0,864	-0,178
Картопля	-0,125	0,855
Овочі	0,122	0,914
М'ясо всіх видів у живій вазі	0,822	-0,071
Молоко	0,558	0,181

Джерело: складено автором на основі [8]

З аналізу значень факторних ваг, наведеного нижче, можна побачити, що від'ємне значення до фактора 1 тут спостерігається у всіх районах, де площі сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком збільшилися (табл. 3). Разом з тим, у районах, де мало місце зменшення площ сільськогосподарських угідь, зв'язок з фактором 1 у переважній більшості позитивний (табл. 4).

Таблиця 3

Значення факторних ваг за 2007 рік
(райони, у яких відбулося збільшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2
Городоцький	-0,230	-0,635
Дрогобицький	-0,789	-0,505
Жидачівський	-0,168	-0,206
Золочівський	-0,586	3,359
Миколаївський	-0,035	1,157
Мостиський	-0,645	-0,215
Перемишлянський	-0,955	-0,621
Радехівський	-0,371	-0,555
Старосамбірський	-1,057	-0,482
Стрийський	-0,230	0,350

Джерело: складено автором на основі [8]

Таблиця 4

Значення факторних ваг за 2007 рік
(райони, у яких відбулося зменшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2
Бродівський	0,459	0,491
Буський	0,164	-0,090
Жовківський	1,912	-0,686
К.-Бузький	-0,940	-0,435
Пустомитівський	2,085	-0,551
Самбірський	-0,018	-0,660
Сокальський	1,968	0,809
Яворівський	-0,564	-0,528

Джерело: складено автором на основі [8]

Результати застосування наведеної вище техніки розрахунків на підставі даних за 2012 рік дають підстави стверджувати, що за останні роки відбулися певні структурні зміни у виробництві сільськогосподарської продукції серед сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств. На відміну від 2007 року, у 2012 році вже спостерігаємо три фактори, які найбільш повно описують тенденції у виробництві агропродукції.

Так, перший фактор пов'язаний з виробництвом зернових та зернобобових культур і молока, другий – з вирощуванням ріпаку та картоплі, третій – з виробництвом м'яса (табл. 5).

Таблиця 5

Матриця факторних навантажень за 2012 рік
(сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства)

Вид с.-г. продукції	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Зернові і зернобобові культури	0,777	0,153	-0,058
Озимий ріпак	0,312	0,812	0,004
Картопля	-0,237	0,829	-0,014
Овочі	0,527	0,143	0,599
М'ясо всіх видів у живій вазі	-0,178	-0,078	0,888
Молоко	0,844	-0,161	-0,009

Джерело: складено автором на основі [8]

Що ж до значень факторних ваг у 2012 році, то тут вже є менше підстав говорити про суттєву різницю між досліджуваними групами виробників сільськогосподарської продукції, все ж, на нашу думку, серед районів, у яких за останні роки площі сільськогосподарських угідь у підприємствах та фермерських господарствах збільшилися, спостерігався більш тісний зв'язок з виробництвом м'яса.

Результати розрахунків, наведених у таблицях 6 та 7, на нашу думку, підтверджують припущення, висловлене вище, про наявність певних особливостей, що відрізняють між собою досліджувані групи сільгоспвиробників. Так, якщо у групі господарств, що зменшили площі сільськогосподарських угідь у своєму користуванні (група-1), негативний зв'язок з другим фактором (вирощування ріпаку та картоплі) спостерігався у 50% випадках, то у іншій групі (група-2) – 80%; якщо у групі-1 тісно пов'язані (позитивний зв'язок) з третім фактором (м'ясо в живій вазі) лише 25%, то у і групі-2 – 50%.

Таблиця 6

Значення факторних ваг за 2012 рік
(райони, у яких відбулося зменшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Бродівський	1,622	-0,675	-0,226
Буський	-0,045	0,032	-0,393
Жовківський	0,643	0,106	-0,630
Кам'янка-Бузький	-0,528	-0,269	-0,954
Пустомитівський	-0,132	0,157	1,843
Самбірський	-0,056	1,030	-0,141
Сокальський	2,570	-0,291	-0,210
Яворівський	-1,086	-0,760	0,092

Джерело: складено автором на основі [8]

Таблиця 7

Значення факторних ваг за 2012 рік

(райони, у яких відбулося збільшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Городоцький	-0,591	-0,312	-0,817
Дрогобицький	-0,459	-0,849	-0,997
Жидачівський	1,333	1,220	0,982
Золочівський	-0,934	3,277	-0,554
Миколаївський	0,182	-0,242	0,490
Мостиський	-0,958	-0,597	0,427
Перемишлянський	-0,182	-0,009	0,310
Радехівський	0,353	-0,328	-0,978
Старосамбірський	-1,037	-0,866	-0,863
Стрийський	-0,694	-0,626	2,620

Джерело: складено автором на основі [8]

Все це може свідчити про об'єктивно існуючі умови, які призвели до розширення площ сільськогосподарських угідь у групі-2, зокрема зростання значення виробництва м'яса.

Висновки та подальші дослідження. Дослідження стану розвитку сільськогосподарського виробництва у агроформуваннях Львівської області дають достатні підстави стверджувати про наявність позитивних зрушень у галузі, на що вказує позитивна динаміка нарощування обсягів виробництва валової продукції сільського господарства серед зазначеної категорії виробників. Так, за період з 2007 по 2012 рр. тут щорічно забезпечувався приріст валової продукції сільського господарства в середньому майже на 270 млн. грн. або на 18,1%, а обсяги виробництва валової продукції сільського господарства у розрахунку на 100 гектарів угідь зросли з 487 до 1075 тис. гривень.

Оскільки виробництво будь-якого виду продукції потребує використання певних ресурсів, зрозумілим є факт зростання площ сільськогосподарських угідь у користуванні сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств Львівщини упродовж 2007-2012 років (на 10,6 тис. га або на 4,5%). Разом з тим, динаміка зміни площ сільськогосподарських угідь в розрізі адміністративних районів області засвідчила певну закономірність у потребі сільгоспвиробників до основного засобу та предмету праці галузі – землі.

Дослідження показали, що, за винятком окремих випадків, райони області територіально згруповані у дві групи, в одній з яких площі сільськогосподарських угідь за період, що розглядався, скоротилися (північна частина області), у другій – зросла (південна частина області крім Сколівського та Турківського районів, де площі угідь не змінювалися).

Зрозумілим є той факт, що за умов ринкової економіки попит на виробничі ресурси формується, виходячи виключно економічних інтересів виробника. Таким чином, в ході проведеного дослідження нами висунуто припущення про наявність (відсутність) певної мотивації серед зазначених вище груп сільгоспвиробників щодо використання у своїй господарській діяльності земельних ресурсів.

Так, у групі господарств, де спостерігалось розширення площ сільськогосподарських угідь у користуванні, виявлено достатньо яскраво виражену тенденції з нарощування обсягів виробництва м'яса у живій вазі, яка суттєво випереджує темпи зростання цієї ж продукції у групі, де площі угідь скоротилися.

Таким чином, на підставі результатів проведеного дослідження можна стверджувати про позитивні тренди з розвитку тваринницької галузі на найближчу перспективу (особливо щодо виробництва м'яса), що може свідчити про поступове покращення стану розвитку тваринництва, яке за останні 20 років опинилося у вкрай важкому становищі.

Література

1. Гуцуляк В.М. Ландшафтна екологія: Геохімічний аспект : навч. посібник / В.М. Гуцуляк. Вип. 2. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 312 с.
2. Економіка підприємств / Черевко Г.В., Горбонос Ф.В., Іваницька Г.Б., Павленчик Н.Ф. – Львів: Априорі. – 2004. – 384 с
3. Економіка сільського господарства: навч. посібник / [Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін.]; за ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. – К.: Каравела, 2009. – 264 с.
4. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка / [Ватаманюк З., Панчишин С., Реверчук С. та ін] – К. : Альтернативи, 2003. – 606 с.
5. Земельний кодекс України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.liga.net.
6. Малік М.Й. Проблеми розвитку сільських територій / М.Й. Малік, В.А. Пулім // Стратегія розвитку України. Науковий журнал. – № 2. – 2008. – С. 12-22.
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г.В. Савицька. – 2-ге вид., виправлене і доповнене. – Київ: Знання, 2005. – 662 с.
8. Статистичний збірник. Сільське господарство Львівщини [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Львівській області. – 2013. Режим доступу: <http://www.stat.lviv.ua>.

References

1. Huculak, V.M. (2009), *Landshaftna ekolohiia: Heokhimichni aspekt* [Landscape ecology: Geochemical aspect], 2nd ed, Nashi knygy, Chernivtsi, Ukraine, 312 p.
2. Cherevko, H.V., Horbonos, F.V., Ivanytska, H.B. and Pavlenchyk, N.F. (2004), *Ekonomika pidpriemstv* [Business economics], Apriori, Lviv, Ukraine, 384 p.
3. Zbarskyi, V.K., Matsybora, V.I., Chalyi, A.A. etc. (2009), *Ekonomika silskoho hospodarstva* [Economics of agriculture], tutorial, Caravela, Kyiv, Ukraine, 264 p.
4. Vatamaniuk, Z., Panchyshyn, S. and Reverchuk, S. (2003), *Ekonomichna teoriia: makro- i mikroekonomika* [Economic theory: macro-and microeconomics], Alternativa, Kyiv, Ukraine, 606 p.
5. The Land Code of Ukraine, available at: www.liga.net.
6. Malik, M.Y. and Pulim, V.A. (2008), "Problems of rural development", *Stratehia rozvytky Ukraine*, no. 2, pp. 12-22.
7. Savytska, H.V. (2005), *Ekonomichniy analiz diialnosti pidpriemstva* [Economic analysis of activity enterprise], tutorial, 2nd ed, Znannia, Kyiv, Ukraine, 662 p.
8. "Agriculture Lviv", (2013), *Statystychnyi zbirnyk Ukraine*, available at: <http://www.stat.lviv.ua>.

УДК 332.365

Бугайчук О.В.,
аспірант* кафедри економічної теорії
Житомирський національний агроекологічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ЗОНІ ДОПУСТИМОГО РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Buhaichuk O.V.,
graduate student of the department of economic theory
Zhytomyr National Agroecological University

TRANSFORMATION OF FARMING LANDS IN THE ZONE OF PERMISSIBLE RADIOACTIVE CONTAMINATION

Постановка проблеми. В сучасних умовах високого антропогенно-аграрного тиску на навколишнє середовище трансформація сільськогосподарських земель та угідь є необхідним інструментом у процесі становлення екологічно збалансованого землекористування. Розораність сільськогосподарських земель в 1,6 рази перевищує екологічно обґрунтований рівень у Поліській частині Житомирської області та в 1,5 рази у зоні допустимого радіоактивного забруднення. Суперечність між потребою зростання частки орних земель як найпродуктивніших у складі сільськогосподарських угідь, на внутрішньогосподарському рівні та збалансованим відношенням ріллі й екологічно стабілізуючих угідь – лісів, природних лук та пасовищ на міжгосподарському, регіональному рівнях становить одну з основоположних проблем організації економічно доцільної та екологічно збалансованої структури сільськогосподарських земель та угідь. З двадцяти трьох районів Житомирської області сім відзначаються піковими показниками вмісту ^{137}Cs та ^{90}Sr , а це 698 населених пунктів де проживає 348 тис. осіб, діє 396 агроформувань, в тому числі 117 фермерських господарств. Особливий режим ведення господарської діяльності у зоні допустимого радіоактивного забруднення обумовив необхідність визначення відмінностей між процесами трансформаційних перетворень земельних угідь на обласному та регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями раціонального використання і охорони земельних ресурсів, безпекою агроландшафту, методології оптимізації землекористувань на території, забрудненій радіонуклідами присвячені праці співробітників Інституту сільського господарства Полісся НААН – А. О. Мельничука, А. М. Бовсуновського, О. І. Савчука, О. О. Власенко, Г. В. Налапко та інших науковців. Формування екологічно сталих і високопродуктивних агроландшафтів досліджували С.Ю. Булігін, В.І. Бураков, М.М. Котова [1]. Найбільш значимими в оцінці екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування можна вважати напрацювання А. М. Третяка, М. І. Шквар [2]. Серед зарубіжних авторів наукових праць присвячених екологічно збалансованому землекористуванню можна відмітити Фролова В.І. [3], Волкова С.Н. [4], Чепурних Н.В. [5], Сулін М.А. [6] та інших.

Постановка завдання. Метою статті є визначення еколого - економічних тенденцій у трансформації земельних угідь Житомирської області та зони допустимого радіоактивного забруднення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан використання земельних ресурсів зони Полісся не відповідає вимогам раціонального природокористування. Своєрідні природно-ландшафтні характеристики регіону в поєднанні з значними територіями, що зазнали радіоактивного забруднення під час аварії на ЧАЕС, ще більше ускладнюються соціо-економічними наслідками післяаварійного періоду. Порушено екологічно допустиме співвідношення площі ріллі та лісів, природних кормових угідь. Розораність

* Науковий керівник: Ходаківський Є.І. – д.в.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

сільськогосподарських угідь Поліської частини Житомирської області є найвищою серед аналогічних показників лісових зон європейських країн. Необхідність трансформації сільськогосподарських земель, на нашу думку, обумовлюється чинниками, що можуть мати зовнішнє або внутрішнє походження (рис. 1).

Рис. 1. Логічно-смысловая модель чинників реорганізації земель та угідь сільськогосподарських підприємств.

Джерело: розробка автора

Частина з вищевказаних чинників має природний характер та є некерованими, або малокерованими, інша частина покликана на підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів, розв'язання проблем, пов'язаних з надмірною сільськогосподарською освоєністю, дегуміфікацією ґрунтів, поширенням ерозійних процесів, погіршенням агрохімічних властивостей ґрунтів та ін. Для повного відображення трансформаційних процесів землекористування у господарстві або використання земельних ресурсів на рівні галузі чи макроекономічному рівні необхідним є врахування як зміни у структурі сільськогосподарських земель та угідь, так і фактичної зміни площі.

Протягом 2008–2012 років у Житомирській області було вилучено із господарського обігу 13,3 тис. га сільськогосподарських земель. З них 12,03 тис. га (90,4%) у зоні допустимого радіоактивного забруднення. Унаслідок цього покращився рівень сільськогосподарської освоєності території, однак на фоні зменшення площі сільськогосподарських земель та угідь відбулася їх трансформація. Площа ріллі у структурі

сільськогосподарських угідь збільшилась на 2,5% у районах, віднесених до зони допустимого радіоактивного забруднення, та на 1,6% на рівні області (табл. 1).

Таблиця 1

Трансформація сільськогосподарських угідь Житомирської області та зони допустимого радіоактивного забруднення

Вид угідь	Рік					
	2008	2009	2010	2011	2012	2012 +- 2008
Трансформація угідь: у Житомирській області, %						
Рілля	70,92	71,58	71,54	71,56	72,54	+1,62
Перелogi	6,46	5,87	6,09	6,10	5,13	-1,33
Багаторічні насадження	1,52	1,52	1,53	1,54	1,54	+0,02
Сіножаті	8,56	8,56	8,47	8,42	8,42	-0,14
Пасовища	12,54	12,47	12,37	12,37	12,38	-0,16
Трансформація угідь у зоні допустимого радіоактивного забруднення, %						
Рілля	63,35	63,42	63,68	63,94	65,87	+2,52
Перелogi	6,19	6,21	6,40	6,25	4,31	-1,88
Багаторічні насадження	1,10	1,11	1,15	1,15	1,15	+0,05
Сіножаті	14,47	14,44	14,24	14,11	14,05	-0,41
Пасовища	14,89	14,82	14,54	14,55	14,61	-0,28
Площа орних земель, га						
Житомирська область	1083524	1092837	1085285	1084452	1098677	+15153
Зона	275523	275522	270631	270728	278681	+3158

Джерело: власні дослідження

Збільшення частки ріллі відбулося, в першу чергу, за рахунок зменшення частки перелогів. За період 2008–2012 років площа перелогів по області зменшилась з 98628 га до 77673 га, або на 21,2%, що в структурі сільськогосподарських угідь склало 1,33%. Аналогічно площа перелогів зменшилась у районах, віднесених до зони допустимого радіаційного забруднення з 26917 га до 18231 га, або на 1,88% у структурі сільськогосподарських угідь.

Меншу частину земель, що було переведено під рілля, зайняли пасовища. Площа відповідних угідь скоротилась з 191608 га у 2008 році до 187489 га у 2012 році. Площа сіножатей скоротилась з 130800 га до 127518 га на обласному рівні та з 62918 га до 59463 га на рівні зони допустимого радіоактивного забруднення. Площа під багаторічними насадженнями залишилась майже незмінною – 23197 га у 2008 році та 23263 га у 2012 році на рівні області та 4806 га у 2008 та 4884 га у 2012 роках на рівні районів, віднесених до зони допустимого радіоактивного забруднення. Таким чином, трансформація сільськогосподарських угідь на обласному рівні мала наступну форму:

- 1) за рахунок перелогів частка ріллі зросла на 82,1% (+ 12440,6 га);
- 2) за рахунок сіножатей частка ріллі зросла на 8,6% (+ 1303,2 га);
- 3) за рахунок пасовищ частка ріллі зросла на 9,9% (+ 1500,1 га).

Максимальне відхилення за рахунок частки багаторічних насаджень може складати 1,2% (181,8 га).

Трансформація сільськогосподарських угідь районів, віднесених до зони допустимого радіоактивного забруднення:

- 1) за рахунок перелогів частка ріллі зросла на 74,6% (+ 2356 га);
- 2) за рахунок сіножатей частка ріллі зросла на 16,3% (+ 514,7 га);
- 3) за рахунок пасовищ частка ріллі зросла на 11,1% (+ 350,5 га).

Максимальне відхилення за рахунок частки багаторічних насаджень може складати 1,98% (62,5 га).

Ескалація антропогенного навантаження на навколишнє середовище та штучно занижена значущість екологічних факторів, що дістались у спадок від адміністративно-

командної економічної системи, обумовили перевищення екологічно обґрунтованого рівня розораності сільськогосподарських угідь Житомирської області та зони допустимого радіоактивного забруднення.

Згідно науково обґрунтованих норм, розораність сільськогосподарських угідь у межах 60 - 80% є несприятливою, 25 - 60% умовно сприятливою, 25% і менше – сприятливою. Частку ріллі на рівні 50% можна вважати оптимальною [6; 7]. Відповідно до концепції адаптивно-ландшафтного використання земельних ресурсів, співвідношення дестабілізуючих(рілля) і стабілізуючих(луки та пасовища) угідь в агроландшафті Житомирської області має бути 1:1,2, зокрема в поліській зоні 1:2, перехідній – 1:1,16, у лісостеповій – 1:0,8. Відповідно, екологічно обґрунтованою розораністю сільськогосподарських угідь поліської зони Житомирської області, включно із зоною допустимого радіоактивного забруднення, можна вважати 40% та в середньому по області 52% (рис. 2).

Екологічно
обґрунтована
розораність
сільськогосподарських
угідь:
- область
- забруднені ^{137}Cs та ^{90}Sr
*Розораність
забруднених ^{137}Cs та
 ^{90}Sr земель
** Розораність
земель області

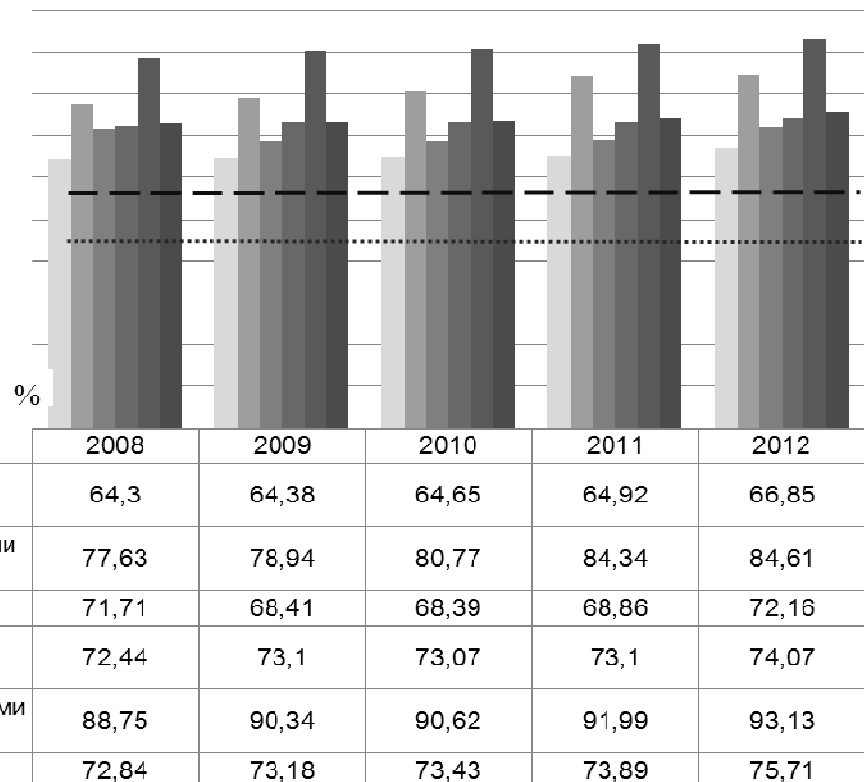

Рис. 1. Розораність сільськогосподарських угідь Житомирської області та зони допустимого радіоактивного забруднення.

Джерело: власні дослідження

Рівень розораності земельного фонду Житомирської області станом на 01.01. 2012 року склав 37,6%:

- у зоні Полісся (783,6 тис. га сільськогосподарських земель або 49,4% території області) розораність земельного фонду – 30,4%, агроландшафту - 59,43%;
- у зоні Лісостепу (457,1 тис. га сільськогосподарських земель або 28,8% території області) розораність земельного фонду 68,2%, агроландшафту – 84,37%;
- у перехідній зоні (347,0 тис. га сільськогосподарських земель або 21,9% території області) розораність земельного фонду – 86,2%, агроландшафту – 48,5%.

Незважаючи на збільшення частки орних земель у екологічно незбалансованій територіальній структурі, до якої належить Житомирська область, та у зоні допустимого радіоактивного забруднення, де одним із гарантів отримання продукції сільського господарства, що відповідає ДР 2006 є висока культура землеробства, основні економічні

показники ефективності використання земельних ресурсів демонструють висхідну динаміку (табл. 2).

Таблиця 2

Агрегатовані показники економічної ефективності використання земельних ресурсів

Region	Валова продукція на 100 га, тис грн.			Землевіддача			2012 +- 2010, %
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	
1	2	3	4	5	6	7	8
Житомирська область	418,2	476,6	524,6	0,35	0,40	0,44	+25,7
в т. ч. зона допустимого радіоактивного забруднення	297,1	310,6	346,9	0,50	0,52	0,58	+16,0

Джерело: власні розрахунки

Протягом останніх років вихід валової продукції сільського господарства з одиниці площі у натуральному та грошовому вимірі у Житомирській області зростає. Урожайність зернових культур у зазначеній області зросла з 29,4 ц/га до 43,5 ц/га, у зоні допустимого радіоактивного забруднення з 15,8 ц/га до 23 ц/га. Приріст валової продукції за трьохрічний період склав на обласному рівні 26%, на рівні районів, віднесених до зони допустимого радіоактивного забруднення - 16%. Таким чином, можна відмітити динаміку росту економічних показників ефективності використання земельних ресурсів, однак, зважаючи на збільшення частки орних земель - екстенсивним шляхом.

Висновки з даного дослідження. Для приведення агроландшафту Житомирського Полісся до екологічно обґрунтованої структури необхідно вилучити та перевести у стабілізуючі угіддя 191,1 тис. га ріллі, з них у зоні допустимого радіоактивного забруднення 102,1 тис. га. Найбільш доцільним шляхом здійснення таких трансформацій є організація землеволодіння та землекористування на адаптивно-ландшафтних засадах. Такий підхід уможливило покращення умов землекористування у Житомирській області, де характерним є велика кількість ґрунтових відмін з частим їх чергуванням на відносно невеликих земельних ділянках (строкатість ґрунтового покриву) та на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, де строкатість ґрунтового покриву ще більше ускладнена плямистим характером забруднення земель ¹³⁷Cs та ⁹⁰Sr. Зміни структури сільськогосподарських земель та угідь на цій основі покликані на переведення сучасної системи використання земельних ресурсів на ресурсозберігаючу основу, в межах якої повинна відбуватись подальша інтенсифікація використання земельних ресурсів.

Література

1. Проектування ґрунтозахисних та меліоративних заходів в агроландшафту / С.Ю. Булигін, В.І. Бураков, М.М. Котова, Б.І. Новак, А.Б. Ачасов, А.В. Барвінський. – К. : Національний аграрний університет, 2004. – 114 с.
2. Третьяк А.М. Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування / А.М. Третьяк, Р.А. Третьяк, М.І. Шквар. – К. : Ін-т землеустрою УААН, 2001. – 15 с.
3. Методы обоснования программ устойчивого развития сельских территорий : моногр. / под ред. В.И. Фролова; СПб. гос. архит.-строит. ун-т. – СПб., 2011. – 464 с.
4. Волков С.Н. Землеустройство: в 3-х т, Т. 2 : Землеустроительное проектирование. Внутрихозяйственное землеустройство : учебник / С.Н. Волков. – М. : Колос, 2001. – 648 с.
5. Чепурных Н.В. Региональное развитие: сельская местность / Н.В. Чепурных, А.В. Новоселов, А.В. Мерзлов ; Рос. акад. наук. Совет по изучению производ. сил. – М. : Наука, 2006. – 384 с.
6. Сулин М.А. Землеустройство сельскохозяйственных предприятий : учебное пособие / М.А. Сулин. – СПб. : Издательство «Лань», 2002. – 224 с.
7. Сохнич А.Я. Ландшафтно-екологічні аспекти управління земельними ресурсами / А.Я. Сохнич, Л.М. Тібілова // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 27-28.

8. Екологічні проблеми землеробства / І.Д. Примак, Ю.П. Манько, Н.М. Рідей, В.А. Мазур, В.І. Горщар, О.В. Конопльов, С.П. Паламарчук, О.І. Примак ; за ред. І.Д. Примака. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 456 с.

References

1. Bulyhin, S.Yu., Burakov, V.I., Kotova, M.M., Novak, B.I., Achasov, A.B., Barvinskyi, A.V. (2004), *Proektuvannia gruntozakhysnykh ta melioratyvnykh zakhodiv v ahrolandshafta* "Design of soil and reclamation activities in agricultural landscapes", Natsionalnyi ahrarnyi universytet, Kyiv, Ukraine, 114 p.
2. Tretiak, A.M., Tretiak, R.A. and Shkvar, M.I. (2001), *Metodychni rekomendatsii otsinky ekolohichnoi stabilnosti ahrolandshaftiv ta silskohospodarskoho zemlekorystuvannia* "Methodical recommendations of environmental sustainability assessment of agricultural land and agricultural landscapes", In-t zemleustroiui UAAN, Kyiv, Ukraine, 15 p.
3. Frolov, V.I. (2011), *Metody obosnovaniya programm ustoychivogo razvitiya selskikh territoriy* "Methods of sustainable development justification of the rural areas", monograph, SPb. gos. arkh. -stroit. un-t., St.-Peterburg, Russia, 464 p.
4. Volkov, S.N. (2001), *Zemleustroystvo: v 3-kh t, T. 2 : Zemleustroitelnoye proyektirovaniye. Vnutrikhozyaystvennoye zemleustroystvo* "Land management: 3 Vols. - Volume 2: land use planning. farm boundary", textbook, Kolos, Moscow, Russia, 648 p.
5. Chepurnykh, N.V., Novoselov, A.V. and Merzlov, A.V. (2006), *Regionalnoye razvitiye: selskaya mestnost* "Regional development: rural territory", Nauka, Moscow, Russia, 384 p.
6. Sulyn, M.A. (2002), *Zemleustroystvo selskokhozyaystvennykh predpriyatiy* [Land management of agricultural enterprises], tutorial, izdatelstvo "Lan", St.-Peterburg, Russia, 224 p.
7. Sokhnych, A.Ya. and Tibilova, L.M. (2006), "Landscape and environmental aspects of land management", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 27-28.
8. Prymak, I.D., Manko, Yu.P., Ridei, N.M., Mazur, V.A., Horshchar, V.I., Konoplov, O.V., Palamarchuk, S.P., Prymak, O.I. (2010), *Ekolohichni problemy zemlerobstva* [Environmental problems of agriculture], Kyiv, Ukraine, 456 p.

УДК 674.8

Свинтух М.Б.,
стажист-дослідник кафедри економіки довкілля,
природних ресурсів і менеджменту природокористування,
Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА І ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВА З ВІДХОДІВ ДЕРЕВИНИ

Svyntukh M.B.,
researcher of the department of economics of the environment,
natural resources management and environmental sciences
Ternopil National Economic University

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF THE PRODUCTION AND USE OF FUEL FROM WOOD WASTE

Постановка проблеми. У лісах знаходиться значна кількість невикористовуваної деревини і її відходів. Тому у зв'язку з наростаючим дефіцитом сировинних ресурсів References та їх невідновлюваністю у світовому масштабі почали приділяти надзвичайну увагу використанню деревних відходів, тирси та інших побічних продуктів біомаси. Сьогодні, коли ціни на використовувані джерела енергії (газ, нафту, електроенергію) зростають, необхідно приділяти достатню увагу раціональному використанню відновлювальних джерел енергії. Спалювання деревних відходів в сучасному розробленому обладнанні відноситься

до екологічно прийнятних методів використання промислових відходів. Саме тому сучасні проблеми енергетики можуть бути вирішені тільки при раціональному використанні всіх існуючих на Землі джерел палива та енергії, серед яких чільне місце займає біомаса, як постійно поновлюване джерело палива.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми використання відходів деревини розглянуті в наукових працях таких вчених: Г.Г. Гелетути [1], А.М. Дейнеки [2], В.Е. Лотоша [3], С.О. Медведєва [4], Є.В. Мішеніна, В.С. Міщенко [6], А.П. Петрова, М.В. Римара, А. О. Сафонова [5], Ю.Ю. Туниці, М.А. Хвесика [7], О.І. Фурдичка [8] та ін.

Поряд з цим, у наукових роботах зазначених авторів, публікаціях інших вчених не приділено належної уваги питанням використання деревних відходів з погляду економічних аспектів, як альтернативного забезпечення розвитку джерел енергії та з урахуванням екологічної складової, зокрема на деревообробних підприємствах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження наявного енергетичного потенціалу раціонального використання відходів деревини в Україні й організаційних аспектів виробництва палива з них.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фахівці констатують, що економічно доцільний потенціал біомаси в Україні становить близько 30 млн. т умовного палива на рік (до 15% загального енергоспоживання). За рахунок його використання реально замінити близько 6 млрд. куб. м природного газу на рік вже до 2020 року. Зараз в Україні для виробництва енергії використовується до 1 млн. т умовного палива біомаси на рік (близько 0,5% загального енергоспоживання) [1].

Деревне паливо представляє собою біопаливо у вигляді паливної тріски, дров, паливних гранул, брикетів. Сировиною для виробництва деревного палива служить деревна біомаса, яка складається зі стовбурної деревини, кори, хвої або листя. Деревну біомасу можна поділити на біомасу від рубок головного користування, біомасу від прохідних рубок догляду, проріджування, лісосічні відходи головних рубок і біомасу з переробленої деревини. Також сировинним джерелом лісового деревного палива є деревина малого діаметра з молодих деревостанів. Лісове деревне паливо також можна робити з круглої деревини, яка не є сировиною для деревообробної промисловості у зв'язку з незадовільною якістю, кількістю або місцем розташування. Заготівля деревної біомаси може здійснюватися при проведенні лісозаготівельних робіт на ділянці, лісовому складі біля дороги, нижньому складі або на підприємствах лісопереробної промисловості.

Лише частина загального потенціалу лісової паливної деревини є доступною. Безліч технологічних, соціально – економічних та екологічних чинників впливає на практичну можливість її використання. Так, наприклад, круглі лісоматеріали, що застосовуються в лісовій промисловості, купуються в необкорованому вигляді, за винятком мізерного обсягу деревної сировини тропічних порід. Лише частина використовуваних сировинних матеріалів може бути перероблена у вироби; інша, відповідно, представляє собою побічні продукти. Тверді побічні продукти складаються із тріски, кори і тирси. Тріска і частково тирса використовуються в якості сировини на целюлозних підприємствах. Тирса є основною сировиною для заводів з виробництва деревостружкових і деревоволокнистих плит. Решта тверді побічні продукти застосовуються для вироблення енергії, в основному, на підприємствах лісової галузі, а надлишок продається стороннім організаціям.

Що стосується лісопилок, тільки четверта частина їх суміщена з целюлозно – паперовим виробництвом, і їх побічне паливо використовується усередині єдиного підприємства для виробництва теплової та електричної енергії. Лише деякі з незалежних лісопильних заводів займаються власним виробництвом електроенергії. Більшість лісопилок виробляють теплову енергію для сушіння пиломатеріалів шляхом спалювання деревного палива в котельні, а надлишки палива продають стороннім котельням й електростанціям.

Деревні відходи постачаються на спеціальні підприємства, що займаються виробництвом пелет в промислових масштабах, проте можуть перероблятися на місцях. У цьому випадку необхідно дотримуватися вимог до підготовки сировини:

- низька вологість (для зниження енерговитрат на виробництво пелет, для більш високої ефективності їх застосування);

- рівномірне подрібнення на частинки приблизно однакового розміру, що значною мірою впливає на якість вихідної продукції. У невеликих грануляторах відсутня стадія

підготовки сировини, що веде до двох шляхів його використання: або використання одного постійного джерела сировини, або щоразу, завантажуючи масу в гранулятор, перебудовувати його режим роботи;

– обов'язкова оптимізація температурного режиму виробництва, оскільки натуральний лігнін не проявляє клеючих властивостей, поки маса вихідної сировини не буде нагріта до визначеної температури і, отже, випуск пелет неможливий, але слід враховувати, що висока температура може завдати шкоди обладнанню.

Обладнанням для виробництва пелет є:

– дробильна та сушильна апаратура (в більшості випадків в мобільних пелетних пресах таке обладнання відсутнє, тому слід вибрати цю апаратуру окремо).

– гранулятори, які внаслідок відсутності постійно поповнюючого потужного джерела вихідної сировини слід вибирати невеликих обсягів і потужності, наприклад, мобільний пелетний прес на 3-5 м³/год вихідної сировини з виходом готової продукції – 500-700 кг;

– пелетний котел, який може використовуватися також і для отримання біопалива, яке постійно зростає у зв'язку з підвищенням попиту на нього.

Система виробництва деревного палива залежить від вибору місця розташування обладнання для подрібнення деревини. Подрібнення може здійснюватися на придорожному або навантажувальному майданчику, у місцях вирубки лісу, на терміналі або на енергетичній установці, де спалюється тріска.

Розглянемо основні процеси та альтернативні варіанти виробництва лісової тріски (табл. 1). Вибір оптимальної системи виробництва безпосередньо залежить від типу лісового насадження.

Таблиця 1

Системи виробництва лісової деревної тріски: варіанти основних процесів

Відходи інтегрованої лісозаготівлі	Відходи заготовки довгомірних сортиментів	Спеціалізований процес заготовки паливної деревини	Інтегрований процес заготовки паливної деревини
Подрібнення на придорожному майданчику	Подрібнення у місці вирубки	Подрібнення на придорожному майданчику	Подрібнення у місці вирубки
Пакетування на придорожному майданчику, подрібнення на котельні	Пакетування у місці вирубки	Транспортування паливної деревини; подрібнення на котельні	Подрібнення на придорожному майданчику
Транспортування відходів лісозаготівлі; подрібнення на котельні	Подрібнення на придорожному майданчику		Транспортування паливної деревини; подрібнення за місцем складування
	Транспортування відходів лісозаготівлі; подрібнення за місцем складування		Транспортування паливної деревини; подрібнення на установці

Джерело: складено автором на основі [9]

Одним з визначальних чинників процесу виробництва деревного палива є ступінь інтеграції операцій із заготівлі деревної біомаси для енергетичних цілей в системі лісозаготівельних операцій. На початковому етапі робіт із заготівлі деревної біомаси рівень інтеграційних відносин є низьким. Як правило, використовується існуюча технологія з незначними змінами і є відсутньою чіткий організаційний зв'язок з традиційними лісозаготівельними операціями, заготівля деревної біомаси виконується як окрема підпорядкована операція. Цей процес називають «двопрохідною системою» заготівлі деревної біомаси.

Більш високий рівень інтеграції дозволяє застосувати метод і технології «однопрохідної системи», що здійснюється паралельно з традиційними лісозаготівельними роботами. Інтеграція операцій із заготівлі деревної біомаси та ділової деревини дозволяє повністю

використовувати синергетичний ефект від спільного виробництва робіт. При цьому зростають ризики, підвищуються вимоги до організації робіт.

На лісозаготівельних операціях може використовуватися широкий спектр техніки і технологій: хлистова технологія на базі трелювальних тракторів, заготівля дерев на базі валочно – пакетуючих машин, сортиментна технологія на базі харвестерів і форвардерів, комбіновані технології. Найбільш універсальними на лісосічних роботах є системи машин для заготівлі сортиментів. З цієї причини вони є домінуючими на лісозаготівельних операціях у скандинавських країнах.

Відомо, що в даний час в світі домінує хлистова технологія заготівлі деревини, на частку якої припадає близько 80% від загального обсягу заготівель. Дана група технологічних процесів включає в себе виконання наступних технологічних операцій: валка – формування пакету – трелювання – очищення дерев від гілок – навантаження деревини на лісовозний транспорт. Операція очищення дерев від сучків може виконуватися як на лісосіці, так і на верхньому складі, до або після операції трелювання відповідно. На первинному транспорті деревини використовуються як гусеничні, так і колісні лісопромислові трактори.

Технологічні схеми виробництва тріски відрізняються великою різноманітністю і мають такі переваги та недоліки:

- при виробництві тріски на лісовому складі у дороги існує залежність між роботою рубальної машини і самоскиди («гарячий ланцюжок»), яка може призводити до їх простоїв, знижуючи рівень використання виробничих потужностей і підвищуючи витрати при виробництві тріски. При виробництві тріски для спалювання у промислових котельнях, рубальна машина і самоскид діють незалежно один від одного («холодний ланцюжок»), що дозволяє підвищити коефіцієнт використання виробничих потужностей і зменшити витрати;

- слабкою ланкою схеми виробництва тріски для спалювання у промислових котельнях є транспортування, що має низьку об'ємну щільність і займає великий об'єм вантажного простору деревної біомаси. Нові технології, наприклад, пакетування залишків рубки, дають змогу збільшити об'ємну щільність і знизити транспортні витрати;

- обладнання, яке в системі централізованого виробництва тріски має високу вартість, тому технологічна схема виробництва тріски для спалювання у промислових котельнях є прийнятною тільки для великих підприємств. Малі підприємства (котельні) можуть використовувати схему виробництва тріски на лісовому складі біля дороги.

При розгляді питання про місце переробки залишків деревини в тріску слід пам'ятати, що транспортування тріски є значно дорожчим від транспортування дров. Також дорожні умови не завжди дозволяють вивести тріску з вантажної площадки. Тому найбільш перспективними в Україні слід визнати переробку залишків деревини в тріску на нижньому складі.

Для транспортування дров'яної деревини по дорогах загального користування можуть використовуватися звичайні автомобілі – лісовози, а також сільськогосподарські трактори з причепами.

Таким чином, якщо залишки деревини будуть доставлятися безпосередньо для спалювання у промислових котельнях, то у лісозаготівельників не буде необхідності купувати спеціалізовані машини й устаткування.

У скандинавських країнах при проектуванні технологічних процесів виробництва деревного палива розглядається низка чинників, що пов'язані з заготівлею, транспортуванням і закупівлею.

Враховуючи накопичений в скандинавських країнах досвід, слід врахувати вплив вітчизняних природно – виробничих чинників: характеристики машин, умови лісосіки, якість тріски, людський фактор, взаємодії в ланцюжках машин, масштаб виробництва, організацію постачань.

Результати дослідження дозволяють запропонувати економіко-екологічний варіант загальної схеми руху деревної маси, включаючи лісосічні відходи та відходи лісопиляння і деревообробки (рис. 1).

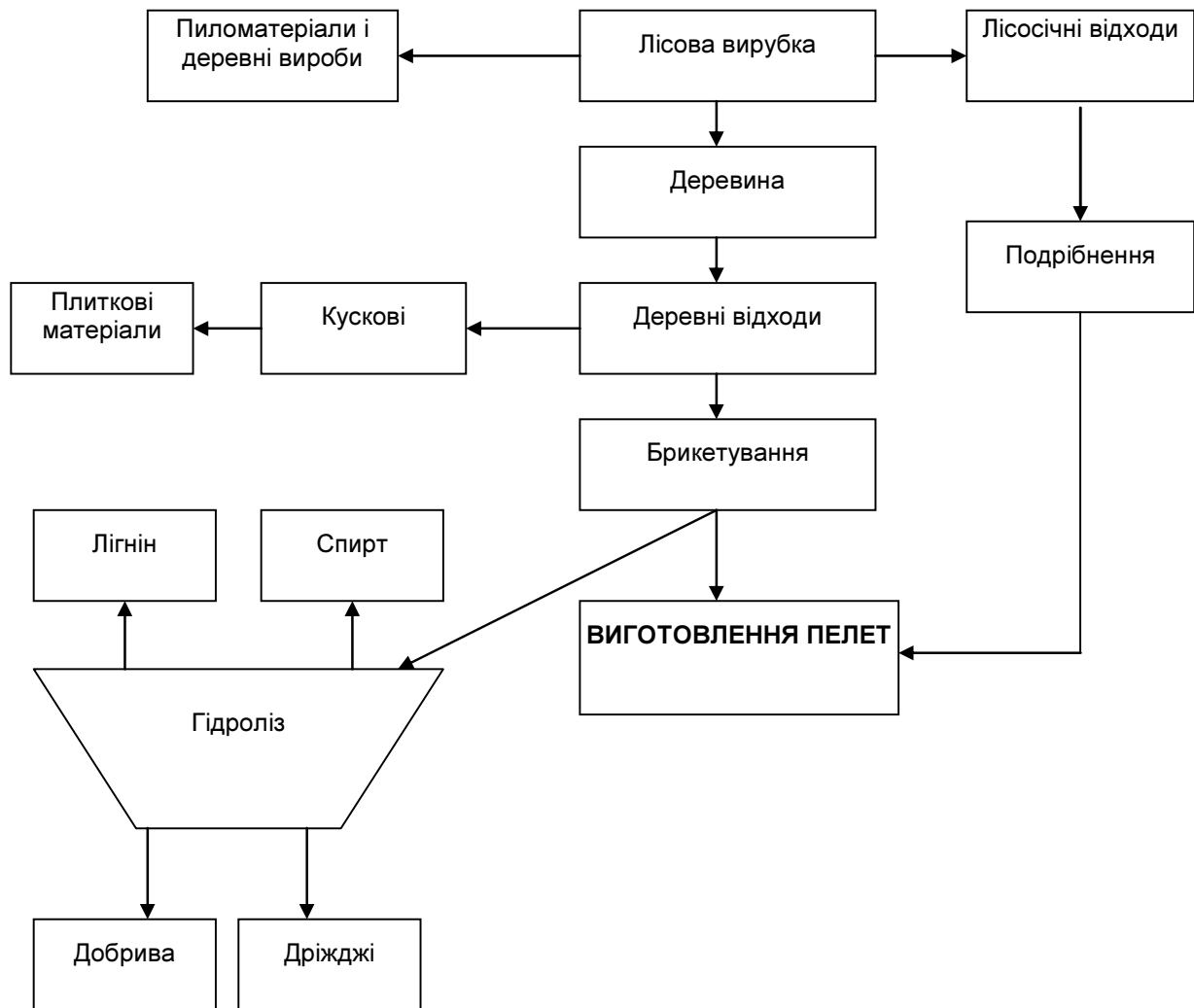

Рис. 1. Принципова схема переробки відходів деревини

Джерело: адаптовано [4]

Побічні продукти та відходи деревини використовуються при отриманні компостів, добрив, отриманні вуглекислотних екстрактів і для енергетичних цілей. Організація таких виробництв передбачається у лісопромисловому регіоні. Особливої уваги заслуговує рух деревної біомаси. Рациональне розміщення виробництв і транспортних потоків дозволяє досягти істотних переваг в порівнянні з альтернативами. Рішення про впровадження ресурсозберігаючих технологій, безпосередня реалізація проектів має ґрунтуватися на системі показників виробничо – технологічного, економічного, екологічного та соціального характеру. При їх тісному поєднанні може бути досягнуто розвиток мало витратних і безвідходних технологічних рішень.

У ролі критеріїв оцінки та прийняття рішень щодо вибору того чи іншого варіанту організації робіт з виробництва палива з відходів деревини для потреб енергетики повинні стати критерії економічної ефективності.

На першому етапі планування необхідно вирішити яку саме деревну біомасу заготовляти для подальшої переробки на паливо.

По-друге, необхідно вибрати з низки варіантів застосовувані технології заготівлі, переробки і транспортування деревної біомаси. Кожен етап виробництва вносить свою частку у кінцеву собівартість готової продукції і, відповідно, визначає загальну ефективність виробництва робіт. Крім того, повинні бути враховані певні обмеження.

Найважливішими показниками кінцевих результатів та сукупної ефективності виробництва в умовах ринкової економіки є прибуток і рентабельність (прибутковість). Рівень рентабельності залежить насамперед від величини прибутку, розміру витрат і застосовуваних ресурсів.

Висновки та подальші дослідження. Система прийняття оптимальних рішень передбачає аналіз всіх стадій виробництва палива з відходів деревини з урахуванням обмежень екологічного, технологічного і технічного характеру. Оптимальний варіант на локальній ділянці є ланкою ланцюга планування всього технологічного процесу. Результатом роботи системи підтримки прийняття рішень щодо стимулювання раціонального використання деревної біомаси і відходів лісозаготівель в біоенергетиці є вибір найбільш збалансованого та економічно ефективного варіанта реалізації технологічного процесу.

У багатьох випадках целюлозні, паперові і лісопилні виробництва розташовуються на одній території, утворюючи інтегроване підприємство лісової галузі, яке дозволяє ефективно використовувати сировину і енергію. На багатьох підприємствах виробленням енергії керує окрема енергетична компанія.

Повна переробка відходів деревини забезпечить створення нових робочих місць, впровадження інноваційних проектів в рамках політики енергозбереження, поліпшення екології довкілля, і зумовить економічну вигоду, зокрема: суттєве оновлення основних виробничих фондів; підвищення ефективності енергетичних підприємств; використання високопродуктивного сучасного обладнання; скорочення використання викопних видів палива; використання деревних відходів і низькосортної деревини; поліпшення екологічної ситуації, скорочення викидів парникових газів; можливість залучення позабюджетних джерел фінансування за рахунок одержання квот на ринку парникових викидів; створення додаткових робочих місць при реалізації програми використання відходів, низькосортної і перестійної деревини; поліпшення умов праці обслуговуючого персоналу енергетичних господарств; зниження собівартості виробництва теплової енергії; підвищення стійкості роботи енергетичних підприємств і зниження залежності їх від зовнішніх чинників.

Література

1. Гелетука Г. Біоенергетика на задвірках / Г.Гелетука // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2013/03/20/366395/>.
2. Дейнека А.М. Лісове господарство: еколого – економічні засади розвитку: [монографія] / А.М. Дейнека. – К.: Знання, 2009. – 350 с.
3. Лотош В.Е. Переработка отходов природопользования / В. Е. Лотош. – Екатеринбург: Полиграфист, 2007. – 503 с.
4. Медведев С.О. Движение древесной биомассы в перспективном развитии лесосибирского промышленного комплекса / С.О. Медведев, Р.А. Степень, С.В. Соболев // Хвойные бореальной зоны. – 2010. – № 3 – 4 (XXVII). – С. 341-345.
5. Сафонов А. О. Тенденции развития производства композиционных материалов из отходов древесины / А. О. Сафонов // Научный журнал КубГАУ. – 2012. – № 75 (01). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ej.kubagro.ru/2012/10/pdf/28.pdf>
6. Удосконалення системи управління відходами в Україні в контексті європейського досвіду / В.С. Міщенко, Г.П. Виговська, Ю.М. Маковецька, Т.Л. Омеляненко. – К.: "Лазурит-Поліграф", 2012. – 120 с.
7. Хвесик М.А. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: механізм стимулювання, інституціональне та інноваційно-інвестиційне забезпечення : монографія / М.А. Хвесик, О.М. Шубалий, Н.М. Василик. – К.: ТОВ «ДКС», 2011. – 498 с.
8. Фурдичко О.І. Проблема оптимізації використання природно-ресурсного потенціалу певного регіону / О.І. Фурдичко, В.С. Паштецький // Агроекологічний журнал. – 2013. – № 1. – С. 17-24.
9. Stampfer K. (Institut für Forsttechnik, Universität für Bodenkultur Wien), Verfahren und Kosten für die Energieholzerzeugung in der Durchforstung in Abhängigkeit von den Geländebedingungen. In: Tagungsunterlagen Fachtagung «Kosten der Energieholzbereitstellung

– Kurzumtrieb und Durchforstung», Wieselburg, November 2005. Available at www.klimaaktiv.at/filemanager/download/13624/

References

1. Heletukha, H. (2013), "Bioenergy in the backyard", *Ekonomichna pravda*, available at: <http://www.epravda.com.ua/columns/2013/03/20/366395/>.
2. Deineka, A.M. (2009), *Lisove hospodarstvo: ekoloho – ekonomichni zasady rozvytku* [Forest: bases for ecological and economic], monograph, Znannia, Kyiv, Ukraine, 350 p.
3. Lotosh, V.E. *Pererabotka othodov prirodopolzovaniya* [Recycling nature], monograph, Poligrafist, Ekaterinburg, Russia, 503 p.
4. Medvedev, S.O., Stepen, R.A., Sobolev, S.V. (2010), "Movement of woody biomass in the future development of an industrial complex Lesosibirsk", *Hvoynnye borealnoy zony*, no. 3 – 4, p. 341-345.
5. Safonov, A.O. (2012), "Trends in the development of production of composite materials from waste wood", *Nauchnyy zhurnal KubGAU*, no 75 (01), available at: <http://ej.kubagro.ru/2012/10/pdf/28.pdf>
6. Mishchenko, V.S., Vyhovska, H.P., Makovetska, Yu.M., Omelianenko, T.L. (2012), *Udoskonalennia systemy upravlinnia vidkhodamy v Ukraini v konteksti yevropeiskoho dosvidu* [Improving waste management in Ukraine in context of European experience], monograph, "Lazuryt-Polihrad", Kyiv, Ukraine, p. 120/
7. Khvesyk, M.A., Shubalyi, O.M., Vasylyk, N.M. (2011), *Kompleksne vykorystannia lisoresurnoho potentsialu: mekhanizm stymuliuvannia, instytutsionalne ta innovatsiino-investytsiine zabezpechennia* [Seamless lisoresurnoho potential: mechanism of stimulation, and institutional innovation and investment to ensure], monograph, TOV «DKS», Kyiv, Ukraine, 498 p.
8. Furdychko, O.I., Pashtetskyi, B.C. (2013), "The problem of optimizing the use of natural resources of a given region", *Ahroekologichnyi zhurnal*, no. 1, pp. 17-24.
9. Stampfer, K. (2005), (Institut für Forsttechnik, Universität für Bodenkultur Wien), Verfahren und Kosten für die Energieholzerzeugung in der Durchforstung in Abhängigkeit von den Geländebedingungen. In: Tagungsunterlagen Fachtagung «Kosten der Energieholzbereitstellung – Kurzumtrieb und Durchforstung», Wieselburg, November 2005, available at: <http://klimaaktiv.at/filemanager/download/13624/>

ДЕМОГРАФІЯ, ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

УДК 332.144: 502.131.1

Сатир Л.М.,
д.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОГНОЗУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ХОЛЬТА- ВІНТЕРСА

Satyr L.M.,
dr.sc.(econ.), assistant professor of the
department of economics enterprise
Bila Tserkva National Agrarian University

FORECASTING OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES OF UKRAINE BASED ON THE HOLT- WINTERS MODEL

Постановка проблеми. Перехід України та її регіонів до сталого розвитку сільських територій є однією з найважливіших проблем сучасності. Сталий розвиток має забезпечити високу якість життя нинішнього та майбутнього поколінь українського народу на основі економічного зростання, формування соціально орієнтованої ринкової економіки, раціонального споживання матеріальних ресурсів.

Останніми роками в Україні досить активно досліджувались проблеми сталого розвитку взагалі, але з акцентом в більшості випадків на екологічний аспект. Проте науковці всього світу визнають, що сталий розвиток, окрім екологічного, включає в себе ще й економічний та соціальний аспекти. За такими напрямками українське село не те що «стало» розвивається, а швидше «стало» деградує. Тому проблема сталого розвитку саме сільських територій є надзвичайно актуальною і вимагає негайного вирішення [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У напрямі вивчення сталого розвитку в Україні зроблені певні кроки, пов'язані з уточненням категоріального апарату, визначенням складових сталого розвитку сільських територій та пошуком системи факторів (індексів та індикаторів) щодо оцінки його стану. У дослідження цієї проблеми вагомий внесок внесли відомі вчені-економісти: О.М. Варченко, І.Г. Винтизенко [1], В.М. Геєць [2], М.І. Долішній, М.З. Згуровський, М.К. Орлатий, Я.І. Сибаль [6], Г.О. Статюх, О.І. Черняк [7], О.В. Шубравська [8], В.В. Юрчишин та інші. Проте економічна ситуація, яка склалася на селі, вимагає пошуку прогнозованих можливостей щодо реалізації економічних реформ, формування різних господарських структур для розширення підприємницької діяльності, що в цілому сприятиме економічному розвитку сільських територій.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та прогнозування показників розвитку сільських територій на основі використання адаптивних моделей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим заходом щодо вирішення проблеми сталого розвитку сільських територій є схвалення концепції "Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року", в якій зазначається, що оптимальним варіантом розв'язання цієї проблеми є "створення правових, фінансових та

організаційних умов для реалізації багатофункціональності сільського господарства, формування конкурентоспроможного аграрного сектору, диверсифікації виробництва і зайнятості сільського населення, сприятливих агроландшафтів, якісного середовища проживання людей у сільській місцевості та розвитку партнерства держави, бізнесу і територіальних громад" [3].

Доктор економічних наук О. Шубравська за визначеності рівноцінності всіх компонент триади «суспільство-економіка-природа» вважає, що фундаментальне місце серед показників сталого розвитку належить економічній складовій, яка є основою для функціонування інших підсистем. Адже підвищення рівня економічного розвитку дасть можливість впроваджувати ресурсозберігаючі та екологічнобезпечні технології, інновації у сфері контролю та попередження екологічних катастроф, що згодом підвищить екологічну відповідальність населення. Таким чином, економічний розвиток та економічне зростання не прямо, а опосередковано впливають на екологічну безпеку через спрямованість і способи її забезпечення. Для розвитку соціальної складової необхідно перенаправляти економічне зростання на задоволення соціальних потреб населення.

Само по собі економічне зростання не може бути самоціллю суспільства. Воно повинно супроводжуватися підвищенням рівня життя населення, диференціацією доходів у суспільстві, модернізацією структури національної економіки, підвищенням якості навколишнього природного середовища.

Отже, автор робить висновки про те, що сталість економічного розвитку – це здатність економічної системи зберігати динамізм, стабільне збалансоване зростання у часовому, просторовому та структурному аспектах, це об'єктивний процес, що відбувається в країні під впливом економічних, політичних, соціальних, демографічних, ресурсних та інших чинників.

З іншого боку, розвиток сільських територій – це суб'єктивний процес, адже він відбувається під впливом управлінських рішень сільської, районної, обласної та загальнодержавної влади, тому процес розв'язання проблеми забезпечення сталого економічного розвитку передбачає формування системи показників, які, з одного боку, деталізуватимуть фактори впливу на кінцевий результат і в такий спосіб визначатимуть доцільні напрями регулюючого впливу, а з іншого – дозволятимуть оцінити ефективність заходів, здійснених з цією метою. По суті, такі показники представляють собою індикатори сталості розвитку економічної системи. У своїй сукупності вони утворюють соціально-економічну модель.

Для реалізації можливості керувати такою моделлю необхідно мати не тільки попередні та поточні значення показників розвитку, але і прогнозовані дані, які відіграють значно більшу роль в економічному розвитку ніж поточні. Існуючі методи прогнозування, які ґрунтуються на аналітичних процедурах, логічних правилах та раціональному експертному мисленні, у багатьох випадках не дають бажаного результату стосовно якості оцінок прогнозів, а тому виникає проблема значного і прискореного підвищення якості коротко- та середньострокового прогнозування.

Розв'язання задач ефективного прогнозування на новому якісному рівні вимагає застосування сучасних методів системного аналізу до існуючих підходів та методів, коректного використання методів математичного моделювання на основі досягнень теорії оцінювання та статистичного аналізу даних. Пропонуємо здійснювати прогнозування показників розвитку на основі використання методології адаптивного прогнозування, оскільки саме адаптивні моделі є найбільш достовірними в процесі прогнозування економічних показників в умовах значних змін зовнішнього середовища.

Адаптивне прогнозування дає змогу автоматично змінювати константу згладжування в процесі обчислення. Інструментом прогнозування в адаптивних методах є математична модель з одним чинником «час». Адаптивні моделі прогнозування – це моделі дисконтування даних, які здатні швидко пристосовувати свою структуру й параметри до зміни умов. Найважливіша особливість їх полягає у тому, що це саморегулюючі моделі і у разі появи нових даних прогнози оновлюються з мінімальною затримкою, без повторення спочатку всього обсягу обчислень.

Для короткострокового статистичного прогнозування показників розвитку сільських територій України можна використовувати адаптивні моделі із сезонною компонентою, наприклад, модель Хольта-Вінтерса.

На основі визначених умов, розглянемо ситуацію в якомусь поточному стані, для якого відомий поточний рівень ряду y_t й очікуване значення $y_{t+1} = \hat{y}_t(1)$. Залежно від закладеної у модель гіпотези формування сподіваних значень розрізняють моделі адаптивних сподівань, неповного коригування, раціональних сподівань. Методи розрахунку доволі складні, тому підхід до розгляду цієї проблеми схематично представлено на рис. 1.

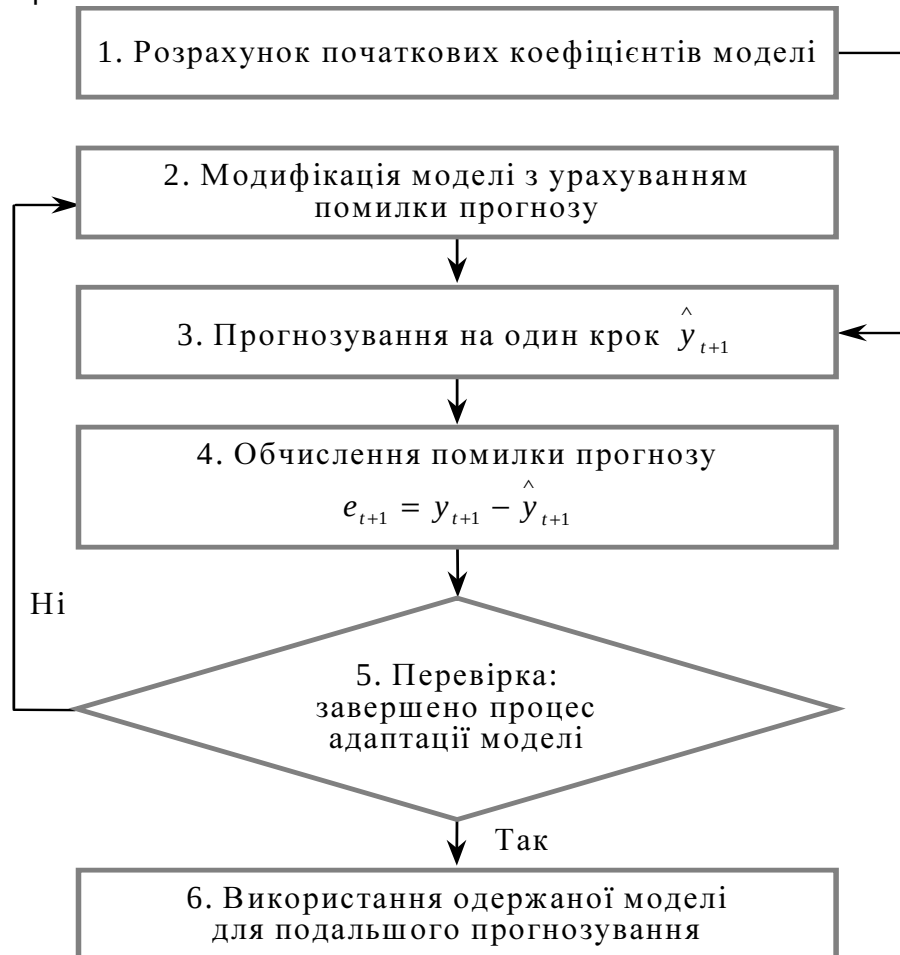

Рис. 1. Схема побудови адаптивних моделей

Джерело: [5]

Помилка прогнозу через зворотний зв'язок надходить до моделі та враховується залежно від прийнятої системи переходу від одного стану до наступного. В результаті з'являються «компенсаційні» зміни, які дають змогу коригувати параметри моделі з метою більшого узгодження поведінки моделі з динамікою ряду. Наприклад, бажане значення $y^*(t)$ будь-якого економічного показника визначається рівнянням:

$$y_t^* = a_0^* + a_1^* t + \varepsilon_t^*, \quad (1)$$

де залишки ε_t^* є «білим шумом» і не корелюють із t . Фактичне значення на момент t рівняння y_t не збігається із бажаним значенням, але буде пристосовуватися до нього за таким правилом:

$$y_t = y_{t-1} + \gamma(y_t^* - y_{t-1}) + \varepsilon_t, \quad 0 \leq \gamma \leq 1, \quad (2)$$

де ε_t – «білий шум». Із (2) випливає, що на кожному кроці t рівень ряду y_t буде коригуватися в напрямі очікуваного значення y_t^* на величину, пропорційну різниці між бажаним і поточним рівнями економічного показника. Співвідношення (2) можна

переписати у вигляді експоненціальної середньої першого порядку:

$$y_t = \gamma_t^* + (1 - \gamma)y_{t-1} + \varepsilon_t, \quad (3)$$

з чого спостерігаємо, що поточне значення величини y_t є зваженим середнім бажаного рівня на даний момент часу та фактичного значення в попередньому періоді. Підставляючи значення (1) в (3), маємо модель коригування прогнозу:

$$y_t = \gamma_0^* + \gamma_1^* \cdot t + (1 - \gamma)y_{t-1} + (\varepsilon_t + \gamma\varepsilon_t^*). \quad (4)$$

Це співвідношення називають короткотерміновою функцією моделі.

Таким чином, адаптація здійснюється ітеративно з одержанням кожної нової фактичної точки ряду. Модель постійно «всмоктує» інформацію й розвивається з урахуванням нових тенденцій, наявних на нинішній момент. Завдяки зазначеним властивостям адаптивні методи найуспішніше використовують для оперативного прогнозування [3].

В цілому ж у практиці статистичного прогнозування базовими адаптивними моделями вважаються моделі Брауна і Хольта, які належать до схеми ковзної середньої, та модель авторегресії. Решта адаптивних методів: метод адаптивної фільтрації (МАФ), метод гармонійних ваг тощо [4] розрізняються за способом оцінювання параметрів моделі та визначенням параметрів адаптації базових моделей.

Адаптивна модель за методом Хольта – це динамічний процес у вигляді лінійно-адитивного тренду:

$$\hat{y}_t(\tau) = \hat{a}_{0,t} + \hat{a}_{1,t} \cdot \tau, \quad (5)$$

де $\hat{y}_t(\tau)$ — прогнозована оцінка рівня ряду $y_{t+\tau}$, яка розраховується в момент часу t на τ кроків уперед;

$\hat{a}_{0,t}$ — оцінка поточного (t -го) рівня часового ряду,

$\hat{a}_{1,t}$ — оцінка поточного приросту.

Припускається, що випадкові залишки мають нормальний закон розподілу із нульовим математичним сподіванням та дисперсією σ_e^2 .

У цьому методі послаблені умови однопараметричності моделі Брауна за рахунок введення двох параметрів згладжування – α та β ($0 < \alpha < 1, 0 < \beta < 1$).

Коефіцієнти лінійної моделі за методом Хольта розраховують за такими співвідношеннями:

$$\hat{a}_{0,t} = \hat{a}_{0,t-1} + \hat{a}_{1,t-1} + \alpha \cdot e_t, \quad (6)$$

$$\hat{a}_{1,t} = \hat{a}_{1,t-1} + \alpha \cdot \beta \cdot e_t, \quad (7)$$

де e_t – похибка прогнозу рівня y_t , обчислена в момент часу $(t-1)$ на один крок уперед,

$$e_t = y_t - \hat{y}_t.$$

Коефіцієнт $\hat{a}_{0,t}$ має значення, близьке до останнього рівня, і становить закономірну складову цього рівня; коефіцієнт $\hat{a}_{1,t}$ — визначає приріст, що склався наприкінці періоду спостережень, але характеризує також швидкість зростання показника у попередніх етапах. Початкові значення параметрів моделі знаходять за методом найменших квадратів на підставі кількох перших спостережень. Оптимальні значення параметрів згладжування α та β визначають методом багатовимірної числової оптимізації, коли вони є сталими для всього періоду спостереження.

Після оцінювання параметрів $a_{0,t}$ та $a_{1,t}$ прогноз на t моментів часу, тобто $\hat{y}_t(\tau)$, розраховують як суму оцінки середнього поточного значення ($\hat{a}_{0,t}$) та очікуваного показника зростання ($\hat{a}_{1,t}$), помноженого на період випередження τ , тобто :

$$\hat{y}_t(\tau) = \hat{a}_{0,t} + \hat{a}_{1,t} \tau. \quad (8)$$

За допомогою оператора L можна зрушити всю послідовність даних на один крок назад: $Ly_t = y_{t-1}$. Застосування оператора L до спостережень і коефіцієнтів моделі Хольта дає змогу представити її як модель ARIMA (0, 1, 1) у вигляді:

$$(1-L)^2 y_t = \{1 - (2 - (\alpha + \alpha \cdot \beta)L + (1 - \alpha)L^2)\} e_t. \quad (9)$$

Формулювання адаптивних моделей у термінах лінійних параметричних моделей ARMA (авторегресії – ковзної середньої) уможливорює також тлумачення їх як підмножини класу лінійних параметричних моделей. Отже, встановлюється відповідність між двома різними підходами до моделювання часових рядів [4].

Метод Хольта-Вінтерса на відміну від методу Хольта, окрім лінійного тренду включає ще й сезонну компоненту.

Прогноз на τ кроків уперед для адитивної форми моделі будують за формулою:

$$\hat{y}_t(\tau) = \hat{a}_{0t} + \hat{a}_{1t} \tau + \hat{s}_{t-m+\tau}, \quad (10)$$

де s – коефіцієнт сезонності;

m – період сезонного циклу (наприклад, за квартальними даними $m=4$). Обчислення параметрів моделі виконують за співвідношеннями:

$$\hat{a}_{0t} = \alpha(y_t - \hat{s}_{t-m}) + (1 - \alpha)(\hat{a}_{0t-1} + \hat{a}_{1t-1}), \quad (11)$$

$$\hat{a}_{1t} = \gamma(\hat{a}_{0t} - \hat{a}_{0t-1}) + (1 - \gamma) \hat{a}_{1t-1}, \quad (12)$$

$$\hat{s}_t = \beta(y_t - \hat{a}_{0t}) + (1 - \beta) \hat{s}_{t-m}, \quad (13)$$

де α, β, γ – параметри згладжування (адаптації), ($0 < \alpha < 1$, $0 < \beta < 1$, $0 < \gamma < 1$).

Мультиплікативна модель аналогічна адитивній моделі з тією лише різницею, що розраховані за лінійною моделлю прогнозові значення коригують шляхом множення їх на сезонні коефіцієнти. Прогноз на τ кроків розраховують за формулою:

$$\hat{y}_t(\tau) = (\hat{a}_{0t} + \hat{a}_{1t} \cdot \tau) \hat{s}_{t-m+\tau}, \quad (14)$$

а параметри обчислюють за співвідношеннями:

$$\hat{a}_{0t} = \alpha(y_t / \hat{s}_{t-m}) + (1 - \alpha)(\hat{a}_{0t-1} + \hat{a}_{1t-1}), \quad (15)$$

$$\hat{a}_{1t} = \gamma(\hat{a}_{0t} - \hat{a}_{0t-1}) + (1 - \gamma) \hat{a}_{1t-1}, \quad (16)$$

$$\hat{s}_t = \beta \cdot y_t / \hat{a}_{0t} + (1 - \beta) \hat{s}_{t-m}. \quad (17)$$

Для несезонних часових рядів обчислювальні формули спрощують за рахунок виключення сезонної компоненти. За відносно постійної амплітуди сезонної хвилі доцільно використовувати адитивну модель, у разі її зміни відповідно до тенденції середнього рівня – мультиплікативну. Зазначимо, що моделі змішаного типу іноді дають точніший результат, але погано тлумачаться змістовно. Практика показує, що у випадку, коли сезонні коливання процесу великі й не дуже стабільні, мультиплікативна модель дає неточні результати.

У процесі побудови моделі виконують числову оптимізацію параметрів адаптації в межах $[0; 1]$ [1].

Таким чином, вибір адаптивних методів обґрунтовувався можливістю побудови моделей, які самокоригуються, здатних враховувати результати прогнозу, зробленого на попередньому етапі [4]. У разі надходження фактичного значення показника оцінюється помилка прогнозного значення і враховується певною процедурою коригування моделі. Адаптивні методи дозволяють врахувати різну інформаційну цінність рівнів ряду, що використовується за короткострокового прогнозування, характерного для сільськогосподарського виробництва із яскраво вираженою циклічністю [2]. Отже, розглянута адаптивна модель Хольта-Вінтерса дозволяє прогнозувати економічні показники сталого розвитку сільських територій України.

Висновки та подальші дослідження. Для короткострокового прогнозування сталого розвитку сільських територій України можна рекомендувати адаптивну модель Хольта-Вінтерса, яка на відміну від моделі Хольта, окрім лінійного тренду, включає ще й сезонну компоненту. Ця модель дає можливість спрогнозувати економічні показники-індикатори розвитку сільських територій та скоригувати управлінські дії керівників центральної та регіональної влади, органів місцевого самоврядування та їх об'єднань на рівні координаційних рад і виконавчих дирекцій асоціацій органів місцевого самоврядування.

Література

1. Винтизенко І.Г. Детерминированное прогнозирование в экономических системах / И.Г. Винтизенко // Труды III междунар. конф. «Новые технологии в управлении, бизнесе и праве» (г. Невинномысск, 30 мая 2003 г.). – Невинномысск: Изд-во ИУБП, 2003. – С. 30-37.
2. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування : підручник / В.М. Геєць, Т.С. Клебанова, О. І. Черняк та ін. – Харків: ВД ІНЖЕК, 2005. – 396 с.
3. Дуброва Т.А. Статистические методы прогнозирования / Т.А. Дуброва. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 206 с.
4. Лук'яненко І.Г. Сучасні економетричні методи у фінансах : навч. посібник / І.Г. Лук'яненко, Ю.О. Городніченко. – К. : Літера ЛТД, 2012. – 352 с.
5. Наконечний С. І. Економетрія : навч. посібник / С.І. Наконечний, Т.О. Терещенко, Т. П. Романюк. – К. : КНЕУ, 2007. – 350 с.
6. Сибаль Я.І. Економіко-математичне моделювання в АПК : навч. посібник / Я.І. Сибаль, З.С. Кадюк, І.Є. Іваницький. – Львів: Магнолія 2006, 2012. – 277 с.
7. Черняк О.І. Динамічна економетрика / О.І. Черняк, А.В. Ставицький. – К. : КВІЦ, 2009. – 120 с.
8. Шубравська О.В. Сталий розвиток агропродовольчої системи України в умовах посилення світових інтеграційних процесів / О.В. Шубравська // Актуальні проблеми економіки: Науковий екон. журнал. – 2003. – № 2 (20). – С. 83-87.

References

1. Vintizenko, I.G. (2003), "Determined forecasting in the economic systems", *Trudyi III mezhdunar. konf. «Novyye tehnologii v upravlenii, biznese i prave»* [Proceedings of the III Intern. conf. "New technologies in management, in business and in right "], (Nevinnomyssk, May 30, 2003 g), Izd-vo IUBP, Nevinnomyssk, Russia, pp. 30-37.
2. Heiets, V.M., Klebanova, T.S., Cherniak O.I. etc. (2005), *Modeli i metody sotsialno-ekonomichnoho prohnouzuvannia* [Models and methods of social and economic forecasting], textbook, VD INZhEK, Kharkiv, Ukraine, 396 p.
3. Dubrova T.A. (2003), *Statisticheskie metody prognozirovaniya* [Statistical methods and forecasting], YuNITI-DANA, Moscow, Russia, 206 p.
4. Lukianenko, I.H. (2012), *Suchasni ekonometrychni metody u finansakh* [Modern Econometrics methods in Finances], tutorial, Litera LTD, Kyiv, Ukraine, 352 p.
5. Nakonechnyi, C.I., Tereschenko, T.O. and Romaniuk, T.P. (2007), *Ekonometriia* [Econometrics], tutorial, KNEU, Kyiv, Ukraine, 350 p.
6. Sybal, Ya.I., Kadiuk, Z.S. and Ivanytskyi, I.Ye. (2012), *Ekonomiko-matematychnye modeliuvannia v APK* [Economic and mathematical modeling in AIC]: tutorial, Magnoliia 2006, Lviv, Ukraine, 277 p.

7. Cherniak, O.I. and Stavytskyi, A.V. (2009), *Dinamichna ekonometrika* [Dynamic Econometrics], KVITs, Kyiv, Ukraine, 120 p.
8. Shubravska, O.V. (2003), "Sustainable development of agrarian food system of Ukraine in terms of world integration processes", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 2 (20), pp. 83-87.

УДК 330.59:330.567.22:36

Глухова О.О.,
к.е.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних наук,
Донецький державний інститут здоров'я,
фізичного виховання і спорту
Національного університету фізичного
виховання і спорту України

СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Hlukhova O.O.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of
socialhumanitarian sciences department,
Donetsk State Institute of Health, Physical Education and Sport
National University of Physical Education and Sport of Ukraine

SOCIAL ORIENTATIONS OF STATE ECONOMIC POLICY FOR ENSURING PROPER QUALITY LIFE OF THE POPULATION

Постановка проблеми. Питання забезпечення належної якості життя населення надзвичайно актуалізується в умовах кризового стану економіки України. Вразливість економічної системи держави відсуває на другий план проблему досягнення соціальних орієнтирів – охорони здоров'я та фізичного виховання, освіти та охорони навколишнього середовища, соціального та правового захисту тощо. Водночас у стратегічній перспективі відсутність уваги держави до соціальних аспектів у якості можливих наслідків матимуть конкретні негативні явища економічного характеру у вигляді скорочення чисельності працеспроможного населення, зростання навантаження на пенсійний фонд, збільшення захворюваності на соціальні хвороби (алкоголізм, наркоманія) тощо. Отже, акцентування уваги на вирішенні соціальних завдань при проведенні економічної політики держави дозволяє виконати умови забезпечення належної якості життя населення з одночасним позитивним впливом на економічну складову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складові формування якості життя населення, досягнення балансу між економічною та соціальною складовою постійно знаходяться у колі інтересів представників наукового середовища. Так, поряд із значною кількістю публікацій за напрямком у різні періоди часу, тільки за останні роки представники різних наукових шкіл публікували дослідження за проблемними аспектами забезпечення соціальної складової в якості життя населення. Зокрема, комплексністю характеризуються дослідження В.Г. Никифорова [5-6; 12], в яких розглянуто питання формування й оцінювання якості життя населення для подальшого корегування регіональної соціальної політики; регіональний аспект з додатковим наголошенням на взаємозв'язку розвитку економіки та якості життя населення представлений у працях В.М. Янишевського [13]; питання систематизації показників оцінки якості життя населення висвітлено у наукових статтях С.Ю. Гончарової [2], О.Д. Гордей [3], А.В. Черкасова [11]; шляхи вирішення

актуальних проблем забезпечення добробуту населення, охорони його здоров'я представлено в працях Е.Б. Бойченко [1], В.І. Куценка [4], Т.М. Фертікової [10]. Водночас, невирішеними залишаються питання забезпечення збалансованості економічних та соціальних потреб громадянського суспільства, що потребує більш ґрунтовного розгляду.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування соціальних орієнтирів економічної політики держави для забезпечення належної якості життя населення, формування відповідних напрямків нівелювання соціальної напруги.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалії сьогодення наочно демонструють гостроту проблеми дисбалансу між економічними та соціальними інтересами суспільства. Перманентні кризові явища в економіці країни висунули на перший план проблеми економічного забезпечення мінімальних потреб людини для забезпечення відповідності між якістю життя населення та рівнем соціально-економічного розвитку системи. Складність означеної ситуації пояснюється багатогранністю зв'язків, на чому наголошено у наукових дослідженнях провідних науковців. Зокрема, у працях вчених одеської наукової школи акцентується увага на наявності взаємозв'язку між якістю життя населення та рівнем соціально-економічного розвитку системи - зазначено, що економічний, соціальний, людський потенціали під впливом відповідних потреб, власне, і забезпечують соціально-економічний розвиток системи [12, с. 35]. Послідовно в наукових працях В.Г. Никифоренко наголошує на періодичних змінах стратегічного значення складових ланцюга виробничих ресурсів: «людські ресурси – матеріальні ресурси – фінансові ресурси» [5]. В дослідженні В.М. Янишевського [13] зазначено, що інтелектуальний капітал за умови відповідного його удосконалення спроможний забезпечити інноваційний розвиток економіки та підвищення якості життя населення. На думку вченого, саме стимулювання інноваційного розвитку держави є запорукою подальшого зростання якості життя населення.

Тіснота означеного зв'язку підтверджена тезою про можливі негативні зміни у якості життя населення при ознаках дисбалансу між рівнями соціально-економічного розвитку [12, с. 338-339] – у якості параметрів для своєчасного діагностування прояву негативних змін вченими пропонується розглядати: рівень купівельної спроможності населення; міру забезпеченості товарами тривалого користування; ступінь нерівності розподілу доходів (багатства) населення; рівень бідності; частку якісних ринкових та суспільних благ в їх загальній кількості [10, с. 341]. Сучасні дослідження дозволяють наділити державу зобов'язанням створювати сприятливі умови для благополучного життя людей, забезпечуючи економічне зростання та соціальну стабільність суспільства. Концентрація уваги держави на соціальних орієнтирах економічної політики при забезпеченні належної якості життя населення відповідає класичній концепції «базових потреб», запропонованих Міжнародною організацією праці у 1970 році. Положення означеної концепції докладно розглянуто у багатьох наукових дослідженнях, де наголошено про першочерговість саме соціальної орієнтації державної економічної політики з подальшим контролем результативності за напрямками розвитку: фінансове забезпечення населення; турбота про стан здоров'я; можливість отримання бажаної освіти; зайнятість і якість трудового життя; вільний час і дозвілля; сприятливе навколишнє середовище; відповідне соціальне оточення; забезпечення безпеки правосуддя; участь у суспільному житті [3].

Вплив значної кількості негативних явищ на економіку країни останнім часом загострили проблему безробіття, наслідком чого стає скорочення доступу широких верств населення до якісних освітніх та медичних послуг, зменшення тривалості життя тощо. Слід зазначити, що саме перелічені ознаки складають визначення бідності. В наукових дослідженнях А.В. Черкасова підкреслено: «...скорочення тривалості життя, недоступність освіти, обмежені можливості реалізації трудової активності, недоступність якісних продуктів і послуг, у тому числі медичних, зростаюча ізолюваність багатьох верств населення від суспільного життя характеризує бідність згідно з методикою ООН, характеризує бідність [11, с. 44]». Отже, питання забезпечення належної якості життя повинні залишатися в центрі уваги держави.

Враховуючи відмінності між трактуванням понять рівня життя та якості життя населення, слід зазначити, що на сьогодні інтереси держави переважно сконцентровані на підтриманні саме рівня життя населення. При цьому якість життя населення є ширшим поняттям, що характеризується широтою охоплення як економічних, так і соціальних

аспектів. Так, у монографії В.Г. Никифорецького наголошено, що «якість життя» населення складається з життєвих можливостей людини в усіх сферах її життєдіяльності, рівень реалізації життєвих можливостей, стандарти гармонійного розвитку [12, с. 40].

Безперечно, соціальні орієнтири економічної політики держави при забезпеченні належної якості життя населення повинні бути одним з основних завдань на макrorівні. Соціальні орієнтири економічної політики держави повинні полягати у досягненні реальних позитивних зрушень у споживчій та соціально-трудова́й сфері; сферах охорони здоров'я та соціального захисту, освіти та культури; охорони навколишнього середовища тощо. Укрупнено перелічені сфери надають напрямки корегування соціальної політики – підвищення турботи про стан здоров'я та духовний стан населення; оптимізація демографічних показників та якості індивідуальних умов життя населення. Наведена послідовність не є випадковою – саме стан здоров'я населення виступає одним з найголовніших показників якості життя населення, на чому наголошується у сучасних дослідженнях: «...стан здоров'я населення можна розглядати не тільки як один із найважливіших показників якості життя, але і як показник суспільного розвитку країни, відображення її економічного стану» [1].

Серед соціальних орієнтирів економічної політики держави при забезпеченні якості життя населення в розрізі турботи про здоров'я нації важливе місце слід віддати і питанням підвищення соціальної ролі фізичного виховання. Наочно ілюструє ступінь зацікавленості держави у досягненні соціальних орієнтирів стан законодавчої діяльності у галузі фізичного виховання - на сьогодні діє низка нормативно-законодавчих актів, проте діючий базовий закон прийнято ще у 1998 році, а схвалена Кабінетом Міністрів програма потребує конкретизації. Недостатня увага держави до соціальної ролі фізичного виховання має наслідком негативні зміни статистичних показників (табл. 1).

Таблиця 1
Показники, що характеризують сферу фізичного виховання в Україні

Показники за параметрами дослідження, осіб	Значення за період дослідження*				
	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість осіб, що займаються спортом	1317750	1186727	1218362	1276917	1271593
Кількість осіб, що займаються всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи	5223118	4920428	4918331	4951946	4876904
Кількість дитячих фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання	1109	1028	1036	924	891
Кількість учнів і студентів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи	402293	439876	515765	569426	571827

Джерело: складено за даними офіційних статистичних джерел [9]

Так, за даними офіційних статистичних джерел, протягом 2008-2012 років спостерігається скорочення чисельності як потенційних спортсменів (осіб, які займаються спортом), так і осіб, які займаються всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи. Побудована за даними офіційних статистичних джерел таблиця додатково свідчить про скорочення кількості дитячих фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання. Стабільне зростання спостерігається лише у кількості учнів і студентів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи – протягом 5 років спостереження майже у півтора рази збільшилась численність дітей шкільного віку, не здатних витримати стандартні фізичні навантаження.

Державна участь у вирішенні питань, пов'язаних з фізичним вихованням, передусім базується у законодавчому забезпеченні, розробці цільових програм з досліджуваної проблематики. Аналіз наявної законодавчої бази дозволяє стверджувати про прийняття державою тези про важливість забезпечення здоров'я людини, про що наголошено як у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [8], так і в Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки [7]. Зокрема, Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки встановлює як орієнтири соціальної складової якості

життя населення: забезпечення змістовного дозвілля населення; впровадження системи заходів з активізації рухомої активності молоді; підвищення насиченості території держави спортивними спорудами; створення умов для соціальної адаптації людей з обмеженими фізичними можливостями тощо [7].

Обрання питань охорони здоров'я як основних соціальних орієнтирів економічної політики держави зумовлюється безперечною першочерговістю означеної сфери у соціально-орієнтованій економіці, про що наголошується у сучасних дослідженнях [4]. Додатковим фактором першочергового включення питань охорони здоров'я до соціальних орієнтирів економічної політики держави є, власне, стан здоров'я населення, яке за результатами сучасних досліджень лише на три чверті можна вважати здоровим [1]. При вирішенні питань охорони здоров'я заслуговує уваги проблематика збільшення тривалості життя, скорочення рівня смертності, впровадження заходів, спрямованих на профілактику захворювань. Зв'язок програм підвищення якості життя населення та програм охорони здоров'я є прямим, оскільки мінімізація впливу негативних факторів на здоров'я населення (політична, економічна та соціальна напруга, стан навколишнього середовища, духовний вакуум, брак фізичної активності) сприятиме кінцевому зростанню якості життя населення.

Висновки з даного дослідження. Економічні та соціальні потреби населення мають прояв у формуванні відповідного рівня та якості життя. Концентрація уваги держави на стабілізації економічної складової якості життя населення залишає поза увагою низку проблемних питань, пов'язаних із споживчою та соціально-трудовою сферами; сферами охорони здоров'я та соціального захисту, освіти та культури; охорони навколишнього середовища. Необхідність затвердження соціальних орієнтирів економічної політики держави при забезпеченні належної якості життя населення визначається потребою корегування соціальної політики – підвищення турботи про стан здоров'я та духовний стан населення; оптимізація демографічних показників та якості індивідуальних умов життя населення.

Базовим напрямком у формуванні соціальних орієнтирів економічної політики держави виступає турбота про здоров'я нації, комплексність означеного напрямку соціальної політики повинна забезпечуватися і підвищенням уваги до питань фізичного виховання.

Перспективи досліджень у даному напрямі полягають в обґрунтуванні умов та критеріїв забезпечення належної якості життя населення у соціальному аспекті з одночасним позитивним впливом на економічну складову.

Література

1. Бойченко Е.Б. Соціально-економічна оцінка стану здоров'я населення (на прикладі Донецького регіону) / Е. Бойченко, І. Присяжна // Схід. – 2010. – № 3 (103). – С. 13-17.
2. Гончарова С.Ю. Показники оцінки рівня життя населення та їх систематизація / С.Ю. Гончарова, Ю.П. Радущко // Бізнесінформ. – 2012. – № 6. – С. 114-117.
3. Гордей О. Система чинників і фінансові показники вимірювання рівня життя населення / О. Гордей // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 222-225.
4. Куценко В. Здоров'я нації як стратегічний ресурс держави / В. Куценко // Вісн. НАН України. – 2009. – № 6. – С. 44-51.
5. Никифорова В.Г. Сучасні підходи до оновлення понять щодо розвитку людських ресурсів / В.Г. Никифорова // Економіка розвитку: науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 60-66
6. Никифорова В.Г. Розвиток людських ресурсів: методологічні підходи до системного управління / В.Г. Никифорова, В.О. Кравченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – Т. 2, № 2. – С. 139-143
7. Про схвалення Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки від 31.08.2011 р. № 828 - р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/22572>
8. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 17.11.2009 р. № 1724-VI /// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T091724.html
9. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України; за ред. О.Г. Осауленка. – К. : Держаналітінформ, 2013. – 544 с.

10. Фертікова Т.М. Дослідження динаміки добробуту населення України / Т.М. Фертікова // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – Том 2, № 1 (3). – С. 338-346.
11. Черкасов А.В. Аналіз взаємозв'язку основних понять у сфері управління якістю життя населення / А.В. Черкасов // Проблеми науки. – 2012. – № 3. – С. 44-46.
12. Якість життя населення регіону : монографія / під ред. В.Г. Никифоренка. – Одеса: Друкарня «Атлант» ВОІ СОІУ, 2012. – 225 с.
13. Янишевський В.М. Удосконалення використання організаційного капіталу для забезпечення інноваційного розвитку економіки та підвищення якості життя населення регіонів/ В.М. Янишевський // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 1 (23). – С. 46-50.

References

1. Boichenko, E.B. (2010), "Socio-economic estimation of the state of health of population (on the example of the Donetsk region)", *Skhid*, no. 3 (103), pp. 13-17.
2. Honcharova, S.Iu. (2012), "Indexes of estimation of standard of living of population and their systematization", *Biznesinform*, no. 6, pp. 114-117.
3. Hordei, O. (2009), "System of factors and financial indexes of measuring of standard of living of population", *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 10, pp. 222-225.
4. Kutsenko, V. (2009), "Health of nation as strategic resource of the state", *Visn. NAN Ukrainy*, no. 6, pp. 44-51.
5. Nykyforenko, V. (2013), "Modern going near updating of concepts in relation to development of human capitals", *Ekonomika rozvytku: naukovyi zhurnal*, no. 2, pp. 60-66.
6. Nykyforenko, V. (2013), "Development of human capitals : methodological going near the system management", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 2, no. 2, pp. 139-143.
7. About approval of the National having a special purpose social program of development of physical culture and sport on 2012-2016, available at: <http://osvita.ua/legislation/other/22572>
8. About a physical culture and sport, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/of_T091724.html
9. Statistical annual of Ukraine for 2012 (2013), Government service of statistics of Ukraine, *Derzhanalitinform*, Kyiv, Ukraine, 544 p.
10. Fertikova, T.M. (2010), "Research of dynamics of welfare of population of Ukraine", *Biuleten Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, vol. 2, no. 1 (3), pp. 338-346.
11. Cherkasov, A. (2012), "Analysis of intercommunication of basic concepts in the field of quality management of life of population", *Problemy nauky*, no. 3, pp. 44-46.
12. Nykyforenko, V. (2012), *Yakist zhyttia naseleennia rehionu* [Quality of life of population of region], Drukarnia «Атлант» ВОІ СОІУ, Odessa, Ukraine, 225 p..
13. Yanysheskyi, V. (2011), "Improvement of the use of organizational capital for providing of innovative development of economy and upgrading of life of population of regions", *Ekonomichniy visnyk Donbasu*, no. 1 (23), pp. 46-50.

УДК 332.122:314:338.43

Поліщук Я.П.,
аспірант кафедри економіки підприємств
та соціально-трудових відносин
Подільський державний аграрно-технічний університет*

ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Polishchuk Ya.P.,
*graduate student of the department of enterprise
economics and social and labor relations
Podolskyi State Agrarian and Technical University*

THE ASSESSMENT OF SOCIAL AND DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Постановка проблеми. Однією із необхідних умов реалізації трансформаційних перетворень, основою соціально-економічного розвитку аграрного виробництва є сталість соціально-демографічних процесів на селі. Прискорені темпи адміністративно-територіальних перетворень сільських населених пунктів на міські призвели до поступового руйнування соціально-економічного стану сільських територій, що стало основою формування негативних процесів загострення демографічної кризи, а саме: зменшення народжуваності, від'ємного приросту сільського населення, міграційних процесів. Все це суттєво відобразилося на формуванні трудового потенціалу сільських територій, оскільки демографічна ситуація села є одним із основних факторів, які впливають на відтворення робочої сили [2, с. 25].

Крім того, на демографічний стан країни та її працересурсний потенціал впливають і такі соціальні чинники, як бідність сімей і недостатність доходів на утримання двох і більше дітей; зайнятість населення та безробіття; відсутність належних житлових умов для молодих сімей та сімей з дітьми; висока захворюваність населення у репродуктивному віці, незадовільний загальний стан охорони здоров'я; нераціональна структура освіти; низька загальна культура населення тощо [6, с. 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем соціально-демографічного розвитку сільських територій і відтворенню трудового потенціалу аграрного виробництва присвячені наукові роботи вчених економістів: Богуцького О.А., Юрчишина В.В., Дієсперова В.С., Маліка М.Й., Шаповала М.В., Дем'яненка М.Я., Саблука П.Т., Грішнєвої О.А., Олійник Т.І., Якуби К.І., Шпикуляка О.Г., Гайдуцького П.І., Бородіної О.М., Павлова О.І., Прокопи І.В., Орлатого М.К., Богині Д.П. та ін. Проте й досі залишаються актуальними питання соціально-демографічного розвитку сільських територій.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є оцінка соціально-демографічного розвитку сільських територій Хмельницької області та розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо шляхів подолання демографічної кризи на сільських територіях.

Виклад основного матеріалу дослідження. До демографічного потенціалу села відносять чисельність його мешканців, зростання якої з демографічного погляду головним чином визначається статистикою народжуваності й смертності, а також балансом міграції населення. Варто зазначити, що погіршення демографічної ситуації в сільській місцевості є однією з сучасних характеристик відтворення людського капіталу села.

Дослідження показують, що демографічна ситуація в Україні на даному етапі визначається демографічною кризою, яка характеризується зниженням народжуваності, зростанням смертності, старінням населення, інтенсивним міграційним впливом молодих

* Науковий керівник: Лотоцький І.І. – д.е.н., професор

людей за кордон. Особливо загрозливих розмірів вона набула в українських селах, зменшення чисельності населення тут почалося ще з 2000 року [4, с. 2].

Погіршення демографічної ситуації також є характерним і для сільських територій Хмельницької області, де відбувається звуження демографічної бази трудового потенціалу внаслідок міграції населення працездатного віку, погіршення вікової структури та, як наслідок, скорочення населення та трудових ресурсів.

Узагальнюючим показником, котрий окреслює тенденції розвитку демографічних процесів у сільській місцевості є динаміка абсолютної та відносної чисельності населення, яка у Хмельницькій області (табл. 1) за досліджуваний період (2007-2012рр.) має тенденцію до зменшення порівняно з 2007 роком на 532,7 тис. осіб (3,9%). Водночас сільське населення зменшилось відповідно на 581,7 тис. осіб (8,9%).

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення Хмельницької області, тис.осіб

Показник	Рік						2012 (+/-) від 2007	2012 в % до 2007
	2007	2008	2009	2010	2011	2012		
Усе населення (постійне)	1370,3	1347,1	1338,2	1330,8	1323,8	1317	-532,7	96,1
Чоловіки	632	621,2	617,1	614,3	611,6	609	-230,2	96,4
Жінки	738,3	726	721,1	716,5	712,1	708	-302,4	95,9
у т.ч. сільське населення	652,6	631	620,1	610,3	601,8	594,4	-581,7	91,1
– Чоловіки	297,1	287,7	283,2	279,4	276,2	273,4	-236,8	92
– Жінки	355,6	343,3	336,9	330,9	325,6	321,1	-344,9	90,3
частка сільського населення, %	47,6	46,8	46,3	45,9	45,5	45,1	x	x
– Чоловіків	47,0	46,3	45,9	45,5	45,1	44,9	x	x
– Жінок	48,2	47,3	46,7	46,2	45,7	45,3	x	x

Джерело: згідно з даними головного управління статистики у Хмельницькій області [5; 8]

На сьогоднішній день на сільських територіях Хмельницької області продовжується загрозливе погіршення демографічної ситуації. Чисельність сільського населення протягом останніх років постійно зменшується, знижується його інтелектуальний рівень, що в свою чергу – загроза державі, її економіці, культурі, духовності.

Серед основних причин демографічної кризи на селі є наступні: економічна криза в державі, соціальна криза, екологічна криза, яка з кожним роком поглиблює свій негативний вплив на стан здоров'я, а отже на відтворення фізично здорового сільського населення.

У структурі населення Хмельницької області 45,1% займає сільське населення, й 54,9% - міське населення. При цьому питома вага сільського населення в загальній кількості населення стрімко зменшується (рис. 1).

Статистика показує, що за роки незалежності в Україні відбулися значні зміни у скороченні наявної чисельності населення, особливо сільського. За останні роки питома вага селян коливається в межах 32-35% від усього наявного населення. Україна змінила свій статус аграрної держави.

Зменшення сільського населення відбувалося внаслідок високих, соціально невиправданих темпів урбанізації, розбудови великих міст та інтенсивного у зв'язку з цим міграційного відпливу селян у міста, що суттєво підірвало демографічну основу їхнього відтворення. Не меншої шкоди завдали адміністративно-територіальні перетворення сільських поселень у міські. Зменшення природного приросту селянства, починаючи з 1979 року, переросло у депопуляцію [7, с. 4].

Якщо на початку 90-х років основним чинником зменшення чисельності сільського населення виступав міграційний вплив до міських поселень, то протягом досліджуваного періоду визначальною причиною такого фактору є природне скорочення населення (табл. 2). Дослідження свідчать, що в сільських населених пунктах спостерігається набагато ширший діапазон коливань рівня смертності, що є своєрідним показником низької ефективності державної соціальної політики.

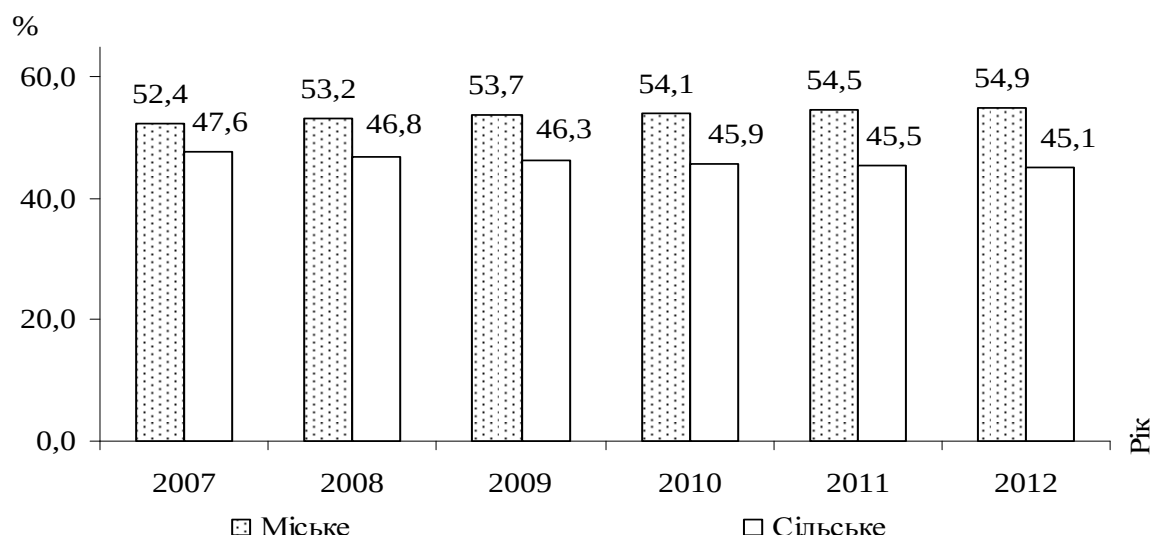

Рис. 1. Динаміка чисельності населення Хмельницької області

Джерело: згідно з даними головного управління статистики у Хмельницькій області [5; 8]

Таблиця 2

Природний приріст (скорочення) населення у Хмельницькій області, осіб

Населення	Рік						2012 (+/-) від 2007	2012 в % до 2007
	2007	2008	2009	2010	2011	2012		
Народжених, всього	13712	14822	14690	14414	14492	14881	1169	108,5
– у сільській місцевості	5961	6183	6385	6049	6304	6397	436	107,3
Померлих, всього	23080	22943	21766	20842	20116	20362	-2718	88,2
– у сільській місцевості	14673	14676	13802	13155	12657	12828	-1845	87,4
Природний приріст (скорочення), всього	-9368	-8121	-7076	-6428	-5624	-5481	3887	58,5
– у сільській місцевості	-8712	-8493	-7417	-7106	-6353	-6431	2281	73,8

Джерело: згідно з даними головного управління статистики у Хмельницькій області [5; 8]

В останні роки в сільській місцевості фіксується деяке поліпшення ситуації з народжуваністю, яка за досліджуваний період зросла на 436 осіб (7,3%).

За даними Державної служби статистики, за часи незалежності України середня тривалість життя населення зросла на 1,9 роки. Найбільший вплив на динаміку тривалості життя в Україні мало зниження смертності від хвороб системи кровообігу та зовнішніх причин смерті.

В Хмельницькій області за 2007–2012 роки середня тривалість життя серед сільських мешканців зросла на 3 роки і становила 70,2 років (рис. 2).

Тривалість життя жінок на протязі досліджуваного періоду була вищою за тривалість життя чоловіків. Зокрема в чоловіків в 2012 році середня тривалість життя становила 64,7 роки, а в жінок на 11 років більше – 75,7 років.

Крім природного руху на зміну чисельності сільського населення значний вплив здійснює механічний рух або міграція сільського населення (табл. 3).

На сучасному етапі міграційні процеси, які відбуваються в нашій країні, характеризуються негативними тенденціями відтворення населення, такими як зниження народжуваності, зростання захворюваності, збільшення смертності, зменшення середньої тривалості життя населення [1].

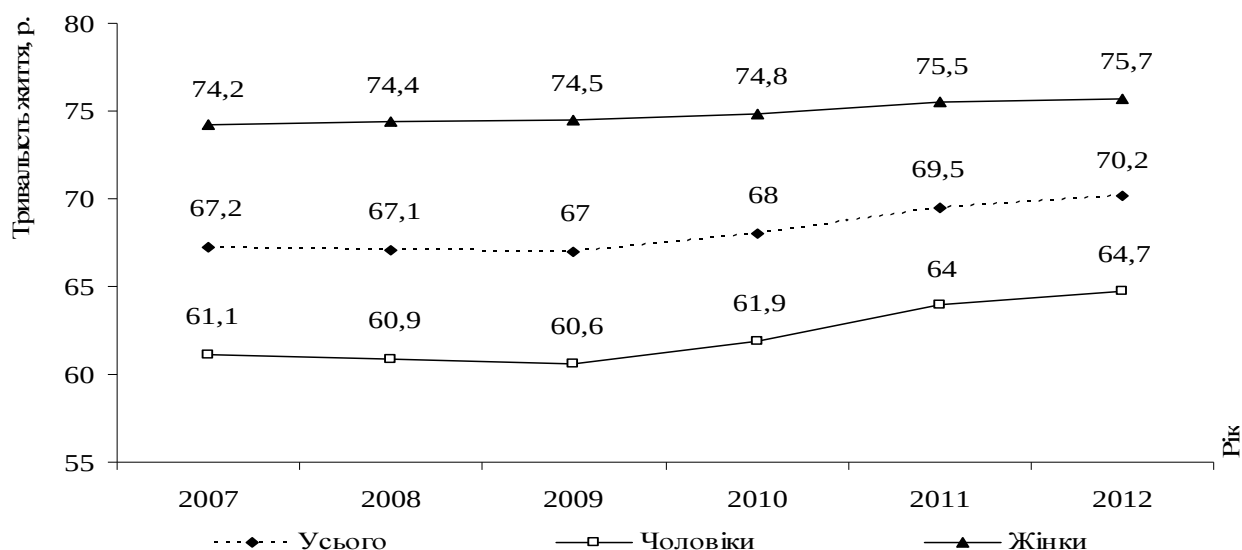

Рис. 2. Середня очікувана тривалість життя при народженні у сільських мешканців у Хмельницькій області

Джерело: згідно з даними головного управління статистики у Хмельницькій області [5;8]

Таблиця 3

Динаміка міграції всього населення Хмельницької області, осіб

Рік	У межах регіону			Зовнішня міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
2007	12882	12882	х	8432	9129	-697
2008	15229	15229	х	9080	9891	-811
2009	14188	14188	х	8761	9099	-338
2010	13988	13988	х	9077	9680	-603
2011	14264	14264	х	9137	10268	-1131
2012	14591	14591	х	9294	10020	-726

Джерело: згідно з даними головного управління статистики у Хмельницькій області [5; 8]

Механічний рух сільського населення характеризується його переміщенням, що пов'язане з пошуком сфери прикладання праці в межах регіону, за межами регіону, за межами держави для покращення матеріального становища або зміною місця проживання. Найнижчим механічний приріст (сальдо міграції) сільського населення спостерігався 2009 року (-338 чол.), найвищим – 2011 року (-1131 чол.).

У сільській місцевості відбувається активний процес скорочення сільського населення й погіршення його кількісних та якісних характеристик. Значна частина населення складається з людей пенсійного віку, з нижчим рівнем освіти, ніж у промисловому секторі, без належної мотивації до праці.

Розвиток негативних процесів у кількісному та якісному відтворенні трудових ресурсів країни, поглиблення демографічної кризи, відповідно до статті 7 Закону України "Про основи національної безпеки України", є загрозою національним інтересам і безпеці України. Проблема формування і реалізації трудового потенціалу є надзвичайно важливою, оскільки від її розв'язання залежать перспективи розвитку вітчизняної економіки, можливості її переходу на інноваційну модель розвитку. Кількісні характеристики трудового потенціалу в Україні незалежно від економічної ситуації визначаються демографічними чинниками [6, с. 1].

Негативний розвиток демографічних процесів та перспектива втрати трудових ресурсів становлять загрозу національній безпеці держави і вимагають здійснення невідкладних системних дій та вжиття упереджувальних заходів щодо подолання демографічної кризи та розвитку трудоресурсного потенціалу.

Вищезазначені системні недоліки обумовлюють необхідність пошуку шляхів подолання демографічної кризи (рис. 3).

Розв'язання демографічної кризи, забезпечення сталого демографічного розвитку та нормалізація відтворення населення є довготривалим і складним процесом. Слід розуміти, що зміст реального виходу з демографічної кризи полягає не стільки в подоланні депопуляції, скільки у підвищенні якісної структури народонаселення, збереженні та відтворенні його життєвого і трудового потенціалу [3, с. 165].

Рис. 3. Шляхи подолання демографічної кризи на сільських територіях

Джерело: розробка автора

Відродження сільських територій як невідкладна потреба зумовлює необхідність розробки чіткої програми дій держави. Адже за роки незалежності сільська місцевість почала просто занепадати, що й проявилось не лише в руйнації соціальної сфери села, але і в

зникненні щороку з карт десятків сіл. Цей процес супроводжується постійним скороченням робочих місць і наростанням сільського безробіття [9, с. 141].

Висновки з даного дослідження. Надзвичайно складним станом характеризується демографічна ситуація в сільських територіях досліджуваного регіону. Критичне становище щодо демографічного стану в сільській місцевості характеризується не тільки погіршенням кількісних, але і якісних параметрів демографічних процесів – абсолютне й відносне зменшення сільського населення супроводжується інтенсивним старінням, значним зниженням народжуваності, зростанням смертності, збереженням інтенсивного міграційного впливу сільської молоді, скороченням тривалості життя, погіршенням здоров'я.

Демографічна ситуація в країні повністю залежить від державної політики. Для покращення демографічної ситуації в Україні необхідно сконцентрувати зусилля на розробці програм, які були б спрямовані на економічне забезпечення відтворення населення, посилення профілактики захворюваності населення, подолання соціального відчуження осіб похилого віку та інвалідів, поліпшення екологічної ситуації, популяризацію здорового способу життя. Такі кроки стануть вагомим підґрунтям для переходу до сучасного режиму відтворення населення й підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

Покращення демографічної ситуації потрібно проводити в комплексі із забезпеченням сталого розвитку сільських територій, підвищенням рівня життя сільського населення, охороною навколишнього природного середовища, збереженням природних, трудових і виробничих ресурсів, підвищенням конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

Література

1. Аграрний сектор України. Демографічна та поселенська база, трудові ресурси села [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-10/doc-25/>
2. Величко О.В. Демографічні проблеми формування трудового потенціалу сільських територій / О.В. Величко // Формування економічних умов розвитку сільських територій. – Київ: ННЦ “ІАЕ”, 2011. – С. 25-30.
3. Зайченко В.В. Стан та перспективи розвитку демографічної ситуації в регіоні / В.В. Зайченко // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 161-166.
4. Кустовська О.В. Демографічний розвиток / О.В. Кустовська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 326 с.
5. Населення Хмельниччини: демографічний щорічник. Головне управління статистики у Хмельницькій області. – 2012. – 90 с.
6. Рада національної безпеки і оборони України. Про заходи щодо подолання демографічної кризи та розвитку трудових ресурсів потенціалу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/files/2007/0921ese1.pdf>
7. Саблук П.Т. Демографічні проблеми українського села: наук. доп. / П.Т. Саблук, К.І. Якуба. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 37 с.
8. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2012 рік. Головне управління статистики у Хмельницькій області. – 2012. – 426 с.
9. Хорунжий М.Й. Економіка села в контексті організаційно економічних трансформацій / М.Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 136-141.

References

1. The agricultural sector of Ukraine. The demographic and settlement base, labor resources of the village, available at: <http://agroua.net/economics/documents/category-10/doc-25/>.
2. Velychko, O.V. (2011), “Demographic problems of formation of the labor potential of rural territories” *Formation of economic conditions for the development of rural territories*, NNTC “IAE”, Kyiv, Ukraine, pp. 25-30.
3. Zaichenko, V.V. (2013), “State and perspectives of the demographic situation in the region”, *Innovative economy*, no. 1, pp. 161-166.
4. Kustovska, O.V. (2008), *Demografichniy rozvytok* [Demographic development], Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine, 326 p.

5. Khmelnytskyi Population, Demographic Yearbook (2012), The Main Department of Statistics in Khmelnytskyi region, 90 p.
6. According to the measures to overcome the demographic crisis and development of labor potential resource (2007), Council of National Security and Defense of Ukraine, available at: <http://www.rnbo.gov.ua/files/2007/0921ese1.pdf>.
7. Sabluk, P.T. and Yakuba, K.I. (2002), *Demohrafichni problemy ukrainskoho sela* [Demographic problems of Ukrainian village], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine, 37 p.
8. Statistical Yearbook of Khmelnytskyi region in 2012 (2012), Main Department of Statistics in Khmelnytskyi region, 426 p.
9. Khorunzhyi, M.Y. (2010), "Rural economy in the context of organizational and economic transformation", *Ekonomika APK*, no 11, pp. 136-141.

МАРКЕТИНГ І РИНКОВІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.138

Сарай Н.І.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій,
Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Sarai N.I.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the
department of economy enterprises and corporations,
Ternopil National Economic University

CONTEMPORARY MARKETING STRATEGIES IN THE ANTICRISIS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

Постановка проблеми. Успіх промислового підприємства залежить від можливостей пристосовуватись до новітніх тенденцій зовнішнього середовища. У насиченому конкурентами швидкозмінному ринку виживає і процвітає таке промислове підприємство, яке швидше пристосовує свою ринкову стратегію й отримує конкурентні переваги. Набуття конкурентних переваг можливе при запровадженні таких інтелектуальних технологій як маркетинг, логістика, управління персоналом, управління якістю продукції та послуг тощо.

Сьогодні успішними є лише ті підприємства, котрі будують свою діяльність у відповідності з основним постулатом маркетингу, тобто виробляють те, чого вимагає ринок. Лише комплекс маркетингових заходів, що охоплює сферу планування діяльності, прийняття рішень щодо виробництва нових товарів, політику ціноутворення, формування стратегії підприємства, заходи щодо формування попиту та стимулювання збуту може забезпечити підприємству стійку конкурентну позицію на ринку, можливості для розвитку діяльності в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою дослідження маркетингових стратегій в антикризовому управлінні підприємством займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Л.В. Балабанова, М.І. Бєлєвцев, С.В.Близнюк, В.О. Василенко, С.М. Іванюта, С.М. Ілляшенко, С.В. Ковальчук, М.В. Корж, Е.М. Коротков, Ф. Котлер, А.О. Старостіна, В.М. Щербань та низка інших.

Зокрема, М.В. Корж у своїх дослідженнях зауважив, що маркетинг – це один із видів творчої управлінської діяльності [5]. На думку вченого, саме маркетинг сприяє розширенню виробництва та торгівлі шляхом виявлення запитів споживачів, досліджень щодо задоволення цих запитів.

У працях А.О. Старостіної маркетингові дослідження трактуються як систематичний процес постановки цілей дослідження, ідентифікації обсягів, збору, аналізу об'єктивної ринкової інформації та розробки рекомендацій для прийняття конкретних управлінських рішень щодо будь-яких елементів продуктово-ринкової стратегії фірми [8].

Заслужують на увагу дослідження С.М. Ілляшенка щодо ролі маркетингового менеджменту у розвитку фірми. На думку автора, маркетинговий менеджмент актуальний тоді, коли управління організацією побудоване на принципах маркетингу, тобто якщо у центрі організації знаходиться споживач [6].

Разом з цим вивчення й аналіз опублікованих за даною проблематикою праць дозволили зробити висновок про те, що питання розробки маркетингових стратегій в період

фінансового оздоровлення підприємства недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо формування різних концепцій маркетингових стратегій, уточнення їх класифікації за низкою ознак та з'ясування можливостей їх застосування в антикризовому управлінні вітчизняними підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для підприємства, що знаходиться в стані кризи, найважливішою складовою та невід'ємною частиною процесу управління підприємницькою діяльністю є стратегічне планування. Результатом планування є встановлення довгострокових цілей і заходів для їхньої реалізації.

Процес розробки маркетингової стратегії розпочинається з інформаційного забезпечення маркетингу. Ми погоджуємося з думкою С.В.Ковальчука, що інформаційне забезпечення – це процес задоволення потреб конкретних користувачів в інформації, яку отримують завдяки застосуванню спеціальних методів її обробки, збереженню та видачі в зручному для користувача вигляді [7].

Маркетингові дослідження проводять, керуючись певними принципами. Так, М.І. Белевцев до основних принципів проведення маркетингових досліджень відносить об'єктивність, точність та старанність [2].

В економічній літературі зустрічаються різні концепції маркетингових стратегій. Зокрема, С.М. Іванюта вважає, що в основі маркетингової стратегії лежать такі найважливіші концепції [4]:

- виділення конкретних цільових ринків (сегментація ринку);
- вибір цільових ринків;
- вибір методів виходу на ринок, закріплення на ньому чи виходу з нього;
- вибір засобів маркетингу;
- вибір часу виходу на ринок або виходу з нього.

З огляду на комплексний характер засобів маркетингу, а також логічну послідовність їхнього використання в маркетинговому циклі, будь-яка маркетингова стратегія розглядається як багатоаспектна.

Науковець В.О. Василенко вважає, що зміст стратегії маркетингу збагачується в міру її просування по стадіях маркетингової діяльності. Автор вважає типовими для маркетингового циклу чотири стадії [3]:

- 1) аналіз і оцінка ринкових і маркетингових можливостей організації;
- 2) добір цільових ринків;
- 3) розробка комплексу маркетингу;
- 4) розробка і реалізація маркетингових програм.

Маркетингова інформація і маркетингові рекомендації розглядаються як базова інформація до прийняття антикризових управлінських рішень, спрямованих на стабілізацію і вихід організації з кризи.

Маркетингові програми включають заходи, які варто виконати організації для стабілізації ситуації на ринку і для виходу з кризи неплатоспроможності (некерованості, неконкурентоспроможності). Маркетингові антикризові програми можуть бути частиною стратегічного і тактичного плану організації з виходу з кризи чи антикризового бізнес-плану. Пріоритетними в антикризовому маркетингу є стратегії просування товарів на нові ринки, зміцнення становища на старих ринках, диверсифікованості.

Всі інші стратегії ранжуються і можуть служити напрямком тактичних дій на більш коротких проміжках часу. Найчастіше в кризових умовах розробляється середньострокова стратегія до трьох років. Будь-яка стратегія маркетингової діяльності реалізується в конкретній програмі.

Як зазначає Е.М. Коротков, при виборі маркетингової стратегії істотну допомогу менеджеру може надати виділення ознак та класифікація стратегій відповідно до вказаних ознак.

Маркетингові стратегії можна прокласифікувати за низкою ознак [1]:

- 1) маркетингове середовище;
- 2) функціональне призначення;
- 3) розвиток організації;
- 4) вид і масштаб ринку;
- 5) пріоритет засобів маркетингу;
- 6) ринкова кон'юнктура;

7) ринкова поведінка.

Ознаки, що визначають характер виробничо-господарської діяльності, її функціональне призначення (ознаки 1-3), мають інтеграційний характер і формують соціально-економічну й організаційно-правову базу для розробки реальної маркетингової стратегії організації.

Вид і масштаб ринку (ознака 4) визначають поведінку організації в досягненні стійкого ринкового становища: розширення і поглиблення ринку, просування товару на нові ринки, стратегія конкурентних переваг. Критерієм такої оцінки виступає частка продукції підприємства на ринку та її абсолютна і відносна величини.

Найчастіше як методологічний принцип у даному процесі виступає життєвий цикл товару: виведення на ринок, стратегія розширення ринку, ріст продажів (стратегія проникнення вглиб ринку), зрілість і стабілізація (стратегія освоєння своєї частки на ринку), занепад (стратегія підвищення рентабельності).

Відповідно до зміни стратегії змінюються пріоритети засобів маркетингу (ознака 5). На стадії виведення товару на ринок організація має невелику кількість покупців, найбільш підготовлених і готових заплатити високу ціну за новий товар. Обсяг продажів невеликий, і при високій ціні прибуток невисокий. Реклама спрямована на повідомлення про переваги товару для потенційних покупців, кількість конкурентів невелика, витрати на маркетинг високі. На кожній стадії життєвого циклу товару змінюються і засоби маркетингу, які мають особливий характер, що і приймається до уваги при формуванні антикризових програм. Природно, що при стійкій ринковій ситуації стратегії, виділені за пріоритетами засобів маркетингу, можуть виконувати роль самостійної стратегії чи конкурентної переваги. Наприклад, стратегія підвищення цін чи стратегія фірмового товару.

Ринкова кон'юнктура (ознака 6) впливає на стратегію попиту та пропозиції, тобто має вплив на виробника.

Особливості попиту дають підставу для використання низки стратегій ринкової політики підприємства. Стимулююча стратегія попиту використовується для залучення споживачів до купівлі товару (послуги), коли інтерес до пропонованого товару знижується. Креативна (творча) стратегія використовується, коли потенційні потреби варто перетворити в реальний попит. Підтримуюча стратегія використовується в умовах стійких ринків для підтримки попиту і частки ринку. На думку закордонних експертів, можливим є і застосування протидіючої стратегії в інтересах окремих суб'єктів ринку для зменшення нераціонального попиту.

Ринкова поведінка як ознака виділення стратегії (ознака 7) спирається на низку характеристик організації:

- розміри;
- галузеву приналежність;
- охоплення ринку;
- передбачуваний прибуток;
- конкурентні переваги.

Ключовими ознаками тут виступають розміри організації, вид продукції та тип ринку. Головна особливість стратегії ринкової поведінки дрібних фірм полягає в гнучкості, адаптивності, що дозволяє ефективно діяти при невеликому ресурсному потенціалі, але з високопрофесійним персоналом. На думку закордонних маркетингологів, дрібні фірми, які виробляють два-три види товарів високої якості, що відповідає потребам цільової групи покупців, реалізують стратегію «хитрих лисиць». Стратегію, що одержала назву «сірі миші», реалізують дрібні фірми, що виконують будь-які замовлення, які не забезпечують високої якості й орієнтовані на швидке одержання прибутку. Такі стратегії можуть мати місце в системі ринкових відносин, що розвиваються в Україні.

Для організацій середнього розміру, з досвіду іноземних дослідників, характерна стратегія ринкових ніш, що допускає ретельний вибір сегмента ринку і способу поведінки організації, властивого для даного сегмента. Використовується також інноваційна поведінка. Фірми-новатори працюють в умовах високого ризику, у галузях, де потрібний науковий і технологічний прорив. Стратегія вибору сегмента ринку, використовувана для даних умов, зумовлює необхідність всебічного дослідження потреб, встановлення тісних зв'язків зі споживачем. Стратегія інтенсивного маркетингу здійснюється для формування попиту і стимулювання збуту за допомогою комплексу таких засобів, як високі ціни та значні витрати на рекламу, щоб здобути прихильність потенційних споживачів до продукції підприємства.

Для великих фірм характерна стратегія широкого проникнення на нові ринки при високих витратах на формування попиту і стимулювання збуту. «Зняття вершків» — часто використовувана стратегія підвищення цін на нові товари на перших стадіях життєвого циклу товару на ринку.

Пріоритетною для великих підприємств України виступає формування стратегії фірмового товару, що допускає забезпечення високої якості товару, стійкий рівень цін, можливість повсюдно придбати товар, навіть при значному віддаленні від центрів продажу, попередню домовленість про покупку. Поняття «фірмовий товар» також пов'язується з його надійністю у використанні, варіантністю пропонованих послуг, простотою способів доставки. Таким чином, стратегія дає підставу для використання конкретних маркетингових інструментів, засобів і методів забезпечення умов для досягнення обсягу продажів і частки ринку відповідно до цільових орієнтирів організації.

Висновки та подальші дослідження. Маркетинг є одним з найважливіших факторів функціонування та розвитку підприємства в умовах ринкової економіки. Ця діяльність постійно вдосконалюється відповідно до об'єктивних вимог виробництва та реалізації товарів і послуг, ускладнення господарських зв'язків, підвищення ролі споживача в формуванні характеристик продукції та змісту послуг, що, в свою чергу, змушує підприємства розробляти маркетингові стратегії, пристосовуватись до нових ринкових умов, долати протиріччя, що виникають в економічних процесах, протистояти кризовим явищам в економіці країни.

Література

1. Антикризисное управление : учебник / под. ред. Э.М. Короткова. — М. : ИНФРА-М, 2001. — 432 с.
2. Бєлєвцев М.І. Маркетинг : навчальний посібник / М.І. Бєлєвцев, Л.М.Іваненко. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 328 с.
3. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством : навчальний посібник / В.О. Василенко. — К. : ЦУЛ, 2003. — 504 с.
4. Іванюта С.М. Антикризове управління : навчальний посібник / С.М. Іванюта. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 288 с.
5. Корж М.В. Маркетинг : навчальний посібник / М.В. Корж. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 344 с.
6. Маркетинг для магістрів : навчальний посібник / За заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. — 928 с.
7. Маркетинг : навчальний посібник / С.В. Ковальчук, В.Л. Карпенко, Л.М. Коваль, Р.В. Бойко, Л.А. Бичікова та ін. — Львів. : Новий Світ — 2000, 2011. — 679 с.
8. Маркетинг : навчальний посібник / А.О. Старостіна, Н.П. Гончарова, Є.В. Крикавський та ін. ; за ред. А.О. Старостіної. — К. : Знання, 2009. — 1070 с.

References

1. Korotkov, E.M. (2001), *Antikrizisnoye upravleniye* [Anticrisis management], textbook, INFRA-M, Moscow, Russia, 432 p.
2. Belevtsev, M.I., Ivanenko, L.M. (2005), *Marketynh* [Marketing], tutorial, Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine, 328 p.
3. Vasylenko, V.O. (2003), *Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom* [Anticrisis management of the enterprise], tutorial, TSUL, Kyiv, Ukraine, 504 p.
4. Ivaniuta, S.M. (2007), *Antykryzove upravlinnia* [Anticrisis management], tutorial, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 288 p.
5. Korzh, M.V. (2008), *Marketynh* [Marketing], tutorial, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 344 p.
6. Illiashenko, S.M. (2007), *Marketynh dlia mahistriv* [Marketing for the Masters], tutorial, VTD: Universytetska knyha, Sumy, Ukraine, 928 p.
7. Kovalchuk, S.V., Karpenko, L., Koval, L.M., Boiko, R.V., Bychikova, L.A. (2011), *Marketynh* [Marketing], tutorial, Novyi svit — 2000, Lviv, Ukraine, 679 p.
8. Starostina, A.O., Honcharova, N.P., Krykavskiy, Y.V. (2009), *Marketynh* [Marketing], textbook, Znannia, Kyiv, Ukraine, 1070 p.

УДК 338.432:339.137:664.8

Грибова Д.В.,
асистент кафедри економіки
Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Богдана Хмельницького

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОВОЧІВНИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОГО ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ

Hrybova D.V.,
the assistant to faculty of economy
Bogdan Chmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University

FORMATION AND DEVELOPMENT OF VEGERABLE-GROWING AREA IN CONDITIONS OF THE INCREASING DEMAND FOR PRODUCTION

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможного виробництва продукції овочівницької галузі є одним з найважливіших завдань вирішення продовольчої безпеки країни. Підвищення конкурентоспроможності овочів та продуктів їх переробки є основою для забезпечення ефективного функціонування овочівницької галузі на внутрішньому ринку і створення умов для виходу її на зовнішній ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку і ефективного функціонування овочівницької галузі досліджували Н.О. Андрусак [1], О.А. Василенко [2], Г.П. Дмитрійчук [3], А.Я. Мазуров [4], Н.М. Перепелиця [5], Ю.О. Сотников [6], О.В. Ульяновченко [7], І.І. Червен [8] та інші вітчизняні вчені. Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій засвідчує доцільність продовження вивчення зазначеної проблеми. Зокрема це стосується питань, пов'язаних із забезпеченням розвитку виробництва овочів та удосконаленню ринку овочевої продукції, формуванню асортименту овочів та продуктів їх переробки з урахуванням попиту і пропозицій ринку. Залишаються недостатньо розробленими моделі інтеграційних зв'язків між виробниками овочів та переробними підприємствами, маркетингові стратегії подальшого розвитку овочівницької галузі.

Постановка завдання. Метою статті є розробка підходів щодо формування та розвитку овочівницької галузі в умовах зростаючого попиту на продукцію.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі дослідження встановлено, що конкурентоспроможність продукції овочівницької галузі забезпечує організаційно-економічний механізм, який представляє собою групу економіко-організаційних, техніко-технологічних та соціально-екологічних факторів, які формують високоефективну схему заходів, спрямованих на підвищення споживчих якостей овочів та продуктів їх переробки при нормативних виробничих витратах та ринкових цінах за всіма напрямками реалізації.

Ринок овочевої продукції визначається як сукупність обмінних операцій, які регулюють товарно-грошові відносини товаровиробників і споживачів овочів та продуктів їх переробки, визначають рівень конкурентоспроможності цих видів продукції на ринку [1].

Результати виробництва овочеконсервної продукції залежать від впливу цілого комплексу економіко-організаційних чинників: агротехнічних, технологічних, організації управління, системи планування, маркетингу, реорганізації та реструктуризації підприємств, механізму лізингу і оренди, ціноутворення, фінансово-кредитної політики, системи стимулювання підвищення конкурентоспроможності виробництва, страхування підприємницького ризику тощо.

Для конкурентоспроможності овочівницької галузі необхідно зосередити увагу на підвищенні якості та безпеки овочевої продукції, розширенні її асортименту та забезпеченні цінового паритету.

Основними проблемами овочівницької галузі є: висока собівартість продукції; низький рівень механізації виробничих процесів; низький рівень якості продукції та селекційної

роботи; незначна кількість господарств, спеціалізованих на постійному вирощуванні тих чи інших видів овочевої продукції; випереджаюче зростання цін на насіння, добрива, енергоресурси, транспортні послуги порівняно з цінами на кінцеву продукцію; відсутність необхідної кількості сховищ, устаткування і технологій зберігання овочів; нерозвинута заготівельна та збутова інфраструктура; низький рівень рентабельності овочівництва; криза неплатежів; низька інвестиційна привабливість галузі; недостатнє інформаційно-консультативне та маркетингове забезпечення; відсутність вертикально-інтегрованих систем виробництва та розподілу продукції галузі; відсутність державно-бюджетних ресурсів для підтримання та розвитку галузі; відсутність механізму державного регулювання ринку овочів [2].

У результаті аналізу виробництва овочевої продукції нами запропоновано методичний підхід щодо оцінки конкурентоспроможності овочевих культур, який враховує специфіку сортового складу овочів, обсяг використання, порядок формування ціни.

При визначенні єдиного підходу до оцінки конкурентоспроможності овочевих культур ми використовували розрахунковий, аналітичний, експертний та обліковий методи оцінки. Даний підхід враховує комплекс факторів (економічних, біологічних, технічних, організаційних), які можливо оцінити за допомогою групи показників (врожайність, обсяги використання, ціна, якість, стійкість до хвороб, транспортабельність, здатність до зберігання та ін.).

Враховуючи те, що якість є визначальним фактором конкурентоспроможності овочевих культур та основою формування ціни, нами приділено увагу сортовому складу овочів. Загальний показник конкурентоспроможності сорту овочевих культур нами пропонується визначати за формулою:

$$K = K_{\text{ов}} + K_{\text{ат}} + K_{\text{я}} + K_{\text{ц}}, \quad (K \rightarrow \max) \quad (1)$$

де K – конкурентоспроможність сорту; $K_{\text{ов}}$, $K_{\text{ат}}$, $K_{\text{я}}$, $K_{\text{ц}}$ – інтегральне значення конкурентоспроможності сорту за групою показників, що характеризують відповідно обсяги використання, агротехнологічні характеристики, якість овочів, цінові показники.

Наведений підхід дає можливість виробникам вживати заходи щодо підтримки та підвищення конкурентоспроможності овочів та планування товарної політики на наступний період.

Дослідження показують, що вирощування овочів за нинішніх економічних умов зводиться до вирощування обмеженої кількості найприбутковіших товарних овочевих культур для продажу переробним підприємствам та трейдерам, що пояснюється виробничими потужностями підприємств та їх спеціалізацією, яка історично склалася у даних зонах. В усіх районах АР Крим господарства населення вирощують капусту, огірки, помідори, буряк, моркву, цибулю та інші овочі, тобто ті види, які входять до повсякденного набору і користуються найбільшим попитом на ринку.

Урожайність овочевих культур у господарствах суспільного сектору нижча ніж у господарствах населення: у 2010 році – на 19,4%, у 2012 році – на 8,2 %. За останні 20 років при низькому рівні інтенсифікації урожайність овочів (із значними коливаннями по роках) складала у середньому 95,6 ц/га, що втричі нижче потенційних виробничих можливостей культур.

За досліджуваний період на ринку овочів відбувся перерозподіл реалізованої продукції за різними каналами збуту. Частка реалізації овочів переробним підприємствам у 2012 році порівняно з 2011 роком зменшилася у 1,6 рази. Сільськогосподарським товаровиробникам стає все більш не вигідно продавати овочі переробним підприємствам через недосконалість економічних взаємовідносин.

Одним із найважливіших факторів аналізу виробництва овочевої продукції є її ціна. Рівень цін на овочі значною мірою відрізняється за каналами реалізації: найвищі ціни – на ринку, а найнижчі – при реалізації продукції переробним підприємствам. Регіональні відмінності рівнів роздрібних цін на овочі, особливо на такі малотранспортабельні, як огірки та помідори, є суттєвими.

Ринок овочів у регіоні є висококонкурентним, ціни на них формуються під впливом попиту й пропозиції, а конкурентні заходи не мають суттєвого впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Основним фактором, який впливає на конкурентоспроможність овочевої продукції, є своєчасний контроль її якості на всіх етапах життєвого циклу.

Дослідження рівня якості овочів за вмістом нітратів свідчать, що у помідорах вміст нітратів перевищує гранично допустиму норму на 8,9%, у цибулі ріпчастій – на 10,0%. Така ситуація пояснюється наявністю високого рівня попиту на помідори та цибулю на ринках АР Крим, для забезпечення якого товаровиробники прагнуть якнайбільше збільшити обсяги виробництва цих продуктів. Одним із напрямів забезпечення цього є внесення значної кількості добрив, що призводить до перевищення нітратів в овочах.

Одним із напрямів підвищення конкурентоспроможності продукції овочівницької галузі є дотримання оптимальних розмірів площі посіву овочів. Проведені нами дослідження свідчать про переваги концентрації в овочівництві. Оптимальним розміром посівів овочевих культур у розрахунку на одне господарство є площа 200 га (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив розміру посівної площі овочів на їх ефективність у сільськогосподарських підприємствах АР Крим у 2012 р.

Групи господарств за площею овочів, га	Кількість господарств	Посівна площа овочів, га	Урожайність, ц/га	Прямі витрати праці на 1 ц, люд.-год.	Отримано прибутку на 1 га, грн.	Рівень рентабельності овочів, %
I до 20	32	6,4	93,5	8,1	-730,2	-17,6
II 20 - 100	18	51,4	97,4	5,5	252,1	7,4
III більше 100	10	209,3	221,9	3,9	2752,6	36,3
У середньому по АР Крим	60	53,7	178,0	4,3	1812,9	29,4

Джерело: розраховано автором на основі [7]

Із збільшенням площі посіву овочів на одне господарство з 6,4 га по першій групі до 209,3 га по третій групі урожайність підвищилася у 2,4 рази, трудомісткість 1 ц знизилася у 2,1 рази. Якщо по першій групі господарств понесено збитки, то по третій групі на один гектар отримано 2752,6 грн. прибутку, а рівень окупності витрат становить 36,3%. Таким чином, із збільшенням площі посівів овочів на одне господарство підвищується економічна ефективність виробництва овочів.

Для підвищення ефективності діяльності виробників овочевої продукції необхідно оптимізувати асортимент продукції, що випускається. Враховуючи результати групувань та досвід спеціалізованих передових господарств, нами проведено розрахунки з оптимізації площі посівів овочів за структурою та розміром. Пропонуючи оптимальний розмір та структуру площі овочевих культур, ми враховували не лише ефективність виробництва овочів, але й з обґрунтовані нами положення. При плануванні структури посівної площі овочів нами враховано доступність ресурсів, зростання продажів, завоювання нових ринків, збільшення прибутку.

Найвищим попитом серед овочевих культур для споживання і переробки користуються такі овочі, як капуста, помідори, цибуля. Тому частка цих культур у структурі посівів займає найбільшу питому вагу у проекті. Планується вирощування помідорів в основному для забезпечення сировиною переробних підприємств. Збільшення посівної площі капусти обумовлено здатністю її до тривалого зберігання.

Для забезпечення потреб супермаркетів необхідно планувати вирощування часнику, перцю солодкого, баклажанів. Оптимальна структура посівів овочів дасть можливість не тільки підвищити інтенсифікацію овочівництва, а досить суттєво збільшити рівень економічної ефективності галузі.

Умови сталого розвитку в овочівницькій галузі потребують вирішення низки наступних проблем: переведення виробничих структур на принципи самоорганізації, самофінансування, акціонування; зміна внутрішньої побудови нових організаційних структур, що забезпечують реалізацію економічних прав, економічної відповідальності, економічних нормативів, економічного контролю за функціонуванням ланок господарської діяльності; створення гнучких господарських структур, що доповнюють основних виробників овочевої продукції; формування нової земельної політики, що включає земельні відносини, форми землеволодіння, форми і методи землекористування; формування ресурсозберігаючої політики розвитку овочівницької галузі; створення єдиного економічного простору, що забезпечує функціонування структурних одиниць в овочівництві.

Не викликає заперечень те, що потрібна нова стратегія, новий концептуальний підхід до ресурсозабезпечення та ресурсозбереження в системі овочівницької галузі. При нинішньому і тим більш очікуваному в перспективі збільшенні дефіциту ресурсів макродинаміка ресурсозабезпечення стає все більш реальним фактором формування ресурсозберігаючої діяльності на рівні виробників овочевої продукції.

Сформована до теперішнього часу ситуація в сфері ресурсоспоживання в овочівництві порушує питання щодо пошуку додаткових джерел ресурсозабезпечення, шляхів посилення ресурсозбереження. З розвитком нових форм ресурсозабезпечення може з'явитися можливість оперувати такою фундаментальною економічною категорією, як відтворена сировина, що потребує формування нової моделі організації системи ресурсозбереження - ресурсозабезпечення в їхній єдності.

Тільки тоді, коли будуть чітко налагоджені взаємодія, контроль, планування і економічний аналіз, буде забезпечене ефективне виробництво овочевої продукції. Комплексна реалізація резервів підвищення економічної ефективності функціонування овочівницької галузі повинна здійснюватися на єдиній методологічній основі, що забезпечує системі багато конкурентних переваг серед суб'єктів ринку.

У системі резервів функціонування овочівницької галузі особливе місце можуть займати організаційні й економічні резерви. Серед них ми виділяємо: зниження собівартості овочевої продукції; удосконалення матеріального стимулювання витрат живої праці; зниження адміністративно-управлінських й обслуговуючих витрат і витрат на основні засоби виробництва.

Аналізуючи наукові основи формування резервів, ми дійшли до висновку, що складовими цих перетворень є закономірності розвитку, економічна політика, господарський механізм. Закономірності розвитку при їхньому виявленні, визначенні основних характеристик і економічних розрахунків створюють передумови не тільки для оцінки ситуацій, але і для соціально-економічних прогнозів, що визначають в остаточному підсумку економіко-виробничий потенціал овочівницької галузі, та можливості його реалізації в господарській практиці.

Висновки та подальші дослідження. 1. Встановлено, що забезпеченню конкурентоспроможності продукції овочівницької галузі сприяє організаційно-економічний механізм, який представляє собою групу економіко-організаційних, техніко-технологічних та соціально-екологічних факторів, котрі формують високоефективну схему заходів, спрямованих на підвищення споживчих якостей овочів та продуктів їх переробки при нормативних виробничих витратах та ринкових цінах за всіма напрямками реалізації, що забезпечує високоефективну діяльність овочівництва у сучасних ринкових умовах.

2. Запропоновано методичний підхід щодо оцінки конкурентоспроможності овочів, який враховує комплекс факторів (економічних, біологічних, технічних, організаційних), котрі можливо оцінити за допомогою групи показників (врожайність, обсяги використання, ціна, якість, стійкість до хвороб, транспортабельність, здатність до зберігання та ін.).

Література

1. Андрусяк Н.О. Економічна ефективність виробництва овочів / Н. О. Андрусяк // Зб. наук. праць Уманського державного аграрного університету. – 2005. – Вип. 61. – С. 54–59.
2. Василенко О.А. Формування ринку овочевої продукції в регіоні / О.А. Василенко // Економіка АПК. – 1998. – №2. – С. 61-63.
3. Дмитрійчук Г. П. Підвищення економічної ефективності виробництва та переробки овочів / Г. П. Дмитрійчук // Економіка АПК. – 2004. – № 2. – С. 61–64.
4. Мазуров А.Я. Зберігання та реалізація овочів / А.Я. Мазуров // Харчова промисловість. – 2000. – № 12. – С. 51-53.
5. Перепелиця Н. М. Економічна ефективність інновацій в овочівництві і баштанництві / Н. М. Перепелиця // АгроІнком. – 2006. – № 2. – С. 54-57.
6. Сотников Ю.О. Математичне обґрунтування структури овочевих сівозмін / Ю.О. Сотников, О.І. Лебединська // Вісник ХНАУ. – 2004. – №7. – С. 223-228.
7. Статистичний збірник «Сільське господарство Автономної Республіки Крим». - Сімферополь, 2013. – 224 с.
8. Ульяновченко О.В. Розміщення і ефективність виробництва овочів закритого ґрунту в

Харківській області / О.В. Ульяновченко, В.Є. Роганіна, Ю.Ю. Черненко // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2010. – № 6. – С. 3-10.

9. Червен І.І. До питання розвитку овочівництва у Миколаївській області / І.І. Червен, Г.М. Рябенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2003. – Вип. 1 (21). – С. 8-11.

References

1. Andrusiak, N. (2005), "Economic efficiency of manufacture of vegetables", *Zb. nauk. prats Umanskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*, issue 61, pp. 54-59.
2. Vasilenko, O. (1998), "The formation of the market of vegetable production in region", *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 61-63.
3. Dmytriichuk, H. (2004), "The increase of economic efficiency of manufacture and processing of vegetables", *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 61-64.
4. Masurov, A. (2000), "The storage and realization of vegetables", *Kharchova promyslovist*, no. 12, pp. 51-53.
5. Perepelytsia, N. (2006), "The economic efficiency female quail of innovations in vegetable growing and melon growing", *Agroincom*, no. 2, pp. 54-57.
6. Sotnykov, Yu. and Lebedynska, O. (2004), "The mathematical substantiation of structure of vegetable crop rotations", *Visnyk KhNAU*, no. 7, pp. 223-228.
7. The statistical collection (2013), «The agriculture of the Crimea». – 224p.
8. Uliancenko, O., Rohanina, V., Chernenko, Yu. (2010), "The accommodation and production efficiency of vegetables of the closed ground in the Kharkov area", *Visnyk KhNAU*, no. 6, pp. 3.
9. Cherven, I. and Riabenko, H (2003), "To question of development of vegetable growing in the Nikolaev area", *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomor'ia*, issue 1 (21), pp. 8-11.

УДК 331.58:331.445:331.108.2

Мокіна С.М.,
аспірант¹

Національний університет харчових технологій

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ СИЛИ БРЕНДУ РОБОТОДАВЦЯ ЗА ТОЧКАМИ КОНТАКТУ

Mokina S.M.,
graduate student
National University of Food Technologies

METHOD OF EVALUATION OF EMPLOYER BRAND POWER BY EMPLOYER BRAND TOUCHPOINTS

Постановка проблеми. Зацікавленість менеджерів темою брендингу компанії як роботодавця стрімко набирає обертів в Україні. Управлінці розглядають бренд роботодавця як ефективний спосіб для компаній утримувати і залучати співробітників, залучати нові таланти і доповнювати традиційні зусилля брендингу.

На даний момент не існує єдиної моделі оцінки бренду роботодавця. Оцінюються як якісні показники (привабливість роботодавця, образ компанії в думках споживачів тощо), так і кількісні (зниження терміну та вартості закриття вакансій, плинність персоналу, лояльність, залученість тощо).

¹ Науковий керівник: Мостенська Т.Л. – д.е.н., професор.

Бренд роботодавця має двоїстий характер і формується для внутрішнього та зовнішнього ринків праці, тому виникає необхідність створення комплексної методики оцінювання внутрішнього та зовнішнього бренду роботодавця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш розповсюдженим інструментом оцінювання бренду роботодавця на даний момент є побудова рейтингів роботодавців. На сьогоднішній день основними рейтингами роботодавців, що проводяться на території України, є наступні:

- Рейтинг «Найкращі роботодавці України» (проводить компанія HR Center за методикою Hewitt Associates [1];
- Премія HR-бренд (укладач – Інтернет-портал hh.ua [2];
- Рейтинг «Найбільш шановані роботодавці України» (проводить Інтернет-портал hh.ua на основі моделі вимірювання репутації роботодавця WorkRep від Reputation Institute [3];
- Рейтинг Employer Brand Benchmarking Research (проводить інтернет-портал Rabota.ua [4].

Особливістю даних рейтингів є спрямованість на зовнішній ринок праці та оцінювання за якісними критеріями.

Р. Мансуров пропонує оцінювати бренд роботодавця з огляду його економічної ефективності. В цілому економічний ефект від формування бренду роботодавця за Р. Мансуровим визначається як різниця економічного ефекту від реалізації заходів брендингу роботодавця і витрат на проведення даних заходів [5].

Н. Осовицька та О. Бруковська, консультанти премії «HR-бренд», пропонують оцінювати результативність внутрішнього та зовнішнього брендингу роботодавця за такими критеріями [6]:

- внутрішній бренд роботодавця: рівень залученості, задоволеності та лояльності співробітників, плинність персоналу, кількість кандидатів за рекомендацією співробітників, зниження кількості лікарняних листів тощо;
- зовнішній бренд роботодавця: привабливість на думку кандидатів, зменшення витрат та скорочення терміну закриття вакансії, кількість якісних вхідних резюме, відгуки кандидатів та рекрутингових агентств, моніторинг інформації про компанію в Інтернеті (блоги, форуми, сайти, соціальні мережі) тощо.

Дослідники компанії JWT Inside пропонують наступний перелік інструментів, за допомогою яких менеджери західних компаній вимірюють ефективність брендингу компанії як роботодавця:

- кількість звернень до розділу на корпоративному сайті щодо побудови кар'єри;
- моніторинг інформації про компанію в блогах, соціальних мережах та інших засобах масової інформації;
- задоволеність співробітників, гордість працювати в компанії, рекомендації компанії як роботодавця;
- статистика обороту персоналу, моніторинг причини звільнення ключових працівників;
- здатність компанії наймати найкращих випускників з цільових ВНЗ і найбільш професійних спеціалістів на ринку праці та інше [7].

Є, звичайно, й інші інструменти вимірювання ефективності брендингу, які можуть бути розроблені для кожної компанії окремо.

Як бачимо, існує багато підходів до оцінки бренду роботодавця, кожен з яких використовується для оцінювання різних критеріїв ефективності бренду роботодавця.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретичних та методичних положень комплексного оцінювання бренду роботодавця за точками контакту та оцінювання сили бренду роботодавця шляхом визначення якісних критеріїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основу комплексної авторської методики оцінювання бренду компанії-роботодавця покладено модель оцінювання товарного бренду Л. де Чернатоні [8] та концепцію контактного брендингу С. Девіса та М. Данна [9].

Скотт Девіс визначає бренд як сукупність всіх обіцянок компанії і очікувань, які вона хоче викликати у споживачів щодо своїх товарів і послуг. Це визначення не змінюється вже багато років, проте змінюється ставлення компаній до побудови своїх брендів [10]. На думку Девіса, в даний час не можна розглядати брендинг виключно з точки зору реклами та

маркетингу і сподіватися на те, що, якщо достатньо часто і голосно заявляти про достойність своїх продуктів, споживачі стануть їх купувати [11].

В умовах надлишку інформації та надзвичайно широкого споживчого вибору значення брендів тільки зростає. Однак покладатися на їх рекламу не можна. Як стверджує Скотт Девіс, бренд створюється виключно в уяві споживачів, у процесі їх повсякденного контакту з компанією через так звані точки контакту (brand touchpoints). Такими точками можуть бути процес продажу, післяпродажне обслуговування, спілкування із співробітниками компанії-провайдера через різні канали зв'язку. За допомогою точок контакту створюють свій образ бренду не тільки покупці, але і співробітники компанії, її акціонери, ринкові фахівці - загалом всі, від кого залежить сприйняття бренду суспільством.

Під точками контакту з брендом С. Девіс та М. Данн розуміють всі ті способи, якими здійснюється взаємодія бренду з покупцями, співробітниками та іншими зацікавленими особами компанії [9].

Відповідно до цього, **точки контакту бренду роботодавця** ми визначаємо наступним чином – сфери дотику фахівця з компанією-роботодавцем на всіх етапах циклу взаємодії: до працевлаштування в компанію, під час працевлаштування та після звільнення, які формують певний образ компанії як роботодавця у свідомості працівника.

Досвід працівника на ринку праці – сукупність вражень та емоцій, які отримує спеціаліст у ході взаємодії з компанією-роботодавцем. Брендний досвід спеціалістів на ринку праці – враження та емоції спеціаліста в ході взаємодії з роботодавцем, які несуть в собі цінності бренду роботодавця. Досвід, набутий кожним фахівцем на ринку праці – це серія точок контакту. Бренд роботодавця обіцяє певну віддачу в кожній точці контакту, які спеціаліст на ринку праці (як внутрішньому, так і зовнішньому) має з компанією. Точка контакту працівника з підприємством має місце щоразу, коли він контактує з тим, що пропонує бізнес. І в кожній точці контакту бренд може втішати або дратувати, переконувати або відлякувати, радувати або розчаровувати. Після першого контакту працівника з підприємством, який може бути обумовлений рекламою (або волею випадку), працівник потрапляє на територію бренду, і там вже отримує реальний досвід і враження. Від цього досвіду залежить на 90%, чи стане працівник у результаті лояльним, перетворюючись на адвоката бренду роботодавця, або піде з думкою про те, що пропозиція компанії про роботу не відповідає тому, що в реальності в ній відбувається.

Шляхом виділення та контролю основних точок контакту бренду компанії як роботодавця зі спеціалістами на ринку праці можна оцінити ефективність управління брендом. Під **точками контакту** ми розуміємо всі ті способи, користуючись якими співробітники та потенційні кандидати вступають в контакт з брендом та які можуть бути використані або вже використовуються для впливу на рішення працівників, пов'язані з брендом роботодавця та на сприйняття образу компанії як найбільш привабливого роботодавця.

Точками контакту бренду роботодавця необхідно управляти системно. Основна мета управління - забезпечити в точках контакту чітку, емоційно сильну та позитивну взаємодію зі спеціалістами на ринку праці, яка змусить їх запам'ятати компанію, розповідати про неї іншим і мати бажання працювати саме в цій компанії.

Точки контакту в товарному брендингу мають певні закони і характеристики. Проаналізувавши характеристики товарного контактного брендингу [12; 13], ми виділили наступні характеристики точок контакту бренду роботодавця (рис. 1).

Отже, характеристики точок контакту бренду роботодавця наступні:

1. Бренд роботодавця має більше однієї точки контакту з внутрішнім і зовнішнім ринком праці. На вибір кандидатом компанії-роботодавця впливає безліч факторів, які протягом певного періоду часу сформували в його свідомості образ компанії як роботодавця. Таким чином, одне тільки оголошення про вакансії на сайті з пошуку роботи не може сформувати цілісну картину про роботодавця, для цього необхідний повний спектр зовнішніх комунікацій. Наявні співробітники щодня приймають рішення залишатись працювати в компанії завдяки безлічі внутрішніх точок контакту, таких як процес навчання і розвитку, кар'єрне зростання, компенсації та пільги, відносини зі співробітниками і керівниками, корпоративна культура тощо, а не тільки завдяки одній точці контакту, такий як оплата праці.

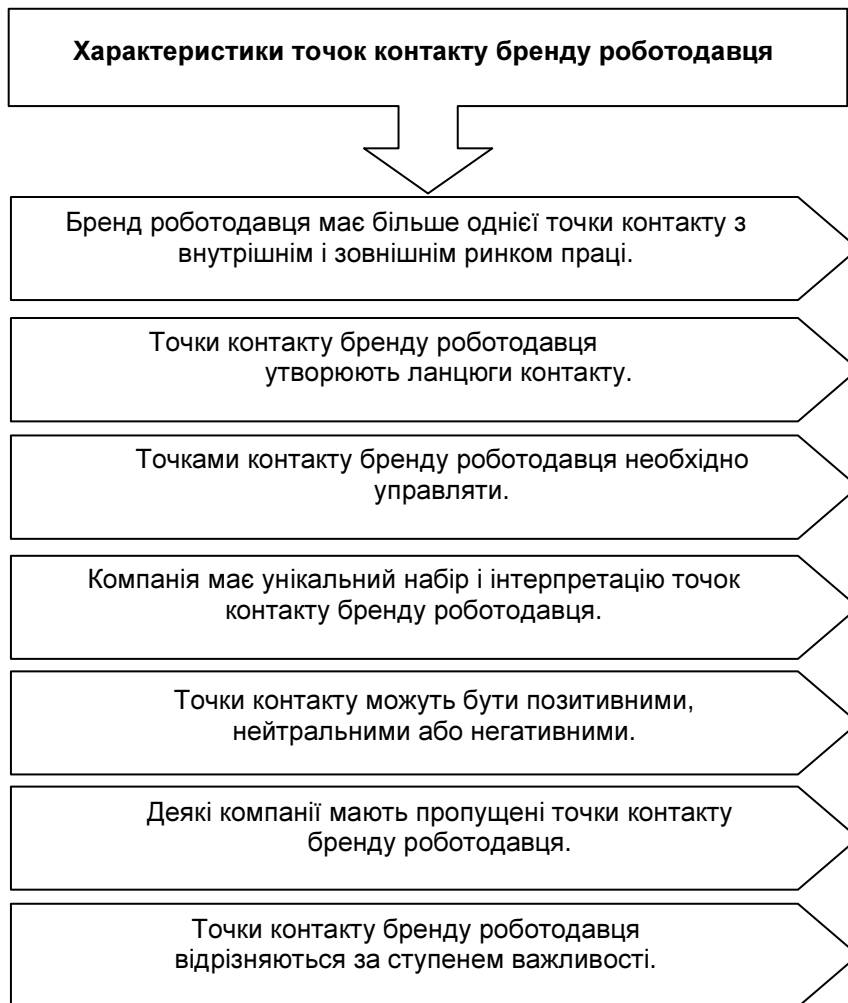

Рис. 1. Характеристики точок контакту бренду роботодавця

Джерело: розроблено автором

2. Точки контакту бренду роботодавця утворюють ланцюги контакту. Будь-яка точка контакту складається з певної кількості більш дрібних точок контакту. Так, наприклад, точка контакту «Рекрутмент» складається з більш дрібних, але важливих складових, які створюють враження про компанію як роботодавця: оголошення про вакансії, процес відбору, проходження співбесіди, доступ до інформації про компанію, інформування про результати співбесіди тощо. Всі точки контакту бренду роботодавця складають загальний ланцюг контактів, які діючи співробітники компанії переживають кожен день, продовжуючи формувати образ компанії як роботодавця.

3. Точками контакту бренду роботодавця необхідно управляти. Управляючи всіма точками контакту бренду роботодавця, компанія управляє бізнес-процесами, що допомагає їй досягати потрібних результатів. Управління точками контакту бренду роботодавця полягає в дослідженні сприйняття співробітників, конкурентів, плануванні, виконанні, контролі.

4. Будь-яка компанія володіє унікальним брендом роботодавця, відповідно, унікальним набором і інтерпретацією точок контакту. Є універсальні точки контакту бренду роботодавця, які зустрічаються майже у всіх компаніях. Наприклад, розміщення резюме на сайті з пошуку роботи, проведення співбесіди при прийомі на роботу, оплата праці, навчання і розвиток. Але одна компанія відрізняється від іншої і за кількістю точок контакту бренду роботодавця (наприклад, наявність особливої корпоративної культури, наявність програм утримання співробітників, формування кадрового резерву або клубу «колишніх співробітників»), і за їх якістю (наприклад, розміщення вакансій не тільки на сайті з пошуку роботи, а й на корпоративному сайті, оплата праці суворо фіксована або залежить від внеску кожного співробітника в успіх компанії тощо).

5. Точки контакту можуть бути позитивними, нейтральними або негативними.

Дана характеристика пояснюється тими враженнями, які виникають у співробітника в певній точці контакту з брендом роботодавця. Наприклад, точка контакту «Навчання та розвиток» створюватиме позитивне враження, якщо в компанії добре розвинена система професійного навчання співробітників, програми навчання доступні всім співробітникам, виконані в зручній формі тощо. При цьому очікування співробітника від даної точки контакту повністю відповідають дійсності. Точка контакту буде нейтральною, якщо співробітник за родом своєї діяльності не потребує особливих освітніх і розвиваючих заходів. У даному випадку він не надає ніякого значення даній точці контакту, ставиться до неї нейтрально.

Якщо співробітник прагне до навчання і розвитку всередині компанії, а компанія не підтримує це прагнення, то в даній точці контакту «Навчання та розвиток» співробітник отримує негативний досвід і враження про компанію, що може вплинути на його рішення про звільнення.

6. Деякі компанії мають пропущені точки контакту бренду роботодавця.

Пропущені точки контакту можуть стати проблемою для компанії. Якщо в компанії відсутня певна точка контакту, наприклад «Зростання» (тобто, відсутня програма кар'єрного зростання, підвищення працівників у посаді відбувається хаотично та незрозуміло або взагалі не відбувається тощо), але вона є важливою і привабливою для ключових спеціалістів, то за відсутності такої точки контакту залучення та утримання працівників буде відбуватись на дуже низькому рівні, лояльність до компанії також знижується.

7. Точки контакту бренду роботодавця відрізняються за ступенем важливості.

Ступінь важливості точки контакту бренду роботодавця залежить від багатьох факторів:

- Цілі формування бренду роботодавця;
- Стратегії управління персоналом;
- Стратегії розвитку бізнесу;
- Етап життєвого циклу компанії;
- Очікування потенційних кандидатів і діючих співробітників;
- Розмір компанії;
- Рівень професіональності управлінської команди;
- Пропозиції на ринку праці компаній-конкурентів.

Авторська методика оцінювання сили бренду компанії як роботодавця на основі ключових точок контакту є найбільш повною й ефективною, оскільки:

- є практико-орієнтованою, дозволяє оцінити, як бренд компанії-роботодавця проявляє себе як всередині компанії в думках діючих співробітників, так і за межами компанії з точки зору очікувань і уявлень про компанію у потенційних кандидатів і колишніх співробітників; при проведенні дослідження дозволяє оцінити розрив між внутрішнім і зовнішнім сприйняттям компанії як роботодавця, а також відмінності між бажаним і реальним образом компанії як роботодавця на внутрішньому і зовнішньому ринку праці;

- надає найбільш повну інформацію для прийняття продуманих стратегічних і тактичних рішень зі створення, просування і управління брендом компанії як роботодавця;

- забезпечує діагностику впливу бренду роботодавця на ефективність бізнесу; дозволяє досліджувати значимість кожної точки контакту для підвищення ефективності бізнес-процесів;

- дозволяє більш ефективно направляти інвестиції у підтримку і розвиток певних точок контакту;

- виступає відправним базовим показником (показником ефекту першого рівня - ефекту сприйняття), на основі якого можна створювати систему поведінкових, ринкових і фінансових показників оцінки ефективності брендингу роботодавця.

Ключові точки контакту - це ситуації, коли співробітник або потенційний кандидат при взаємодії з компанією пізнає своє реальне ставлення до компанії, складає певне враження.

Завдання побудови бренду роботодавця на основі точок контакту полягає в наступному:

- визначити точки контакту працівника з підприємством;
- дослідити, який реальний досвід отримують співробітники та потенційні кандидати в кожній точці контакту, яке враження у них складається про компанію як роботодавця і чому;
- проаналізувати, чи відповідає це враження тому, яке бажає сформувати компанія;
- для кожної точки контакту визначити, яким має бути враження фахівця від компанії;

- визначити, що потрібно змінити, щоб у кожній з описаних точок контакту співробітники та потенційні кандидати отримували саме бажаний для компанії досвід;
- провести організаційні зміни, скорегувати управлінські практики.

Виходячи з цього, основною метою побудови бренду компанії як роботодавця є створення такого образу компанії як роботодавця в кожній точці контакту співробітників і потенційних кандидатів з компанією, як це необхідно самій компанії.

Загальний процес оцінювання бренду компанії як роботодавця на основі точок контакту ми пропонуємо здійснювати в **чотири основні етапи**:

1. Внутрішнє дослідження. Співвіднесення точок контакту бренду роботодавця компанії з найвищим пріоритетом шляхом їх внутрішньої оцінки, націленої на виявлення образу компанії, сформованого у свідомості співробітників; виявлення перспектив використання найбільш важливих точок контакту, і визначення того, наскільки успішно компанія може впровадити бренд роботодавця через ці точки контакту і через певні бізнес-процеси, необхідні для успішної роботи в майбутньому.

2. Зовнішнє дослідження. Проведення зовнішнього дослідження точок контакту бренду роботодавця з потенційними кандидатами проводиться для з'ясування їх думок і відношення до компанії як роботодавця, виявлення того, що має найбільше значення для потенційних кандидатів з точки зору встановлення їх зв'язку з брендом роботодавця.

3. Аналіз. Зіставлення результатів внутрішнього і зовнішнього дослідження точок контакту бренду роботодавця для визначення розбіжностей між внутрішнім і зовнішнім сприйняттям компанії як роботодавця, формування поточних пріоритетів, ефективності, здібностей і потреб, а також тих сфер, на яких слід зосередити увагу передусім для успішного просування вперед. Зіставлення зовнішнього дослідження так само може проводитися у порівнянні точок контакту з брендом роботодавця даної компанії і компаній-конкурентів.

4. Визначення плану дій. Розробка загальної стратегії розвитку бренду компанії як роботодавця в цілому і в кожній точці контакту бренду роботодавця з діючими та потенційними співробітниками, що включає в себе співвіднесення внутрішніх ресурсів і заходів підтримки, необхідних для здійснення стратегії, націленої на досягнення довгострокових цілей компанії.

Чотирьохступінчастий процес оцінки і планування точок контакту бренду компанії як роботодавця з ринком праці необхідний для того, щоб при кожному контакті з брендом діючих і потенційних співробітників вони отримували однаковий досвід незалежно від того, як вони сприймають бренд роботодавця.

Для проведення дослідження бренду роботодавця автором була розроблена **«Карта ключових точок контакту бренду роботодавця»** на кожному етапі взаємодії компанії з потенційними кандидатами і діючими співробітниками.

Автором виділено 15 основних точок контакту спеціаліста з компанією-роботодавцем: рекрутмент, адаптація, відносини з керівниками, відносини зі співробітниками, корпоративна культура, навчання та розвиток, зростання, оплата праці, компенсації та пільги, оцінювання, утримання, лояльність та задоволеність, внутрішні та зовнішні комунікації, ціннісна пропозиція співробітнику.

На рис. 2 наведено основні точки контакту бренду роботодавця з робітниками на ринку праці, які, на думку автора, є основними будівельними блоками створення та розвитку бренду роботодавця.

В рамках кожної з 15 точок контакту були сформульовані ствердження про компанію як про найбільш привабливого роботодавця (всього 150 тверджень). Характеристики компанії були розроблені автором на основі аналізу сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень факторів привабливості роботодавців, а також вивчення емпіричного досвіду побудови та управління брендом роботодавця компаніями, які займають лідируючі позиції в рейтингах найбільш привабливих роботодавців.

Дослідження та аналіз точок контакту дозволяють визначити сприйняття образу компанії діючими та потенційними працівниками. Також аналіз кожної з точок контакту дозволяє визначити ефективність брендингу на кожному конкретному етапі будівництва бренду роботодавця.

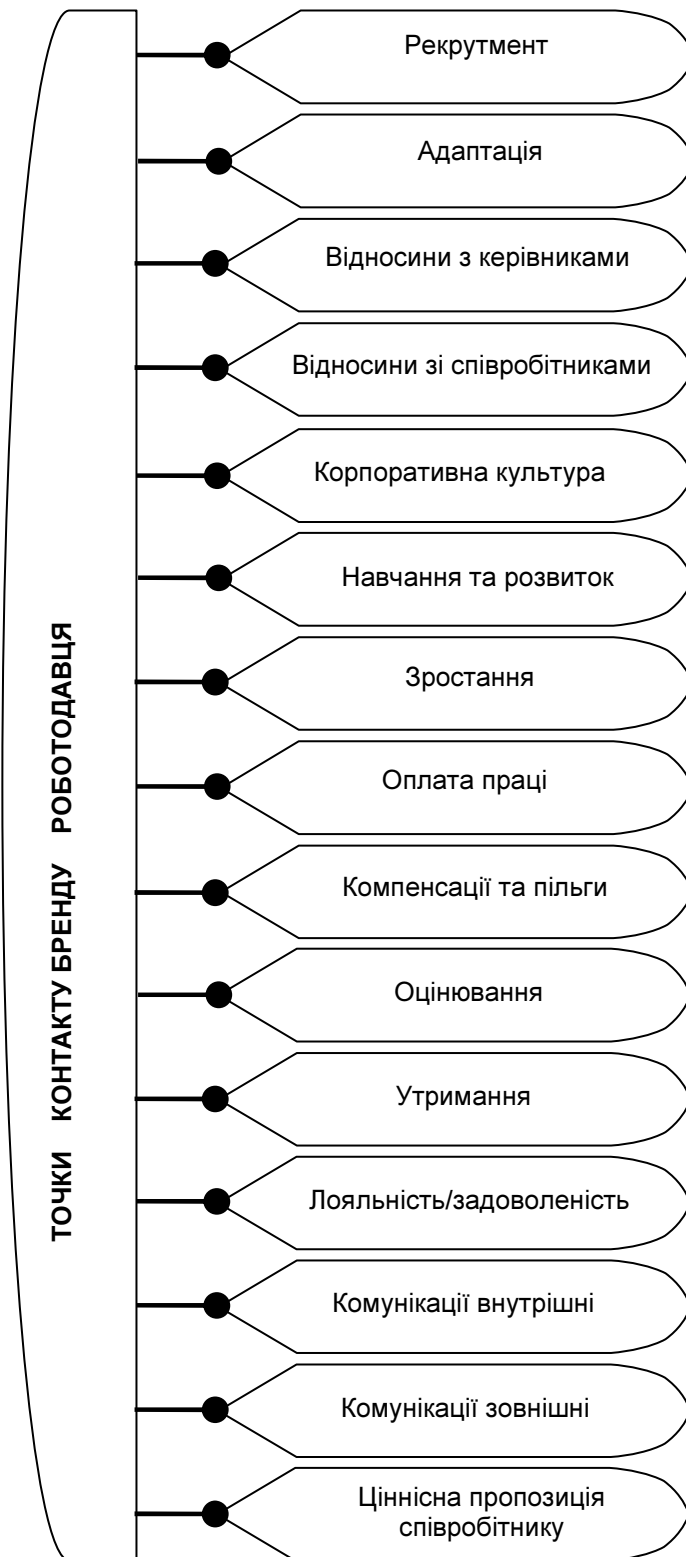

Рис. 2. Карта ключових точок контакту бренду роботодавця

Джерело: розроблено автором

Респонденти дають відповіді про згоду з кожним із 150 стверджень по шкалі «-3» до «+3». Для внутрішнього та зовнішнього анкетування використана лінгвістично-бальна шкала оцінок. Шкала балів та інтерпретація однакова (табл.1).

При проведенні *внутрішнього* оцінювання респонденти дають відповіді на питання з точки зору «*як це є в компанії насправді*», а при *зовнішньому* оцінюванні респонденти відповідають «*як я думаю це відбувається в компанії та наскільки це привабливо для*

мене». Таким чином, внутрішнє дослідження демонструє внутрішній образ компанії-роботодавця, а зовнішнє – зовнішній образ роботодавця в думках респондентів.

Таблиця 1

Інтерпретація лінгвістично-бальної шкали оцінювання бренду роботодавця в результатів анкетування спеціалістів

Бал	Інтерпретація
-3	Категорично не згоден
-2	Не згоден
-1	Скоріше не згоден
0	Важко відповісти/Не відомо
1	Скоріше згоден
2	Згоден
3	Повністю згоден

Джерело: розроблено автором

Для отримання кількісного показника введемо індекс сили бренду роботодавця I_{EBP} . Визначимо його наступним чином [розроблено автором]:

$$I_{EBP} = P_7 + (P_6 - P_2) * 0,6667 + (P_5 - P_3) * 0,3333 + P_4 * 0 - P_1, \quad (1)$$

- де P_1 – частка респондентів, що дали відповідь «категорично не згоден»;
 P_2 – частка респондентів, що дали відповідь «не згоден»;
 P_3 – частка респондентів, що дали відповідь «частково не згоден»;
 P_4 – частка респондентів, що дали відповідь «важко відповісти/не відомо»;
 P_5 – частка респондентів, що дали відповідь «скоріше згоден»;
 P_6 – частка респондентів, що дали відповідь «згоден»;
 P_7 – частка респондентів, що дали відповідь «повністю згоден».

Запропонований автором індекс володіє наступними властивостями. Він приймає значення від «+100» (коли всі респонденти висловили свою повну згоду зі всіма твердженнями опитування) до «-100» (коли всі респонденти висловили свою категоричну незгоду зі всіма твердженнями опитування).

Чим ближче значення індексу сили бренду роботодавця I_{EBP} до «+100», тим краще компанія залучає та утримує висококваліфікованих кандидатів на ринку праці.

Сила внутрішнього бренду роботодавця виражена здатністю компанії утримувати ключових спеціалістів, високою лояльністю та залученістю персоналу, підвищеною продуктивністю праці, підвищеною задоволеністю роботою, гордістю за компанію.

Сила зовнішнього бренду роботодавця полягає у залученні до компанії найбільш талановитих цільових кандидатів на ринку праці, через сформований образ компанії як найбільш привабливого місця для роботи.

На основі отриманих даних можна робити висновок про ступінь узгодженості внутрішнього та зовнішнього бренду роботодавця. Розроблена методика призначена для комплексної інтегрованої оцінки, яка дозволяє в існуючих умовах швидко вимірювати та оцінювати ступінь узгодженості образу про компанію, що склався у свідомості співробітників, та думок про компанію у спеціалістів на зовнішньому ринку праці. Результуючим етапом проведення оцінки є побудова діаграми сили бренду роботодавця (рис. 3) та матриці сили бренду роботодавця (рис. 4). Розрахунки проведені на базі даних компанії «Х».

Діаграма розвитку бренду дає можливість побачити ступінь розриву між внутрішнім та зовнішнім брендом роботодавця в кожній точці контакту. Ретельний аналіз діаграми розвитку бренду роботодавця за точками контакту дозволяє спеціалістам виділити ті сфери, в яких необхідно здійснювати заходи з підвищення результативності бренду роботодавця.

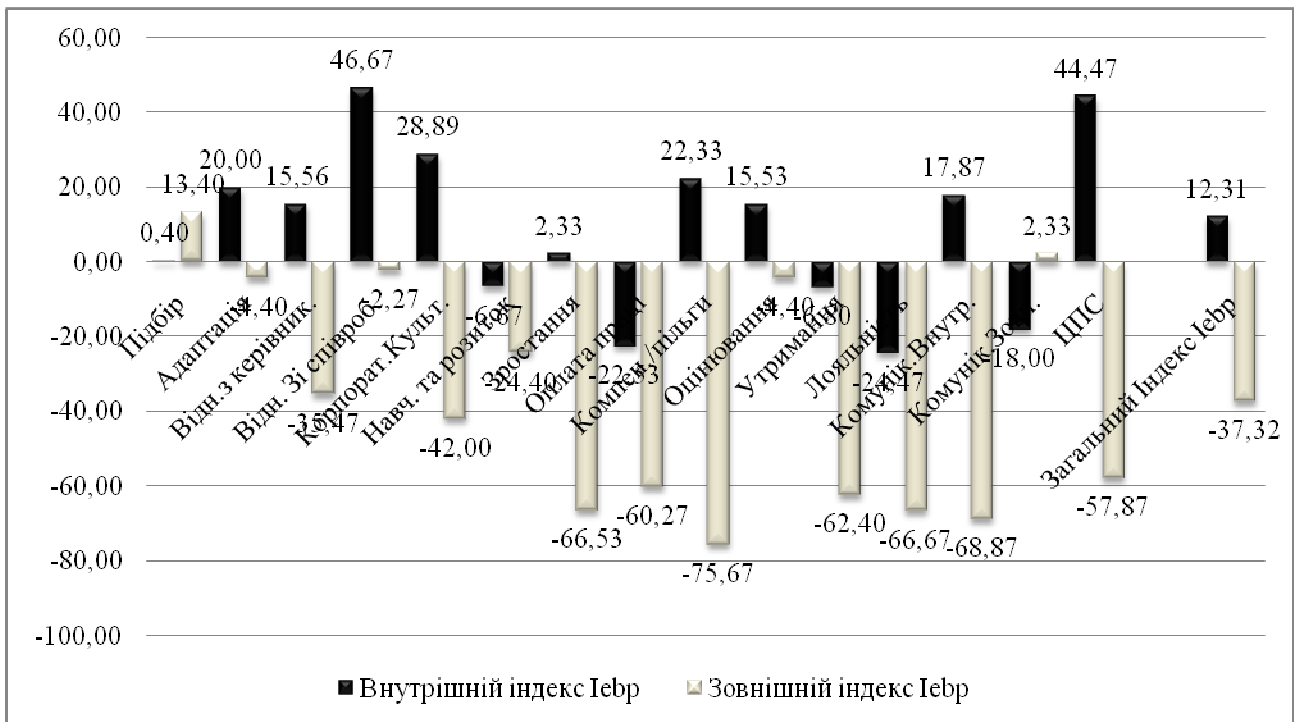

Рис.3. Діаграма сили бренду роботодавця

Джерело: розроблено автором

Розвиток та управління брендом роботодавця на основі аналізу точок контакту необхідно здійснювати за допомогою матриці сили бренду роботодавця (рис. 4).

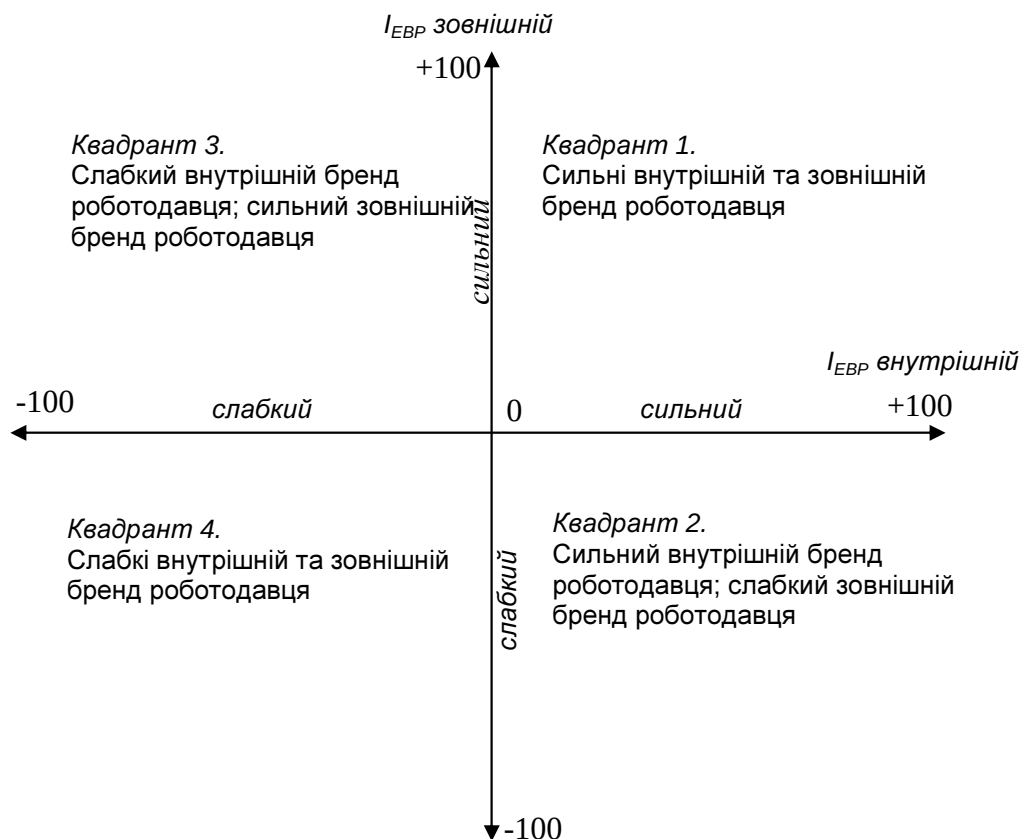

Рис. 4. Матриця сили бренду роботодавця

Джерело: розроблено автором

Квадрант 1. Сильні внутрішній та зовнішній бренд роботодавця.

Компанія, що потрапила в Квадрант 1, залучає та наймає найбільш професійних цільових спеціалістів на ринку праці. Цільові кандидати добре знають компанію як роботодавця, та бажають працювати в ній. Внутрішні працівники характеризуються високою лояльністю до компанії, мотивовані на досягнення успіхів, рекомендують компанію як хороше місце роботи. Внутрішні та зовнішні спеціалісти отримують позитивний досвід в кожній точці контакту з брендом компанії як роботодавця.

Компанія має прихильність зовнішніх кандидатів до бренду роботодавця та лояльність внутрішніх. У такому випадку компанія схильна підтримувати встановлений зв'язок з внутрішніми та зовнішніми спеціалістами, постійно посилювати та підкріплювати позитивний образ компанії як роботодавця.

Напрямок розвитку – підтримка та розвиток бренду роботодавця.

Квадрант 2. Сильний внутрішній бренд роботодавця, слабкий зовнішній бренд роботодавця.

Компанію, що потрапила в Квадрант 2, характеризує високий рівень залученості та лояльності внутрішніх працівників. Внутрішні спеціалісти, проходячи кожну з точок контакту бренду роботодавця, отримують позитивний досвід, що формує їх прихильність до компанії. Компанія характеризується добре налагодженими внутрішніми процесами, сильною корпоративною культурою.

Але в той же час компанія відчуває труднощі із залученням нових спеціалістів. Зовнішні спеціалісти або не знають компанію як роботодавця, або мають негативний досвід контактування з нею. Компанія витрачає значні кошти на зовнішню комунікацію бренду роботодавця, щоб змінити або сформувати позитивний досвід в кожній точці контакту зовнішніх спеціалістів з компанією. Крім того, така ситуація може скластися у разі, коли компанія працює як замкнута система.

Напрямок розвитку – підтримка внутрішнього бренду та формування зовнішнього бренду роботодавця.

Квадрант 3. Сильний зовнішній бренд роботодавця, слабкий внутрішній бренд роботодавця.

Компанія, що потрапила в Квадрант 3, володіє сильним зовнішнім брендом роботодавця. Вдале позиціонування на зовнішньому ринку праці дозволило створити привабливий образ компанії-роботодавця. Бренд привертає увагу багатьох спеціалістів, формує бажання працювати в компанії. Варто зауважити, що в даному випадку зовнішній бренд роботодавця є штучно створеним та компанія витрачає значні кошти на його підтримку.

Зовнішні спеціалісти, стаючи працівниками компанії, змінюють свою думку про компанію-роботодавця на категорично протилежну – обіцянки та цінності зовнішнього бренду роботодавця в реальності не підтверджуються. Компанія характеризується високою плинністю кадрів, низькою лояльністю та залученістю працівників, має слабку корпоративну культуру та низький рівень інвестування в розвиток персоналу.

Напрямок розвитку – відновлення бренду роботодавця – формування стандартів внутрішніх бізнес-процесів, вдосконалення інструментів управління персоналом, формування єдиного внутрішнього бренду роботодавця, на основі цього здійснення позиціонування на зовнішньому ринку праці.

Квадрант 4. Слабкий внутрішній та зовнішній бренд роботодавця.

Компанія, що потрапила в Квадрант 4, характеризується неефективною стратегією найму та управління персоналом, деструктивною корпоративною культурою, відсутністю інвестицій в розвиток персоналу, низькою інновативністю.

Бренд характеризується негативним досвідом внутрішніх та зовнішніх спеціалістів в кожній точці контакту. Компанія не орієнтована на утримання працюючих у разі надлишкової пропозиції робочої сили на ринку праці. Лише покращення ситуації на ринку праці може стати причиною інвестування в розвиток бренду роботодавця. Компанії доводиться витрачати кошти на залучення спеціалістів навіть найнижчого рівня. Плинність кадрів в компанії висока. Внутрішні спеціалісти негативно відгукуються про компанію-роботодавця.

Напрямок розвитку – *побудова бренду роботодавця* – глибокий аналіз ситуації в компанії, формування стратегії управління персоналом, реструктуризація бізнес-процесів, здійснення інвестицій у побудову бренду роботодавця.

Матриця сили бренду роботодавця демонструє теперішню позицію бренду роботодавця та перспективи його розвитку, дозволяючи створювати подальші напрямки розвитку та управління брендом роботодавця.

Таблиця 2

Комплексна методика оцінювання бренду роботодавця за точками контакту

Етап	Послідовність проведення етапу	Зміст	Результати даного етапу дослідження
1	2	3	4
<u>Внутрішнє оцінювання</u>	Формування вибірки внутрішніх респондентів	Визначення кількості респондентів, якісного складу (за відділами, за віком, за стажем роботи...)	Сформована репрезентативна група внутрішніх респондентів.
	Заповнення анкет	Проведення анкетування серед внутрішніх респондентів. 150 питань, межі оцінювання: від «-3» до «+3». Оцінка респондентами характеристик компанії по кожній точці контакту.	Співвіднесення точок контакту бренду роботодавця компанії з найвищим пріоритетом шляхом їх внутрішньої оцінки. Виявлення образу компанії, сформованого у свідомості внутрішніх співробітників.
	Обробка анкет	Розрахунок Індексу сили бренду роботодавця, I_{EBP} . (1)	Виявлення перспектив використання найбільш важливих точок контакту. Визначення напрямків впровадження бренду роботодавця через ці точки контакту і через бізнес-процеси, необхідні для успішної роботи компанії.
<u>Зовнішнє оцінювання</u>	Формування вибірки зовнішніх респондентів	Визначення кількості респондентів, якісного складу (кадровий резерв, кандидати на вакансії, зовнішні спеціалісти, рекрутингові агентства тощо)	Сформована репрезентативна вибірка зовнішніх респондентів.
	Заповнення анкет	Проведення анкетування серед зовнішніх респондентів. 40 питань, межі оцінювання: від «-3» до «+3». Оцінка респондентами характеристик компанії по кожній точці контакту.	З'ясування думок і відношення спеціалістів на зовнішньому ринку праці до компанії як роботодавця.
	Обробка анкет	Розрахунок Індексу сили бренду роботодавця, I_{EBP} . (1)	Визначення досвіду зовнішніх респондентів в кожній точці контакту з брендом роботодавця. Аналіз кожної точки контакту та усвідомлення, яким чином необхідно змінити тактику поведінки (організаційні процедури, поведінку співробітників та інше), щоб позитивно сприймався бажаний образ роботодавця.

продовження табл.2

1	2	3	4
<u>Аналіз</u>	Зіставлення результатів внутрішнього і зовнішнього дослідження точок контакту бренду роботодавця	Побудова діаграми сили бренду роботодавця (рис.2)	Визначення розбіжностей між внутрішнім і зовнішнім сприйняттям компанії як роботодавця. Перелік декомпозиції бізнес-процесів, що позитивно та негативно впливають на бренд роботодавця. Формування поточних пріоритетів, ефективності, здібностей і потреб, а також тих областей, на яких слід зосередити увагу в першу чергу для успішного просування вперед.
<u>Визначення плану дій</u>	Розробка загальної стратегії розвитку та вдосконалення бренду роботодавця в цілому та в кожній точці контакту.	Побудова матриці сили бренду роботодавця (рис.3)	Співвіднесення внутрішніх ресурсів і заходів підтримки, необхідних для здійснення стратегії бренду роботодавця, націленої на досягнення довгострокових цілей компанії. Детальний перелік бажаних емоційних та ментальних образів, пов'язаних з компанією, для кожної цільової групи в кожній точці контакту. Декомпозиція бізнес-процесів, які описують майбутні дії компанії в точках контакту, щоб забезпечити бажаний образ компанії-роботодавця. Спільно з робочою групою і консультативною радою створення поведінкового кодексу компанії, який сприятиме впровадженню нової практики в кожній точці контакту, а також обговорення дієвих механізмів його впровадження. Розробка поведінкового кодексу компанії. Описання бренду компанії.

Джерело: розроблено автором

Отримавши на основі побудованої матриці переосмислити або представити в новому світлі сутність бренду роботодавця. Саме з цього починаються всі стратегічні рішення брендингу роботодавця та операційної діяльності компанії. Часто асоціації, які викликає бренд роботодавця, формуються під впливом одного або декількох ключових факторів привабливості роботодавця. На позиціонування бренду роботодавця впливають й інші фактори, наприклад, особливості ринку праці, компанії або професії.

Фактори привабливості бренду роботодавця необхідно підтримувати за допомогою ціннісної пропозиції співробітнику: визначити параметри, які роблять компанію привабливим роботодавцем по кожній з 15 точок контакту. Фактори привабливості повинні відбиратись на основі їх визначальної ролі при прийнятті спеціалістом рішення про роботу в компанії. Крім того, компанія повинна враховувати й інші фактори привабливості:

- *Відповідність нинішньої сутності бренду.* Перш ніж визначати нову сутність бренду роботодавця, необхідно вирішити, чи буде компанія дотримуватись старої концепції з незначними доповненнями, або, навпаки, бренд роботодавця потрібно позиціонувати абсолютно інакше. Якщо нова сутність бренду роботодавця буде ґрунтуватись на вже визнаних сильних сторонах, то необхідно упевнитись, що нова концепція не буде заснована на суперечливих факторах привабливості.

- *Відмінність від конкурентів.* Бренд роботодавця компанії повинен відрізнятись для кожної цільової аудиторії спеціалістів, а також загалом на ринку праці від компаній-конкурентів. Привабливість для зовнішнього ринку праці та лояльність внутрішніх працівників бренд роботодавця сформує у довгостроковій перспективі в тому випадку, якщо буде чітко відрізнятись серед конкурентів. Це означає, що фактори привабливості бренду необхідно підбирати таким чином, щоб зберегти або створити унікальність бренду роботодавця.

• *Наявність у компанії достатніх ресурсів.* Сформувати бренд роботодавця відповідно до потреб та бажань працівників недостатньо – компанія повинна володіти достатніми ресурсами, щоб завжди виконувати обіцянки бренду. Якщо не вистачає необхідних ресурсів, необхідно вдатись до проміжного позиціонування поки ресурси не будуть створені. Але, ні за яких обставин не можна закладати в бренд роботодавця обіцянки, які компанія не в змозі виконати.

Визначення сутності бренду роботодавця і виявлення чинників його привабливості – тільки частина роботи. Результати аналізу повинні перетворитися на детальне керівництво до дії для всієї організації.

Висновки та подальші дослідження. В статті представлена авторська методика оцінки бренду роботодавця за точками контакту. Точки контакту бренду роботодавця визначені як площини контактування фахівця з компанією-роботодавцем на всіх етапах циклу взаємодії: до працевлаштування в компанію, під час працевлаштування і після звільнення, які формують певний образ компанії як роботодавця у свідомості працівника.

Автором виділено наступні 15 основних точок контакту спеціаліста з компанією-роботодавцем: рекрутмент, адаптація, відносини з керівниками, відносини зі співробітниками, корпоративна культура, навчання та розвиток, зростання, оплата праці, компенсації та пільги, оцінювання, утримання, лояльність, задоволеність, внутрішні та зовнішні комунікації, ціннісна пропозиція співробітнику. Дані точки контакту знайшли відображення у карті ключових точок контакту бренду роботодавця. Для аналізу сили бренду роботодавця автором запропоновано індекс сили бренду роботодавця. Результуючим етапом оцінки бренду роботодавця є побудова діаграми сили бренду роботодавця та матриці сили бренду роботодавця, за допомогою яких визначається теперішній стан та напрямки розвитку бренду роботодавця.

Перевагою запропонованої методики оцінювання бренду роботодавця є комплексний підхід, який дозволяє оцінити якісні характеристики (образ) компанії-роботодавця за допомогою анкетування та виразити силу бренду роботодавця кількісно (Індекс сили бренду роботодавця). При цьому оцінка проводиться як для внутрішнього, так і для зовнішнього бренду роботодавця.

Література

1. Методологія дослідження Проекту «Найкращі Роботодавці в Україні – 2012». Загальна інформація про Дослідження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hrc.com.ua/downloads/BES_About_Survey_2012%20UKR%20v3.pdf.
2. Про премію HR-бренд // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine.hrbrand.ru/2012/about/>.
3. Презентація проекту «Наиболее уважаемые работодатели Украины - 2010» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reputationcapital.org/lang/ru/events/id/prezentacija-proekta-naibolee-uvazhaemye-rabotodateli-ukrainy-2010-585/>.
4. Дослідження Employer Brand Benchmarking Research [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rabota.ua/info/employer/page/ebbr2013.aspx>.
5. Мансуров Р.Е. HR-брендинг. Как повысить эффективность персонала / Р.Е. Мансуров. – БХВ-Петербург, 2011. – 224 с.
6. Осовицкая Н. Как построить HR-Бренд вашей компании. 53 способа повысить привлекательность компании-работодателя / Н. Осовицкая, О. Бруковская. – Питер, 2010. – 288 с.
7. Miller R. How to measure the impact of employer branding. HCI executive summary / R. Miller, P. Rogers, B. Craib [Electronic source]. – Mode of access: http://www.jwtinside.com/docs/measure_impact_of_employer_branding.pdf.
8. Chernatony L. de. From Brand Vision to Brand Evaluation: The Strategic Process of Growing and Strengthening Brands. 2nd ed. / L. de Chernatony. – Oxford: Butterworth Heinemann, 2006. – 320 p.
9. Дэвис С. Бренд-билдинг: создание бизнеса, раскручивающего бренд / С. Дэвис, М. Данн ; пер. с англ. В. Кузин ; под ред. В. Домнина. – СПб. : Питер, 2005 – 320 с.

10. Davis S., Corporate Branding: Making the Brand the Strategic "Driver" for the Entire Organization / lecture of Scott Davis [Electronic source]. – Mode of access: www.gtamarketing.com.
11. Тарнавский В. Точки соприкосновения Скотта Дэвиса / В. Тарнавский // Новый маркетинг. – 2006. – № 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/marketing/mark147.html>
12. Райс Эл. 22 непреложных закона маркетинга / Эл Райс, Джек Траут. – М. : АСТ, 2005. – 170 с.
13. Манн И. Точки контакта. Простые идеи для улучшения вашего маркетинга / И. Манн, Д. Турусин. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2012. – 156 с.

References

1. Research methodology of the project "Best Employers in Ukraine - 2012". General information about the Research", available at: http://hrc.com.ua/downloads/BES_About_Survey_2012%20UKR%20v3.pdf.
2. About the award "Hr-Brand" in Ukraine, available at: <http://ukraine.hrbrand.ru/2012/about/>.
3. Presentation of the project "The most respected employers in Ukraine – 2010", available at: <http://reputationcapital.org/lang/ru/events/id/prezentacija-proekta-naibolee-uvazhaemye-rabotodateli-ukrainy-2010-585/>.
4. About the research "Employer Brand Benchmarking Research" in Ukraine, available at: <http://rabota.ua/info/employer/page/ebbr2013.aspx>.
5. Mansyrov, R.E. (2011), *Kak povysit effektivnost personala* [HR-branding. How to Increase Efficiency of personnel], BKHV-Peterburg, St.-Peterburg, Russia, 224 p.
6. Osovitskaya, N. and Brykovskaya, O. (2010), *Kak postroit HR-Brend vashey kompanii. 53 sposoba povysit privlekatelnost kompanii-rabotodatelya* [How to build a HR-Brand of your company. 53 ways to increase the attractiveness of the employing company], Piter, St.-Peterburg, Russia, 288 p.
7. Miller, R., Rogers, P., Craib, B. (2006), "How to measure the impact of employer branding. HCl executive summary", available at: http://jwinside.com/docs/measure_impact_of_employer_branding.pdf.
8. Chernatony, L. de (2006), "From Brand Vision to Brand Evaluation: The Strategic Process of Growing and Strengthening Brands", 2nd ed., Oxford: Butterworth Heinemann, 320 p.
9. Davis, S. and Dunne, M. (2005), "Brand Building: creation of business, which promotes the brand", trans. from english. V. Kuzin, ed. V. Domnina, Piter, St.-Peterburg, Russia, 320 p.
10. Davis S., "Corporate Branding: Making the Brand the Strategic "Driver" for the Entire Organization", lecture of Scott Davis, available at: <http://gtamarketing.com>.
11. Tarnavskiy, V. (2006), "Brand touchpoints of Scott Davis", New marketing, no. 2, available at: <http://www.management.com.ua/marketing/mark147.html>
12. Ries, Al and Trout, Jack (2005), *The 22 Immutable Laws of Marketing*, AST, 170 p.
13. Mann, I. and Tyrsin, D. (2012), *Tochki kontakta. Prostyye idei dlya uluchsheniya vashego marketinga* [The points of contact. Simple ideas to improve your marketing], Mann, Ivanov i Ferber, Moscow, Russia, 156 p.

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 658.017:334.722.8

Чикуркова А.Д.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту
організацій і адміністрування
Подільський державний аграрно-технічний університет

ЕМІСІЙНА СТРАТЕГІЯ ПУБЛІЧНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Chykurkova A.D.,
dr.sc.(econ.), prof., head of department
of management of organizations and administration
Podolskyi State Agrarian-Technical University

EMISSION STRATEGY OF PUBLIC STOCK ENTERPRISES

Постановка проблеми. Світова фінансова криза завдала великого удару по розвитку підприємницького сектору української економіки. Проте спеціалісти відмічають, що пік кризових явищ минув і спостерігаються деякі ознаки зростання. Даний процес відновлення економіки супроводжується створенням нових підприємств. Створення і нормальне функціонування нових підприємницьких структур неможливо без формування достатнього обсягу капіталу, нестача якого викликає необхідність здійснювати пошук додаткових джерел фінансування, використовувати для цього як власні, так і позикові фінансові ресурси. Одним із напрямів стратегічної політики є формування ефективної емісійної стратегії підприємства, яка саме і має на меті випуск різного роду цінних паперів і корпоративних прав, які слугують джерелом поповнення власного і позикового капіталу в необхідній кількості.

Для підприємств, що здійснюють нині свою діяльність на фондовому ринку України і потребують залучення додаткових грошових коштів, існує кілька джерел фінансування їх діяльності. Такими джерелами є кредитні ресурси і емісія цінних паперів. Емісія цінних паперів є ефективним способом збільшення оборотних коштів акціонерних товариств.

У зв'язку з цим виникає потреба у вивченні, дослідженні та розробці рекомендацій в напрямку удосконалення існуючих і пошуку нових підходів до формування та реалізації нової емісійної стратегії публічних акціонерних товариств, як складової емісійної політики і загальної стратегії їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження різних аспектів формування і реалізації емісійної стратегії публічного акціонерного товариства важливе теоретичне і методологічне значення мають праці багатьох вітчизняних вчених-економістів, серед яких слід відмітити здобутки Г. Артикульної, Л. Бабич, Д. Баюри, В. Битюцких, В. Борзунова, В. Гейця, А. Демби, В. Євтушевського, М. Зось-Кіора, Г. Куліш, І. Лазні, Е. Лібанової, Ю. Лупенка, Ю. Макаренко, О. Мендрула, О. Михайлюк, О. Мороза, М. Небави, В. Опришко, Ю. Палкіна, В. Петюха, А. Поважного, О. Попова, В. Рибалкіна, І. Сазонця, О. Сохацької, О. Терещенка, В. Ткаченко, О. Трідіда та ін.

У ході дослідження етимології економічної дефініції „публічні акціонерні товариства” було з'ясовано, що цей термін запозичено вітчизняними науковцями із західної літератури (походить від англ. „public company”). Також слід зауважити, що публічним акціонерним товариствам як окремому виду підприємств приділено значно менше уваги у наукових

доробках економістів. Терміни „публічна компанія”, „відкрите/публічне акціонерне товариство”, „акціонерне товариство відкритого типу”, „відкрите акціонерне товариство”, „публічна корпорація” використовуються авторами/упорядниками як синонімічні категорії при перекладі з англ. категорії „public company”, яка і є першопричиною появи і використання цього словосполучення у сучасній українській мові. Для більш зручного сприйняття результатів у пропонованому дослідженні використовуватиметься термін „публічне акціонерне товариство” (ПАТ).

Проаналізований нами масив літературних джерел з визначеної проблематики дає змогу представити результати у формі узагальнених висновків, а також окремих посилань на найбільш влучні авторські позиції (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення економічної категорії „публічне акціонерне товариство”*

№ з/п	Визначення	Літературне джерело
1.	Акціонерне товариство, акції якого продаються на фондовій біржі.	[1, с. 52]
2.	Товариство, акції якого можуть вільно купувати і продавати або розміщувати за допомогою відкритої передплати.	[2, с. 51]
3.	Товариство, акції якого можуть продаватися та купуватися на фондовій біржі. Отже, ці акції доступні багатьом верствам населення.	[3, с. 436]
4.	Товариство, акції якого вільно продаються на фондовому ринку.	[4, с. 231]
5.	Державна чи муніципальна корпорація, акції якої продаються на фондовій біржі без обмежень.	[5, с. 238]
6.	Компанія, яка має право оголошувати відкриту підписку на свої акції. Всі компанії; зареєстровані на фондовій біржі апіорі є відкритими; для залучення акціонерів (інвесторів) їм не потрібно іншої реєстрації.	[6, с. 321]
7.	Публічне акціонерне товариство є правовим суб'єктом, створеним для здійснення комерційної або виробничої діяльності; повинне мати випущений акціонерний капітал не менше встановленого законодавчими документами рівня; може запропонувати свої акції за публічною передплатою, які можуть бути зареєстровані та здобути право продаватися на біржі.	[7, с. 88]
8.	Організаційно-правова форма підприємства, капітал якого утворюється об'єднанням багатьох індивідуальних капіталів через випуск та публічне розміщення акцій.	[8, с. 58]
9.	Публічне акціонерне товариство може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій.	[9]

Джерело: складено за дослідженнями автора.

Як бачимо, механізм формування і функціонування публічних акціонерних товариств передбачає обов'язкову емісію цінних паперів, їх обіг на фондовому ринку, а отже і розробку ефективної емісійної стратегії. Проте багато питань з удосконалення та організації формування емісійної стратегії публічних акціонерних товариств залишаються малодослідженими та актуальними.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності понять «публічне акціонерне товариство», «емісійна стратегія», а також тенденцій, особливостей формування та реалізації емісійної стратегії публічного акціонерного товариства.

Основним завданням наукової статті є розробка ефективної емісійної стратегії публічного акціонерного товариства задля покращення його діяльності.

Об'єктом дослідження стало публічне акціонерне товариство харчової промисловості та переробки сільськогосподарської продукції ПАТ Агрофірма „ABIC” Хмельницької області.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти проблеми формування та реалізації емісійної стратегії публічних акціонерних товариств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливостями публічного акціонерного товариства є:

- акціонери можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства;
- товариство може здійснювати як публічне, так і приватне розміщення акцій;

- при публічному розміщенні акцій акціонери не мають переважного права на придбання акцій, що додатково розміщуються товариством;

- товариство зобов'язане пройти процедуру лістингу та залишатися у біржовому реєстрі принаймні на одній фондовій біржі, при цьому укладання договорів купівлі-продажу акцій товариства, яке пройшло процедуру лістингу на фондовій біржі, здійснюється лише на цій фондовій біржі;

- річна фінансова звітність товариства підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором, а також оприлюдненню (разом із аудиторським висновком);

- обрання членів наглядової ради і ревізійної комісії публічного товариства здійснюється виключно шляхом кумулятивного голосування;

- окрім питань, для вирішення яких законом вимагається кваліфікована більшість (три четверти голосів від загальної кількості акціонерів товариства, які мають право голосу), рішення загальних зборів товариства приймаються простою більшістю голосів присутніх на зборах акціонерів. Товариство і його акціонери не мають право на свій розсуд розширяти коло питань, які вирішуються кваліфікованою більшістю, а також збільшувати число голосів, якими вирішуються інші питання.

Отже, спільним для всіх визначень є те, що акції ПАТ повинні знаходитися у вільному доступі для покупців на фондовій біржі. Слід зазначити, що ПАТ є результатом об'єднання капіталів власників - акціонерів, які вклали свої ресурси у певній формі (найчастіше грошовій) у створення підприємства або розвиток його діяльності і очікують на отримання віддачі від свого вкладу, тобто прибутку. Оперуючи економічними термінами, можна перефразувати: акціонери (власники підприємств) інвестують свої ресурси в інвестиційний проект (підприємство).

Емісійна стратегія емітента є системою запланованих дій, які дозволяють сформувати власний капітал товариства на умовах, які вважають потрібними фінансові менеджери або ініціатори створення товариства. Вона включає два рівнозначних аспекти:

1. Визначення напрямку і режиму використання емісійних коштів.
2. Визначення бажаних обставин розміщення цінних паперів.

Стратегія емісійного залучення коштів включає:

- а) орієнтовану фіксацію можливого ареалу поширення цінних паперів даного товариства (місто, регіон, держава або група держав);

- б) визначення (виявлення чи формування) кола потенційних власників корпоративних прав (всі бажаючі, середній та вищий клас тощо) ;

- в) встановлення моделі реалізації цінних паперів – із контори товариства, на регіональній, загальноукраїнській або закордонній фондовій біржі тощо.

Отримавши весь засновницький статутний капітал, публічне акціонерне товариством (ПАТ) зможе залучити додаткові кошти інвесторів через відкриту підписку на акції. В цьому випадку ПАТ прийде до збільшити свій статутний капітал, випустивши додаткові акції. Причому до моменту затвердження результатів розміщення акцій загальними зборами вони мають бути повністю оплачені.

Емісійна стратегія - це частина загальної політики формування фінансових ресурсів підприємства, яка полягає в залученні необхідного їх обсягу із зовнішніх джерел внаслідок випуску та розміщення на первинному ринку власних цінних паперів (акцій, облігацій тощо) [10, с. 59].

Першочерговим завданням товариства при проведенні емісійних операцій на ринку цінних паперів, враховуючи їх розмаїття, є розроблення певної емісійної політики. Відповідно до положень сучасної теорії корпоративних фінансів ПАТ Агрофірма „ABIC” повинно систематично аналізувати ефективність альтернативних джерел фінансування — використання власних коштів акціонерів (власний капітал) і позичених (емісія боргових зобов'язань, залучення депозитів і кредитів) з метою визначення оптимальної структури джерел фінансування, яка б мінімізувала витрати і схильність товариства до ризику і водночас сприяла ефективному управлінню і дотриманню регулятивних нормативних вимог.

Залучення власного капіталу з зовнішніх джерел шляхом додаткової емісії акцій є складним і дорогим процесом. Тому дане джерело формування власних фінансових ресурсів використовують лише у край обмежених випадках.

З позиції фінансового менеджменту основною метою емісійної стратегії є залучення на фондовому ринку необхідного обсягу власних фінансових засобів у мінімально можливий термін.

До основних складових емісійної стратегії ПАТ Агрофірма „ABIC” Хмельницької області можна віднести:

- визначення цілей його емісійної діяльності;
- вибір емісійних інструментів, тобто цінних паперів, що випускаються в обіг;
- визначення найефективніших методів розміщення цінних паперів;
- підтримка курсу цінних паперів власної емісії на вторинному ринку.

Розробка емісійної стратегії публічного акціонерного товариства передбачає такі етапи:

- дослідження можливостей ефективного розміщення майбутньої цінних паперів;
- визначення мети емісії (реальне інвестування, поліпшення структури використовуваного капіталу, намічене поглинання інших підприємств та інші цілі, що вимагають швидкої акумуляції значного обсягу власного капіталу.

- визначення обсягу емісії проводиться розрахунком потреби в залученні власних фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел.

- визначення номіналу, видів і кількості емітованих акцій.

Оцінка вартості створюваного акціонерного капіталу здійснюється за двома параметрами:

а) передбачуваному рівні дивідендів, який визначається, виходячи з обраного типу дивідендної політики;

б) витрат з випуску акцій і розміщення емісії.

Емісія акцій - це сукупність дій емітента щодо здійснення підписки на акції. Успішна емісія корпоративних прав (акцій, часток), збільшення статутного капіталу залежить від багатьох факторів, зокрема від стану ринку капіталів, від тенденцій на біржі (для корпоративних прав, які котируються на біржі), очікувань на майбутні прибутки емітента та інвесторів, а також від параметрів емісії (обсяг, курс, співвідношення, з яким здійснюється емісія).

Дуже важливим елементом процедури збільшення статутного капіталу підприємства шляхом додаткової емісії є встановлення курсу емісії, тобто ціни, за якою товариство розміщує свої корпоративні права. Курс емісії встановлюється у відсотках до номіналу за рішенням відповідних органів підприємства. З юридичного погляду нижньою межею курсу емісії нових акцій є їх номінальна вартість; з економічного - номінальна вартість плюс витрати на проведення емісії.

До основних витрат на проведення емісії належать: оплата послуг аудиторів; оплата послуг фінансових посередників; витрати на друкування бланків цінних паперів; витрати на оплату державного мита при реєстрації емісії (0,1 % номінальної вартості запланованого обсягу емісії); оплата послуг незалежного реєстратора; витрати на рекламу та друкування інформації про емісію нової емісії.

Витрати, пов'язані з емісією цінних паперів, включаються до складу валових витрат підприємства-емітента. З метою стимулювання попиту на акції нової емісії їх максимальна вартість повинна бути меншою за ринковий курс акцій. Таким чином, верхня межа курсу емісії проходить на рівні ринкового (біржового) курсу акцій до проведення додаткової емісії. Правильний вибір курсу емісії є вирішальним фактором успіху її розміщення. Чим вищий курс додаткової емісії, тобто чим більше він наближається до біржового курсу акцій, тим значніший обсяг ліквідних засобів залучається на підприємство при заданому обсязі збільшення статутного капіталу, тим вищий буде емісійний дохід.

Емісійний дохід, або аджіо, - сума перевищення доходів, отриманих від емісії (випуску) власних акцій та інших корпоративних прав над номіналом таких акцій (інших корпоративних прав). Інакше кажучи, емісійний дохід - це різниця між курсом емісії і номінальним курсом корпоративних прав. Суми одержаного підприємством емісійного доходу не включаються до складу валового доходу з метою оподаткування [11, с. 23].

Дохід у вигляді аджіо можуть мати не лише акціонерні товариства, а й підприємства інших організаційно-правових форм. Величина аджіо у АТ може встановлюватися за результатами оцінки вартості підприємства або на основі балансового курсу (скоригованого на величину прихованих резервів) корпоративних прав.

Курс емісії тісно пов'язаний з політикою підприємства і сфері самофінансування та виплати дивідендів. Із збільшенням частки прибутку, який спрямовується на виплату дивідендів, курс емісії тягнє до збільшення. Якщо ж максимальним є рівень самофінансування, то встановлюється мінімальний курс емісії. Наприклад, у Швейцарії на сьогоднішній день, курс емісії встановлюється на рівні 2/3 біржового курсу та становить 350 - 400 % номіналу. В Німеччині курс емісії встановлюється на рівні 20 - 25% нижче за біржовий [12, с. 100].

Згідно Закону України «Про акціонерні товариства» найменування Закрите акціонерне товариство Агрофірма «ABIC» було змінено на Публічне акціонерне товариство Агрофірма «ABIC» на підставі Протоколу Загальних зборів від 08 грудня 2010 року та зареєстровано 16.12.2010 № 1659105 0010 000135. Було здійснено емісію іменних простих акцій обсягом 8779378 шт. загальною вартістю 92183469 грн. У 2010 році акції підприємства були переведені в бездокументарну форму додаткових внесків та відкрите (публічне) розміщення цінних паперів додаткового випуску прийнято загальними зборами акціонерів.

За період 2010-2012 рр. ПАТ Агрофірма „ABIC” стабільно отримувало прибуток на 1 акцію, в порівнянні з 2010 р. показало позитивну, але нестабільну динаміку даного показника. Найвищий рівень даного показника був досягнутий ПАТ Агрофірма „ABIC” в 2012 р. і становив 0,023 грн. прибутку на одну просту акцію (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка чистого прибутку (збитку) групи на 1 просту акцію по ПАТ Агрофірма „ABIC” у 2010-2012 рр., грн

Показник	2010 р	2011 р	2012 р	Відхилення			Темп зростання, %		
				2011- 2010 рр.	2012- 2011 рр.	2012- 2010 рр.	2011- 2010 рр.	2012- 2011 рр.	2012- 2010 рр.
ПАТ Агрофірма „ABIC”	0,0046	0,0096	0,0230	0,005	0,0134	0,0184	208,70	239,58	500,00

Джерело: розрахунки автора

Рішення про збільшення розміру статутного капіталу товариства шляхом збільшення кількості акцій існуючої номінальної вартості за рахунок додаткових внесків та відкрите (публічне) розміщення цінних паперів додаткового випуску, прийнято загальними зборами акціонерів. Метою використання фінансових ресурсів від додаткової емісії акцій є збільшення виробничих потужностей товариства та покращення бізнес-процесів, пов'язаних з виробництвом, транспортуванням та реалізацією продукції товариства. Розміщення акцій емітент проводить самостійно в період, акції не знаходяться в лістингу. Після закінчення строку звіт про результати розміщення реєструється в НКЦПФР, тимчасове свідоцтво про реєстрацію випуску підлягає обміну. Перевищення запланованого рівня розміщення акцій не допускається. При відмові від випуску акцій, внески, здійснені у порядку розміщення, повертаються не пізніше 30 днів після прийняття відповідного рішення загальним зборами акціонерів.

На аналізованому об'єкті ПАТ Агрофірма „ABIC” фінансово-економічні показники в цілому є задовільними. Емісійна політика підприємства спрямована на самофінансування, на що вказує коефіцієнт фінансування підприємства. Дана тенденція є безумовно негативною, оскільки нестача власних оборотних коштів свідчить про зменшення фінансової самостійності і зниження рівня платоспроможності підприємства. Підприємство лише у 2010 році збільшило статутний капітал і спрямовувало кошти на покращення і розширення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Однією з наявних проблем є суттєвий брак власних оборотних коштів підприємства. Дану проблему можливо вирішити шляхом емісії акцій, оскільки дане джерело є найбільш дешевим і зручним. Розмір додаткової емісії становитиме 50000 тис. шт., номіналом 10 грн. Курс емісії враховує мінімум ставку середньозваженої вартості капіталу. Таким чином, більша частина коштів спрямовується на поповнення грошових коштів, деяка частина на нарощення запасів. Отриманий емісійний прибуток спрямовується в інший додатковий капітал підприємства. Керівництву запропоновано викупити 51% нової емісії задля уникнення

втрати контролю, а решту спрямувати на вільний продаж, оскільки даний пакет акцій не є протидією контрольному пакету власників.

Висновки та подальші дослідження. Залучення власного капіталу з зовнішніх джерел шляхом додаткової емісії акцій є складним і дорогим процесом. Тому дане джерело формування власних фінансових ресурсів використовують лише у вкрай обмежених випадках. З позиції фінансового менеджменту основною метою емісійної стратегії є залучення на фондовому ринку необхідного обсягу власних фінансових засобів у мінімально можливий термін. Основні напрями реалізації емісійної стратегії ПАТ Агрофірма „ABIC” передбачають: визначення цілей емісійної діяльності; вибір емісійних інструментів, тобто цінних паперів, що випускаються в обіг; визначення найефективніших методів розміщення цінних паперів; підтримка курсу цінних паперів власної емісії на вторинному ринку.

Першочерговим завданням публічного акціонерного товариства при проведенні емісійних операцій на ринку цінних паперів, враховуючи їх розмаїття, є розроблення певної емісійної політики. Відповідно до положень сучасної теорії корпоративних фінансів, ПАТ Агрофірма „ABIC” повинне систематично аналізувати ефективність альтернативних джерел фінансування — використання власних коштів акціонерів (власний капітал) і позичених (емісія боргових зобов'язань, залучення депозитів і кредитів) з метою визначення оптимальної структури джерел фінансування, яка б мінімізувала витрати і схильність товариства до ризику і водночас сприяла ефективному управлінню ПАТ Агрофірма „ABIC” і дотриманню регулятивних нормативних вимог.

Література

1. Бизнес: Оксфордский толковый словарь : Англо-русский: Свыше 4000 понятий. — М. : Прогресс-Академия; Изд-во РГГУ, 1995. — 752 с.
2. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (укр.-англ.-рос.) / [Уклад.: Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко]. — Тернопіль : Астон, 2003. — 672 с.
3. Словарь по экономике / [Пер. с англ. под ред. П.А. Ватника]. — СПб. : Экономическая школа, 1998. — 752 с.
4. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. — М. : Инфра-М, 1996. — 496 с.
5. Українсько-російський тлумачний словник (словник фахівця) / [Авт.-упор. В.М. Копоруліна]. — Х. : Факт, 2005. — 400 с.
6. Шишханов М.О. Управленческий консалтинг : Слов.-справ. / М.О. Шишханов. — М. : Анкил, 2006. — 896 с.
7. Словник сучасної економіки Макміллана / [за ред. Д. Пірса]. — К. : „Артек”, 2000. — 640 с.
8. Мендрул О. Г. Ринок цінних паперів / О. Г. Мендрул, І. А. Шевчук. — К. : КНЕУ, 1998. — 152 с.
9. “Про акціонерні товариства” Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2008. — № 50-51.
10. Міжнародні та національні стандарти корпоративного управління (збірник принципів та кодексів) [Електронний ресурс] / Міжнародна фінансова корпорація: проект “Корпоративний розвиток в Україні”. — Режим доступу: <http://www.kstil.com.ua/files/documents/CG.pdf>
11. Куліш Г. Емісійна політика акціонерного товариства / Г. Куліш // Ринок цінних паперів України. — 2002. — № 1-2. — С. 19-28.
12. Хайд А. Корпоративное управление в Европе / А. Хайд // Проблемы теории и практики управления. — 2012. — № 4. — С. 95-106.

References

1. Business: Oxford explanatory dictionary: English- Russian: More than 4000 concepts (1995), Progress-Akademiya; Izd-vo RGGU, Moscow, Russia, 752 p.
2. Alekseienko, L.M. and Oleksienko, V.M. (2003), *Ekonomichnyi tлумachnyi slovnyk: vlasnist, pryvatzatsiia, rynok tsinnykh paperiv (ukr.-anhl.-ros)* [Economic explanatory dictionary: ownership, privatization, securities market (ukrainian, english, russian)], Aston, Ternopil, Ukraine, 672 p.
3. Dictionary on Economy / [Trans. with the English. ed. PA Quilted jacket] (1998), 752 p.

4. Rayzberg, B., Lozovskiy, L.Sh. and Starodubtseva, Ye.B. (1996), *Sovremennyy ekonomicheskiy slovar* [Modern Ekonomicheskie Dictionary], Infra-M, Moscow, Russia, 496 p.
5. Koporulina, V.M. (2005), *Ukrainsko-rosiyskiy tlumachnyi slovnyk (slovnyk fakhivtsia)* [Ukrainian -Russian Dictionary (Dictionary specialist)], Fakt, Kharkiv, Ukraine, 400 p.
6. Shishkhanov, M.O. (2006), *Upravlencheskiy konsalting* [Management consultancy], Ankil, Moscow, Russia, 896 p.
7. Pirs, D. (2000), *Slovnyk suchasnoi ekonomiky Makmillana* [Macmillan Dictionary of Modern Economics], „Artek”, Kyiv, Ukraine, 640 p.
8. Mendrul, O. and Shevchuk, I.A. (1998), *Rynok tsinnykh paperiv* [Securities Market], KNEU, 152 p.
9. “On Joint Stock Companies”, Law of Ukraine № 514-VI (2008), *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 50-51.
10. International and national standards of corporate governance (set of principles and codes) (2002), available at: <http://kstil.com.ua/files/documents/CG.pdf>
11. Kulish, H. (2002), “Emission corporation policy”, *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, no. 1-2, pp. 19-28.
12. Khayd, A. (2012), “Corporate governance in Europe”, *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, no. 4, pp. 95-106.

УДК 657.631.

Олійничук В.М.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Oliinychuk V.M.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department
of accounting and auditing
of Chortkivskyi Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University

MANAGEMENT MECHANISM OF FINANCIAL SUSTAINABILITY OF ENTERPRISE UNDER CONDITIONS OF STRUCTURAL CHANGES OF TAX POLICY

Постановка проблеми. Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов життєдіяльності, розвитку й забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Актуальним напрямом сталого функціонування суб'єктів господарювання є розробка дієвого механізму управління фінансовою стійкістю підприємства, який має враховувати структурні зміни в податковій політиці держави, які відбувались протягом останніх кількох років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками питання оцінки фінансової стійкості підприємства висвітлювали у своїх працях такі вітчизняні науковці: М.Д. Білик, І.О. Бланк, В.А. Забродський, Н.А. Кизим, Л.Н. Лахтінова, Є.В. Мних, Н.Ю. Невмержицька, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.В. Ткаченко, Г.В. Савицька, Ю.С. Цал-Цалко, Л.М. Шаблиста, Л.В. Шірінян та інші. Значний вклад у розробку

методологічних і методичних підходів внесли зарубіжні вчені: М.С. Абрютіна, В.В. Ковальов, В.І. Макар'єва, Е.В. Негашев, В.М. Родіонова, Р.С. Сейфулін, О.В. Сисоєва, М.А. Федотова, А.Д. Шеремет, Е. Альтман, Е. Дж. Долан, Дж. К. Ван Хорн та інші. Наукові здобутки перелічених вчених стали фундаментом для подальшого дослідження проблеми розробки дієвого механізму управління фінансовою стійкістю підприємства, що є актуальним напрямом сталого функціонування суб'єктів господарювання, і особливо із прийняттям нового податкового законодавства. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства має враховувати структурні зміни в податковій політиці держави, які відбувались протягом останніх кількох років.

Однак, не повністю вирішеним є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо механізму управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах структурних змін податкової політики держави. Саме ці питання не повністю відображені в працях науковців.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, положень і практичних пропозицій щодо формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах структурних змін податкової політики держави

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі визначення дефініції "фінансова стійкість" треба насамперед з'ясувати сутність терміну "стійкість". У Тлумачному словнику живої великоруської мови В.І. Даля стійкість розглядається як "здатність вистояти супроти чогось, встояти, успішно протистояти силі, витримати, не поступитися"[1, с. 515]. У виданні "Великий економічний словар" стійкість трактується як сталість, постійність, непідвладність ризику втрат і збитків [2, с. 770]. Стійкість у Словнику української мови визначається як здатність довго зберігати та проявляти свої властивості, не піддаватись руйнуванню і псуванню [3, с. 710]. У російському виданні "Великий енциклопедичний словник" стійкість розглядається як спроможність системи відновлювати попередній (або близький до нього) стан після збурення, яке виявляється у відхиленні параметрів системи від номінального значення [4, с. 1257]. Окрім того, сучасні зарубіжні та вітчизняні енциклопедичні видання і словники досить часто термін стійкість трактують як здатність тієї чи іншої системи зберігати певні властивості та характеристики незмінними або майже незмінними, як спроможність системи відновлювати свій попередній (або близький до нього) стан після збурення, яке виявляється у відхиленні параметрів системи від номінального значення. У більш широкому розумінні цей термін означає здатність системи виконувати свої функції всупереч впливу ендегенних та екзогенних чинників.

Н.В. Ткаченко вважає, що стійкість – це здатність тієї чи іншої системи зберігати певні властивості та характеристики незмінними або майже незмінними [5, с. 122]. Окремі автори дотримуються думки, що стійкість – це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто, коли підприємство є платоспроможним.

Таким чином, дослідження етимології терміну "стійкість" дозволяє стверджувати, що він споріднений із такими словами і поняттями, як сталість, стабільність і постійність.

Проведений аналіз науково-методичних джерел свідчить про неоднозначність у визначенні поняття "фінансова стійкість". Так, згідно з електронною енциклопедією "Вікіпедія", фінансова стійкість – це складова частина загальної стійкості підприємства, збалансованість фінансових потоків, наявність коштів, які дозволяють організації підтримувати свою діяльність протягом визначеного періоду часу, обслуговуючи кредити та виробляючи продукцію [6]. О.В. Павловська, Н.М. Притуляк та Н.Ю. Невмержицька розглядають фінансову стійкість з позиції спроможності підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати запаси і витрати, не допускати невинновданой дебіторської і кредиторської заборгованості та своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями [7, с. 189]. Г.О. Крамаренко трактує фінансову стійкість як такий фінансовий та економічний стан підприємства, за якого платоспроможність зберігає тенденцію до стійкості, тобто постійна у часі, а співвідношення власного та позикового капіталу перебуває у межах, які забезпечують цю платоспроможність. Окрім того, Г.О. Крамаренко наголошує на тому, що фінансова стійкість – це платоспроможність у часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власним і позиковим капіталами. М.Д. Білик вважає, що фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного

відтворення [8, с. 302]. М.Я. Коробов розглядає фінансову стійкість як відповідність параметрів діяльності і розміщення його фінансових ресурсів критеріям позитивної характеристики фінансового стану. В.М. Родіонова і М.А. Федотова трактують фінансову стійкість як такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Н.А. Мамонтова наголошує на тому, що фінансова стійкість – це такий стан підприємства, при якому забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва та реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва. Л.М. Шаблиста стверджує, що фінансова стійкість – це узагальнююча якісна характеристика фінансового стану підприємства, яка відображає тенденції зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників. Л.О. Орланюк-Малицька вважає, що фінансова стійкість – це здатність суб'єкта ринку зберігати кількість і якість своїх фінансових ресурсів за умов зміни середовища. Л.В. Шірінян зазначає, що сутність фінансової стійкості полягає у здатності підприємства зберігати або відновлювати початковий (або близький до нього) стан чи поліпшувати цей стан при зміні зовнішніх та/або внутрішніх параметрів (чинників) впливу на фінансові потоки [9].

Систематизація розглянутих наукових підходів дозволила визначити нам, що фінансова стійкість розглядається у вузькому значенні як спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати діяльність або запаси і витрати, а у широкому – як складова загальної стійкості підприємства й особливий фінансовий стан. Таким чином, фінансова стійкість підприємства означає здатність господарюючого суб'єкта функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливих умовах зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Однією з проблем оцінки й аналізу фінансової стійкості підприємства є її розмежування з іншими характеристиками фінансового стану підприємства. Необхідність такого розмежування обумовлена тим, що при проведенні комплексної оцінки фінансового стану підприємства одні і ті ж показники під різними назвами зараховуються науковцями як до групи коефіцієнтів фінансової стійкості, так і до інших груп. Так, наприклад, окремі вчені визначають фінансову стійкість як довгострокову ліквідність фірми або ототожнюють її з платоспроможністю. Співвідношення поняття “фінансова стійкість” з іншими характеристиками фінансового стану підприємства наведено на рис.1.

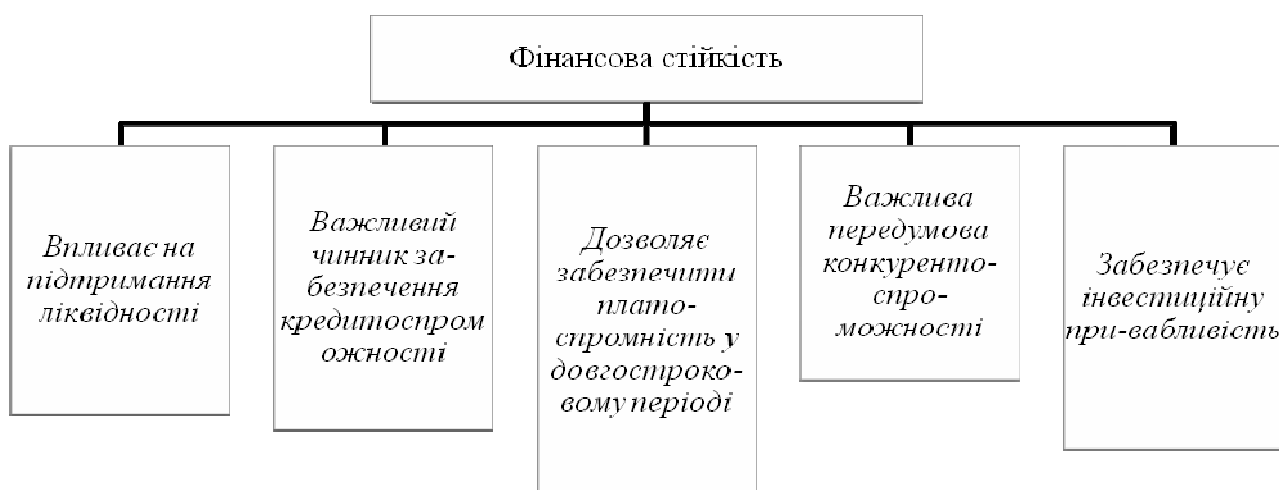

Рис. 1. Співвідношення фінансової стійкості з іншими характеристиками фінансового стану підприємства

Джерело: [5]

Для забезпечення економічного зростання, високих темпів суспільного відтворення та соціальної справедливості в суспільстві необхідним кроком є проведення державою ефективної фінансової політики, зокрема шляхом реформування податкової системи.

Структурні зміни в системі оподаткування юридичних осіб в Україні чинять основний вплив на такі параметри фінансової стійкості підприємства, як: прибутковість, структура капіталу і, відповідно, ступінь фінансової незалежності підприємства.

Змінений Податковим кодексом механізм формування витрат (доходів) із податку на прибуток потребує розкриття його сутності, порівняння систем податкового і бухгалтерського обліку та окреслення нових завдань останнього. При цьому розкриємо інструментарій забезпечення розрахунку податкового прибутку за новими податковими правилами й податкові різниці, які при цьому виникають.

Так, відповідно до розділу II Податкового кодексу (ПК), для обрахунку об'єкта оподаткування платник податку на прибуток використовує дані бухгалтерського обліку щодо доходів і витрат з урахуванням цього Кодексу.

Ст. 135-137 ПК визначено, що об'єктом оподаткування податком на прибуток є: прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суми інших витрат звітного податкового періоду. Тобто, застосовуються терміни "дохід", "витрати", "собівартість" як у бухгалтерському обліку.

Проте поняття "доходи" і "валові доходи" визначене новими правилами у Законі України про прибуток ідентичними. "Доходи" – це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальних формах як на території України, її континентальному шельфі у виключній (морській) економічній зоні, так і за її межами" [10].

Відмінностями у визначенні витрат і валових витрат, відповідно до Закону України про прибуток, є введення Податковим кодексом бухгалтерського критерію "зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань". "Витрати – це сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальних формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником ") [10].

При розрахунку податкового прибутку обов'язковою складовою була сума амортизаційних відрахувань, на яку він зменшувався. За новими податковими правилами така сума входить до складу собівартості та інших витрат, тому її не виділено у визначенні об'єкта оподаткування.

Особливо важливим є те, що визнання доходів і витрат здійснюється також за методом нарахувань і зіставлень, передбаченим відповідними П(С)БО, тобто, незалежно від дати надходження або сплати коштів, з урахуванням певних обмежень. Таке узгодження дати визнання доходів і витрат у податковому і бухгалтерському обліку, здається, розв'язує одну з основних проблем їх гармонізації, до якої значну увагу привертають вчені протягом останніх років. Проте й досі залишаються не тотожними величини визнання доходів і витрат за податковим і бухгалтерським обліком, що характеризується наявністю податкових різниць. Такі різниці класифікують на тимчасові й постійні.

Відповідно до ПК, податкова різниця – різниця, яка виникає між оцінкою і критеріями визнання доходів, витрат, активів, зобов'язань за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності та доходами і витратами, визначеними згідно з розділом III ПК. Вони класифікуються як тимчасові й постійні.

Тимчасова податкова різниця – податкова різниця, яка виникає у звітному періоді та анулюється в наступних звітних періодах. Постійна податкова різниця – податкова різниця, яка виникає у звітному періоді й не анулюється в наступних звітних податкових періодах.

При цьому обов'язковим моментом є врахування тимчасових і постійних податкових різниць у складі фінансової звітності за формою, встановленою Міністерством фінансів України. Платник податку на прибуток подає до податкового органу разом з відповідною декларацією квартальну або річну фінансову звітність (крім малих підприємств) у порядку,

передбаченому для подання податкової декларації. Такі зміни вимагають посилення інформаційних можливостей системи фінансової звітності та удосконалення стандартів бухгалтерського обліку, що її регулюють.

Зокрема, актуальним напрямом сталого функціонування суб'єктів господарювання є розробка дієвого механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства має враховувати структурні зміни в податковій політиці держави, які відбувались протягом останніх кількох років.

Реформування податкової системи України здійснюється шляхом:

– вирівнювання умов прямого оподаткування доходів (прибутку) юридичних осіб та доходів, які перевищують 10 мінімальних заробітних плат, на які нараховується податок з доходів фізичних осіб, з метою поступового наближення ставки податку на прибуток підприємств до ставки податку з доходів фізичних осіб;

– усунення подвійного оподаткування доходів;

– створення рівних умов господарювання для суб'єктів різних форм власності, організаційно-правових форм і видів економічної діяльності;

– забезпечення адміністративної простоти, економічності та стабільності системи оподаткування;

– гармонійного поєднання інтересів держави та платників податків.

Створення моделі податкової системи, що відповідає наведеним умовам, дасть змогу забезпечити збалансованість бюджету в умовах проведення податкової реформи із зниженням податкового навантаження без втрат бюджетних надходжень [12, с. 84]. Завдяки прийняттю 2 грудня 2010р. Податкового кодексу та набуття ним чинності з 1 січня 2011 р. почалося реформування податкової системи України, в ході якого були внесені зміни у систему оподаткування, а саме зміни в переліку податків, ставках, порядку стягнення та адмініструванні.

Нами було проведено дослідження впливу податкових змін на фінансову стійкість на підприємстві, заснованому на державній власності, що належить до сфери управління Державного комітету лісового господарства України.

Згідно Податкового кодексу, в системі оподаткування відбулись суттєві зміни, деякі з них, що спричинили найбільший вплив на діяльність підприємства, на прикладі якого проведено дослідження, відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні нововведення Податкового Кодексу на підприємстві

№п/п	Назва податку	Нововведення
1.	<i>Податок на прибуток</i>	- поетапне зниження ставки податку на прибуток суб'єктів господарювання: - 1 січня 2012р. – 21%; - 1 січня 2013 р. – 19%; - 1 січня 2014 р. – 16%.
2.	<i>Податок на додану вартість</i>	- зміна ставки податку на додану вартість: - з 11 січня 2011 р. – 20%; - з 1 січня 2014 р. – 17%;
3.	<i>Плата за користування надрами</i>	- об'єднано в один податковий платіж – платіж за користування надрами для видобування корисних копалин та збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок держбюджету
4.	<i>Екологічний податок</i>	- збільшено ставки екологічного податку удвічі, запроваджено оподаткування податком викидів двоокису вуглецю; спрощено порядок розрахунку податку шляхом уніфікації системи коригуючих коефіцієнтів та врахування їх у базових ставках.

Джерело: [11]

На основі реформування податкової системи передбачаються такі позитивні зміни: стабільність та досконалість податкового законодавства; реальне зниження податкового навантаження і збалансування податкового тиску на різні категорії платників податків;

забезпечення прав платників податків; узгодженість податкового законодавства з нормами законодавства інших галузей права.

Оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для забезпечення відповідної динаміки ділової активності, розвитку виробництва та економіки в цілому.

Згідно даних, наведених у табл. 2, робимо висновок, що ставки основних загальнодержавних податків (крім екологічного) поступово зменшуються, що має в цілому свідчити про зниження податкового тиску. Отже, Податковий кодекс повинен сприяти побудові соціально-орієнтованої, конкуренто-спроможної ринкової економіки, стимулюванню інвестиційно-інноваційних процесів та інтеграції України у європейське співтовариство.

Що стосується динаміки податкових платежів досліджуваного нами підприємства, то протягом останніх кількох років спостерігається зростання практично всіх податків і зборів, що пов'язане із зростанням обсягів виробництва і реалізації продукції підприємства (виручка від реалізації продукції в 2010 р. склала 4,56 млрд. грн., що на 3,48 % більше ніж у 2009; у 2011 р. виручка зросла на 6,63 % і досягла значення 4,86 млрд. грн.; приріст чистого прибутку - 82,41% в 2010 р., 32,43%- в 2011 р.). В 2010 році загальна сума нарахованих податків і зборів становила 1,48 млрд. грн., що на 22,9% більше ніж у 2009 році. У 2011 році сума нарахованих податків і зборів зросла на 5,3% і становила 1,56 млрд. грн. Посткризовий період 2010 р. характеризувався дуже високим приростом всіх показників, в 2012 році приріст показників уповільнився поряд з прискоренням приросту виручки. Тому можна зробити припущення про позитивний вплив податкових змін на діяльність підприємства.

Аналіз основних показників діяльності підприємства і встановлення зв'язку між окремими параметрами фінансової стійкості і податкової віддачі дали змогу нам розробити модель управління фінансовою стійкістю досліджуваного підприємства, яка зображена на рис. 2.

Рис. 2. Структурна схема моделі управління фінансовою стійкістю підприємства
Джерело: [12]

Управління фінансовою стійкістю підприємства пропонуємо здійснювати за наступними напрямками. По–перше, проведення аналізу та контролю за структурою капіталу.

Інструментом цього контролю є коефіцієнт автономії. За цим напрямком на підприємстві основним завданням є приведення даного показника до нормативного рівня або оптимально допустимого, прийнятого рівня, використовуючи відомі методи оптимізації структури капіталу (за критеріями максимізації фінансової рентабельності, мінімізації середньозваженої вартості капіталу, фінансових ризиків [13, с. 235]).

По-друге, необхідно управляти обсягом реалізації продукції підприємства і рівнем прибутковості продажу (відповідно і рівнем податкової віддачі з податку на прибуток). Крім того, необхідно враховувати основні зміни у податковій системі держави, через зміни в переліку податків та їх ставках і планувати найбільш доцільне використання вивільнених від оподаткування коштів.

Внаслідок цих змін на підприємстві з'являються вивільнені грошові кошти, які можна використати у таких напрямках:

- як плата за кредитні ресурси (процентні платежі), що буде зменшувати фінансову стійкість підприємства, але водночас – створює “ефект податкового щита”, завдяки якому зменшується оподатковуваний прибуток;

- як виплата винагороди акціонерам, що буде зменшувати фінансову стійкість в поточному періоді, але може позитивно вплинути на неї в довгостроковому завдяки зростанню курсу акцій і, відповідно, власного капіталу;

- через отримання чистого прибутку, який буде спрямовуватися на здійснення основної виробничої або інвестиційної діяльності підприємства, що буде підвищувати фінансову стійкість підприємства завдяки підвищенню його прибутковості.

Висновки та подальші дослідження. Проведене дослідження дало нам змогу зробити наступні висновки:

1. Відсутність єдиних підходів до трактування терміну “фінансова стійкість” і встановлення нормативів для коефіцієнтів фінансової стійкості, вибір методичного підходу до аналізу фінансової стійкості підприємства й встановлення нормативних значень для показників має відбуватися з урахуванням специфіки діяльності підприємства та цілей аналізу.

2. Фінансова стійкість передбачає здатність підприємства зберігати нормальний режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками і має розглядатися як результуюча категорія, що характеризує рівень стійкості роботи підприємства, його здатність забезпечити стабільні показники діяльності й ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах.

3. Удосконалення методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства належить до найважливіших проблем фінансового аналізу, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності та відсутності фінансових ресурсів для забезпечення розвитку підприємства

4. В процесі реформування податкової системи в Україні шляхом розроблення нового Податкового кодексу у 2010 р. відбулися основні зміни, а саме зменшення ставок основних податків, що дозволяє зменшувати податковий тиск. Як результат, підприємство повинно здійснювати моніторинг і контроль за фінансовою стійкістю за основними критеріями, завдяки чому може бути досягнутий оптимальний або допустимий рівень фінансової стійкості за умов ефективного використання вивільнених від оподаткування грошових коштів.

5. Управління фінансовою стійкістю підприємства за умов змін податкового законодавства пропонуємо здійснювати за наступними напрямками. По – перше, проведення аналізу та контролю за структурою капіталу. По-друге, необхідно управляти обсягом реалізації продукції підприємства і рівнем прибутковості продажу (відповідно і рівнем податкової віддачі з податку на прибуток).

Література

1. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. / В.И. Даль. – СПб. : Диамант, 1998. – Т. 4. – 686 с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М. : Ин-т новой экономики, 1997. – 864 с.

3. Словник української мови: в 11 т. / І. Р. Вихованець, В. П. Градова, Г. Н. Демчик. – К. : Наукова думка, 1978. – Т.9. – 710 с.
4. Большой энциклопедический словарь / Под ред. А.М. Прохорова. – М. : Большая российская энциклопедия, 1997. – 1456 с.
5. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104-122.
6. Вікіпедія: Вільна енциклопедія / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
7. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
8. Білик М.Д. Фінансовий аналіз : навч. посібник / М.Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2005 – 588 с.
9. Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л.В. Шірінян // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 70-81.
10. Податковий кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Партин Г.О. Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / Г.О. Партин, О. В. Дідух // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: Збірник науково-технічних праць. – Вип. 20.8. – Львів: РВВЛТУ України. – 2010. – С. 275-279.
12. Іванов Ю.Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект : монографія / Ю.Б. Іванов, О.Л. Єськов. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007. – 328 с.
13. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И.А. Бланк. – К. : Ника-центр Эльга, 2004. – 528 с.

References

1. Dal, V.I. (1998), *Tolkovyyiy slovar zhivogo velikorusskogo yazyika* [Explanatory dictionary of russian language], Diamant, St. Petersburg, Russia, vol. 4, 686 p.
2. Azriliyan, A.N. (1997), *Bolshoy ekonomicheskiiy slovar* [Big dictionary of economics], In-t novoy ekonomiki, Moscow, Russia, 864 p.
3. Vykhoanets, I.R., Hradova, V.P., Demchyk, H.N. (1978), *Slovnyk ukrainskoi movy* [Ukrainian dictionary], Naukova dumka, vol. 9, Kyiv, Ukraine, 710 p.
4. Prohorov, A.M. (1997), *Bolshoy entsiklopedicheskiiy slovar* [Encyclopedic Dictionary], Bolshaya rossiyskaya entsiklopediya, Moscow, Russia, 1456 p.
5. Tkachenko, N.V. (2009), "The financial stability of insurance companies: theoretical approaches", *Finansy Ukrainy*, no. 6, pp. 104-122.
6. Vikipediia, available at: <http://uk.wikipedia.org>.
7. Bilyk, M.D., Pavlovska, O.V., Prytuliak, N.M., Nevmerzhytska, N.Yu. (2005), *Finansovyi analiz* [Financial analysis], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 592 p.
8. Bilyk, M.D., (2005), *Finansovyi analiz* [Financial analysis], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 588 p.
9. Shirinian, L.V. (2005), "Determining the financial stability of insurance companies and businesses", *Finansy Ukrainy*, no. 9, pp. 70-81.
10. Podatkovi kodeks, available at: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Partyn, H.O., Didukh, O.V. (2010), "Features of the influence of the main factors on the financial stability of the company in terms of financial and economic crisis", *Naukovyi visnyk natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 20.8, pp. 275-279.
12. Ivanov, Yu.B., Yeskov, O.L. (2007), *Suchasne opodatkovannia: motyvatsiynyi aspekt* [Current taxation: a motivational aspect], monograph, VD "ІНЖЕК", Kharkiv, Ukraine, 328 p.
13. Blank, I.A. (2004), *Finansovyyi menedzhment* [financial management], textbook, Nika-tsentr Elga, Kyiv, Ukraine, 528 p.

УДК 336.763 264

Антонюк О.І.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ В УКРАЇНІ

Antoniuk O.I.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department of finance
Khmelnitsky Cooperative Trade-Economic Institute

THE PECULIARITIES OF CAPITAL FORMATION BY COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE

Постановка проблеми. Одним із актуальних завдань на сучасному етапі розвитку фінансової системи України у посткризовий період є формування комерційними банками якісного за своєю структурою банківського капіталу, адже активізація економічного зростання неможлива без здійснення інвестицій у реальний сектор національного господарства, і в цих умовах комерційні банки стикаються з гострою проблемою ефективного формування банківського капіталу, який є основою виконання банками своїх функцій в нормально діючому фінансовому просторі. Це пов'язано з такими явищами, як: зростання конкуренції у банківському секторі економіки, відсутність достатньо адекватної бази інформації, подолання економічної кризи у світовій економіці тощо.

У зв'язку з цим посилюється увага до ефективного формування власного капіталу банків, процесів забезпечення його ефективного розподілу та функціонування у вітчизняній економічній літературі. Це особливо актуально у розрізі того, що на даному етапі вітчизняна економіка наражається на небезпеку недотримання нормативного розміру власного капіталу банками через неефективну політику управління ним, що може спричинити поглиблення недовіри клієнтів до них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми управління власним капіталом банку досліджували вітчизняні вчені А.В. Васюренко, Б.Л. Івасів, А.М. Мороз, А.А. Пересада, Л.О. Примостка, М.І. Савлук. В той же час недостатньо дослідженими і висвітленими є питання методичних засад управління формуванням власного капіталу банку в умовах ринкової економіки. Але, незважаючи на це, дана тема ще має низку питань та невирішених завдань саме щодо особливостей збільшення власного капіталу банківських установ. Цим і обумовлено вибір теми статті та її актуальність.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування власного капіталу комерційними банками в Україні, а також виявлення особливостей ефективного формування власного капіталу та забезпечення стійкості банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток та удосконалення діяльності банків - необхідна умова створення дієвого ринкового механізму в Україні. Такі тенденції в діяльності банків, як: концентрація капіталу, зростання конкуренції і впливу іноземних банків на національну економіку, впливають на активізацію процесів формування власного капіталу банків. Вітчизняний і зарубіжний досвід показав, що основною проблемою в процесі формування власного капіталу банку є не нарощування капіталу, а встановлення його оптимальної для конкретного банку величини з урахуванням таких факторів, як: ризиковість розміщення активів, специфіка пасивних операцій, структура власності, галузева приналежність клієнтів.

Капітал банку – це сукупність власних, залучених і позичених коштів, що перебувають в розпорядженні банку та використовуються ним для формування матеріальних,

нематеріальних і фінансових активів в грошовій формі та здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку. Виокремлення у складі капіталу банку окремих елементів (власний, залучений та позичений капітал) дає змогу зарахувати його до капіталу функціонуючого, а не лише посередницького, головна мета якого полягає у формуванні прибутку банку, доходів його клієнтів у формі дивідендів і відсотків та створенні сприятливих умов для подальшого розвитку банківської установи в економічній системі на ринкових принципах, пов'язаних з факторами часу, ризику й ліквідності.

Основою формування капіталу банку, фундаментом його діяльності, запорукою стабільності та надійності є власний капітал як один із базових елементів, який сформований за рахунок коштів його власників, використовується у процесі здійснення банківської діяльності з метою отримання прибутку, сприяє підвищенню довіри клієнтів до банку в результаті виконання властивих йому функцій (захисна, оперативна, регулювальна).

Власний капітал банку – це величина, визначена розрахунковим шляхом: вона включає ті статті власних коштів і деякі статті залучених коштів, наприклад, субординований борг, що за своїм економічним змістом можуть виконувати функції капіталу банку.

Особливостями функціонування банків України є жорсткий контроль з боку Національного банку України за дотриманням економічних нормативів, базою для розрахунку яких є власний капітал. Можливість залучення банком додаткових коштів залежить від ефективності управління формуванням його власного капіталу. У зв'язку з цим існує необхідність у створенні такої системи управління формуванням власного капіталу банку, яка забезпечувала б сталий розвиток банківської діяльності.

Протягом останніх років банки продовжують активно нарощувати свою капітальну базу. Серед основних тенденцій розвитку банківської системи у 2008-2012 роках варто відзначити зростання регулятивного капіталу (рис. 1).

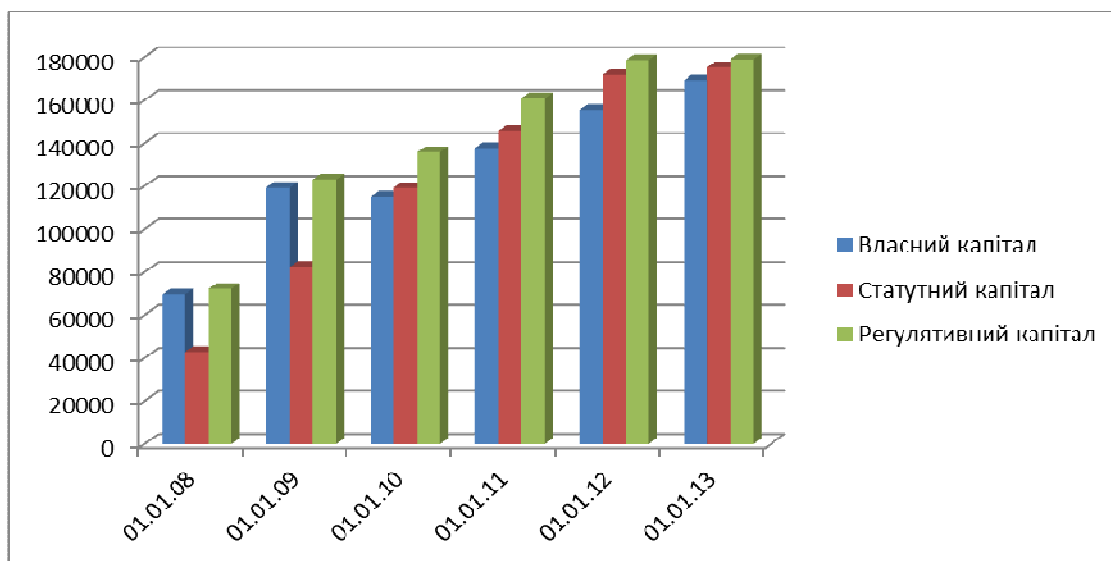

Рис. 1. Динаміка основних показників власного капіталу банків України

Джерело: складено автором на основі [8]

Зростання банківського капіталу відбулося в основному в результаті збільшення сплаченого зареєстрованого статутного капіталу, який зріс з 42 873 млрд. грн. у 2008 році до 175 204 млрд. грн. на початок 2013 року. Однак розмір власного капіталу й надалі залишається меншим за статутний капітал. Це можна пояснити значними збитками банківської системи України у попередні роки. Розмір регулятивного капіталу протягом аналізованого періоду зріс у 2,4 рази, втім порівняно з 2008-2012 роками темп його зростання значно знизився, але на відміну від власного капіталу банків його розмір перевищує статутний капітал банківської системи [2; 8].

Аналіз тенденцій формування власних коштів банків України в період з 2008 року по 2013 рік дав можливість зробити висновок про концентрацію капіталу в найбільших банках і зниження частки активів малих банків у сукупних активах банківської системи України [8].

Дослідження структурної будови власного капіталу окремих груп банків виявило неоднакову їхню роль у формуванні сукупного власного капіталу та його складових у банківській системі. Лідерські позиції утримують найбільші банки; участь великих банків є переважною у створенні резервного капіталу, прибутку звітного року й іншого капіталу; роль середніх банків найбільш відчутно виявляється у формуванні прибутку минулих років; за рахунок малих банків значною мірою сформований статутний капітал, резерви переоцінки і власний капітал у банківській системі загалом [8].

Поглиблення процесу капіталізації та виконання трансформаційної функції посередника вимагає від банків загострення конкуренції в банківській системі. Подальше нарощування обсягів власного капіталу, як необхідна передумова розвитку банківського сектору України, що є адекватною сучасним потребам економіки, по суті немає альтернативи. Жорсткі вимоги до якості, достатності та прозорості капіталу банків ставлять очевидну потребу переосмислення усієї довгострокової стратегії розвитку вітчизняної банківської системи, а також направлення зусиль на створення в нашій країні насправді великих стійких фінансових інституцій із капіталом, величина якого відповідатиме завданням щодо успішного протистояння негативним внутрішнім і зовнішнім факторам впливу на розвиток українського банківського сектору та врахування усіх можливих ризиків [1, с. 147].

Відтак постає гостра потреба пошуку надійних джерел збільшення банківського капіталу. Серед таких джерел головними виступають: прибуток від банківської діяльності, кошти акціонерів та субординований борг. Однак, на даний момент залучення коштів із названих джерел пов'язане з такими труднощами [5, с. 87]:

- збиткова діяльність банків, протягом останніх років;
- труднощі загальноекономічного характеру, зумовлені дефіцитом грошових ресурсів на фінансовому ринку в період кризи.

На сьогодні найбільшої популярності дістали методи забезпечення зростання власного капіталу як за рахунок зовнішнього залучення, так і можливостей оптимальної капіталізації прибутку, злиття банків, а також застосування прогностичних експертних систем щодо моніторингу власного капіталу та організаційно-інформаційного забезпечення управління формуванням власного капіталу.

Найбільш поширеними є дві стратегії нарощування власного капіталу банку за рахунок прибутку: по-перше, збільшення прибутковості активних операцій, по-друге, оптимальна дивідендна політика. Аналіз сучасних тенденцій у банківському секторі показують, що раціональною і стабільною дивідендною політикою є та, котра максимізує ринкову вартість через направлення до 80% прибутку банку на виплату дивідендів. У цих умовах банк має реальну можливість зберегти діючих акціонерів і залучити нових. Українські банки мають обмежені можливості нарощування власного капіталу за рахунок збільшення прибутку через недостатню ефективність використання активів [4, с. 117].

Дослідження показало, що одним із перспективних напрямків збільшення власного капіталу банку для українських умов є концентрація банківського капіталу на основі банківських злиттів і поглинань, створення банківських холдингів і альянсів, що досить характерно для закордонної практики і дає низку додаткових конкурентних переваг.

Вибір того чи іншого джерела збільшення власного капіталу і їх структура визначаються сукупністю факторів, найважливішими із яких є оптимальне співвідношення між прибутком, ризиком і ліквідністю. Ризики впливають як на рівень прибутку, так і на рівень ліквідності. В умовах невизначеності, використання економіко-математичних методів нечіткої логіки та комп'ютерної техніки дає можливість з достатньо високою мірою вірогідності здійснювати постійну експертну оцінку власного капіталу банку (в межах інтервалу можливих його значень) і впливу факторів на фінансовий його стан для прийняття оперативних рішень. При цьому визначаються варіанти приведення у відповідність співвідношень між прибутком, ризиком і ліквідністю [5, с. 145].

За таких обставин у процесі формування банківського капіталу набуває особливої ваги іноземне інвестування [6, с. 37]. Задля мінімізації тих ризиків, які супроводжують процес залучення іноземних інвестицій на формування банківського капіталу, можна було б вжити наступні заходи:

- обмежити можливості монополізації шляхом запровадження граничної частки вкладень банку у загальному обсязі кредитних, платіжних чи інших фінансових інструментів певного виду;

- запровадити кількісні обмеження на розвиток мережі філій у розрізі регіонів з метою більшої диверсифікації джерел акумулювання кредитних ресурсів і недопущення їхнього необґрунтованого вимивання та нераціонального перерозподілу;

- обмежити величини відсоткового спреду;

- зменшити можливості дострокового вилучення інвестованих коштів до закінчення певного обумовленого заздалегідь періоду та інші заходи.

Проведення цих заходів відобразило б посилення регулятивного впливу центрального банку на відповідні банківські установи. Достатній рівень капіталізації банків є необхідною передумовою їхньої здатності до кредитування реального сектора економіки відповідно до потреб економічного розвитку країни. Вирішення стратегічних завдань із нарощування банківськими установами обсягів кредитування процесу модернізації економіки в умовах євроінтеграційних процесів вимагає значного розширення капітальної бази комерційних банків, оскільки вони на даний момент є практично єдиними (нарівні з державою) повноцінними інституційними інвесторами у вітчизняне господарство.

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, щоб вирішити проблему щодо підвищення рівня капіталізації та надійності установ банківської системи України, банкам було б доцільно:

- поліпшити якість капіталу та забезпечити достатній рівень покриття ним ризиків, що приймаються банками;

- стимулювати залучення власного банківського прибутку для інвестицій у капітал шляхом звільнення від оподаткування частини прибутку кредитних установ, спрямовану на підвищення рівня їх капіталізації, стимулювати інвесторів звільненням від податків на прибуток, який спрямовується на капіталізацію банків;

- стимулювати приплив капіталу у банки за рахунок активного залучення коштів акціонерів, у тому числі портфельних інвесторів;

- з метою уникнення можливого деструктивного впливу міжнародних фінансових потоків на банківську систему України, потрібно встановити економічну межу оптимального впливу зарубіжного капіталу на вітчизняні банки на рівні 40-45% від капіталу усіх банків;

- збільшувати показник адекватності капіталу через консолідацію банківської системи України (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, їх реорганізація).

Висновки та подальші дослідження. В результаті проведеного дослідження доведено, що підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків посилить їх конкурентоспроможність на світовому фінансовому ринку і забезпечить стабільність та надійність усієї економіки України на шляху інтеграції у світове господарство. Обґрунтовано, що банки мають широке коло джерел ресурсів для збільшення власних капіталів. Кожен з ресурсів має свої переваги і недоліки, використовується банком з врахуванням цілей стратегії і тактики банківського менеджменту та знаходиться під впливом регулюючих органів, які ставлять за мету підвищення рівня надійності банківської системи.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати про неоднорідність та складність структури власного капіталу банків та процесу його формування. Це є передумовою для продовження досліджень на дану тему з огляду на те, що від чіткого розуміння структури власного капіталу та особливості його формування залежить правильність оцінки ефективності діяльності банку, розробка підходів для її підвищення та темпи розвитку банківської системи в цілому.

Література

1. Алексеєнко М.Д. Капітал комерційного банку: питання теорії і практики / М.Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2006. – 276 с.
2. Аналітичний огляд банківської системи України за 2012 рік. Рюрик. Національне рейтингове агентство [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua>
3. Банківські операції : підручник / За ред. А.М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.

4. Вожжов А.П. Формування ресурсів комерційних банків / А.П. Вожжов // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 116–129.
5. Дзюблук О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи / О.В. Дзюблук, Р.В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 317 с.
6. Карчева Г.Т. Оцінка ефективності розвитку банківської системи України та шляхи її підвищення / Г.Т. Карчева, О.О. Затварська // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 9. – Суми: ВВП «Мрія – 1» ЛТД, УАБС, 2004. – С. 34-39.
7. Основні показники діяльності банків України станом на 1 січня 2013 // Вісник Національного банку України // Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 50.
8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
9. Савлук М. Банківська система - барометр економіки / М. Савлук // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 8. – С. 8-9.

References

1. Alekseienco, M.D. (2006), *Kapital komertsiiinoho banku: pytannia teorii i praktyky* [Capital of Commercial Bank: question of theory and practice], KNTEU, Kyiv, Ukraine, 276 p.
2. Riurik, National Rating Agency "Analytical review of the banking system of Ukraineis for 2012 year", available at: <http://www.rurik.com.ua>
3. Moroz, A.M. (2000), *Bankivski operatsii: pidruchnyk* [Banking operations: manual], textbook, KNTEU, Kyiv, Ukraine, 384 p.
4. Vozhzhov, A.P. (2003), "Formation resources of Commercial Banks" *Finansy Ukrainy*, no.1, pp. 116-129.
5. Dziubliuk, O.V., Mykhailiuk, R.V. (2009), *Finansova stiikist bankiv yak osnova efektyvnoho funktsionuvannia kredytnoi systemy* [The financial stability of banks as a basis for the effective functioning of the credit system], Ternopil, Ukraine, 317 p.
6. Karcheva, H.T., Zatvarska, O.O. (2004), "Evaluating the effectiveness of development the banking system of Ukraine and ways of its improvement", *Problemy ta perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*: [Problems and prospects of the banking system of Ukraine], *Zbirnyk naukovykh prats*, [Collection of research papers], Vol. 9, VVP, Mriia-1, LTD, UABS, Sumy, Ukraine, pp. 34-39.
7. "Basic indicators of banks in Ukraine on the 1st of January 2013", *Visnyk Natsionalnoho Banku Ukrainy*, [Herald of the National Bank of Ukraine], *Shchomisiachnyi naukovo-praktychnyi zhyrnl Natsionalnoho Banku Ukrainy*, no. 2, p. 50.
8. "The official site of the National Bank of Ukraine", available at: <http://www.bank.gov.ua/>
9. Savluk, M. (2005), "Banking system - a barometer of the economy", *Uriadovyi kurier*, no. 8, pp. 8-9.

УДК 338.314:658.152/.155

Гур'єва І.В.,
аспірант* Харківського гуманітарного університету «Народна
українська академія», аудитор ТОВ «Глосса-Аудит»

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКА ЧИСТОГО ПРИВЕДЕНОГО ДОХОДУ ПРИ РІЗНИХ ДЖЕРЕЛАХ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

Hurieva I.V.,
graduate student of Kharkiv University of Humanities
“People's Ukrainian Academy”, the auditor of LTD “Glossa-Audit”

IMPROVEMENT OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF THE INDICATOR OF NET PRESENT INCOME AT DIFFERENT SOURCES OF INVESTMENT FINANCING

Постановка проблеми. В сучасних умовах подолання наслідків світової фінансової кризи, українські промислові підприємства при здійсненні капітальних інвестицій мають забезпечити достатній рівень їх економічної ефективності. Через дефіцит власних фінансових ресурсів вони повинні залучати ефективні альтернативні джерела фінансування. Для вирішення поставленого завдання важливо забезпечити оптимальний вибір джерел фінансування капітальних інвестицій на основі дослідження їх впливу на показники ефективності інвестиційної діяльності. Для цього особливо важливе значення має використання об'єктивної методики розрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню і розробці показників оцінки економічної ефективності інвестицій присвятили свої праці такі відомі зарубіжні і російські вчені-економісти, як Г. В. Беренс, Г. Бірман, М. Бромвич, П. Л. Віленський, П. Н. Завлін, Е. І. Крилов, І. В. Ліпсиць, а також українські вчені: І. А. Бланк, С. Ф. Покропивний, В. П. Савчук, О. М. Ястремська. Однак, як свідчить аналіз результатів їх дослідження, відсутній єдиний підхід щодо показників оцінки ефективності інвестицій.

Окремі дослідники вважають, що показники оцінки ефективності інвестицій, характерні для ринкового типу економіки, можуть бути розділені на дві групи [3, с. 223-224]: перша група – статичні показники, які визначаються на основі статичних методів розрахунку. Вони передбачають використання в розрахунках ефекту фактичних даних про інвестиційні витрати і доходи без операції їх приведення до співставного вигляду (дисконтування). До таких показників відносяться індекс (коефіцієнт) рентабельності (Return On Investment, ROI) і період окупності недисконтований (Payback Period, PP); друга група – динамічні показники, які визначаються на основі дисконтних методів розрахунку, що передбачають обов'язкове дисконтування інвестиційних витрат і доходів по окремих інтервалах даного періоду. До таких показників відносять чистий приведений дохід (Net Present Value, NPV), індекс (коефіцієнт) доходності (Profitability Index, PI), період окупності дисконтований (Payback Period, PP) і внутрішню норму прибутковості (Internal Rate of Return, IRR).

Розрахунок вказаних показників як статичних, так і динамічних базується на аналізі динаміки грошових потоків, пов'язаних з реалізацією інвестиційного проекту. Динамічні та статичні методи рекомендуються для використання в рамках аналізу інвестиційних проектів зарубіжними економістами в своїх дослідженнях [1; 2; 4], а після переходу економіки пострадянських країн від адміністративно-командного до ринкового типу сучасні російські й

* Науковий керівник: Нечипорук Л. В. – д.е.н., доцент

українські вчені-економісти також пропонують приймати інвестиційні рішення на основі методів, широко відомих в зарубіжній практиці інвестиційного аналізу [3; 5; 7–12]. Крім того, за часів незалежності України Мінекономіки був затверджений порядок розробки інвестиційних проектів з використанням методу аналізу грошових потоків, що лежав в основі методики UNIDO [13].

Відомі методи розрахунку показника чистого приведенного доходу дозволяють кількісно вимірювати загальний економічний результат здійснення інвестицій, але не дають можливості оцінити вплив обраних варіантів фінансування на значення чистого приведенного доходу. Це дозволяє зробити висновок, що проблема оцінки впливу джерел фінансування на ефективність інвестицій є актуальною і потребує подальшого вдосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є вдосконалення теоретико-методичних засад визначення чистого приведенного доходу, який отримано при використанні різних джерел фінансування інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазвичай, фінансування капітальних інвестицій здійснюється за допомогою не одного джерела фінансування. На практиці, як правило, підприємства максимально використовують власні фінансові ресурси, але в умовах їх дефіциту решту потреби у капіталі покривають за рахунок інших джерел, найбільш поширеним з яких є банківський кредит. Крім того, досить часто в сучасній українській практиці господарювання для отримання основних засобів використовуються схеми фінансового лізингу та операційної оренди. Отже, загальна потреба у капіталі $I_{\text{потр}}$ складається з суми інвестицій, що фінансуються за допомогою власних коштів $I_{\text{вл}}$, банківського кредиту $I_{\text{кр}}$, основних засобів, отриманих в операційну оренду $I_{\text{ор}}$ і в фінансовий лізинг $I_{\text{ліз}}$:

$$I_{\text{потр}} = I_{\text{вл}} + I_{\text{кр}} + I_{\text{ор}} + I_{\text{ліз}} \quad (1)$$

Відповідно, чистий приведений дохід від інвестиційного проекту з загальною потребою у капіталі $I_{\text{потр}}$ складається з чистого приведенного доходу при експлуатації основних засобів придбаних за рахунок власних коштів $\text{ЧПД}_{\text{вл}}$, банківського кредиту $\text{ЧПД}_{\text{кр}}$, отриманих в операційну оренду $\text{ЧПД}_{\text{ор}}$ і в фінансовий лізинг $\text{ЧПД}_{\text{ліз}}$:

$$\text{ЧПД} = \text{ЧПД}_{\text{вл}} + \text{ЧПД}_{\text{кр}} + \text{ЧПД}_{\text{ор}} + \text{ЧПД}_{\text{ліз}} \quad (2)$$

де $\text{ЧПД}_{\text{вл}}$, $\text{ЧПД}_{\text{кр}}$, $\text{ЧПД}_{\text{ор}}$, $\text{ЧПД}_{\text{ліз}}$ – відповідно, чистий приведений дохід при придбанні основних засобів за рахунок власних коштів, кредитних ресурсів, отриманих в оперативну оренду та у фінансовий лізинг, грн.

Загальновідомо, що в результаті використання кожного з джерел фінансування виникають властиві лише йому відтоки та позитивні грошові потоки. До таких потоків можуть бути віднесені наступні: виплата лізингових, орендних платежів, відсотків за користування кредитом; нарахування амортизації і отримання доходу від реалізації основних засобів за залишковою вартістю в кінці терміну експлуатації (при придбанні основних засобів на праві власності, а не на умовах операційної оренди); виплата страхових платежів за наявності умови обов'язкового страхування в договорі передачі об'єкту у фінансовий лізинг, або у операційну оренду і тому подібне.

В таблиці 1. наведено основні показники, що впливають на формування грошових потоків при використанні різних варіантів фінансування інвестицій.

Таблиця 1

Основні показники, що впливають на формування чистого приведенного доходу при використанні різних джерел фінансування

Умовне позначення	Показник	Одиниці виміру
1	2	3
$k_{\text{он}}$	Коефіцієнт оподаткування податком на прибуток	у долях одиниці
d_i	Коефіцієнт дисконтування в році i	у долях одиниці

продовження табл. 1

1	2	3
$d_{ан}$	Коефіцієнт дисконтування ануїтету	у долях одиниці
Pr_i	Прибуток до оподаткування, отриманий в році i при здійсненні капітальних інвестицій	Грн.
A_i	Річні амортизаційні відрахування придбаних основних засобів	Грн.
$K_{лікв}$	Ліквідаційна вартість придбаних основних засобів	Грн.
B_i	Річні відсотки за користування кредитом	Грн.
$ОП_i$	Річний орендний платіж	Грн.
$ЛП_i$	Річний лізинговий платіж	Грн.
$P_{вук i}$	Платежі, направлені на викуп об'єкту фінансового лізингу	Грн.
k	Порядковий номер року, в якому здійснюється викуп об'єкту фінансового лізингу	—

Джерело: розроблено автором на основі [3; 13]

Нами обґрунтовано формульні вирази для розрахунку показників чистого приведенного доходу при використанні кожного з аналізованих варіантів фінансування капітальних інвестицій [6]. Визначено, що окрім традиційних грошових потоків від реалізації проекту необхідно враховувати й специфічні грошові потоки, пов'язані з залученням та використанням кожного джерела. Нижче наведемо тільки кінцевий результат:

1) чистий приведений дохід при фінансуванні капітальних інвестицій власними коштами, $ЧПД_{вл}$:

$$ЧПД_{вл} = \sum_{i=1}^n (Pr_i \cdot k_{он} + A_i \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - I_{номр} + K_{лікв} \cdot d_n \quad (3)$$

2) чистий приведений дохід при фінансуванні капітальних інвестицій з використанням банківського кредиту, $ЧПД_{кр}$:

$$ЧПД_{кр} = \sum_{i=1}^n ((Pr_i - B_i) \cdot k_{он} + A_i \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - I_{номр} + K_{лікв} \cdot d_n \quad (4)$$

3) чистий приведений дохід при отриманні основних засобів в операційну оренду, $ЧПД_{ор}$:

$$ЧПД_{ор} = \sum_{i=1}^n ((Pr_i - ОП_i) \cdot k_{он}) \cdot d_i \quad (5)$$

4) чистий приведений дохід при фінансуванні капітальних інвестицій за допомогою схеми фінансового лізингу, $ЧПД_{ліз}$:

$$ЧПД_{ліз} = \sum_{i=1}^n (Pr_i \cdot k_{он} + A_i \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - \sum_{i=1}^k ЛП_i \cdot k_{он} \cdot d_i - P_{вук i} \cdot d_{ан(1,k)} + K_{лікв} \cdot d_n \quad (6)$$

Для виявлення математичних залежностей між розміром інвестицій $I_{вл}$, $I_{кр}$, $I_{ор}$, $I_{ліз}$, що фінансуються за рахунок кожного джерела, та сумами $ЧПД_{вл}$, $ЧПД_{кр}$, $ЧПД_{ор}$, $ЧПД_{ліз}$, необхідно здійснити перетворення кожного доданку грошових потоків у формулах (3) – (6) так, щоб розрахунку кожного з них брали участь відповідні показники розміру інвестицій $I_{вл}$, $I_{кр}$, $I_{ор}$, $I_{ліз}$.

Для цього необхідно здійснити наступні перетворення:

1) частка прибутку у загальній сумі отриманого в результаті реалізації інвестиційного проекту прибутку Pr , яка відноситься до інвестицій, що фінансуються за допомогою кожного джерела фінансування, Pr_j визначається за формулою:

$$Pr_{j.} = Pr \cdot \frac{I_j}{I_{номр}}, \quad (7)$$

де j – індекс джерела фінансування капітальних інвестицій;

2) формули розрахунку сум амортизаційних відрахувань та ліквідаційної вартості перетворюються наступним чином:

$$A_j = I_j \cdot Ha, \quad K_{лікв j} = I_j \cdot (1 - n \cdot Ha), \quad (8)$$

де Ha – річна норма амортизації, у долях одиниці.

3) річна сума витрат на залучення та використання кожного джерела фінансування (відсотки за користування кредитом B , орендні платежі OP , лізингові платежі LP) представляється у вигляді доданка відповідної річної ставки за банківським кредитом $U_{кр}$, орендними платежами $U_{ор}$, лізинговими платежами $U_{ліз}$ та суми інвестицій, що фінансуються за допомогою відповідного джерела $I_{кр}, I_{ор}, I_{ліз}$.

Узагальнені результати описаних перетворень наведено нижче:

1) чистий приведений дохід при фінансуванні капітальних інвестицій власними коштами, $ЧПД_{вл}$:

$$ЧПД_{вл} = \sum_{i=1}^n (Pr_i \cdot \frac{I_{вл}}{I_{номп}} \cdot k_{он} + I_{вл} \cdot Ha \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - I_{вл} + I_{вл} \cdot (1 - n \cdot Ha) \cdot d_n. \quad (9)$$

2) чистий приведений дохід при фінансуванні капітальних інвестицій з використанням банківського кредиту, $ЧПД_{кр}$:

$$ЧПД_{кр} = \sum_{i=1}^n ((Pr_i \cdot \frac{I_{кр}}{I_{номп}} - I_{кр} \cdot U_{кр}) \cdot k_{он} + I_{кр} \cdot Ha \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - I_{кр} + I_{кр} \cdot (1 - n \cdot Ha) \cdot d_n. \quad (10)$$

3) чистий приведений дохід при отриманні основних засобів в операційну оренду, $ЧПД_{ор}$:

$$ЧПД_{ор} = \sum_{i=1}^n ((Pr_i \cdot \frac{I_{ор}}{I_{номп}} - U_{ор} \cdot I_{ор}) \cdot k_{он}) \cdot d_i \quad (11)$$

4) чистий приведений дохід при фінансуванні капітальних інвестицій за допомогою схеми фінансового лізингу, $ЧПД_{ліз}$:

$$ЧПД_{ліз} = \sum_{i=1}^n (Pr_i \cdot \frac{I_{ліз}}{I_{номп}} \cdot k_{он} + I_{ліз} \cdot Ha \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - \sum_{i=1}^k U_{ліз} \cdot I_{ліз} \cdot k_{он} \cdot d_i - \frac{I_{ліз}}{k} \cdot d_{ан(1,k)} + I_{ліз} \cdot (1 - n \cdot Ha) \cdot d_n \quad (12)$$

Формули розрахунку $ЧПД_{вл}$, $ЧПД_{кр}$, $ЧПД_{ор}$, $ЧПД_{ліз}$ перетворені таким чином, що кожна складова чистого приведенного доходу представлена у вигляді математичної залежності від розміру інвестицій, що фінансуються за рахунок кожного джерела.

Загальні множники $I_{вл}$, $I_{кр}$, $I_{ор}$, $I_{ліз}$ можуть бути винесені за дужки, а вирази, що залишилися, усередині дужок позначені у вигляді показників $R_{вл}$, $R_{кр}$, $R_{ор}$, $R_{ліз}$ відповідно. Економічний зміст показників $R_{вл}$, $R_{кр}$, $R_{ор}$, $R_{ліз}$ полягає в тому, що вони відображають прибутковість капітальних інвестицій, які фінансуються за рахунок кожного джерела. Запис виразів $R_{вл}$, $R_{кр}$, $R_{ор}$, $R_{ліз}$ наведено нижче:

1) показник прибутковості інвестицій, що фінансуються власними коштами, $R_{вл}$:

$$R_{вл} = \sum_{i=1}^n (\frac{Pr_i}{I_{номп}} \cdot k_{он} + Ha \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - 1 + (1 - n \cdot Ha) \cdot d_n \quad (13)$$

2) показник прибутковості інвестицій, що фінансуються з використанням банківського кредиту, $R_{кр}$:

$$R_{кр} = \sum_{i=1}^n ((\frac{Pr_i}{I_{номп}} - U_{кр}) \cdot k_{он} + Ha \cdot (1 - k_{он})) \cdot d_i - 1 + (1 - n \cdot Ha) \cdot d_n \quad (14)$$

3) показник прибутковості інвестицій при отриманні основних засобів в операційну оренду, $R_{ор}$:

$$R_{ор} = \sum_{i=1}^n (\frac{Pr_i}{I_{номп}} - U_{ор}) \cdot k_{он} \cdot d_i \quad (15)$$

4) показник прибутковості інвестицій, що фінансуються за допомогою схеми фінансового лізингу, $R_{\text{ліз}}$:

$$R_{\text{ліз}} = \sum_{i=1}^n \left(\frac{Pr \cdot i}{I_{\text{номр}}} \cdot k_{\text{он}} + Ha \cdot (1 - k_{\text{он}}) \right) \cdot d_i - \sum_{i=1}^k C_{\text{ліз}} \cdot k_{\text{он}} \cdot d_i - \frac{1}{k} \cdot d_{\text{ан}}(1, k) + (1 - n \cdot Ha) \cdot d_n \quad (16)$$

За результатами проведених перетворень встановлено, що між розміром інвестицій I_j , які фінансуються за рахунок j -го джерела фінансування, і розміром забезпеченого такими інвестиціями $ЧПД_j$ існує залежність, яка може бути виражена за допомогою формули:

$$ЧПД_j = R_j \cdot I_j, \text{ грн}, \quad (17)$$

де R_j – показник прибутковості інвестицій по j -му джерелу фінансування.

Економічний зміст показників $R_{\text{вл}}$, $R_{\text{кр}}$, $R_{\text{ор}}$, $R_{\text{ліз}}$ полягає в тому, що кожен показник узагальнює умови залучення і використання кожного джерела фінансування інвестицій, а також вимірює прибутковість даних інвестицій у розрахунку на одну гривню капіталовкладень. З врахуванням всіх здійснених перетворень чистий приведений дохід від інвестиційного проекту з загальною потребою у капіталі $I_{\text{номр}}$, що одночасно фінансується за рахунок декількох джерел, а у даному випадку за рахунок власних коштів, банківського кредиту, операційної оренди та фінансового лізингу, матиме вигляд:

$$ЧПД = R_{\text{вл}} \cdot I_{\text{вл}} + R_{\text{кр}} \cdot I_{\text{кр}} + R_{\text{ор}} \cdot I_{\text{ор}} + R_{\text{ліз}} \cdot I_{\text{ліз}} \quad (18)$$

Запропонований у статті метод розрахунку $ЧПД$ саме у загальному (17) та конкретному (18) виглядах дає можливість досить просто оцінити вплив вибору джерела фінансування на чистий приведений дохід, тобто на економічну ефективність інвестицій.

Висновки та подальші дослідження. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, відзначимо, що в сучасних умовах господарювання грамотне економічне обґрунтування вибору джерел фінансування капітальних інвестицій та дослідження впливу на показники ефективності такого вибору є актуальним завданням вітчизняних підприємств.

Як продемонстрував аналіз економічної літератури, відомі методи розрахунку показника чистого приведенного доходу дозволяють кількісно вимірювати загальний економічний результат здійснення інвестицій, але не дають можливості оцінити вплив обраних варіантів фінансування на значення чистого приведенного доходу.

Представлений у статті метод розрахунку чистого приведенного доходу у вигляді суми добутків інвестицій, що фінансуються за рахунок кожного джерела, на відповідний джерелу узагальнюючий показник прибутковості таких інвестицій, на відміну від пропонованих в економічній літературі, дозволяє визначити:

– у відносному виразі – прибутковість інвестицій при залученні кожного джерела фінансування;

– у абсолютному виразі – частину чистого приведенного доходу, сформованого в результаті використання кожного джерела фінансування, в загальному чистому приведенному доході.

Метод є універсальним та може бути використаний підприємствами, що здійснюють капітальні інвестиції, будь-якої форми власності та галузі національного господарства.

Напрямом подальшого дослідження є проведення практичних розрахунків для визначення показників прибутковості інвестицій та чистого приведенного доходу при різних варіантах фінансування.

Література

1. Беренс В. Руководство по оценке эффективности инвестиций : пер. с англ. – 2-е изд. перераб. и доп. / В. Беренс, П. М. Хавранек. – М. : Интерэксперт : ИНФРА-М, 1995. – 528 с.
2. Бирман Г. Экономический анализ инвестиционных проектов : пер. с англ. / Г. Бирман, С. Шмидт ; под ред. Л. П. Белых. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 631 с.
3. Бланк И.А. Управление инвестициями предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2003. – 480 с.
4. Бромвич М. Анализ экономической эффективности капиталовложений : пер. с англ. / М. Бромвич. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 432 с.
5. Виленский П.Л. Оценка эффективности инвестиционных проектов / П.Л. Виленский, В.Н. Лившиц, С.А. Смоляк. – М. : Дело, 2002. – 153 с.

6. Гур'єва І.В. Дослідження впливу обраного джерела фінансування інвестиційної діяльності на грошові потоки підприємства / І.В. Гур'єва // Вестн. НТУ "ХПИ". – 2008. – № 1. – С. 23–31.
7. Завлин П.Н. Оценка эффективности инноваций / П.Н. Завлин, А.В. Васильев. – СПб. : Бизнес-пресса, 1998. – 216 с.
8. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия : учеб. пособие / Э. И. Крылов, В. М. Власова, И. В. Журавкова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 608 с.
9. Липсиц И.В. Экономический анализ реальных инвестиций : учебник / И.В. Липсиц, В.В. Коссов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономистъ, 2003. – 347 с.
10. Покропивний С.Ф. Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності / С.Ф. Покропивний, А.П. Новак – К., 1998. – 154 с.
11. Савчук В. П. Оценка эффективности инвестиционных проектов / В. П. Савчук. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/finanalysis/savchuk/index.shtml>.
12. Ястремська О.М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методол. та метод. засади : монографія. – 2-е вид. / О.М. Ястремська. – Х. : ІНЖЕК, 2004 – 488 с.
13. United Nations Industrial Development Organization. Manual for evaluation of industrial projects [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/download/Manual_for_Evaluation_of_Industrial_Projects.pdf

References

1. Berens, V. and Khavranek, P.M. (1995), *Rukovodstvo po otsenke effektivnosti investitsiy* [Guidance for assessing the effectiveness of investments], 2nd ed., Interekspert, INFRA-M, Moscow, Russia, 528 p.
2. Bierman, H. and Smidt, S. (1997), *Ekonomycheskyi analiz investitsionnykh projektov* [Economic Analysis of Investment Projects], Banki i birzhi, YUNITI, Moscow, Russia, 631 p.
3. Blank, I.A. (2003), *Upravlenie investitsiyami predpriyatiya* [Management of investments enterprises], Nika-Tsentr, Elga, Kyiv, Ukraine, 480 p.
4. Bromvich, M. (1996), *Analiz ekonomicheskoy effektivnosti kapitalovlozheniy* [Analysis of economic efficiency of investments], INFRA-M, Moscow, Russia, 432 p.
5. Vilenskiy, P.L., Livshits, V.N. and Smolyak, S.A. (2002), *Otsenka effektivnosti investitsionnykh projektov* [Evaluation of the effectiveness of investment projects], Delo, Moscow, Russia, 153 p.
6. Hurieva, I.V. (2008), "Research of influence of selected source of financing investment activity on the cash flows of the enterprise", *Vestnik NTU "KHPI"*, no 1, pp. 23–31.
7. Zavlin, P.N., Vasilyev, A.V. (1998), *Otsenka effektivnosti innovatsiy* [Evaluation of the effectiveness of innovations], Biznes-pressa, St.-Peterburg, Russia, 216 p.
8. Krylov, E.I., Vlasova, V.M., Zhuravkova, I.V. (2003), *Analiz effektivnosti investitsionnoy i innovatsionnoy deyatel'nosti predpriyatiya* : [Analysis of the efficiency of investment and innovation activity of enterprise], tutorial, 2nd ed., Finansy i statistika, Moscow, Russia, 608 p.
9. Lipsits, I.V. and Kossov, V.V. (2003), *Ekonomicheskii analiz realnykh investitsiy: uchebnik* [Economic analysis of real investment: manual], 2nd ed., Ekonomist, Moscow, Russia, 347 p.
10. Pokropyvnyi, S.F. and Novak, A.P. (1998), *Efektivnist innovatsiino-investytsiinoi diialnosti* [The effectiveness of innovation and investment activity], Kyiv, Ukraine, 154 p.
11. Savchuk, V. P. Evaluation of the effectiveness of investment projects, available at: <http://www.cfin.ru/finanalysis/savchuk/index.shtml>.
12. Yastremska, O.M. (2004), *Investytsiyna diyalnist promyslovykh pidpryyemstv: metodol. ta metod. zasady* [Investment activities of the industrial enterprises: methodological and methodical principles], monograph, 2nd ed., INZHEK, Kharkiv, Ukraine 488 p.
13. United Nations Industrial Development Organization. Manual for evaluation of industrial projects, available at: http://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/download/Manual_for_Evaluation_of_Industrial_Projects.pdf

УДК 330.14.01

Мацьків В.В.,
аспірант*,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Matskiv V.V.,
graduate student of the department of finance
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

PECULIARITIES OF FORMATION OF FINANCIAL CAPITAL OF ENTERPRISES

Постановка проблеми. Фінансовий капітал підприємств є важливим елементом національної фінансової системи, ефективність функціонування якого забезпечує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, формування активів виробничо-господарської діяльності, розширення й диверсифікації товарного портфелю, впровадження механізмів підвищення ефективності управління, забезпечення умов реалізації стратегічного розвитку. Відповідно, ефективне управління фінансовим капіталом є важливим чинником відновлення фінансової спроможності, прибутковості в умовах нестабільності, фінансової й економічної кризи.

У класичному розумінні капітал представляє собою самозростаючу вартість, що знаходиться в постійному русі і використовується з метою розширеного відтворення. Процес руху обумовлює метаморфози капіталу і його трансформації якісного характеру, завдяки чому торговельний і лихварський капітал сприяв появі його продуктивної форми, а консолідація продуктивного і позичкового капіталу обумовила формування фінансового капіталу та перетворення фінансових посередників у великих інвесторів, котрі контролюють потоки в різних видах діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сутності та ролі фінансового капіталу підприємств, ефективність його формування та використання досліджується вченими різних наукових шкіл. До відомих іноземних учених, які здійснили вагомий внесок в дослідження даної проблеми можна віднести: Р. Антоні, Л. Бернстайна, Ю. Брігхему, Д. Гарнера, Р. Коха, Е. Нікбахта, Р. Оуена, С. Росса, К. Уолша, Дж. Р. Хікса, Р.Н. Холта, Дж. ван Хорна [9], Ж. Франсона, Дж. Шима та ін.

Серед вітчизняних фахівців, які досліджували фінансовий капітал, слід відзначити наукові праці Л. Алексеєнко [1; 2], В. Андрущенко, Ю. Бажала, О. Барановського, О. Білоусової, І. Бланка [3; 4], П. Буряка, А. Бутко, М. Дем'яненка [6], В. Дем'янишина, М. Крупки, М. Козоріз, А. Поддєрьогіна, П. Саблука, Р. Слав'юка, П. Стецюка [8], О. Терещенко, В. Федосова, Л. Федулової, Н. Чухрай, С. Шумської та ін.

Незважаючи на наявність численних теоретичних розробок, проблеми дослідження теоретико-методичних засад формування та використання фінансового капіталу підприємств, визначення пріоритетів джерел його формування, шляхи стабілізації руху капіталу, напрямки ефективного використання та мобілізації додаткових джерел поповнення залишаються фрагментарно дослідженими та потребують подальшого наукового обґрунтування.

Дослідження особливостей фінансового капіталу підприємств дасть змогу розкрити механізми внутрішньої його активності у діяльності підприємств, визначити принципи кругообігу, пріоритети джерел формування та раціонального використання.

Постановка завдання. У зарубіжних країнах капітал постійно знаходиться у сфері інтересів економістів, проте ігнорування його сутності як самозростаючої вартості призвело до появи і поширення сучасних макроекономічних моделей, в яких поняття «капітал»

* Науковий керівник: Ткачук І.Г. – д.е.н., професор

заміщується товарно-грошовими потоками, а рух не набуває самостійності, не несе нових властивостей, функцій і закономірностей, а зводиться до позитивістського переміщення матеріально – речових об'єктів.

Метою статті є розгляд суті і особливостей формування фінансового капіталу підприємств.

Проблеми формування та використання фінансових ресурсів традиційно знаходилися і продовжують перебувати в центрі теорії та практики фінансового менеджменту. Проте в роботах, присвячених даним проблемам, часто вже не простежуються відмінності між категоріями «фінансові ресурси», «капітал», «джерела фінансування»; не приділяється належної уваги трансформації фінансових ресурсів в капітал. Цим аспектам процесу фінансування підприємств реального сектора економіки присвячена ця стаття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюція капіталу в історичній ретроспективі, його якісні трансформації (диференціація і поява нових типологій) і масштабне кількісне зростання в останні десятиліття зумовили:

1) зміну пріоритетів на мікрорівні, істотне поширення ідеології вартісного управління, поява концепції капіталізації та її зростаючу практичну значимість, оскільки параметри капіталізації є одним з ключових індикаторів розвитку підприємств, галузевих, регіональних і національних ринків;

2) абсолютизація вартості, посилення фінансового капіталу, його проникнення в системні процеси різних сегментів економіки, формування моделі «розширення фінансової всесвіту» і перетворення на межі тисячоліть вартості та капіталу як її носія в домінанту економічних відносин;

3) масштабне зростання інформації про рух капіталу і її перетворення на об'єкт купівлі-продажу, як наслідок, системні зміни в інфраструктурі ринку, поява на ньому інформаційного сегмента і навіть ринку фінансової інформації.

На наш погляд, до визначення капіталу доцільно підходити не тільки із загальноекономічної, але і з управлінської позиції. Із загальноекономічної точки зору «капітал – накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі грошових коштів і капітальних товарів, що втягується його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу» [3]. З точки зору фінансового менеджменту капітал можна визначити як особливим чином організовану частину фінансових ресурсів, залучених господарюючим суб'єктом на правах власності або у тимчасове користування з метою їх нарощування шляхом інвестування в певні активи.

Доцільно навести такі трактування сутності категорії «капітал». Капітал – це сукупність фінансових ресурсів, що функціонують в діловому обороті господарюючих суб'єктів у вигляді матеріальних і фінансових активів, котрі здійснюють кругообіг і приносять прибуток [4]. Капітал – найвищий стан фінансових ресурсів, коли ці ресурси, функціонуючи в господарській діяльності, приносять прибуток [9]. Капітал як сукупність коштів, що приносять прибуток [5, с. 529]. На думку Л.М. Алексеєнко, капітал – це угода між «минулим і майбутнім», вартість, що приносить дохід, основними джерелами капіталу є заощадження й надходження відсотків за його користування [1, с. 9-10]. Отже, капітал – це сукупність фінансових ресурсів, перетворених в процесі ділового обороту господарюючих суб'єктів в матеріальні, нематеріальні та фінансові активи. Це більш висока форма організації фінансових ресурсів, яку відрізняє ознака рентабельності. Капітал як частина фінансових ресурсів підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування її активів.

На наш погляд, важливим з теоретичної та практичної точок зору є вивчення процесу трансформації фінансових ресурсів в капітал, оскільки ця трансформація визначає ефективність використання фінансових ресурсів і, отже, досягнення основної мети фінансового управління – збільшення сукупного надбання власників підприємства.

Загальновідомим є те, що, незважаючи на низьку капіталізацію вітчизняної економіки, вона володіє величезним потенціалом. Це обумовлено тим, що з переходом до ринкової економіки в Україні поки що не набули значного поширення механізми залучення капіталів суб'єктів економіки у виробничий процес, а отже, вони перетворюються в ресурси або «мертвий» капітал. Відомо, що він приносить дохід у тому випадку, якщо використовується в

процесі виробництва. Причини низької ефективності використання капіталу – характерні для вітчизняної економіки проблеми:

- зростання заощаджень населення у формі готівкових коштів, що призводить до знецінення грошового капіталу і знижує можливості банків з кредитування економіки;
- складність залучення накопиченого капіталу у виробничий процес. Як не парадоксально, становлення ринкової економіки в Україні не призводить до розвитку ефективного малого підприємництва та створенню високотехнологічних виробництв за наявності необхідного для цього накопиченого фізичного і наукового потенціалу;
- неефективне використання робочої сили. Рівень розвитку вітчизняної економіки не дозволяє повністю використати працю висококваліфікованих фахівців. Тільки це може служити поясненням того, що в Україні працівники, які є високоякісною робочою силою, використовуються на роботах, котра не потребує кваліфікації.

Слід погодитися з Е.О. Миргородською в тому, що глобальний фінансовий капітал як економічна категорія виражає стійкі економічні відносини між великими економічними структурами й іншими економічними та неекономічними агентами з приводу перерозподілу і присвоєння глобальної фінансової ренти. Він є фіктивним, спекулятивним, агресивним і екстериторіальним. Основною формою його руху виступають арбітражні операції на фінансових ринках, що здійснюються за допомогою похідних фінансових інструментів [7, с. 52].

У складі стратегічних методів забезпечення фінансової безпеки підприємства важливу роль відіграє управління капіталом і його структурою. Отже, капітал є головним об'єктом стратегічного управління в системі фінансового менеджменту.

Метою стратегічного управління капіталом є задоволення потреб підприємства у придбанні необхідних активів, оптимізація структури капіталу з урахуванням мінімізації його вартості і максимізації ринкової вартості підприємства за допустимого рівня ризику. До основних завдань стратегічного управління капіталом належать:

- забезпечення відповідності обсягу залученого капіталу обсягу формованих необоротних і оборотних активів підприємства;
- формування оптимальної структури капіталу з позицій ефективного його функціонування, врахування позитивних характеристик і недоліків власного і запозиченого капіталу;
- мінімізація витрат при формуванні капіталу підприємства;
- ефективне використання капіталу в процесі господарської діяльності підприємства за допомогою максимізації цільового показника фінансової рентабельності за прийнятного рівня фінансового (структурного) ризику. Фінансову основу діяльності підприємства становить сформований ним власний капітал, котрий визначає обсяг його чистих активів, а також потенціал залучення позикових коштів. Капітал характеризується простотою залучення, високою здатністю генерувати прибуток, а також забезпечує стійкий фінансовий стан підприємства і знижує ризик банкрутства. Разом з тим, слід зазначити обмеженість обсягу власних коштів і високу вартість їх залучення в порівнянні з альтернативними позиковими джерелами формування капіталу, відсутністю можливостей оптимізації оподаткованої бази.

Процес глобалізації трансформує природу фінансового капіталу таким чином, що грошова складова відділяється від продуктивної та починає самостійно функціонувати і розвиватися, модифікуючи промисловий капітал, який стає другорядним і залежним від реалізації і тенденцій грошової складової сучасного фінансового капіталу. Він стає не просто грошима, а активом, призначеним для руху на будь-якій території і в будь-який час. Таким чином, пріоритет при здійсненні економічної діяльності віддається управлінню рухом фінансових потоків, а в умовах глобалізації процес відділення капіталу – власності від капіталу – функції завершується, і фінансовий капітал перетворюється в «чисто грошовий капітал» з функціональними завданнями [7, с. 45]. Головними із зазначених завдань визнаються створення великих економічних просторів і прискорення змін економічних відносин, параметрів та інститутів, що дає глобальному фінансовому капіталу можливість за допомогою формування і підконтрольного використання особливого роду міждуб'єктних утворень – великих економічних структур забезпечувати широкомасштабне і багаторівневе господарське домінування і постійний приплив характерного для нього доходу – фінансової ренти [7, с. 46].

В межах кругообігу капіталу продуктивний капітал здійснює організацію та безпосереднє створення продукту. Включає в себе не тільки необхідні для виробництва засоби виробництва і

робочу силу, а й технології, інформацію. Роль фінансового капіталу полягає у забезпеченні постачання процесу виробництва необхідними факторами виробництва, а також, у вирішенні проблеми залучення інвестицій. Товарний капітал забезпечує реалізацію готової продукції, відшкодування понесених витрат і безперервність процесу виробництва.

У свою чергу, фінансовий капітал знаходиться в певному співвідношенні з виробничим капіталом. Тому основне призначення всіх форм фінансового капіталу – організація та обслуговування грошового обороту, значною мірою для вишукування внутрішніх резервів з метою забезпечення безперервності відтворювального процесу замкнутої господарської структури.

На відміну від капіталу, для фінансової підсистеми характерна грошова форма прояву і широке розмаїття організаційних видів капіталу: банківський, інвестиційний та ін.

Багатофункціональність фінансового капіталу дозволяє розглядати його як критерій прийняття оптимальних управлінських рішень, що мають стратегічний характер, основне джерело формування фінансових ресурсів, показник ефективності діяльності (зростання ринкової вартості комерційної підприємства), характеристики інвестиційної привабливості та рівня організації системи внутрішнього контролю підприємства.

Методологія емпіричного дослідження руху фінансового капіталу передбачає наступні оцінки та напрямки аналізу: оцінки на основі економічного та фінансового підходів; динамічний аналіз сукупного капіталу і його складових (основного і оборотного, власного і позикового, а також чистого капіталу), у т.ч. за видами економічної діяльності; агреговане структурування капіталу на виробничий, торговельний і фінансовий; структурний аналіз основних фінансових агрегатів і пропорцій (в т.ч. оцінки короткострокової і довгострокової структури, включаючи діагностику на відповідність правилом «лівої і правої руки») в галузевому розрізі; діагностика параметрів руху капіталу на відповідність «золотому правилу економіки» в короткострокових і середньострокових періодах, в умовах підйому і спаду економіки (фінансової кризи).

Окремі автори вважають, що політика управління власним капіталом є частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що має сприяти його виробничо-комерційній діяльності [2, с. 135]. Отже, процес оптимізації структури капіталу необхідно здійснювати в такій послідовності.

1. Аналіз складу капіталу в динаміці за декілька періодів (кварталів, років), а також тенденцій зміни його структури. У процесі аналітичної роботи розглядають такі параметри, як коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, фінансування, співвідношення між довгостроковими і короткостроковими зобов'язаннями та ін. Далі вивчають показники оборотності і прибутковості власного та позикового капіталу.

2. Оцінка основних факторів, що визначають структуру капіталу. До них відносяться:

- галузеві особливості господарської та фінансової діяльності;
- стадії життєвого циклу підприємства;
- кон'юнктура товарного і фінансового ринків;
- рівень прибутковості поточної (операційної) діяльності;
- податкове навантаження на підприємство;
- ступінь концентрації акціонерного капіталу (прагнення первинних власників зберегти контрольний пакет акцій) та ін.

З урахуванням перерахованих факторів управління структурою капіталу передбачає вирішення таких основних завдань:

- встановлення прийнятних пропорцій використання власного і позикового капіталу;
- забезпечення у разі необхідності припливу додаткового внутрішнього або зовнішнього капіталу.

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності (з використанням механізму фінансового левериджу). Розрахунок оптимальної структури капіталу рекомендують проводити на базі багатоваріантного розрахунку.

Висновки та подальші дослідження. На основі історико – економічного аналізу організаційних форм фінансового капіталу були виділені три етапи в його розвитку:

- поява промислово – фінансових монополістичних корпорацій;
- виникнення соціально – регульованого суспільного капіталу;

– надлишкових обсягів віртуального, фіктивного фінансового капіталу і його відрив від матеріального виробництва.

Наведені факти свідчать про перехід фінансового капіталу на новий щабель розвитку. Основною характерною рисою третього, сучасного етапу еволюції є те, що фінансовий (корпоративний капітал) епохи глобалізації істотно видозмінює всі види товарних відносин, генеруючи процес становлення ринку, що дає змогу стверджувати про появу «глобального» або «транснаціонального» фінансового капіталу.

Фінансовий капітал – це цілісна економічна система індивідуальних кругообігів різних сфер господарської діяльності (виробничої та фінансової), об'єднаних з метою посилення впливу на виробництво та отримання стабільного грошового потоку в процесі інвестування.

Література

1. Алексеєнко Л.М. Ринок фінансового капіталу: становлення, проблеми, перспективи розвитку : монографія / Л.М. Алексеєнко. – К. : «Максимум»; Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 424 с.
2. Алексеєнко Л.М. Управління структурою капіталу підприємства / Л.М. Алексеєнко, Д.М. Любінецький // Наука й економіка. – 2011. – № 2 (22). – С. 132-136.
3. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 1998. – 477 с.
4. Бланк И.А. Управление формированием капитала предприятия / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2000. – 452 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпін'я ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
6. Дем'яненко М.Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика : монографія / М.Я. Дем'яненко, О.І. Зуєва. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 190 с.
7. Миргородская Е.О. Глобальный финансовый капитал : монография / Е.О. Миргородская. – М. : Магистръ, 2007. – 287 с.
8. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств : монографія / П.А. Стецюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.
9. Хорн Дж. К. Ван. Основы управления финансами / Дж. К. Ван Хорн : пер. с англ.; гл. ред. серии Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 800 с.

References

1. Alekseienco, L.M. (2004), *Rynok finansovoho kapitalu: stanovlennia, problemy, perspektyvy rozvytku* [Real financial capital: development, problems, prospects], monograph, «Maksimum», Ekonomichna dumka, Kyiv, Ternopil, Ukraine, 424 p.
2. Alekseienco, L.M., Liubinetskyi, D.M. (2011), "Managing capital structure of the enterprise", *Nauka y ekonomika*, no. 2 (22), pp. 132-136.
3. Blank, I.A. (1998), *Slovar-spravochnik finansovogo menedzhera* [Glossary of financial manager], Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine, 477 p.
4. Blank, I.A. (2000), *Upravlenie formirovaniem kapitala predpriyatiya* [Management of formation of the company's capital], Elga, Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine, 452 p.
5. Busel, V.T. (2005), *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukraiskoi movy* [Great Dictionary of the Ukrainian language], Irpin, Kyiv, Ukraine, 1728 p.
6. Demianenko, M.Ya., Zueva, O.I. (2010), *Finansovi resursy silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy: teoriia i praktyka* [Financial resources of agricultural enterprises of Ukraine: theory and practice], monograph, NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 190 p.
7. Mirgorodskaya, E.O. (2007) *Globalnyy finansovyy kapital* [Global financial capital], monograph, Magistr, Moscow, Russia, 287 p.
8. Stetsiuk, P.A. (2009), *Stratehiia i taktyka upravlinnia finansovymy resursamy silskohospodarskykh pidpriemstv* [Strategy and tactics of financial management of agricultural enterprises], monograph, NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 370 p.
9. Horn, Dzh. K. Van. (2001), *Osnovy upravleniya finansami* [Fundamentals of financial management], Finansy i statistika, Moscow, Russia, 800 p.

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.372.3:658.27

Гуцаленко Л.В.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри аудиту
та державного контролю

Божок І.І.,
аспірант*
Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ
НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Hutsalenko L.V.,
dr.sc.(econ.), professor, head of the department audit and state control
Bozhok I.I.,
graduate student
Vinnytsia national agrarian university

PROBLEMATIC ASPECTS OF NON-CURRENT ASSETS
DEPRECIATION

Постановка проблеми. Дискусійним питанням обліку амортизації необоротних активів у національній системі обліку на сьогодні є проблема поєднання бухгалтерського обліку та податкових розрахунків амортизаційних відрахувань. Проблема співставлення підходів до нарахування амортизації матеріальних і нематеріальних необоротних активів досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями – економістами з моменту набрання чинності Положень (стандартів) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” і 8 “Нематеріальні активи” (далі П(С)БО 7,8). Проте існуючий вітчизняний досвід не містить рішень і не анулює недоліки, які мають місце в обліковому відображенні, зокрема: підходи до визначення об’єкта амортизації; вартості, що амортизується; строки експлуатації необоротних активів; методи нарахування амортизації та пов’язані з цим процесом питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми нарахування й обліку амортизації необоротних активів та зокрема основних засобів перебувають під особливою увагою економічної науки. Дослідженню питань щодо нарахування та обліку амортизації присвячено праці вчених-економістів, зокрема: Бондаря М.І., Баби́ча В.В., Голова С.Ф., Чумаченка М.Г., Довгополої Н., Несторенко М. та ін., проте ще існує низка проблем щодо оцінки та переоцінки необоротних активів, визначення реального перенесення вартості основних засобів на новостворений продукт та їх облікового відображення, що призводить до недостовірної оцінки фінансового стану підприємства та фінансових результатів його діяльності. Наявність зазначених вище проблем обумовлюють потребу їх дослідження та подальшого вирішення.

Постановка завдання. Метою написання даної статті є дослідження порядку нарахування та обліку амортизації необоротних активів відповідно до змін, зумовлених введенням Податкового кодексу в практичній площині із зосередженням уваги на найбільш

* Науковий керівник: Гуцаленко Л.В. – д.е.н., професор

спірних питаннях, що виникають при співставленні бухгалтерського обліку та податкових розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічній літературі під амортизацією розуміють об'єктивний економічний процес поступового відшкодування вартості основних засобів у період їх функціонування у виробництві з метою відшкодування до моменту закінчення строку експлуатації [1, с. 33].

Такий підхід ґрунтується на визначенні терміну амортизації на законодавчому рівні, що представлено в П(С)БО 7 "Основні засоби" і Податковому кодексі України (далі ПКУ) [4, п.п.14.1.3; 5, п.4]. Зазначеними законодавчо-нормативними актами встановлено, що амортизація – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації). Тобто, у бухгалтерському обліку і податковому законодавстві існує певний консолідований підхід до трактування поняття «амортизація».

Об'єктом амортизації основних засобів є вартість, яка амортизується (окрім вартості землі і незавершених капітальних інвестицій), яка може виражатись, як первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості відповідно до п.22 П(С)БО 7 "Основні засоби".

Відповідно до п.1 ст.145 ПКУ, основні засоби та інші необоротні активи класифікуються за 16 групами, що значно наближує таку класифікацію до бухгалтерської (п.5 П(С)БО 7), складеної згідно з Державним класифікатором України "Класифікація основних фондів" в якій наведено відомі 9 груп основних засобів і 7 груп інших необоротних матеріальних активів. Крім того ПКУ виділяє підгрупи за окремими групами основних засобів. Наприклад, в групі 3 "Будинки, споруди та передавальні пристрої" з метою оподаткування окремо виділені: будівлі; споруди; передавальні пристрої.

Відповідно до п.6 підрозділу 4 розділу XX ПКУ, для визначення переліку об'єктів основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів за групами з метою нарахування амортизації застосовуються дані інвентаризації, проведеної за станом на 1 квітня 2011 р. Звертається увага на те, що вартість, яка амортизується, по кожному об'єкту основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів визначається як первісна (переоцінена) з урахуванням капіталізованих витрат на модернізацію, модифікацію, добудову, дообладнання, реконструкцію та інших видів поліпшення, а також суми накопиченої амортизації за даними бухгалтерського обліку станом на 01.04.2011 р. При цьому до переоціненої вартості основних засобів не включається сума дооцінки основних засобів, що проведена після 01.01.2010 р. [4].

Враховуючи вище наведену норму, може мати місце, що загальна вартість усіх груп основних засобів за даними бухгалтерського обліку виявиться меншою, ніж загальна вартість усіх груп основних засобів за даними податкових розрахунків на 01.04.2011 р., то в такому випадку тимчасова податкова різниця, яка виникає в результаті такого порівняння, амортизується у податкових розрахунках, як окремий об'єкт протягом трьох років за допомогою прямолінійного методу [4].

Відповідно до п. 23 П(С)БО 7 "Основні засоби", амортизація нараховується протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється підприємством (у розпорядчому акті) при визнанні цього об'єкта активом (при зарахування на баланс) і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації [5].

У ПКУ також визнаний такий підхід, але зазначається, що строк корисного використання об'єкта основних засобів не може бути меншим мінімально допустимого строку, встановленого для кожної податкової групи основних засобів в п.145.1 ст.145 ПКУ. В ПКУ окреслено, що строк корисного використання об'єкта встановлюється наказом по підприємству і при визначенні такого строку враховується: очікуване використання об'єкта підприємством з врахуванням його потужності або продуктивності; фізичний та моральний знос, що передбачається; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші важливі фактори. Строк корисного використання об'єкта основних засобів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його корисного використання, але він не може бути меншим ніж визначено п.145.1 ст.145 Кодексу. Амортизація об'єкта нараховується, виходячи з нового строку експлуатації, починаючи з місяця наступного за

місяцем зміни строку корисного використання (крім виробничого методу нарахування амортизації).

На думку Бондаря М.І. та Бабіча В.В., позитивним в податковій політиці щодо амортизації необоротних активів є те, що встановлено мінімальний строк корисного використання груп об'єктів і такий підхід доцільно застосовувати і при нарахуванні бухгалтерської амортизації. Вони вважають, що оформлення строку корисного використання (експлуатації) об'єкта наказом по підприємству, є недоцільно, оскільки в Акті приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів типової форми №ОЗ-1 така інформація наводиться, а акт затверджується керівником підприємства [1, с. 33].

Слід відзначити, що не існує відмінностей між відображенням в бухгалтерському обліку та податкових розрахунках операцій з нарахування амортизації основних засобів до досягнення залишкової вартості об'єкта його ліквідаційної вартості. Однак при цьому слід пам'ятати, що під час введення основних засобів в експлуатацію необхідно достовірно визначити термін їхньої експлуатації, фізичний або моральний знос на момент виведення із експлуатації, а також їхню справедливую вартість або вартість ТМЦ, які одержить підприємство від ліквідації об'єкта основних засобів. При цьому прирівняти значення ліквідаційної вартості нулю неможливо, тому що, наприклад, застосування методу зменшення залишкової вартості припускає ненульове значення ліквідаційної вартості (інакше вартість об'єкта основних засобів буде повністю амортизована протягом одного року, що порушує мінімальний строк корисного використання).

Слід відзначити, що амортизації не підлягають об'єкти основних засобів, що перебувають на реконструкції, модернізації, консервації.

Важливим моментом є те, що амортизації підлягають витрати на проведення капітального ремонту, реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних засобів лише при умові, що їх вартість перевищує 10 відсотків сукупності балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації на початок звітного року. При визначенні амортизації за вимогами П(С)БО таких обмежень не існує і це призводить до появи податкових різниць. На думку Бондаря М.І. та Бабіча В.В., такий підхід обумовлює виникнення податкових різниць в сумі амортизаційних відрахувань та відхилення у визначенні вартості основних засобів. Вони зазначають, що, розглядаючи сутність ремонту, реконструкції, модернізації, слід визнати, що розмежувати однозначно такі види робіт є неможливо та пояснюють це тим, що нові види матеріалів, їх вартість та якість призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта, тобто використання підходу минулого є не актуальним, оскільки вартість капітального ремонту на сьогодні може перевищувати вартість самого об'єкту, а перенесення його вартості на новостворений продукт здійснюється протягом наступних періодів. Отже, виникає необхідність перегляду визначення балансової вартості основних засобів з урахуванням витрат на проведення різних видів ремонту. В такому випадку, застосування вартісної межі витрат на проведення ремонту та її взаємозв'язку з вартістю об'єкту основних засобів є доцільним і більш обґрунтованим у порівнянні з існуючим підходом [1, с. 34].

Методи нарахування амортизації в податкових розрахунках повністю відповідають бухгалтерським методам, що перелічені в п.26 П(С)БО 7 "Основні засоби", а саме: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий. Метод амортизації на підприємстві визначається наказом про облікову політику і може переглядатися в разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод. Нарухування амортизації за новим методом починається з місяця, наступного за місяцем прийняття рішення про зміну методу амортизації [5].

Амортизація інших необоротних матеріальних активів таких, як тимчасові (не титульні) споруди, інвентарна тара, предмети прокату нараховується із застосуванням прямолінійного чи виробничого методів як в бухгалтерському обліку, так і при податкових розрахунках.

Малоцінні необоротні матеріальні активи та бібліотечні фонди, відповідно до п.27 П(С)БО 7 і п.п.145.1.6 ст.145 ПКУ, мають такий самий порядок нарахування амортизації. Ідентично до основних засобів в ПКУ встановлено мінімально допустимий строк корисного використання по групах інших необоротних матеріальних активів.

З метою нарахування податкової амортизації нематеріальні активи об'єднані в шість груп, по яких встановлений строк дії права користування. П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" визначає порядок нарахування амортизації нематеріальних активів в бухгалтерському обліку. Нарухування амортизації здійснюється з урахуванням строку корисного використання (крім гудвілу) [6].

Для нематеріальних активів строк корисного використання встановлюється при визнанні цього об'єкта активом (зарахуванні на баланс) і при цьому ураховуються строки корисного використання подібних активів, моральний знос та інші фактори.

На думку Бондаря М.І. та Бабіча В.В., мінімально допустимий строк корисного використання інших необоротних матеріальних активів доцільно використовувати при визначенні строку корисного використання з метою амортизації нематеріальних активів в бухгалтерському обліку, що обумовлюється внесенням змін до П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" [1, с. 34].

Активи з невизначеним строком корисного використання, які знаходяться на балансі підприємства – це активи щодо яких підприємством не визначено обмежень строку, протягом якого будуть одержані економічні вигоди від використання цих нематеріальних активів.

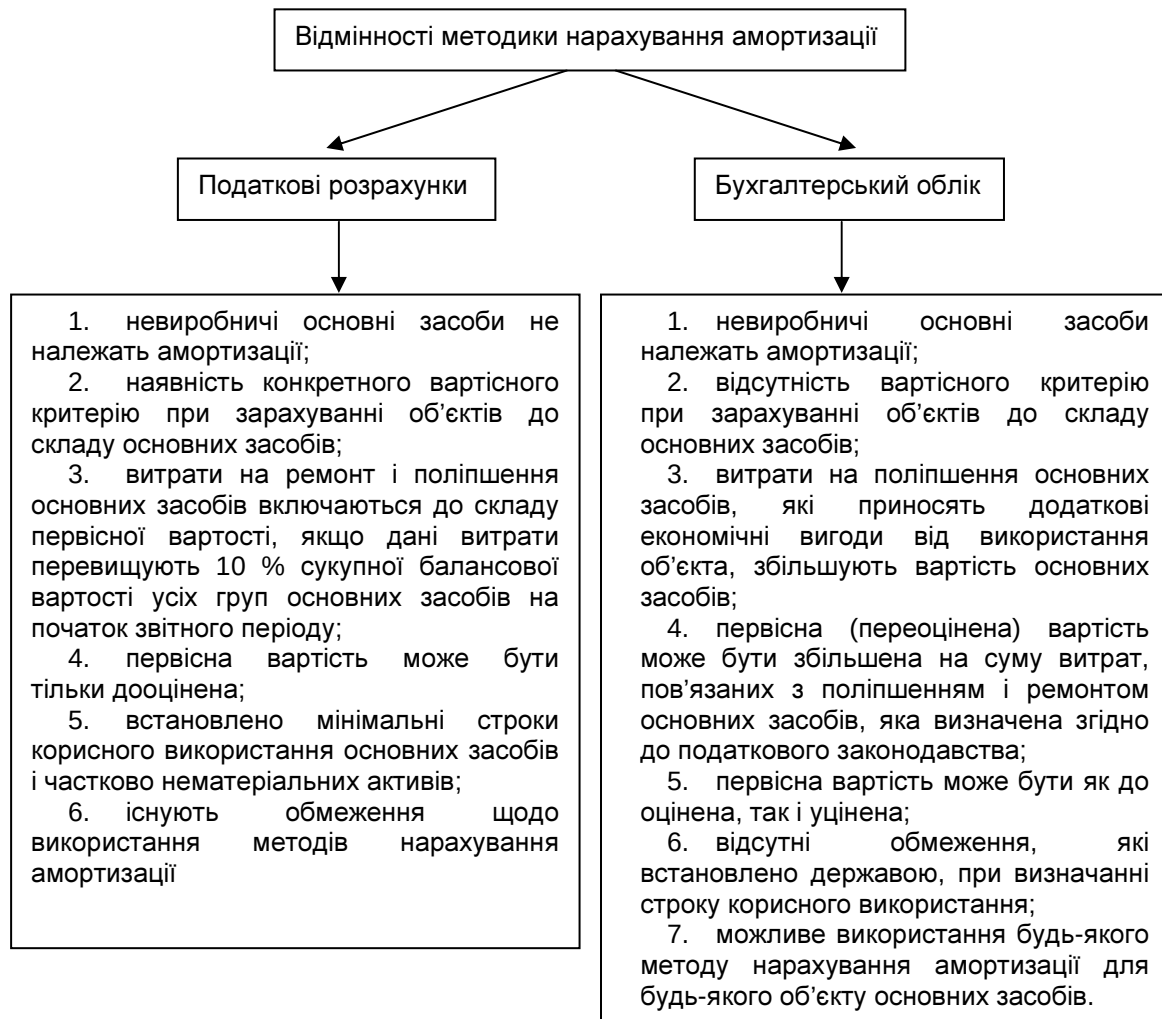
Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання в кінці кожного року оцінюються на наявність ознак невизначеності обмеження строку корисного використання та за відсутності таких обмежень встановлюється строк корисного використання.

Слід зазначити, що нарахування амортизації нематеріальних активів здійснюється із застосуванням тих же методів, що застосовуються для нарахування основних засобів відповідно до п.п.145.1.1 ст.145 ПКУ [4]. На відміну від основних засобів по нематеріальних активах, як правило, не можливо визначити ліквідаційну вартість об'єкта нематеріального активу. Виключення існує відносно тільки таких активів, по яких ліквідаційна вартість може бути визначена на підставі інформації існуючого активного ринку. В кінці звітнього року строк корисного використання і метод нарахування амортизації переглядаються, якщо змінюються умови використання об'єкта.

Отже, слід підкреслити, що в П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" більш деталізовано викладено порядок нарахування амортизації нематеріальних активів і більшість цих моментів доцільно враховувати для визначення податкової амортизації, однак на думку вчених економістів податкове законодавство теж містить певні важливі аспекти щодо методики амортизації нематеріальних активів, які варто враховувати в бухгалтерському обліку.

Враховуючи усі вище зазначені твердження, можна виділити певні позитивні риси у гармонізації бухгалтерського обліку та податковому законодавстві: амортизація нараховується щомісячно; майже стовідсотковий збіг у класифікації основних засобів та нематеріальних активів у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках; методи нарахування амортизації однакові у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках; амортизації основних засобів належить первісна вартість за вирахуванням ліквідаційної вартості; амортизація нараховується на протязі строку корисного використання, починаючи з місяця, що настає за місяцем введення об'єкта основних засобів в експлуатацію і зупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання, інших видів поліпшення та консервації; метод амортизації при необхідності може бути переглянуто; однаковий склад первісної вартості основних засобів у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках (зокрема включених в бухгалтерському обліку в первісну вартість витрат на демонтаж, переміщення об'єкту та приведення земельної ділянки, на якій він розташований, у стан, придатний для подальшого ефективного використання).

Однак крім позитивних рис, науковці виділяють і негативні риси, які виникли у ході останніх змін (рис. 1).

Рис. 1. Відмінності методики нарахування амортизації

Джерело: складено авторами на основі [1; 7; 8]

Оцінюючи діюче законодавство, слід відзначити, що процесу гармонізації бухгалтерського обліку та податкових розрахунків приділяється значна увага як вченими, так і діючим урядом, однак наявність відмінностей, що існують в методиці нарахування амортизації необоротних активів свідчить, що ще не всі проблеми вирішено.

Висновки та подальші дослідження. Проведені дослідження з питань нарахування амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів та забезпечення їх системного відображення в бухгалтерського обліку та податкових розрахунках дозволяють дійти висновків, що досягнуто значного рівня гармонізації, зокрема: наявність майже стовідсоткового збігу у класифікації основних засобів та нематеріальних активів, ідентичність методів нарахування амортизації, а також вирішення багатьох спірних питань стосовно методики нарахування амортизації. Однак існують розбіжності, які можна усунути шляхом внесення обґрунтованих змін до бухгалтерських і податкових нормативних документів, зокрема: встановивши або усунувши обмеження щодо строків корисного використання основних засобів і нематеріальних активів, а також методів нарахування амортизації; визначивши чітку регламентацію амортизації невиробничих основних засобів, а також процесу дооцінки та уцінки їх первісної вартості.

Література

1. Бондар М.І. Амортизація необоротних активів: облік та оподаткування / М.І. Бондар, В.В. Бабіч // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 33–34.

2. Голов С.Ф. Дискусійні аспекти амортизації / С. Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 5. – С. 3–8.
3. Довгопола Н. Амортизація: предметна сутність і ступінь впливу на відтворення основних засобів / Н. Довгопола, М. Нестеренко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 12. – С. 3-13.
4. Податковий кодекс України, затв. Постановою Верховної Ради України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Положення (Стандарт) Бухгалтерського Обліку - 7 «Основні засоби», затв. наказом Міністерства фінансів України від 20.04.2000 р. № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO7.aspx>
6. Положення (Стандарт) Бухгалтерського Обліку - 8 «Нематеріальні активи», затв. наказом МФУ від 18.10.1999 р. № 242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO8.aspx>
7. Сажинець С.Й. Документальне забезпечення обліку амортизації необоротних активів підприємства / С.Й. Сажинець, В.Я. Трофимчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.business-inform.net/pdf/2013/7_0/269_276.pdf
8. Тимохіна Г.О. Податковий облік амортизації необоротних активів / Г.О. Тимохіна // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 4. – С. 311-319.

References

1. Bondar, M. and Babich, V. (2011), "Amortization of non-current assets: account of and taxation", *Visnyk ZhDTU*, no. 1(55), pp. 33-34.
2. Holov, S. (2005), "Debatable aspects of depreciation", *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 5, pp. 3-8.
3. Dovhopola, N. and Nesterenko, M. (2010), "Depreciation: subject essence and degree of influence on the reproduction of the fixed assets", *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 12, pp. 3-13.
4. Ukraine Tax Code (2010), available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Regulation (standard) of Accounting – 7 "Fixed assets" (2000), available at: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO7.aspx>
6. Regulation (standard) of Accounting – 8 "Intangible assets" (1999), available at: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO8.aspx>
7. Sazhynets, S.Y. and Trofymchuk, V.Ya. (2013), "Documentary of providing accounting of depreciation of non-current assets of the enterprise", available at: http://www.business-inform.net/pdf/2013/7_0/269_276.pdf
8. Tymokhina, H. (2011), Tax accounting depreciation of non-current assets. *Sustainable development economic*, no. 4, pp. 311-319.

УДК 657.42

Домбровська Н.Р.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

ДЕБІТОРСЬКА ТА КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТІ: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

Dombrovska N.R.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department
of accounting and auditing
of Chortkivskyi Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University

ACCOUNTS RECEIVABLE AND PAYABLE: THE PROBLEMS OF CLASSIFICATION

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання характеризуються наданням суб'єктам підприємницької діяльності повної господарської самостійності у виборі ринків збуту продукції, постачальників і підрядників, у пошуку джерел фінансування. З огляду на зазначене, теоретики та практики особливу увагу приділяють взаєморозрахункам підприємства у фінансовому середовищі. Облік дебіторської та кредиторської заборгованості є одним із найбільш складних та дискусійних питань, що зумовлено проблемою неплатежів. Вагомого значення набуває облік заборгованості, як найважливішого інструменту управління грошовими потоками та ефективності їх використання, підтримки щоденної платоспроможності підприємства.

Ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства означає чітке розуміння змісту та класифікаційних ознак, які мають бути різнобічними та зручними для розв'язання облікових завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем обліку дебіторської та кредиторської заборгованості присвятили роботи вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема такі, як І. А. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Н. І. Верхоглядова, С. Б. Ільїна, О. М. Кияшко, Н. О. Матицина, І. В. Орлов, Є. Є. Сіверс, В. П. Шило та інші. Аналіз результатів їх досліджень засвідчує підвищену увагу до питань дебіторської і кредиторської заборгованості, що пов'язано із необхідністю врахування змін сучасного бізнес-середовища. Це змушує суб'єктів господарювання знаходити нові підходи до оптимізації цього процесу, опрацьовувати нові форми та методи аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості, розробляти системи оцінки показників стану розрахунків з використанням новітніх досягнень у галузі сучасних інформаційних технологій для автоматизації обробки потрібної інформації та прийняття відповідних управлінських рішень.

Разом з тим, вивчення наукових праць та практика господарської діяльності свідчать про наявність спірних питань, серед яких можна виділити проблеми класифікації заборгованості в системі бухгалтерського обліку.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд критеріїв та ознак класифікації дебіторської й кредиторської заборгованості, систематизація класифікаційних груп для їх ефективного управління на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи дебіторську та кредиторську заборгованість, можна констатувати наявність широкого діапазону їх видів, що зумовлює окремого розгляду питання їх класифікації. З цієї метою насамперед розглянемо поняття "класифікація" та основні принципи, на яких ґрунтується цей процес.

Класифікація – це науковий метод дослідження природи об'єктів та явищ із використанням визначених правил щодо їх систематизації.

Класифікація – це також процес впорядковування інформації. В процесі вивчення нових об'єктів відносно кожного такого об'єкту робиться висновок: чи належить він до вже встановлених класифікаційних груп. У деяких випадках при цьому виявляється необхідність перебудови системи класифікації.

Наукова класифікація є методом дослідження множини об'єктів шляхом їх поділу на групи за відповідною загальною ознакою способом пізнання сутності, змісту, ступеня схожості та відмінностей об'єктів.

Ознака класифікації – властивість (характеристика) об'єкту класифікації, що дає змогу встановити його схожість або несхожість з іншими об'єктами класифікації. Класифікаційне групування – множина або підмножина, що об'єднує частину об'єктів класифікації за однією або декількома ознаками: клас, підклас, група, підгрупа, вид, підвид, тип. Ступінь класифікації – результат наступного поділу об'єктів одного класифікаційного групування. Рівень класифікації – сукупність класифікаційних групувань, розміщених на одній сходинці класифікації. Система класифікації – сукупність правил розподілу об'єктів множин на підмножини [1, с. 47].

Ще в 1909 р. Є.Є. Сіверс говорив, що “правильна класифікація цінностей... веде і до правильної класифікації рахунків, а ця остання дає можливість, шляхом об'єднання схожого і відокремлення схожого від несхожого, пізнати сутність кожного окремого рахунку, що, в свою чергу, тягне за собою доцільну організацію рахівництва і правильне його ведення в будь-якому господарстві” [2, с. 19-20].

При класифікації економічної інформації найбільш широко використовують дві системи: ієрархічну та фасетну. Під ієрархічною системою класифікації розуміють таку класифікацію, між класифікаційними групуваннями якої встановлено відношення підпорядкованості (ієрархія). Вона будується за наступним принципом: початкова множина об'єктів класифікації поділяється спочатку за певною ознакою на великі групування, потім кожне групування відповідно з обраною основою поділу розбивається на низку наступних групувань, які розпадаються на менші, поступово конкретизуючи об'єкт або його властивості.

Кількість рівнів класифікації, що відповідає кількості ознак, вибраних за основу поділу, характеризує глибину класифікації. Найбільш значними та складними питаннями, що виникають при побудові ієрархічної системи класифікації, є вибір системи ознак, які слугують основою поділу, а також порядок їх проходження. Основними перевагами ієрархічної системи класифікації є простота її побудови і зручність для ручної обробки. Однак ця система відзначається жорсткістю структури, оскільки ознаки класифікації та їх послідовність твердо зафіксовані. Зрозуміло, що зміна хоча б однієї з ознак призводить до зміни всіх класифікаційних групувань.

При фасетній системі класифікації класифікаційна множина утворює незалежні групування. При ній початкова множина об'єктів має деякий набір ознак, сформованих в паралельні незалежні фасети. Групування при фасетній системі класифікації утворюються шляхом комбінацій значень ознак, взятих із відповідних фасетів. Ознаки, що використовуються в різних фасетах не повинні повторюватись [3, с. 47].

Класифікація повинна відповідати таким вимогам: підмножини, на які поділяється множина, не повинні перетинатися; в сумі підмножини повинні дати вихідну множину об'єктів; кожен елемент повинен входити тільки до одного класу; поділ множин на групи повинен здійснюватись за однією ознакою; гнучкість, що дає змогу розширити множину класифікаційних ознак без порушення структури класифікації.

Оскільки класифікація – необхідна сторона кожного пізнавального процесу, в практиці розвитку науки відбираються такі системи класифікації, які відображають глибинні закономірності руху та розвитку об'єктивної діяльності. Класифікація заборгованості за різними ознаками необхідна для забезпечення подання тієї облікової інформації, яка необхідна користувачам фінансової звітності для прийняття рішень.

Дослідження питання класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості розпочнемо з робіт, які, на нашу думку, призначені для висвітлення проблем з бухгалтерського обліку. Це роботи Н.І. Верхоглядової, В.П. Шило, С.Б. Ільїної, П.І. Камишанова, Г.І. Моїсеєнко. Позитивний момент, на якому доцільно наголосити, полягає в тому, що в них, поряд з класифікаційними схемами заборгованості, автори досить змістовно й повно описують види та різновиди такої заборгованості і наводять їх економічну

характеристику. У той же час, за результатами такого аналізу можна прийти до висновку про те, що класифікація заборгованості, зокрема обліковцями, частіше за все здійснюється в межах рахунків, що є в Плані рахунків, причому вона є неповною і охоплює лише одну ознаку класифікації.

Оскільки дебіторська і кредиторська заборгованість, на нашу думку, виступає формою вираження зобов'язань, то вона наділена їх властивостями, і, відповідно, їй притаманні ознаки класифікації зобов'язань. Зазначимо, що за ступенем ймовірності Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл класифікують зобов'язання наступним чином:

- фактичні (виникають з договору, контракту або на підставі законодавства. Фактичні зобов'язання включають в себе заборгованість по рахунках до оплати, податку з продаж, нарахованій заробітній платі тощо);

- оціночні (зобов'язання, точна сума яких не може бути визначена до настання певної дати. Прикладами таких зобов'язань є податки на прибуток, виплати по гарантійних зобов'язаннях та оплата відпусток);

- умовні (неіснуючі зобов'язання, які є потенційними зобов'язаннями, оскільки залежать від майбутньої події, що виникає з майбутньої угоди) [4, с. 25].

Розглянуті види зобов'язань характеризують аналогічні види дебіторської та кредиторської заборгованості.

Важливим моментом класифікації дебіторської заборгованості є віднесення її до певної категорії активів. Автори наукової літератури по-різному відносять дебіторську заборгованість до складу активів і, відповідно, здійснюють її класифікацію. Більшість науковців відносять дебіторську заборгованість до складу оборотних засобів, інші називають її "коштами в розрахунках". П.І.Камишанов [5, с.14] класифікаційну групу, до якої відноситься дебіторська заборгованість, називає "кошти в боргах даної організації", Г.І. Моїсєєнко [6, с. 98] оборотні засоби поділяє на нормовані і ненормовані, однією з частин яких є дебіторська заборгованість. Ми погоджуємось з "традиційним" баченням дебіторської заборгованості як коштів в розрахунках.

Згідно з П(С)БО 10 й Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. При цьому враховуються два критерії: строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом. Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу, або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу [7].

На нашу думку, необхідно внести зміни до П(С)БО 10, які б чітко розмежували поняття довгострокової та короткострокової заборгованостей. Водночас слід вказати, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках.

Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами щодо яких вона виникла. Згідно з цим виділяють такі види дебіторської заборгованості: заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця; заборгованість забезпечена векселями; надані позики; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків); інша дебіторська заборгованість.

Залежно від своєчасності погашення, дебіторська заборгованість поділяється на: дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкова дебіторська заборгованість); дебіторська заборгованість не сплачена в строк (прострочена), у тому числі сумнівна дебіторська заборгованість та безнадійна дебіторська заборгованість. З огляду на зазначене, враховуючи зарубіжну практику, вважаємо за доцільне ввести ще одну категорію заборгованості – бездоганну або реальну. Однак зауважимо, що будь-який суб'єкт господарювання може самостійно обрати ознаку класифікації. Досить доречним є пропозиція низки вчених про поділ дебіторської заборгованості за ступенем дотримання фінансової дисципліни на допустиму та невинуватливу. Це дає можливість простежити порушення фінансово-господарської дисципліни на підприємстві [8].

Класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення використовується при обчисленні резерву сумнівних боргів та розкривається у примітках до фінансової звітності.

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості:

– відстрочені податкові активи – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає у випадку, коли обліковий прибуток менший за податковий прибуток. Відстрочені податкові активи відображаються у рядку 060 Балансу у складі довгострокової дебіторської заборгованості;

– витрати майбутніх періодів – витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів та витрат. Такі витрати тимчасово відображаються в окремому розділі Балансу.

Аналіз наукової літератури дає різнобічне уявлення про особливості класифікації і кредиторської заборгованості. Зазначимо, що з метою бухгалтерського обліку П(С)БО 11 класифікує зобов'язання наступним чином: довгострокові, поточні, забезпечення [9]. Дана класифікація є універсальною для будь якого підприємства. Колектив авторів, Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна, погоджуються з даною класифікацією, але зазначають, що для правильної організації бухгалтерського обліку зобов'язань важливим є визначення моменту виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються. Так, у момент підписання договору на одержання кредиту між підприємством і банком виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню в майбутньому. В бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання знаходить своє відображення лише тоді, коли на його поточний рахунок банк зарахує грошові кошти [10, с. 123]. Тому пропонують поділяти зобов'язання залежно від порядку визначення суми до погашення зобов'язання на реальні та потенційні. Реальні зобов'язання виникають на підставі договору, контракту, одержаного рахунку (як правило, сума заборгованості та строк погашення по них є конкретними і вказуються у відповідних документах). Залежно від строку погашення реальні зобов'язання поділяють на поточні та довгострокові. Потенційні зобов'язання характеризуються тим, що сума і термін платежу за ними не визначені і залежать від подальших подій у майбутньому. Потенційні зобов'язання поділяються на забезпечення, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

О. М. Губачова та С. І. Мельник наголошують, що у бухгалтерському обліку зобов'язання відображають тільки тоді, коли виникає заборгованість по них. Кредиторська заборгованість визнається, якщо вона відповідає її визначенню, може бути виміряна і є достовірною. Тому, на відміну від попередніх класифікацій розглядають зобов'язання за наступними ознаками: в залежності від порядку визначення суми (фактичні, умовні); в залежності від термінів погашення (короткострокові, довгострокові) [11, с. 294].

Фактичні зобов'язання виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунку, сума заборгованості за якими відома. За умовними зобов'язаннями, навпаки, точна сума не може бути визначена до настання певної дати. Це заборгованість зі сплати податків, відпусток тощо.

Короткострокові (поточні) зобов'язання мають бути погашені в процесі одного операційного циклу діяльності підприємства або протягом одного фінансового року після дати складання балансу. Термін оплати довгострокових зобов'язань перевищує фінансовий рік.

Досить дискусійним є підхід І. А. Бланк щодо визначення сутності та видів кредиторської заборгованості. Автор зазначає, що кредиторська заборгованість – це поточні зобов'язання підприємства, при цьому не уточнює сутності поняття “поточні зобов'язання”. Однак, якщо поточними зобов'язаннями вважати короткострокову заборгованість, тоді як у звітності відображати заборгованість по довготривалих операціях? Адже виконання інвестиційних програм, розробка перспективних проектів розвитку підрядниками ініціатора і навіть залучення підприємством позикових коштів фінансово-кредитних установ на дані цілі сприятиме утворенню довгострокової заборгованості. У свою чергу короткостроковий період призводитиме до уповільнення кругообігу засобів підприємства, породжуватиме проблеми, що будуть пов'язані з дефіцитом грошової маси для обслуговування кругообігу засобів виробництва.

Автор наголошує, що у сучасній фінансовій практиці виділяють наступні основні види кредиторської заборгованості: за товари, роботи та послуги, термін оплати за якими не настав; за товари, роботи та послуги, котрі вчасно не оплачені; за виданими векселями; за отриманими авансами; за розрахунками з бюджетом і позабюджетними платежами; зі страхування; з оплати праці; – інші види кредиторської заборгованості [12, с. 294].

Отже, як бачимо, науковець розглядає досить розгорнуту класифікацію, однак, на жаль, не приділяє уваги довгостроковим зобов'язанням. Виходячи із практичної доцільності, дана класифікація актуальна для підприємств малого та середнього бізнесу, оскільки великий бізнес потребує забезпечення реалізації довгострокових стратегій підприємства, що у свою чергу вимагатиме довготривалих розрахунків з контрагентами.

Найбільш розгалужену класифікацію зобов'язань за різними ознаками пропонує Ф. Ф. Бутинець, а саме: за складністю: прості, складні; за визначеністю у часі: обмежені у часі, безстрокові; за забезпеченістю виконання зобов'язань: забезпечені, незабезпечені; залежно від підстави виникнення зобов'язання: договірні, позадоговірні; за способом погашення: монетарні, немонетарні; за часом виникнення: теперішні, майбутні; за терміном погашення: довгострокові, короткострокові; за можливістю оцінки: фактичні, оціночні, умовні [13, с. 461].

В бухгалтерському обліку відображаються не всі господарські зобов'язання, а лише ті, що впливають з виконання укладених підприємством договорів чи здійснених дій. Тому в умовах МСФЗ-трансформації для потреб бухгалтерського обліку достатнім буде поділ зобов'язань на поточні (короткострокові) та довгострокові. Така класифікація полегшить і, в свою чергу, актуалізує роботу бухгалтерської служби.

Також, виходячи з практичної необхідності, для потреб управління доречно було б виділяти із загальної класифікації суми простроченої кредиторської заборгованості, що утворюється в результаті порушення покупцями порядку і термінів оплати розрахункових документів. Виокремлення даного виду зобов'язань є необхідним для контролю сум простроченої кредиторської заборгованості, встановлення реальності її погашення, розрахунку часткових показників фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, а по заборгованості, термін позовної давності якої минув, – вчасного відображення в декларації про прибутки та збитки підприємства.

Висновки та подальші дослідження. Важливе значення для ефективного управління заборгованістю на підприємстві має її класифікація, яка в системі бухгалтерського обліку має бути різноплановою та відповідати інформаційним потребам менеджерів. На основі проведеного дослідження можна зробити висновки про широкий спектр видів дебіторської та кредиторської заборгованості. Проведений аналіз економічної літератури показав, що до цього часу серед науковців відсутня єдність поглядів щодо класифікації заборгованості. Розглянуті підходи до класифікації заборгованостей за різними ознаками та рекомендації щодо внесення змін у П(С)БО 10 дають змогу вирішити проблему узагальнення інформації щодо розрахунків з дебіторами та кредиторами залежно від потреб користувачів.

Викладені у статті погляди та окремі прийоми класифікації заборгованості можна використовувати як для складання фінансової звітності, так і для управлінських рішень щодо регулювання розрахунків та управління заборгованістю.

Література

1. Васюта-Беркут О.І. Теорія бухгалтерського обліку : навч. пос. / О.І. Васюта-Беркут, Г.Ф.Шепітко, Н.О. Ромашевська ; за заг. ред. Захожая В.Б. – К. : МАУП, 2001. – 176 с.
2. Сиверс Е.Е. Классификация ценностей и основанная на ней классификация счетов / Е.Е. Сиверс // Коммерческое образование. – 1909. – № 1. – С. 19-25.
3. Орлов І.В. Бухгалтерський облік і контроль зобов'язань суб'єктів господарювання: теорія і методологія : монографія / І.В.Орлов. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 400 с.
4. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл : пер. с англ. Соколова Я.В. – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 496 с.
5. Камышанов П.И. Современная бухгалтерия и аудит на предприятиях и в банках / П.И. Камышанов, А.П. Камышанов, Л.И. Камышанова. – М., Элиста: АПП "Джангар", 2008. – 720 с.

6. Моїсеєнко Г.І. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація / Г.І. Моїсеєнко // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2010. – Вип. 29, Ч. 2 : Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці. – С. 96-99.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість” : затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

8. Ценклер Н.І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної функції обліку [Електронний ресурс] / Н.І. Ценклер, П.Б. Кватирка. – Режим доступу: <http://www.nbu.ua/portal/statti/9.htm>.

9. П(С)БО 11 “Зобов’язання” : затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

10. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навч. практ. пос. / Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 536 с.

11. Губачова О.М. Облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. / О.М. Губачова, С.І. Мельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.

12. Бланк І.А. Словарь-справочник финансового менеджера / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1998. – 480 с.

13. Бухгалтерський фінансовий облік : підруч. для студ. спец. “Облік і аудит” – 8-ме вид., доп. і перероб. / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – 912 с.

References

1. Zakhozha, V.B., Vasiuta-Berkut, O.I., Shepitko, H.F., and Romashevskaya, N.O. (2001), *Teoriia bukhgalterskoho obliku* [Theory of Accounting], tutorial, MAUP, Kyiv, Ukraine, 176 p.

2. Sivers, E.E. (1909), “Classification of values and based on her classification of accounts”, *Kommercheskoe obrazovanie*, no. 1, pp. 19-25.

3. Orlov, I.V. (2010), *Bukhgalterskyi oblik i kontrol zoboviazan subiektiv hospodariuvannia: teoriia i metodolohiia* [Accounting and control obligations entities: Theory and Methodology], monograph, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine, 400 p.

4. Nidlz, B., Anderson, H., Kolduell, D. (1994), *Printsipyi buhgalterskogo ucheta* [Accounting Principles], Finansy i statistika, Moscow, Russia, 496 p.

5. Kamyshanov, P.I., Kamyshanov, A.P., Kamyshanova, L.I. (2008), *Sovremennaya buhgalteriya i audit na predpriyatiyah i v bankah* [Modern accounting and auditing in companies and banks], APP “Dzhanger”, Elista, Russia, 720 p.

6. Moiseenko, H.I. (2010), “Accounts receivable: the nature and classification”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*, Iss. 29, Part 2, pp. 96-99.

7. National Accounting Regulation (standard) 10 “Receivables” (1999), Ministry of finance in Ukraine, no. 237, available at: <http://www.minfin.gov.ua>.

8. Tsenkler, N.I., Kvatyryka, P.B. (2010), “Improving the classifications of receivables and their significance in improving analytical control recording functions”, available at: <http://www.nbu.ua/portal/statti/9.htm>.

9. National Accounting Regulation (standard) 11 “Commitment” (1999), Ministry of finance in Ukraine, no. 237, available at: <http://www.minfin.gov.ua>

10. Verkhohliadova, N.I., Shylo, V.P., Ilina, S.B. (2010), *Bukhgalterskyi finansovyi oblik: teoriia ta praktyka* [Accounting accounting: theory and practice], textbook, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 536 p.

11. Hubachova, O.M., Melnyk, S.I. (2008), *Oblik u zarubizhnykh krainakh* [Accounting in foreign countries], textbook, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 430 p.

12. Blank, I.A. (1998), *Slovar-spravochnik finansovogo menedzhera* [Glossary of financial manager], Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine, 480 p.

13. Butynets, F.F. (2009) *Bukhgalterskyi finansovyi oblik* [Accounting financial accounting], tutorial, PP “Ruta”, Zhytomyr, Ukraine, 912 p.

УДК 631.143

Костецький Я.І.,
к.е.н., доцент кафедри економічного аналізу і статистики
Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ СКЛАДУ І СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Kostetskyi Ya.I.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of department
of economic analysis and statistics,
Ternopil National Economic University,

ANALYSIS OF THE COMPOSITION AND STRUCTURE OF CURRENT ASSETS

Постановка проблеми. В ринкових умовах економіки особливо важливого значення набувають проблеми формування та аналізу оборотних активів. Будь-яке підприємство має функціонувати на основі економічних розрахунків щодо джерел формування майна та його використання, визначення витрат, доходів та прибутку, оцінки привабливості суб'єкта господарювання.

В процесі трансформації економічних відносин в Україні, кризових явищ важливого значення набуває мобілізація якісно нових джерел росту ефективності виробництва. Особлива роль у виконанні цього завдання належить ефективному використанню оборотних активів. Аналіз забезпеченості підприємств власними оборотними активами дає можливість оцінити спроможність створювати необхідні для виробництва і реалізації продукції запаси сировини, матеріалів, інші виробничі запаси, перехідні запаси незавершеного виробництва, готової продукції, вкладати певну суму коштів у сферу розрахунків.

У сільськогосподарських підприємствах проблемі планування, обліку й аналізу оборотних коштів не приділяється належної уваги. Оборотні активи практично не нормують, звідси і труднощі з їх аналізом. Усе це свідчить про необхідність концентрації уваги вчених, фінансових працівників підприємств на питаннях нормування, обліку й аналізу оборотних активів, виробленні конкретних напрямів його вдосконалення.

Дослідження принципів раціональної організації оборотних коштів, а також пошук резервів покращення їх використання становлять в даний час значний інтерес для підприємств, організацій і банків, оскільки вони виступають об'єктами кредитування.

Отже, аналіз практики нормування оборотних активів у сільському господарстві свідчить, що робота із встановленням науково обґрунтованих норм і нормативів у досліджуваній галузі потребує істотного покращення. Економічно обґрунтований, системний аналіз та нормування оборотних активів дадуть підприємству змогу правильно орієнтуватися в усіх питаннях, пов'язаних із функціонуванням оборотного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу і контролю оборотних активів певною мірою досліджені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених економістів: В.Г. Андрійчука [2], Г.І. Кіндрацької [3], О.І. Кононенко [4], М.Я. Коробова [5], Ю.Я. Литвина, М.Й. Маліка [7], Є.В. Мниха, Н.В.Тарасенко [10] та інших.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемам аналізу і контролю оборотних активів та їх значну практичну цінність, концептуальні засади і методичні принципи, теоретичні аспекти комплексної системи управління ними потребують подальшого вивчення. В економічній літературі досі немає єдиного підходу до визначення суті, складу та аналізу структури оборотних активів, не проведено їх глибокого комплексного дослідження та механізму нормування.

Постановка проблеми. Метою дослідження є обґрунтування необхідності системного аналізу і нормування оборотних активів сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових перетворень та євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з діючими в Україні вказівками щодо складання річного бухгалтерського звіту, для визначення суми наявних власних оборотних коштів використовується формула:

$$Вок = АБ_2 + АБ_3 - ПБ_4 \quad (1)$$

де *Вок* - наявність власних оборотних коштів; *АБ₂* - підсумок розділу 2 пасиву балансу; *АБ₃* - підсумок розділу 3 пасиву балансу; *ПБ₄* - підсумок розділу 4 пасиву балансу.

Відповідність фактичної суми власних оборотних коштів встановленому нормативу проводиться за спеціальним розрахунком. Розрахунок нормативної потреби або нормування оборотних коштів – це обґрунтування їх мінімальної потреби, яка при залученні коштів в окремі періоди забезпечує безперервність процесу виробництва і обігу [4].

Вихідною інформацією обґрунтування нормативів по окремих елементах оборотних засобів є дані відповідних форм бізнес-планів, річного звіту конкретного підприємства.

Методика вивчення складу та структури оборотних активів підприємства розглядається нами на основі даних балансу ПОП «Іванівське» Теребовлянського району Тернопільської області за 2012 рік (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз змін складу, структури та динаміки оборотних активів

(тис. грн.)

Показники	На початок звітної періоду		На кінець звітної періоду		Зміна		
	абсолютні величини	віднові величини (частка в оборотних активах)	абсолютні величини	віднові величини (частка в оборотних активах)	в абсолютному виразі	у структурі	темпи зростання
Виробничі запаси	4453	8,06	3437	4,91	-1016	-3,15	77,18
Готова продукція	29131	52,72	26809	38,31	-2322	-14,41	92,03
Дебіторська заборгованість	1528	2,76	4850	6,93	3322	4,17	317,41
Поточні біологічні активи	4111	7,44	4451	6,36	340	-1,08	108,27
Незавершене виробництво	4131	7,48	4263	6,09	132	-1,39	103,19
Грошові кошти та їх еквіваленти	11901	21,54	26174	37,40	14273	15,86	219,93
Усього – оборотні активи	55255	100,00	69984	100,00	14729	0,00	126,66

*Джерело: Форма № 1 (Баланс), ПОП «Іванівське» Теребовлянського району Тернопільської області.

З таблиці 1 видно, що загальна сума оборотних активів за рік збільшилася на 14729 тис. грн., або на 26,6%. При цьому збільшилась частка оборотних активів у структурі активів підприємства. Це свідчить про розширення виробництва у досліджуваному підприємстві.

Найбільший внесок у формування оборотних активів підприємства зробила готова продукція (38,31 %), незважаючи на її зниження на 2322 тис. грн., з 29131 до 26809 тис. грн. Вважаємо, що в досліджуваному господарстві такі понаднормативні запаси готової продукції створені через інфляційні процеси та ринки збуту. Тому у господарстві необхідно розробити заходи щодо зменшення наднормативних залишків виробничих запасів. Важливими умовами досягнення оптимальних запасів є обґрунтовані розрахунки їх потреби, встановлення постійних договірних відносин з постачальниками і виконання ними своїх зобов'язань, налагодження ритмічності виробництва продукції, усунення недоліків у плануванні та обліку.

Збільшення залишків готової продукції на складах господарства призводить до замороження оборотного капіталу, відсутності коштів для розрахунків з банком, бюджетом, постачальниками, працівниками з оплати праці. Тому, в ході аналізу необхідно вивчати склад готової продукції (у сільськогосподарських підприємствах це, в основному, продукція зернових культур), тривалість та причини створення її наднормативних залишків. Залежно від причин потрібно розробляти заходи щодо зменшення цих залишків, зокрема щодо пошуку нових ринків збуту. Для цього вивчають шляхи зниження собівартості продукції, підвищення її якості і конкурентоспроможності, структурної перебудови економіки підприємства, організації ефективної реклами.

Як відомо, фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від стану грошових коштів, які є наймобільнішою частиною оборотних активів. Сума грошових коштів повинна бути такою, щоб її вистачало для покриття всіх першочергових платежів. Збільшення коштів на рахунках у банку свідчить про зміцнення фінансового стану підприємства і в майбутньому вони будуть використані для розширення виробництва. На кінець звітної періоду ця балансова стаття у структурі оборотних коштів має значну питому вагу і її частка становить 37,40%. Структура активів з низькою заборгованістю та високою часткою грошових коштів свідчить про позитивні зрушення в маркетинговій політиці підприємства, а також про переважно грошовий характер розрахунків. І навпаки, структура з високою часткою заборгованості та низькою часткою грошових коштів може свідчити про неблагополучний стан розрахунків з покупцями та іншими дебіторами [8; 10].

Що стосується аналізу дебіторської заборгованості, то тут слід зазначити наступне. Якщо підприємство розширює свою діяльність, то зростає і кількість покупців, вартість й дебіторська заборгованість. З іншого боку, підприємство може скоротити реалізацію продукції, тоді рахунки дебіторів зменшаться. Отже, зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно. У зв'язку з цим необхідно відрізняти нормальну і прострочену заборгованість. Наявність простроченої заборгованості створює певні труднощі, адже підприємство відчуватиме нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати тощо. Крім того, заморожування коштів призводить до уповільнення капіталу.

Сума дебіторської заборгованості в господарстві збільшилась на кінець року на 3322 тис. грн., більше як утричі.

Відведення коштів у дебіторську заборгованість призводить до фінансових ускладнень, підприємство буде відчувати нестачу коштів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати, розрахунків з бюджетом, позичальниками. Тому кожне підприємство повинно бути зацікавлене в скороченні термінів погашення платежів шляхом удосконалення розрахунків, своєчасного оформлення розрахункових документів, передоплати, впровадження вексельної форми розрахунків тощо. Для детального аналізу дебіторської заборгованості необхідно оперувати даними про склад та структуру дебіторської заборгованості, її питому вагу в сумі поточних активів, показниками якості та ліквідності, заборгованості на фінансові результати підприємства, пошук шляхів прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

Питома вага незавершеного виробництва в оборотних активах господарства займає 6,09%. Збільшення залишків незавершеного виробництва з 4131 тис. грн. на початок звітної періоду до 4263 тис. грн. на кінець звітної періоду викликаний структурними змінами виробничого характеру у рослинництві. Слід відмітити, що величина незавершеного виробництва нормується в натуральному і грошовому виразі, а також у днях запасу. В натуральному виразі незавершене виробництво – це обсяг матеріальних цінностей, що знаходяться в даний момент у виробництві, в грошовому – вартість цих цінностей, в днях запасу – оборотність засобів, які вкладені у незавершене виробництво.

В процесі виробництва собівартість незавершеного виробництва продукції поступово збільшується, однак вона завжди повинна бути менша від собівартості готової продукції і залежить від ступеня наростання затрат та інфляційних процесів в країні.

Певний вплив на фінансовий стан підприємства має стан виробничих запасів. Для того, щоб виробництво та збут продукції відповідали нормальним умовам, запаси повинні бути оптимальними. Накопичення запасів понад норму свідчить про спад активності підприємства, уповільнення оборотності оборотного капіталу. Водночас недостатня кількість запасів також

негативно впливає на фінансовий стан підприємства, бо скорочується виробництво продукції, зменшується сума прибутку. Інакше кажучи, будь-яке зростання вартості запасів має супроводжуватися таким самим (або більшим) зростанням оборотності оборотного капіталу [3; 6; 7].

У наших розрахунках вартість запасів за звітний період зменшилась на 1016 тис. грн., темп зростання при цьому становив 77,18%. Збільшилась також і частка запасів у загальній вартості майна на 1,69%. Щоб визначити, наскільки виправдане таке збільшення можна порівняти темпи зростання виробничих запасів з темпами зростання обсягу виробництва або виручки від реалізації: якщо темпи зростання виробничих запасів незначно перевищують темпи зростання обсягів виробництва, то така зміна свідчить про нормальне функціонування підприємства. Збільшення вартості запасів має позитивний характер лише в тому разі, якщо не відбулося зниження оборотності запасів. В іншому випадку – це негативна зміна.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, формування, управління й аналіз оборотних активів – важливий напрям підвищення фінансового стану сільськогосподарських підприємств. Встановлення оптимального співвідношення оборотних коштів у сфері виробництва та обігу має важливе значення для забезпечення грошовими коштами, виконання виробничої програми, а також є одним з основних чинників підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Література

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В, Саблук П.Т. та ін.]. За ред. М. В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній ; за ред. проф. А.Г. Загороднього. – Вид. 3-тє, переробл. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 440с.
4. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко, О. Маханько. – Х. : Фактор, 2008. – 208 с.
5. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посібник / М. Я. Коробов. – К. : Знання, 2000. – 378 с.
6. Лысенко Д.В. Комплексный анализ хозяйственной деятельности : учебник / Д.В. Лысенко. – ИНФРА-М, 2010. – 320 с.
7. Малік М.Й. Державне регулювання аграрного сектора економіки в дослідженнях вітчизняних вчених / М.Й. Малік, Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 153-158.
8. Озеран А. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) / А. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 6. – С. 25-34.
9. Статистичний збірник. Сільське господарство Тернопільської області за 2012 рік / За ред. В.Г Кирича. – Тернопіль, 2013. – 218 с.
10. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства : навч. посіб. / Н.В. Тарасенко. – К. : Алерта, 2003. – 485 с.

Література

1. Prsyazhniuk, M.V., Zubets, M.V, Sabluk, P.T., Mesel-Veseliak, V.Ya., Fedorov, M.M. (2011), *Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektyvy)* [Agrarian sector of economy Ukraine (state and perspectives)], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 1008 p.
2. Andriichuk, V.H. (2002), *Ekonomika ahrarnykh pidpriemstv* [Economics of agrarian enterprises], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 624 p.
3. Kindratska, H.I., Bilyk, M.S. and Zahorodnii, A.H. (2008), *Ekonomichnyi analiz: teoriia i praktyka* [Economic analysis: theory and practice], textbook, Znannia, Kyiv, Ukraine, 440 p.
4. Kononenko, O. and Makhanko, O. (2008), *Analiz finansovoi zvitnosti* [Analysis of financial statements], Faktor, Kharkiv, Ukraine, 208 p.

5. Korobov, M.Ia. (2000), *Finansovo-ekonomichnyi analiz diialnosti pidpriemstv* [Financial and economic analysis of activity of enterprises], tutorial, Znannia, Kyiv, Ukraine, 378 p.
6. Lysenko, D.V. (2010), *Kompleksnyi analiz khozyaystvennoy deyatel'nosti* [Comprehensive analysis of economic activity], textbook, INFRA-M, 320 p.
7. Malik, M.I. and Lupenko, Yu.O. (2009), "State regulation of the agricultural sector in the studies of domestic scientists", *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 153-158.
8. Ozeran, A. (2013), "Statement on financial results (statement of comprehensive income)", *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 6, pp. 25-34.
9. Statistical collection. Agriculture of the Ternopil region for 2012 year (2013), Ternopil, Ukraine, 218 p.
10. Tarasenko, N.V. (2003), *Ekonomichnyi analiz diialnosti promyslovoho pidpriemstva* [Economic analysis of activity of the industrial enterprise], tutorial, Alerta, Kyiv, Ukraine, 485 p.

УДК 657 : 336.4

Буратинський В.В.,
к.е.н., викладач кафедри обліку і аудиту
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Buratynskyi V.V.,
cand.sc.(econ.), lecturer of the department
of accounting and auditing
of Chortkivskyi Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University

CLASSIFICATION OF FINANCIAL INVESTMENTS IN ACCOUNTING

Постановка проблеми. Активізація інвестиційної діяльності, створення її нового організаційно-правового економічного механізму нині є одними з основних завдань реформування національної економіки України та повинні відповідати вимогам подолання кризи й оздоровлення економіки, підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем обліку й аналізу фінансових інвестицій зробили такі вітчизняні вчені, як: М.І. Бондар [1], М.А. Болюх [3], Є.Ф. Брігхем [2], Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Я.В. Голубка, Н.В. Гордополова, В.П. Завгородній, А. Г. Коваленко, Д. Сігел [5], Р. Тьюлз [6], К.С. Царихин [7], Д.М. Черваньов [8].

Науковцями удосконалено облік фінансових інвестицій, обґрунтовано понятійний апарат, а також вирішено комплекс питань, пов'язаних із відокремленням процесу здійснення та результатів інвестування у системі бухгалтерських рахунків та фінансової звітності, розроблено відповідні реєстри для покращання інформаційного відображення фінансування інвестицій у звітності підприємств.

Праці вітчизняних вчених характеризуються вагомими науковими результатами, проте залишаються невирішеними окремі питання. Зокрема, це питання щодо упорядкування понятійного апарату, який характеризує відносини на фондовому ринку; усунення протиріч в класифікації фінансових інвестицій для бухгалтерського обліку та аналізу; визначення

методів оцінки фінансових інвестицій; удосконалення методик обліку та аналізу фінансових інвестицій.

Постановка завдання. Однією з умов успішного та ефективного функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкової конкуренції є їх інвестиційна активність, оскільки саме інвестиції – це та рушійна сила, за допомогою якої стає можливим початкове функціонування підприємства, а в подальшому і розширене відтворення його діяльності. Інвестування вільних коштів у фінансові інструменти передбачає різні цілі, головними з яких є: одержання в майбутньому доходу, перетворення вільних заощаджень на високоліквідні цінні папери, контроль над підприємством-емітентом тощо. Метою статті є класифікація фінансових інвестицій у бухгалтерському обліку, оскільки в даний час не існує єдиної чіткої класифікації фінансових інвестицій, Це свідчить про актуальність та проблемність обраної теми дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Встановлено, що саме класифікація інвестицій визначає їх облікове відображення. Адже вирішення питання про відображення господарських операцій підприємств на відповідних рахунках бухгалтерського обліку залежить від правильного аналізу їх сутності, впливу на результати роботи економічного суб'єкта й від конструкції плану рахунків. Крім того, вибір того чи іншого варіанта оцінки й обліку фінансових інвестицій значною мірою залежить від їх правильної класифікації.

Сьогодні не існує єдиної чіткої класифікації фінансових інвестицій, що свідчить про актуальність та проблемність обраної теми дослідження. Зазначимо, що саме класифікація інвестицій визначає їх облікове відображення.

Зазвичай гносеологічна й інша роль класифікації недооцінюється, проте в низці робіт багатьох учених викладена значна кількість понять, що характеризують саме цю сферу класифікаційних пошуків. Слід наголосити на тому, що одним із напрямів вивчення поняття фінансові інвестиції є побудова їх класифікації. Аналіз існуючих класифікаційних ознак дасть можливість більш глибоко пізнати та всебічно вивчити фінансові інвестиції.

Будь-яка класифікація будується на певних ознаках. Виділення тієї або іншої ознаки класифікації, звичайно, залежить від цілей, які ставлять перед собою дослідники [7, с. 235]. Відомо й те, що те саме поняття може бути піддане операції ділення, класифікації за різними ознаками. При цьому можуть бути взяті й допоміжні ознаки – несуттєві ознаки предметів. Бажано, щоб поділ роду на види відбувався на основі властивих йому істотних рис.

Якщо говорити про застосування класифікації в бухгалтерському обліку та економічному аналізі, то такі риси передусім повинні впливати на облікове відображення об'єкта дослідження та оперативність забезпечення керівництва необхідною інформацією для прийняття виважених рішень.

Класифікація предмета неможлива без знання про його сутність. Саме тому для правильної побудови класифікації фінансових інвестицій велике значення має описання видів цінних паперів, які найчастіше і стають об'єктом придбання та відображення на рахунках 14 «Довгострокові фінансові інвестиції» і 35 «Поточні фінансові інвестиції». При цьому слід враховувати, що не всі цінні папери належать до фінансових інвестицій, зокрема, до них не можна включати:

- власні акції, викуплені акціонерним товариством в акціонерів для наступного перепродажу або анулювання;

- векселі, видані підприємством-векселедавцем підприємству-продавцеві при розрахунках за продані товари, виконані роботи, надані послуги.

Цінні папери, що обертаються на РЦП, можна класифікувати відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» (табл. 1).

Насамперед слід розуміти, що цінний папір – це грошовий документ, що засвідчує майнове право або відносини позики власника документа стосовно особи, що емітувала цей документ. Характеризуючи цінні папери, слід згадати про їх поділ на ринкові та неринкові [1, с. 67].

Неринковими є цінні папери особливого виду, до яких відносять ощадні облігації, облігації пенсійних фондів та інші, що за умови випуску закріплені за визначеними фізичними та юридичними особами без права їх передання.

Таблиця 1

**Класифікація цінних паперів відповідно до Закону України
«Про цінні папери та фондовий ринок»**

Класифікаційні ознаки	Види цінних паперів	Характеристика
1	2	3
1. За порядком їх розміщення (видачі)	Емісійні	Цінні папери, що посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітент)
	Неемісійні	Цінні папери, що не належать до емісійних
2. За формою існування	Документарні	Цінний папір, що випущений у паперовій формі
	Бездокументарні	Цінний папір, що існує в іншій ніж документарній формі (запис на рахунок)
3. За формою випуску	Цінний папір на пред'явника	Цінний папір, посвідчені права якого належать пред'явникові цінного папера
	Іменний цінний папір	Цінний папір, посвідчені права якого належать особі, зазначеній у цінному папері
	Ордерний цінний папір	Цінний папір, посвідчені права якого належать особі, зазначеній у цінному папері, яка може сама здійснити ці права або призначити своїм розпорядженням (наказом) іншу уповноважену особу
4. За групами цінних паперів у цивільному обороті	Пайові	Цінні папери, які посвідчують участь їх власника у статутному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів та сертифікатів ФОН), надають власнику право на участь в управлінні емітентом (крім сертифікатів ФОН) і отримання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна у разі ліквідації емітента (крім сертифікатів ФОН)
	Боргові	Цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання
	Іпотечні	Цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів
	Приватизаційні	Цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду
	Похідні	Цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів
	Товаророзпорядчі	Цінні папери, які надають їх держателю право розпоряджатися майном, указаним у цих документах

Джерело: авторська розробка

На противагу цьому виду, ринковими цінними паперами є такі, що беруть участь в обігу, з ними дозволяється проводити операції купівлі-продажу, що спричинить до подальшої зміни власника цінного паперу.

Цінні папери можна класифікувати також за місцем обігу. З цієї точки зору вони поділяються на цінні папери грошового ринку та цінні папери ринку капіталів. Прерогативою грошового ринку є казначейські векселі, депозитні сертифікати, комерційні цінні папери терміном дії до одного року. Ринок капіталів має в обігу як боргові, так і пайові цінні папери [2, с. 99].

У процесі історичного розвитку ринку цінних паперів вони пройшли шлях від реальних цінних паперів, які випускались у паперовій формі, до електронної форми цінних паперів, так званої «безпаперової форми», тобто у вигляді записів у комп'ютерних файлах.

За умови паперової форми випуск здійснюється на спеціальному папері, з водяними знаками та ступенями захисту. Грошовий документ повинен включати такі складові:

- документальний характер;
- матеріальний документ;

– наявність взаємної обумовленості прав та обов'язків, що впливають із прав власності.

Зазвичай за умови взаємної довіри учасників ринку цінних паперів форма цінних паперів великого значення не має. У разі певної недовіри перевага надається паперовій формі, тобто права документально фіксуються.

Українське законодавство створює умови для організації обігу електронних цінних паперів. Шлях до «безпаперової форми» обігу цінних паперів було відкрито у 1997 р. прийняттям Закону «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні». Однак жвавого розвитку цього сегмента ринку не відбувається. На нашу думку, цьому заважає передусім недостатня прозорість національного РЦП у цілому.

Інвестиційні цінні папери мають відповідати певним вимогам, до яких належать:

- збереження капіталу;
- отримання відсотків;
- забезпечення приросту капіталу (на основі зростання курсової вартості цінних паперів).

На основі вищенаведених вимог можна виділити такі дві групи цінних паперів:

- 1) цінні папери, що є інвестиційними інструментами;
- 2) цінні папери, що не мають інвестиційних ознак.

До останньої групи можна віднести банківський чек, коносамент.

Повернувшись до групи інвестиційних цінних паперів, можна сказати, що вони поділяються на: цінні папери, що приносять разовий дохід (при купівлі депозитних сертифікатів), короткострокові державні облигації.

Як зазначалося раніше, залежно від механізму визначення ціни цінних паперів розрізняють біржовий і позабіржовий ринки. Цінні папери, які допущені до біржової торгівлі, називаються цінними паперами біржового ринку, а ті, що обертаються на позабіржовому ринку, – цінні папери позабіржового ринку. Згідно з національним законодавством передбачено, що біржа є організацією, виключна діяльність якої – забезпечення необхідних умов нормального обігу цінних паперів, визначення їх ринкових цін (цін, що відображають рівновагу між попитом і пропозицією на цінні папери) і належне поширення інформації про них [1, с. 345].

Проаналізуємо вимоги стандартів бухгалтерського обліку щодо виділення тих чи інших видів фінансових інвестицій.

Безпосередньо в МСФЗ чітко не визначено класифікації фінансових інвестицій. Проте, проаналізувавши вимоги міжнародних стандартів, нами виділено ознаки, які доцільно покласти в основу їх класифікації з метою визначення облікових підходів та подання у фінансовій звітності:

- мета придбання фінансових інвестицій;
- рівень впливу інвестора, який при цьому досягається;
- характер взаємовідносин;
- наявність активного ринку, на якому котируються цінні папери, які є свідченням здійсненої інвестиції.

П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» також не дає чіткого уявлення про можливі види та класифікаційні ознаки інвестицій. Це стосується насамперед поділу фінансових інвестицій на поточні і довгострокові. Так, згідно з П(С)БО 2 «Баланс», поточними вважаються інвестиції на строк, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів). Дане трактування суперечить визначенню еквівалентів грошових коштів у цьому ж П(С)БО 2 «Баланс» як короткострокових високоліквідних фінансових інвестицій, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості.

У свою чергу, довгостроковими є інвестиції, які утримуються підприємством понад один рік, а також усі інші інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. Постає питання: як класифікувати інвестицію, яку ми придбали на кілька років, але за певних обставин продали через кілька місяців після придбання. Для цього мають бути передбачені спеціальні рахунки та механізми переведення інвестицій з довгострокових у короткострокові.

Хоча за міжнародними стандартами підприємство може в балансі не розподіляти інвестиції на поточні й довгострокові, їх оцінка повинна проводитися відповідними методами, що встановлені для кожного з указаних видів інвестування.

За періодами інвестування виділяють короткострокові і довгострокові інвестиції підприємства. Короткострокові інвестиції характеризують вкладення капіталу на період до одного року. Основу короткострокових інвестицій підприємства становлять його короткострокові фінансові вкладення. Довгострокові інвестиції характеризують вкладення капіталу на період більше одного року [3, с. 173]. У практиці великих інвестиційних компаній довгострокові інвестиції деталізуються так:

- 1) до двох років;
- 2) від двох до трьох років;
- 3) від трьох до п'яти років;
- 4) понад п'ять років.

Саме тому нами зроблене узагальнення й уточнення існуючих класифікацій фінансових інвестицій, а також визначені ознаки, які забезпечать належну організацію бухгалтерського обліку та аналізу з метою надання необхідної інформації користувачам щодо фінансових інвестицій. Пропонуємо здійснювати класифікацію фінансових інвестицій за такими ознаками: термін утримання, ступінь впливу на об'єкт інвестування, джерела придбання, ступінь оплати, спосіб зберігання, метод оцінювання в бухгалтерському обліку.

Найбільше практичне значення в сучасних умовах має поділ фінансових інвестицій відповідно до запропонованої класифікаційної ознаки «за методом оцінки в бухгалтерському обліку». За цією ознакою фінансові інвестиції класифікуються залежно від методу грошової оцінки, за яким відповідно до вимог П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» вони повинні визнаватися й відображатися в бухгалтерській звітності. Від об'єктивованого вибору цих методів оцінки залежить вірогідність й об'єктивність звітної інформації про фінансовий стан і результати господарської діяльності, яка формується для надання зацікавленим користувачам.

Висновки та подальші дослідження. Отже, результатом проведеного дослідження стала розроблена класифікація фінансових інвестицій на основі розглянутих підходів. Запропонована класифікація дає детальну інформацію про наявні в підприємства інвестиції, а також дозволяє чітко фіксувати будь-які зміни в їх структурі. До того ж, за умови введення відповідної аналітики до робочого плану рахунків, стає можливим визначення ефективності тих чи інших видів інвестицій, що досить важливо для управлінського персоналу.

Література

1. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю : монографія / М.І. Бондар – К. : КНЕУ, 2008. – 256 с.
2. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту / Є.Ф. Брігхем ; пер. з англ. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
3. Економічний аналіз : навч. посіб. / [М. А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток та ін.] ; за ред. М. Г. Чумаченка. – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
4. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2010 році [Електронний ресурс] // Експрес випуск Державного комітету статистики України від 17 лют. 2011 р. № 35. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/zd_rik/zd_u/pi_07u.html.
5. Сигел Д. Долгосрочные инвестиции в акции. Стратегии с высоким доходом и надежностью / Джереми Сигел. – 4-е издание. – СПб. : Питер, 2010. – 416 с.
6. Тьюлз Р. Фондовый рынок / Р. Тьюлз, Э. Брэдли, Т. Тьюлз ; пер. с англ. – М. : Инфра-М, 1997. – 648 с.
7. Царихин К.С. Фондовый рынок и мир / К.С. Царихин. – М. : Выведение, 2008. – 896 с.
8. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств : навч. посіб. / Д.М. Черваньов – К. : Знання-Прес, 2003. – 622 с.

References

1. Bondar, M.I. (2008), *Investytsiina diialnist: metodyka ta orhanizatsiia obliku i kontroliu*, [Investing: methods and organization of accounting and control], monograph, KNEU, Kyiv, Ukraine, 256 p.

2. Brihkhem, Ye.F. (1997), *Osnovy finansovoho menedzhmentu*, [Fundamentals of financial management], Molod, Kyiv, Ukraine, 1000 p.
3. Chumachenko, M.H., Boliukh, M.A., Burchevskiy, V.Z., Horbatok, M.I. etc (2003), *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 556 p.
4. Investments of foreign economic activity in 2010, (2011), *Ekspres vypusk Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy*, available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/zd_rik/zd_u/pi_07u.html.
5. Sigel, D. (2010), *Dolgosrochnyye investitsii v aktsii. Strategii s vyisokim dohodom i nadezhnostyu* [Long-term investments in stocks. Strategy with high income and reliability], Piter, St. Petersburg, Russia, 416 p.
6. Tyulz, R., Bredli, E., Tyulz, T. (1997), *Fondovyy ryinok* [Stock market], Infra-M, Moscow, Russia, 648 p.
7. Tsarihin, K.S. (2008), *Fondovyy ryinok i mir* [Stock market and the world], Vvedenie, Moscow, Russia, 896 p.
8. Chervanov, D.M. (2003), *Menedzhment investytsiinoi diialnosti pidpriemstv* [Management investment companies], textbook, Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine, 622 p.

УДК 657.1.014.134 : 338.436 : 577.23

Хомовий С.М.,
к.е.н, асистент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Білоцерківський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Homovyi S.M.,
cand.sc.(econ.), assistant of the department of accounting and control
Bila Tserkva National Agrarian University

FORMATION OF INFORMATION PROVISION OF BIOENERGETICS ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Постановка проблеми. Враховуючи аграрну спрямованість економіки України, перспективним напрямом розвитку держави стає нова галузь АПК – біоенергетика. На даний час основними пріоритетами галузі є пошук дешевої біосировини, нових технологічних рішень, створення необхідної інфраструктури для вирощування біоенергетичних культур та переробка біомаси за допомогою хімічних і біологічних процесів, термоконверсії, біоконверсії в різні види енергії. Всі ці процеси володіють специфічними особливостями та потребують окремого їх відображення у бухгалтерському обліку аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання біоенергетики в Україні висвітлено в працях таких вітчизняних науковців, як: Є. І. Базарова, А. О. Бабица, В. В. Гришка, Д. Гродзинського, М. Ф. Кулика, О. К. Медвідовського, О. Дембновецького, В. Кухаря, Г. Ковтуна, Є. Кузьмінського та багатьох інших.

Проте й досі не вирішеною залишається проблема висвітлення біоенергетичних ресурсів сільськогосподарських підприємств у бухгалтерському обліку.

Постановка завдання. Висвітлити основні проблеми та положення формування первинних документів бухгалтерського обліку біоенергетичної сфери в аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Все більше країн долучаються до виробництва енергії з біомаси, яка постійно відновлюється. Упродовж останніх 20–30 років Австрія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина й інші європейські країни розвивають й удосконалюють біоенергетичні технології. В Європі впровадження біопалива розглядається як підвищення енергетичної незалежності ЄС від традиційних джерел енергії.

Україна також має величезний потенціал для розвитку власного ринку біопалив, що набуває особливого значення в умовах нестабільності світової економіки, зростання цін на традиційні енергоносії та залежності нашої країни від імпорту вуглеводнів.

Найбільш ефективною сировиною для біопалива в Україні можуть бути відходи господарської діяльності, деревини та сільського господарства. Так, сільськогосподарська біомаса (солома, лушпиння, перегній) як відновлювальне джерело енергії є найбільш перспективною сировиною для біоенергетики в Україні [5].

Біоенергетиці в Україні стали приділяти увагу із середини 1990-х років. А згідно з Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку виробництва палива з біологічної сировини» [6], сприяння розвитку виробництва та розширення сфер використання такого палива є одним із пріоритетних напрямів діяльності Кабінету Міністрів України і центральних та місцевих органів виконавчої влади. Указ спрямований на стимулювання виробництва та споживання біодизельного палива, біоетанолу й біогазу. Після прийняття постанови Президії НАН України «Про цільову комплексну програму наукових досліджень НАН України „Біомаса як паливна сировина” (Біопалива)» [7] розвиток біоенергетики вийшов на якісно новий рівень.

Чинні законодавчі й нормативні документи спрямовані на розвиток виробництва і бухгалтерського обліку в Україні та регулюють питання використання інформації про господарську діяльність підприємств. А це дає підстави констатувати факт відсутності єдиної методологічної основи формування і використання загальної бухгалтерської інформації.

Термін «документ» походить від латинського «documentum» і означає свідоцтво, доказ [8].

Первинна документація є основним джерелом інформації про діяльність підприємства. Згідно з пунктом 1 ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій, є підставою для бухгалтерського обліку таких операцій [3].

Білуха М.Т. пише: „Первинний документ – це письмова фіксація достовірності виконання господарської операції, складений у момент її здійснення, який має обов’язкові реквізити, встановлені нормативними актами, що надають їм юридичної сили; підписаний особами, які дали дозвіл на її виконання, та безпосередніми виконавцями” [1].

Бухгалтерський документ – це документ певної форми і змісту, що містить інформацію про господарську операцію та юридично підтверджує факт її здійснення або розпорядження на право її проведення.

Вхідна бухгалтерська (фінансова) інформація на сьогодні часто не відповідає формам, затвердженим інструкціям і наказам, не уніфікована, містить багато повторів і таких даних, які можна одержати шляхом нескладної обробки основних вихідних показників [4]. На жаль цього не можна сказати про біоенергетичну інформацію, оскільки збір даної інформації на сільськогосподарських підприємствах не проводиться. Даний недолік унеможливує для підприємства аналіз діяльності у цьому напрямку.

Головними вимогами підприємств, що займаються виробництвом біоенергії, до первинних документів є:

- 1) рух документів повинен бути прямоочним, тобто виключати непрямі маршрути;
- 2) повинний дотримуватися принцип однократного перебування документа в одному структурному підрозділі чи в одного виконавця;
- 3) різні операції з обробки документів слід виконувати паралельно, щоб скоротити час перебування у сфері діловодства та підвищити оперативність виконання.

При проектуванні раціональних біоенергетичних документопотоків в організації варто скласти схеми руху основних груп та видів документів. Це в свою чергу дозволяє встановити раціональні маршрути руху та етапи обробки таких документів, уніфікувати шляхи руху, порядок обробки різних їх категорій.

Отже є очевидним, що первинний облік в аграрних підприємствах потребує відповідних змін, проте сьогоднішні сільськогосподарські підприємства працюють за «старими»

методами та не бажають вводити хоча б якісь удосконалення. Для них потрібно на державному рівні уточнювати й розробляти нові форми первинних документів та реєстрів, які б не обмежувалися лише обліковою реєстрацією процесів, але й забезпечували прийняття керівництвом підприємства оптимальних управлінських рішень, в тому числі й біоенергетичних.

У процесі подальших досліджень по цьому напрямку вважаємо за доцільне:

1. Розробити нові форми первинної документації для аграрних підприємств різних форм власності, що дасть змогу виявляти, вимірювати та реєструвати біоенергетичну інформацію, достатню для задоволення потреб керівників.

2. Проаналізувати напрями модифікації вже застосовуваних в процесах сільськогосподарського виробництва форм бухгалтерського обліку з метою забезпечення накопичення, угруповання й узагальнення додаткової інформації про енергетичні процеси.

Слід також відзначити і те, що сучасні напрямки удосконалення документального забезпечення управління нерозривно пов'язані з процесом впровадження досягнень науково-технічного процесу в сфері управління. Ці досягнення пов'язані з утворенням якісно нових видів електронно-обчислювальної техніки, засобів зв'язку та дають можливість перейти до принципово нової і значно ефективнішої системи організації будь-якого документообігу, заснованого на органічному включенні комплексу технічних засобів в управлінський процес [2].

Важливим елементом обліку біоенергетичної інформації, на наш погляд, є нормативний метод обліку біоенергетичних витрат і контролю біоенергетичної собівартості (табл. 1).

Таблиця 1

Акт перевірки використання енергетичних ресурсів за грудень 2013 р.

Центр відповідальності	Фактор впливу на виробництво продукції тваринництва		Відхилення, ГДж/міс		
			I	II	III
Енергетичний	Позитивні				
	1.	Встановлення більш економних тенів на водонагрівачі	- 2,47	- 3,21	- 4,07
	2.	Заміна ламп накаливання елюміцентними	- 0,40	- 0,70	- 0,90
	3.	...			
	Разом		- 2,87	- 3,91	- 4,97
	Негативні				
	1.	Ремонт оптимального трансформатора та заміна більш потужнішим, що призвело до перевитрат енергії.	3,22	—	—
	2.	...			
	Разом		3,22	—	—
	Загальний баланс		+ 0,35	- 3,91	- 4,97

Керівник центру відповідальності _____ Томілов В. С.

*Джерело: розробка автора

Даний документ підтверджує відхилення від встановлених норм і дає можливість керівнику підрозділу простежити тенденцію впливу певних факторів виробничої діяльності, які формуються в кожному центрі відповідальності, на його загальну ефективність.

При застосуванні нормативного методу та його елементів також істотне значення має рівень розробки й використання нормативно-біоенергетичної бази.

Висновки та подальші дослідження. Отже, інформаційне забезпечення сільськогосподарських підприємств, які зорієнтовані на вирощування біоенергетичних культур в цілому на сьогодні має значні недоліки, головними з яких є відсутність затверджених первинних форм документації. Впровадження функціональних форм надасть можливість раціональніше використовувати ресурси, аналізувати їх та досягати кращого кінцевого результату з мінімальними витратами.

Література

1. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / М.Т. Білуха. – К. : КДТЕУ. – 2000. – 692 с.
2. Вовчук Н.В. Проблеми ефективної організації документообігу в організації / Н.В. Вовчук – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.iconf.org.ua//index.php?option=com_content&task=view&id=486&Itemid=43.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» / Відомості Верховної Ради України: 1999 р. – № 40. – 365 с.
4. Камінська Т.Г. Первинна облікова документація та її інформативні властивості / Т.Г. Камінська // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 113–118.
5. Міжнародна промислова конференція «Біопаливо. Україна – 2009». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ecorezerv.ucoz.ua/news/mizhnarodna_promislova_konferencija_biopalivo_ukrajina_2.
6. Постанова КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива» від 12.02.2009. № 276-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276-2009-p>.
7. Постанова Президії НАН України «Про цільову комплексну програму наукових досліджень НАН України «Біомаса як паливна сировина» (Біопалива)» від 28.02.2007 р., № 56. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_6w/pg_gduwwwr.htm.
8. Швецова-Водка Г.М. Типологія документа : навч. посібник для студентів ін-тів культури. Рівн. держ. ін-т культури / Г.М. Швецова-Водка – К.: Кн. палата України, 1998. – 80 с.

References

1. Bilykha, M.T. (2000), *Teoriia bukhgalterskoho obliku* [Theory of Accounting], textbook, KDTEU, Kyiv, Ukraine, 692 p.
2. Vovchuk, N.V. (2011), "Problems efficient workflow in the organization", available at: http://www.iconf.org.ua//index.php?option=com_content&task=view&id=486&Itemid=43. (access date February 12, 2013).
3. Law of Ukraine, (1999) "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", *Supreme Council of Ukraine*, no. 40, 365 p.
4. Kaminska, T.H. (2008), "Primary records and its informative properties", *Economics APC*, no. 12, pp. 113-118.
5. International Industrial Conference (2009), "Biofuels. Ukraine – 2009", available at: http://ecorezerv.ucoz.ua/news/mizhnarodna_promislova_konferencija_biopalivo_ukrajina_2. (access date December 28, 2013).
6. Resolution CMU, (2009) "On Approval of the Concept of the State Scientific and Technical Programme of the production and use of biofuels", no. 276.
7. Decree of the Presidium of NAN of Ukraine, (2007) "On Target a comprehensive program of research – Biomass as a fuel", no. 56.
8. Shvetsova-Vodka, H.M. (1998), *Types of document*, Book Chamber of Ukraine, Kyiv, Ukraine, 80 p.

УДК 65.012.7:334

Стасюк А.Н.,
аспірант*

Макеевский экономико-гуманитарный институт

К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ

Stasiuk A.N.,
graduate student

Makiyivka Institute of Economics and Humanities

ON THE PROBLEM OF ESSENCE OF ECONOMIC DIAGNOSTICS

Постановка проблемы. В процессе становления и развития в Украине рыночной экономики происходит активная смена приоритетов в отечественной экономической науке. Это закономерный процесс, направленный на адаптацию научного знания к новым вызовам изменчивой действительности, изучение характерных для объективно существующей экономической среды процессов и явлений. Экономическое знание постепенно становится более полным, разветвленным и динамичным. Так, например, экономика предприятия прошла путь от «сухого» анализа технико-экономических показателей и механистических концепций организации производства до разработки методов определения потенциала и построения стратегии предприятия на основе концепции холистического маркетинга.

Вместе с тем, в украинской экономической науке существует ряд проблем, требующих если не полного решения, в силу невозможности такового в обозримом будущем, то хотя бы осознания их научным сообществом. Об этом свидетельствует и малое количество публикаций в цитируемых изданиях, и общее отставание украинской экономической науки от мирового «мэйнстрима» и даже от некоторых стран постсоветского пространства.

Одним из направлений в экономике предприятия, активно развивающихся в последнее время, является экономическая диагностика. Это достаточно молодое направление, поэтому оно не лишено и связанных с этой особенностью проблем несовершенства понятийного аппарата, классификации, методологии; не определено место экономической диагностики в системе управления предприятием и т.д.

Анализ последних исследований и публикаций. Экономическая диагностика начала активно развиваться в Украине в 2000-х годах. Концептуальной проблематике экономической диагностики уделяли внимание такие специалисты, как О. Гетьман, Т. Загорная, О. Кузьмин, Н. Кузьмина, О. Мельник, Л. Норик, Ш. Омаров, Н. Сагалакова, И. Сокиринская, О. Степаненко и другие. Анализ результатов их исследований свидетельствует о недостаточной научной разработке обозначенной проблемы. Особенно важно углубить исследование вопроса о сущности экономической диагностики как основы обеспечения объективности изучения и решения поставленной проблемы.

Постановка задачи. Целью исследования является определение основных элементов сущности экономической диагностики как экономической категории и определение ее места в системе управления предприятием.

Исходя из цели, ставились и решены следующие задачи: охарактеризованы основные черты диагностики как междисциплинарной категории; исследованы существующие определения понятия экономической диагностики; определено место и роль экономической диагностики в механизме управления предприятием.

Изложение основных результатов исследования. Как и любой другой межотраслевой термин, диагностика имеет ряд толкований в различных отраслях научного знания. Наибольшее признание и развитие он получил в таких областях, как медицина и

* Научный руководитель: Загорная Т.О. – к.э.н., доц.

техника. В последние десятилетия наблюдается диффузия данного термина в социальные и гуманитарные науки, в частности, экономику, юриспруденцию и педагогику. Однако, в силу сравнительно небольшого накопленного опыта употребления термина «диагностика» и нестабильности его толкований в этих науках, считаем целесообразным выделить и охарактеризовать сущностные черты диагностики как междисциплинарной категории из областей медицины и техники.

Изначально понятие «диагностика» сформировалось в медицине и означало раздел клинической медицины, «изучающий методы исследования организма с целью распознавания характера заболевания, обоснования диагноза, назначения лечения и разработки профилактических мероприятий... Задачей диагностики является не только распознавание самой сути заболевания, но и изучение условий окружающей среды, отрицательно влияющих на организм» [1, с. 347].

Одним из основных понятий медицинской диагностики является понятие «диагноз», означающее «краткое врачебное заключение о характере и сущности заболевания» [1, с. 347]. То есть, диагноз является неким выводом специалиста о состоянии системы на определенный момент времени. Весьма значимым является тот факт, что диагностика не сводится лишь к постановке диагноза (определения текущего состояния системы), охватывая гораздо более широкий круг вопросов как генеза (определение внешних и внутренних процессов, приведших систему к данному состоянию), так и прогноза (прогнозирование развития системы, разработка мероприятий по профилактике нежелательных состояний системы).

Исходные данные для диагностического исследования в медицине получают при помощи многочисленных методов диагностики. На данном этапе возникает одна из ключевых проблем практической и теоретической медицины: выбор экономически целесообразных (в широком смысле) методов исследования, предоставляющих объем информации, обеспечивающий правильность постановки диагноза.

Под технической диагностикой в специальной литературе понимается отрасль знания, включающая в себя теорию и методы организации установления состояния технических систем, а также принципы построения средств диагностирования [2]. В технике также широко применяется понятие «диагноз», под которым следует понимать заключение специалиста о работоспособности объекта с указанием вида, причин и способа устранения неисправностей, если они есть. При контроле оценка может быть как качественной (исправен – неисправен), так и количественной (степень работоспособности).

При этом техническая диагностика решает ряд взаимосвязанных задач [2]:

- задача диагноза, т.е. распознавание текущего состояния технического объекта;
- задача прогноза, т.е. предсказание будущего состояния объекта исходя из неких предпосылок;
- задача генеза, т.е. определение состояния объекта в прошлом, определение причин текущего состояния.

С ростом сложности объектов диагностирования возрастает уровень энтропии их информационной среды и возникает ряд вопросов, связанных с обеспечением возможности оперативного реагирования на неполадки. Одной из ключевых характеристик технических систем является приспособленность конструкции объекта к техническому диагностированию, или контролепригодность объекта [3]. Последняя должна обеспечиваться на стадии проектирования для оперативного выявления неполадок и их причин.

Функционирование технической системы характеризуется множеством внешних и внутренних параметров. При этом во множестве параметров выделяют ряд подмножеств (основные параметры, сопутствующие параметры, структурные параметры и дефекты), совокупность отдельных элементов которых формирует подмножество диагностических параметров. Это подмножество содержит информацию о неисправностях, над которыми устанавливается контроль.

Как в медицине, так и в технике понятие «диагностика» применяется в двух значениях: как отрасль знаний и как синоним термина «диагностирование», т.е. процесса диагностического исследования. В обеих отраслях термин «диагностика» редко употребляется самостоятельно, что связано с семантической природой данного термина. В медицине привязка делается к предмету диагностирования (диагностика тех или иных заболеваний), в технике – к объекту (диагностика того или иного типа механизмов).

Обобщая вышесказанное, можно определить диагностику как междисциплинарный термин, означающий отрасль знания, направленную на изучение теории и методов анализа, оценки и прогнозирования развития объекта, разработку мероприятий по ликвидации или предотвращению дефектов функционирования системы. Также диагностикой называют процесс диагностирования, т.е. диагностического исследования. К основным характеристикам диагностического исследования можно отнести следующие положения:

- объектом диагностирования является сложная вероятностная система или ее подсистемы;
- цель диагностического исследования – выявление отклонений в развитии системы;
- информационная среда системы характеризуется высокой степенью энтропии;
- основа исследования – формирование и оценка набора диагностических параметров исходя из цели, объекта и предмета исследования;
- набор диагностических параметров должен обеспечивать максимизацию релевантности и качества информации при минимизации материальных, временных и финансовых затрат;
- одним из наиболее значимых этапов диагностирования является исследование причинно-следственных связей между системой и внешней средой.

В вышеприведенном определении термин «развитие» употребляется в общем значении, т.е. как процесс качественного изменения объекта с течением времени, являющийся обязательным атрибутом всех открытых целостных систем. Таким образом, диагностику состояния системы можно считать частным случаем диагностики развития, поскольку при диагностировании состояния системы на какой-либо момент времени неизбежно возникает необходимость исследования причинно-следственных связей, что возвращает нас к категории «развитие».

Вышеперечисленные признаки должны быть в значительной степени присущи диагностическим исследованиям и в области экономики. Как уже упоминалось, одной из наиболее значимых проблем экономической диагностики является размытость терминологии. Как правило, большинство исследователей дают категории «экономическая диагностика» своё толкование. В табл. 1 приведены основные определения экономической диагностики, предложенные украинскими специалистами.

Проанализировав определения, приведенные в табл. 1, и ряд других, можно сделать следующие выводы.

- в ходе эволюции экономическая диагностика прошла путь от одного из направлений экономического анализа до самостоятельной отрасли экономической науки;
- существует некоторая двойственность аспектов трактовки понятия экономической диагностики – как отрасли знания и как непосредственно диагностического исследования;
- большинство авторов не используют при определении понятия диагностики термин «диагноз», не производя «лишних сущностей», нуждающихся в дополнительном толковании;
- практически все авторы подчеркивают важность влияния факторов внешней среды;
- большинство авторов в качестве цели экономической диагностики указывают определение текущего состояния и перспектив развития предприятия.

На наш взгляд, авторы существующих исследований упускают из виду одну из сторон диагностики, а именно прогностическую. Ретроспективные данные должны быть переработаны и структурированы таким образом, чтобы не только дать характеристику состояния предприятия на некоторый момент времени, но и предоставить возможность осуществления дальнейшего прогноза, с последующей постановкой и корректировкой целей и задач деятельности предприятия.

Исходя из вышесказанного, можно сформулировать следующие определения экономической диагностики как исследования и как области экономической науки:

- экономическая диагностика – это целевое исследование развития экономической системы произвольного уровня иерархии в ее взаимосвязи с внешней средой для выявления отклонений и скрытых возможностей на основании определенного набора параметров.
- экономическая диагностика – это раздел экономической науки, изучающий инструментарий диагностирования, определяющий наилучшие методы выявления тенденций развития предприятия в условиях объективной неопределенности, ищущий

наиболее подходящие тем или иным исследовательским ситуациям оценочные критерии (систему индикаторов) с учетом отраслевой специфики и целей исследования.

Таблица 1

Дефиниции экономической диагностики

№ п/п	Автор и год издания	Формулировка
1	Степаненко О.А., 1999 г. [4, с.5]	«В роботі діагностика визначається, як напрямок економічного аналізу, націлений на виявлення проблем функціонування підприємства в умовах підвищеної ентропії його внутрішнього та зовнішнього середовища та розробку рекомендацій щодо їх вирішення».
2	Сокиринская О.Г., 2004 г. [5, с.7]	«...экономична діагностика – це процес розпізнавання стану і виявлення проблем функціонування об'єкта за непрямими ознаками, пов'язаний із розробкою шляхів і напрямків їх можливого розв'язання».
3	Загорна Т.О., 2006 г.[6, с.16]	«...экономическую диагностику можно определить как совокупность методов качественного и количественного анализа, методов прогнозирования и оценки эффективности использования ресурсов предприятия для достижения целей развития бизнеса с учетом внешних ограничений в рамках стратегической зоны хозяйствования».
4	Норик Л.А., 2008 г. [7, с.6]	«...в економіці діагностика – це інформаційно-аналітичний процес дослідження об'єкта, метою якого є кількісно-якісна оцінка характеристик його стану й розвитку, виявлення проблем, класифікація їх ознак, встановлення причин і вибір методів усунення чинників негативної дії».
5	Мельник О.Г., 2010 г. [8, с.10]	«...запропоновано під діагностикою підприємства розуміти цільове оцінювання та ідентифікування його стану, тенденцій та перспектив розвитку на основі бізнес-індикаторів з метою формування структурованої інформаційної бази для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на усунення проблемних моментів та слабких сторін організації чи використання шансів умов функціонування і сильних позицій підприємства».
6	Кузьміна Н.В., 2011 г. [9, с.8]	«економічна діагностика – науковий напрям, який вивчає економічну систему як об'єкт дослідження (з урахуванням структури і галузевих особливостей) з метою встановлення економічного діагнозу стану в умовах дії системи чинників діяльності та неповної інформації, на підставі спеціального діагностичного інструментарію»

Среди специалистов также не существует единого мнения относительно места диагностики в системе управления предприятием. Как известно, система управления чем-либо состоит из субъекта, объекта и механизма. Последний, в свою очередь, состоит из двух подсистем: функциональной и обеспечивающей (см. напр. [10]). Функциональная подсистема включает в себя иерархически упорядоченные функции, методы и инструменты управления, при этом методы понимаются как способы реализации функций, а инструменты – как технические или логические приемы (алгоритмы), используемые для воздействия на объект управления. Таким образом, иерархия элементов функциональной подсистемы механизма управления выглядит так: функции > методы > инструменты. В дальнейшем будем исходить из данных предпосылок.

В некоторых ранних исследованиях [5; 11] было высказано мнение, что диагностику необходимо ввести в процесс управления предприятием на уровне функций. Подобная точка зрения, на наш взгляд, не совсем корректна, поскольку функция является неотъемлемой составляющей процесса управления. Кругооборот функций управления образует замкнутый контур, свой для каждого уровня. Диагностика же для функционирования системы управления не обязательна и носит эпизодический характер.

Кузьмина Н.В. полагает, что диагностика является инструментом управленческой деятельности [12]. С этой точкой зрения трудно согласиться, поскольку объем категории «диагностика» не отвечает требованиям, необходимым для отнесения ее к инструментам управления. Инструмент сам по себе является абстракцией, не имеющей временной длительности, не имеющей конкретной цели и как следствие, не способной привести к изменениям объективной действительности. Диагностическое исследование же

предполагает определенные целенаправленные действия по изучению информации и формированию нового знания о диагностируемой системе.

Наиболее близкой к истине, на наш взгляд, является точка зрения, в соответствии с которой диагностика является «составляющей функции контроля» [13, с. 13]. Действительно, в процессе диагностирования развития системы выявляются отклонения от некоторого идеального состояния, оформленного, в общем случае, в виде совокупности планов, проводится поиск причин этих отклонений и формируется информация, необходимая для принятия дальнейших управленческих решений. Следовательно, ввиду наличия всех необходимых атрибутов диагностику можно определить как метод контроля. В процессе диагностирования используется инструментарий экономического анализа и прогнозирования, посредством которого осуществляется изучение объекта управления.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Таким образом, экономическую диагностику следует рассматривать в трех разных аспектах: как процесс исследования, как метод контроля и как отрасль экономической науки.

Во-первых, экономическая диагностика (диагностирование) является целевым исследованием развития экономической системы любого уровня иерархии в ее взаимосвязи с внешней средой для выявления отклонений и скрытых возможностей на основании определенного набора параметров.

Во-вторых, экономическая диагностика является методом управленческой функции контроля, поскольку выводы, получаемые на основании входящей информации, используются для корректировки существующих и принятия новых управленческих решений, что и является сутью контроля как функции. Для достижения своих целей диагностика использует инструментарий экономического анализа, оценки и прогнозирования.

В-третьих, экономическая диагностика является разделом экономической науки, изучающим инструментарий диагностирования, определяющим наилучшие методы выявления тенденций развития предприятия в условиях объективной неопределенности, подбирающим наиболее подходящие тем или иным исследовательским ситуациям оценочные параметры.

По итогам исследования мы выяснили, что основной акцент в существующих исследованиях и авторских методиках экономической диагностики делается на оценку состояния предприятия в определенный момент времени. Необходимость оценки предприятия в его развитии постулируется многими авторами, но общепринятой адекватной диагностической модели, которая была бы ориентирована на развитие предприятия в изменчивой внешней среде с учетом влияния процессов взаимодействия с другими отраслями и рынками, на сегодняшний день не существует, что определяет широкую перспективу дальнейших исследований в этом направлении.

Литература

1. Украинская советская энциклопедия: в 12 томах. / [Антонов О.К., Бабий Б.М., Бабичев Ф.С. и др.; гл. ред. Бажан М.П.]. – К. : Главная редакция УСЭ, 1980. – Том 3. – 544 с.
2. Сафарбаков А.М. Основы технической диагностики. / А.М. Сафарбаков, А.В. Лукьянов, С.В. Прахомов. – Иркутск: ИрГТУ, 2006. – 216 с.
3. Бушуева М.Е. Диагностика сложных технических систем. / М.Е. Бушуева, В.В. Беляков. // Труды 1-го совещания по проекту NATO SfP-973799 Semiconductors. – Нижний Новгород, 2001. – С. 63-98.
4. Степаненко О.А. Діагностика в управлінні маркетинговою діяльністю підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.02 / О.А. Степаненко ; Одес. держ. екон. ун-т. – О., 1999. – 20 с.
5. Сокиринська І.Г. Економічна діагностика та управління фінансовим забезпеченням підприємства : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / І.Г. Сокиринська ; Нац. металург. акад. України. – Д., 2004. – 20 с.
6. Загорная Т.О. Экономическая диагностика: уч. пособ. / Т.О. Загорная. – Донецк-Макеевка: Издательство «Норд-Пресс», МЭГИ, 2006. – 523 с.
7. Норік Л.О. Діагностика конкурентоспроможності коксохімічних підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Л.О. Норік ; Наук.-дослід. центр індустр. пробл. розвитку НАН України. – Х., 2008. – 20 с.

8. Мельник О.Г. Полікритеріальні системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств на засадах бізнес-індикаторів : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / О.Г. Мельник; Нац. ун-т «Львівська Політехніка». – Л., 2010. – 48 с.
9. Кузьміна Н.В. Діагностичне забезпечення управління рекреаційними підприємствами : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Н. В. Кузьміна ; Тавр. Нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімф., 2011. – 20 с.
10. Протопопова В.О. Роздрібний товарооборот підприємства: механізм управління. / В.О. Протопопова, Н.В. Стасюк. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2011. – 225с.
11. Сагалакова Н.О. Економічна діагностика діяльності торговельного підприємства : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.05 / Н.О. Сагалакова ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2006. – 20 с.
12. Кузьміна Н.В. Сущность и место экономической диагностики в процессе управления предприятием / Н.В. Кузьмина. // Экономика и управление. – 2009. – №2-3. – С. 58-61.
13. Кузьмін О.Є. Діагностика в системі процесно-структурованого менеджменту / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Л.В. Іванець. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 714. – С. 10-14.

References

1. Antonov, O.K., Babiy, B.M., Babichev, F.S., Bazhan, M.P. etc (1980), *Ukrainskaya sovetskaya entsiklopediya: v 12 tomakh* [Ukrainian the soviet encyclopedia : in 12 volumes], Glavnaya redaktsiya USE, Kyiv, Ukraine, vol. 3, 544 p.
2. Safarbakov, A.M., Lukyanov, A.V. and Prakhomov, S.V. (2006), *Osnovy tekhnicheskoy diagnostiki* [Principles of technical diagnostics], IrGTU, Irkutsk, Russia, 216 p.
3. Bushuieva, M.Ye. and Beliaikov, V.V. (2001), "Complex technical systems diagnosing", *Proc. NATO Project SfP-973799 Semiconductors 1st Workshop*, pp. 63-98.
4. Stepanenko, E.A. (1999), "Diagnostics in control of an enterprise marketing activity", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.06.02, Odessa State Economic University, Odessa, Ukraine, 20 p.
5. Sokyrynska, I.H. (2004), "Economic diagnostics and management of financial maintenance of the enterprise", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.06.01, National Metallurgical University, Dnepropetrovsk, Ukraine, 20 p.
6. Zagornaya, T.O. (2006), *Ekonomicheskaya diagnostika* [Economic diagnostics], tutorial, Izdatel'stvo «Nord-Press», MEGI, Donetsk-Makiivka, Ukraine, 523 p.
7. Norik, L.O. (2008), "Diagnostics of the coke-chemical enterprises competitiveness", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.00.04, Scientific-Research Centre of Industrial Problems of Development, NASU, Kharkiv, Ukraine, 20 p.
8. Melnyk, O.H. (2010), "Polycriterial diagnostic systems of machine-building enterprises activity on the basis of business indicators", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.00.04, Lviv National Polytechnic University, Lviv, Ukraine, 2010. – 48 p.
9. Kuzmina, N.V. (2011), "Diagnostic providing of the management process at recreational enterprises", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.00.04, Tavriia National University named after V.I. Vernadskii, Simferopol, Ukraine, 20 p.
10. Protopopova, V.O. and Stasiuk, N.V. (2011), *Rozdribnyi tovarooborot pidpriemstva: mekhanizm upravlinnia* [Retail turnover of enterprise: management mechanism], SPD Kupriianov V.S., Donetsk, Ukraine, 225 p.
11. Sahalakova, N.O. (2006), "Economic diagnostics of mercantile business' work", Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.07.05, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, 20 p.
12. Kuzmina, N.V. (2009), "Essence and place of economic diagnostics in the enterprise management process", *Economics and Management*, no. 2-3, pp. 58-61.
13. Kuzmin, O.Ye., Melnyk, O.H. and Ivanets, L.V. (2011), "Diagnostics in system of process-structure management", *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 714, pp. 10-14.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 658.7.01

Полуектова Н.Р.,
*к.е.н., доцент, професор кафедри економічної кібернетики
Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій*

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ERP-СИСТЕМ НА БІЗНЕС- ПРОЦЕСИ ПІДПРИЄМСТВ

Poluektova N.R.,
*cand.sc.(econ.), assoc. prof., professor of the
department of economic cybernetics
Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technologies*

MODELING OF ERP-SYSTEMS INFLUENCE ON BUSINESS PROCESSES OF ENTERPRISES

Постановка проблеми. Проблема прогнозування результатів впровадження ERP-систем (програм для комплексного управління всіма ресурсами підприємств) не тільки не втратила своєї актуальності з моменту перших впроваджень подібних систем, але й потребує переосмислення та використання новітніх підходів в сучасних умовах. Це викликано наступними факторами:

- ускладненням систем управління підприємствами;
- посиленням конкуренції, з одного боку, та необхідністю тісної кооперації між підприємствами, з іншого;
- переорієнтацією діяльності підприємств на максимальне задоволення потреб споживачів;
- здороженням та ускладненням самих ERP-систем, які адаптуються під нові потреби систем управління;
- необхідністю враховувати якісні результати впровадження систем, які часто неможна виразити в традиційних показниках;
- наявністю важливої суб'єктивної складової в процесах впровадження та використання таких систем, яка пов'язана з поведінкою стейкхолдерів тощо.

За даними деяких консалтингових компаній [1], які займаються впровадженням та підтримкою роботи ERP-систем, тільки 25% усіх підприємств, котрі впроваджували подібні системи, звітують про те, що отримані ними вигоди складають від 50 до 100% від тих, що були заплановані. Можливо ці результати пов'язані не тільки з тими традиційними складнощами, які були вказані раніше, але й з не зовсім адекватним плануванням результатів. Тому моделювання процесів впровадження та використання ERP-систем є актуальним завданням, яке, в тому числі, дозволить визначити потреби підприємства в автоматизації окремих бізнес-процесів та попередньо оцінити результати, на які можна очікувати.

Одним з найбільш перспективних підходів до розв'язування подібних завдань є системна динаміка, методи якої дозволяють врахувати складний характер взаємодії елементів в сучасних виробничих системах, їхню динаміку та невизначеність.

Прогнозування результатів перед початком проекту впровадження системи ускладнюється тим, що підприємства, а також їхні бізнес-процеси є дуже різними. Тим не

менш можна побудувати деякий набір референтних типових моделей, які описують бізнес-процеси підприємств, відповідаючи визначеному типу в класифікації, котра враховує рівень впливу різних модулів ERP-системи [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ERP-системи (Enterprise Resource Planning) визначимо як клас інформаційних систем, які забезпечують комплексну автоматизацію управління. Починаючи з 1990 року, ERP стає стандартом автоматизованих систем управління у великих, і, особливо, у міжнародних компаніях в усьому світі [3]. Пізніше методи та підходи, які використовувались для автоматизації бізнес-процесів великих підприємств були частково перенесені і в середній бізнес.

Більшість авторів вважають, що до складу системи, яка відповідає вимогам до ERP-систем, повинні входити:

- підсистема MRP (Material Requirement Planning) + CRP (Capacity Resource Planning), яка дозволяє виконувати автоматизоване планування закупівель сировини та матеріалів у відповідності до плану замовлень продукції кінцевими споживачами та оптимальний розподіл виробничих потужностей у виробництві;
- модуль SCM (Supply Chain Management), впровадження якого дозволяє оптимізувати складський облік та транспортну логістику підприємства;
- модуль CRM (Customer Relationship Management), який дозволяє автоматизувати взаємовідносини зі споживачами та оптимізувати маркетингову діяльність підприємства;
- модуль HRM (Human Resource Management), який дозволяє підвищувати ефективність використання персоналу компанії;
- функції, які дозволяють пришвидшити документообіг на підприємстві та автоматизувати бізнес-процеси, пов'язані з формуванням та аналізом грошових потоків.

Нами були вивчені підходи, котрі викладені в роботах [4; 5; 6], присвячених визначенню показників діяльності підприємств, які змінюються при успішному впровадженні ERP-систем. Зокрема Н. А. Сарі та ін. відокремлюють операційні індикатори результативності ERP-систем, які можна пов'язати з виконанням окремих бізнес-процесів. До них відносяться: зменшення витрат (на збереження та переробку сировини та готової продукції, на організацію комунікацій між учасниками бізнес-процесів, на заробітну платню та ін.), пришвидшення виробничого циклу та підвищення продуктивності праці (за рахунок оптимізації логістики, оптимального використання виробничих потужностей, пришвидшення документообігу), підвищення якості інформації (за рахунок автоматизації її обробки та використання єдиної бази даних в усіх бізнес-процесах).

Процесний підхід до управління та моделі бізнес-процесів розглядаються в працях [7; 8]. В основу моделі бізнес-процесів, яка була використана в цій роботі, покладена типова модель бізнес-процесів Виробництво, розроблена фірмою «Бізнес-студіо» [9].

Системно-динамічний підхід до моделювання виробничих систем викладений в фундаментальних працях Дж. Форрестера [10], а його використання при моделюванні процесів, які пов'язані з оцінюванням впливу ERP-систем розглядаються в роботах [11; 12] та ін. Але в цих працях не розглядаються окремі бізнес-процеси, що не дає можливості розкривати проблеми, які викликають невдоволеність більшості керівників підприємств результатами впровадження ERP-систем.

Постановка завдання. Мета статті - побудувати системно-динамічну модель для оцінювання впливу різних модулів ERP-системи на основні параметри виробничо-збутової компанії.

Робота над моделлю включає наступні етапи: вивчення складу та функціональних можливостей сучасних ERP-систем в цілому та їх окремих модулів; побудова моделі типових бізнес-процесів виробничо-збутової фірми; відокремлення бізнес-процесів, які змінюються в зв'язку з впровадженням визначеної функціональності ERP-системи; ідентифікація позитивних та негативних зв'язків в системі Постачання-Виробництво-Просування та продажі, при впровадженні ERP-системи; побудова системно-динамічної моделі; аналіз моделі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Типова модель бізнес-процесів виробничо-збутової компанії включає три основних процеси: закупівлі, виробництво, просування та продажі, та три допоміжні управлінські бізнес-процеси – планування,

управління персоналом, управління фінансами. Моделювання цих бізнес-процесів з використанням нотації IDEF0 дозволило виявити бізнес-процеси, які змінюватимуться після впровадження певної функції ERP-системи.

Подальша деталізація кожного бізнес-процесу дозволила виявити дії, автоматизація яких і призведе до отримання різного роду ефектів після впровадження різних функцій ERP-системи.

На рис.1 наведені деякі результати виявлення параметрів, які впливають на ключові показники результативності підприємств в кожному з описаних вище бізнес-процесів.

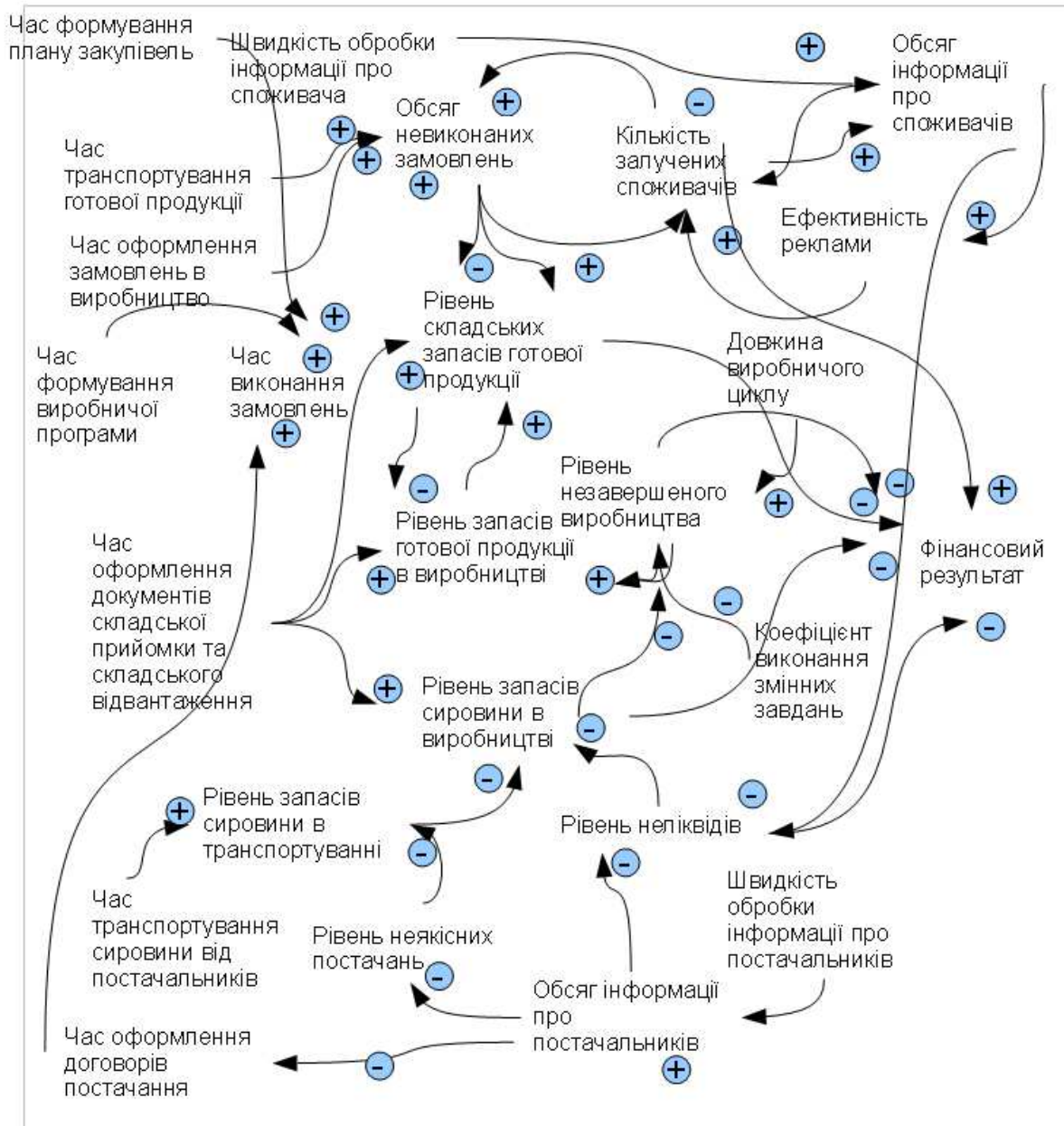

Рис. 1. Причинно-наслідкова діаграма ключових показників бізнес-процесів з параметрами основних бізнес-процесів

Джерело: складено автором

Причинно-наслідкова діаграма демонструє не тільки автоматизований вплив окремих параметрів, але й дозволяє зрозуміти, що зміни, які виникають в одному бізнес-процесі, згодом починають впливати на показники іншого бізнес-процесу. Так, наприклад, можна очікувати, що при впровадженні модуля CRM, який дозволяє покращити якість обслуговування а, відповідно й рівень задоволеності споживачів, підвищуватиметься

кількість нових покупців, що призведе до збільшення кількості замовлень та викличе зміни всього ланцюга постачань. Аналогічно, впровадження модуля MRPII забезпечить зниження виробничого циклу, що відобразиться не тільки на рівні запасів незавершеного виробництва, запасів сировини та матеріалів у виробництві, але знизить ще й час виконання замовлення, що може призвести до підвищення задоволеності споживачів.

Далі наведений опис системно-динамічної моделі, яка дозволить вивчити зміни основних бізнес-процесів при впровадженні окремих модулів, та системи ERP в цілому.

Блок Просування та продажі.

1. Поведінка споживачів моделюється на основі моделі розповсюдження продукту Ф. Баса [13].

Рівень потенційних споживачів оцінюється за формулою:

$$\frac{dLR1(t)}{dt} = FR1(t) - FR2(t),$$

де $FR1(t)$ – потік споживачів, який визначається за формулою:

$$FR1(t) = \left(LR1(t) * PR1 + LR2(t) * PR2 * LR4(t) * \frac{LR1(t)}{PR3} \right),$$

$PR1$ – коефіцієнт, який показує ефективність реклами продукту, $LR2(t)$ – рівень споживачів, які вже виконували замовлення цього продукту, $PR2$ – параметр, який визначає, як повнота інформації про споживачів ($LR4(t)$) впливає на якість обслуговування клієнтів, $PR3$ – параметр, який показує загальний обсяг споживчого ринку, а $FR2(t)$ – це потік клієнтів, які здійснюють повторні покупки після закінчення терміну служби продукту: $FR2(t) = \text{delay}(FR1(t), PR4)$, де $PR4$ – строк служби цього продукту.

Рівень замовлень (реальних покупців) підвищується на стільки ж, на скільки знижується рівень потенційних покупців:

$$\frac{dLR2(t)}{dt} = -FR1(t) + FR2(t)$$

Рівень інформованості про споживачів розраховується, виходячи з того, що деякий початковий обсяг інформації ($LR3$) з певною швидкістю обробляється та накопичується на рівні ($LR4$):

$$\begin{aligned} \frac{dLR3(t)}{dt} &= -\frac{LR3(t)}{PR5} * (PR5 - LR4(t)) * PR6, \\ \frac{dLR4(t)}{dt} &= \frac{LR3(t)}{PR5} * (PR5 - LR4(t)) * PR6, \end{aligned}$$

де $PR5$ – це параметр, який показує максимально можливий обсяг інформації про споживачів, $PR6$ – швидкість інформації про споживачів.

Таким чином, на кількість потенційних клієнтів впливає ефективність реклами товару, яка може бути значно підвищена за рахунок застосування сучасних інструментів маркетингового аналізу, котрі входять до складу CRM-модулів більшості сучасних ERP-систем, та ступінь інформованості про потреби клієнтів, яка також підвищується при впровадженні CRM-систем.

2. Процес продажів моделюється наступними рівняннями:

Кількість невиконаних замовлень від реальних покупців, на основі яких розраховуватиметься план замовлень на сировину та формуватиметься виробнича програма:

$$\frac{dLR5(t)}{dt} = FR3(t),$$

де $FR3(t)$ – потік замовлень, які створюються за одиницю часу, $FR3(t) = \text{delay}(FR1(t), PR7)$, $PR7$ – параметр, який дозволяє врахувати час оформлення замовлення.

В моделі розраховується ще один показник кількості невиконаних замовлень, який необхідний для оцінки рівня замовлень, що є невиконаними в кожний момент часу.

$$\frac{dLR6(t)}{dt} = FR3(t) - FR4(t),$$

де $FR4(t)$ – це потік замовлень, що виконані за одиницю часу, $FR4(t) = \text{delay}(PR8(t), PR9)$, $PR8(t)$ – це кількість одиниць продукту, що відпускається покупцям за одиницю часу, а $PR9$ – час, необхідний для організацій оформлення продажу.

$$PR8(t) = \begin{cases} PR10, \text{ якщо } PR10 < LR7(t) \text{ и } LR6(t) \geq PR10 \\ LR6(t), \text{ якщо } PR10 > LR7(t) \text{ и } LR6(t) \geq LR7(t), \\ LR7(t), \text{ в інших випадках} \end{cases}$$

де $PR10$ це параметр, котрий визначає максимальну кількість продукту, яка може бути відпущена споживачеві за одиницю часу (пропускна спроможність відділу продажів), $LR7$ – запас товару на складі готової продукції. Наведена формула дозволяє врахувати, що продажі за одиницю часу повинні дорівнювати потребам споживача, але вони обмежені обсягом товарів на складі або пропускною спроможністю каналу продажів.

3. Обсяг товару на складі готової продукції визначається формулою:

$$\frac{dLR7(t)}{dt} = FR5(t) - FR4(t),$$

де $FR5(t)$ – потік продукції, який прибуває на склад готової продукції за одиницю часу, $FR5(t) = \text{delay}(FP1(t), PR11)$, $FP1(t)$ – кількість готової продукції, яка відвантажується на склад готової продукції з виробничого складу за одиницю часу, $PR11$ – час, необхідний для транспортування цієї продукції.

4. Формування виробничої програми виконується періодично (один раз на місяць, або на декаду, у відповідності до прийнятого бізнес-процесу) наступним чином:

$$PR14(t) = \text{delay}(LR5(t), PR12 + PR13), \\ LR5(t) = 0,$$

де $PR12$ – це параметр, який завдає час формування виробничої програми, $PR13$ – час перевірки сформованої програми.

Отримані залежності демонструють, що найбільшій ефективності в блоці Просування та продажі можна очікувати, якщо впроваджується не тільки CRM-модуль, але й функціонал систем MRPII та SCM для зниження параметрів, які пов'язані з розрахунком виробничої програми та часом виконання основних бізнес-процесів продажів.

Блок Виробництво.

1. Рівень запасів готової продукції на виробничому складі розраховується наступним чином:

$$\frac{dLP1(t)}{dt} = FP2(t) - FP1(t),$$

де $FP2(t)$ – це потік готової продукції за одиницю часу, $FP2(t) = \text{delay}(FP3(t) - FP4(t), PP1)$, $FP3(t)$ – потік виробленої продукції за одиницю часу, $FR4(t)$ – потік бракованої продукції за одиницю часу, $PP1$ – час, який необхідний для перевірки та оформлення документів на готову продукцію, $FP1(t)$ – потік товарів, який відвантажується на збутовий склад, $FP1(t) = \text{delay}(FP2(t), PP2)$, $PP2(t)$ – час, необхідний для пакування та відвантаження продукції.

2. Рівень бракованої продукції:

$$\frac{dLP2(t)}{dt} = FP4(t),$$

де $FP4(t) = \text{delay}(FP3(t) * PP3, PP4)$, $PP3$ – відсоток бракованої продукції, $PP4$ – час виявлення браку.

3. Рівень запасів виробленої продукції розраховується так:

$$\frac{dLP3(t)}{dt} = FP3(t) - FP4(t) - FP2(t),$$

де $FP3(t) = \text{delay}\left(\frac{FP5(t)}{PP5} * PP6, PP7\right)$, $FP5(t)$ – потік сировини та матеріалів, який

потрапляє у виробництво за одиницю часу, $PP5$ – кількість сировини, необхідної для виробництва одиниці продукції, $PP6$ – коефіцієнт виконання змінних завдань, $PP7$ – довжина виробничого циклу,

$$FP5(t) = \text{delay}(PP8(t) * PP5, PP9),$$

$$PP7 = PP10 - PP11 - PP12,$$

де $PP8(t)$ – змінні завдання у виробі, $PP9$ – час, необхідний для оформлення сировини у процес виробництва, $PP10$ – початкова довжина виробничого циклу, $PP11$ – зміна довжини виробничого циклу в зв'язку зі змінами завантаження робочих центрів, $PP12$ – зміна довжини виробничого циклу в одиницях часу в зв'язку зі змінами в переналагодженні устаткування.

4. Рівень незавершеного виробництва:

$$\frac{dLP4(t)}{dt} = \frac{FP5(t)}{PP5} - FP4(t)$$

5. Рівень запасів сировини та матеріалів у виробництві:

$$\frac{dLP5(t)}{dt} = FS1(t) - FP5(t),$$

де $FS1(t)$ – потік сировини, який відвантажується у виробництво з блоку Постачання за одиницю часу.

Більшість параметрів, які можуть впливати на ключові показники результативності в блоці Виробництво, пов'язані з впровадженням функцій MRP та CRP. Однак важливий вплив мають також зміни в блоці Продажі, які забезпечуються функціональністю CRM, та затримки часу, які можуть бути суттєво знижені при оптимізації логістичних ланцюжків.

Блок Закупівлі.

1. Обсяг запасів сировини та матеріалів оцінюється рівнянням:

$$\frac{dLS1(t)}{dt} = FS2(t) - FS1(t),$$

де $FS2(t)$ – потік сировини, який поступає на склад за одиницю часу, $FS2(t) = \text{delay}(FS3(t), PS1 + PS2)$, $FS3(t)$ – кількість сировини, яка відвантажується від постачальників за одиницю часу, $PS1$ – параметр, який дорівнює часу транспортування сировини від постачальника, $PS2$ – час для оформлення документів складського приймання, $FS1(t) = \text{delay}(FS2(t), PS3)$, $PS3$ – параметр, який показує час оформлення документів складського відвантаження.

2. Обсяг сировини та матеріалів, які знаходяться в процесі транспортування:

$$\frac{dLS2(t)}{dt} = -FS2(t) + FS3(t),$$

де $FS3(t) = \text{delay}\left(\frac{PS4(t)}{PS5}, PS6\right)$, $PS4(t)$ – план закупівель сировини, $PS5$ – інтервал в одиницях часу між закупівлями, $PS6$ – час, необхідний для укладення договорів постачання.

3. План закупівель сировини розраховується періодично, одночасно з формуванням виробничої програми:

$$PS5(t) = \text{delay}((PR14(t) + LP2(t)) * PP5 + LS3(t) - LR5(t), PS7 + PS8)$$

де $PR14(t)$ – виробнича програма, яка була сформована в блоці Просування та продажі, $LP2(t)$ – рівень накопиченого браку, який формується в блоці Виробництво, $PP5$ – кількість сировини, яка необхідна для виробництва одиниці продукції, $LS3(t)$ – обсяг неякісних поставок сировини, який накопичений до даного моменту, $LP5(t)$ – рівень запасів сировини у виробництві, який накопичений до даного моменту, $PS7$ – час формування плану закупівель, $PS8$ – час перевірки плану закупівель. Рівень неякісних поставок, рівень браку,

рівень запасів у виробництві після врахування в новому плані закупівель знов дорівнюється нулю.

4. Обсяг неякісних поставок визначається із співвідношення:

$$\frac{dLS3(t)}{dt} = FS4(t),$$

де $FS4(t)$ – потік неякісних поставок сировини в одиницю часу, $FS4(t) = \text{delay}(FS2(t), PS9) * PS10/PS11$, $PS9$ – час, необхідний для виявлення неякісних поставок, $PS10$ – відсоток неякісних поставок, $PS11$ – показник, який дозволяє врахувати якість інформації про постачальників.

5. Якість інформації про постачальників залежить від обсягів обробленої інформації, яка визначається аналогічно процедурі накопичення інформації про споживачів Блок Управління фінансовими потоками.

1. Сумарний фінансовий результат, який формується для оцінки прибутку в системі, розраховується наступним чином:

$$\frac{dLF1(t)}{dt} = (FF1(t) - FF2(t) - PF15 - PF20) - (FF1(t) - PF15 - FF2(t) - PF20) * PF1$$

де $FF1(t)$ – потік доходів за одиницю часу, $FF2(t)$ – потік витрат за одиницю часу, $PF15$ – загальновиробничі витрати в перерахунку на одиницю часу, $PF20$ – витрати на ERP в перерахунку на одиницю часу, $PF1$ – податкова ставка.

2. Потік доходів за одиницю часу визначається як:

$$FF1(t) = FR4(t) * PF2,$$

де $FR4(t)$ – кількість виконаних замовлень за одиницю часу, $PF2$ – ціна реалізації одиниці продукту.

3. Потік витрат за одиницю часу дорівнює:

$$FF2(t) = FF3(t) + FF4(t) + FF5(t) + FF6(t) + FF7(t),$$

де $FF3(t)$ – витрати на сировину та матеріали, $FF4(t)$ – витрати на збереження сировини, $FF5(t)$ – виробничі витрати, $FF6(t)$ – витрати на збереження готової продукції, $FF7(t)$ – витрати на реалізацію.

Витрати, які пов'язані з придбанням та транспортуванням сировини можна оцінити за формулою:

$$FF3(t) = FS3(t) * PS1 * PF3 + PF3 * PF4,$$

де $PS1(t)$ – потік сировини та матеріалів, який відвантажується постачальниками за одиницю часу, $PS2$ – час транспортування сировини від постачальника, $PF3$ – ціна транспортування одиниці сировини за одиницю часу, $PF11$ – ціна одиниці сировини.

- Витрати на збереження сировини та матеріалів описуються виразом:

$$FF4(t) = FS2(t) * PF5 * PS3,$$

де $FS2(t)$ – потік сировини та матеріалів, який потрапляє на склад від постачальника за одиницю часу, $PS3$ – час оформлення документів для відвантаження сировини на виробництво, $PF5$ – ціна збереження одиниці запасів за одиницю часу.

Аналогічно розраховуються інші види витрат.

Модель була реалізована в системі AnyLogic. Фрагмент моделі, який імітує роботу блоку Просунення та продажі представлений на рис. 2.

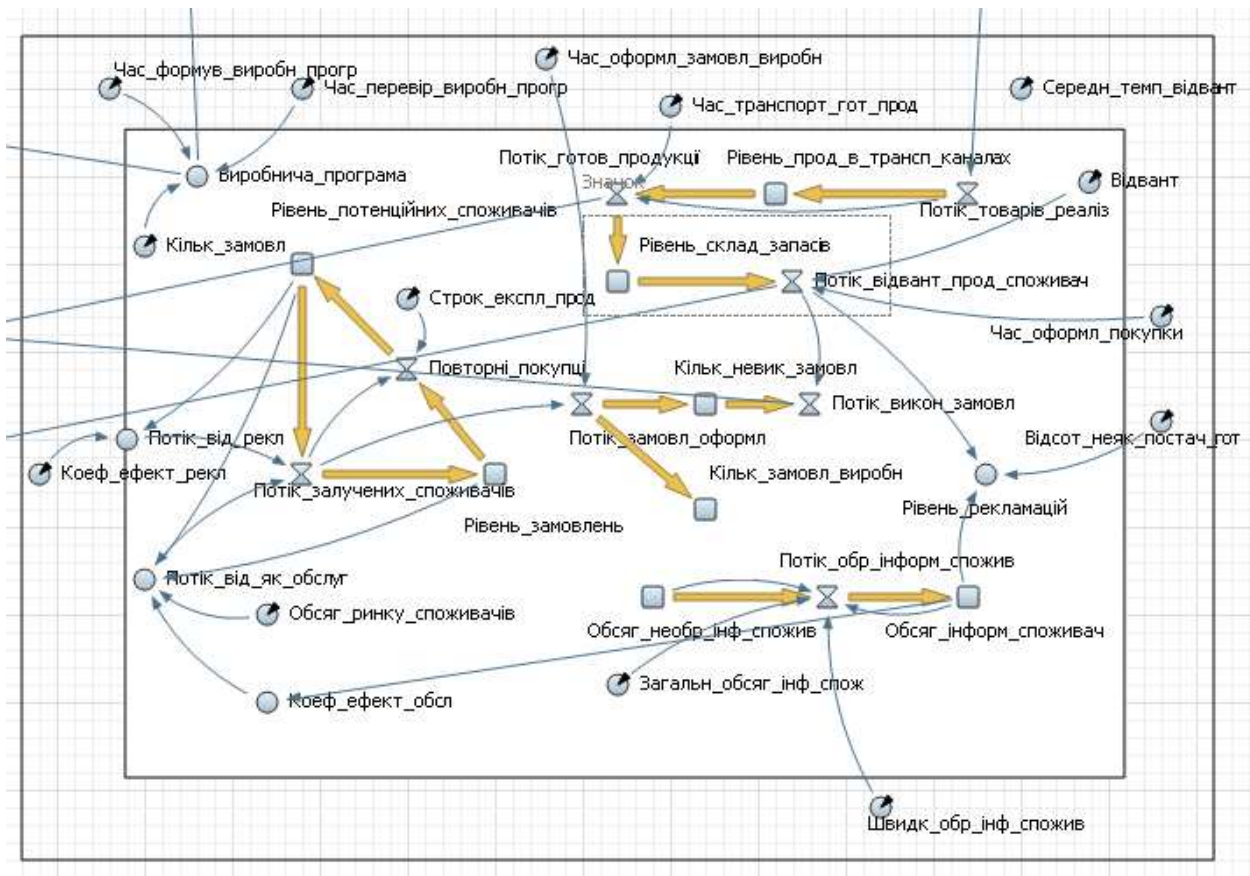

Рис. 2. Фрагмент системно-динамічної моделі в середовищі AnyLogic, який відображає роботу блоку Просування та продажі

Джерело: створено автором

Після побудови моделі були визначені параметри бізнес-процесів, які змінюються після впровадження ERP-системи. Результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Модулі ERP-системи та параметри бізнес-процесів,
на які вони впливають**

Модуль ERP	Бізнес-процес	Параметри бізнес-процесу	Ідентифікатор в моделі
1	2	3	4
CRM	Просування та продажі	Коефіцієнт ефективності реклами	PR1
CRM	Просування та продажі	Швидкість обробки інформації про споживачів	PR6
CRM+MRPII	Просування та продажі	Час оформлення замовлень до блоку Виробництво	PR7
SCM	Просування та продажі	Час доставки товару на склад готової продукції	PR11
CRM+MRPII	Просування та продажі	Час формування виробничої програми	PR12
CRM+MRPII	Просування та продажі	Час перевірки виробничої програми	PR13
MRPII	Виробництво	Час оформлення сировини до блоку виробництво	PP9
MRPII	Виробництво	Час оформлення документів на готову продукцію	PP1
MRPII	Виробництво	Змінення часу переналагодження робочих центрів	PP11
MRPII	Виробництво	Змінення завантаження робочих центрів	PP12

продовження табл. 1

1	2	3	4
MRPII	Виробництво	Коефіцієнт виконання змінних завдань	PP16
SCM	Закупівлі	Час транспортування сировини від постачальника	PS1
SCM	Закупівлі	Час оформлення складських документів приймання	PS2
SCM	Закупівлі	Час оформлення документів складського відвантаження	PS3
SCM	Закупівлі	Час на оформлення договору постачання	PS6
SCM	Закупівлі	Частка неякісних поставок	PS10
CRM+MRPII+SCM	Закупівлі	Час формування плану закупівель	PS7
SCM	Закупівлі	Швидкість обробки інформації про постачальників	PS12

Джерело: створено автором

Для аналізу результатів моделювання були проведені декілька імітаційних експериментів, які дозволили уявити вплив окремих модулів ERP-системи на ключові показники результативності основних бізнес-процесів підприємства. В якості таких ключових показників були відібрані наступні:

- 1) для блоку Просування та продажі – рівень невиконаних замовлень, рівень складських запасів готової продукції;
- 2) для блоку Виробництво – рівень запасів сировини у виробництві, рівень запасів готової продукції у виробництві, рівень незавершеного виробництва;
- 3) для блоку Постачання – рівень складських запасів;
- 4) для блоку Фінанси – загальний фінансовий результат.

Одиницею модельного часу вважався один день, моделювання виконувалось на інтервалі 600 одиниць часу, інтервал часу для формування виробничої програми – 30 днів.

Результати моделювання наведені на діаграмах 3-5.

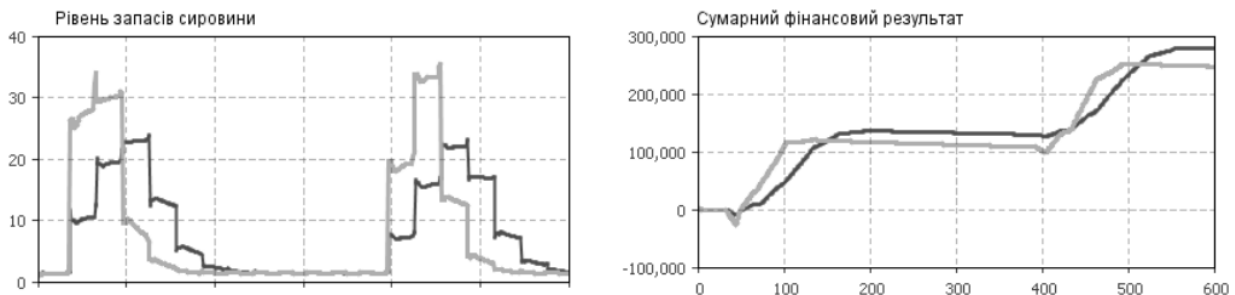

Рис. 3. Змінення деяких показників бізнес-процесів при імітації впровадження CRM-модулю (зміни - більш світлий колір)

Джерело: отримані автором в програмі AnyLogic

На рис. 3 можна бачити, що при зміні параметрів, які відносяться лише до модулю CRM, більшість показників бізнес-процесів не покращується, хоча можна спостерігати дещо швидше збільшення фінансових показників.

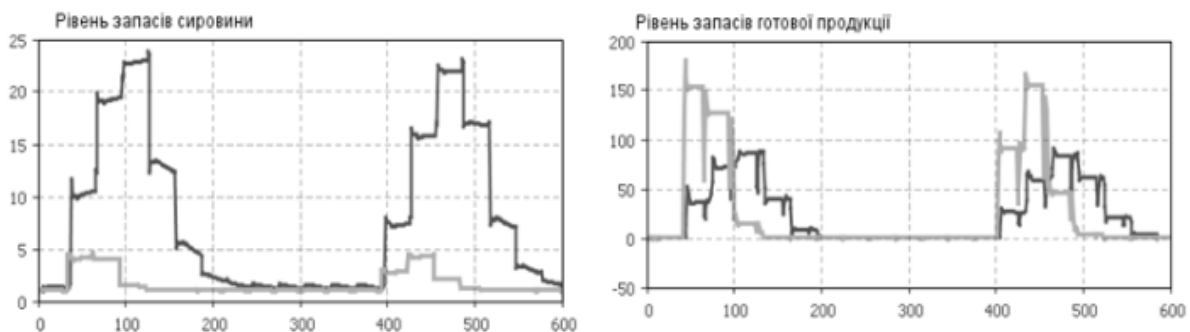

Рис. 4. Змінення рівня запасів після комплексного впровадження ERP-системи

Джерело: отримані автором в програмі AnyLogic

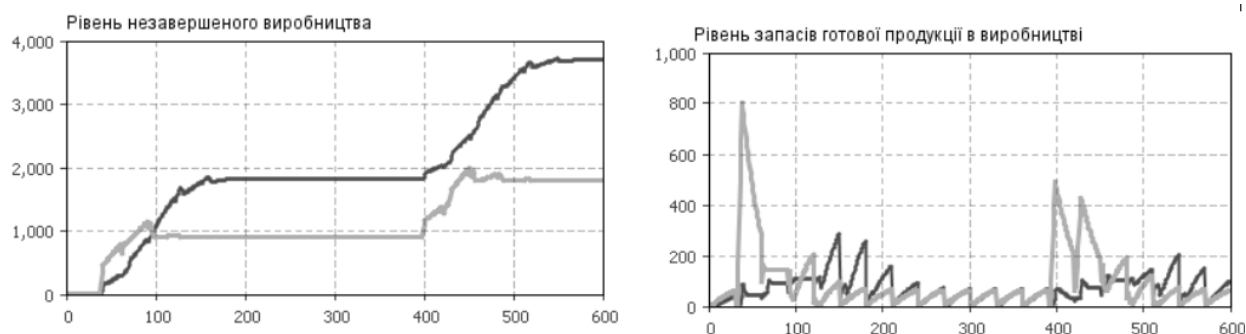

Рис. 5. Змінення рівня незавершеного виробництва та рівня готової продукції у виробництві після комплексного впровадження ERP-системи

Джерело: отримані автором в програмі AnyLogic

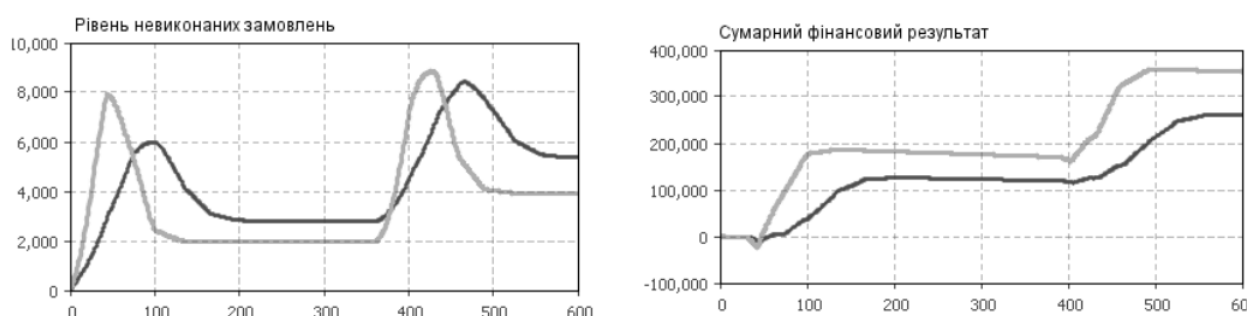

Рис. 6. Змінення рівня невиконаних замовлень та прибутку компанії після комплексного впровадження ERP-системи

Джерело: отримані автором в програмі AnyLogic

На рис. 4-6 наведені результати проведення імітаційних експериментів, які свідчать про те, що при автоматизації функцій, яка виконується при вдалому впровадженні модулів CRM, MRPII та SCM покращується більшість показників бізнес-процесів, зокрема рівнів складських запасів сировини та готової продукції у виробництві, рівень незавершеного виробництва. Значно покращується якість обслуговування клієнтів.

Висновки та подальші дослідження. В даній роботі описаний один з можливих підходів до оцінювання результатів, на які може очікувати компанія після впровадження ERP-систем. Побудована системно-динамічна модель, яка, на наш погляд, дозволяє прогнозувати результати впливу окремих модулів ERP-системи та її комплексного впливу на виконання основних бізнес-процесів підприємства, що дозволяє розглядати змінення ключових показників результативності як наслідок саме впровадження таких систем.

Потребують уточнення умовні значення параметрів, які були використані в моделі. Результати експериментів показали, що підхід може бути використаний для вирішення подібних задач.

Модель може бути доповнена також модулем управління персоналом та модулем, який дозволяє оцінювати вплив сучасних методів аналізу інформації, котрі використовуються в системах ERP на швидкість та якість стратегічного та тактичного планування, як одного з важливіших управлінських бізнес-процесів.

Література

1. 2013 ERP Software Report [Електронный ресурс]. – Режим доступа: <http://panoramaconsulting.com/resource-center/2013-erp-report>
2. Полуэктова Н. Подход к классификации предприятий с целью оценки результатов внедрения корпоративных информационных систем / Н. Полуэктова // «Бизнес информ». – 2013. – №10. – С.146-151.

3. Parr A. Identification of Necessary Factors for Successful Implementation of ERP Systems / Parr A., Shanks G., P. Darke // *Proceedings of the IFIP TC8 WG8.2 International Working Conference on New Information Technologies in Organizational Processes: Field Studies and Theoretical Reflections on the Future of Work*, 1999, chapter 8.
4. Myers B.L. A comprehensive model for assessing the quality and productivity of the information systems function: Toward a theory for information systems assessment / B.L. Myers, L.A. Kappelman, V.R. Prybutok // *International Resources Management Journal*. – 1997. – № 10(1). – p. 6-25.
5. Sari N.A Toward Catalog of Enterprise Resource Planning (ERP) Implementation Benefits for Measuring ERP Success/ Sari N.A., Hidayanto A.N., Handayani P.W. // *Journal of Human Resources Management* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibimapublishing.com/journals/JHRMR/JHRMR.html>
6. DeLone W.H. Information System success: the quest for dependent variable / DeLone W.H., McLean E.R // *Information systems Research*. – 1992. – Vol.3. – no. 1. – p. 60-95.
7. Montali M. Conceptual Modeling for Information Systems. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inf.unibz.it/~montali/1112/cmisis/slides/5.bpm.pdf>
8. Репин В.В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов. / Репин В.В., Елиферов В.Г. – М. : РИА «Стандарты и качество», 2004. – 408 с.
9. Модели бизнес-процессов предприятия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://businessstudio.ru/procedures/models>
10. Форрестер Д. Основы кибернетики предприятия (индустриальная динамика) / Д. Форрестер. – М. : "Прогресс", 1971. – 340 с.
11. The Impact of Enterprise Systems on Corporate Performance: A Study of ERP, SCM and CRM System Implementations / Hendricks K. B., Ivey R., Singhal V. R., Stratman J. K. // *Journal of Operations Management*. – Volume 25, Issue 1, January 2007, p. 65–82
12. Kibira D. A. System Dynamics Modeling Framework for Sustainable Manufacturing / Kibira D., Jain S., McLean C.R [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.systemdynamics.org/conferences/2009/proceed/papers/P1285.pdf>
13. Bass F.M. A new product growth model for consumer durables / Bass F.M. // *Management Science*. – 1969, Vol. 15, pp. 215-227.

References

1. 2013 ERP Software Report (2013), available at: <http://panorama-consulting.com/resource-center/2013-erp-report> (access date January 10, 2014)
2. Poluektova, N. (2013), "Approach to the classification of enterprises in order to assess the results of implementation of corporate information systems", *Business Inform*, no.10, pp.146-151.
3. Parr, A., Shanks, G. and Darke, P (1999), "Identification of Necessary Factors for Successful Implementation of ERP Systems" *Proceedings of the IFIP TC8 WG8.2 International Working Conference on New Information Technologies in Organizational Processes: Field Studies and Theoretical Reflections on the Future of Work*, chapter 8.
4. Myers, B.L., Kappelman, L.A. and Prybutok, V.R. (1997), "A comprehensive model for assessing the quality and productivity of the information systems function: Toward a theory for information systems assessment", *International Resources Management Journal*, no 10(1), pp. 6-25.
5. Sari, N.A, Hidayanto, A.N., Handayani, P.W. (2012), "Toward catalog of Enterprise Resource Planning (ERP) Implementation Benefits for Measuring ERP Success", *Journal of Human Resources Management*, available at: <http://ibimapublishing.com/journals/JHRMR/JHRMR.html> (access date January 10, 2014).
6. DeLone, W.H., McLean, E.R (1992), "Information System success: the quest for dependent variable", *Information systems Research*, Vol.3, no. 1, pp. 60-95.
7. Montali, M. (2012), "Conceptual Modeling for Information Systems" available at: www.inf.unibz.it/~montali/1112/cmisis/slides/5.bpm (access date January 10, 2014).
8. Repin, V.V. and Yeliferov, V.G. (2004), *Protsessnyy podkhod k upravleniyu. Modelirovaniye biznes-protsessov* [Process approach to management. Modeling], RIA «Standarty i kachestvo», Moscow, Russia, 408 p.

9. Models of Business Process of enterprise, available at: <http://businessstudio.ru/procedures/models/> (access date January 10, 2014).

10. Forrester, J. (1971), *Osnovy kibernetiki predpriyatiya (industrialnaya dinamika)* [Fundamentals of cybernetics enterprises (industrial dynamics)], Progress, Moscow, Russia, 340 p.

11. Hendricks, K.B., Ivey, R., Singhal, V.R., Stratman, J.K. (2007), "The Impact of Enterprise Systems on Corporate Performance: A Study of ERP, SCM and CRM System Implementations", *Journal of Operations Management*, Volume 25, Issue 1, pp. 65–82.

12. Kibira, D.A., Jain, S., McLean, C.R (2009), "System Dynamics Modeling Framework for Sustainable Manufacturing": available at: <http://systemdynamics.org/conferences/2009/proceed/papers/P1285.pdf> (access date January 10, 2014).

13. Bass, F.M. (1969), "A new product growth model for consumer durables", *Management Science*, Vol. 15, pp. 215-227.

УДК 336.748.12(048.85):004.032.26

Новікова В.В.,
к.е.н., асистент кафедри інформаційних систем і технологій
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОГНОЗУВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОСНОВІ АПАРАТУ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Novikova V.V.
cand.sc.(econ.), assistant of the department
of information systems and technology
Bila Tserkva National Agrarian University

FORECASTING OF INFLATIONARY PROCESSES ON THE BASIS OF NEURAL NETWORKS

Постановка проблеми. Інфляція є одним з індикаторів макроекономічної нестабільності та фактором, від якого значною мірою залежить соціально-економічний розвиток країни, тому контроль інфляції – це ключова проблема державної економічної політики [5].

Аналіз та прогнозування інфляції необхідні як для кількісної оцінки найважливіших вартісних макроекономічних параметрів, так і для розробки та застосування адекватного механізму впливу держави на інфляційні процеси. Недосконалість методів прогнозування інфляції призводить до суттєвих відхилень та помилок у формуванні бюджету та вирішенні багатьох інших завдань, що стоять перед суспільством [2].

Особливої актуальності прогнозування інфляції набуває під час розробки короткострокових прогнозів соціально-економічного розвитку, оскільки на їх основі формуються проекти державного бюджету, визначаються основні напрямки грошово-кредитної політики, а також заходи щодо забезпечення основних параметрів економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із проблемами управління інфляцією, широко висвітлюються у вітчизняній науковій літературі. Основна увага в наукових публікаціях приділяється виявленню причин та наслідків інфляції, обґрунтуванню моделей прогнозування та методів її регулювання. Серед вітчизняних дослідників інфляції слід відмітити: А. Гальчинського, В. Гейця [2], С. Дзюбика, Б. Кваснюка, М. Ковалю, Т. Ковальчука, О. Мельника, В. Найдьонова, М. Савлука, А. Савченка, В. Степаненко та інших. Але, незважаючи на велику кількість наукових публікацій і певні досягнення в теорії та практиці управління інфляційним процесом, ця проблема продовжує залишатися предметом наукових досліджень.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності використання методів економіко-математичного моделювання для прогнозування інфляційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфляція – це тривале зростання загального рівня цін, що відповідно є свідченням зниження купівельної спроможності грошей.

Основними негативними наслідками інфляції є падіння рівня життя населення. Найбільше страждають групи населення із фіксованим доходом – наприклад, особи, що отримують заробітну плату або ж соціальну допомогу від держави. Відбувається також погіршення очікувань щодо поліпшення макроекономічної ситуації в майбутньому, що призводить, зокрема, до зниження ділової активності (через інвестиційну складову) [4].

На сьогодні одним з найефективніших способів здійснення прогнозування макроекономічних параметрів є економіко-математичне моделювання, але процеси інфляції настільки багатофакторні, що нині ще не існує досконалого апарату для цього.

Найбільш перспективним кількісним методом прогнозування є використання нейронних мереж. Можна назвати багато переваг нейронних мереж перед іншими методами, а саме: нейронні мережі мають більш гнучку структуру, для зміни структури у рамках визначеної архітектури нейронної мережі достатньо регулювати кількість шарів та нейронів, додаткові переваги надає можливість зміни активаційної функції. Лише ці незначні перетворення надають можливість повністю змінити структуру мережі, що дозволить максимально пристосувати обрану архітектуру, яка розв'язується, і, в свою чергу, дозволить мінімізувати похибку навчання мережі (підвищити точність прогнозування) [3].

Для прогнозування інфляційних процесів пропонуємо використання математичних моделей на основі апарату штучних нейронних мереж (ШНМ), які включають в себе структурне моделювання та методи навчання, що базуються на розвинутій теорії нелінійного програмування.

Штучні нейронні мережі (ШНМ) – це математичні моделі, а також їх програмні або апаратні реалізації, побудовані за принципом організації й функціонування біологічних нейронних мереж – мереж нервових клітин живого організму (рис. 1).

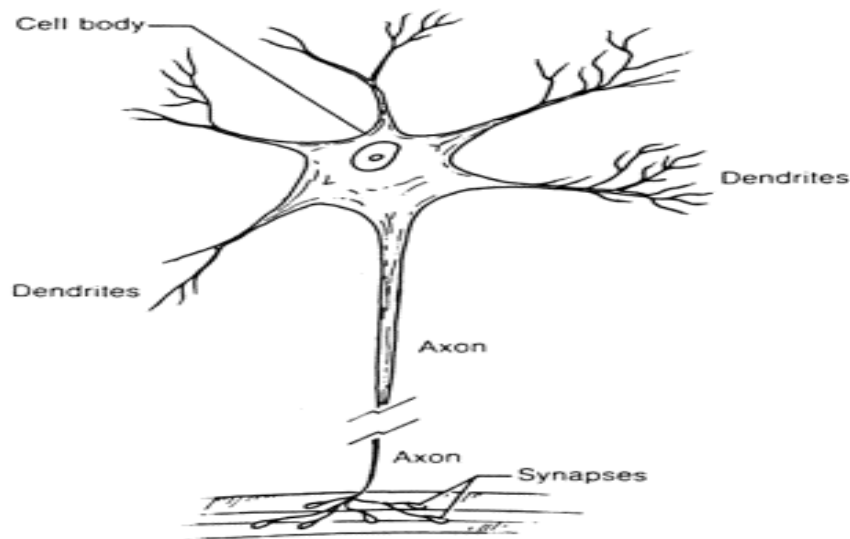

Рис. 1. Схема біологічного нейрона

Джерело: [8]

Нейронні мережі не програмується у звичному розумінні цього слова, вони навчаються. Можливість навчання – одна з головних переваг нейронних мереж перед традиційними алгоритмами [1].

Нейрон є складовою частиною нейронної мережі (рис. 2). Він складається з елементів трьох типів: помножувачів (синапсів), суматора та нелінійного перетворювача.

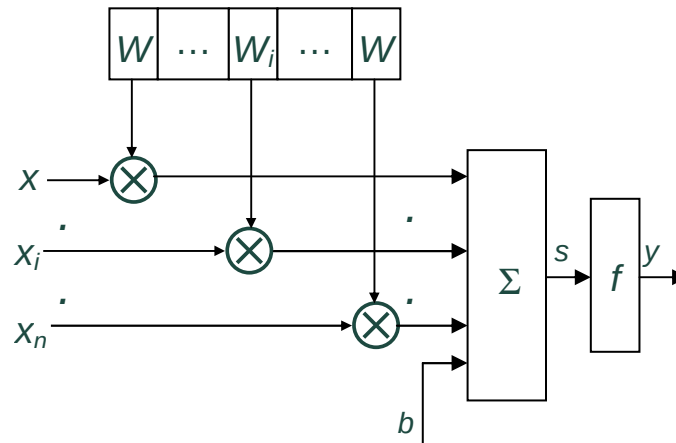

Рис. 2. Структура штучного нейрона

Джерело: [7]

Синапси здійснюють зв'язок між нейронами, множать вхідний сигнал на число, що характеризує силу зв'язку (вагу синапса).

Суматор виконує додавання сигналів, що надходять по синаптичних зв'язках від інших нейронів і зовнішніх вхідних сигналів.

Нелінійний перетворювач реалізує нелінійну функцію одного аргумента – виходів суматора. Ця функція називається функцією активації чи передатною функцією нейрона.

Математична модель штучного нейрона:

$$S = \sum_{i=1}^n w_i x_i + b, \quad (1)$$

$$y = f(s).$$

Існуючі на сьогодні нейромережі є групуванням штучних нейронів (рис. 3). Це групування обумовлено створенням з'єднаних між собою прошарків.

Більшість нейронних мереж містять як мінімум три нормальних типи прошарків – вхідний, прихований та вихідний.

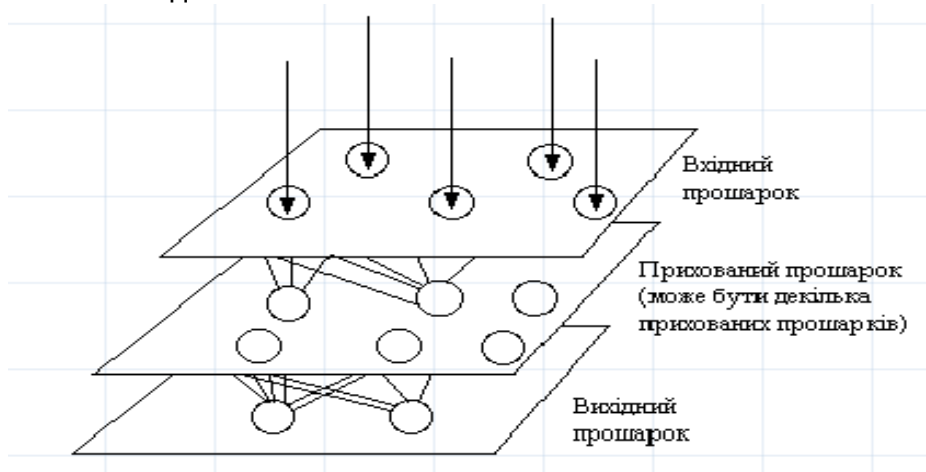

Рис. 3. Діаграма простої нейронної мережі

Джерело: [8]

Прошарок вхідних нейронів отримує дані або з вхідних файлів, або безпосередньо з електронних давачів [1].

Вихідний прошарок пересилає інформацію безпосередньо до зовнішнього середовища, до вторинного комп'ютерного процесу, або до інших пристроїв.

Між цими двома прошарками може бути багато прихованих прошарків, які містять багато нейронів у різноманітних зв'язаних структурах. Входи та виходи кожного із прихованих нейронів просто йдуть до інших нейронів.

Оригінальність нейромереж, як аналога біологічного мозку, полягає у здібності до навчання за прикладами, що складають навчальну множину. Процес навчання нейромереж розглядається як налаштування архітектури та вагових коефіцієнтів синаптичних зв'язків відповідно до даних навчальної множини так, щоб ефективно вирішити поставлену задачу. Виділяють варіанти контрольованого та неконтрольованого навчання.

Розглянемо реалізацію однопараметричної та багатопараметричної задач прогнозування.

В однопараметричній задачі прогнозування нехай послідовність $x(t)$ задано відліками процесу $x(t_1), x(t_2), \dots, x(t_i)$ в дискретні моменти часу t (рис. 4). Задамо ширину (кількість дискретних відліків) вхідного часового вікна m , ширину вихідного вікна p . Вхідне та вихідне вікна накладаються на дані ряду, починаючи з першого елемента.

Рис. 4. Формування множин даних для однопараметричної задачі за методом "часових вікон"

Джерело: [6]

Вхідне вікно формує дані для входів нейронної мережі, а вихідне відповідно для виходів. Подібна пара вхідного та вихідного векторів приймається за одну реалізацію часового ряду. У разі зсуву часових вікон за часовим рядом із кроком s отримуємо другу і наступні реалізації [1].

Значення ширини вікон та кроку зміщення повинні узгоджуватись з особливостями часового ряду, що забезпечується шляхом проведення експериментів. Нехай вхідне вікно має ширину m , вихідне вікно $p=1$, крок зміщення $s=1$. Тоді сформована множина значень для однопараметричної задачі матиме вигляд таблиці 1.

Таблиця 1

Множина даних для однопараметричної задачі

Входи				Виходи
$x(t_1)$	$x(t_2)$	...	$x(t_m)$	$x(t_{m+1})$
$x(t_2)$	$x(t_3)$	...	$x(t_{m+1})$	$x(t_{m+2})$
$x(t_3)$	$x(t_4)$	...	$x(t_{m+2})$	$x(t_{m+3})$
...	...	...	...	...
$x(t_i)$	$x(t_{i+1})$	...	$x(t_{i+m-1})$	$x(t_{i+m})$

Джерело: [1]

У багатопараметричних задачах прогнозування підходи до розв'язання проблеми залишаються подібними (рис. 5).

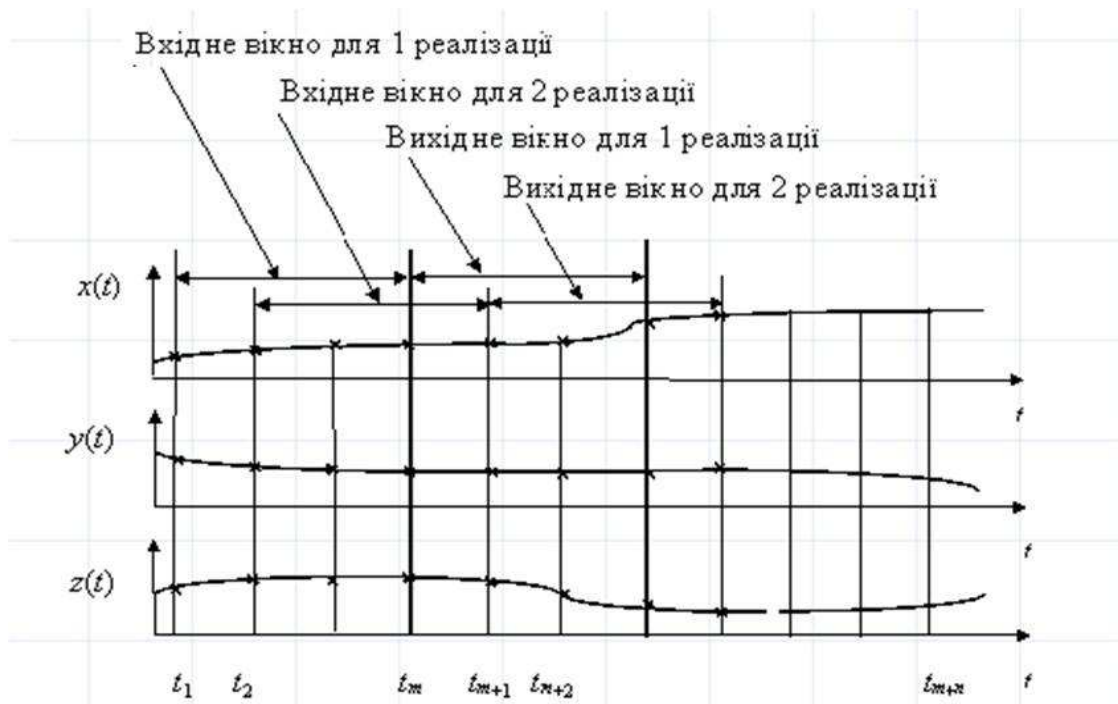

Рис. 5. Формування множин даних для багатопараметричної задачі

Джерело: [1]

Нехай потрібно спрогнозувати взаємозалежні величини $x(t)$, $y(t)$, ..., $z(t)$. Якщо прийняти ширину вхідного вікна m , вихідного $p=1$, кроку зміщення $s=1$, можна сформувати множину даних у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Множина даних для багатопараметричної задачі

Входи								
$x(t_1)$	$x(t_2)$	$x(t_m)$	$y(t_1)$	$y(t_2)$	$y(t_m)$	$z(t_1)$	$z(t_2)$	$z(t_m)$
$x(t_2)$	$x(t_3)$	$x(t_{m+1})$	$y(t_2)$	$y(t_3)$	$y(t_{m+1})$	$z(t_2)$	$z(t_3)$	$z(t_{m+1})$
...	...	...	...	...	...	...	...	...
$x(t_i)$	$x(t_{i+1})$	$x(t_{i+m-1})$	$y(t_i)$	$y(t_{i+1})$	$y(t_{i+m-1})$	$z(t_i)$	$z(t_{i+1})$	$z(t_{i+m-1})$

Виходи		
$x(t_{m+1})$	$y(t_{m+1})$	$z(t_{m+1})$
$x(t_{m+2})$	$y(t_{m+2})$	$z(t_{m+2})$
...	...	...
$x(t_{i+m})$	$y(t_{i+m})$	$z(t_{i+m})$

Джерело: [1]

Функціонування нейромережі здійснюється у відповідності з показаним методом часових вікон, зберігаючи значення ширини вікон та кроку зсуву.

Конкретизація підходів до реалізації прогнозування значною мірою залежить також від особливостей явища, що досліджується.

Розглянемо однокрокове прогнозування (передбачення) та багатокрокове прогнозування.

У випадку однопараметричної задачі передбачення навчальна множина до моменту n , за умови $m=3$, $p=1$, $s=1$, матиме вигляд, наведений в таблиці 3.

Таблиця 3

Множина даних для однопараметричної задачі передбачення

Входи			Виходи
$x(t_1)$	$x(t_2)$	$x(t_3)$	$x(t_4)$
$x(t_2)$	$x(t_3)$	$x(t_4)$	$x(t_5)$
...	...	...	...
$x(t_{n-3})$	$x(t_{n-2})$	$x(t_{n-1})$	$x(t_n)$

Джерело: [1]

У режимі навчання встановлюються коефіцієнти ваг зв'язків, після чого стає можливим перехід до режиму функціонування. Для передбачення на входи нейромережі надходять значення останньої реалізації навчальної множини $x(t_{n-2})$, $x(t_{n-1})$, $x(t_n)$. На виході формується прогнозована величина $x^*(t_{n+1})$.

Для багатопараметричної задачі передбачення на входи навчальної нейромережі подаються вектори: $x(t_{n-2})$, $y(t_{n-2})$, $z(t_{n-2})$, $x(t_{n-1})$, $y(t_{n-1})$, $z(t_{n-1})$, $x(t_n)$, $y(t_n)$, $z(t_n)$. На виході нейромережі надходять передбачені величини $x^*(t_{n+1})$, $y^*(t_{n+1})$, $z^*(t_{n+1})$, які відкладаються у вихідний вектор передбачених даних.

Показаний режим є однокроковим, який працює в режимі відображення. Передбачення застосовують також для моделювання дискретних послідовностей, що не пов'язані з часом. Враховуючи специфіку часових рядів, такий тип прогнозу не завжди є доцільним, але для певних випадків короткотермінових прогнозів ним можливо скористатись [1].

Багатокрокове прогнозування застосовують лише для явищ, ознаки яких представлені у вигляді часових рядів.

Для однопараметричної задачі прогнозування навчальна множина матиме вигляд, наведений в табл. 3. Під час навчання мережа налаштовує коефіцієнти ваг зв'язків і поліномів передатних функцій, які надалі і визначають режим функціонування. Багатокрокове прогнозування часового ряду здійснюється наступним чином (рис. 6).

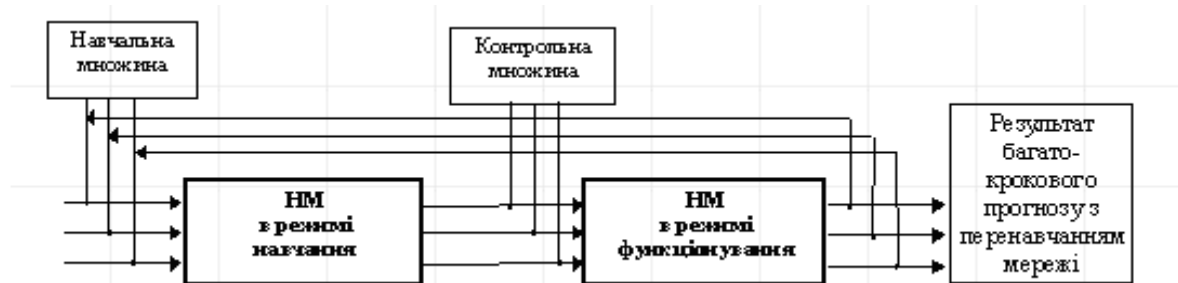

Рис. 6. Послідовність використання НМ для задач багатокрокового прогнозування

Джерело: [8]

На входи нейромережі подається вектор відомих значень $x(t_{n-2})$, $x(t_{n-1})$, $x(t_n)$. На виході формується прогнозована величина $x^*(t_{n+1})$, яка визначає вектор прогнозованих виходів і одночасно долучається до значень навчальної множини, тобто приймається як достовірна. Далі на входи подається вектор $x(t_{n-1})$, $x(t_n)$, $x^*(t_{n+1})$, а на виході отримується $x^*(t_{n+2})$ і наступні прогнозовані значення.

Швидкі неітераційні алгоритми навчання дозволяють запропонувати новий тип багатокрокового прогнозу, який може бути застосований при довготермінових прогнозах зі збереженням задовільної точності прогнозування [3].

Аналогічно із попереднім алгоритмом прогнозування на входи мережі у режимі функціонування надходить остання реалізація навчальної множини $x(t_{n-2})$, $x(t_{n-1})$, $x(t_n)$. Прогнозоване значення виходу $x^*(t_{n+1})$ відкладається у векторі прогнозованих вихідних значень і в якості достовірного додається до реальних значень навчальної множини. Навчальна множина збільшується на одне часове вікно. Відбувається процес перенавчання

мережі на збільшеній навчальній множині, під час якого визначаються нові вагові коефіцієнти к синаптичних зв'язків і поліномів передатних функцій нейронів.

Реалізація $x(t_{n-1})$, $x(t_n)$, $x^*(t_{n+1})$, як значення наступного вхідного вікна, подається на входи мережі в режимі функціонування. Мережа продукує нове вихідне значення $x^*(t_{n+2})$, яке відповідно також відкладається у вектор продукованих виходів і долучається до реальних значень навчальної множини з метою подальшого перенавчання мережі та встановлення поновлених коефіцієнтів поліномів передатних функцій і синаптичних зв'язків. Ітераційна процедура перенавчання поширюється до прогнозованого значення $x^*(t_N)$.

Такий підхід дозволяє при великих інтервалах випередження усунути затухання прогностичних властивостей мережі за рахунок постійного коректування вагових коефіцієнтів синаптичних зв'язків.

Як правило, після навчання нейромережі здійснюють контрольне відтворення даних, які складали навчальну множину. Якщо точність відтворення задовільна та відхилення знаходяться в допустимих межах, вважають, що побудовано задовільну модель і слід очікувати достатню якість відображення. Якщо при відтворенні мережею даних навчальної множини спостерігаються великі розбіжності, можна припустити, що це викликано:

- наявністю неточних даних з великою випадковою складовою. Для усунення цього явища підвищують вимоги до точності вимірювань; у випадку часового ряду можливе зменшення кроку дискретизації, наприклад використання щомісячних значень замість річних;
- неврахуванням суттєвих ознак, які значною мірою визначають закономірність, ця проблема може бути вирішена розширенням набору ознак, які беруться до уваги [1].

Після отримання передбачених значень за наявності правильних можливо отримати абсолютні та відносні відхилення на всій контрольній множині, для кожного кроку прогнозування. У разі наявності задовільних результатів прогнозування на контрольній множині, можна вважати, що налаштована мережа для цієї задачі має оптимальну складність і готова до відтворення даних, для яких немає відповідних відомих відгуків [3].

Використовуючи навіть найпростішу нейромережеву архітектуру (персептрон з одним прихованим шаром) і базу даних (з інформацією про минулі події), для прогнозування інфляційних процесів легко одержати працюючу систему прогнозування. Причому буде система враховувати, чи не буде враховувати зовнішні параметри, визначатимуться включенням або виключенням відповідного входу до нейронної мережі [2].

Висновки та подальші дослідження. Застосування економіко-математичних моделей на основі штучних нейронних мереж для прогнозування інфляційних процесів дозволить передбачити зміну інфляції у майбутньому та допоможе виявити фактори, які будуть впливати на збільшення рівня інфляції, що дасть можливість регулювати не тільки інфляцію, але й інші макроекономічні процеси.

Література

1. Боровиков В. Нейронные сети. Statistica neural networks: Методология и технологии современного анализа данных / В. Боровиков. – М. : Горячая линия – Телеком, 2008. – 392 с.
2. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: підручник / В.М. Геєць, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк, В.В. Іванов, Н.А. Дубровіна, А.В. Ставицький. – Харків: ВД ІНЖЕК, 2005. – 396 с.
3. Глівенко С.В. Економічне прогнозування: навч. посіб. / С.В. Глівенко, М.О. Соколов, О.М. Теліженко – 3-тє вид., доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 207 с.
4. Панчишин С.М. Макроекономіка: навч. посіб. / С.М. Панчишин – 3-тє, вид. – К. : Либідь, 2005. – 616 с.
5. Петрик О. І. Інфляція в Україні: проблеми, ризики, перспективи / О.І. Петрик // Вісник НБУ. – 2007. – № 3 – С. 2-8.
6. Руденко О.Г. Штучні нейронні мережі : навч. посібник. / О.Г. Руденко, Є.В.Бодянський. – Харків: ТОВ "Компанія СМІТ", 2006. – 404 с.
7. Тимошук П.В. Штучні нейронні мережі : навчальний посібник / П.В.Тимошук. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 444 с.
8. Круглов В.В. Искусственные нейронные сети. Теория и практика / В.В.Круглов, В.В. Борисов. – М. : Горячая линия-Телеком, 2002. – 382 с.

References

1. Borovikov, V. (2008), *Neyronnyie seti. Statistika neural networks: Metodologiya i tehnologii sovremennogo analiza dannyih* [Neural networks. Statistika neural networks: Methodology and the technologies of contemporary data analysis], Goryachaya liniya – Telekom, Moscow, Russia, 392 p.
2. Heets, V.M., Klebanova, T.S., Cherniak, O.I., Ivanov, V.V., Dubrovina, N.A., Stavytskyi, A.V. (2005), *Modeli i metody sotsialno-ekonomichnoho prohnozuvannia* [Models and methods of socio-economic forecasting], tutorial, VD INZHEK, Kharkiv, Ukraine, 396 p.
3. Hlivenko, S.V., Sokolov, M.O. and Telizhenko, O.M. (2004), *Ekonomichne prohnozuvannia* [Economic forecasting], tutorial, VTD «Universytet-s ka knyha», Sumy, Ukraine, 207 p.
4. Panchyshyn, S.M. (2005), *Makroekonomika* [Macroeconomics], tutorial, Lybid, Kyiv, Ukraine, 616 p.
5. Petryk, O.I. (2007), "Inflation in Ukraine: problems, risks, prospects", *Visnyk NBU*, no. 3, pp. 2-8.
6. Rudenko, O.H. and Bodianskyi Ye.V. (2006), *Shtuchni neuronni merezhi* [Artificial neural networks], tutorial, TOV "Kompaniia SMIT", Kharkiv, Ukraine, 404 p.
7. Timoschuk, P.V. (2011), *Shtuchni neuronni merezhi* [Artificial neural networks], tutorial, Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, Ukraine, 444 p.
8. Kruglov, V.V. and Borisov, V.V. (2002), *Iskusstvennyie neyronnyie seti. Teoriya i praktika* [Artificial neural networks. Theory and practice], Goryachaya liniya-Telekom, Moscow, Russia, 382 p.

УДК 657.47:[658.15:671]

Попівняк Ю.М.,
асистент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

МОДЕЛЬ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЮВЕЛІРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Popivniak Yu.M.,
assistant of the department of accounting and auditing
Ivan Franko National University of L'viv

THE OPTIMIZATION MODEL OF THE ORGANIZATIONAL AND FINANCIAL FUNCTIONING MECHANISM FOR EXPENSES MANAGEMENT AT THE JEWELRY ENTERPRISE

Постановка проблеми. Сьогоднішній стан ювелірного ринку України характеризується як незадовільний, оскільки зумовлений наслідками світової фінансової кризи та поглиблений загальнодержавними проблемами і негативними чинниками діяльності вітчизняних ювелірних підприємств внутрішнього характеру. Так, функціонування в умовах збільшення цін на сировину, зниження платоспроможності та зростання вимогливості покупців, засилля імпорتنих виробів, відсутності держаної підтримки, нестабільності законодавчого регулювання та потреби у реструктуризації асортименту продукції спричинило різке падіння обсягів виробництва і реалізації, втрату зовнішніх ринків збуту та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку. Ключовим напрямом

вирішення ситуації є ефективне управління витратами підприємств ювелірної промисловості України. В цьому контексті особливої уваги заслуговує вдосконалення та підвищення дієвості функціонування організаційно-фінансового механізму управління витратами (ОФМУВ) як сукупності методів, форм, інструментів і важелів впливу на процес формування витрат, їх величину та структуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління витратами в контексті удосконалення його методики детально досліджували: А.М. Ажлуні [1], Е.А.Аткінсон [2], С.Ф. Голов [3], К. Друрі [4], Р.С. Каплан [2], М.М. Моуєн [5], Д.Р. Хенсен [5], Ч. Хорнгрен [6] та ін. Проте, в роботах вчених недостатньо уваги приділено ОФМУВ та можливостям підвищення ефективності його дії для оптимізації величини витрат. До того ж, малодослідженими залишаються засади та закономірності функціонування ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості України. Зазначене свідчить про актуальність обраної теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження у науковому та практичному аспектах.

Постановка завдання. Мета дослідження - розробка теоретичних, методичних та практичних рекомендацій для побудови моделі оптимізації функціонування ОФМУВ ювелірного підприємства.

Мета реалізується шляхом послідовного розв'язання таких завдань: 1) визначення критеріїв оптимальності функціонування ОФМУВ; 2) виділення фінансових коефіцієнтів, величина яких свідчить про досягнутий рівень оптимальності за кожним із обраних критеріїв; 3) обґрунтування та побудова моделі оптимізації функціонування ОФМУВ; 4) виявлення переваг застосування моделі, а також, за її допомогою, - ключових проблем такого функціонування та напрямів їх подолання.

Об'єктом дослідження є процес побудови моделі оптимізації функціонування ОФМУВ підприємств ювелірної промисловості, а предметом - сукупність теоретико-методологічних, організаційно-методичних і практичних засад її побудови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом «оптимізація» означає «визначення значень економічних показників, при яких досягається «оптимум», тобто оптимальний, найкращий стан системи» [7], це процес надання явищу найвигідніших рішень, характеристик, параметрів та співвідношень. Тому оптимізація функціонування ОФМУВ передбачає його усестороннє удосконалення для досягнення показниками оптимальності їх найкращого значення.

Для досягнення успіху у конкурентній боротьбі основним пріоритетом підприємства є задоволення потреб покупців. При цьому К. Друрі наголошує на таких чинниках цього успіху, як ефективність витрат, якість, своєчасність та інновації [4, с. 11]. Погоджуємося також з підходом А.М. Ажлуні та Є.А. Калініної, який передбачає взаємозв'язок залежності витрати/якість з інноваційністю [1, с. 38]. Досягнути оптимального співвідношення між згаданими показниками, особливо якщо треба підвищити якість продукції з одночасним зниженням величини витрат на неї, можна за допомогою зростання гнучкості діяльності підприємства, впровадження інновацій у технологію виробництва, застосування нової техніки, розробки інноваційних моделей виробів. Таким чином, основними критеріями оптимальності функціонування ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості вважаємо витратність, якість, інноваційність, а також рентабельність.

В цілому, науковці виділяють велику кількість коефіцієнтів рентабельності, згрупованих за різними ознаками, які характеризують ефективність роботи підприємства загалом, окремих напрямів його діяльності. Для побудови моделі оптимізації функціонування ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості фінансовим коефіцієнтом оптимальності за критерієм рентабельності обираємо коефіцієнт рентабельності операційної діяльності (оптимізацією вважається наближення величини коефіцієнта рентабельності операційної діяльності до його максимального рівня (максимізація)):

$$K_1 = \frac{\Pi_{од}}{ЧВ}, \quad (1)$$

де: K_1 - коефіцієнт рентабельності операційної діяльності; $\Pi_{од}$ - прибуток (збиток) від операційної діяльності; $ЧВ$ - чистий дохід від реалізації продукції.

Вчені виділяють значну кількість показників та коефіцієнтів якості (для ювелірної продукції це можуть бути проба виробу, його надійність, термін використання, наявність реклаमाцій, відповідність моді, наявність та рівень попиту на виріб тощо). Проте, найбільш вдалим індикатором якості на підприємстві є показник браку, адже він характеризує не лише якість продукції, але і якість процесів. Найкращим визначником оптимальності функціонування ОФМУВ за критерієм якості визнаємо коефіцієнт забракованої продукції, оптимізація якого - наближення до мінімального рівня (мінімізація):

$$K_2 = \frac{B_{\epsilon}}{C_{\epsilon}}, \quad (2)$$

де: K_2 - коефіцієнт забракованої продукції; B_{ϵ} - брак у виробництві; C_{ϵ} - собівартість виготовленої продукції (за вирахуванням величини браку у виробництві).

Витратність характеризується сукупністю коефіцієнтів, які дозволяють оцінити потрібну величину витрат для одержання бажаної економічної вигоди. Найбільш вдалим індикатором оптимальності за критерієм витратності вважаємо коефіцієнт витратомісткості, який використаємо у процесі побудови моделі оптимізації функціонування ОФМУВ на ювелірних підприємствах:

$$K_3 = \frac{B_3}{ЧВ}, \quad (3)$$

де: K_3 - коефіцієнт витратомісткості; B_3 - загальна сума витрат діяльності; $ЧВ$ - чистий дохід від реалізації продукції.

При цьому оптимізацією вважається наближення величини коефіцієнта витратомісткості до його мінімального рівня (мінімізація).

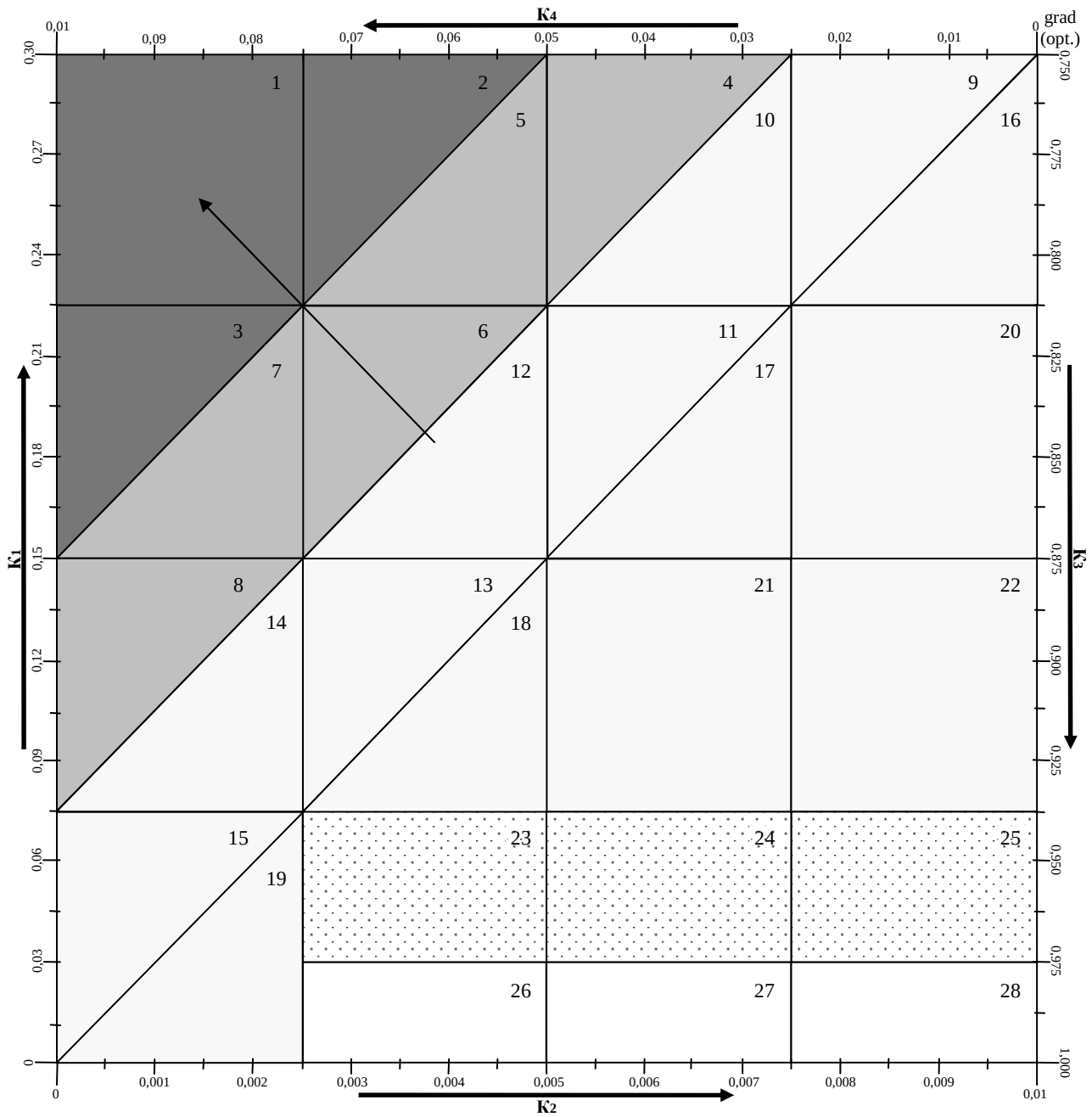
Неправильно вважати дію ОФМУВ оптимальною без врахування критерію інноваційності та відповідного коефіцієнта, який визначає її рівень. Згідно вітчизняного законодавства, «ознакою інновації є вимога, щоб продукт, процес, метод маркетингу або організації був для підприємства новим або значно вдосконаленим. До інновацій належать продукти, процеси і методи, які підприємство створило першим, і/або запозичені від інших підприємств або організацій. Також ознакою інновації є те, що продукт, процес, метод маркетингу або організації повинен бути впроваджений (продукт - реалізований на ринку, процес, метод маркетингу або організації - використовуваний в діяльності підприємства)». Розрізняють чотири типи інновацій: продуктові, процесові, маркетингові й організаційні [8]. Для побудови моделі оптимізації функціонування ОФМУВ застосуємо коефіцієнт витрат на інновації:

$$K_4 = \frac{B_{ин}}{B_3}, \quad (4)$$

де: K_4 - коефіцієнт витрат на інновації; $B_{ин}$ - сума витрат на інновації; B_3 - загальна сума витрат діяльності підприємства.

Впровадження заходів, спрямованих на наближення коефіцієнта витрат на інновації до оптимального рівня (внаслідок його максимізації), забезпечує зростання конкурентних переваг продукції на ювелірному ринку, зумовлює зростання прибутковості таких виробів за одночасного зниження витрат для їх виготовлення та реалізації.

Визначившись з критеріями оптимальності й фінансовими коефіцієнтами, які характеризують ступінь її досягнення, побудуємо модель оптимізації функціонування ОФМУВ на ювелірних підприємствах. Зокрема, для здійснення оцінки поточної ефективності функціонування ОФМУВ та визначення напрямку його оптимізації в умовах динамічного ринкового середовища, а також уможливлення графічної інтерпретації одержаних результатів скористаємося інструментом «матриця оптимізації» (рис. 1).

Умовні позначення:

- - оптимальний рівень ефективності
- - високий рівень ефективності
- - середній рівень ефективності
- - низький рівень ефективності
- - неефективне функціонування

Рис. 1. Матриця оптимізації функціонування ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості

Джерело: розробка автора

Сторонами матриці виступатимуть шкали зі значеннями коефіцієнтів K_1 , K_2 , K_3 та K_4 [9, с. 76]. Тому, для правильної побудови такої матриці передусім потрібно визначити діапазон коливання кожного із них. Зважаючи на результати проведеного аналізу функціонування ОФМУВ вітчизняних підприємств ювелірної промисловості та спираючись на міжнародний досвід і кращу практику ведення ювелірного бізнесу за кордоном, введемо у модель оптимізації ОФМУВ таку систему обмежень:

$$\begin{cases} 0,00 \leq K_{1(i)} \leq 0,30; \\ 0,00 \leq K_{2(i)} \leq 0,01; \\ 0,75 \leq K_{3(i)} \leq 1,00; \\ 0,00 \leq K_{4(i)} \leq 0,10. \end{cases} \quad (5)$$

Для побудови матриці оптимізації ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості, яка виступатиме графічною інтерпретацією моделі оптимізації цього механізму, вздовж чотирьох сторін квадрата відкладаємо значення відповідних фінансових коефіцієнтів, зважаючи на встановлені обмеження їх величини, - K_1 навпроти K_3 та K_2 навпроти K_4 . Далі стрілками показуємо напрями збільшення кожного коефіцієнта та найшвидший напрям зростання загального індикатора оптимізації функціонування ОФМУВ.

Діагоналлю матриці є градієнт оптимізації функціонування ОФМУВ (grad (opt)). Загалом градієнт – це «вектор, який показує напрям найшвидшого зростання функції» [10, с. 160]. Для цілей нашого дослідження градієнт використовуємо в якості орієнтира щодо стану й можливостей найшвидшої оптимізації функціонування ОФМУВ на ювелірних підприємствах. Так, місце розташування підприємства в матриці оцінки знаходимо у точці перетину прямих, що з'єднують відкладені на осях відповідні значення фінансових коефіцієнтів K_1 та K_3 , K_2 і K_4 за звітний період. Чим вище ця точка знаходиться над градієнтом, тим оптимальнішою є дія ОФМУВ. Якщо ж точка знаходиться під лінією градієнта, то підприємство характеризується низькою ефективністю функціонування ОФМУВ, наближення якої до оптимального рівня буде ускладнене. Стрілкою у полі матриці позначено найкоротший шлях досягнення ОФМУВ оптимального рівня функціонування.

Всю площину матриці оптимізації поділяємо за критерієм ефективності функціонування ОФМУВ на п'ять сегментів, потрапляння в які означає для підприємства відповідно оптимальний, високий, середній, низький рівні ефективності та неефективне функціонування, і 28 квадратів (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика сегментів матриці оптимізації функціонування ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості

№ за пор.	Назви сегментів	Номери квадратів матриці	Характеристика ефективності функціонування ОФМУВ підприємства в сегменті
1	2	3	4
1	Оптимальний рівень ефективності	1-3	Функціонування організаційно-фінансового механізму вважаємо оптимальним, оскільки оптимізовано значення усіх чотирьох фінансових коефіцієнтів (при цьому коефіцієнт рентабельності операційної діяльності повинен бути не нижчим 15%, а коефіцієнт витрат на інновації – не меншим 5%). Операційна діяльність підприємства характеризується високою рентабельністю, яка підтримується за рахунок впровадження інновацій, зниження собівартості реалізованої продукції. Величина браку у виробництві є нульовою або дуже низькою, що також свідчить про ефективне управління якістю на підприємстві, використання нововведень в процесі організації виробництва та у його технологічному процесі.

продовження табл. 1

1	2	3	4
2	Високий рівень ефективності	4-8	Ефективність функціонування ОФМУВ є високою, проте не оптимальною, - середня величина розрахованих коефіцієнтів становить 70-80% їх оптимального рівня (при цьому величина рентабельності операційної діяльності – не менша за 9%, а значення коефіцієнта витрат на інновації – не нижче 2,5%). Впровадження інновацій сприяє зниженню витрат звичайної діяльності підприємства ювелірної промисловості, невисоким залишається рівень його забракованої продукції.
3	Середній рівень ефективності	9-22	Функціонування ОФМУВ характеризується середнім рівнем ефективності на фоні зниження коефіцієнта рентабельності операційної діяльності та зростання собівартості реалізованої продукції, інших витрат операційної та звичайної діяльності. Як наслідок спостерігається зниження прибутку підприємства (включно до нуля). Погіршуються також значення коефіцієнтів забракованої продукції та дохідності інновацій (за умови, що коефіцієнт витратомісткості більший ніж 93,75%, а коефіцієнт рентабельності основної діяльності нижчий 7,5%, до коефіцієнтів, які характеризують інноваційність та якість, для потрапляння підприємства в даний сегмент ставляться найвищі вимоги (не нижче 7,5% та не більше 0,25% відповідно)).
4	Низький рівень ефективності	23-25	В даний сегмент потрапляють підприємства з мінімальним ступенем дієвості функціонуючого ОФМУВ. Цей стан характеризується зниженням прибутковості підприємства, неефективним витрачанням ресурсів, зростанням непродуктивних витрат (втрат). Здійснення додаткових витрат (у тому числі й на впровадження інновацій) не призводить до більш високого приросту доходу, що свідчить про низьку ефективність управління ними.
5	Неефективне функціонування	26-28	Величини розрахованих коефіцієнтів практично дорівнюють їх нижній (верхній) межі - найгіршому значенню. Організаційно-фінансовий механізм характеризується рівнем рентабельності операційної діяльності, що наближається до нуля, та величиною браку у виробництві, яка фактично дорівнює його граничній нормі. Характерною є значна витратомісткість виготовленої продукції. Навіть у точках, де витрати на інновації у загальній величині витрат ювелірного підприємства є значними, спостерігається наблизений до максимального значення коефіцієнт витратомісткості та прямуючий до мінімального індикатор рентабельності, що свідчить про неефективність впровадження таких інновацій.

Джерело: розробка автора

За результатами побудови матриці оптимізації робимо висновок, що найкращий стан функціонування ОФМУВ спостерігаємо тоді, коли значення коефіцієнтів K_1 , K_2 , K_3 , і K_4 дозволяють підприємству знаходитися в квадраті № 1 цієї матриці. Виходячи із цього, а також враховуючи той факт, що значення коефіцієнтів K_2 і K_3 потрібно відняти від загального підсумку, адже їх зростання призводить до зниження ефективності функціонування ОФМУВ, одержуємо формулу розрахунку індикатора оптимізації функціонування ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості ($I_{o(i)}$):

$$I_{o(i)} = 1,583 \times K_{1(i)} - 31,667 \times K_{2(i)} - 0,244 \times K_{3(i)} + 4,750 \times K_{4(i)} \rightarrow \max \quad (6)$$

Таким чином, модель оптимізації функціонування ОФМУВ передбачає максимізацію індикатора оптимізації такого функціонування з врахуванням запропонованої системи обмежень відносно коефіцієнтів K_1 , K_2 , K_3 , і K_4 . Переваги одержаної моделі:

- 1) забезпечує зіставлення витрат із фінансовими результатами діяльності підприємства;
- 2) враховує найсуттєвіші чинники для досягнення кінцевої мети - оптимального рівня

функціонування ОФМУВ на ювелірних підприємствах; 3) уможливлює комбінування різних варіантів зміни величини чинників впливу на показник індикатора оптимізації; 4) зрозуміла та проста у використанні; 5) дає можливість розроблення на її основі комплексу заходів для підвищення дієвості ОФМУВ ювелірних підприємств.

Зазначимо, що позитивна тенденція передбачає якомога більшу віддаленість і вище розташування підприємства стосовно лінії градієнта у випадку його знаходження над нею, та найменшу – якщо підприємство розташовується під цією лінією. Іншими словами, одночасно повинні виконуватися дві умови - якомога вище (наближене до осі коефіцієнта K_4) та ближче до площини оптимального рівня ефективності (осі коефіцієнта K_1) знаходження підприємства. Тому для досягнення бажаного результату важливим є синхронне покращення за усіма критеріями оптимальності функціонування ОФМУВ, а ідентичне значення індикатора оптимізації свідчить про однакове становище підприємства стосовно оптимального рівня, труднощі та можливості його досягнення.

Станом на сьогодні дієвість ОФМУВ ювелірних підприємств далека від оптимальної. Причинами такого стану речей передусім є низька рентабельність операційної діяльності та її висока витратомісткість. Вітчизняна ювелірна промисловість характеризується значною величиною витрат операційної діяльності, управління якою здійснюється не завжди вдало. Виходячи з цього, низьке розташування лінії, що з'єднує коефіцієнти рентабельності операційної діяльності та витратомісткості, найбільшою мірою не дозволяє досліджуваним підприємствам піднятися до секторів, які характеризуються вищим рівнем ефективності функціонування ОФМУВ.

Значних зусиль потребує також покращення коефіцієнтів забракованої продукції та витрат на інновації. Причому, основними напрямками зниження величини браку на вітчизняних підприємствах ювелірної промисловості є: а) запровадження та ефективне використання у виробничому процесі нових технологій, обладнання, методів виробництва; б) підвищення кваліфікації працівників, їх організованості та відповідальності; в) посилення технічного контролю за виробничими операціями, усунення прихованого браку; г) ефективніша організація виробництва; ґ) уникнення операцій з придбання сировини низької якості, аритмічності виробництва; д) врахування доцільності постійного покращення показників якості продукції відповідно до потреб споживачів та політики конкурентів.

Зазначимо, що вітчизняні підприємства ювелірної промисловості вкладають ресурси у здійснення таких інновацій, як придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, навчання й перепідготовка персоналу, ринкове запровадження інновацій. При цьому проводяться як організаційні, так і маркетингові інновації. Проте, більшість інноваційних видів продукції новими є лише для українських підприємств, а не для ринку загалом. Такі інновації не надають значних конкурентних переваг порівняно з іноземними виробниками. До того ж, інноваційними процесами на підприємствах є вдосконалені методи обробки (виробництва) продукції та вдосконалена діяльність з підтримки процесів матеріально-технічного обслуговування (операцій щодо закупівель), але жодним оновленням не піддаються процеси логістики, доставки та розповсюдження продукції, тобто доведення до покупців інформації про можливості вибору ювелірних виробів та налагодження широкої мережі їх поширення на ринку, спрощення для клієнтів процесу придбання продукції, сприяння її доступності.

Тому, попри позитивні зрушення в інноваційній діяльності, існують обмежуючі чинники (проблеми), що не дозволяють на сьогодні її фінансовим характеристикам досягти оптимального значення та потребують якнайшвидшого їх усунення. Передусім до них відносимо: 1) відсутність фінансової підтримки держави (витрати на інновації повністю фінансуються за рахунок власних коштів підприємств); 2) нестачу власних ресурсів для впровадження інновацій; 3) відсутність фінансових ресурсів у покупців (замовників); 4) низький платоспроможний попит на нову продукцію; 5) потребу у значних витратах для окремих нововведень; 6) відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями; 7) недосконалість нормативно-правового забезпечення тощо.

Окрім зазначених, причинами труднощів впровадження інновацій в Україні на загальнодержавному рівні є: відсутність ефективної програми інноваційного розвитку, державної та регіональної інноваційної політики, незацікавленість зарубіжних інвесторів у впровадженні інновацій та ін. Проте серед усіх проблем найвагомішою є відсутність фінансової підтримки з боку держави. Так, у 2012 р. лише 1,95% усіх інновацій в країні

фінансувалися за рахунок державного бюджету [11].

Зниження рівня розвитку інновацій є сьогодні характеристикою не лише ювелірної промисловості, а проблемою загальноукраїнського масштабу. Так, у рейтингу Global Innovation Index 2013 Україна займає 71 місце із 35,8 бала (максимальна кількість - 100 балів) [12, с. 6-7]. До прикладу, Молдова знаходиться на 45 місці (40,9 бала), Росія - на 62 місці (37,2 бала).

Заходами державної підтримки розвитку ювелірної промисловості на інноваційній основі повинні стати: виділення коштів державного бюджету на впровадження інноваційних програм, залучення іноземних інвестицій, здешевлення довгострокових кредитів, впровадження механізму підтримки експортної діяльності ювелірних підприємств та сприяння розвитку імпортозаміщуючого виробництва, надання державних гарантій на реалізацію інноваційних проектів.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, за результатами проведеного дослідження визначено критерії оптимальності функціонування ОФМУВ у складі рентабельності, витратності, якості та інноваційності, обґрунтовано фінансові коефіцієнти, величина яких вказує на досягнутий рівень такої оптимальності, сформовано методику побудови моделі оптимізації функціонування ОФМУВ на підприємствах ювелірної промисловості та використано цю модель для визначення проблем такого функціонування і заходів з їх ліквідації.

Зазначимо, що потрапляння в сегмент з оптимальним рівнем функціонування ОФМУВ є для підприємства пріоритетним завданням, адже дозволяє одночасно задовольняти потреби покупців та отримувати значну економічну вигоду у вигляді досягнення бажаної величини прибутку, реалізації запланованого обсягу продукції, витіснення конкурентів та збільшення присутності на ювелірному ринку тощо. Для одержання цього результату потрібно провести низку заходів, які супроводжуватимуться покращенням фінансових показників та оптимізацією коефіцієнтів ОФМУВ за напрямками рентабельності, якості, інноваційності та витратності, що стане напрямом подальших розробок і досліджень.

Література

1. Ажлуни А.М. Критерии оценки эффективности системы стратегического управления затратами / А.М. Ажлуни, Е.А. Калинина // ИнВестРегион. – 2009. – № 4. – С. 37-40.
2. Аткинсон Э. А. Управленческий учет / [Э.А. Аткинсон, Р.Д. Банкер, Р.С. Каплан, М. С. Янг]. – 3-е изд. ; [пер. с англ.]. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2005. – 880 с.
3. Голов С. Ф. Управлінський облік / С. Ф. Голов. – Х. : Фактор, 2009. – 784 с.
4. Друри К. Управленческий и производственный учет : [учеб. комплекс для студ. вузов] / К. Друри; [пер. с англ. В. Н. Егорова]. – 6-е изд. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 1423 с. – (Серия «Зарубежный учебник»).
5. Управлінський облік / [Д.Р. Хенсен, М. Моувен, Н.С. Еліас, Д.У. Сенков] ; пер. з англ. 5-го канад. вид. О. Григораша, О. Рахубовського, Н. Краснік та ін. ; [наук. ред. пер. Н.П. Краснік]. – К. : Міленіум, 2002. – 974 с.
6. Хорнгрен Ч. Управленческий учет / Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар. – [10-е изд.] ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2007. – 1008 с.
7. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – [2-е изд., исправ.]. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 479 с.
8. Про затвердження Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-інновація [Електронний ресурс] / Наказ Державного комітету статистики України від 01.10.2008 року № 361 [зі змін. та доп.]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1047-08>.
9. Рудская И.А. Оценка финансовой устойчивости строительного предприятия / И.А. Рудская, Л.Ф. Талипова, С.А. Кожевникова // Управленческий учет. – 2008. – № 3. – С. 76-83.
10. Математический энциклопедический словарь / [гл. ред. Ю.В. Прохорова ; ред. кол. С.И. Адян, Н.С. Бахвалов, В.И. Битюцков и др.]. – М. : «Советская энциклопедия», 1988. – 847 с.
11. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2012 рр.) [Електронний ресурс] // Офіційний

сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.

12. Інновації на межі «фантастики» // Український тиждень. – 2013. – № 29 (297). – С. 6-7.

References

1. Azhluni, A.M. and Kalinina, E.A. (2009), "Criteria the effectiveness estimation of the system of strategic expenses management", *InVestRegion*, no. 4, pp. 37-40.
2. Atkinson, Ye.A., Banker, R.D., Kaplan, R.S. and Yang, M.S. (2005), *Upravlencheskiy uchet* [Administrative accounting], Izd. dom «Vilyams», Moscow, Russia, 880 p.
3. Holov, S.F. (2009), *Upravlinskyi oblik* [Administrative accounting], Faktor, Kharkiv, Ukraina, 784 p.
4. Druri, K. (2007), *Upravlencheskiy i proizvodstvennyy uchet* [Administrative and production accounting: educational complex for students of higher educational institutions], 6th ed., YuNITI-DANA, Moscow, Russia, 1423 p.
5. Khensen, D.R., Mouven, M., Elias, N.S. and Sienkov, D.U. (2002), *Upravlinskyi oblik* [Administrative accounting], 5th ed., Milenium, Kyiv, Ukraina, 974 p.
6. Khorngren, Ch., Foster, Dzh. and Datar, Sh. (2007), "Administrative accounting" [Administrative accounting], 10th ed., Piter, Sankt-Peterburg, Russia, 1008 p.
7. Rayzberg, B.A., Lozovskiy, L.Sh. and Starodubtceva, E.B. (1998), *Sovremennyy ekonomicheskyy slovar* [Modern economic dictionary], 2nd ed., INFRA-M, Moscow, Russia, 479 p.
8. State statistics committee of Ukraine (2008), "Order of the State statistics committee of Ukraine "About passing an Instruction of completion the state statistical observation № 1-innovation form", available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1047-08> (Accessed 30 January 2013).
9. Rudskaia, I.A., Talipova, L.F. and Kozhevnikova, S.A. (2008), "Financial stability of a building enterprise estimation", *Upravlencheskiy uchet*, no. 3, pp. 76-83.
10. Prokhorov, Yu.V., Adyan, S.I., Bakhvalov, N.S. and Bityutckov, V.I. (1988), *Matematicheskyy entsiklopedicheskyy slovar* [Mathematical encyclopaedic dictionary], "Sovetskaia entsiklopediia", Moscow, Russia, 847 p.
11. State statistics service of Ukraine (1990-2012), "Scientific and innovative activity", available at : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 January 2013).
12. "Innovations almost unreal" (2013), *Ukrainskyi tyzhden*, no. 29 (297), pp. 6-7.

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

Мікловда В.П.,
д.е.н., професор, чл.-кор. НАН України,
Ужгородський національний університет

«МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН»

Miklovda V.P.,
dr.sc.(econ.), professor, corresponding member of NAS
Uzhhorod national university

INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION IS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGES

Економічна наукова література збагатилася новим виданням – монографією к.е.н., доцента Гуменюка Ю.П. «Міжнародна трудова міграція: методологічний та організаційний аспекти»^{*}.

На зламі індустріальної епохи національній економіці України довелося відкотитися у техніко-технологічному розвитку, зберігши при цьому високий науково-освітній рівень, а отже і основу розвитку людського потенціалу. Таким чином, її економіко-соціогуманітарний простір якби опинився на протилежних кінцях технологічного розлому, який незабаром загрожує перерости в надзвичайно міцний цивілізаційний бар'єр.

Так за різними підрахунками до 30 відсотків робочої сили України нині перебуває за її межами, разом із тим, процес, що триває понад 20 років, жодних позитивних результатів державі не дав. Науковці розвинених країн, які потерпають від надмірного імміграційного тиску, відштовхуючись від офіційних даних досліджують лише легальну трудову міграцію, яка чисельно багатократно менша за нелегальну, спотворюючи в такий спосіб результати своєї наукової діяльності. Вчені країн, що розвиваються, уряди яких бачать в трудовій еміграції вирішення проблеми високого рівня безробіття та інструменту подолання бідності, з позицій політичної доцільності також не розкривають всіх причин, що породжують відтік робочої сили.

У зв'язку з цим поява функціональних досліджень, які відображають методологічні й практичні аспекти розвитку системи міжнародної трудової міграції в умовах тектонічних зсувів світової економіки, є вельми своєчасною і важливою подією в науковому світі.

Монографія складається з п'яти розділів, у яких обґрунтовано теоретико-методологічні аспекти формування міжнародного ринку праці, організаційно-економічний механізм функціонування системи міжнародної трудової міграції, а також запропоновано рекомендації щодо інституційного вдосконалення регулювання міжкраїнного переливу робочої сили.

Перший розділ «Теоретичні та методологічні основи дослідження міжнародної трудової міграції» присвячено характеристиці теоретико-методологічних основ дослідження міжнародної трудової міграції із включенням новаторської компоненти впливу т. з. тектонічних зсувів світової економіки. В процесі розробки авторської методології міжнародної трудової міграції в понятійний обіг було введено термін міграційної лабільності, що володіє конкретизуючою ознакою мотивації.

^{*} Гуменюк Ю.П. Міжнародна трудова міграція: методологічний та організаційний аспекти: монографія / Ю.П. Гуменюк – Тернопіль: THEU, 2013. – 619 с.

Другий розділ «Соціально-економічні механізми функціонування системи міжнародної трудової міграції» охоплює методологічну рефлексію ретроспективи трудової міграції, що, на переконання автора, сприяє виокремленню чинників, які впливають на еволюцію її світової системи. Розглядаючи бідність як мотиваційне середовище трудової міграції, автор вірно звертає увагу на ієрархію потреб людини, що за різних умов спонукають особу до соціального ліфтингу.

Третій розділ «Формування системи трудової міграції в умовах тектонічних зсувів світової економіки: методологічні та прикладні аспекти» рефлексує актуальний стан трудової міграції між різними за рівнем соціально-економічного розвитку країнами. В даному розділі увага автора зосередилася на структурних змінах у світовій економіці, ініціаторами яких виступили інноваційно налаштовані постіндустріальні країни. Оскільки впровадження інформаційних технологій, підвищивши рівень автоматизації суспільного виробництва, зменшить не лише потребу в інкорпорованому культурному капіталі, але й у факторі робоча сила взагалі. З цих позицій автор розглядає країни становлення ринку (БРІКС), як найбільш зацікавленими міжнародними агентами утвердження нового світового економічного порядку, що кардинально вплине на обсяги та напрямки трудової міграції в світі. Цікавим, змістовним та креативним є підрозділ, присвячений методичним рекомендаціям щодо ідентифікації країн перевалочно-транзитної міграції та їх поділ на атрактивні території для факторів виробництва та для робочої сили, які об'єднані розглядаються як вищого та нижчого порядків.

Четвертий розділ «Трудоміграційна політика України в контексті зміни світового економічного порядку» присвячений оцінюванню трендів економічного розвитку України, як векторів її міграційної політики. Автор полемізує з точкою зору тих дослідників, які наголошують на необхідності залучення іноземної робочої сили на тій підставі, що в країні складна демографічна ситуація. Критично аналізується діючий механізм виробництва і впровадження інновацій в практику господарюючих суб'єктів на ринку виробництва товарів (послуг) і ринку праці.

Завершує монографію **п'ятий розділ «Трансформація трудової міграції як рефлексія тектонічних зсувів світової економіки»** в якому розглянуто основні умови та чинники, що викликають трансформацію системи міжнародної трудової міграції. Зокрема автор трактує концепцію сталого розвитку як спосіб, в який економічно розвинені країни намагаються запобігти неконтрольованому та невігідному для них економічному розвитку країн, що розвиваються. Цікавим є також авторське бачення потоків міжнародного туризму та міжнародної трудової міграції, як взаємокомпенсаційної міграції населення планети.

Монографія є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, має наукову і практичну цінність. Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні дисциплін: «Міжнародна економіка», «Економічні проблеми XXI століття», «Світова та економічна інтеграція», «Методологія наукових досліджень», «Стратегічне управління людськими ресурсами», «Економіка праці і соціально-трудові відносини», «Макроекономічні засади аналізу державної політики», «Міжнародне право та структури безпеки» тощо.

Впровадження викладених в монографії пропозицій дозволить вдосконалити регулювання міграційних коридорів, що поєднують Україну з трудоміграційними центрами та депресивними регіонами світу на основі ефективного використання інвестиційного потенціалу країни.

Не зважаючи на певну контрверсійність положень роботи, монографії властива наукова новизна, що свідчить про глибоку обізнаність автора з теоретичними та практичними аспектами перебігу процесів міжнародної трудової міграції та функціонування міжнародного ринку праці. Монографія буде корисною для економістів-міжнародників, працівників сфери зайнятості, а також фахівців, які на науковому та практичному рівнях вирішують питання організації та моніторингу міжнародного руху факторів виробництва.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

Лучик В.Є., Лучик М.В. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Мета. Метою дослідження є діагностика фінансової компоненти економічної безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі в Україні.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети у роботі використано наступні наукові прийоми і методи дослідження: системний, діалектичний, логічний, синергетичний та історичний. Обчислення інтегрального індексу фінансової компоненти економічної безпеки аграрної галузі здійснено методами статистичного аналізу.

Результати дослідження. Обґрунтована доцільність оцінки фінансової компоненти економічної безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі в Україні на основі теоретичних та методологічних засад, відповідних методичних положень, яка розкриває її вклад в динаміку комплексного показника рівня економічної безпеки аграрної галузі.

Наукова новизна полягає в удосконаленні методики визначення показників і порогових значень фінансової безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України, з урахуванням яких повинні визначатися стратегічні пріоритети, будуватися сценарії і прогнози розвитку аграрної галузі.

Практична значущість. Отримані результати дозволяють оцінити платоспроможність і конкурентоспроможність аграрної галузі, фінансову стійкість, ділову активність і рентабельність, забезпечити можливість розширеного відтворення і забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях управління.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека аграрної галузі, показники і порогові значення фінансової компоненти.

Лучик В.Е., Лучик М.В. ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ КОМПОНЕНТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ

Цель. Целью исследования является диагностика финансовой компоненты экономической безопасности субъектов хозяйствования аграрной отрасли в Украине.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели в работе использованы следующие научные приемы и методы исследования: системный, диалектический, логический, синергетический и исторический. Вычисление интегрального индекса финансовой компоненты экономической безопасности аграрной отрасли осуществлено методами статистического анализа.

Результаты исследования. Обоснована целесообразность оценки финансовой компоненты экономической безопасности субъектов хозяйствования аграрной отрасли в Украине на основе теоретических и методологических основ, соответствующих методических положений, раскрывающая ее вклад в динамику комплексного показателя уровня экономической безопасности аграрной отрасли.

Научная новизна заключается в усовершенствовании методики определения показателей и пороговых значений экономической безопасности субъектов хозяйствования аграрной отрасли Украины, с учетом которых должны определяться стратегические приоритеты, строиться сценарии и прогнозы развития аграрной отрасли.

Практическая значимость. Полученные результаты позволяют оценить платежеспособность и конкурентоспособность аграрной отрасли, финансовой устойчивости, деловой активности и рентабельности, обеспечить возможность расширенного воспроизводства и обеспечения экономической безопасности на всех уровнях управления.

Ключевые слова: финансовая безопасность, экономическая безопасность аграрной отрасли, показатели и пороговые значения финансовой компоненты.

Luchyk V., Luchyk M. ESTIMATE OF FINANCIAL COMPONENTS OF ECONOMIC SECURITY FOR BUSINESS ENTITIES OF AGRICULTURAL SECTOR

Purpose. The aim of the study is to diagnose the financial components of economic security entities agricultural sector in Ukraine.

Methodology of research. To achieve this goal in the following applied research techniques and methods: systematic, dialectical, logical, historical and synergistic. Calculate the integral index of the financial components of economic security of the agricultural sector by means of statistical analysis.

Findings. The expediency of assessing the financial components of economic security entities agricultural sector in Ukraine on the basis of theoretical and methodological frameworks relevant teaching positions, which reveals its contribution to the dynamics of the complex index of economic security of the agricultural sector.

Originality. Scientific novelty is to improve the methodology for determining the parameters and thresholds financial security entities agricultural sector of Ukraine, on the basis of which should be formulated strategic priorities, build scenarios and forecasts for the agricultural sector.

Practical value. The obtained results allow to assess the solvency and competitiveness of the agricultural sector, financial stability, business activity and profitability, ensure expanded reproduction and ensuring economic security at all levels of government.

Key words: financial security, economic security of the agricultural sector, indicators and thresholds financial components.

Клокар О.О. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Мета. Аналіз державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні.

Методика дослідження. Методичну основу даного дослідження становить загальнонауковий діалектичний метод пізнання, при якому об'єкт дослідження вивчається як динамічна система в процесі свого розвитку. Формування основних концептуальних напрямів державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації здійснено на основі діалектичного, історичного та системного методів. У процесі вивчення й узагальнення науково-практичних розробок застосовано методи порівняння, аналізу і синтезу, індукції і дедукції. Також дослідження базується на нормативно-правових і господарських документах, розробках науково-дослідних установ та вчених-економістів.

Результати. Визначено економічну суть категорії "державне регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації". Так, вона передбачає систему науково-практичних (нормативно-правових, адміністративних, підприємницьких тощо) заходів щодо комплексного розвитку сільськогосподарської кооперації, які здійснюються спільно державними та приватними інститутами для підвищення ефективності розвитку цього напрямку суспільної діяльності.

Враховуючи вищевказану категорію, нами сформовано основні концептуальні напрями державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації. Так, до них належать: мінімальний, помірний, значний та тотальний державний вплив. Кожен з них характеризується ступенем втручання, регламентації та контролю діяльності кооперативних організацій, їх підзвітністю органам державної виконавчої влади.

Наукова новизна. Виявлено, обґрунтовано та проаналізовано основні концептуальні напрями державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації України в контексті реформування соціально-економічних відносин в аграрному секторі економіки (трансформація ключових векторів і засад розвитку сільських територій).

Практична значущість. Досягнуті результати дослідження є базою для вивчення і практичного розв'язання проблеми ефективного розвитку сільськогосподарської кооперації та забезпечення зайнятості аграріїв в цілому. Даний підхід передбачає передусім забезпечення ефективного розвитку всіх видів і напрямів сільськогосподарської кооперації (виробничих – прибуткових і обслуговуючих – не прибуткових кооперативів).

Ключові слова: кооператив, член кооперативу, сільськогосподарська кооперація, державне регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації, аграрний сектор економіки.

Клокар О.А. ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ КООПЕРАЦИИ В УКРАИНЕ

Цель. Анализ государственного регулирования развития сельскохозяйственной кооперации в Украине.

Методика исследования. Методическую основу данного исследования составляет общенаучный диалектический метод познания, при котором объект исследования изучается как динамическая система в процессе своего развития. Формирование основных концептуальных направлений государственной регуляции развития сельскохозяйственной кооперации осуществлено на основе диалектического, исторического и системного методов. В процессе изучения и обобщения научно-практических разработок применены методы сравнения, анализа и синтеза, индукции и дедукции. Также исследование базируется на нормативно-правовых и хозяйственных документах, разработках научно-исследовательских учреждений и ученых-экономистов.

Результаты. Определенно экономическую суть категории "государственное регулирование развития сельскохозяйственной кооперации". Так, она предусматривает систему научно-практических (нормативно-правовых, административных, предпринимательских и тому подобное) мероприятий по комплексному развитию сельскохозяйственной кооперации, которые осуществляются совместно государственными и частными институтами для повышения эффективности развития этого направления общественной деятельности.

Учитывая вышеуказанную категорию, нами сформированы основные концептуальные направления государственного регулирования развития сельскохозяйственной кооперации. Так, к ним принадлежат: минимальное, умеренное, значительное и тотальное государственное влияние. Каждый из них характеризуется степенью вмешательства, регламентации и контроля деятельности кооперативных организаций, их подотчетностью органам государственной исполнительной власти.

Научная новизна. Обнаружено, обоснованно и проанализировано основные концептуальные направления государственного регулирования развития сельскохозяйственной кооперации Украины в контексте реформирования социально-экономических отношений в аграрном секторе экономики (трансформация ключевых векторов и принципов развития сельских территорий).

Практическая значимость. Достигнутые результаты исследования являются базой для изучения и практического решения проблемы эффективного развития сельскохозяйственной кооперации и обеспечения занятости аграриев в целом. Данный подход предусматривает, прежде всего, обеспечение эффективного развития всех видов и направлений сельскохозяйственной кооперации (производственных – прибыльных и обслуживающих – не прибыльных кооперативов).

Ключевые слова: кооператив, член кооператива, сельскохозяйственная кооперация, государственное регулирование развития сельскохозяйственной кооперации, аграрный сектор экономики.

Klokar O.O. STATE REGULATION OF AGRICULTURAL COOPERATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

Purpose. Analysis of state regulation of agricultural cooperatives' development in Ukraine.

Methodology of research. Methodological basis of this study is dialectical method of cognition, in which the object of the research is studied as a dynamic system in the process of its development. Formation of the major conceptual areas of state regulation of agricultural cooperation is based on the dialectical, historical and systematic methods. In the process of the study and synthesis of scientific and practical research, the methods of comparison, analysis and synthesis, induction and deduction are used. Also, the study is based on the legal, regulatory and economic instruments, research of scientific institutions and academic economists.

Findings. The economic essence of the category "state regulation of agricultural cooperation" is determined. Thus, it provides a system of theoretical and practical (legal, administrative, business, etc.) measures for the integrated development of agricultural cooperation, carried out by public and private institutions jointly to improve the development of this area of social activity.

Taken into account the above mentioned category we formed the main conceptual areas of state regulation of agricultural cooperatives' development. So, these areas include: minimal, moderate, significant, and total state influence. Each of them is characterized by the degree of intervention, regulation and control of cooperative organizations' activity and their accountability to the state executive authorities.

Originality. It was found, proved and analyzed the main conceptual areas of the state regulation of agricultural cooperatives' development in Ukraine during the reforming process of the social and economic relations in the agricultural sector (transformation of the key ways and principles of rural areas' development).

Practical value. The achieved results of the study are the basis for the study and practical solution of the problem of effective development of agricultural cooperatives and farmers' employment in general. This approach is, first of all, to ensure the effective development of all areas and types of agricultural cooperation (production – profitable and service – not profitable cooperatives).

Key words: cooperative, a member of the cooperative, agricultural cooperatives, state regulation of agricultural cooperatives' development, the agricultural sector of economy.

Кісіль М.І. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАВДАННЯ ЩОДО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Мета. Метою статті є висвітлення результатів наукових досліджень оцінки сучасних викликів, стратегічних пріоритетів і завдань щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства на період до 2020 року.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вчених, нормативні та законодавчі акти України з питань інвестиційного забезпечення. В процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний (для виявлення сутності інвестиційного забезпечення як економічної категорії), монографічний (при вивченні особливостей розвитку інвестиційної сфери й основних принципів її регулювання), балансовий (при оцінці інвестиційної привабливості), системного аналізу (при дослідженні можливостей удосконалення інвестиційного забезпечення), моделювання і прогнозування – з метою визначення основних напрямів вдосконалення інноваційно-інвестиційного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств.

Результати. Визначено обсяги інвестицій для задоволення потреб аграрного сектору економіки. Розроблено концептуальні підходи щодо ефективного інвестиційного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, а також створення інституційних умов для підтримки та активізації інвестиційної діяльності усіх суб'єктів господарювання в галузі. Обґрунтовано стратегію інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства.

Наукова новизна полягає у визначенні теоретичних положень та виробленні концептуального підходу щодо стратегії інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства за усіма їх напрямками в обсягах, достатніх для повного задоволення потреб галузі, досягнення умов ефективності, а також створення інституційних умов для підтримки та активізації інвестиційної діяльності усіх суб'єктів господарювання в галузі.

Практична значущість. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо вдосконалення інвестиційного забезпечення виробничої діяльності як умови ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційне забезпечення, виробнича діяльність, сільськогосподарські підприємства, ефективність, стратегія розвитку.

Кисиль М.И. СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ, СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ И ЗАДАЧИ ПО ИНВЕСТИЦИОННОМУ ОБЕСПЕЧЕНИЮ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Цель. Целью статьи является освещение результатов научных исследований оценки современных вызовов, стратегических приоритетов и задач по инвестиционному обеспечению развития сельского хозяйства на период до 2020 года.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются фундаментальные положения современной экономической теории, научные труды ученых, нормативные и законодательные акты Украины по вопросам инвестиционного обеспечения. В процессе исследования использовались следующие методы: абстрактно – логический (для выявления сущности инвестиционного обеспечения как экономической категории), монографический (при изучении особенностей развития инвестиционной сферы и основных принципов ее регулирования), балансовая (при оценке инвестиционной привлекательности), системного анализа (при исследовании возможностей усовершенствования инвестиционного обеспечения), моделирования и прогнозирования – с целью определения основных направлений совершенствования инновационно – инвестиционного обеспечения производственной деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Результаты. Определены объемы инвестиций для удовлетворения потребностей аграрного сектора экономики. Разработаны концептуальные подходы по эффективному инвестиционному обеспечению производственной деятельности сельскохозяйственных предприятий, а также создание институциональных условий для поддержки и активизации инвестиционной деятельности всех субъектов хозяйствования в отрасли. Обоснована стратегия инвестиционного обеспечения развития сельского хозяйства.

Научная новизна заключается в определении теоретических положений и выработке концептуального подхода к стратегии инвестиционного обеспечения развития сельского хозяйства по всем их направлениям в объемах, достаточных для полного удовлетворения потребностей отрасли, создание условий эффективности, а также создание институциональных условий для поддержки и активизации инвестиционной деятельности всех субъектов ведения хозяйства в области.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования являются основой для решения практических проблем по совершенствованию инвестиционного обеспечения производственной деятельности как условия эффективного функционирования сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционное обеспечение, производственная деятельность, сельскохозяйственные предприятия, эффективность, стратегия развития.

Kisil M.I. CURRENT CHALLENGES, STRATEGIC PRIORITIES AND TASKS REGARDING INVESTMENT SUPPORT OF THE AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Purpose. The aim of the article is to highlight the results of scientific studies to assess current challenges, strategic priorities and tasks regarding investment support of agricultural development for the period till 2020.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the research is fundamental provisions of modern economic theory, scholars' scientific works, normative and legislative acts of Ukraine on issues of investment support. The following methods were used in the process of research: abstract and logical (to identify the nature of investment support as economic category); monographic (in studying the peculiarities of the investment sphere development and basic principles of regulation); balance method (in the evaluation of investment attractiveness); systems analysis (in studying the opportunities for improvement of investment support); modeling and forecasting – to determine the main directions of improving the innovative and investment support of production activity of agricultural enterprises.

Findings. It has been determined the amounts of investments to satisfy the needs of the agrarian sector of economy. The conceptual approaches for effective investment support of production activity of agricultural enterprises have been developed and also the creation of institutional conditions for maintaining and intensification of investment activity of all business entities in the industry. It has been substantiated the strategy of investment support of agricultural development.

Originality. Scientific novelty lies in defining the theoretical propositions and developing a conceptual approach to the strategy of investment ensuring the development of agriculture in all their areas in volumes sufficient for satisfy the needs industry, achieving conditions of effectiveness and creation of institutional conditions to support and stimulate the investment activity of all business entities in the industry.

Practical value. The obtained research results are the basis for solving the practical problems of improving the investment ensuring of industrial activity as a condition of effective functioning of agricultural enterprises.

Key words: investments, investment activity, investment support, production activity, agricultural enterprises, efficiency, strategy of development.

Федун І.Л. АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ НА ПЛАТФОРМІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ

Мета. Метою статті є розгляд можливостей активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на підґрунті кластерного підходу та визначення чинників, які негативно впливають на формування агропромислових кластерів, дослідження основних їх характеристик, комбінація яких може визначати вибір певної кластерної стратегії.

Методика дослідження. В процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи, зокрема: методи теоретичного узагальнення – для дослідження теоретичних основ та існуючих концепцій інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на платформі кластерного підходу; системний підхід – для обґрунтування інноваційних організаційних моделей розвитку агропромислового виробництва; методи аналізу і синтезу – для виявлення конкурентних переваг кластерних стратегій, які сприяють конкурентоспроможності аграрної економіки.

Результат. Обґрунтовано доцільність і напрями створення кластерів в агропромисловому виробництві для підвищенні конкурентоспроможності агропромислових підприємств та їх продукції. Визначені пріоритетні завдання кластерних об'єднань. Сформовано стратегічну мету агропромислового кластеру, суть якої полягає у виробництві конкурентоспроможної продукції світового рівня. Охарактеризовано складові елементи проведення кластерної стратегії в агропромисловому виробництві.

Наукова новизна. Використано комплексний підхід до обґрунтування напрямів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на платформі кластерного підходу. **Практична цінність.** Отримані результати дослідження направлені на вирішення проблеми інноваційно-інвестиційного забезпечення діяльності підприємств агропромислового виробництва. Вони можуть бути використані в процесі формування агропромислових кластерів.

Ключові слова: агропромислове виробництво, інноваційно-інвестиційна діяльність, кластери, ефективність конкурентоспроможності.

Федун И.Л. АКТИВИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ НА ПЛАТФОРМЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА

Цель. Целью статьи является рассмотрение возможностей активизации инновационно - инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве на основе кластерного подхода и определение факторов,

які негативно впливають на формування агропромислових кластерів, дослідження основних їх характеристик, комбінація яких може визначати вибір певної кластерної стратегії.

Методика дослідження. В процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи, зокрема: методи теоретичного узагальнення - для дослідження теоретичних основ і існуючих концепцій інноваційно - інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на платформі кластерного підходу, системний підхід - для обґрунтування інноваційних організаційних моделей розвитку агропромислового виробництва, методи аналізу і синтезу - для виявлення конкурентних переваг кластерних стратегій, які сприяють конкурентоспроможності аграрної економіки.

Результат. Обґрунтовано доцільність і напрями створення кластерів в агропромисловому виробництві для підвищення конкурентоспроможності агропромислових підприємств і їх продукції. Визначені пріоритетні завдання кластерних об'єднань. Сформульовано стратегічну мету агропромислового кластера, суть якої полягає в виробництві конкурентоспроможної продукції світового рівня. Охарактеризовано складові елементи проведення кластерної стратегії в агропромисловому виробництві.

Наукова новизна. Використано комплексний підхід до обґрунтування напрямків активізації інноваційно - інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на платформі кластерного підходу.

Практична цінність. Отримані результати дослідження спрямовані на вирішення проблеми інноваційно - інвестиційного забезпечення діяльності підприємств агропромислового виробництва. Вони можуть бути використані в процесі формування агропромислових кластерів.

Ключові слова: агропромислове виробництво, інноваційно - інвестиційна діяльність, кластери, ефективність конкурентоспроможності.

Fedun I.L. ENHANCING OF INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITY IN THE AGRIBUSINESS UNDER THE CLUSTER APPROACH

Purpose. The aim of the article is to examine the possibilities of intensification of innovation and investment activity in agricultural production on the basis of the cluster approach and determination of factors that negatively affect on the formation of agricultural clusters, the study of their main characteristics, the combination of which can determine the choice of a particular cluster strategy.

Methodology of research. The following general scientific methods were used in the research process, including: methods of theoretical generalization – to study the theoretical foundations and existing concepts of innovation and investment activity in agricultural production on the platform of the cluster approach; systematic approach – to substantiate the innovative organizational models of the development of agricultural production; methods of analysis and synthesis – to identify the competitive advantages of cluster strategies that contribute to the competitiveness of agrarian economy.

Findings. Expediency and directions of creation the clusters in agricultural production to improve competitiveness of agricultural enterprises and their products have been substantiated. Priority tasks of cluster associations have been defined. The strategic aim of agricultural cluster, which is based on the production of competitive products of the world level, has been formed. The constituent elements of cluster strategy in agricultural production have been characterized.

Originality. The integrated approach to the substantiation of the directions of intensification of innovation and investment activity in agricultural production on the platform of the cluster approach was used.

Practical value. The obtained results of research directed to solving the problem of innovation and investment maintenance of enterprise activity of agricultural production. They can be used in the process of formation of agricultural clusters.

Key words: agricultural production, innovation and investment activity, clusters, effectiveness, competitiveness.

Конотоп Г.О. ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ФІНАНСУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІК

Мета. Метою статті є пошук принципів підвищення ефективності залучення зовнішнього фінансування в умовах трансформаційних перетворень.

Методика дослідження. В ході проведеного дослідження використовувалася ціла низка теоретичних методів наукового пізнання: аналіз та синтез, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення, аксіоматичний метод та ін. Зазначені вище методи використовувалися для дослідження та аналізу існуючих в Україні економічних умов залучення зовнішнього фінансування, а також для визначення основних принципів вдосконалення механізмів імпорту інвестицій.

Результати. Встановлено, що ефективність залучення зовнішнього фінансування напряму залежить від розвитку інституційного середовища, при чому акцент має робитися не на пошуку оптимальних інститутів, а на створенні ринкових умов, які в свою чергу призведуть до виникнення інститутів, що відповідатимуть економічним реаліям у конкретний момент часу.

Визначено, що основними умовами стабілізації та поліпшення інвестиційного клімату в країні є мінімізація політичних та економічних ризиків потенційних інвесторів та стабілізація валютного курсу національної валюти.

Визнано доцільною інституційна інтеграція України у європейську та світову економічні системи.

Наукова новизна. Використано комплексний підхід до пошуку принципів підвищення ефективності залучення зовнішнього фінансування в умовах трансформаційних перетворень.

Практична значущість. Отримані результати дослідження можуть бути використані в роботі фінансових органів для аналізу і прогнозування фінансової та інвестиційної діяльності країни.

Ключові слова: інституційне середовище, трансформаційна економіка, залучення зовнішнього фінансування.

Конотоп Г.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТИТУЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ВНЕШНЕГО ФИНАНСИРОВАНИЯ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ЭКОНОМИК

Цель. Целью статьи является поиск принципов повышения эффективности привлечения внешнего финансирования в условиях трансформационных преобразований.

Методика исследования. В ходе проведенного исследования использовалась целый ряд теоретических методов научного познания: анализ и синтез, индукция и дедукция, сравнение, классификация, обобщение, аксиоматический метод и др. Указанные выше методы использовались для исследования и анализа существующих в Украине экономических условий привлечения внешнего финансирования, а также для определения основных принципов совершенствования механизмов импорта инвестиций.

Результаты. Установлено, что эффективность привлечения внешнего финансирования напрямую зависит от развития институциональной среды, причем акцент должен делаться не на поиске оптимальных институтов, а на создании рыночных условий, которые, в свою очередь, приведут к возникновению институтов, отвечающих экономическим реалиям в конкретный момент времени.

Определено, что основными условиями стабилизации и улучшения инвестиционного климата в стране является минимизация политических и экономических рисков потенциальных инвесторов и стабилизация валютного курса гривны.

Признана целесообразной институциональная интеграция Украины в европейскую и мировую экономические системы.

Научная новизна. Использован комплексный подход к поиску принципов повышения эффективности привлечения внешнего финансирования в условиях трансформационных преобразований.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования могут быть использованы в работе финансовых органов для анализа и прогнозирования финансовой и инвестиционной деятельности страны.

Ключевые слова: институциональная среда, трансформационная экономика, привлечение внешнего финансирования.

Konotop H.O. IMPROVEMENT OF THE INSTITUTIONAL MECHANISMS OF EXTERNAL FUNDING FOR TRANSITIONAL ECONOMIES

Purpose. The aim of the paper is to find principles of improving the efficiency of external financing in terms of transformations.

Methodology of research. During the study it was used a number of theoretical methods of scientific knowledge: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization, axiomatic method and others. The above methods were used to study and analyze the existing economic conditions in Ukraine to attract external funding and to determine the basic principles of improving mechanisms for import of investment.

Findings.. It was established that the efficiency of external financing depends on the development of the institutional environment with the emphasis should not be made to find optimal institutions and the creation of market conditions, which in turn will lead to the emergence of institutions that meet the economic realities of a particular time.

It was determined that the basic conditions stabilize and improve the investment climate in the country. It minimizes the political and economic risks for potential investors and stabilizes the exchange rate of the national currency.

The appropriate institutional integration of Ukraine into the European and world economies is considered.

Originality. An integrated approach to improve the efficiency of search principles to external financing in terms of transformations was used.

Practical value.. These results can be used in the work of financial analysis and forecasting financial and investment activities of the country.

Key words: institutional environment, transitional economy, external financing.

Стельмашук А.М. ВІДТВОРЕННЯ ТА ІНТЕНСИФІКАЦІЯ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В АГРАРНИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Мета. Метою статті є обґрунтування напрямів відтворення та інтенсифікації молочного скотарства в аграрних господарствах різних розмірів і організаційно-правових форм.

Методика. В процесі дослідження використовувались: загальнонаукові методи, зокрема: методи теоретичного узагальнення – для дослідження теоретичних основ інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та обґрунтування сутності інтенсифікації молочного скотарства; системний підхід – для обґрунтування раціонального поєднання екстенсивних та інтенсивних напрямів стратегічного розвитку молочної галузі; спеціальні методи економіко-статистичного дослідження для визначення динаміки розвитку підприємств молочного скотарства, проведення структурного аналізу існуючих розмірів молочних господарств; методів систематизації та прогнозування – для визначення стратегії розвитку молочних господарств.

Результат. Обґрунтовано сутність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, зокрема, інтенсифікації молочного скотарства. Визначено основні напрями інтенсифікації молочної галузі, які пов'язані з поліпшенням племінної роботи, виведення нових, продуктивніших порід худоби, підвищення її продуктивності за рахунок покращання годівлі худоби, впровадження прогресивних способів відтворення стада і прискорення його обороту. Встановлено параметри стратегічного розвитку молочного скотарства.

Наукова новизна. Використано системний підхід до обґрунтування напрямів інтенсифікації молочного скотарства і визначення стратегії підвищення її ефективності.

Практична цінність. Отримані результати дослідження направлені на забезпечення раціонального поєднання екстенсивного та інтенсивного розвитку молочного скотарства. Вони можуть бути використані для впровадження в господарствах молочного напрямку.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, молочне скотарство, інтенсифікація виробництва, ефективність.

Стельмашук А.М. ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ И ИНТЕНСИФИКАЦИЯ МОЛОЧНОГО СКОТОВОДСТВА В АГРАРНЫХ ХОЗЯЙСТВАХ

Цель. Целью статьи является обоснование направлений воспроизводства и интенсификации молочного скотоводства в аграрных хозяйствах разных размеров и организационно - правовых форм.

Методика. В процессе исследования использовались: общенаучные методы, в частности: методы теоретического обобщения - для исследования теоретических основ интенсификации сельскохозяйственного производства и обоснование сущности интенсификации молочного скотоводства; системный подход - для обоснования рационального сочетания экстенсивных и интенсивных направлений стратегического развития молочной отрасли, специальные методы экономико-статистического исследования для определения динамики развития предприятий молочного скотоводства, проведения структурного анализа существующих размеров молочных хозяйств; методов систематизации и прогнозирования - для определения стратегии развития молочных хозяйств.

Результат. Обосновано сущность интенсификации сельскохозяйственного производства, в частности, интенсификации молочного скотоводства. Определены основные направления интенсификации молочной отрасли, которые связаны с улучшением племенной работы, вывода новых, продуктивных пород скота, повышения его производительности за счет улучшения кормления скота, внедрение прогрессивных способов воспроизводства стада и ускорения его оборота. Установлены параметры стратегического развития молочного скотоводства.

Научная новизна. Использован системный подход к обоснованию направлений интенсификации молочного скотоводства и определения стратегии повышения ее эффективности.

Практическая ценность. Полученные результаты исследования направлены на обеспечение рационального сочетания экстенсивного и интенсивного развития молочного скотоводства. Они могут быть использованы для внедрения в хозяйствах молочного направления.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, молочное скотоводство, интенсификация производства, эффективность.

Stelmashchuk A.M. REPRODUCTION AND INTENSIFICATION OF DAIRY CATTLE BREEDING IN THE AGRARIAN FARMS

Purpose. The aim of the article is to substantiate the directions of reproduction and intensification of dairy cattle breeding in agrarian farms of different sizes and organizational and legal forms.

Methodology of research. General scientific methods were used in the process of research, in particular: methods of theoretical generalization – to study the theoretical foundations of the intensification of agricultural production and to substantiate the essence intensification of dairy cattle breeding; systematic approach – to substantiate rational combination of extensive and intensive directions of strategic development of the dairy industry; special methods of economic and statistical research to determine the dynamics of development the enterprises of dairy cattle breeding, conducting the structural analysis of the existing dimensions of dairy farms; methods of systematization and forecasting – to determine the development strategies of dairy farms.

Findings. The essence of intensification of agricultural production, in particular, the intensification of dairy cattle breeding has been substantiated. The basic directions of intensification of the dairy industry, that are associated with the improvement of breeding work, the development of new, more productive breeds of cattle, increasing its productivity by improving livestock feeding, the introduction of progressive methods of herd reproduction and accelerate its turnover has been determined. Parameters of strategic development of dairy cattle breeding have been established.

Originality. The systematic approach to the substantiation directions of intensification of dairy cattle breeding and determination the strategy to increase its efficiency was used.

Practical value. The obtained results of research are directed at providing a rational combination of extensive and intensive development of dairy cattle breeding. These results can be used for implementation in dairy farms.

Key words: agricultural enterprises, dairy cattle breeding, intensification of production, effectiveness.

Баглей Р.Р. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОРПОРАЦІЙ

Мета. Метою статті є узагальнення наукових підходів до визначення сутності корпорації як суб'єкта економічних відносин.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативні та законодавчі акти України з питань становлення корпоративного сектору. У процесі дослідження застосовувались наступні методи: аналізу і синтезу – для вивчення об'єкта і предмета дослідження; графічний – для наочного відображення зв'язків між досліджуваними показниками; абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формулювання висновків); конструктивний та експериментальний (удосконалення системи управління корпораціями). Методи

системного аналізу й логічних узагальнень, синергетичний підхід використані в процесі аналізу сутності й економічного змісту категорій "корпорація", а також при обґрунтуванні механізму активізації процесу корпоратизації в національній економіці України.

Результати. Встановлено закономірність забезпечення ефективності корпоративного управління на вітчизняних підприємствах, виявлено і систематизовано домінуючі складові впливу на формування і розвиток корпорацій в Україні. Обґрунтовано положення теорії ефективності корпоративного управління, в результаті чого визначено, що удосконалення організації корпоративних відносин є основою забезпечення ефективного функціонування корпорації.

Наукова новизна полягає у розвитку теоретичних положень та виробленні концептуального підходу щодо теоретичного осмислення розуміння поняття "корпорація" як організаційної форми, сутність якої відображає мету, завдання та структуру об'єднання учасників корпоративних відносин, а також корпоративного управління як способу забезпечення врахування і захисту інтересів інвесторів.

Практична значущість. Одержані результати є підґрунтям для вирішення практичних проблем корпоративного управління на вітчизняних підприємствах. Виявлені тенденції дозволяють сформулювати інституційні особливості присвоєння доданої вартості в корпорації, що дасть змогу ефективно керувати фінансовою складовою процесу розширеного відтворення групи підприємств.

Ключові слова: корпорація, акціонерне товариство, корпоративне управління, корпоративний процес, товариство, власність, економічна система.

Баглей Р.Р. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ КОРПОРАЦИЙ

Цель. Целью статьи является обобщение научных подходов к определению сущности корпорации как субъекта экономических отношений.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются фундаментальные положения современной экономической теории, научные труды отечественных и зарубежных ученых, нормативные и законодательные акты Украины по вопросам становления корпоративного сектора. В процессе исследования применялись следующие методы: анализа и синтеза – для изучения объекта и предмета исследования; графический – для наглядного отображения связей между исследуемыми показателями; абстрактно – логический (теоретические обобщения и формулирование выводов) конструктивный и экспериментальный (усовершенствование системы управления корпорациями). Методы системного анализа и логических обобщений, синергетический подход использованы в процессе анализа сущности и экономического содержания категорий "корпорация", а также при обосновании механизма активизации процесса корпоратизации в национальной экономике Украины.

Результаты. Установлена закономерность обеспечения эффективности корпоративного управления на отечественных предприятиях, выявлены и систематизированы доминанты влияния на формирование и развитие корпораций в Украине. Обосновано положение теории эффективности корпоративного управления, в результате чего определено, что совершенствование организации корпоративных отношений является основой обеспечения эффективного функционирования корпорации.

Научная новизна заключается в развитии теоретических положений и выработке концептуального подхода к теоретическому осмыслению понимания понятия "корпорация" как организационной формы, сущность которой отражает цель, задачи и структуру объединения участников корпоративных отношений, а также корпоративного управления как способа обеспечения учета и защиты интересов инвесторов.

Практическая значимость. Полученные результаты являются основой для решения практических проблем корпоративного управления на отечественных предприятиях. Выявленные тенденции позволяют сформулировать институциональные особенности присвоения добавленной стоимости в корпорации, что позволит эффективно управлять финансовой составляющей процесса расширенного воспроизводства группы предприятий.

Ключевые слова: корпорация, акционерное общество, корпоративное управление, корпоративный процесс, общество, собственность, экономическая система.

Bahlei R.R. THEORETICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF CORPORATIONS

Purpose. The aim of the article is to summarize the scientific approach to defining the essence of the corporation as a subject of the economic relationship.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the research is fundamental provisions of modern economic theory, scientific works of domestic and foreign scientists, normative and legislative acts of Ukraine concerning establishment of the corporate sector.

During the research were applied the following methods: analysis and synthesis – to study the object and subject of the study; graphic – for a visual display of relationships between the studied indicators, abstract and logical (theoretical generalizations and formulation of conclusions); constructive and experimental (improvement of the management system by the corporations).

Methods of systems analysis and logical generalizations, synergistic approach were used in the analysis of the essence and economic content of categories "corporation", as well as in substantiation the mechanism of intensify the process of corporatization in the national economy of Ukraine.

Findings. It has been established pattern of the ensuring the effectiveness of corporate management on the domestic enterprises, identified and systematized the dominant of components of the influence on the formation and development of corporations in Ukraine. It has been substantiated the theory of corporate governance efficiency, resulting in determined that the improvement of corporate relations are the basis of ensuring the effective functioning of the corporation.

Originality. Scientific novelty lies in the development of theoretical propositions and developing of the conceptual approach regarding the theoretical comprehension understanding of the term "corporation" as an organizational form, the

essence of which reflects the goals, tasks and structure of the association of the corporate relations participants and corporate management as a means of ensuring consideration and investor protection.

Practical value. The obtained results are the basis for solving practical problems of corporate management on the domestic enterprises. The detected tendencies allow formulating institutional arrangements of assignment of value added in the corporation that will enable to manage effectively the financial component of the process of expanded reproduction of the group of enterprises.

Key words: corporation, joint stock company, corporate management, corporate process, partnership, property, economic system.

Скриль В.В., Лыба К.С. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Мета. Метою статті є здійснення аналізу основних методик оцінки інвестиційної привабливості підприємства та виявлення їх недосконалості.

Методика дослідження. Під час дослідження використовувалися різноманітні сучасні наукові методи дослідження. При дослідженні використовувалися абсолютні та порівняльні методи визначення привабливості підприємства. Узагальнення інформаційних та літературних джерел для вивчення досвіду визначення інвестиційної привабливості підприємств. За для порівняння методик визначення інвестиційної привабливості – метод суми коефіцієнтів та матричний метод.

Результати. Здійснено оцінку інвестиційної привабливості ПАТ «Полтавакондитер» та розроблено пропозицій щодо її вдосконалення в сучасних умовах. Проаналізовано міжнародну практику оцінки інвестиційної привабливості підприємств. Визначено, що для об'єктивного відображення діяльності підприємства необхідно враховувати не лише її фінансові показники. Виявлено, що існує нагальна потреба щодо координації у проведенні оцінки інвестиційної привабливості підприємства з врахуванням не лише фінансових показників. Запропоновано проведення розрахунку інвестиційної привабливості за допомогою рейтингової оцінки та матричної оцінки інвестиційної привабливості підприємства, що аналізується.

Наукова новизна. Доведено, що на фоні позитивної динаміки розвитку ПАТ «Полтавакондитер» йому притаманні певні проблеми, які мають негативний вплив на подальший розвиток. Обґрунтовано, що при виконанні таких умов, як обмеженість кількісних індикативних показників; використання лише даних публічної бухгалтерської і статистичної звітності, мінімізація використання внутрішньої інформації; здійснення рейтингової оцінки діяльності підприємства можливо як стосовно інших господарюючих суб'єктів, так і в часі дасть можливість здійснити комплексний підхід до визначення інвестиційної привабливості підприємства.

Практична значущість. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих у статті теоретичних та практичних розробок щодо визначення інвестиційної привабливості підприємства. Обґрунтована ефективність використання декількох методик визначення інвестиційної привабливості. Сформульована низка пропозицій з яко сприятиме об'єктивному аналізу щодо діяльності підприємства.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, підприємство, інвестор, інвестиційний проект, метод суми коефіцієнтів, матричний метод, фінансові показники.

Скрыль В.В., Лыба К.С. ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Цель. Целью статьи является осуществление анализа основных методик оценки инвестиционной привлекательности предприятия и выявление их несовершенства.

Методика исследования. В ходе исследования использовались разнообразные современные научные методы исследования, абсолютные и сравнительные методы определения привлекательности предприятия. Обобщение информационных и литературных источников для изучения опыта определения инвестиционной привлекательности предприятий. Для сравнения методик определения инвестиционной привлекательности были использованы метод суммы коэффициентов и матричный метод.

Результаты. Осуществлена оценка инвестиционной привлекательности ОАО «Полтавакондитер» и разработаны предложения по ее совершенствованию в современных условиях. Проанализировано международную практику оценки инвестиционной привлекательности предприятий. Определено, что для объективного отражения деятельности предприятия необходимо учитывать не только ее финансовые показатели. Виявлено, что существует насущная необходимость по координации в проведении оценки инвестиционной привлекательности предприятия с учетом не только финансовых показателей. Предложено проведение расчета инвестиционной привлекательности с помощью рейтинговой оценки и матричной оценки инвестиционной привлекательности анализируемого.

Научная новизна. Доказано, что на фоне положительной динамики развития ОАО «Полтавакондитер» ему присущи определенные проблемы, которые негативно влияют на дальнейшее развитие. Обосновано, что при выполнении таких условий, как ограниченность количественных индикативных показателей, использование только данных бухгалтерской и статистической отчетности, минимизация использования внутренней информации, осуществление рейтинговой оценки деятельности предприятия возможно как в отношении других действующих субъектов, так и во времени позволит осуществить комплексный подход к определению инвестиционной привлекательности предприятия.

Практическая значимость. Практическое значение полученных результатов заключается в возможности использования предложенных в статье теоретических и практических разработок по определению инвестиционной привлекательности предприятия. Обоснована эффективность использования нескольких

методик определения инвестиционной привлекательности. Сформулировано ряд предложений по способствованию объективному анализу деятельности предприятия.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, предприятие, инвестор, инвестиционный проект, метод суммы коэффициентов, матричный метод, финансовые показатели.

Skrul V.V., Lyba K.S. THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS EVALUATION ENTERPRISES OF UKRAINE

Purpose. The article aims to analyze the main methods the investment attractiveness evaluation enterprises and identify their imperfections.

Methodology of research. During the study used a variety of modern scientific methods. There was used absolute and comparative methods for determining attractiveness in the study. Moreover, it used summary of information and literature to explore the experience in definition of investment attractiveness enterprises. In order to compare methods for determining the investment attractiveness, it based on sum coefficients method and matrix method.

Findings. It assessed the investment attractiveness in PJSC "Poltavakonditer" and developed proposals for its improvement in modern conditions. It analyzed the international practice of investment attractiveness evaluation enterprises. It was determined that an objective reflection of the company must consider not only on its financial performance. It should calculate the investment attractiveness with using a rating evaluation and matrix method.

Originality. It proved even though positive dynamics of PJSC "Poltavakonditer" it conveys some problems. According to conditions as the limitations of quantitative parameters indicative; using only data of public accounting and statistical reporting; minimizing the use of inside information; the opportunity of implementation company rate will make it possible to execute a comprehensive approach of definition investment attractiveness.

Practical value. The practical significance of the results is the possibility of using proposed theoretical and practical developments concerned the definition of investment attractiveness. It justified the effectiveness of using multiple methods in determining attractiveness. It formulated series proposals that will contribute to an objective analysis in the enterprise.

Key words: investment attractiveness, enterprise, investor, investment project, sum coefficients method, matrix method, financial performance.

Рябикіна О.Г. ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Мета. Удосконалення управління процесами формування та розвитку ТТБ на засадах нових підходів до оцінювання ефективності відтворювальних процесів, які враховуватимуть галузеві особливості.

Методика дослідження. В процесі дослідження використано систему статистичних, економічних та інших методів і підходів. Зокрема, при обґрунтуванні показника ефективності технології виробництва використовувався логічний підхід та економіко-математичний метод дослідження. При оцінці ефективності альтернативних варіантів оновлення техніко-технологічної бази підприємства на інноваційній основі застосовувався метод порівняння і економічного аналізу. При аналізі альтернативних проектів оновлення ТТБ використовувалися динамічні методи, засновані переважно на дисконтуванні грошових потоків, що утворюються в ході реалізації проекту.

Результати. Визнано доцільним розраховувати рентабельність технічних елементів ТТБ підприємства за прибутком від операційної діяльності. До системи показників ефективності використання технічних елементів ТТБ підприємства слід включати загальні та часткові (екстенсивного та інтенсивного використання техніки) показники оцінки.

Запропоновано використовувати показник ефективності технології виробництва як відношення кінцевого результату функціонування ТТБ підприємства до вартості його технологічної складової, а також коефіцієнт технологічного оснащення виробництва, який відображає витрати на розвиток технології, необхідні для забезпечення досягнення бажаного кінцевого результату функціонування підприємства.

Встановлено, що оцінка ефективності будь-якого з альтернативних варіантів оновлення ТТБ підприємства на інноваційній основі повинна базуватися на наступних основних методологічних принципах: поєднання технічного аналізу з соціальним, ринковим, економічним; зіставлення витрат і результатів запропонованих проектів оновлення з урахуванням зміни цінності грошей у часі; врахування ризиків, пов'язаних з розробкою (купівлею) та впровадженням нового технологічного процесу.

Наукова новизна. Удосконалено методичний підхід до оцінювання ефективності формування й розвитку ТТБ та її впливу на результативність діяльності підприємства, що на відміну від існуючого методу ґрунтується на комплексній системі показників, диференційованих за технічною та технологічною складовими.

Практична значущість. Отримані результати дослідження сприяють можливості розрахунку узагальнюючого показника – інтегрального рівня ТТБ, що дозволяє встановити рівень збалансованості складових ТТБ та є інформаційним базисом для вибору стратегії технологічного розвитку, ключовим індикатором ефективності управління.

Ключові слова: підприємство, техніко-технологічна база, формування й розвиток, ефективність, система показників, узагальнюючий показник.

Рябикина Е.Г. ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ТЕХНИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ БАЗЫ И ЕЕ ВЛИЯНИЯ НА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Цель. Усовершенствование управления процессами формирования и развития ТТБ на основе новых подходов к оцениванию эффективности процессов воспроизводства, которые учитывают отраслевые особенности.

Методика исследования. В процессе исследования использована система статистических, экономических, а также других методов и подходов. В частности, при обосновании показателя эффективности технологии производства использовался логический подход и экономико-математический метод исследования. При оценке эффективности альтернативных вариантов обновления технико-технологической базы предприятия на инновационной основе использовался метод сравнения и экономического анализа. При анализе альтернативных проектов обновления ТТБ использовались динамические методы, которые базируются главным образом на дисконтировании денежных потоков, образующиеся в ходе реализации проекта.

Результаты. Определено, что целесообразно рассчитывать рентабельность технических элементов ТТБ по прибыли от операционной деятельности. В систему показателей эффективности использования технических элементов ТТБ предприятия следует включать общие и частные (экстенсивного и интенсивного использования техники) показатели оценки.

Предложено использовать показатель эффективности технологии производства как отношение конечного результата функционирования ТТБ предприятия к стоимости его технологической составляющей, а также коэффициент технологического оснащения производства, который отображает затраты на развитие технологии, необходимые для обеспечения достижения желаемого конечного результата функционирования предприятия.

Установлено, что оценка эффективности любого из альтернативных вариантов обновления ТТБ предприятия на инновационной основе должна базироваться на следующих основных методологических принципах: соединение технического анализа с социальным, рыночным и экономическим; сопоставление затрат и результатов в предложенных проектах обновления с учетом изменения ценности денег во времени; учет рисков, связанных с разработкой (покупкой) и внедрением нового технологического процесса.

Научная новизна. Усовершенствован методологический подход к оцениванию эффективности формирования и развития технико-технологической базы и ее влиянию на результативность деятельности предприятия, который, в отличие от существующего метода, основывается на комплексной системе показателей, дифференцированных по технической и технологической составляющей.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования содействуют возможности расчета обобщающего показателя – интегрального уровня ТТБ, который позволяет установить уровень сбалансирования составляющих ТТБ и является информационным базисом для выбора стратегии технологического развития, ключевым индикатором эффективности управления.

Ключевые слова: предприятие, технико-технологическая база, формирование и развитие, эффективность, система показателей, обобщающий показатель.

Riabykina O.H. EFFECTIVENESS EVALUATION OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL BASE AND ITS IMPACT ON ENTERPRISE ACTIVITY EFFICIENCY

Purpose. Perfection of the processes of management and formation of TTB on the basis of new approaches to the effectiveness evaluation of reproductive processes, that takes into account branch characteristics.

Methodology of research. In the research the following system of statistic, economic and other methods and approaches was used. That is, while substantiating the index of production technology logical approach and economic-mathematical method of research were used. At evaluation of efficiency of alternative options of technical and technological base of enterprise on innovative basis a method of comparison and economic analysis were implemented. At alternative projects analysis of TTB up-grading there were used dynamic methods, mainly based on cash flows discounting that happen while project implementation.

Findings. It was considered feasible to calculate profitability of technical elements of enterprise TTB by revenue of operational activity. General and partial (extensive and intensive use of technique) indexes of evaluation should be included to the system of efficiency of enterprise TTB elements. It is suggested to use index of efficiency of production technology as a ratio of final result of enterprise TTB to the cost of its technological part, as well as ratio of technological base which shows cost of technology development that assure the obtaining of final result of enterprise operation. It is grounded that evaluating the effectiveness of any of the alternatives up-grading of technical and technological base on the basis of innovation it should be based on the following methodological principles: combination of technical analysis of the social, market, economic ones, comparing the costs and benefits of proposed project updates to the changing value of money over time, taking into account the risks associated with the development (purchase) and the introduction of a new process.

Originality. It is perfected a methodological approach to the evaluation of the efficiency of formation and development of technical and technological base and its impact on the effectiveness of the company which to the contrast of existing one is based on the overall system of performance, differentiated by technical and technological components.

Practical value. The obtained research results allow possibility of calculation of synthesis indicator-integral TTB level that enables to consider a level of balanced TTB parts and is an information basis for the choice of technological development, a key indicator of management efficiency.

Key words: enterprise, technical and technological base, formation and development, efficiency, system of indicators, the synthesis indicator.

Романко О.П. ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Метою даної роботи є розробка теоретичних засад інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень щодо конкурентоспроможності підприємства.

Методика дослідження. Для вирішення поставлених завдань та досягнення мети даної роботи використано такі методи дослідження, як семантичний аналіз для визначення категорій: «інформація», «інформаційні технології», «інформаційні системи», «інформаційне забезпечення управління».

Застосовано аналіз наукових результатів вітчизняних та зарубіжних науковців – економістів при визначенні впливу взаємопов'язаності інформації на формування якості інформаційного забезпечення управління підприємством.

Використано експертний метод при вивченні досвіду застосування класів систем управління підприємством та при дослідженні основних переваг та недоліків в практичному застосуванні таких інформаційних систем : MSP (Master Schedule Planning – об'ємно-календарне планування), MRP (Material Requirement Planning – планування матеріальних ресурсів). MRP II (Manufacturing Recourse Planning – планування виробничих ресурсів з аналізом результатів виробничого плану), ERP (Enterprise Recourse Planning – клас інтегрованих систем управління підприємством).

Застосовано структурно - логічний аналіз для вивчення впливу інформаційного потоку, перетворення його в ефективну інформацію, що використовується для утримання та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Результати. Обґрунтовано сутність таких категорій, як «інформація», «інформаційні технології», «інформаційні системи», «інформаційне забезпечення управління» та проаналізовано зв'язок між ними. Доведена роль інформаційного забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства, як сучасного фактору позитивного впливу.

Наукова новизна. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше визначено роль інформаційного забезпечення управління підприємством для підвищення його конкурентоспроможності та набуття нових переваг як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках збуту товару.

Практична значущість. Отримані результати дослідження можна використовувати на вітчизняних підприємствах для підготовки управлінських рішень, формування конкурентних переваг та підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку.

Ключові слова: підприємство, конкурентоспроможність, управління, інформаційне забезпечення, прийняття рішень.

Романко А.П. ИНФОРМАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Целью данной работы является разработка теоретических основ информационного обеспечения для принятия управленческих решений по конкурентоспособности предприятия.

Методика исследования. Для решения поставленных задач и достижения цели данной работы использованы следующие методы исследования, как семантический анализ для определения экономических категорий «информация», «информационные технологии», «информационные системы», «информационное обеспечение управления».

Анализ научных результатов отечественных и зарубежных ученых - экономистов в определенные взаимосвязанности информации на влияние формирования информационного обеспечения управления предприятием.

Экспертный метод - для исследования опыта использования классов систем управления предприятием. Исследованы основные преимущества и недостатки в практическом применении таких информационных систем: MSP (Master Schedule Planning - объемно -календарное планирование), MRP (Material Requirement Planning - планирование материальных ресурсов). MRP II (Manufacturing Recourse Planning - планирование производственных ресурсов с анализом результатов производственного плана), ERP (Enterprise Recourse Planning - класс интегрированных систем управления предприятием).

Также использован структурно логический анализ для формирования влияния информационного потока, преобразования его в эффективную информацию, используемую для удержания и повышения конкурентоспособности предприятия.

Результаты. Определена сущность таких категорий, как «информация», «информационные технологии», «информационные системы», «информационное обеспечение управления» и проанализирована связь между ними. Обоснована роль информационного обеспечения управления конкурентоспособностью предприятия, как современного фактора положительного влияния.

Научная новизна. Научная новизна исследования заключается в том, что впервые определена роль информационного обеспечения управления предприятием для повышения его конкурентоспособности и приобретения новых преимуществ как на внешних, так и на внутренних рынках сбыта товара .

Практическая значимость. Украинским производственным предприятиям следует использовать существующие эффективные и адаптированные для их влияния деятельности информационные системы. В результате привлечения информационных ресурсов для подготовки управленческих решений, предприятие создает себе еще один дополнительный фактор формирования конкурентных преимуществ и повышает свой уровень конкурентоспособности на рынке.

Ключевые слова: предприятие, конкурентоспособность, управление, информационное обеспечение, принятие решений.

Romanko O.P. INFORMATIONAL ASPECTS OF ENTERPRISE COMPETITIVENESS MANAGEMENT

Purpose. The aim of this work is to form information support theoretical foundations for management decision-making by enterprise competitiveness.

Methodology of research. In order to achieve the objectives and the goal of this study the following research methods are used: the semantic analysis to determine the categories of "information", "information technology", "information systems", "management information application".

Analysis of the research results of domestic and foreign scientists - economists in the certain interconnection of information to the influence of the formation of enterprise information management application.

Expert method – used in order to study the experience of using the classes of enterprise management systems. The basic advantages and disadvantages in practical application of the following information systems are studied: MSP (Master Schedule Planning – volumetric scheduling), MRP (Material Requirement Planning - material resource planning), MRPII (Manufacturing Recourse Planning - planning of inputs with the analysis the results of the operating plan), ERP (Enterprise Recourse Planning - class of integrated enterprise management systems).

The structural and logical analysis in order to form the impact of information flow, transforming it into the effective information that is used for maintenance and increase of enterprise competitiveness is used. As a result of this work - all the results are summarized and the key aspects of the role of information management application to improve the competitiveness of domestic enterprises are formed.

Findings. The essence of such categories as "information", "information technology", "information systems", "management information application" and the connection between them are analyzed. The role of information management application in enterprise competitiveness as the modern factor of positive impact is proved.

Originality. Scientific novelty of the obtained results is that the role of enterprise information management application in order to increase its competitiveness and acquisition of new advantages in both external and domestic markets for the goods are determined for the first time.

Practical value. Ukrainian enterprises should use the existing efficient information systems adapted to their activity impact. As a result of information resources involvement for the preparation of management decisions, the company creates the further additional factor of competitive advantage forming and increases the level of its competitiveness in the market.

Key words: enterprise, competitiveness, management, informative providing, making decision.

Мельник О.І. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Мета. Систематизація та обґрунтування зовнішніх факторів формування, розвитку й забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Методика дослідження ґрунтується на поєднанні наукових методів та має за мету визначення та формування сукупності зовнішніх факторів конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції. У процесі дослідження застосовано системний підхід до вивчення процесів і явищ, що дало змогу комплексно врахувати зовнішні чинники, умови й обставини, які впливають на функціонування сільськогосподарських товаровиробників. У дослідженні абстрактно-логічний метод використаний для теоретичних узагальнень результатів наукового пошуку і формування висновків; застосування методів аналогії, економічного моделювання дало змогу розвинути пропозиції щодо систематизації зовнішніх факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників; термінологічний підхід – для уточнення окремих понять.

Результати. На основі аналізу й систематизації різних підходів класифіковані за середовищем функціонування фактори формування, розвитку та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників. Систематизовано зовнішні фактори конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції на різних конкурентних рівнях.

Наукова новизна. Визначено подальший розвиток основних наукових підходів щодо систематизації зовнішніх факторів конкурентоспроможності та підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Практична значущість. Результати проведеного дослідження можуть бути використані при визначенні конкурентних переваг сільськогосподарських товаровиробників, формуванні конкурентного потенціалу та відповідного рівня їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: фактор конкурентоспроможності, сільськогосподарські товаровиробники, конкурентна перевага, конкурентний потенціал, конкурентна позиція

Мельник О.И. СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ВНЕШНИХ ФАКТОРОВ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ

Цель. Систематизация и обоснование внешних факторов формирования, развития и обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Методика исследования основывается на сочетании научных методов и имеет целью определение и формирование совокупности внешних факторов конкурентоспособности производителей сельскохозяйственной продукции. В процессе исследования применены системный подход к изучению процессов и явлений, что позволило комплексно учесть внешние факторы, условия и обстоятельства, которые влияют на функционирование сельскохозяйственных товаропроизводителей. В исследовании абстрактно-логический метод использован для теоретических обобщений результатов научного поиска и формирование выводов; применение методов аналогии, экономического моделирования позволило развить предложение по систематизации внешних факторов конкурентоспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей; терминологический подход – для уточнения отдельных понятий.

Результаты. В статье на основании анализа и систематизации различных подходов факторы формирования, развития и обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей классифицированы по признаку сферы функционирования. Рассмотрены и систематизированы внешние

факторы конкурентоспособности производителей сельскохозяйственной продукции на различных конкурентных уровнях.

Научная новизна. Определены дальнейшее развитие основных научных подходов к систематизации внешних факторов конкурентоспособности и повышения уровня конкурентоспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Практическая значимость. Результаты проведенного исследования могут быть использованы при определении конкурентных преимуществ сельскохозяйственных товаропроизводителей, формировании конкурентного потенциала и соответствующего уровня их конкурентоспособности.

Ключевые слова: фактор конкурентоспособности, сельскохозяйственные товаропроизводители, конкурентное преимущество, конкурентный потенциал, конкурентная позиция.

Melnyk O.I. SYSTEMATIZATION OF THE EXTERNAL FACTORS OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Purpose. Systematization and grounding of the external factors of formation, development and maintenance of the competitiveness of agricultural producers.

Methodology of research is based on the combination of the research methods (dialectical method, methods of analysis and synthesis, analytical method) and aims at the identification and formation of the external factors of competitiveness of agricultural producers.

Findings. The factors of forming, development and competitiveness of agricultural producers are classified according to the environment of operation on the basis of analysis and systematization of different approaches. The external factors of competitiveness of agricultural producers are considered and systematized at different competitive levels.

Originality consists in the further development of the main scientific approaches to the systematization of the external factors of competitiveness and the increase of the level of the competitiveness of the agricultural producers.

Practical value. The results of the research can be used for identification of the competitive advantages of agricultural producers, for formation of the competitive capacity and the appropriate level of their competitiveness.

Key words: the factor of competitiveness, agricultural producers, competitive advantage, competitive potential and competitive position.

Медвідь В.Ю. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Мета. Метою статті є використання системного підходу до забезпечення ефективного розвитку регіонів та обґрунтування економічного механізму його регулювання.

Методика дослідження. Під час дослідження використані такі методи: системний підхід, метод синтезу (для уточнення визначення "ефективність" та "результативність" економічного розвитку регіонів); метод логічної абстракції (для аналізу відтворних процесів і характеристики існуючої моделі економіки регіону).

Результати. Виявлено, що використання на практиці методів економічного регулювання регіонального розвитку повинне передбачати появу деякої позитивної динаміки в зміні відповідних оцінок використання основних елементів продуктивних сил, яке може бути кваліфікована як поява ефекту (економічного ефекту або ефекту масштабу). Встановлено, що в подальших дослідженнях слід актуалізувати пошук адекватних методів виміру найбільш важливих параметрів економічного і соціального розвитку регіонів.

Наукова новизна. Набув подальшого розвитку науковий підхід до обґрунтування системного підходу щодо забезпечення ефективності тривірного процесу регулювання економічного соціального розвитку регіонів.

Практична значущість. Отримані результати дослідження, які пов'язані з обґрунтуванням економічного механізму ефективного системного регулювання розвитку регіонів, можуть бути використані в роботі територіальних органів управління.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, ефективність, регіональна ефективність, економічність, результативність

Медведь В.Ю. СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К ОБЕСПЕЧЕНИЮ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РЕГУЛЯЦИИ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ.

Цель. Целью статьи является использование системного подхода к обеспечению эффективного развития регионов и обоснования экономического механизма его регулирования.

Методика исследования. Во время исследования использованы такие методы: системный подход, метод синтеза (для уточнения определения "эффективность" и "результативность" экономического развития регионов); метод логической абстракции (для анализа воспроизводственных процессов и характеристики существующей модели экономики региона).

Результаты. Обнаружено, что использование на практике методов экономического регулирования регионального развития должно предусматривать появление некоторой позитивной динамики в изменении соответствующих оценок использования основных элементов производительных сил, которое может быть квалифицировано как появление эффекта (экономического эффекта или эффекта масштаба). Установлено, что в последующих исследованиях следует актуализировать поиск адекватных методов измерения наиболее важных параметров экономического и социального развития регионов.

Научная новизна. Приобрел последующее развитие научный подход к обоснованию системного подхода относительно обеспечения эффективности трехуровневого процесса регулирования экономического социального развития регионов.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования, которые связаны с обоснованием экономического механизма эффективного системного регулирования развития регионов, могут быть использованы в работе территориальных органов управления.

Ключевые слова: регион, региональное развитие, эффективность, региональная эффективность, экономичность, результативность

Medvid' V.Yu. SYSTEMATIC APPROACH TO PROVIDING EFFECTIVENESS OF ECONOMIC REGULATION OF REGIONAL DEVELOPMENT

Purpose. The purpose of the article is the use of approach of the systems to providing of effective development of regions and ground of economic mechanism of his adjusting.

Methodology of research. During research such methods are used: approach of the systems, method of synthesis (for clarification of determination there is "efficiency" and "effectiveness" of economic development of regions); method of logical abstraction (for the analysis of reproduction processes and description of existent model of economy of region).

Findings. It is discovered that the use in practice of methods of the economic adjusting of regional development must foresee appearance of some positive dynamics in the change of the proper estimations of the use of basic elements of productive forces, which can be skilled as appearance of effect (economic effect or effect of scale). It is set that in subsequent researches it is necessary aktualizirovat' the search of adequate methods of measuring of the most essential parameters of economic and social development of regions.

Originality. The scientific going purchased subsequent development near the ground of approach of the systems in relation to providing of efficiency of three-level process of adjusting of economic social development of regions.

Practical value. Got results can be drawn on researches which are related to the ground of economic mechanism of the effective system adjusting of development of regions in-process territorial organs of management.

Key words: region, regional development, efficiency, regional efficiency, economy, effectiveness

Чирва О.Г. ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Мета. Метою дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо удосконалення інноваційно-орієнтованої стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано наступні наукові методи: системно-структурного та логічного узагальнення – для дослідження концептуальних засад конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи; структурно-функціональний – для вибору регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи, побудови організаційної структурної побудови управління процесами підвищення рівня конкурентоспроможності та інфраструктурного забезпечення розвитку регіональної господарської системи на основі інновацій.

Результати дослідження. Розглянуто стратегії інноваційні підвищення конкурентоспроможності регіональних соціально-економічних систем країни. Запропоновано модель ухвалення рішень щодо інноваційної стратегії регіональної соціально-економічної системи, яка надає можливість оцінити конкурентну позицію регіональної соціально-економічної системи.

Наукова новизна. Запропоновані напрями удосконалення інфраструктури інноваційного розвитку регіональних соціально-економічних систем держави, а також диференційований підхід до формування інфраструктурного забезпечення розвитку регіональної господарської системи на інноваційній основі в залежності від рівня її інноваційного потенціалу.

Практична значущість. Отримані результати дослідження можна використовувати при формуванні стратегії соціально-економічного розвитку регіонів, створенні регіональних програм, у практичній діяльності органів влади різних рівнів.

Ключові слова: регіональні соціально-економічні системи, конкурентна позиція, конкурентоздатність, інноваційно орієнтована стратегія, інноваційний потенціал, інноваційний розвиток держави.

Чирва О.Г. ИННОВАЦИОННО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ СТРАТЕГИЯ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНАЛЬНЫХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Цель. Целью исследования является разработка теоретических положений и практических рекомендаций по совершенствованию стратегии, ориентированной на инновации для повышения конкурентоспособности предприятий питания.

Методология исследования. В процессе исследования, мы использовали следующие научные методы: систематический и структурные и логические обобщения – для изучения концептуальной основы конкурентоспособности региональных социально экономических систем; структурно функциональный – чтобы выбрать региональной политики для повышения конкурентоспособности региональных социально экономических систем, построения процессов управления организационной структурной конструкции повысить уровень конкурентоспособности и инфраструктуры для обеспечения развития региональной экономической системы, основанной на инновациях.

Результаты исследования. Рассмотрены стратегии инновационные повышения конкурентоспособности региональных социально - экономических систем страны. Предложена модель принятия решений по инновационной стратегии региональной социально -экономической системы , которая позволяет оценить конкурентную позицию региональной социально -экономической системы.

Научная новизна. Предложены направления совершенствования инфраструктуры инновационного развития региональных социально - экономических систем государства, а также дифференцированный подход к формированию инфраструктурного обеспечения развития региональной хозяйственной системы на инновационной основе в зависимости от уровня ее инновационного потенциала.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования можно использовать при формировании стратегии социально-экономического развития регионов, создании региональных программ, в практической деятельности органов власти разных уровней.

Ключевые слова: региональные социально-экономические системы, конкурентная позиция, конкурентоспособность, инновационно ориентированная стратегия, инновационный потенциал, инновационное развитие государства.

Chyrya O.H. INNOVATION-ORIENTED STRATEGY OF IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF REGIONAL SOCIAL AND ECONOMIC SYSTEMS

Purpose. The purpose of the study is the development of theoretical provisions and practical recommendations for improvement of innovation-oriented strategy to enhance the competitiveness of the enterprises of food.

Methodology of research. In the process of research, we used the following scientific methods: systematic and structural and logical generalization – for the study of the conceptual foundations of competitiveness of regional socio-economic systems; structural-functional – to select a regional policy to improve the competitiveness of regional socio-economic systems, constructing organizational structural construction management processes increase the level of competitiveness and infrastructure to ensure the development of regional economic system based on innovation.

Findings. The innovative strategies to increase competitiveness of regional socio-economic systems of the country. The model of decision-making regarding the innovation strategy of the regional socio-economic system, which provides an opportunity to assess the competitive position of regional socio-economic systems.

Originality. Proposed areas of improvement of the infrastructure of innovative development of regional socio-economic systems of the State, as well as a differentiated approach to the formation of the infrastructure to ensure the development of regional economic system on the innovation basis depending on the level of its innovation potential.

Practical value. Obtained results can be used in the formation of the strategy of socio-economic development of the regions, the creation of regional programs, in practice the authorities of different levels.

Key words: regional socio-economic system, competitive position, competitiveness, innovation-oriented strategy, innovation potential, innovative development of the state.

Лазарєва О.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Мета. Метою написання статті є обґрунтування сутності земельного менеджменту з урахуванням вимог раціонального використання та охорони земель.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, новітні наукові здобутки в галузі економіки сільського господарства в цілому, так і землекористування зокрема. Для досягнення поставленої мети використані такі методи: морфологічного аналізу (при опрацюванні наукових публікацій з питань розвитку земельного менеджменту для формування його теоретико-методичних положень), абстрактно-логічний (при визначенні наукових засад системи раціонального землекористування та теоретичного узагальнення понятійного апарату в сфері земельного менеджменту), наукового узагальнення (при обґрунтуванні сутності раціонального використання та охорони земель і земельного менеджменту).

Результати. Теоретично узагальнено процес формування основ земельного менеджменту в системі землекористування, яке спрямоване на вирішення проблем раціонального використання та охорони земель. Запропоновані інноваційні підходи та принципи земельного менеджменту. Обґрунтовано систему концептуальних положень щодо визначення засад розвитку землекористування спирається на тактику формування земельної політики.

Наукова новизна. Узагальнено теоретичні засади управління землекористуванням та уточнено категорії «раціональне використання землі» та «земельний менеджмент». Запропоновані принципи земельного менеджменту, якими мають керуватися земельні менеджери з огляду на існуючі соціально-економічні та екологічні умови.

Практична значущість. Отримані висновки і рекомендації, теоретико-методологічні підходи статті можуть бути використані землевпорядниками, землеоцінними організаціями, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування та іншими фізичними і юридичними особами.

Ключові слова: раціональне використання землі, раціональне землекористування, менеджмент, земельний менеджмент, принципи земельного менеджменту.

Лазарева А.В. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЗЕМЕЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТА В СИСТЕМЕ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬ

Цель. Целью написания статьи является обоснование сущности земельного менеджмента с учетом требований рационального использования и охраны земель.

Методика исследования. Методологической основой исследования являются фундаментальные положения современной экономической теории, новейшие научные достижения в области экономики сельского хозяйства в целом, так и землепользования в частности. Для достижения поставленной цели использованы следующие методы: морфологического анализа (при разработке научных публикаций по вопросам развития

земельного менеджмента для формирования его теоретико - методических положений), абстрактно - логический (при определении научных основ системы рационального землепользования и теоретического обобщения понятийного аппарата в сфере земельного менеджмента), научного обобщения (при обосновании сущности рационального использования и охраны земель и земельного менеджмента).

Результаты. Теоретически обобщены процесс формирования основ земельного менеджмента в системе землепользования, которое направлено на решение проблем рационального использования и охраны земель. Предложенные инновационные подходы и принципы земельного менеджмента. Обоснована система концептуальных положений относительно определения основ развития землепользования опирается на тактику формирования земельной политики.

Научная новизна. Обобщены теоретические основы управления землепользованием и уточнены категории « рациональное использование земли» и «земельный менеджмент». Предложенные принципы земельного менеджмента, которыми должны руководствоваться земельные менеджеры учитывая существующие социально - экономические и экологические условия.

Практическая значимость. Полученные выводы и рекомендации, теоретико - методологические подходы статьи могут быть использованы землеустроительными, землеоценочными организациями, органами исполнительной власти и органами местного самоуправления и другими физическими и юридическими лицами.

Ключевые слова: рациональное использование земли, рациональное землепользование, менеджмент, земельный менеджмент, принципы земельного менеджмента.

Lazareva O.V. FEATURES OF LAND MANAGEMENT DEVELOPMENT IN THE SYSTEM OF RATIONAL USE OF LANDS

Purpose. The purpose of the article is the explanation of land management essence using requirements of land utilization and land conservation.

Methodology of research. The methodological bases of research are fundamental statements of modern economic theory, up-to-date scientific achievements in the sphere of the agricultural economy on the whole and land utilization in particular. To achieve this purpose such methods as: morphological analysis (while processing scientific publications regarding land management statements), abstract (while determination scientific basis of the system of rational utilization and theoretical summary of terminological summary of terminological base in the sphere of land management), scientific summary (while explanation of the essence of the land rational utilization and land conservation as well as land management), were used.

Findings. The land management base in the system of land utilization and is directed at the problem of rational land utilization and land conservation solving. Innovation approaches and principals of land management were proposed. The system of conceptual statements about determination of land utilization development basis is guided by the tactics of formations of land policy.

Originality. Originality of research are the summary of theoretical basis of land utilizations management and specification of such categories as «rational land utilization» and «land management». Proper principals of land management which land managers should follow due to present social-economic and ecological conditions are proposed.

Practical value. Practical value of this research is that gained results and recommendations can be used by land arrangement and land evaluation organizations, agencies of executive power and institutions of local governing and other physical and legal entities.

Key words: rational land utilization, management, land management, land management principals.

Лисюк О.В. МОТИВАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Мета. Метою дослідження є наукове обґрунтування практичних засад ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами в ринкових умовах.

Методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів, а також фундаментальні положення економічної теорії та наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем використання земельних ресурсів. У процесі дослідження було застосовано низку наукових методів пізнання, зокрема: аналіз і синтез, історичний і логічний методи (характеристика сучасного стану сільського господарства області та визначення основних тенденцій у системі землекористування агроформувань, багатомірний факторний аналіз обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у розрізі адміністративних районів), розробка наукової гіпотези (обґрунтування існування залежності між мотивацією аграрних підприємств у збільшенні земельних угідь у користуванні та структурою виробленої сільськогосподарської продукції).

Результати. Дослідження динаміки змін у системі землекористування аграрних підприємств, обсягах та структурі виробництва сільськогосподарської продукції серед зазначеної категорії товаровиробників дають підстави стверджувати про існування певної залежності між структурою виробленої сільськогосподарської продукції та попитом на земельні угіддя.

Так, у господарствах адміністративних районів Львівщини групи-2 спостерігалися ріст обсягів виробництва тваринницької продукції у порівнянні з групою-1 на 62,0 пунктів та зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва на 26,8 пункту. Крім того, слід зазначити, що темпи зростання загальних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на 100 га угідь у групі-2 перевищували аналогічні темпи у групі-1 на 13,4 пункту,

що підтверджує високу ймовірність існування висунутої гіпотези про існування зв'язку між попитом на земельні угіддя та структурою виробленої сільськогосподарської продукції.

Наукова новизна. Обґрунтовано застосування методу багатомірного факторного аналізу при дослідженні процесів, які відбуваються у системі землекористування аграрних підприємств.

Практична значущість. Застосування методики запропонованого дослідження відкриває нові можливості для поглибленого аналізу процесів, які відбуваються у сільськогосподарському виробництві, з врахуванням взаємозв'язку між кон'юктурою ринку як чинника, що визначає обсяги виробництва того чи іншого виду продукції на певному етапі, та попитом на головний ресурс галузі, і розробки на цій основі ефективних державних програм щодо підтримки аграрного сектора економіки та забезпечення його поступального розвитку.

Ключові слова: землекористування, факторний аналіз, мотивація, ефективність, аграрна реформа.

Лысюк О.В. МОТИВАЦИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК ОПРЕДЕЛЯЮЩИЙ ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

Цель. Целью исследования является научное обоснование практических основ эффективного использования сельскохозяйственными предприятиями земельных ресурсов.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования является диалектический метод познания и системный подход к изучению экономических явлений и процессов, а также фундаментальные положения экономической теории, научные работы отечественных и зарубежных ученых по проблеме использования земельных ресурсов.

В процессе исследования был применен ряд научных методов познания, в частности: анализ и синтез, исторический и логический методы (характеристика современного состояния сельского хозяйства области, определение основных тенденций в системе землепользования агроформирований, многомерный факторный анализ объемов производства сельскохозяйственной продукции в разрезе административных районов), разработка научной гипотезы (обоснование существования зависимости между мотивацией аграрных предприятий в увеличении земельных угодий и структурой произведенной сельскохозяйственной продукции).

Результаты. Исследование динамики изменений в системе землепользования аграрных предприятий, объемах и структуре производства сельскохозяйственной продукции среди указанной категории товаропроизводителей дают основания утверждать о существовании определенной зависимости между структурой производимой сельскохозяйственной продукции и спросом на земельные угодья.

Так, в хозяйствах административных районов области группы-2 наблюдались рост объемов производства животноводческой продукции по сравнению с группой-1 на 62,0 пунктов и уменьшение объемов производства продукции растениеводства на 26,8 пункта. Кроме того, следует отметить, что темпы роста общих объемов производства сельскохозяйственной продукции на 100 га угодий в группе-2 превышали аналогичные темпы в группе-1 на 13,4 пункта, что подтверждает высокую вероятность выдвинутой гипотезы о существовании связи между спросом на земельные угодья и структурой производимой сельскохозяйственной продукции.

Научная новизна. Обосновано применение метода многомерного факторного анализа при исследовании процессов, происходящих в системе землепользования аграрных предприятий.

Практическая значимость. Применение методики предлагаемого исследования открывает новые возможности для углубленного анализа процессов, происходящих в сельскохозяйственном производстве, с учетом взаимосвязи между кон'юктурой рынка как фактора, определяющего объемы производства того или иного вида продукции на определенном этапе, и спросом на главный ресурс отрасли, и разработки на этой основе эффективных программ по поддержке аграрного сектора экономики государства и обеспечение его поступательного развития.

Ключевые слова: землепользование, факторный анализ, мотивация, эффективность, аграрная реформа.

Lysiuk O.V. MOTIVATION OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A DETERMINING FACTOR OF FORMATION OF THE LAND USE SYSTEM

Purpose. The purpose of research is the scientific substantiation of practical bases of an effective utilization of land resources with the agricultural enterprises.

Methodology of research. A theoretical and methodological basis of research is the dialectic method of knowledge and system approach to study of the economic phenomena and processes, and also fundamental rules of the economic theory and scientific jobs of the domestic and foreign scientists on a problem of use of land resources.

In the study was used such scientific methods as analysis and synthesis, historical and logical methods (description of the current state of regional agriculture and identifying key trends in the system of land use of agricultural enterprises, multivariate factor analysis of agricultural production in administrative districts), scientific hypothesis (existence dependencies between motivation farms to increase use of land and structure of agricultural production).

Findings. The study of the dynamics of changes in land use of agricultural enterprises, scope and structure of agricultural production among this category of producers give grounds to affirm the existence of a relationship between the structure of agricultural production and the demand for lands.

Thus, in the farms of administrative districts of group-2 was observed growth in output of livestock products compared with group-1 at 62.0 points and a decrease in crop production by 26.8 points. Furthermore, the growth rate of total agricultural production on 100 hectares of land in group-2 exceeded the similar rate in group-1 to 13.4 points, confirming a high probability of the existence of the hypothesis of a link between the demand for lands and the structure of agricultural production.

Originality. Application of a factor analysis method at research of processes which occur in system of land use of the agrarian enterprises.

Practical value. The proposed technique of research opens new opportunities for in-depth analysis of the processes that occur in agricultural production, taking into account the relationship between market conditions as a factor that determines the output of a particular type of production, and demand for primary resource of branch and on this

basis to develop effective government programs to support the agricultural sector and ensure its sustainable development.

Key words: land use, factor analysis, motivation, efficiency, agrarian reform.

Бугайчук О.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ЗОНІ ДОПУСТИМОГО РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Метою статті є визначення еколого-економічних тенденцій у трансформації земельних угідь Житомирської області та районів, віднесених до зони допустимого радіоактивного забруднення.

Методика дослідження. Для розв'язання поставлених у публікації цілей застосовувались такі методи економічних досліджень: 1) діалектичний та абстрактно-логічний, для визначення предмета дослідження, формулювання висновків та пропозицій; 2) індукції, для пошуку можливих шляхів покращення екологічного-господарського балансу області та зони допустимого радіоактивного забруднення; 3) дедукції, для встановлення основних причин, що призвели до вищевказаного дисбалансу; 4) графічний, для визначення науково обґрунтованого рівня розораності територіальних структур; 5) аналітичних розрахунків, для аналізу господарської діяльності суб'єктів господарювання у зоні радіоактивного забруднення та Житомирської області; 6) економіко-математичний, для визначення перспектив переходу землекористування досліджуваного регіону на екологічно сталу основу.

Результати. Для приведення агроландшафту Житомирського Полісся до екологічно обґрунтованої структури необхідно вилучити та перевести у стабілізуючі угіддя 191,1 тис. га ріллі, з них у зоні допустимого радіоактивного забруднення 102,1 тис. га. Найбільш доцільним шляхом здійснення таких трансформацій є організація землеводіння та землекористування на адаптивно-ландшафтних засадах. Такий підхід може покращити еколого-економічні показники землекористування у Житомирській області, та у районах, що зазнали радіоактивного забруднення. Зміни структури сільськогосподарських земель та угідь на цій основі покликані на приведення сучасної системи використання земельних ресурсів на ресурсозберігаючу основу, в межах якої повинна відбутись подальша інтенсифікація використання земельних ресурсів.

Наукова новизна полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні агроландшафтних особливостей Житомирської області та зони радіоактивного забруднення зокрема в сучасних умовах господарювання.

Практична значущість. Ведення господарської діяльності на екологічно збалансованій території в поєднанні із дотриманням науково обґрунтованої системи землеробства є єдиним шляхом збільшення економічної ефективності землекористування, що задовольняє умови сталого розвитку. Дана стаття покликана на висвітлення екологічних проблем, спричинених сільськогосподарським перенавантаженням територій Житомирської області та зони допустимого радіоактивного забруднення.

Ключові слова: агроландшафт, екологічна стабільність, екологічно збалансоване використання земельних угідь, землекористування, зона допустимого радіоактивного забруднення, трансформація сільськогосподарських земель.

Бугайчук О.В. ТРАНСФОРМАЦИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ В ЗОНЕ ДОПУСТИМОГО РАДИОАКТИВНОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ.

Целью статьи является определение эколого -экономических тенденций в трансформации земельных угодий Житомирской области и районов, отнесенных к зоне допустимого радиоактивного загрязнения.

Методика исследования. Для решения поставленных в публикации целей применялись следующие методы экономических исследований: 1) диалектический и абстрактно - логический, для определения предмета исследования, формулирования выводов и предложений; 2) индукции, для поиска возможных путей улучшения эколого хозяйственного баланса области и зоны допустимого радиоактивного загрязнения; 3) дедукции, для установления основных причин, которые привели к вышеуказанному дисбалансу; 4) графический, для определения научно обоснованного уровня распаханности территориальных структур; 5) аналитических расчетов, для анализа хозяйственной деятельности субъектов хозяйствования в районах, отнесенных к зоне радиоактивного загрязнения и Житомирской области; 6) экономико - математический, для определения перспектив перехода землепользования исследуемого региона на экологически устойчивую основу.

Результаты. Для приведения агроландшафта Житомирского Полесья к экологически обоснованной структуре необходимо изъять и перевести в стабилизирующие угодья 191,1 тыс. га пашни, из них в зоне допустимого радиоактивного загрязнения 102,1 тыс. га. Наиболее целесообразным путем осуществления таких трансформации является организация землевладений и землепользований на адаптивно - ландшафтных принципах. Такой подход может улучшить эколого - экономические показатели землепользования в Житомирской области и в районах подвергшихся радиоактивному загрязнению. Изменения структуры сельскохозяйственных земель и угодий на этой основе призваны на приведение современной системы использования земельных ресурсов на ресурсосберегающую основу, в рамках которой должна происходить дальнейшая интенсификация использования земельных ресурсов.

Научная новизна состоит в теоретико - методологическом обосновании агроландшафтных особенностей Житомирской области и зоны радиоактивного загрязнения в современных условиях хозяйствования.

Практическая значимость. Ведение хозяйственной деятельности на экологически сбалансированной территории в сочетании с соблюдением научно обоснованной системы земледелия является единственным путем увеличения экономической эффективности землепользования, удовлетворяющим условиям устойчивого развития. Данная статья призвана на освещение экологических проблем, вызванных сельскохозяйственной перегрузкой территорий Житомирской области и зоны допустимого радиоактивного загрязнения.

Ключевые слова: агроландшафт, экологическая стабильность, экологически сбалансированное использование земельных угодий, землепользование, зона допустимого радиоактивного загрязнения, трансформация сельскохозяйственных земель.

Buhaichuk O. TRANSFORMATION OF FARMING LANDS IN THE ZONE OF PERMISSIBLE RADIOACTIVE CONTAMINATION

Purpose. The aim of the paper is to determine the ecological and economic trends in the transformation of Zhytomyr region agricultural lands, including the areas classified as zone of acceptable radioactive contamination.

Methodology of research. To achieve the objectives of the publication following methods of economic research were applied: 1) the dialectical method - to determine the subject of the study, to draw conclusions and proposals; 2) the method of induction - to find possible ways to enhance the ecological balance of the Zhytomyr region and the zone of acceptable radioactive contamination; 3) the method of deduction - to determine the main reasons that led to an imbalance that is specified previously; 4) a graphical method - to determine scientifically justified level of arable land in territorial structures; 5) the method of analytical calculations - for the analysis of business entities in area classified as zone of acceptable radioactive contamination and Zhitomir region; 6) economic - mathematical method to determine the prospects for a transition of land use on the sustainable basis.

Findings. To bring the agrolandscape of the Zhytomyr Polissya to environmentally sound structure should be removed and put in stabilizing land 191.1 thousand hectares of arable land, of which in the area of acceptable radioactive contamination is 102.1 thousand hectares. The most feasible through such transformation is to organize land tenure on adaptive - landscape principles. This approach can improve the ecological - economic indicators of land use in the Zhytomyr region and in areas affected by radioactive contamination.

Originality. Scientific novelty of the paper is in the theoretical - methodological substantiation of the agro landscape features Zhytomyr region and the zone of radioactive contamination in the current economic conditions.

Practical value. Economic activities in the environmentally balanced territory in conjunction with the observance of a scientifically based system of agriculture - is the only way to increase the economic efficiency of land use. This article seeks to cover the environmental problems caused by overloading agricultural areas and areas of Zhytomyr region allowable radioactive contamination.

Key words: agro landscape, environmental sustainability, ecologically balanced use of land, the allowable area of contamination, transformation of agricultural land.

Свинтух М.Б. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА І ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВА З ВІДХОДІВ ДЕРЕВИНИ

Мета. Метою статті є дослідження наявного енергетичного потенціалу раціонального використання відходів деревини в Україні і організаційних аспектів виробництва палива з них.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою проведеного дослідження є положення економічної теорії, сталого розвитку, економіки природокористування, економіки лісокористування. Для досягнення поставленої мети застосовувалися такі методичні засоби і прийоми: методи аналізу та синтезу (для виявлення проблем взаємозв'язку використання потенціалу біомаси із факторами впливу на її відтворення, дослідженні суті поняття "відходи деревини"); монографічний – для вивчення досвіду формування раціонального використання відходів деревини, системного підходу (при обґрунтуванні застосування інструментів регулювання лісокористування); наукової абстракції (при дослідженні можливостей забезпечення процесів раціонального використання відходів деревини); графічний (для наочного зображення окремих організаційних процесів).

Результати. Встановлено закономірність забезпечення ефективності використання відходів деревини у місцях заготівлі, виявлено і систематизовано її види для подальшого використання. Сформульовано методичний підхід до оцінки ефекту від використання відходів деревини для виробництва палива і супутніх продуктів під час переробки щодо гармонізації економічних та екологічних інтересів в сфері лісокористування.

Наукова новизна. Удосконалено механізм регулювання процесів використання і відходів деревини, що, на відміну від наявного, передбачало їх спалювання безпосередньо в місцях заготівлі деревини, враховує їх переробку методом брикетування для створення паливних брикетів.

Практична значущість. Одержані результати є підґрунтям для вирішення практичних проблем комплексного управління відходів рубки лісу в місцях заготівлі деревини, а також для розробки системи заходів щодо вдосконалення еколого-економічного механізму розвитку природоохоронних територій та формування на цій основі ефективної політики природокористування відповідно до національних інтересів України, що сприятиме підвищенню економічної ефективності й обґрунтованості рішень, пов'язаних з пріоритетними напрямками природоресурсної політики в умовах трансформації вітчизняної економіки.

Ключові слова: лісокористування, лісове господарство, відходи деревини, лісозаготівля, паливні брикети, пелети, заготівля деревної біомаси, ефективне використання ресурсів.

Свинтух М.Б. ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ПРОИЗВОДСТВА И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТОПЛИВА ИЗ ОТХОДОВ ДРЕВЕСИНЫ

Цель. Целью статьи является исследование имеющегося энергетического потенциала рационального использования отходов древесины в Украине и организационных аспектов производства топлива из них.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой проведенного исследования являются положения экономической теории, устойчивого развития, экономики природопользования, экономики лесопользования. Для достижения поставленной цели применялись следующие методические средства и приемы: методы анализа и синтеза (для выявления проблем взаимосвязи использования потенциала биомассы

с факторами влияния на ее воспроизводство, исследовании сущности понятия “отходы древесины”); монографический – для изучения опыта формирования рационального использования отходов древесины, системного подхода (при обосновании применения инструментов регулирования лесопользования), научной абстракции (при исследовании возможностей обеспечения процессов рационального использования отходов древесины) графический (для наглядного изображения отдельных организационных процессов).

Результаты. Установлена закономерность обеспечения эффективности использования отходов древесины в местах заготовки, выявлены и систематизированы ее виды для дальнейшего использования. Сформулирован методический подход к оценке эффекта от использования отходов древесины для производства топлива и сопутствующих продуктов при переработке по гармонизации экономических и экологических интересов в сфере лесопользования.

Научная новизна. Усовершенствован механизм регулирования процессов использования и отходов древесины, который, в отличие от имеющегося, предусматривает их сжигание непосредственно в местах заготовки древесины, учитывает их переработку методом брикетирования для создания топливных брикетов.

Практическая значимость. Полученные результаты являются основой для решения практических проблем комплексного управления отходами рубки леса в местах заготовки древесины, а также для разработки системы мер по совершенствованию эколого – экономического механизма развития природоохранных территорий и формирование на этой основе эффективной политики природопользования в соответствии с национальными интересами Украины. Это будет способствовать повышению экономической эффективности и обоснованности решений, связанных с приоритетными направлениями природоресурсной политики в условиях трансформации отечественной экономики.

Ключевые слова: лесопользование, лесное хозяйство, отходы древесины, лесозаготовка, топливные брикеты, пеллеты, заготовка древесной биомассы, эффективное использование ресурсов.

Svyntukh M.B. ORGANIZATIONAL ASPECTS OF THE PRODUCTION AND USE OF FUEL FROM WOOD WASTE

Purpose. The aim of the article is to research the available energy potential of the rational use of wood waste in Ukraine and organizational aspects of fuel production from these.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the research is the provision of economic theory, sustainable development, environmental economics and economics of forest management. The following methodical means and techniques were used to achieve the purpose: analysis and synthesis (for the identify problems of the relationship of the use of biomass potential with the factors of influence on its reproduction, the study the essence of the concept “waste wood”); monographic – to study the experience of formation of the rational use of waste wood, systematic approach (for substantiation the use of instruments for regulating forest management); scientific abstraction (in the study of the opportunities for ensuring the processes of the rational use of waste wood); graphical (for a visual representation of individual organizational processes).

Findings. It has been established pattern of ensuring the efficient use of waste wood in the places of harvesting, revealed and systematized its types for future reference. It has been formulated the methodical approach to assess the effect of the use of waste wood for fuel production and concomitant products during processing on the harmonization of economic and environmental interests in the area of forest management.

Originality. The mechanism of regulation the processes of the use and waste wood as opposed to existing, implied its burning directly in places of logging, taking into account their processing by the briquetting method for making fuel briquettes.

Practical value. The obtained results are the basis for solving practical problems of comprehensive waste management of forest felling in places of logging, as well as for the development of measures to improve the environmental and economic mechanism of development of protected areas and the formation on this basis the effective environmental management policy in accordance with the national interests of Ukraine. It will promote to increasing of the economic efficiency and feasibility of decisions related to the priority areas of natural resource policy in terms of transformation of the national economy.

Key words: forest management, forestry agent, wood waste, lumbering, fuel briquettes, pellets, billet of wood biomass, efficient use of resources.

Сатир Л.М. ПРОГНОЗУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ХОЛЬТА-ВІНТЕРСА

Мета. Дослідження та прогнозування показників розвитку сільських територій на основі використання адаптивних моделей.

Методика дослідження. В процесі дослідження застосовано систему економіко-статистичних та економіко-математичних методів. Зокрема, для розв'язання задач ефективного прогнозування на якісному рівні застосовано методи системного аналізу до існуючих підходів та методів, використані методи математичного моделювання на основі досягнень теорії оцінювання та статистичного аналізу даних. Пропонується здійснювати прогнозування показників розвитку на основі використання методології адаптивного прогнозування, оскільки саме адаптивні моделі є найбільш достовірними в процесі прогнозування економічних показників, де інструментом прогнозування є математична модель з одним чинником «час». Для короткострокового статистичного прогнозування показників розвитку використані адаптивні моделі із сезонною компонентою.

Результати. Обґрунтована необхідність процесу моделювання сталого розвитку сільських територій України на основі використання методології адаптивного прогнозування.

Наукова новизна. Доведено, що для статистичного, короткострокового прогнозування показників розвитку сільських територій в умовах значних змін зовнішнього середовища можна використовувати адаптивну модель Хольта-Вінтерса

Практична значущість. Запропонований метод, на основі застосування адаптивного прогнозування, дає можливість передбачити економічні показники-індикатори розвитку сільських територій та скоригувати управлінські дії керівників центральної та регіональної влади, органів місцевого самоврядування та їх об'єднань на рівні координаційних рад і виконавчих дирекцій асоціацій органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: сільське господарство, моделювання, прогнозування, адаптивна модель, сталий розвиток, сільські території.

Сатыр Л.М. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ ХОЛЬТА-ВИНТЕРСА

Цель. Исследование и прогнозирование показателей развития сельских территорий на основе использования адаптивных моделей.

Методика исследования. В процессе исследования применена система экономико-статистических и экономико-математических методов. В частности, для решения задач эффективного прогнозирования на качественном уровне применены методы системного анализа к существующим подходам и методам, использованы методы математического моделирования на основе достижений теории оценивания и статистического анализа данных. Предлагается осуществлять прогнозирование показателей развития на основе использования методологии адаптивного прогнозирования, поскольку именно адаптивные модели являются наиболее достоверными в процессе прогнозирования экономических показателей, где инструментом прогнозирования является математическая модель с одним фактором «время». Для краткосрочного статистического прогнозирования показателей развития использованы адаптивные модели с сезонной компонентой.

Результаты. Обоснована необходимость процессу моделирования устойчивого развития сельских территорий Украины на основе использования методологии адаптивного прогнозирования.

Научная новизна. Доказано, что для статистического, краткосрочного прогнозирования показателей развития сельских территорий в условиях значительных изменений внешней среды можно использовать адаптивную модель Хольта-Винтерса.

Практическая значимость. Предложенный метод, на основе применения адаптивного прогнозирования, дает возможность предвидеть экономические показатели-индикаторы развития сельских территорий и скорректировать управленческие действия руководителей центральной и региональной власти, органов местного самоуправления и их объединений на уровне координационных советов и исполнительных дирекций ассоциаций органов местного самоуправления.

Ключевые слова: сельское хозяйство, моделирование, прогнозирование, адаптивная модель, устойчивое развитие, сельские территории.

Satyr L.M. FORECASTING OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES OF UKRAINE BASED ON THE HOLT-WINTERS MODEL

Purpose. Research and forecasting of development of rural areas based on using adaptive models.

Methodology of research. The research used a system of economic, statistical and economic-mathematical methods. In particular, for solving problems of effective prediction, system analysis methods have been applied to the existing approaches and techniques; mathematical modeling methods based on the achievement of the evaluation theory and statistical analysis data have been used. It has been proposed to carry out forecasting of development indices based on the use of adaptive forecasting methodology, since the adaptive models are the most reliable in the process of forecasting economic indices, where forecasting tool is a mathematical model with one factor "time". For short-term statistical forecasting of development indices adaptive models with a seasonal component have been used.

Findings. The necessity and process modeling for sustainable development of rural areas of Ukraine on the basis of the methodology of adaptive forecasting has been substantiated.

Originality. It has been proved that for statistical, short-term forecasting of development of rural areas in terms of significant changes in the external environment Holt-Winters adaptive model can be used.

Practical value. The proposed method, based on the use of adaptive forecasting, makes it possible to predict economic indices-indicators of rural areas development and define management actions of central and regional governments, local authorities and their associations at the level of advisory boards and executive committees of associations of local governments.

Key words: agriculture, modeling, forecasting, adaptive model, sustainable development, rural areas

Глухова О.О. СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Мета статті: обґрунтування соціальних орієнтирів економічної політики держави для забезпечення належної якості життя населення, формування відповідних напрямків нівелювання соціальної напруги.

Методика дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на діалектичному методі пізнання дійсності (для встановлення сутнісного значення категорій «рівень життя населення», «якість життя населення»); системному підході (для узагальнення результатів досліджень з проблематики формування рівня та якості життя населення); економіко-математичному методі групування (для аналізу показників, що характеризують сферу фізичного виховання в Україні).

Результати. Доведено, що держава зобов'язана створювати сприятливі умови для добробуту життя людей, забезпечуючи економічне зростання і соціальну стабільність суспільства. Виявлено, що сьогодні інтереси держави переважно сконцентровані на підтриманні саме рівня життя населення, а не якості. Визначено, що соціальні орієнтири економічної політики держави повинні полягати у досягненні реальних позитивних зрушень у споживчій та соціально-трудовій сфері, сферах охорони здоров'я та соціального захисту, освіти культури та охорони навколишнього середовища.

Наукова новизна. Набула подальшого розвитку теоретична аргументація виникнення і посилення взаємозв'язку між соціальними та економічними аспектами політики держави при забезпеченні належних рівня та якості життя населення, що дозволяє розширити розуміння природи державного регулювання найважливіших процесів у суспільстві.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані суб'єктами державного регулювання у процесі прийняття управлінських рішень щодо забезпечення збалансованості соціальних та економічних аспектів розвитку.

Ключові слова: якість життя, рівень життя, взаємозв'язки, соціальний захист, охорона здоров'я, фізичне виховання.

Глухова О.О. СОЦИАЛЬНЫЕ ОРИЕНТИРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА ПРИ ОБЕСПЕЧЕНИИ НАДЛЕЖАЩЕГО КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ

Целью исследования является обоснование социальных ориентиров экономической политики государства для обеспечения надлежащего качества жизни населения, формирования соответствующих направлений нивелирования социального напряжения.

Методика исследования. Методология исследования основана на диалектическом методе познания действительности (для установления сущностного значения категорий "уровень жизни населения", "качество жизни населения"); системном подходе (для обобщения результатов исследований проблематики формирования уровня и качества жизни населения); экономико-математическом методе группирования (для анализа показателей, характеризующих сферу физического воспитания в Украине).

Результаты. Доказано, что государство обязано создавать благоприятные условия благосостояния жизни людей, обеспечивая экономический рост и социальную стабильность общества. Виявлено, что сегодня интересы государства преимущественно сконцентрированы на поддержании именно уровня жизни населения, а не качества. Определено, что социальные ориентиры экономической политики государства должны заключаться в достижении реальных позитивных сдвигов в потребительской и социально-трудовой сферах, сфере здравоохранения и социальной защиты, образования, культуры и охраны окружающей среды.

Научная новизна. Получила дальнейшее развитие теоретическая аргументация возникновения и усиления взаимосвязи между социальными и экономическими аспектами политики государства при обеспечении надлежащих уровня и качества жизни населения, что позволяет расширить понимание природы государственного регулирования важнейших процессов в обществе.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть использованы субъектами государственной регуляции в процессе принятия управленческих решений относительно обеспечения сбалансированности социальных и экономических аспектов развития.

Ключевые слова: качество жизни, уровень жизни, взаимосвязи, социальная защита, охрана здоровья, физическое воспитание.

Hlukhova O.O. SOCIAL ORIENTATIONS OF STATE ECONOMIC POLICY FOR ENSURING PROPER QUALITY LIFE OF THE POPULATION

Purpose. The aim of the article is to substantiate the social orientation of state economic policy to ensure of proper life quality of population, the formation of the appropriate directions of leveling the social tension.

Methodology of research. The research methodology is based on the dialectical method of cognition reality (to establish the essential meaning of the categories "living standard of population", "quality of life population"); a systems approach (to summarize the results of research on the problems of formation of the level and quality of life), economic and mathematical methods of grouping (for the analysis of indicators characterizing physical education in Ukraine).

Findings. It has been proved that the state is obliged to create favorable conditions for the welfare people's lives, ensuring economic growth and social stability of society. It has been detected that today the state's interests mainly focused on maintaining the living standard of population instead of quality. It has been determined that the social landmarks of state economic policy should be to achieve real positive changes in consumer and social and labor issues, the fields of health and social protection, education, culture and environment.

Originality. Theoretical argumentation of emergence and strengthening the relationship between social and economic aspects of the state policy for ensuring the adequate level and quality of life population, that allow to extend the understanding of the nature of government regulation of the most important processes in society were further developed.

Practical value. The research results can be used by the subjects of state regulation in the decision of managerial decisions to ensure a balanced of social and economic aspects of development.

Key words: quality of life, living standard, relationships, social protection, health protection, physical education.

Поліщук Я.П. ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Мета. Метою даного дослідження є оцінка соціально-демографічного розвитку сільських територій Хмельницької області та розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо шляхів подолання демографічної кризи на сільських територіях.

Методика дослідження. При дослідженні сутності соціально-демографічного розвитку сільських територій та визначенні науково-методологічних засад їх організації, використано методи: сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізації, формалізації, аксіоматичний, історичний, графічний, економіко-математичний, а також системний та інформаційний підходи. При проведенні емпіричних досліджень використано методи: спостереження, порівняння, аналізу і синтезу, індукції та дедукції. При аналізі, тлумаченні та інтерпретації теоретичних та емпіричних даних дослідження застосовано методи: зведення і групування, абсолютних і відносних величин, деталізації й узагальнення.

Результати. Встановлено, що оздоровлення демографічної ситуації та збереження сільської поселенської мережі на селі має базуватися на забезпеченні продуктивної зайнятості, створенні належних умов праці і відпочинку сільського населення, поліпшенні побутового обслуговування селян, здійсненні пільгового довгострокового кредитування молодих сільських сімей під індивідуальне житлове будівництво, а також на дотриманні законодавства України, за яким місцеві органи виконавчої влади зобов'язані зберігати сільські населені пункти.

Соціальне відродження села повинно базуватися на оздоровленні демографічної ситуації, збереженні сільської поселенської мережі, ефективному функціонуванні об'єктів соціальної інфраструктури, та зростанні матеріального добробуту селян.

Наукова новизна. Систематизовано підходи дослідження сучасного стану соціально-демографічного розвитку сільських територій. Удосконалено визначення шляхів подолання демографічної кризи на сільських територіях. Набули подальшого розвитку теоретичні підходи щодо оцінки соціально-демографічних процесів на сільських територіях.

Практична значущість. Отримані в процесі дослідження наукові результати мають важливе практичне значення для розробки й обґрунтування напрямів і шляхів поліпшення соціально-економічного розвитку сільських територій в ринкових умовах господарювання.

Ключові слова: сільські території, сільське населення, соціально-демографічний розвиток, демографічна криза.

Полищук Я.П. ОЦЕНКА СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Цель. Целью данного исследования является оценка социально-демографического развития сельских территорий Хмельницкой области и разработка теоретических положений и практических рекомендаций относительно путей преодоления демографического кризиса на сельских территориях.

Методика исследования. При исследовании сущности социально-демографического развития сельских территорий и определении научно-методологических основ их организации, использованы методы: восхождения от абстрактного к конкретному, идеализации, формализации, аксиоматический, исторический, графический, экономико-математический, а также системный и информационный подходы. При проведении эмпирических исследований использованы методы: наблюдения, сравнения, анализа и синтеза, индукции и дедукции. При анализе, толковании и интерпретации теоретических и эмпирических данных исследования применены методы: сводки и группировки, абсолютных и относительных величин, детализации и обобщения.

Результаты. Улучшение демографической ситуации и сохранения сельской поселенческой сети на селе должно базироваться на обеспечении продуктивной занятости, создании надлежащих условий труда и отдыха сельского населения, улучшении бытового обслуживания крестьян, осуществлении льготного долгосрочного кредитования молодых сельских семей под индивидуальное жилищное строительство, а также на соблюдении законодательства Украины по которому местные органы исполнительной власти обязаны сохранять сельские населенные пункты.

Социальное возрождение села должно базироваться на оздоровлении демографической ситуации, сохранении сельской поселенческой сети, эффективном функционировании объектов социальной инфраструктуры и росте материального благосостояния крестьян.

Научная новизна. Систематизированы подходы исследования современного состояния социально-демографического развития сельских территорий. Усовершенствовано определение путей преодоления демографического кризиса на сельских территориях. Получили дальнейшее развитие теоретические подходы к оценке социально-демографических процессов на сельских территориях.

Практическая значимость. Полученные в процессе исследования научные результаты имеют важное практическое значение для разработки и обоснования направлений и путей улучшения социально-экономического развития сельских территорий в рыночных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: сельские территории, сельское население, социально-демографическое развитие, демографический кризис.

Polishchuk Ya.P. THE ASSESSMENT OF SOCIAL AND DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Purpose. The purpose of this study is to assess the social and demographic development of rural areas in Khmelnytskyi region and the development of theoretical positions and practical recommendations on how to overcome the demographic crisis in rural areas.

Methodology of research. While studying the nature of social and demographic development of rural areas and determining the scientific and methodological principles of their organization, the following methods have been used: ascent from the abstract to the concrete, idealization, formalization, axiomatic, historical, graphical, economic and mathematical, as well as systemic and information approaches. When conducting empirical studies the following methods have been used: observation, comparison, analysis and synthesis, induction and deduction. In the analysis, interpretation of theoretical and empirical data of research the following methods have been used: summary and clustering, of absolute and relative quantities, of detail and generalization.

Findings. It has been established that demographic recovery and maintaining the rural settlement network in the villages should be based on the ensuring productive employment, the creation of appropriate conditions for work and rest of the rural population, improving public services of farmers, implementation of preferential long-term loans of young rural families for individual housing construction, as well as on compliance with the legislation of Ukraine, according to which the local authorities are obliged to keep rural settlements. Social revival of the village should be based on the rehabilitation of the demographic situation, maintaining rural settlement network, the effective functioning of social infrastructure and increased wealth of the peasants.

Originality. The approaches researching the current state of social and demographic development of rural areas have been systematized. The identification of ways to overcome the demographic crisis in rural areas has been improved. Theoretical approaches to assess the social and demographic processes in rural areas have acquired further development.

Practical value. The scientific results obtained in the research process have important practical implications for the development and justification for directions and ways to improve the social and economic development of rural areas in the market economy.

Key words: rural areas, rural population, social and demographic development, population crisis.

Сарай Н.І. СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Мета. Розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування маркетингових стратегій та з'ясування можливостей їх застосування в антикризовому управлінні вітчизняними підприємствами.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є положення сучасної економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо ролі маркетингового менеджменту в розвитку фірми. Для досягнення поставленої мети було використано такі загальнонаукові методи дослідження: групування, порівняння і теоретичного узагальнення – для вивчення наукових праць з проблематики формування маркетингових стратегій в період фінансового оздоровлення підприємства; індукції та дедукції – для вивчення класифікаційних ознак маркетингових стратегій на підприємстві; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення і формулювання висновків.

Результати. У статті обґрунтовано необхідність формування маркетингових стратегій на підприємстві з метою виходу з кризового стану. Визначені найважливіші концептуальні питання, що лежать в основі маркетингових стратегій, зокрема: вибір і виділення конкретних цільових ринків; вибір методів виходу на ринок, закріплення на ньому чи виходу з ринку; вибір засобів маркетингу; вибір часу виходу на ринок або виходу з нього. Сформовані класифікаційні ознаки маркетингових стратегій, а саме: маркетингове середовище; функціональне призначення; розвиток організації; вид і масштаб ринку; пріоритет засобів маркетингу; ринкова кон'юнктура; ринкова поведінка. Окреслено можливість застосування маркетингових стратегій на вітчизняних підприємствах відповідно до поданих ознак.

Наукова новизна. Узагальнено теоретико-методологічні дослідження щодо формування різних концепцій маркетингових стратегій, уточнено їх класифікацію за низкою ознак та з'ясовано можливості їх застосування в антикризовому управлінні вітчизняними підприємствами.

Практична значущість. Отримані результати дослідження направлені на підвищення ролі маркетингового менеджменту в розвитку фірми, а запропоновані практичні рекомендації стосовно впровадження маркетингових стратегій можуть бути реалізовані в період фінансового оздоровлення підприємств.

Ключові слова: маркетинг, маркетингові стратегії, антикризове управління підприємством.

Сарай Н.И. СОВРЕМЕННЫЕ МАРКЕТИНГОВЫЕ СТРАТЕГИИ В АНТИКРИЗИСНОМ УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Цель. Разработка теоретических основ и практических рекомендаций по формированию маркетинговых стратегий и определение возможностей их применения в антикризисном управлении отечественными предприятиями.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования есть тезисы современной экономической теории, научные труды отечественных и зарубежных учёных о роли маркетингового менеджмента в развитии фирмы. Для достижения поставленной цели были использованы такие общенаучные методы исследования: группирования, сравнения и теоретического обобщения – для изучения научных трудов по проблематике формирования маркетинговых стратегий в период финансового оздоровления предприятия; индукции и дедукции – для изучения классификационных признаков маркетинговых стратегий на предприятии; абстрактно-логический – для теоретического обобщения и формулирования выводов.

Результаты. В статье обоснована необходимость формирования маркетинговых стратегий на предприятии с целью выхода из кризисного состояния. Определены важнейшие концептуальные вопросы, лежащие в основе маркетинговых стратегий, в частности: выделение конкретных целевых рынков; выбор целевых рынков; выбор методов выхода на рынок, закрепления на нём либо выхода с рынка; выбор маркетинговых средств; выбор времени выхода на рынок либо ухода с него. Сформулированы классификационные признаки маркетинговых стратегий, а именно: маркетинговая среда; функциональное предназначение; развитие организации; вид и масштаб рынка; приоритет маркетинговых средств; рыночная кон'юнктура; рыночное поведение. Очерчены возможности применения маркетинговых стратегий на отечественных предприятиях согласно рассматриваемым признакам.

Научная новизна. Обобщены теоретико-методологические исследования относительно формирования разных концепций маркетинговых стратегий, уточнена их классификация по ряду признаков и определены возможности их применения в антикризисном управлении отечественными предприятиями.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования направлены на повышение роли маркетингового менеджмента в развитии фирмы, а предложенные практические рекомендации по применению маркетинговых стратегий могут быть реализованы в период финансового оздоровления предприятий.

Ключевые слова: маркетинг, маркетинговые стратегии, антикризисное управление предприятием.

Sarai N.I. CONTEMPORARY MARKETING STRATEGIES IN THE ANTICRISIS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

Purpose. The elaboration of the theoretical principles and practical recommendations about the marketing strategies' formation and finding out the possibilities of their usage in the anticrisis management of the native enterprises.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of research are principles of the up-to-date economic theory, scientific works of the native and foreign scientists concerning the role of the marketing management in firm's development. Such scientific methods of investigation were used to achieve the purpose; grouping, comparing and theoretical generalization – for the purpose of studying scientific works in the problem of marketing strategies' formation in the period of the enterprises financial improving; induction and deduction – for investigation of the classical features of the marketing strategy at the enterprise; abstract-logical – for the theoretical generalization and formulation of conclusions.

Findings. The necessity of the formations marketing strategies at the enterprise with the aim of going out from the crisis depression is substantiated in the article. The important conceptual questions are fixed that lie in the basis of marketing strategies are considered, among them: selection of going out on the market; attaching on it or going out from the market; selection of marketing means; selection the time of going out on the market or going out from the market. Formed classification features of marketing strategies are determined, such as: marketing surroundings; functional purpose; development of the organization; kind and scale of the market; priority of marketing's means; market conjuncture; market conduct. Possibilities of applying the marketing strategies at native enterprises accordingly to features are shown.

Originality. Theoretical-methodological investigation concerning the formation of different conceptions of marketing strategies are generalized, their classification have been made more exact for a number of features and possibilities of their applying in the anticrisis management of native enterprises have been found out.

Practical value. Obtained results of investigation are directed at the improving of marketing management's role in the development of firm. Suggested practical recommendations concerning introduction the marketing strategy could be realized in the period of financial improving of the enterprise.

Key words: marketing, marketing strategies, anticrisis management of the enterprise.

Грибова Д.В. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОВОЧІВНИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОГО ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ

Метою статті є розробка підходів щодо формування та розвитку овочівницької галузі в умовах зростаючого попиту на продукцію.

Методика дослідження. Теоретичну базу статті становить діалектичний метод, комплексний системний підхід до вивчення економічних процесів та явищ в овочівницькій галузі, законодавчі та нормативні акти України з питань розвитку виробництва овочевої продукції; положення сучасної економічної теорії, а також наукові розробки і публікації вчених і фахівців з проблем підвищення економічної ефективності функціонування овочівницької галузі. При розробці заходів з підвищення економічної ефективності функціонування овочівницької галузі застосовувалися загальнонаукові методи: економіко-статистичний, статистичних групувань, розрахунково-конструктивний, екстраполяції, нормативний і балансовий – для планування розвитку виробництва овочевої продукції.

Результати. Визначено, що підвищення конкурентоспроможності овочів та продуктів їх переробки є основою для забезпечення ефективного функціонування овочівницької галузі на внутрішньому ринку і створення умов для виходу її на зовнішній ринок. Встановлено, що забезпеченню конкурентоспроможності продукції овочівницької галузі сприяє організаційно-економічний механізм, який представляє собою групу економіко-організаційних, техніко-технологічних та соціально-екологічних факторів, які формують високоефективну схему заходів, спрямованих на підвищення споживчих якостей овочів та продуктів їх переробки при нормативних виробничих витратах та ринкових цінах за всіма напрямками реалізації.

Наукова новизна. Розроблено підходи щодо розвитку овочівницької галузі та систематизовано науково-теоретичні і практичні аспекти організаційно-економічного й техніко-технологічного механізму підвищення конкурентоспроможності овочевої продукції.

Практична значущість. Викладені у статті результати дослідження спрямовані на формування механізмів підвищення економічної ефективності функціонування овочівницької галузі і можуть бути використані при складанні програм розвитку виробництва овочевої продукції. Рекомендації з формування напрямів розвитку овочівницької галузі дозволяють сформулювати конкретні пропозиції, що спрямовані на зниження негативних наслідків в галузі.

Ключові слова: конкурентоспроможність, продукція, овочівництво, галузь, виробництво, ефективність.

Грибова Д.В. ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ОВОЩЕВОДЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УСЛОВИЯХ ВОЗРАСТАЮЩЕГО СПРОСА НА ПРОДУКЦИЮ

Целью статьи является разработка подходов к формированию и развитию овощеводческой отрасли в условиях возрастающего спроса на продукцию.

Методика исследования. Теоретическую базу статьи составляет диалектический метод, комплексный системный подход к изучению экономических процессов и явлений в овощеводческой отрасли, законодательные и нормативные акты Украины по вопросам развития производства овощной продукции; положения современной экономической теории, а также научные разработки и публикации ученых и специалистов по проблемам повышения экономической эффективности функционирования овощеводческой отрасли. При разработке мероприятий по повышению экономической эффективности функционирования овощеводческой отрасли применялись общенаучные методы: экономико-статистический, статистических группировок, расчетно-конструктивный, экстраполяции, нормативный и балансовый - для планирования развития производства овощной продукции.

Результаты. Установлено, что повышение конкурентоспособности овощей и продуктов их переработки является основой для обеспечения эффективного функционирования овощеводческой отрасли на внутреннем рынке и создание условий для выхода ее на внешний рынок. Определено, что обеспечение конкурентоспособности продукции овощеводческой отрасли оказывает содействие организационно-экономический механизм, который представляет собой группу экономико-организационных, технико-технологических и социально-экологических факторов, формирующих высокоэффективную схему мероприятий, направленных на повышение потребительских качеств овощей и продуктов их переработки при нормативных производственных затратах и рыночных ценах по всем направлениям реализации.

Научная новизна. Разработаны подходы по развитию овощеводческой отрасли и систематизированы научно-теоретические и практические аспекты организационно-экономического и технико-технологического механизма повышения конкурентоспособности овощной продукции.

Практическая значимость. Изложенные в статье результаты исследования направлены на формирование механизмов повышения экономической эффективности функционирования овощеводческой отрасли и могут быть использованы при составлении программ развития производства овощной продукции. Рекомендации по формированию направлений развития овощеводческой отрасли позволяют сформировать конкретные предложения, которые направлены на снижение отрицательных последствий в отрасли.

Ключевые слова: конкурентоспособность, продукция, овощеводство, отрасль, производство, эффективность.

Hrybova D.V. FORMATION AND DEVELOPMENT OF VEGETABLE-GROWING AREA IN CONDITIONS OF THE INCREASING DEMAND FOR PRODUCTION

Purpose. The purpose of the article is development of approaches on formation and development of vegetable-growing branch in conditions of an increasing demand for production.

Methodology of research. Theoretical base of the article are the dialectic method, the complex system approach to studying economic processes and the phenomena in vegetable-growing branch, legislative and make statutory acts of the Ukraine on questions of development of manufacture of vegetable production; positions of the modern economic theory, and also scientific development and publications of scientists and experts on problems of increase of economic efficiency of functioning of vegetable-growing branch.

By development of actions on increase of economic efficiency of functioning of vegetable-growing branch general scientific methods were applied: economic - statistical, statistical groupings, settlement - constructive, extrapolations, normative and balance - for planning development of manufacture of vegetable production.

Findings. Increase of competitiveness of vegetables and products of its processing are basis for maintenance of effective functioning vegetable-growing branch in home market and creations of conditions for its output on the foreign market. It is established, that maintenance of competitiveness of production of vegetable-growing branch is assisted with the organizational - economic mechanism representing group of economic - organizational, technological and social - ecological factors which form the highly effective circuit of the actions directed on increase of consumer qualities of vegetables and products of their processing at normative industrial expenses and market prices on all directions of realization.

Originality. The author develops approaches on development of vegetable-growing branch and scientific-theoretical and practical aspects of the organizational - economic and technological mechanism of increase of competitiveness of vegetable production are systematized.

Practical value. The results of research stated on formation of mechanisms of increase of economic efficiency of functioning of vegetable-growing branch and can be used at drawing up of programs of development of manufacture of vegetable production are directed. The recommendations on formation of directions of development of vegetable-growing branch allow to generate the specific proposals directed on decrease of negative consequences in branch.

Key words: competitiveness, production, vegetable growing, branch, manufacture, efficiency.

Мокіна С.М. МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ СИЛИ БРЕНДУ РОБОТОДАВЦЯ ЗА ТОЧКАМИ КОНТАКТУ

Мета статті - розробка теоретичних та методологічних положень комплексного оцінювання бренду роботодавця за точками контакту; обґрунтування методики оцінювання сили бренду роботодавця, яка містить якісні критерії та може бути виражена кількісно.

Методика дослідження. В статті запропонована методика оцінювання сили бренду роботодавця за точками контакту. Методика ґрунтується на моделі оцінювання товарного бренду Л. де Чернатоні та концепції контактного брендингу С. Девіса та М. Данна. Методика передбачає виділення найбільш важливих точок контакту бренду роботодавця зі спеціалістами на ринку праці та проведення анкетування наявних та потенційних співробітників компанії за кожною з точок контакту.

Результати. В статті представлена авторська методика оцінки бренду роботодавця за точками контакту. Точки контакту бренду роботодавця визначені як сфери контактування фахівця з компанією-роботодавцем на всіх етапах циклу взаємодії: до працевлаштування в компанію, під час працевлаштування і після звільнення, які формують певний образ компанії як роботодавця у свідомості працівника.

Автором виділено 15 основних точок контакту спеціаліста з компанією-роботодавцем: рекрутмент, адаптація, відносини з керівниками, відносини зі співробітниками, корпоративна культура, навчання та розвиток, зростання, оплата праці, компенсації та пільги, оцінювання, утримання, лояльність, задоволеність, внутрішні та зовнішні комунікації, ціннісна пропозиція співробітнику. Дані точки контакту знайшли відображення у «Карті ключових точок контакту бренду роботодавця». Для аналізу сили бренду роботодавця автором розроблений індекс сили бренду роботодавця. Результуючим етапом оцінки бренду роботодавця є побудова діаграми сили бренду роботодавця та матриці сили бренду роботодавця, за допомогою яких визначається теперішній стан та напрямки розвитку бренду роботодавця.

Наукова новизна. Вперше запропоновано методику оцінювання сили бренду роботодавця за точками контакту. В рамках запропонованої методики вперше розроблено інструментарій оцінювання: виділено основні точки контакту спеціалістів з компанією-роботодавцем; розроблено індекс сили бренду роботодавця, діаграму розвитку бренду роботодавця та матрицю сили бренду роботодавця, запропоновано напрямки розвитку бренду роботодавця.

Практична значущість. Запропонована методика оцінювання сили бренду роботодавця є практико-орієнтованою, дозволяє оцінити, як бренд компанії-роботодавця проявляє себе як всередині компанії в думках діючих співробітників, так і за межами компанії з точки зору очікувань і уявлень про компанію у потенційних кандидатів і колишніх співробітників; дозволяє досліджувати значимість кожної точки контакту для підвищення ефективності бізнес-процесів; при проведенні дослідження дозволяє оцінити розрив між внутрішнім і зовнішнім сприйняттям компанії як роботодавця, а також відмінності між бажаним і реальним образом компанії як роботодавця на внутрішньому і зовнішньому ринку праці.

Ключові слова: бренд роботодавця, точки контакту бренду роботодавця, методика оцінювання бренду роботодавця, сила бренду роботодавця.

Мокина С.М. МЕТОДИКА ОЦЕНКИ СИЛЫ БРЕНДА РАБОТОДАТЕЛЯ ПО ТОЧКАМ КОНТАКТА

Цель статьи - разработка теоретических и методологических положений комплексной оценки бренда работодателя по точкам контакта, обоснование методики оценки силы бренда работодателя, которая содержит качественные критерии и может быть выражена количественно.

Методика исследования. В статье предложена методика оценки силы бренда работодателя по точкам контакта. Методика основывается на модели оценки товарного бренда Л. де Чернатони и концепции контактного брендинга С. Дэвиса и М. Данна. Методика предусматривает выделение наиболее важных точек контакта бренда работодателя со специалистами на рынке труда и проведения анкетирования имеющихся и потенциальных сотрудников компании по каждой из точек контакта.

Результаты. В статье представлена авторская методика оценки бренда работодателя по точкам контакта. Точки контакта бренда работодателя определены как области контакта специалиста с компанией-работодателем на всех этапах цикла взаимодействия: до трудоустройства в компанию, во время трудоустройства и после ухода из компании, которые формируют определенный образ компании как работодателя в сознании работника.

Автором выделены 15 основных точек контакта специалиста с компанией-работодателем: рекрутмент, адаптация, отношения с руководителями, отношения с сотрудниками, корпоративная культура, обучение и развитие, рост, оплата труда, компенсации и льготы, оценка, удержание, лояльность и удовлетворенность, внутренние и внешние коммуникации, ценностное предложение сотруднику. Данные точки контакта нашли отражение в «Карте ключевых точек контакта бренда работодателя». Для анализа силы бренда работодателя автором был разработан Индекс силы бренда работодателя. Результатирующим этапом оценки бренда работодателя является построение Диаграммы силы бренда работодателя и Матрицы силы бренда работодателя, с помощью которых определяется текущее состояние и направления развития бренда работодателя.

Научная новизна. Впервые предложена методика оценки силы бренда работодателя по точкам контакта. В рамках предложенной методики впервые разработан инструментарий оценки: выделены основные точки контакта специалистов с компанией-работодателем; разработан индекс силы бренда работодателя, диаграмма развития бренда работодателя и матрица силы бренда работодателя, предложено направления развития бренда работодателя.

Практическая значимость. Предложенная методика оценки силы бренда работодателя является практико-ориентированной, позволяет оценить, как бренд компании-работодателя проявляет себя как внутри компании в мыслях действующих сотрудников, так и за пределами компании с точки зрения ожиданий и представлений о компании у потенциальных кандидатов и бывших сотрудников; позволяет исследовать значимость каждой точки контакта для повышения эффективности бизнес-процессов, при проведении исследования позволяет оценить разрыв между внутренним и внешним восприятием компании как работодателя, а также различия между желаемым и реальным образом компании как работодателя на внутреннем и внешнем рынке труда.

Ключевые слова: бренд работодателя, точки контакта бренда работодателя, методика оценки бренда работодателя, сила бренда работодателя.

Mokina S.M. METHOD OF EVALUATION OF EMPLOYER BRAND POWER BY EMPLOYER BRAND TOUCHPOINTS

The purpose of the article is the development of theoretical and methodological guidelines of comprehensive evaluation of employer branding by the touchpoints, the development of method of evaluation of employer brand power, which includes qualitative criteria and can be expressed quantitatively.

Methodology of research. In the article the methodology of evaluation of employer branding power by the touchpoints is proposed. The methodology is based on the evaluation model of commodity brand of L. de Chernatony and the concept of contact branding of S. Davis and M. Dann. The methodology envisages allocation of the most important touchpoints of the employer brand with specialists in the labor market and conducting a survey of existing and potential employees for each of the touchpoints.

Findings. The article presents the author's method of evaluation of employer brand power by touchpoints. Employer brand touchpoints are defined as the areas of contacting employer with specialist during all stages of the interaction: before employment in the company, during employment and after release, which form a specific image of the company as an employer in the minds of employees.

The author has defined the following 15 key touchpoints of the specialist with the employer: recruitment, adaptation, relationships with supervisors, relationships with employees, corporate culture, training and development, growth, wages, compensation and benefits, evaluation, retention, loyalty and satisfaction, internal and external communications, employee value proposition.

These touchpoints have been reflected in "The map of key employer brand touchpoints". To analyze the strength the index of employer brand power was developed. The resulting stage of employer brand evaluation is the construction of the Diagram of employer brand power and the matrix of employer brand power, which determine the present conditions and directions of development of employer branding.

Originality. For the first time the method of evaluation of employer branding by the touchpoints was developed. Evaluation tools, as the part of the proposed method, were developed for the first time: the basic touchpoints of specialists with employer were highlighted; employer branding power index was developed, the Diagram of employer brand power and the Matrix of employer brand power were developed, directions of employer branding were proposed.

Practical value. The proposed method of evaluation of employer brand power is practice-oriented, allows to evaluate how the employer brand is revealed both within the company in the minds of current employees, and outside the company in terms of expectations and perceptions about the company among potential candidates and former employees; allows to investigate the significance of each touchpoint to improve business processes; allows to estimate the gap between internal and external perceptions of the company as an employer, as well as differences between the desired and the actual image of the company as an employer in the internal and external labor market.

Key words: employer brand, employer brand touchpoints, method of evaluation of employer brand power, employer brand power.

Чикуркова А.Д. ЕМІСІЙНА СТРАТЕГІЯ ПУБЛІЧНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Мета. Метою статті є дослідження сутності понять «публічне акціонерне товариство», «емісійна стратегія», а також тенденцій, особливостей формування та реалізації емісійної стратегії публічного акціонерного товариства.

Методика дослідження. У процесі дослідження використані: методи теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу (при вивченні недоліків та шляхів покращення формування і реалізації ефективної емісійної стратегії); монографічний (при дослідженні понятійного апарату, виявленні перспектив розвитку та вивченні передового досвіду); статистичний (при виявленні факторів впливу на емісійну стратегію публічних акціонерних товариств).

Теоретико-методологічною основою є діалектичний метод пізнання економічних явищ, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі й нормативні акти України, статистичні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Хмельницькій області.

Результати. Обґрунтовано вирішення проблемних питань у галузі формування і реалізації ефективної емісійної стратегії публічних акціонерних товариств, сформовано основні напрями і складові елементи емісійної стратегії ПАТ Агрофірма „ABIC”, визначено найбільш прийнятні напрями покращення емісійної стратегії задля залучення капіталу і покращення його діяльності.

Наукова новизна. Розроблено складові ефективної емісійної стратегії публічного акціонерного товариства.

Практична значущість. Отримані результати сприяють вирішенню окремих проблем та пошуку нових підходів до формування та реалізації ефективної емісійної стратегії публічних акціонерних товариств.

Ключові слова: публічне акціонерне товариство, акція, емісія, стратегія.

Чикуркова А.Д. ЭМИССИОННАЯ СТРАТЕГИЯ ПУБЛИЧНЫХ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ

Цель. Целью статьи является исследование сущности понятий «публичное акционерное общество», «эмиссионная стратегия», а также тенденций, особенностей формирования и реализации эмиссионной стратегии публичного акционерного общества.

Методика исследования. В процессе исследования использованы: методы теоретического обобщения и сравнения, анализа и синтеза (при изучении недостатков и путей улучшения формирования и реализации эффективной эмиссионной стратегии); монографический (при исследовании понятийного аппарата, выявлении перспектив развития и изучении передового опыта); статистический (при обнаружении факторов влияния на

емісійну стратегію публичних акціонерних обществ). Теоретико-методологічною основою є диалектичний метод пізнання економічних явищ, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі акти України, статистичні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Хмельницькій області.

Результати. Обґрунтовано рішення проблемних питань в області формування і реалізації ефективної емісійної стратегії публичних акціонерних обществ, сформульовано основні напрями і складові елементи емісійної стратегії ПАО Агрофірма "АВІС", визначено найбільш прийнятні напрями удосконалення емісійної стратегії для залучення капіталу і удосконалення його діяльності.

Наукова новизна. Розроблено складові ефективної емісійної стратегії публичного акціонерного общества.

Практична значимість. Отримані результати сприяють вирішенню окремих проблем і пошуку нових підходів до формування і реалізації ефективної емісійної стратегії публичних акціонерних обществ.

Ключові слова: публичне акціонерне общество, акція, емісія, стратегія.

Chykurkova A.D. EMISSION STRATEGY OF PUBLIC STOCK ENTERPRISES

Purpose. The aim of the paper is to study the nature of the concepts of "public corporation", «emission strategy», as well as trends, especially the formation and implementation of emission strategy public company.

Methodology of research. The study used: methods of theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis (the study of defects and ways to improve the formulation and implementation of effective strategies emission) monographic (the study of the conceptual apparatus , identifying and studying prospects of Excellence), statistical (if identified factors influence on the emission strategy public companies). Theoretical and methodological basis is the dialectical method of understanding economic phenomena, Proceedings domestic and foreign scholars, legal regulations and Ukraine, statistical data of the State Statistics Service of Ukraine and the Department of Statistics at the Khmelnytsky region.

Findings. Grounded resolve outstanding issues in the formation and implementation of effective emission strategy of public joint stock companies formed the main lines and components emission strategy public joint stock company "AVIS", identifying the most suitable areas to improve emission strategies for raising capital and improving its operations. Scientific novelty.

Originality. The composition of effective emission strategy public company.

Practical value. These results contribute to solving some of the problems and new approaches to the development and implementation of effective strategies emission Public Companies.

Key words: public joint stock company, event, issue, strategy.

Олійничук В.М. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Мета. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних досліджень механізму управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах структурних змін податкової політики держави.

Методика дослідження. Для вирішення поставлених завдань у науковій роботі використано загальнонаукові методи: індукції та дедукції, аналізу і синтезу – при вивченні напрямків формування показників фінансової стійкості; порівняльних оцінок – при розкритті суті поняття фінансової стійкості підприємства, а також статистико-економічні та вибіркові методи. У процесі дослідження були використані законодавчі і нормативні акти, що регламентують бухгалтерський та податковий облік, фактичні дані підприємства та матеріали особистих спостережень.

Результати. Виявлено відсутність єдиних підходів до трактування терміну "фінансова стійкість" і встановлено нормативи для коефіцієнтів фінансової стійкості. Удосконалено методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємства. Запропоновано здійснювати управління фінансовою стійкістю підприємства за умов змін податкового законодавства за наступними напрямками: проведення аналізу та контролю за структурою капіталу; здійснення управління обсягом реалізації продукції підприємства і рівнем прибутковості продажу (відповідно і рівнем податкової віддачі з податку на прибуток).

Наукова новизна. Інтерпретовано управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах реформування податкової системи; виявлено вплив змін умов зовнішнього середовища, зокрема нововведень податкового законодавства щодо фінансової стійкості підприємства; науково обґрунтовано напрями оптимізації коефіцієнтів групи показників фінансової стійкості та використання вивільнених грошових коштів.

Практична значущість полягає в розробці науково обґрунтованої моделі управління фінансовою стійкістю підприємства згідно нововведень Податкового кодексу і рекомендацій щодо напрямів використання вивільнених грошових коштів. Отримані результати дослідження можна використовувати в підприємствах різних галузей і форм власності.

Ключові слова: фінансова стійкість, податкова політика держави, податкова система, фінансовий стан підприємства, коефіцієнти фінансової стійкості.

Олійничук В.М. МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ СТРУКТУРНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

Цель. Целью исследования является разработка теоретических, методологических положений и практических исследований механизма управления финансовой устойчивостью предприятия в условиях структурных изменений налоговой политики государства.

Методика дослідження. Для рішення поставлених задач в научній роботі використані загальнонаукові методи: індукції та дедукції, аналіз та синтез – при вивченні напрямків формування показників фінансової стійкості; порівняльних оцінок – при розкритті сутності поняття фінансової стійкості підприємства, а також статистико – економічні та вибірочні методи. В процесі дослідження були використані законодавчі та нормативні акти, регламентуючі бухгалтерський та податковий облік, фактичні дані підприємств та матеріали особистих спостережень.

Результати. Виявлено відсутність єдиних підходів до трактування терміна “фінансова стійкість” і встановлені нормативи для коефіцієнтів фінансової стійкості. Удосконалені методичні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства. Пропонується здійснювати управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах змін податкового законодавства по наступним напрямкам: проведення аналізу та контролю за структурою капіталу, здійснення управління обсягом реалізації продукції підприємства та рівнем прибутковості продаж (відповідно до рівнем податкової віддачі по податку на прибуток).

Наукова новизна. Інтерпретовано управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах реформування податкової системи; виявлено вплив змін умов зовнішнього середовища, зокремово нововведень податкового законодавства по фінансовій стійкості підприємства, науково обґрунтовані напрямки оптимізації коефіцієнтів групи показників фінансової стійкості та використання звільнених грошових коштів.

Практична значимість полягає в розробці науково обґрунтованої моделі управління фінансовою стійкістю підприємства згідно нововведень Податкового кодексу та рекомендацій стосовно напрямків використання звільнених грошових коштів. Отримані результати дослідження можуть бути використані на підприємствах різних галузей та форм власності.

Ключові слова: фінансова стійкість, податкова політика держави, податкова система, фінансовий стан підприємства, коефіцієнти фінансової стійкості.

Oliinychuk V.M. MANAGEMENT MECHANISM OF FINANCIAL SUSTAINABILITY OF ENTERPRISE UNDER CONDITIONS OF STRUCTURAL CHANGES OF TAX POLICY

Purpose. The aim of the research is to develop theoretical, methodological guidelines and practical researches of the management mechanism of financial stability of the enterprise in terms of structural changes in tax policy.

Methodology of research. To achieve the challenges in scientific work we used general scientific methods of induction and deduction, analysis and synthesis when studying the formation of areas of financial stability indicators, comparative assessments with the concept of disclosure of financial viability, statistical and economic sampling methods. The study used legislation and regulations governing accounting and tax records, evidence of enterprise and materials personal observations.

Findings. We found the lack of integrated interpretation of the term "financial stability" and set standards for financial stability coefficients. Methodical approaches to assessment of financial viability are improved. It is proposed to manage the financial stability of enterprise under conditions of the tax legislation in the following directions: analysis and monitoring of capital structure, manage sales volumes of enterprise and the level of profitability of sales (in accordance with the level of tax returns and income tax).

Originality. It is interpreted management of financial stability of the enterprise in terms of reforming of the tax system, and the effects of changes in environmental conditions, such innovations of tax legislation on financial viability, scientifically grounded directions of optimization of coefficients group indicators of financial stability and the use of the released funds.

Practical value is to develop scientifically grounded management model of financial stability of enterprise of innovations under the Tax Code and recommendations for directions of use of released funds. These research results can be used in various industries and business ownership.

Key words: financial stability, fiscal policy, taxation, financial position, financial stability coefficients.

Антонюк О.І. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ В УКРАЇНІ

Мета. Метою дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування власного капіталу комерційними банками в Україні, а також виявлення особливостей ефективного формування власного капіталу та забезпечення стійкості банку.

Методика дослідження. Методологічною основою даної наукової статті є діалектичний підхід до вивчення і розкриття особливостей та сучасного стану формування власного капіталу банків. В процесі дослідження використано методи групування і порівняння – для вивчення тенденцій зміни обсягів і структури власного і залученого капіталу банків; статистичні, табличні та графічні методи – для оцінки сучасних методик управління власним капіталом банку.

Результати. В результаті проведеного дослідження визначено, що зміцнення капітальної бази вітчизняної банківської системи та перспективи її входження до Європейського співтовариства значною мірою залежать від практики вдосконалення формування власного капіталу банківськими установами, що зумовлює й перспективи його нарощення. Доведено, що різні за величиною активів банки мають неоднакові можливості щодо формування власного капіталу, але головна проблема для всіх банків на сьогодні полягає у відсутності ефективно діючого фондового ринку.

Наукова новизна. Обґрунтовані особливості формування власного капіталу комерційних банків в Україні, які, на відміну від існуючих, охоплюють особливості структурної будови власного капіталу і відповідають

потребами достовірного визначення консолідованої величини реальних банківських ризиків у контексті нових положень Базельських вимог; це дасть змогу банкам сформувати власний капітал, необхідний для покриття втрат від непередбачуваних ризиків.

Практична значущість. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці основних напрямів і конкретних рекомендацій з удосконалення методичних засад управління формуванням власного капіталу банку. Отримані результати дослідження обґрунтовують формування структури власного капіталу банку і можуть бути використані в роботі комерційних банків з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: комерційний банк, Національний банк України, власний капітал, резервний капітал, регулятивний капітал.

Антонюк О.И. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КАПИТАЛА КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА В УКРАИНЕ

Цель. Целью исследования является разработка теоретических положений и практических рекомендаций по формированию собственного капитала коммерческими банками в Украине, а также выявление особенностей эффективного формирования собственного капитала и обеспечения устойчивости банка.

Методика исследования. Методологической основой данной научной статьи является диалектический подход к изучению и раскрытию особенностей и современного состояния процесса формирования собственного капитала банков. В процессе исследования использованы методы группировки и сравнения - для изучения тенденций изменения объемов и структуры собственного и привлеченного капитала банков; статистические, табличные и графические методы - для оценки современных методик управления собственным капиталом банка.

Результаты. В результате проведенного исследования установлено, что укрепление капитальной базы отечественной банковской системы и перспективы ее вхождения в Европейское сообщество в значительной степени зависят от практики совершенствования формирования собственного капитала банковскими учреждениями. Доказано, что различные по величине активов банки имеют неодинаковые возможности по формированию собственного капитала, но главная проблема для всех банков сегодня заключается в отсутствии эффективно действующего фондового рынка.

Научная новизна. Обоснованы особенности формирования собственного капитала коммерческих банков в Украине, которые, в отличие от существующих, охватывают особенности структурного строения собственного капитала и отвечают потребностям достоверного определения консолидированной величины реальных банковских рисков в контексте новых положений Базельских требований, что позволит банкам сформировать собственный капитал, необходимый для покрытия потерь от непредвиденных рисков.

Практическая значимость. Практическое значение полученных результатов заключается в разработке основных направлений и конкретных рекомендаций по совершенствованию методических основ управления формированием собственного капитала банка. Полученные результаты исследования обосновывают формирование структуры собственного капитала банка и могут быть использованы в работе коммерческих банков с целью повышения эффективности их деятельности.

Ключевые слова: коммерческий банк, Национальный банк Украины, собственный капитал, резервный капитал, регулятивный капитал.

Antoniuk O.I. THE PECULIARITIES OF CAPITAL FORMATION BY COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE

Purpose. The aim of the research is the development of theoretical concepts and practical recommendations on the formation of equity capital by commercial banks in Ukraine, and also the discovery of the peculiarities of the effective formation of the equity capital and ensuring of the bank stability.

Methodology of research. The methodological basis of this scientific article is the dialectical approach to study and disclose the features of the current state of forming of property asset of a bank. In the process of research the methods of grouping and comparison are used - for the study of tendencies of change of volumes and structure of own and borrowed capital of banks; statistical, tabular and graphical methods – for the evaluation of modern management techniques of a bank property asset.

Findings. As a result of undertaking study it was determined that the strengthening of the capital base of the domestic banking system and its prospects for joining the European community largely depend on the practice of improvement of formation of own capital of the banking institutions, which predetermined prospects of further expansion. It is proved that different on the size of assets banks have unequal opportunities for the formation of the equity capital, but nowadays the main problem for all banks is the absence of effectively working stock market.

Originality. Reasonable features of own capital formation of commercial banks in Ukraine, which, unlike existing, cover the structural features of the own capital structure and accord the needs of reliable determination of the consolidated value of real banking risks in the context of the new provisions of the Basel requirements; this allow banks to generate own capital required to cover losses from unforeseen risks.

Practical value. The practical significance of the results is to develop basic directions and specific recommendations to improve the methodological bases of a bank's equity formation. The obtained results of the study justify the formation of a bank's equity structure and can be used in commercial banks to improve the effectiveness of their work.

Key words: commercial bank, National Bank of Ukraine, equity capital, reserve capital, regulatory capital

Гур'єва І.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКА ЧИСТОГО ПРИВЕДЕНОГО ДОХОДУ ПРИ РІЗНИХ ДЖЕРЕЛАХ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

Метою статті є вдосконалення теоретико-методичних засад визначення чистого приведенного доходу, який отримано при використанні різних джерел фінансування інвестицій.

Методика дослідження. В процесі дослідження використано економіко-математичні методи для визначення системи фінансово-економічних показників, що впливають на формування чистого приведенного доходу. Зокрема, обґрунтовані формульні вирази для визначення чистого приведенного доходу при фінансуванні інвестицій за допомогою власного капіталу, банківського кредиту, при придбанні основних засобів в операційну оренду та у фінансовий лізинг; визначені формульні вирази для розрахунку показників прибутковості інвестицій, що фінансуються за рахунок кожного з перелічених джерел та наведено порядок розрахунку чистого приведенного доходу при одночасному фінансуванні інвестицій декількома джерелами фінансування.

Результати. Запропоновано метод розрахунку чистого приведенного доходу, який дає можливість досить просто оцінити вплив вибору джерела фінансування на чистий приведений дохід, тобто на економічну ефективність інвестицій.

Наукова новизна. Запропонований метод розрахунку чистого приведенного доходу, на відміну від пропонуваного в економічній літературі, дозволяє визначити прибутковість інвестицій при залученні кожного джерела фінансування; а також частину чистого приведенного доходу, сформованого в результаті використання кожного джерела, в загальному чистому приведенному доході.

Практична значущість. Запропонований метод розрахунку чистого приведенного доходу є універсальним та може бути використаний підприємствами, що здійснюють капітальні інвестиції, будь-якої форми власності та галузі національного господарства.

Ключові слова: капітальні інвестиції, чистий приведений дохід, економічна ефективність, джерела фінансування.

Гурьева И.В. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОКАЗАТЕЛЯ ЧИСТОГО ПРИВЕДЕННОГО ДОХОДА ПРИ РАЗНЫХ ИСТОЧНИКАХ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ

Целью статьи является усовершенствование теоретико-методических основ определения чистого приведенного дохода, полученного при использовании различных источников финансирования инвестиций.

Методика исследования. В процессе исследования использованы экономико-математические методы для определения системы финансово-экономических показателей, которые влияют на формирование чистого приведенного дохода. В частности, обоснованы формульные выражения для определения чистого приведенного дохода при финансировании инвестиций за счет собственного капитала, банковского кредита, при приобретении основных фондов в операционную аренду и в финансовый лизинг; определены формульные выражения для расчета показателей доходности инвестиций, финансируемых за счет каждого из перечисленных источников, и приведен порядок расчета чистого приведенного дохода при одновременном финансировании инвестиций несколькими источниками финансирования.

Результаты. Предложен метод расчета чистого приведенного дохода, который дает возможность достаточно просто оценить влияние выбора источника финансирования на чистый приведенный доход, то есть на экономическую эффективность инвестиций.

Научная новизна. Предлагаемый метод расчета чистого приведенного дохода, в отличие от предлагаемых в экономической литературе, позволяет определить доходность инвестиций при привлечении каждого источника финансирования; а также часть чистого приведенного дохода, сформированного в результате использования каждого источника, в общем чистом приведенном доходе.

Практическая ценность. Предлагаемый метод является универсальным и может быть использован предприятиями, осуществляющими капитальные инвестиции, любой формы собственности и отрасли национального хозяйства.

Ключевые слова: капитальные инвестиции, чистый приведенный доход, экономическая эффективность, источники финансирования.

Hurieva I.V. IMPROVEMENT OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF THE INDICATOR OF NET PRESENT INCOME AT DIFFERENT SOURCES OF INVESTMENT FINANCING

Purpose. The aim of the article is to improve the theoretical and methodological foundations of determination of the net present income that is received by using different sources of investment financing.

Methodology of research. Economic and mathematical methods were used in the research process for the determination of the system of financial and economic indicators that influence the formation of the net present income. In particular, substantiated formula expressions for determination of the net present income in the financing of investment by using the equity capital, bank loan, the acquisition of fixed assets in operating leases and finance leases; formula expression has been determined for calculating indicators of the profitability of investments that are financed by each of the listed sources and the procedure of calculating net present revenue while financing investments by several funding sources has been presented.

Findings. It has been proposed the method of calculating the net present income, which provides an opportunity to evaluate quite simple the impact of choice of financing sources on the net present income, namely on the economic efficiency of investments.

Originality. The proposed method of calculating the net present income, in contrast to the proposed in the economic literature, allows to determine the profitability of investments in attracting of each funding source; and also the part of the net present income formed as a result of using each source in the total net present income.

Practical value. The proposed method of calculating the net present income is the universal and can be used by enterprises that carry out capital investments of any form of ownership and branches of national economy.

Key words: capital investments, net present income, economic efficiency, sources of financing.

Мацьків В.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Мета. Метою статті є розгляд суті і особливостей формування фінансового капіталу підприємств.

Методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем фінансового забезпечення підприємств, законодавчі та нормативні акти з питань фінансів.

При дослідженні використовувалися історичний та логічний методи, методи логічного аналізу, дедукції, індукції використані для дослідження змісту категорії "фінансовий капітал"; методи аналогії та системного підходу – для удосконалення класифікації фінансового капіталу у системі фінансової науки, уточнення її функцій та принципів. На основі системного підходу відображено місце фінансового капіталу в системі фінансів та його інструментарій в управлінні фінансовими ресурсами.

Результати. Здійснено оцінку фінансового капіталу підприємства та розроблено пропозицій щодо його вдосконалення в сучасних умовах. Визначено, що фінансовий капітал – це сукупність фінансових ресурсів, перетворених в процесі ділового обороту господарюючих суб'єктів в матеріальні, нематеріальні та фінансові активи. Дістало подальшого розвитку процес оптимізації структури капіталу.

Наукова новизна. Запропоновано трактування фінансового капіталу як частину фінансових ресурсів підприємства, що характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування її активів. Визначення оптимальної структури капіталу рекомендовано проводити на базі багатоваріантного розрахунку.

Практична значущість. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих у статті теоретичних розробок щодо удосконалення функціонування фінансового капіталу підприємств, які охоплюють: процес оптимізації структури капіталу, аналіз складу капіталу в динаміці за декілька періодів (кварталів, років), а також тенденції зміни його структури; оцінка основних факторів, що визначають структуру капіталу; оптимізація структури фінансового капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності (з використанням механізму фінансового левериджу).

Ключові слова: фінанси, фінансовий капітал, вартість, фінансування підприємств, грошові кошти, джерела фінансування, структура капіталу.

Мацьків В.В. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ

Цель. Целью статьи является рассмотрение сущности и особенностей формирования финансового капитала предприятий.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются труды отечественных и зарубежных ученых по проблемам финансового обеспечения предприятий, законодательные и нормативные акты по вопросам финансов.

При исследовании использовались исторический и логический методы, методы логического анализа, дедукции, индукции использованы для исследования содержания категории "финансовый капитал", методы аналогии и системного подхода – для совершенствования классификации финансового капитала в системе финансовой науки, уточнения его функций и принципов. На основе системного подхода отражено место финансового капитала в системе финансов и его инструментарий в управлении финансовыми ресурсами.

Результаты. Осуществлена оценка финансового капитала предприятия и разработаны предложения по его совершенствованию в современных условиях. Определено, что финансовый капитал – это совокупность финансовых ресурсов, преобразованных в процессе делового оборота хозяйствующих субъектов в материальные, нематериальные и финансовые активы. Получило дальнейшее развитие процесс оптимизации структуры капитала.

Научная новизна. Предложены трактовки финансового капитала как часть финансовых ресурсов предприятия, которые характеризуют общую стоимость средств в денежной, материальной и нематериальной формах, инвестированных в формирование его активов. Определение оптимальной структуры капитала рекомендуется проводить на базе многовариантного расчета.

Практическая значимость. Практическое значение полученных результатов заключается в возможности использования предложенных в статье теоретических разработок по совершенствованию функционирования финансового капитала предприятий, которые охватывают: процесс оптимизации структуры капитала, анализ состава капитала в динамике за несколько периодов (кварталов, лет), а также тенденций изменения его структуры, оценка основных факторов, определяющих структуру капитала; оптимизация структуры финансового капитала по критерию максимизации уровня финансовой рентабельности (с использованием механизма финансового левериджа).

Ключевые слова: финансы, финансовый капитал, стоимость, финансирование предприятий, денежные средства, источники финансирования, структура капитала.

Matskiv V.V. PECULIARITIES OF FORMATION OF FINANCIAL CAPITAL OF ENTERPRISES

Purpose. The aim of the article is to consider essence and peculiarities of formation of financial capital of enterprises.

Methodology of research. The works of domestic and foreign scholars on issues of financial ensuring of enterprises, legislative and normative acts on finance are theoretical and methodological basis of the research. Historical and logical methods, methods of logical analysis, deduction and induction were used in the study to research the category "financial capital"; methods of analogy and systems approach – to improve the classification of financial capital in the system of financial science, clarification its functions and principles. Based on the systematic approach the position of finance capital in the financial system and its tools in the management of financial resources has been reflected.

Findings. It has been done the assessment of financial capital of the enterprise. The proposals for its improvement in modern conditions have been developed. It has been determined that financial capital – a combination of financial resources converted in the process of business turnover of business entities in the tangible, intangible and financial assets. The process of optimizing the capital structure has received the further development.

Originality. It has been proposed the interpretation of financial capital as part of the financial resources that characterizes the overall value of assets in monetary form, tangible and intangible, invested in the formation of its assets. Determination of the optimal capital structure is recommended to implement on the basis of multivariate calculation.

Practical value. The practical significance of the obtained results is in the possibility of using the proposed theoretical development in the article for the improvement of the functioning of financial capital of enterprises which cover: process of optimizing the capital structure, the analysis of capital in the dynamics for several periods (quarters, years), as well as tendencies of change in its structure; evaluation of the main factors that determine the capital structure; structure optimization of finance capital on the criterion of maximizing of the level of financial profitability (with the use of financial leverage).

Key words: finance, financial capital, cost, financing of enterprises, funds, sources of financing, capital structure.

Гуцаленко Л.В., Божок І.І. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Мета. Метою написання даної статті є дослідження порядку нарахування та обліку амортизації необоротних активів та висвітлення найбільш спірних питань, які виникають при співставленні бухгалтерського обліку та податкових розрахунків.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження, зокрема: індукція та дедукція – для визначення загальних тенденцій розвитку обліку амортизації необоротних активів; спостереження – для визначення сучасного стану методики нарахування амортизації необоротних активів; логічного аналізу – для виявлення проблем і напрямків удосконалення методики нарахування амортизації та інші.

Результати. Охарактеризовано сучасний стан порядку нарахування та обліку амортизації необоротних активів. Виявлено проблемні аспекти обліку амортизації необоротних активів, зокрема: амортизація витрат на проведення капітального ремонту, реконструкцію, модернізацію та інші види поліпшення основних засобів; мінімальні строки корисного використання основних засобів та нематеріальних активів; обмеження щодо використання методів нарахування амортизації. Визначено позитивні риси та деякі відмінності у методиці нарахування амортизації у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках, а також запропоновано шляхи щодо їх усунення.

Наукова новизна. Уточнено теоретичні аспекти методики нарахування амортизації необоротних активів та розроблено практичні рекомендації з її удосконалення.

Практичне значення. Отримані результати дослідження направлені на звернення уваги на виявлені недоліки у діючих законодавчих норм щодо нарахування амортизації необоротних активів, виправлення яких позитивно вплине на методику нарахування амортизації в цілому.

Ключові слова: амортизація, необоротні активи, основні засоби, податкові розрахунки, нарахування.

Гуцаленко Л.В., Божок И.И. ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ НАЧИСЛЕНИЯ АМОРТИЗАЦИИ НЕОБОРОТНЫХ АКТИВОВ

Цель. Целью написания данной статьи является исследование порядка начисления и учета амортизации необоротных активов, и освещения наиболее спорных вопросов, которые возникают при сопоставлении бухгалтерского учета и налоговых расчетов.

Методика исследования. В процессе исследования использованы общенаучные и специальные методы исследования, в частности: индукция и дедукция – для определения общих тенденций развития учета амортизации необоротных активов; наблюдения – для определения современного состояния методики начисления амортизации необоротных активов; логического анализа – для выявления проблем и направлений совершенствования методики начисления амортизации и другие.

Результаты. Охарактеризовано современное состояние порядка начисления и учета амортизации необоротных активов. Выявлены проблемные аспекты учета амортизации необоротных активов, в частности: амортизация расходов на проведение капитального ремонта, реконструкцию, модернизацию и другие виды улучшения основных средств; минимальные сроки полезного использования основных средств и нематериальных активов, ограничения по использованию методов начисления амортизации. Определены положительные черты и некоторые различия в методике начисления амортизации в бухгалтерском учете и налоговых расчетах, а также предложены пути по их устранению.

Научная новизна. Уточнено теоретические аспекты методики начисления амортизации необоротных активов и разработаны практические рекомендации по ее усовершенствованию.

Практическое значение. Полученные результаты исследования направлены на привлечение внимания на выявленные недостатки в действующих законодательных норм относительно начисления амортизации необоротных активов, исправление которых положительно повлияет на методику начисления амортизации в целом.

Ключевые слова: амортизация, необоротные активы, основные средства, налоговые расчеты, начисление.

Hutsalenko L.V., Bozhok I.I. PROBLEMATIC ASPECTS OF NON-CURRENT ASSETS DEPRECIATION

Purpose. The purpose of the article is investigation process of accrual and depreciation accounting of non-current assets and highlighting the most debatable issues, which arise at comparison of accounting and tax payments.

Methodology of research. In research process, general scientific and special methods of research are used, in particular: induction and deduction – to determine general trends in the depreciation accounting of non-current assets; observation – to determine the current state of depreciation accrual technique of non-current assets; logical analysis – to identify problem areas and improve depreciation accrual technique and others.

Findings. The current state of the process of accrual and depreciation accounting of non-current assets are characterized. Problematic aspects of depreciation accounting of non-current assets are founded, in particular: depreciation of expenses for capital repair, reconstruction, modernization and other improvements of fixed assets; minimal useful lives of fixed and intangible assets; limits for depreciation methods usage. Defined the positive features and some differences of depreciation technique in accounting and tax payments and ways of their removal are suggested.

Originality. Specified theoretical aspects of depreciation accrual technique of non-current assets and designed practical recommendations for its improvement.

Practical value. The received results of research are directed on drawing attention on the revealed disadvantages in operating legislative norms concerning depreciation accrual of the non-current assets which correction will positively affect at depreciation accrual technique generally.

Key words: depreciation, non-current assets, fixed assets, tax payments, accrual.

Домбровська Н.Р. ДЕБІТОРСЬКА ТА КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТІ: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

Мета. Розвиток методики обліку дебіторської та кредиторської заборгованості шляхом систематизації класифікаційних груп для їх ефективного управління на підприємстві.

Методика дослідження. На основі узагальнення теоретичних джерел і наукової літератури було розглянуто поняття "класифікація" та основні принципи, на яких ґрунтується цей процес. З огляду на те, що при класифікації економічної інформації широко використовують ієрархічну та фасетну системи, за допомогою методів індукції та дедукції досліджено суть і принципи дії цих систем та вимоги, котрим повинна відповідати класифікація.

У дослідженні із застосуванням діалектичного підходу проаналізовано особливості класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання на основі чинних нормативних актів та літературних джерел. Це дало змогу зробити висновок про те, що класифікація заборгованості, зокрема обліковцями, частіше за все здійснюється в межах рахунків, що є в Плані рахунків, причому вона є неповною і охоплює лише одну ознаку класифікації. Методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний використовувалися для удосконалення класифікації заборгованості з метою її ефективного управління на підприємстві.

За допомогою абстрактно-логічного методу дослідження для забезпечення ефективної організації обліку заборгованості було рекомендовано внести зміни до П(С)БО 10, які б чітко розмежували поняття довгострокової та короткострокової заборгованостей враховуючи те, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках.

Результати. Набули подальшого розвитку питання класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання для її ефективного управління. Сформовано рекомендації щодо внесення уточнення до П(С)БО, що в кінцевому рахунку актуалізує роботу бухгалтерської служби.

Наукова новизна. Обґрунтовано класифікацію заборгованості за різними ознаками та систематизовано класифікаційні групи, що необхідно користувачам фінансової звітності для прийняття рішень.

Практична значущість. Отримані результати дослідження можна використовувати як для складання фінансової звітності, так і для управлінських рішень щодо регулювання розрахунків та управління заборгованістю.

Ключові слова: класифікація, зобов'язання, довгострокова дебіторська заборгованість, поточна дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість.

Домбровская Н.Р. ДЕБИТОРСКАЯ И КРЕДИТОРСКАЯ ЗАДОЛЖЕННОСТИ: ПРОБЛЕМЫ КЛАССИФИКАЦИИ

Цель. Развитие методики учета дебиторской и кредиторской задолженности путем систематизации классификационных групп для их эффективного управления на предприятии.

Методика исследования. На основе обобщения теоретических источников и научной литературы было рассмотрено понятие "классификация" и основные принципы, на которых основывается этот процесс. Учитывая, что при классификации экономической информации широко используют иерархическую и фасетную системы, с помощью методов индукции и дедукции исследованы сущность и принципы действия этих систем и требования, которым должна соответствовать классификация.

В исследовании с применением диалектического подхода проанализированы особенности классификации дебиторской и кредиторской задолженности субъектов хозяйствования на основе действующих нормативных актов и литературных источников. Это позволило сделать вывод о том, что классификация задолженности, в частности учетчиками, чаще всего осуществляется в разрезе счетов, которые есть в Плане счетов, причем она является неполной и охватывает только один признак классификации. Методы причинно – следственной связи и абстрактно – логический использовались для совершенствования классификации задолженности с целью ее эффективного управления на предприятии.

С помощью абстрактно – логического метода исследования для обеспечения эффективной организации учета задолженности было рекомендовано внести изменения в П(С)БУ 10, которые бы четко разграничили понятия долгосрочной и краткосрочной задолженности учитывая, что текущая дебиторская задолженность является оборотным активом, а долгосрочная – необоротным, и они учитываются на разных счетах.

Результаты. Дальнейше развитие получили вопросы классификации дебиторской и кредиторской задолженности субъектов хозяйствования для ее эффективного управления. Сформированы рекомендации относительно внесения уточнения в П(С)БУ, что в конечном счете актуализирует работу бухгалтерской службы.

Научная новизна. Обоснована классификация задолженности по различным признакам и систематизированы классификационные группы, которые необходимо пользователям финансовой отчетности для принятия решений.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования можно использовать как для составления финансовой отчетности, так и управленческих решений по регулированию расчетов и управления задолженностью.

Ключевые слова: классификация, обязательства, долгосрочная дебиторская задолженность, текущая дебиторская задолженность, кредиторская задолженность.

Dombrovska N.R. ACCOUNTS RECEIVABLE AND PAYABLE: THE PROBLEMS OF CLASSIFICATION

Purpose. The aim of the article is the development of methods of accounting receivables and payables by means of systematization the classification groups for their effective management at the enterprise.

Methodology of research. The concept "classification" has been considered on the basis of generalization of theoretical sources and scientific literature and the basic principles that underpin this process. Considering that the hierarchical and faceted systems are widely used at the classification of economic information by the methods of induction and deduction. It has been investigated the essence and principles of operation of these systems and the requirements that have to comply with the classification.

The peculiarities of classification of receivables and payables business entities based on the existing normative acts and literature sources have been analyzed in the study with the use of the dialectical approach. This allowed to conclude that the classification of the debt, in particular by accountants, often carried out within the accounts, that are in the Plan of accounts, and it is incomplete and covers only one characteristic of classification. Methods of causal link, abstract and logical were used to improve the classification of the debt with the purpose of its effective management at the enterprise.

With the help of abstract and logical research method for the implementation of the effective organization of the account debt was recommended to make changes to the National Standard of Accounting 10, which would clearly differentiate the concept of long-term and short-term debt taking into account that current receivables are current assets and long-term – irreversible assets and they are recorded in different accounts.

Findings. The questions of classification of receivables and payables of business entities for its effective management were further developed. It has been formed the recommendations on making refinements to the National Standard of Accounting, which ultimately actualizes the work of the accounting department.

Originality. It has been substantiated the classification of debt by various characteristics and systematized the classification groups that is necessary for users of financial statements to make decisions.

Practical value. The obtained results of research can be used for financial reporting and for management decisions regarding the regulation of payments and debt management.

Key words: classification, liabilities, long-term receivables, current accounts receivable, accounts payable.

Костецкий Я.І. АНАЛІЗ СКЛАДУ І СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Метою статті є обґрунтування системного аналізу і нормування оборотних активів сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових перетворень та євроінтеграції.

Методика дослідження. В статті використано наступні методи дослідження: групування – для можливості варіювання розподілу складу і структури оборотних активів підприємства за вказаними ознаками в залежності від конкретних умов господарювання; порівняння – для визначення оптимального значення маркетингових витрат і можливості їх регулювання.

Результати. Встановлено, що відмова від нормування оборотних активів в останні роки була помилковою, що призвело до нестабільності структури оборотних активів, спотворення результатів аналізу фінансового стану. Запропоновано конкретизувати розрахунки за окремими видами оборотних активів з обов'язковим їх нормуванням.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає у встановленні залежності фінансового стану аграрних підприємств від того, наскільки правильно здійснюється фінансова політика відносно джерел утворення, формування та аналізу оборотних активів.

Практична цінність. Отримані результати дослідження можуть бути використані при аналізі, організації та нормуванні оборотних активів аграрних підприємств.

Ключові слова: оборотні активи, готова продукція, дебіторська заборгованість, виробничі запаси, ефективність.

Костецкий Я.И. АНАЛИЗ СОСТАВА И СТРУКТУРЫ ОБОРОТНЫХ АКТИВОВ

Целью статьи является обоснование системного анализа и нормирования оборотных активов сельскохозяйственных предприятий в условиях рыночных преобразований и евроинтеграции.

Методика дослідження. В статті використані наступні методи дослідження: групування - для можливості варіювання розподілу складу і структури оборотних активів підприємства за вказаними ознаками в залежності від конкретних умов господарювання; порівняння - для визначення оптимального значення маркетингових витрат і можливості їх регулювання.

Результати. Встановлено, що відмова від нормування оборотних активів в останні роки була помилковою, що призвело до нестабільності структури оборотних активів, спотворення результатів аналізу фінансового стану. Пропонується конкретизувати розрахунки за окремими видами оборотних активів з обов'язковим їх нормуванням.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає в встановленні залежності фінансового стану аграрних підприємств від того, наскільки правильно здійснюється фінансова політика в відношенні джерел формування, формування і аналізу оборотних активів.

Практична цінність. Отримані результати дослідження можуть бути використані при аналізі, організації і нормуванні оборотних активів аграрних підприємств.

Ключові слова: оборотні активи, готова продукція, дебіторська заборгованість, виробничі запаси, ефективність.

Kostetsky Ya.I. ANALYSIS OF THE COMPOSITION AND STRUCTURE OF CURRENT ASSETS

Purpose. The purpose of the article is the substantiation of necessity the system analysis and normalization of current assets of agricultural enterprises in terms of market transformations and European integration.

Methodology of the study. The following methods of research were used in this article: grouping – for the possibility of variation the distribution of the composition and structure of current assets of the enterprise by the specified characteristics depending on the particular economic conditions; comparison – to determine the optimal value of marketing costs and possibilities of their regulation.

Findings. It has been established that refusal from rationing of current assets in recent years was erroneous that led to instability of the structure of current assets and distortion of the results of financial analysis. It has been proposed to concretize calculations by the separate types of current assets with their obligatory rationing.

Originality. Scientific novelty is to establish the dependence of the financial condition of agricultural enterprises matter how correctly carried out financial policy comparatively to the sources of the formation, development and analysis of current assets.

Practical value. The obtained results of research can be used in the analysis, organization and rationing of current assets of agricultural enterprises.

Key words: current assets, finished products, accounts receivable, production stocks, efficiency.

Буратинський В.В. КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Мета. Метою дослідження у статті є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики класифікації фінансових інвестицій для забезпечення достовірної бухгалтерської інформації.

Методика дослідження. У ході дослідження застосовувались загальнонаукові методи та прийоми. Зокрема, методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний використовувались для удосконалення класифікації фінансових інвестицій та для бухгалтерського обліку і аналізу.

Результати. У процесі дослідження здійснено класифікацію фінансових інвестицій за такими ознаками, як: термін утримання, ступінь впливу на об'єкт інвестування, джерела придбання, ступінь оплати, спосіб зберігання. Окреслено метод оцінки в бухгалтерському обліку, що має облікову цінність для системи аналітичного обліку та задоволення інформаційних потреб користувачів бухгалтерського обліку.

Наукова новизна. Полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням класифікації фінансових інвестицій.

Практична значущість. Застосування на практиці запропонованих рекомендацій забезпечує достовірність обліку та аналізу фінансових інвестицій.

Ключові слова: фінансові інвестиції, власний капітал, цінні папери, бухгалтерський облік.

Буратинский В.В. КЛАССИФИКАЦИЯ ФИНАНСОВЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ

Цель. Целью исследования в статье является обоснование теоретических положений и разработка практических рекомендаций по совершенствованию методики классификации финансовых инвестиций для обеспечения достоверной бухгалтерской информации.

Методика исследования. В ходе исследования применялись общенаучные методы и приемы. В частности, методы причинно – следственной связи и абстрактно – логический использовались для совершенствования классификации финансовых инвестиций и для бухгалтерского учета и анализа.

Результаты. В процессе исследования осуществлена классификация финансовых инвестиций по таким признакам, как: срок содержания, степень воздействия на объект инвестирования, источники приобретения, степень оплаты, способ хранения. Определен метод оценки в бухгалтерском учете, который использует учетную ценность для системы аналитического учета и удовлетворения информационных потребностей пользователей бухгалтерского учета.

Научная новизна. Заключается в теоретико – методическом обосновании и решении комплекса вопросов, связанных с совершенствованием классификации финансовых инвестиций.

Практическая значимость. Применение на практике предложенных рекомендации обеспечивает достоверность учета и анализа финансовых инвестиций.

Ключевые слова: финансовые инвестиции, собственный капитал, ценные бумаги, бухгалтерский учет.

Buratynskiy V.V. CLASSIFICATION OF FINANCIAL INVESTMENTS IN ACCOUNTING

Purpose. The aim of the research in the article is the substantiation of theoretical principles and the development of practical recommendations for improving methods of classification of financial investments to provide the accurate accounting information.

Methodology of research. General scientific methods and techniques were used in the study. In particular, methods of causal-consequent connection, abstract and logical methods were used to improve the classification of financial investments and for accounting and analysis.

Findings. During the research it has been implemented the classification of financial investments by such factors as: time keeping, the degree of influence on the investment object, source acquisition, the extent of payment, the manner of storage. It has been outlined the method of assessing in the accounting that has the accounting value for the analytical accounting system and satisfaction of informational needs of users of accounting.

Originality. The scientific novelty consists in the theoretical and methodological substantiation and solving of complex issues associated with the improvement of classification of financial investments.

Practical value. Application in practice of the proposed recommendations provides the reliability of accounting and analysis of financial investments.

Key words: financial investments, equity capital, securities, accounting.

Хомовий С.М. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мета. Висвітлити основні проблеми та положення формування первинних документів бухгалтерського обліку біоенергетичної сфери в аграрних підприємствах.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовувались такі теоретичні та емпіричні методи наукового пізнання: системний підхід з використанням методів порівняльного аналізу, порівняння, синтезу, аналізу ієрархій та прийняття рішень.

Результати. Розкрита суть проблемної ситуації, що склалася на основі відсутності відображення інформації біоенергетичного напрямку у первинних документах сільськогосподарських підприємств, що займаються вирощуванням біологічної сировини для енергетичного комплексу України.

Наукова новизна. Важливим елементом обліку і контролю біоенергетичної інформації, на наш погляд, є новостворений документ «Акт перевірки використання енергетичних ресурсів».

Практична значущість. Даний документ підтверджує відхилення від встановлених норм, і дає можливість керівнику підрозділу простежити тенденцію впливу певних факторів виробничої діяльності, які формуються в кожному центрі відповідальності, на його загальну ефективність.

Ключові слова: біоенергетика, енергетична інформація, документ, первинний документ.

Хомовой С.М. ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ БИОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Цель. Осветить основные проблемы и положения у процесса формирования первичных документов бухгалтерского учета биоэнергетической сферы аграрных предприятий.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели применялись следующие теоретические и эмпирические методы научного познания: системный подход с использованием методов сравнительного анализа, сравнения, синтеза, анализа иерархий и принятия решений.

Результаты. Раскрыта суть проблемной ситуации, сложившейся на основе отсутствия информации биоэнергетического направления в первичных документах сельскохозяйственных предприятий, занимающихся выращиванием биологического сырья для энергетического комплекса Украины.

Научная новизна. Важным элементом учета и контроля биоэнергетической информации, на наш взгляд, является созданный нами документ «Акт проверки использования энергетических ресурсов».

Практическая значимость. Данный документ подтверждает отклонения от установленных норм, и дает возможность руководителю подразделения проследить тенденцию влияния определенных факторов производственной деятельности, которые формируются в каждом центре ответственности, на его общую эффективность.

Ключевые слова: биоэнергетика, энергетическая информация, документ, первичный документ.

Homovyi S.M. FORMATION OF INFORMATION PROVISION OF BIOENERGETICS ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Purpose. Highlight the main issues and position the formation of primary accounting documents bioenergy sector in agricultural enterprises.

Methodology of research. To achieve this goal are applied theoretical and empirical methods of scientific knowledge: a systematic approach using the techniques of comparative analysis, comparison, synthesis, analysis and decision-making hierarchy.

Findings. The essence of the problem situation based on lack of information display area of bioenergy in the primary documents of agricultural enterprises engaged in growing biological raw material for energy complex of Ukraine.

Originality. An important element of accounting for and control of bioenergetic information, in our opinion, is a newly created document «Statement Audit of the use of energy resources».

Practical value. This document confirms the deviation from the established norms and allows the head unit to follow the trend of influence of certain factors of production activities, which are formed in each center responsibility for its overall performance.

Key words: bioenergy, energy Information, document, the original document.

Стасюк О.М. ДО ПИТАННЯ ЩОДО СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Мета. Метою дослідження є визначення головних елементів сутності економічної діагностики як економічної категорії та визначення її місця у системі управління підприємством.

Методика дослідження. В процесі дослідження наукової проблеми і отримання результатів використано ряд методів і методичних підходів. Зокрема, на основі огляду і аналізу літературних джерел досліджено і обґрунтовано сутність економічної діагностики та виокремлено основні її характеристики як міждисциплінарної категорії. На основі використання історичного та логічного підходів сформовано визначення економічної діагностики як процесу дослідження економічних систем та як галузі економічної науки, що вивчає методологічні та теоретичні засади таких досліджень. На основі аналізу останніх публікацій визначено місце економічної діагностики у системі управління підприємством як метода управлінської функції контролю.

Результати. Встановлено, що економічну діагностику доцільно розглядати в трьох різних аспектах: як процес дослідження, як метод контролю і як галузь економічної науки. Визначено, що економічна діагностика (діагностування) як дослідницький процес, є цільовим дослідженням розвитку економічної системи будь-якого рівня ієрархії в її взаємозв'язку із зовнішнім середовищем. З позиції її місця в системі управління підприємством, економічна діагностика є методом управлінської функції контролю. Як галузь науки, економічна діагностика вивчає інструментарій діагностування, визначає найкращі методи виявлення тенденцій розвитку системи в умовах об'єктивної невизначеності.

Наукова новизна. Використано комплексний підхід до вдосконалення сутності поняття економічної діагностики, що поповнює накопичений українською економічною наукою досвід, а також міждисциплінарну сутність категорії «діагностика».

Практична значимість. Отримані результати дослідження сприятимуть зменшенню невизначеності в економічній термінології, що забезпечить підвищення якості економічних досліджень.

Ключові слова. діагностика, економічна діагностика, економічний аналіз, контроль, прогнозування.

Стасюк А.Н. К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ

Цель. Целью исследования является определение основных элементов сущности экономической диагностики как экономической категории и определение ее места в системе управления предприятием.

Методика исследования. В процессе исследования научной проблемы и получения результатов использован ряд методов и методологических подходов. В частности, на основе обзора и анализа литературных источников исследована и обоснована сущность экономической диагностики и выявлены основные ее характеристики как междисциплинарной категории. На основании использования исторического и логического подходов сформировано определение экономической диагностики как процесса исследования экономических систем и как отрасли экономической науки, изучающей методологические и теоретические основы таких исследований. На основе анализа последних публикаций определено место экономической диагностики в системе управления предприятием как метода управленческой функции контроля.

Результаты. Установлено, что экономическую диагностику целесообразно рассматривать в трех различных аспектах: как процесс исследования, как метод контроля и как отрасль экономической науки. Определено, что экономическая диагностика (диагностирование) как исследовательский процесс является целевым исследованием развития экономической системы любого уровня иерархии в ее взаимосвязи с внешней средой. С позиции ее места в системе управления предприятием экономическая диагностика является методом управленческой функции контроля. Как отрасль науки экономическая диагностика изучает инструментальный диагностирования, определяет лучшие методы выявления тенденций развития системы в условиях объективной неопределенности.

Научная новизна. Использован комплексный подход к усовершенствованию сущности понятия экономической диагностики, что пополняет накопленный украинской экономической наукой опыт, а также междисциплинарную сущность категории «диагностика».

Практическая значимость. Полученные результаты исследования способствуют уменьшению неопределенности в экономической терминологии, что обеспечит повышение качества экономических исследований.

Ключевые слова: диагностика, экономическая диагностика, экономический анализ, контроль, прогнозирование.

Stasiuk O.M. ON THE PROBLEM OF ESSENCE OF ECONOMIC DIAGNOSTICS

Purpose. The purpose of this research is to determine the key elements of economic diagnostics as an economic category and define its place in the system of enterprise management.

Methodology of research. A number of methods and methodological approaches have been used in scientific problem studying and results obtaining. In particular, basing on a review and analysis of the literature the essence of economic diagnosis and identified its main characteristics as an interdisciplinary category has been studied and proved. Basing on the use of historical and logical methods has been formed the definition of economic diagnostic as the process of economic systems studying and as the economic science branch that studies the methodological and theoretical basis

for such studies. Basing on an analysis of recent publications the place of economic diagnostics has been defined in the enterprise management system as a method of control management function.

Findings. So, the economic diagnostics must be considered according to three different points of view: as a research process, as a control method, and as a branch of economic science. As a research process economic diagnostics (diagnosing) is the purposeful study of the economic system on any hierarchical level in its interrelation with the environment. In the management system economic diagnostics is the method of control management function. As a branch of science economic diagnostics studies diagnostic toolset, searches optimal methods to identify a system development trend in the conditions of objective uncertainty.

Originality. The comprehensive approach has been used for improving the essence of the economic concept that replenishes the accumulated experience of Ukrainian economics, as well as the interdisciplinary essence of the diagnostics category

Practical value. The results of follow study will lead to reduction of uncertainty in the economic terminology, that will improve the quality of economic researches.

Key words: diagnostics, economic diagnostics, economic analysis, control, prediction.

Полуектова Н.Р. МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ERP-СИСТЕМ НА БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ПІДПРИЄМСТВ

Мета. Мета статті - побудувати системно-динамічну модель для оцінювання впливу різних модулів ERP-системи на основні параметри виробничо-збутової компанії.

Методика дослідження. В процесі дослідження використано метод системної динаміки. Пропонований підхід включав такі етапи: вивчення складу і функціональних можливостей сучасних ERP-систем в цілому і їх окремих модулів, побудова моделі типових бізнес-процесів виробничо-збутової фірми, виділення бізнес-процесів, які змінюються у зв'язку з впровадженням певної функціональності ERP-системи, ідентифікація позитивних і негативних зв'язків у системі Постачання-Виробництво-Продукції при впровадженні ERP-системи, побудова системно динамічної моделі, аналіз моделі.

Результати. Побудована системно-динамічна модель, яка дозволяє прогнозувати результати впливу окремих модулів ERP-системи та її комплексного впливу на виконання основних бізнес-процесів підприємства.

Проведено низку імітаційних експериментів, які підтвердили можливість вимірювання ефектів від впровадження ERP-систем шляхом оцінки ключових показників при зміні бізнес-процесів. Підтверджено процес посилення ефектів при комплексному впровадженні всіх модулів корпоративної інформаційної системи.

Наукова новизна. Розроблена модель дозволяє прогнозувати ефекти від впровадження інформаційних управлінських систем, які складно формалізувати, шляхом виявлення змін в ключових параметрах результативності основних бізнес-процесів підприємства.

Практична значущість. Розроблена методика може бути застосована для прогнозування результатів, які отримує компанія при впровадженні ERP-системи будь-якої конфігурації. Модель може бути використана для обґрунтування вибору конфігурації системи на етапі її проектування.

Ключові слова: ERP-система, модель, бізнес-процеси, прогнозування, системна динаміка.

Полуектова Н.Р. МОДЕЛИРОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ERP - СИСТЕМ НА БИЗНЕС - ПРОЦЕССЫ КОМПАНИЙ

Цель. Цель статьи - построить системно-динамическую модель для оценки влияния различных модулей ERP-системы на основные параметры производственно-сбытовой компании.

Методика исследования. В процессе исследования использован метод системной динамики. Предлагаемый подход включал следующие этапы: изучение состава и функциональных возможностей современных ERP-систем в целом и их отдельных модулей, построение модели типовых бизнес-процессов производственно-сбытовой фирмы, выделения бизнес-процессов, которые изменяются в связи с использованием определенной функциональности ERP-системы, идентификация положительных и отрицательных связей в системе Поставка - Производство - Продвижение при внедрении ERP-системы, построение системно динамической модели, анализ модели.

Результаты. Построена системно-динамическая модель, которая позволяет прогнозировать результаты влияния отдельных модулей ERP-системы и ее комплексного воздействия на выполнение основных бизнес-процессов предприятия. Проведен ряд имитационных экспериментов, которые подтвердили возможность измерения эффектов от внедрения ERP-систем путем оценки ключевых показателей при изменении бизнес-процессов. Подтверждено усиления эффектов при комплексном внедрении всех модулей корпоративной информационной системы.

Научная новизна. Разработанная модель позволяет прогнозировать эффекты от внедрения информационных управленческих систем, которые сложно формализовать, путем выявления изменений в ключевых параметрах результативности основных бизнес-процессов предприятия.

Практическая значимость. Разработанная методика может быть применена для прогнозирования результатов, которые получает компания при внедрении ERP-системы любой конфигурации. Модель может быть использована для обоснования выбора конфигурации системы на этапе ее проектирования.

Ключевые слова: ERP-система, модель, бизнес-процессы, прогнозирование, системная динамика.

Poluektova N.R. MODELING OF ERP – SYSTEMS INFLUENCE ON BUSINESS PROCESSES OF ENTERPRISES

Purpose. The purpose of the article - to build a system-dynamic model to assess the impact of the various modules of ERP-system on the basic parameters of production-sales company.

Methodology of the study. The study used the method of system dynamics. The proposed approach included the following steps: study of the composition and functionality of modern ERP- systems in general and their individual modules, building a model of typical business processes of production and distribution company, allocation of business processes, which connect with using of certain functionality of ERP-system, identification of positive and negative connections in the system Supply - Production - Sales in the implementation of the ERP-system, the construction of a system dynamic model and analysis model.

Findings. System-dynamic model, which allows predict the results of the influence of separate modules of the ERP-system and its complex impact on performance of the main business processes was built. A series of simulation experiments have confirmed possibility of measuring the effects of the implementation of ERP-systems by key indicators when changing the business processes. Strengthening effects in complex implementation of all modules of a corporate information system has been confirmed.

Originality. The developed model allows predict the effects of the implementation of information management systems, which are difficult to formalize, by identifying changes in key parameters of the effectiveness of the main business processes.

Practical value. The method can be used to predict the results that the company receives when implementing ERP-systems of any configuration. The model can be used to substantiation of a choice system configuration in its inception..

Key words: ERP- system, model, business processes, prediction, system dynamics.

Новікова В.В. ПРОГНОЗУВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОСНОВІ АПАРАТУ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Мета. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності використання методів економіко-математичного моделювання для прогнозування інфляційних процесів.

Методика дослідження. В процесі дослідження застосовано систему економіко-статистичних та економіко-математичних методів. Зокрема, використано метод математичного моделювання на основі апарату штучних нейронних мереж (ШНМ), які включають в себе структурне моделювання та методи навчання і базуються на розвинутій теорії нелінійного програмування. Використано основні типи задач для прогнозування інфляційних процесів. Застосовано метод діаграм для характеристики простої нейронної мережі і формування однопараметричної та багатопараметричної задач прогнозування. Здійснено формування множин даних для однопараметричної задачі за методом "часових вікон". Застосовано метод багатокрокового прогнозування явищ, представлених у вигляді часових рядів.

Результати. Запропоновано систему економіко-математичних моделей на основі використання штучних нейронних мереж для прогнозування інфляційних процесів.

Наукова новизна. Використано новий підхід до прогнозування інфляційних процесів на основі застосування штучних нейронних мереж, що сприятиме передбаченню зміни інфляції у майбутньому і виявленню фактори, які будуть впливати на збільшення рівня інфляції та дасть можливість регулювати не тільки інфляцію, але й інші макроекономічні процеси.

Практична значущість. Запропоновані основні типи задач для прогнозування інфляційних процесів за допомогою штучних нейронних мереж, які дозволяють найбільш ефективно здійснювати прогнози у майбутньому та застосовувати адекватні механізми впливу держави на інфляційні процеси, оскільки контроль інфляції є ключовою проблемою державної економічної політики.

Ключові слова: економіко-математичне моделювання, прогнозування, інфляційні процеси, штучний інтелект, нейронні мережі.

Новикова В.В. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ИНФЛЯЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ОСНОВЕ АППАРАТА НЕЙРОННЫХ СЕТЕЙ

Цель. Цель исследования заключается в обосновании актуальности использования методов экономико-математического моделирования для прогнозирования инфляционных процессов.

Методика исследования. В процессе исследования применена система экономико-статистических и экономико-математических методов. В частности, использован метод математического моделирования на основе аппарата искусственных нейронных сетей (ИНС), которые включают в себя структурное моделирование и методы обучения, базируются на развитой теории нелинейного программирования. Использованы основные типы задач для прогнозирования инфляционных процессов. Применен метод диаграмм для характеристики простой нейронной сети и формирование однопараметрической и многопараметрической задач прогнозирования. Осуществлено формирование множеств данных для однопараметрической задачи по методу "временных окон". Применен метод многоступенчатого прогнозирования явлений, представленных в виде временных рядов.

Результаты. Предложена система экономико-математических моделей на основе использования искусственных нейронных сетей для прогнозирования инфляционных процессов.

Научная новизна. Использован новый подход к прогнозированию инфляционных процессов на основе применения искусственных нейронных сетей, способствовать предвидению изменения инфляции в будущем и выявлению факторы, которые будут влиять на увеличение уровня инфляции и позволит регулировать не только инфляцию, но и другие макроекономические процессы.

Практическая значимость. Предложены основные типы задач для прогнозирования инфляционных процессов с помощью искусственных нейронных сетей, которые позволяют наиболее эффективно осуществлять прогнозы в будущем и применять адекватные механизмы влияния государства на инфляционные процессы, поскольку контроль инфляции является ключевой проблемой государственной экономической политики.

Ключевые слова: экономико-математическое моделирование, прогнозирование, инфляционные процессы, искусственный интеллект, нейронные сети.

Novikova V.V. FORECASTING OF INFLATIONARY PROCESSES ON THE BASIS OF NEURAL NETWORKS

Purpose. The main goal of research is to justify the feasibility of using the methods of economic-mathematical modeling for forecasting inflation.

Methodology of research. In research author used a system of economic and statistical and economic-mathematical methods. In particular, the method of mathematical modeling based on the unit of artificial neural networks, which include structural design and learning methods and are based on a theory of nonlinear programming. Used basic types of problems for forecasting inflation. Methods used to characterize the graphs of simple neural network and the formation of a one-parameter and multiparameter prediction tasks. Done formation of sets of data for one-parameter problem by using "time windows". The method of multistep prediction of events presented in the form of time series.

Findings. Proposed the system of economic and mathematical models based on artificial neural networks for forecasting inflation.

Originality. Used a new approach to forecasting inflation on the basis of artificial neural networks to facilitate prediction of change in inflation in the future and to identify factors that will influence the increase in inflation and will be able to regulate not only inflation, but other macroeconomic processes.

Practical value. Proposed the basic types of problems for forecasting inflation process using artificial neural networks, which allow you to perform more effectively in future projections and apply appropriate mechanisms of state influence on inflation because inflation control is a key issue of public policy.

Key words: economical-mathematical modeling, forecasting, inflationary processes, artificial intelligence, neural networks.

Попівняк Ю.М. МОДЕЛЬ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЮВЕЛІРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Мета статті полягає у розробці теоретичних, методичних та практичних рекомендацій для побудови моделі оптимізації функціонування організаційно-фінансового механізму управління витратами ювелірного підприємства.

Методика дослідження. Для моніторингу результатів попередніх досліджень використано діалектичний метод, метод факторного аналізу застосовано для розрахунку індикатора оптимізації функціонування організаційно-фінансового механізму управління витратами, методи аналізу та синтезу - для наукового обґрунтування методики побудови моделі такої оптимізації, метод узагальнення - для формулювання висновків та пропозицій.

Результати. Обґрунтовано потребу розробки моделі оптимізації функціонування організаційно-фінансового механізму управління витратами, розроблено критерії оптимальності такого функціонування, запропоновано фінансові коефіцієнти, за допомогою яких можна оцінити дію організаційно-фінансового механізму управління витратами за ступенем досягнення оптимальності, сформовано методику побудови моделі оптимізації функціонування цього механізму, виявлено проблеми такого функціонування на теперішньому етапі господарювання ювелірних підприємств і окреслено шляхи їх поступового вирішення.

Наукова новизна. Проведене дослідження дало змогу поетапно сформулювати комплексну методику побудови моделі оптимізації функціонування організаційно-фінансового механізму управління витратами зі врахуванням критеріїв рентабельності, витратності, якості та інноваційності, що сприятиме підвищенню дієвості такого механізму і вдалому управлінню витратами на підприємствах ювелірної промисловості.

Практична значущість. Розроблену модель доцільно застосовувати для оцінки теперішнього стану функціонування організаційно-фінансового механізму управління витратами ювелірних підприємств та відображення шляхів досягнення оптимального рівня такого функціонування найкоротшим шляхом, що призведе до посилення конкурентних позицій цих підприємств на ринку і подолання ними кризових умов господарювання.

Ключові слова: ювелірні підприємства, витрати, організаційно-фінансовий механізм управління, інновації, критерії оптимальності, матриця оптимізації, індикатор оптимізації.

Попівняк Ю.М. МОДЕЛЬ ОПТИМИЗАЦИИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ РАСХОДАМИ ЮВЕЛИРНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Цель статьи заключается в разработке теоретических, методических и практических рекомендаций для построения модели оптимизации функционирования организационно-финансового механизма управления расходами ювелирного предприятия.

Методика исследования. Для мониторинга результатов предыдущих исследований использован диалектический метод, метод факторного анализа применен для расчета индикатора оптимизации функционирования организационно-финансового механизма управления расходами, методы анализа и синтеза - для научного обоснования методики построения модели такой оптимизации, метод обобщения - для формулировки выводов и предложений.

Результаты. Обоснована потребность разработки модели оптимизации функционирования организационно-финансового механизма управления расходами, разработаны критерии оптимальности такого функционирования, предложены финансовые коэффициенты, с помощью которых можно оценить действие организационно-финансового механизма управления расходами за уровнем достижения оптимальности, сформирована методика построения модели оптимизации функционирования этого механизма, обнаружены проблемы такого функционирования на нынешнем этапе хозяйствования ювелирных предприятий и указаны пути

их постепенного разрешения.

Научная новизна. Проведенное исследование дало возможность поэтапно сформулировать комплексную методику построения модели оптимизации функционирования организационно-финансового механизма управления расходами с учетом критериев рентабельности, расходности, качества и инновационности, что будет способствовать повышению действенности такого механизма и удачному управлению расходами на предприятиях ювелирной промышленности.

Практическая значимость. Разработанную модель целесообразно применять для оценки текущего состояния функционирования организационно-финансового механизма управления расходами ювелирных предприятий и отображения путей достижения оптимального уровня такого функционирования кратчайшим путем, который приведет к усилению конкурентных позиций этих предприятий на рынке и преодоления ими кризисных условий ведения бизнеса.

Ключевые слова: ювелирные предприятия, расходы, организационно-финансовый механизм управления, инновации, критерии оптимальности, матрица оптимизации, индикатор оптимизации.

Popivniak Yu.M. THE OPTIMIZATION MODEL OF THE ORGANIZATIONAL AND FINANCIAL FUNCTIONING MECHANISM FOR EXPENSES MANAGEMENT AT THE JEWELRY ENTERPRISE

Purpose. The purpose of the article is to develop the theoretical, methodological and practical recommendations for building the optimization model of the organizational and financial functioning mechanism for expenses management at the jewelry enterprise.

Methodology of research. To monitor the results of previous studies the dialectical method is used, factor analysis method is applied to calculate the indicator of optimization of the financial and organizational functioning mechanism for expenses management, analysis and synthesis methods are used for the scientific substantiation of methods for building models of such optimization technique, summarizing method is applied for drawing conclusions and suggestions.

Findings. The need for developing the optimization model of the organizational and financial functioning mechanism for expenses management has been substantiated, the optimality criteria of the functioning has been developed, financial ratios by which you can assess the operation of organizational and financial mechanism for expenses management on the degree of optimality achievement have been proposed, methods of building the optimization model of this mechanism functioning have been formed, the problems of this operation at the current stage of economic at the jewelry enterprises have been identified and the ways of their gradual resolve have been outlined.

Originality. The research carried out made it possible to formulate gradually a comprehensive method of building the optimization model of the organizational and financial functioning mechanism for expenses management with regard to the criteria of profitability, expenses, quality and innovation that will improve the efficiency of this mechanism and the successful management of costs at the enterprises of jewelry industry.

Practical value. The developed model is reasonable for using in assessment of the current state of the organization and financial functioning mechanism for expenses management at jewelry enterprises and displaying the ways to achieve an optimal level of functioning by the shortest way, which will lead to the strengthening of the competitive positions of these companies in the market and overcoming the crisis conditions of business by them.

Key words: jewelry enterprises, expenses, organizational and financial management mechanism, innovations, optimality criteria, optimization matrix, optimization indicator.